ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ARALIK 2023
CİLT: 10 SAYI: 3

JOURNAL OF INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY ACADEMIC RESEARCHES

DECEMBER 2023
VOLUME: 10 ISSUE: 3

www.joimar.com
2023

HAKKIMIZDA

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi 2014 yılında yayın hayatına girmiştir. Dergi yılda 3 kez olmak üzere Mayıs, Ağustos ve Aralık aylarında elektronik olarak yayımlanır. Derginin yayın kabul ettiği temel alanlar eğitim bilimleri, sosyal bilimler, sağlık bilimleri ve spor bilimleridir. Dergimize yayınlanması için belirtilen bu alanlara uygun olan özgün makale, derleme, kitap bölümü ve olgu sunumları gönderilebilir.

Dergide yayınlanması için kabul edilen akademik çalışmalar dergi web sitesinde elektronik olarak yayınlanır. Dergiye gönderilen akademik çalışmalar editörün onayından geçtikten sonra hakem değerlendirmesi için alana hâkim hakemlere yönlendirilir. Her akademik çalışma en az iki hakem değerlendirmesine tabi tutulur. Editör gerekli gördüğü durumlarda akademik çalışmayı ikiden daha fazla hakemin değerlendirmesine sunabilir. Ancak şartlar ne olursa olsun hem editör hem de derginin diğer yönetim organları hiçbir makaleye dergide yayınlanması için öncelik vermez. Ayrıca her akademik çalışma konu ile ilgili hakemlere yönlendirilirken editör veya dergi yönetim organlarının hakemlerin kararları üzerinde etkide bulunmaları söz konusu olamaz.

Günümüzde akademisyenler başta olmak üzere akademik çalışmalar yapan diğer bilim insanlarının en fazla karşılaştıkları sorunların başında akademik çalışmalarının uzun değerlendirme sürelerine tabi tutulması gelmektedir. Dergimiz bilim insanlarının bu sorunu ortadan kaldırmak ve dergiye gönderilen akademik çalışmalara ilişkin hakem görüşlerinin en kısa sürede neticelenmesi için gerekli hassasiyeti göstermektedir. Bunun yanında dergimiz aşağıda yer alan indeks ve dizinlerde taranmaktadır.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Türk Eğitim İndeksi
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholary Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
İdeal Online
Acar Index
Jifactor

ABOUT US

Journal Of International Multidisciplinary Academic Researches entered into the life in 2014.It is published electronically in May, August and December, three times a year. Base fields of the journal are educational sciences, social sciences, health sciences and sport sciences. Unique articles, collections, book sections and case reports can be sent to the journal for publication. Academic studies accepted for the publication on the articles are published on the journal website electronically. Academic studies sent to the journal are directed to the specialist referees after it was certifiec by the editor. Each academic study is subjected to at least two referee assessmentsWhen the editor finds the evaluation of the study necessary, he can send the study to referees more than two. However, under all circumstances, both the editor and the other managing bodies of the articles can not give priority to any article to be published on the journal. Furthermore, while every academic study is directed to the referees interested in the topic, the editor or managing bodies of the journal can't have any effect on the decisions of the referees.

In this day and time, particulary academicians and other scientists doing academic researches say that the most common difficulty they encountered during their researches was that the academic studies had been subjected to long assessment process. Our journal displays the necessary sensitivity in order to clear the problems and provide the academic studies with results as soon as possible. Additionally, our journal is scanned in the folowing indexes and lists.

International Scientific Indexing
International Institute of Organized Research
Advanced Science Index
Indian Science Index
Infobase Index
General Impact Factor
Scientific Indexing Services
Index of Turkish Education
Eurasian Scientific Journal Index
Open Academic Journals Index
Directory of Indexing and Impact Factor
Cite Factor Academic Scientific Journals
Researchbib Academic Resource Index
Bibliothekssystem Universität Hamburg
World Catalogue of Scientific Journals
SJIF Scientific Journal Impact Factor
Scholarsteer Scholary Information
Cosmos Impact Factor
Academic Keys
İdeal Online
Acar Index
Jifactor

ULUSLARARASI MULTİDİSİPLİNER AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
(E-ISSN: 2149-2166)

YAYIN KURULU

EDİTÖR	**Kurum**
Hakan Hekim	Hekim Yayınevi
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ	
Mesut HEKİM	Hekim Yayınevi
SEKRETARYA	
Mehmet TOKGÖZ	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Oğuz GÜRKAN	Bozok Üniversitesi
Servet REYHAN	Siirt Üniversitesi
Yılmaz YÜKSEL	Erzurum Teknik Üniversitesi
HAKEM KURULU	
Dr. Ahmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Ahmet TALİMCİLER	Ege Üniversitesi
Dr. Akmaral İBRAYEVA	M. Kozybayev Kuzey Kazakistan Devlet Üniversitesi
Dr. Arzu Gürdoğan	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Asiye Ayben Çelik	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Ayfer AYDINER BOYLU	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Ayşe Derya IŞIK	Bartın Üniversitesi
Dr. Barbaros Serdar ERDOĞAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Doğan Bıçkı	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Dolunay ŞENOL	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Elif BOZYİĞİT	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Emre SERİN	Siirt Üniversitesi
Dr. Erdi Kaya	Akdemiz Üniversitesi
Dr. Esma ESGİN GÜNDER	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Feda Rehimov Hannanoğlu	Akü Devlet Üniversitesi
Dr. Georgi GAGANİDZE	Ivane Javakhishvili Tiflis Devlet Üniversitesi
Dr. Gökhan ÇOBANOĞLU	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Gönenç HONGUR	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Gül ÖZKAYA	Akdeniz Üniversitesi
Dr. Gülay GÜNAY	Karabük Üniversitesi
Dr. Gülten HERGÜNER	Sakarya Üniversitesi
Dr. Hale YAMANER OKTAN	Ege Üniversitesi
Dr. Hande ŞAHİN	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Hanna STAKHEYENA	Boğaziçi Üniversitesi
Dr. Hayri AYDOĞAN	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Dr. Hilal Yıldırır Keser	Uludağ Üniversitesi
Dr. Huriyet Bilge	Celal Bayar Üniversitesi

Dr. Kadri Yılmaz ERDAL	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Mehmet ŞAHİN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Dr. Metin SAYIN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Mir Hamid Sleaihan	Islamic Azad University, Iran Üniversitesi
Dr. Modammad Ahmad Qudah	University of Jordan Üniversitesi
Dr. Muharem Cufta	Pamukkale Üniversitesi
Dr. Murat ÇALIŞOĞLU	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi
Dr. Murat GÖK	Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Murat KEÇE	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Mustafa TALAS	Ömer Halis Demir Üniversitesi
Dr. Nihada Delibegović Džanić	University of Tuzla, Bosniaand Herzegovina Üniversitesi
Dr. Nilgün VURGUN	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Nurten DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Özkan YILDIZ	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Perihan ŞARA	Uşak Üniversitesi
Dr. Semra AKAR ŞAHİNGÖZ	Gazi Üniversitesi
Dr. Semra TETİK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sırrı Cem DİNÇ	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Sibel ERKAL	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Suat KOLUKIRIK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Dr. Tamara Merkulova VYKTOROVNA	Khrakiv Ulusal Üniversitesi
Dr. Tonguç VARDAR	Uludağ Üniversitesi
Dr. Turan IŞIK	Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Türkay Türkoğlu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zafer Durdu	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Dr. Zeynel TURAN	Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

	Sayfalar
Ters Yüz Sınıf Modelinin 7. Sınıf Fen Bilimleri Dersi Kuvvet ve Enerji Ünitesinde Uygulanmasının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Fen Bilimleri Dersi Tutumlarına Etkisi **Yazarlar:** Yunus KARAGÖZ, Ümit TURGUT	**1-11**
Psikoterapide Kaçınılmaz Bir Fenomen Olarak Direnç ve Bilişsel Davranışçı Terapi İle Müdahale Yolları **Yazar:** Belgin ÖZER	**12-25**
Çocukluk Çağı Travmalarında EMDR Terapisinin Etkililiği **Yazar:** Hilal BULUT AKYOL	**26-42**
İlkokul 4.Sınıf Öğrencilerinin Okul Yaşam Kalitesinin Okul Doyumu Üzerindeki Etkisi **Yazarlar:** Hüseyin SAVAŞ, Deniz ALSAÇ	**47-61**
İlkokul Öğrencilerinin Psikolojik Durumlarını İnceleyen Makale ve Lisansüstü Araştırmaların İncelenmesi **Yazarlar:** Deniz ALSAÇ, Hüseyin SAVAŞ	**62-81**
Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü Öğrencilerinin Ses Konusundaki Kavramlara İlişkin Görüşleri: Disiplinlerarası Bir Çalışma **Yazarlar:** Damla ÇAMLIBEL, Murat DEMİRBAŞ	**82-104**
Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programındaki Yaşam Becerilerinin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Sürecine Yansımaları: Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Uygulamaları **Yazarlar:** Zeynep TAŞÇI, Murat DEMİRBAŞ	**105-124**
Üniversite Personelinin Mobbing Algısı İle Örgütsel Sessizlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi **Yazar:** Salih ÇENGEL	**125-153**
Stres İle Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi **Yazarlar:** Vedat ER, Gökçe YAMAN ER, Yunus Emre NAR, Fatma KURTOĞLU NAR	**154-163**
Metaverse Dünyasında Girişimciliğe Bakış **Yazarlar:** Pınar GÖKTAŞ, Özlem GÜLLÜ	**164-181**
Covid-19 Sürecinin Turizm Sektörü Üzerindeki Etkileri **Yazar:** Gülşen Gizem GÜDÜCÜ	**182-194**
Pazarlama İletişimi Aracı Olarak Gerilla Pazarlamacılığının Tüketici Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi; Gıda Sektörüne Yönelik Türkiye Ve Dünyadaki Gerilla Pazarlama Örnek Ve Uygulamalarının İçerik Analizi Yöntemi İle İncelenmesi **Yazarlar:** Rabia Asena DOĞAN, Ayhan ERDEM	**195-212**
Öğretmenlerde Algılanan Liderlik Tarzlarının Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi **Yazarlar:** Nadide SEYMAN, Semra ERDAĞ, Şebnem SÖZEN	**213-223**
Türkiye'de E-Belediyecilik Uygulamalarının Yerel Demokrasiye Katkıları **Yazarlar:** Oğuzhan Kiremitçioğlu, Burkay Divrik	**234-240**
Öğretmenlerin Mesleki Profesyonellikleri İle Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi **Yazarlar:** İsa ÇAMYAR, Kemal ÖZCAN	**241-266**
Eğitim Kurumlarında Algılanan Liderlik Tarzlarının Öğretmenlerin İş Doyumları Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi **Yazarlar:** Hatice ÖNCÜL DÖNMEZ, Sariye LOĞOĞLU	**267-278**
Dil Gelişimi Araştırmalarının Pratikteki Yansımaları: Erken Çocukluk Dönemi İncelemesi **Yazar:** Buket TECEN ÇETİN	**279-298**
Sporda Solunum, Solunum Parametreleri ve Ölçülmesi **Yazarlar:** İsmail Vural ÇALIŞKAN, Mehmet GÜNAY	**299-309**
Okul Müdürlerinin Demokratik Davranışlarının Düzeylerinin Değerlendirilmesi **Yazar:** Nurdan AVAN	**310-324**
Türkiye'de 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi **Yazarlar:** Bekir AYDIN, Mucahit CANA, Hasip CANA	**325-342**
Türkiye'de Eğitim ve Öğretim Alanında "Örgütsel Vatandaşlık" Konusu İle İlgili Yapılan Lisansüstü Öğretim Tezlerinin İncelenmesi **Yazarlar:** Yaşar NAZIR, Adem KAVAL, Serdar ÇEKİÇ, Havva KARACA, İbrahim KARAKAYA, Gülşen ASLAN	**343-360**

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

TERS YÜZ SINIF MODELİNİN 7. SINIF FEN BİLİMLERİ DERSİ KUVVET VE ENERJİ ÜNİTESİNDE UYGULANMASININ ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARI VE FEN BİLİMLERİ DERSİ TUTUMLARINA ETKİSİ

THE EFFECT OF APPLICATION OF THE FLIPPED CLASSROOM MODEL IN THE 7TH GRADE SCIENCE COURSE FORCE AND ENERGY UNIT ON STUDENTS' ACADEMIC ACHIEVEMENT AND ATTITUDES TO SCIENCE COURSE

***Yunus KARAGÖZ[1], Ümit TURGUT[2]**

[1]Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum, Türkiye
[2]Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Matematik ve Fen bilimleri Anabilim Dalı, Erzurum, Türkiye
***e-mail:** yega_yunus@hotmail.com

ÖZET
Yapılan bu araştırmada fen bilimleri dersinde ters yüz sınıf modelinin öğrenci başarısı ve derse yönelik tutum üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı içinde Erzurum ilinin Horasan ilçe merkezinde yer alan bir devlet okuluna kayıtlı olan yedinci sınıf öğrencileri katılmıştır. Veri toplama sürecinde kuvvet ve enerji ünitesine yönelik olarak hazırlanan "Başarı Testi" ve "Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında deney grubundaki öğrenciler kuvvet ve enerji ünitesini ters yüz sınıf modeline göre işlemiştir. Kontrol grubundaki öğrenciler ise aynı üniteyi geleneksel öğretim yöntemine göre sınıf ortamında yürütmüştür. Elde edilen verilerin analiz sürecinde SPSS 25.0 programında Wilcoxon testinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda kontrol grubunda yer alan öğrencilere kıyasla deney grubunda yer alan öğrencilerin ön-son test başarı ve tutum puanlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Ortaya çıkan sonuçlara göre, kontrol grubunda bulunan öğrencilere kıyasla deney grubundaki öğrencilerin hem ders başarı düzeylerinin hem de derse yönelik tutumlarının daha fazla arttığı bulunmuştur. Sonuç olarak, yedinci sınıf fen bilimleri dersinde ters yüz sınıf modelinin ders başarısını ve derse yönelik öğrenci tutumunu arttırmada etkili olduğu söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Ters yüz sınıf modeli, fen bilimleri, akademik başarı, tutum

JEL KODU: I21

ABSTRACT
In this research, it was aimed to examine the effects of the flipped classroom model on student success and attitude towards the course in science lessons. Seventh grade students enrolled in a public school in the Horasan district center of Erzurum province participated in the research in the 2021-2022 academic year. During the data collection process, 'Achievement Test' and 'Attitude Scale towards Science Course' prepared for the force and energy unit were used. Within the scope of the research, students in the experimental group studied the force and energy unit according to the flipped classroom model. Students in the control group carried out the same unit in a classroom environment according to the traditional teaching method. Wilcoxon test was used in SPSS 25.0 program during the analysis process of the obtained data. At the end of the research, it was determined that there was a significant difference in the pre-post test success and attitude scores of the students in the experimental group compared to the students in the control group ($p <0.05$). According to the results, it was found that both the course success levels and attitudes of the students towards the lesson in the experimental group increased more compared to the students in the control group. As a result, it can be said that the flipped classroom model in the seventh grade science course is effective in increasing course success and student attitudes towards the course.

Key Words*:* Flipped classroom model, science, academic success, attitude

JEL CODE: I21

GİRİŞ

Toplumsal yaşamda üzerinde önemle durulan konuların başında "eğitim" kavramı gelmektedir. Bunun temelinde toplumsal değer ve geleneklerin gelecek nesillere aktarılmasında, bunun yanında ekonomik ve sosyal gelişimin desteklenmesinde eğitimin önemli bir role sahip olması yatmaktadır. Literatürde yer alan araştırmalarda da (Buyruk, 2016; Dinçer, 2003; Kaya & Tomal, 2011; Kaya & Antepli, 2018) toplumsal değer ve geleneklerin öğretiminde, bunun yanında ekonomik ve sosyal gelişimin desteklenmesinde eğitimin önemli bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir. Son yıllarda teknolojik gelişmelerin insan yaşamının her alanını etkilediği görülmektedir. İnsan yaşamını her alanda etkileyen teknolojik gelişmelerin eğitim sistemlerini de etkilemesi kaçınılmaz bir durumdur. Bu kapsamda son yıllarda insan yaşamında önemli bir yere sahip olan teknolojik gelişmelerin eğitim sistemlerini etkilediği, teknolojik gelişmeler sayesinde insanların bilimsel bilgiye daha kolay ulaşmaya başladığı görülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalarda da son yıllarda teknolojik gelişmelerin eğitim sistemlerini etkilediği belirtilmektedir (Alharthi, 2020; Haleem ve ark., 2022; Goh & Sandars, 2020).

Eğitimde teknoloji kullanımının yaygınlaşmasına paralel olarak "çevrimiçi öğrenme" kavramı ortaya çıkmıştır. Çevrimiçi öğrenme sürecinde birtakım dijital teknolojiler kullanılmakta, dersler geleneksel öğretim yöntemlerinden farklı olarak sınıf dışından da işlenebilmektedir. Eğitimde çevrimiçi uygulamaların kullanılmasının temel nedenlerinin başında geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla çevrimiçi eğitim uygulamalarının öğrenci gelişimini daha fazla desteklemesi yatmaktadır. Literatürde yer alan araştırmalarda da çevrimiçi eğitim uygulamalarının ders motivasyonunu (Mandasari, 2020; Susilawati & Supriyanto, 2020; Rahm ve ark., 2021; Chiu ve ark., 2021), derse yönelik öğrenci tutumunu (Sinaga & Pustika, 2021; Ismaili, 2021; Elfaki, 2019: 225), akademik başarı düzeyini (Tekdal & Taşkın, 2021; Tombul, 2019; Ok ve ark., 2019) ve öğrenilen bilginin kalıcılığını olumlu yönde etkilediği belirtilmektedir (Zeybek, 2020; Sarı, 2021; Tecimer-Altınel, 2018).

Çevrimiçi eğitimde kullanılan birçok öğretim modeli bulunmakta olup, söz konusu öğretim modellerinin başında ters yüz sınıf modeli gelmektedir. Bu öğretim modelinde derslerde işlenecek olan konular öğretmenler tarafından hazırlanmakta ve belirli bir okul platformuna online olarak yüklenmektedir. Öğrenciler daha önce öğretmenler tarafından çevrimiçi sisteme yüklenen konuları derse gelmeden takip etmekte ve derse daha hazırlıklı halde gelmektedir (Gençer ve ark., 2014). Bu süreçte öğrenme materyalleri çevrimiçi sisteme yüklendiği ve öğrenciler ders materyallerini online olarak takip ettikleri için ters yüz öğrenme modeli uzaktan eğitim ile yakından ilişkilidir. Ters yüz öğrenme modeli öğretmenler ve öğrenciler arasındaki etkileşimi arttıran bir öğretim modelidir. Özellikle fen bilgisi gibi bazı ders materyallerinin sınıf içinde temin edilmesinin mümkün olmadığı durumlarda ters yüz öğrenme modeli öğrenmeyi daha etkili hale getirmektedir (Demiralay, 2014). Literatürde yer alan çalışmalarda da geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla uzaktan eğitim ve ters yüz

öğrenme modelinin öğrenmeyi daha kolay hale getirdiği ve öğrenci başarısını arttırdığı belirtilmektedir (Akdeniz, 2019; Yavuz & Karaman, 2021; Söğüt & Polat, 2010).

Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman, son yıllarda eğitimde teknoloji kullanımına bağlı olarak birçok öğretim tekniğinin ortaya çıktığı, eğitimde teknoloji kullanımının öğrenci gelişimini olumlu yönde etkilediği, son yıllarda öğrenci gelişimini desteklemek için kullanılan öğretim modelleri arasında ters yüz öğrenme modelinin de yer aldığı görülmektedir. Ancak yapılan literatür taraması sonunda özellikle ülkemizde fen öğretiminde ters yüz öğretim yönteminin öğrenciler üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu araştırmada ters yüz sınıf modelinin 7. sınıf fen bilimleri dersi kuvvet ve enerji ünitesinde uygulanmasının öğrencilerin akademik başarı ve fen bilimleri dersi tutumlarına etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Ters Yüz Sınıf Modeli

Literatürde yer alan bilgilere göre ters yüz öğrenme modeli; yaratıcı etkinlikler kullanılarak yürütülen, öğrenme ortamını daha dinamik ve etkileşimli hale getiren bir öğretim modeli olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle ters yüz sınıf modeli öğretmenlerin kişisel bir ortamda öğrenenlere imkanlar sunduğu öğretim modelidir. Bu süreçte öğretmenlerin öğrenme ortamına sundukları kaynaklar slaytlardan, konu metinlerinden, videolardan ya da farklı multimedya araçlarından meydana gelmektedir. Söz konusu materyaller normal sınıf ortamında kazanılması kolay olmayan birçok beceri ve kazanımın öğrencilere daha kolay aktarılmasına katkı sağlamaktadır (Kara, 2016). Ters yüz öğrenme modelinin ortaya çıkmasının temelinde de sınıf ortamından farklı olarak öğrencilerin evlerinde de öğrenmeyi gerçekleştirme amaçları gelmektedir. Öğrenciler derse gelmeden önce konular hakkında bilgi sahibi oldukları için ders verimliliği yükselmektedir. Öğrencilerin derse gelmeden önce konu hakkında bilgi sahibi olmaları ders esnasında öğretmen ve öğrenci etkileşimini arttırmaktadır. Bu kapsamda sınıf ortamında geçirilen zaman diliminin verimi yükselmektedir (Zownorenga, 2013).

Ters yüz öğrenme modeli eğitimde teknoloji kullanımına paralel olarak ortaya çıkan, özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren aktif olarak kullanılmaya başlayan bir öğrenme modelidir. Söz konusu öğretim modelinin sağlam bir temel üzerine yerleştirilmesi ve uygulamaların amacına uygun bir şekilde yürütülmesi öğrenmenin etkin olarak gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır (Bergman & Sams, 2012). Bu durum öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin de yükselmesine katkı sağlamaktadır (Özcan & Dam, 2023; Erdoğan & Akbaba, 2019). Literatürde ters yüz öğrenme modelinin ilk olarak iki kimya öğretmeni olan Jonathan Bergmann ve Aaron Sams tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Uygulama ilk olarak derse yetişme konusunda sorun yaşayan öğrenciler için devreye sokulmuştur. Söz konusu öğrencilere dersler kaydedilmek ve internet ortamında izlettirilmek üzere işlenmiştir. Daha sonrasında derse katılmayan öğrencilerin okul dışı zamanlarında sıklıkla dersleri tekrar ettikleri görülmüş, buna paralel olarak öğrencilerin okullara daha yüksek beklentiler ile gelmeye başladıkları tespit edilmiştir (Kara, 2016). Bergmann ve Sams (2012) bu konuda yaptıkları çalışmada derslerde ters yüz sınıf uygulamasını tercih etme nedenlerini aşağıdaki gibi açıklamışlardır;

a) Bu uygulama sayesinde öğretmenlerin derslerdeki yoğunlukları azalmaktadır.

b) Uygulama sayesinde öğrencilerin çabalarına destek sağlanmaktadır.

c) Ters yüz sınıf uygulaması sayesinde öğrenciler dersleri daha fazla tekrar etme fırsatı bulmaktadır.

d) Derslerde öğretmen ve öğrenci etkileşimi artmaktadır.

e) Ters yüz sınıf uygulaması öğretmenlerin öğrencileri daha iyi anlamalarına destek olmaktadır.

Geleneksel öğretim yöntemleri ile kıyaslandığı zaman ters yüz öğrenme modelinde öğretmen ve öğrenci yükümlülükleri artmaktadır. Öğrencilerin derse gelmeden önce teorik bilgi düzeyleri yükselmektedir. Derste yer alacak bilgiler daha önce izlendiği ve ezberlendiği için derslerde öğrencilerin daha fazla uygulama yapma fırsatları da ortaya çıkmaktadır (Kara, 2016). Her ne kadar öğretmen ve öğrenciler açısından birçok avantajı beraberinde getiren bir öğretim modeli olsa da ters yüz öğrenme modelinin bazı sınırlıkları da bulunmaktadır. Bu konuda en büyük sorun öğrencilerin ders dışı zamanlarında video izleyip izlemediklerinin tespit edilememesidir (Bergmann & Sams, 2012). Bergmann ve Sams, öğrencilerin ders videosunu izleyip izlemediğini görmek için öğrencilerin çevrim içi sisteme giriş yapmalarını tavsiye etmektedir. Bunun yanında öğrencilerin videoları izlerken not almamaları da uygulamanın verimini azaltmaktadır. Ancak videoların da %100 doğru ve verimli izlenmesinin garantisi bulunmamaktadır. Aynı zamanda ters yüz öğrenme modelinin uygulanabilmesi için hem öğretmen hem de öğrencilerin birtakım teknik donanım ve yeteneklere sahip olması gerekmektedir.

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırma yöntemine, çalışma grubuna, başarı testine, veri toplama araçlarına ve araştırma kapsamında kullanılan veri analiz yöntemine ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Yöntemi

Yürütülen bu araştırmada yedinci sınıf fen bilimleri dersinde ters yüz öğrenme modelinden yararlanılmasının öğrencilerin ders başarıları ve fene yönelik tutumlarına etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın veri toplama aşamasında tutum ölçeği ve performans testi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında nicel analiz tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırma nicel araştırma modelleri arasında yer alan ön-son test kontrol gruplu çalışma deseninden meydana gelmektedir. Araştırma kapsamında evren içerisinden rastgele örneklem seçilemediği için kontrol gruplu deneysel çalışma yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Yürütülen bu araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 eğitim ve öğretim yılı içinde Erzurum ilinin Horasan ilçe merkezinde yer alan bir devlet okuluna kayıtlı olan yedinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin akademik başarı düzeylerinin birbirine yakın olmasına özen gösterilmiştir. Bunu sağlamak için öğrencilerin geçmiş yıllardaki den bilimleri not ortalamaları incelenmiş, bunun yanında bir önceki yıla ait başarı düzeyine ilişkin öğretmen görüşleri alınmıştır. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilere çalışma öncesinde de başarı testi uygulanmıştır.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın veri toplama sürecinde öncelikli olarak uzman görüşü alınarak fen bilimleri dersine yönelik başarı testi hazırlanmıştır. Başarı testinin hazırlanma sürecinde fen bilimleri ders müfredatında yer alan kazanımlar dikkate alınmıştır. Başarı testinin KR-20 güvenirlik katsayıları, madde güçlük ve madde ayırt edicilik testleri hesaplanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının dağılımı ön test başarı testi sonuçlarına göre düzenlenmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca, Kuvvet ve enerji ünitesinin yıllık plan kazanımları 4 hafta olarak belirlenmiş olup bu doğrultuda; 4 hafta süre ile deney grubu ile Millî Eğitim Bakanlığın 2013 fen bilimleri öğretim programına ek olarak ters yüz sınıf modeliyle öğretim planı tasarlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik tutumlarının belirlenmesinde "Fen Bilimleri Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek ilk olarak Taşkın & Aksoy (2019) tarafından geliştirilmiştir. Toplam 12 maddeden meydana gelen ölçek yapı itibariyle 5'li Likert türündedir. Bu nedenle ölçekteki her bir maddeye verilen yanıtlar kesinlikle katılıyorum, katılıyorum, kısmen katılıyorum, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şeklinde sıralanmaktadır. Araştırmacı tarafından yapılan güvenirlik analizinde ölçeğin Cronbach Alpha Katsayısı 0,782 olarak tespit edilmiştir.

Derslerin İşlenişi

Araştırmada deney ve kontrol grubunun dersleri toplam dört hafta boyunca yürütülmüştür. Kontrol grubundaki öğrenciler geleneksel öğretim yöntemine göre dersleri sürdürmüştür. Deney grubundaki öğrencilere ise anlatılacak konular ile ilgili olarak videolar hazırlanmış ve öğrencilere dağıtılmıştır. Videolar haftalık olarak hazırlanmış ve öğrencilere hem CD hem de WhatsApp üzerinde aktarılmıştır. Deney grubunu meydana getiren öğrencilerin videoları düzenli olarak takip etme durumları konusunda öğrenci velilerinden geri dönütler alınmıştır. Konuları daha önce evde öğrenmiş olan öğrenciler ile sınıf ortamında daha fazla etkinlik ve araştırma yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Yürütülen bu araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizinde SPSS 25.0 for Windows programı kullanılmıştır. Analiz sürecinde tanımlayıcı istatistiklerden (sayı, yüzde, min-maks değerleri, ortalama ve standart sapma) yararlanılmış, bunun yanında ölçek güvenirliğini test etmek amacıyla "Güvenirlik Analizi" yapılmıştır. Araştırmada fen bilimleri dersine yönelik tutum ölçeğinin iç tutarlık katsayısı 0.913 olarak belirlenmiştir. Araştırma verilerinin normal dağılım gösterme durumlarının belirlenmesinde Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Normal dağılıma sahip olmayan verilerin analizinde Wilcoxon testinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Değişkenler		Cinsiyet		Fen yazılı not ortalaması			
		Kız	Erkek	45-54	55-69	70-84	85-100
Kontrol	N	11	13	1	5	5	13
	%	45.8	54.2	4.2	20.8	20.8	54.2
Deney	N	12	14	0	4	5	13
	%	46.2	53.8	0	15.4	19.2	50.0
x^2		0.001					1.026
P		0.982					0.795

Katılımcıların fen yazılı not ortalamaları dağılımları incelendiğinde, kontrol grubu katılımcıların %4,2'sinin 45-54, %20,8'inin 55-69, %20,8'inin 70-84, %54,2'sinin 85-100 olduğu; deney grubu katılımcıların %15,4'ünün 55-69, %19,2'sinin 70-84, %50'sinin 85-100 olduğu görülmektedir. Katılımcıların gruplarına göre fen yazılı not ortalamalarının homojen dağılım gösterdiği görülmektedir ($p>0,05$).

Tablo 2. Katılımcıların Ön Test/Son Test Puanlarının Grup İçi ve Gruplar Arası Karşılaştırılması

Test Türü	Grup	Min	Maks	Ortalama	Standart Sapma	Wilcoxon Testi	P
Ön Test	Kontrol	3.00	9.00	6.42	1.69	-2.763	0.006
	Deney	2.00	9.00	5.85	1.97		
Son Test	Kontrol	5.00	10.00	7.71	1.33	-4.110	0.001
	Deney	4.00	11.00	8.35	2.19		

*$p<0,05$

Tablo 2'de deney ve kontrol grubu öğrencilerinin ön test ve son test puanları karşılaştırılmıştır. Katılımcıların ön test puanları incelendiğinde, kontrol grubu öğrencilerinin ön test puan ortalamaları deney grubu öğrencilerine göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların son test puanları incelendiğinde ise deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine göre son test puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yürütülen bu çalışmada fen bilimleri dersinde ters yüz öğretim modelinin hem öğrenci başarısı hem de fen bilimleri dersine yönelik tutum üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma kapsamında kuvvet ve enerji ünitesini deney grubundaki öğrenciler ters yüz öğretim modeline, kontrol grubunda yer alan öğrenciler ise geleneksel öğretim yöntemine göre yürütmüştür. Araştırmanın sonunda kuvvet ve enerji ünitesini geleneksel öğretim yöntemine göre işleyen kontrol grubu öğrencileri ile kıyaslandığı zaman deney grubunda bulunan öğrencilerin üniteye ait başarı puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu kapsamda yedinci sınıf gen bilimleri dersinde geleneksel öğretim yöntemine kıyasla ters yüz öğretim modelinden yararlanılmasının öğrenci başarını arttırmada daha etkili bir yöntem olduğu tespit edilmiştir.

Kontrol grubundaki öğrencilere kıyasla deney grubunu oluşturan öğrencilerin ders başarı düzeylerindeki artışın daha yüksek olmasının temelinde ters yüz öğretim modelinde öğrencilerin konulara daha fazla hakim olmaları, konuları derse gelmeden önce tekrar etmeleri ve derslerde daha fazla etkinlik yapmaları gibi unsurların yattığı düşünülebilir. Bu konuda farklı derslerde yürütülen benzer çalışma sonuçları da geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla ters yüz öğretim modelinin ders başarısını arttırmada daha etkili olduğu bulunmuştur (Yurtlu, 2018; Uzun, 2019; Baranovic, 2013). Bu alanda fen bilimleri dersinde de akademik çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Yapılan araştırmalar incelendiği zaman fen bilimleri öğretiminde de diğer derslerde olduğu gibi ters yüz öğretim modelinin öğrenci başarısını daha fazla arttırdığı vurgulanmaktadır (Çakır & Yaman, 2017). Bu noktada yürütülen bu çalışmada ulaşılan sonuçların literatür ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlara göre ters yüz sınıf modelinin uygulandığı öğrencilerin fen bilimlerine yönelik tutumlarının kontrol grubunda bulunan öğrencilere kıyasla daha fazla gelişim gösterdiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda fen bilimleri dersinde öğrencilerin derse yönelik tutumlarını arttırmak için ters yüz sınıf modeline uygun öğretim yöntemlerinden faydalanılmasının yararlı olacağı söylenebilir. Araştırmada ulaşılan bulguların aksine yapılan bazı araştırma bulguları ters yüz sınıf öğretim modelinin derse yönelik tutumu etkilemediğini göstermektedir (Akdeniz, 2019; Sönmez, 2019). Bazı araştırmalarda ise geleneksel öğretim yöntemlerine kıyasla ters yüz öğretim modelinin öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır (Olakanmi, 2017). Araştırma bulguları arasında tutarsızlıklar olmasının temelinde araştırmaların farklı dersler üzerinde farklı sürelerde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Sonuç olarak, yedinci sınıf fen bilimleri dersinde geleneksel öğretim yöntemine kıyasla derste ters yüz öğretim modelinden yararlanılmasının hem öğrencilerin ders başarılarını hem de derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Araştırmada ulaşılan bu sonuçların genel anlamda literatürde yer alan çalışma bulguları ile paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlar ve literatürde yer alan bulgular değerlendirildiği zaman, fen bilimleri dersinde öğrenci başarısının arttırılması ve öğrencilerin derse yönelik tutumlarının geliştirilmesi için ters yüz sınıf öğretim modelinden yararlanılmasının faydalı olacağı söylenebilir. Araştırmada ulaşılan sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

1. Ters yüz sınıf modelinin öğrencilerin hem ders başarılarını hem de derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilemesi öğrenci gelişimi açısından önemli bir konudur. Bu kapsamda gerek fen bilimleri gerekse de diğer derslerde ters yüz sınıf modelinin daha yaygın kullanılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

2. Literatürde yer alan çalışmalarda genellikle matematik derslerinde ters yüz sınıf modelinin öğrenciler üzerindeki etkilerinin ele alındığı görülmektedir. Buna karşılık fen bilimleri alanında ters yüz sınıf uygulamasının öğrenciler üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmalar daha sınırlıdır. Fen öğretiminde ters yüz sınıf uygulamalarının daha yaygın hale gelmesi için fen öğretiminde ters yüz sınıf uygulamalarının etkilerinin ele alındığı yeni çalışmalar yapılabilir.

3. Yürütülen bu çalışmada bağımlı değişkenler sadece öğrenci başarısı ve derse yönelik tutum ile sınırlandırılmıştır. Ters yüz sınıf uygulamasının öğrenciler üzerindeki etkilerinin ele alınacağı yeni çalışmalarda uygulamanın ders motivasyonu, derse ve sınavlara yönelik kaygı üzerindeki etkileri incelenebilir.

4. Ters yüz sınıf uygulamalarının başarılı olması için öğrencilerin çevrimiçi eğitim araçlarına sahip olması, bunun yanında öğretmenlerin çevrimiçi öğretim modellerine yönelik özyeterliklerinin yüksek düzeyde olması gerekmektedir. Bu noktada hem öğrencilere çevrimiçi ders materyali sağlama hem de öğretmenlerin çevrimiçi öğretim yöntemlerine yönelik özyeterlik düzeylerini geliştirici faaliyetler yürütülebilir.

KAYNAKLAR

Akdeniz, E. (2019). *Ters Yüz Sınıf Modelinin Akademik Başarı, Tutum ve Kalıcılık Üzerine Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Alharthi, M. (2020). Students' attitudes toward the use of technology in online courses. *International Journal of Technology in Education (IJTE), 3*(1), 14-23.

Baranovic, K. (2013). *Flipping The First-Year Composition Classroom: Slouching To Ward The Pedagogically Hip*. Master's Thesis, Southeast Missouri State University, Missouri.

Bergmann, J., & Sams, A. (2012). *In Flip your classroom; Reach every student, in every class, every day*. ISTE.

Buyruk, H. (2016). Ekonomik kalkınma hedefinden bin yıl kalkınma hedeflerine: Eğitim-kalkınma ilişkisine dair bir çözümleme. *Mülkiye dergisi, 40*(1), 11-142.

Chiu, T. K., Lin, T. J., & Lonka, K. (2021). Motivating online learning: The challenges of COVID-19 and beyond. *The Asia-Pacific Education Researcher, 30*(3), 187-190.

Çakır, E., & Yaman, S. (2017). Fen bilimleri dersinde ters yüz sınıf uygulamalarının öğrencilerin fen başarıları ve zihinsel risk alma becerilerine etkisi. *Fen Bilimleri Öğretim Dergisi, 5*(2), 130-142.

Demiralay, R. (2014). *Evde Ders Okulda Ödev Modelinin Benimsenmesi Sürecinin Yeniliğin Yayılımı Kuramı Çerçevesinde İncelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dinçer, M. (2003). Eğitimin toplumsal değişme sürecindeki gücü. *Ege Eğitim Dergisi, 3*(1), 102-112.

Elfaki, N. K., Abdulraheem, I., & Abdulrahim, R. (2019). Impact of e-learning vs traditional learning on student's performance and attitude. *International Medical Journal*, *24*(03), 225-33.

Erdoğan, E., & Akbaba, B. (2019). Ters yüz edilmiş sınıf modeliyle ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi akademik başarılarının geliştirilmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, *8*(1), 193-213.

Gençer, B. G., Gürbulak, N., & Adıgüzel, T. (2014). Eğitimde yeni bir süreç: Ters-yüz sınıf sistemi. *Uluslararası Öğretmen Eğitimi Konferansı*, 5-6.

Goh, P. S., & Sandars, J. (2020). A vision of the use of technology in medical education after the COVID-19 pandemic. *MedEdPublish*, *9*(49), 1-13.

Haleem, A., Javaid, M., Qadri, M. A., & Suman, R. (2022). Understanding the role of digital technologies in education: A review. *Sustainable Operations and Computers*, *3*, 275-285.

Ismaili, Y. (2021). Evaluation of students' attitude toward distance learning during the pandemic (Covid-19): A case study of ELTE university. *On the Horizon*, *29*(1), 17-30.

Kara, C. O. (2016). *Tıp Fakültesi Klinik Eğitiminde "Ters Yüz Sınıf Modeli" Kullanılabilir mi?* Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.

Kaya, Y., & Antepli, S. (2018). Okul öncesi dönemde yaratıcı drama yoluyla değerler eğitimi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, *13*(2), 237-250.

Kaya, M. F., & Tomal, N. (2011). Sosyal bilgiler dersi öğretim programının sürdürülebilir kalkınma eğitimi açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *1*(2), 49-65.

Mandasari, B. (2020). The impact of online learning toward students' academic performance on business correspondence course. *EDUTEC: Journal of Education and Technology*, *4*(1), 98-110.

Ok, M. W., Bryant, D. P., & Bryant, B. R. (2020). Effects of computer-assisted instruction on the mathematics performance of students with learning disabilities: A synthesis of the research. *Exceptionality*, *28*(1), 30-44.

Olakanmi, E. E. (2017). The effects of a flipped classroom model of instruction on students' performance and attitudes towards chemistry. *Journal of Science Education and Technology*, *26*(1), 127-137.

Özcan, İ., & Dam, H. (2023). Din kültürü ve ahlak bilgisi dersinde ters yüz sınıf modelinin öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. *Rize İlahiyat Dergisi*, (23), 125-135.

Rahm, A. K., Töllner, M., Hubert, M. O., Klein, K., Wehling, C., Sauer, T., ... & Schultz, J. H. (2021). Effects of realistic e-learning cases on students' learning motivation during COVID-19. *PloS one*, *16*(4), 1-10.

Sarı, H. Y. (2021). The Effects of the Use of Dynamic Geometry Software on The Success of Students and The Permanent of Learnings. *International Journal of Educational Studies in Mathematics, 8*(2), 124-139.

Sinaga, R. R. F., & Pustika, R. (2021). Exploring Students'attitude towards English online learning using moodle during COVID-19 pandemic at smk yadika bandarlampung. *Journal of English Language Teaching and Learning*, *2*(1), 8-15.

Söğüt, M., & Polat, S. (2020). Ters-yüz sınıf modelinin etkin vatandaşlık öğrenme alanının öğretiminde kullanılmasının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. *OPUS International Journal of Society Researches, 15*(24), 2472-2504.

Sönmez, H. İ. (2019). *Ters Yüz Edilmiş T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinde Eğitim Bilişim Ağı Kullanılarak Yapılan Öğretimin Öğrencilerin Akademik Başarı ve Tutumlarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Amasya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Amasya.

Susilawati, S., & Supriyatno, T. (2020). Online learning through WhatsApp group in improving learning motivation in the era and post pandemic COVID-19. *Jurnal Pendidikan: Teori, Penelitian, dan Pengembangan*, *5*(6), 852-859.

Tecimer-Altınel, Z. (2018). *Fen Bilimleri Dersinde Yavaş Geçişli Animasyon Tekniğinin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Öğrendikleri Bilgilerin Kalıcılığına Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Tekdal, M., & İlhan, T. (2021). Dinamik ve etkileşimli bilgisayar destekli fen ve teknoloji öğretiminin akademik başarıya etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30*(2), 101-112.

Tombul, S. (2019). *Astronomi Konusunda Modelleme ve Bilgisayar Destekli Öğretimin 7. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Öğrenme Ürünlerine Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ordu.

Uzun, E. (2019). *Ters Yüz Sınıf Modelinin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üretim Dağıtım ve Tüketim Ünitesinde Uygulamasının Akademik Başarıya Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aksaray.

Yavuz, M. & Karaman, S. (2021). Ters yüz sınıf modelinin ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin akademik başarılarına ve deneyimlerine etkisinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(4), 1127-1144.

Yurtlu, S. (2018). *Fen Eğitiminde Ters Yüz Sınıf Modelinin Öğrenci Başarısına ve Görüşlerine Etkisinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muş.

Zeybek, G. (2020). Bilgisayar destekli zihin haritası kullanımının akademik başarıya ve öğrenilenlerin kalıcılığına etkisi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, *9*(18), 149-170.

Zownorega, J. S. (2013). *Effectiveness of Flipping The Classroom In A Honors Level, Mechanics-Based Physics Class*. Master's Thesis. Eastern Illinois University, Eastern Illinois University.

EXTENDED ABSTRACT

In recent years, it has been seen that online teaching models have begun to be widely used in education. There are many teaching models used in online education, and the flipped classroom model comes first among these teaching models. In this teaching model, the topics to be covered in lessons are prepared by teachers and uploaded online to a specific school platform. Students follow the topics previously uploaded to the online system by teachers before coming to class and come to class more prepared (Gençer et al., 2014). In this process, the flipped learning model is closely related to distance education, as learning materials are uploaded to the online system and students follow the course materials online. The flipped learning model is a teaching model that increases interaction between teachers and students.

Especially in cases where it is not possible to provide some course materials, such as science, in the classroom, the flipped learning model makes learning more effective (Demiralay, 2014). Studies in the literature also state that distance education and flipped learning models make learning easier and increase student success compared to traditional teaching methods (Akdeniz, 2019; Yavuz & Karaman, 2021; Söğüt & Polat, 2010).

When the information in the literature is evaluated, it is seen that many teaching techniques have emerged in recent years due to the use of technology in education, the use of technology in education has a positive impact on student development, and the flipped learning model is among the teaching models used to support student development in recent years. However, as a result of the literature review, it was seen that studies handling the effects of the flipped teaching method on students in science teaching were limited, especially in our country. In this context, this research aimed to examine the effect of the application of the flipped classroom model in the 7th grade science course force and energy unit on students' academic success and science course attitudes.

The study group of this research consists of seventh grade students enrolled in a public school in the Horasan district center of Erzurum province in the 2021-2022 academic year. During the data collection process of the research, an achievement test for the science course was prepared by taking expert opinion. In the preparation process of the achievement test, the learning outcomes in the science course curriculum were taken into account. 'Attitude Scale towards Science Course' was used to determine the attitudes of the students who participate in the research towards the science course. Within the scope of this research, Wilcoxon test was used in the SPSS 25.0 for Windows program in the analysis of the data obtained.

In this study, the effects of the flipped teaching model in science course on both student achievement and attitude towards science course were examined. Within the scope of the research, students in the experimental group carried out the force and energy unit according to the flipped teaching model, and students in the control group carried out the unit according to the traditional teaching method. At the end of the research, it was found that the students in the experimental group had higher success scores for the unit when compared to the control group students who studied the force and energy unit according to the traditional teaching method. In this context, it has been determined that using the flipped teaching model in the seventh grade science course is a more effective method in increasing student success compared to the traditional teaching method.

It can be thought that the reason for the higher increase in course success levels of the students in the experimental group compared to the students in the control group lies in the factors such as students' having a grasp of the subjects in the flipped teaching model, repeating the subjects before coming to the course and doing more activities in the courses. The results of similar studies conducted in different courses on this subject have also found that the flipped teaching model is more effective in increasing course success compared to traditional teaching methods (Yurtlu, 2018; Uzun, 2019; Baranovic, 2013). It is seen that academic studies are also carried out in this field in science classes. When the studies are examined, it is emphasized that the flipped teaching model increases student success more in

science teaching, as in other courses (Çakır & Yaman, 2017). At this point, it can be said that the results obtained in this study are in parallel with the literature.

According to the results obtained in this study, it was determined that the attitudes towards science of the students to whom the flipped classroom model was applied showed more improvement compared to the students in the control group. In this context, it can be said that it would be useful to use teaching methods suitable for the flipped classroom model in order to increase students' attitudes towards the science course. Contrary to the findings in the research, some research findings show that the flipped classroom teaching model does not affect the attitude towards the course (Akdeniz, 2019; Sönmez, 2019). Some studies reveal that the flipped teaching model positively affects students' attitudes towards the course compared to traditional teaching methods (Olakanmi, 2017). It can be thought that the reason for the inconsistencies between the research findings lies in the fact that the research was conducted in different courses for different periods of time.

As a result, it was found that using the flipped teaching model in the seventh grade science course positively affected both students' course success and their attitudes towards the course compared to the traditional teaching method. It has been determined that these results obtained in the research are generally parallel to the study findings in the literature. When the results and the findings in the literature are evaluated, it can be said that it would be beneficial to use the flipped classroom teaching model to increase student success in the science course and improve students' attitudes towards the course.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

PSİKOTERAPİDE KAÇINILMAZ BİR FENOMEN OLARAK DİRENÇ VE BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ İLE MÜDAHALE YOLLARI

RESISTANCE AS AN INEVITABLE PHENOMENON OF THE PSYCHOTHERAPY AND WAYS OF INTERVENTION WITH COGNITIVE BEHAVIORAL THERAPY

Belgin ÖZER

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** belginozer@stu.aydin.edu.tr

ÖZET
Bu çalışmada psikoterapi sürecinde sıklıkla ortaya çıkan bir fenomen olan direnç konusu ele alınmaktadır. Literatüre bakıldığında direnç kavramının tarihi 19.yy başlarına dayanmaktadır. Çeşitli psikoterapi yaklaşımları bu kavrama karşı farklı bakış açıları geliştirmişlerdir. Direncin içsel veya kişilerarası bir fenomen olabileceği kuramcılar tarafından sıklıkla tartışılmıştır. Terapide ortaya çıktığında farklı teknik ve yaklaşımlar ile müdahale edilmektedir. Direnç kavramı oldukça önemli bir olgu olmakla birlikte psikoterapide göz önüne alınması sürecin devamlılığı ve verimliliğine katkı sunmaktadır. Bilişsel davranışçı terapide direncin terapist tarafından fark edilerek terapi süreci içerisinde çalışılması danışanın tedaviye uyumunu arttırmakta olup psikoterapinin verimliliğine katkı sağladığı düşünülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Direnç, bilişsel davranışçı terapi, psikoterapi

JEL KODU: I12

ABSTRACT
In this study, the issue of resistance, which is a phenomenon that frequently occurs in the psychotherapy process, is discussed. Looking at the literature, the history of the concept of resistance dates back to the early 19th century. Different psychotherapy approaches have looked at this concept from different perspectives. Furthermore, it has often been argued by theorists that resistance can be an intrapersonal or interpersonal phenomenon. They have developed different techniques and approaches to deal with its emergence in therapy. Although the concept of resistance is a very important phenomenon, considering it in psychotherapy contributes to the continuity and efficiency of the process. In cognitive-behavioral therapy, recognizing resistance by the therapist and working on it during the therapy process increases the client's compliance with the treatment and is thought to contribute to the efficiency of psychotherapy.
Key Words*:* Resistance, cognitive behavioral therapy, psychotherapy

JEL CODE: I12

GİRİŞ

Psikoterapi sürecinde danışanların direnç olarak kavramlaştırılan bir fenomen geliştirdiklerine sıklıkla rastlanmaktadır. Direncin psikoterapi sürecinde ortaya çıkışı genel yargıya göre tedaviye engel gibi görünse de aynı zamanda danışan hakkında potansiyel olarak çok zengin bir bilgi kaynağı olduğu da düşünülmektedir. Danışanın direncini anlayabilmek ve dirence karşı değişim sürecini destekleyen motivasyonu arttırıcı tekniklerden yararlanabilmek terapötik ilişkinin güçlenmesine, danışanın terapötik aktiviteleri gerçekleştirmesinin önünü

açmaya ve doğal olarak terapi sürecinden istenilen verimi almaya yol açacaktır (Newman, 1994)

Literatür incelendiğinde direnç kavramı konusunda iki farklı bakış açısı ile karşılaşılmaktadır. Direnci içsel bir fenomen olarak gören bakış açısına göre direnç, danışanın içsel süreçlerini yansıtmakta olan bir olgudur. Buna karşılık olarak direnci kişilerarası bir fenomen olarak gören diğer bir görüşe göre ise direnç psikoterapötik ilişki sırasında ortaya çıkan kişilerarası bir fenomendir (Mamedova ve ark., 2020).

Değişime karşı gösterilen direnç psikoloji tarihinin başından beri psikoterapilerin ilgilendiği ana konulardan biri olmuş gibi görünmektedir. 19 yy. da psikiyatristlerin öncüsü olan ve psikopatolojik tanısı olan vakalar ile çalışan nörologlar, henüz bir kavram olarak dirençten bahsedilmiyor olsa da hastalarda görülen herhangi bir psikopatolojiyi büyük oranda hastanın direncine bağlı olarak tanımlıyorlardı (Leahy 2010). Daha sonrasında Sigmund Freud, 1892 yılında direnç kavramından ilk defa Elisabeth von R. ile gerçekleştiği çalışmayı yayınladığı sırada bahsetti (Rowe, 1996). Freud, hastalarıyla yaptığı seanslar sırasında bazı hastaların serbest çağrışım yapmaktayken bazı engellemeler yaşadıklarını gözlemledi. Erken dönemlerde direnç kavramına dair genel yargı, hastanın terapi sırasında psikoterapistiyle kurması gereken işbirliğini ortaya koyma konusundaki motivasyonunun eksikliğini ve yetersizliğini kapsamaktaydı (Tuzcuoğlu, 1995). Bu geleneksel bakış açısına göre direnç tamamen danışandan kaynaklanan bir süreç olarak ele alınmaktaydı. Dirençten söz edildiğinde, hastanın verilen yardımı alabilmeye, iç görü kazanmaya ve terapide ilerlemeye olan direncinden bahsedilmekteydi.

Direnç kavramı günümüzde ele alınırken hem psikoterapistin hem de teröpatik ilişkinin bu olgunun ortaya çıkışı üzerinde etkili rol oynadığı düşünülmektedir. Direnç, danışan ve terapist arasında bir mücadele hali gibidir. Psikoterapistlerin süreç içerisinde ortaya çıkabilecek engellenmeleri sadece danışana yükleyebilme ihtimallerinin olduğu, terapistin bunun bilincinde olmadan aslında kendilerinin psikoterapi sürecini etkili bir şekilde sürdürme konusunda becerileri sergilemede zorlanıyor olabileceği düşünülmektedir. Direnç olarak görülen terapi sürecindeki tıkanma durumları danışandan kaynaklı olabileceğinin yanı sıra psikoterapistin kendi psikopatolojik durumundan ve mesleki deneyim konusundaki yetersizlik halinden de kaynak alıyor olabileceği düşünülmektedir (Öztürk & Ayhan, 2021).

TARİHSEL BİR BAKIŞ

Direnci bir kavram olarak ilk defa 19.yy başlarında ortaya koyan kuram psikanalitik kuramdır. Hastaları psikoterapi sürecine getiren semptomların ve şikayetlerin gerçek sorunlar olmadığını ve bunların hastanın içsel çatışmalarını yansıtan bir temsil olduğunu savunarak bu içsel çatışmaların ilkel şekillerde kendini ortaya koyduğu durumda hastaya aşırı kaygı verici ve fazla yoğunluklu gelebileceği psikanalitik kuram tarafından savunulmaktadır. Hastanın psikoterapide ortaya koyduğu direnç kaygı verici bilinçdışı materyallerin bilince ulaşmasının önüne geçme gibi çok önemli bir işlevi bulunduğu düşünülmektedir (Tuna, 2016). Direnç, egonun bu kaygı verici materyalin bilince ulaşması sonucu duyacağı duygusal ve düşünsel acının önüne geçebilmek adına ortaya koyduğu bir savunma biçimi olarak tanımlanmaktadır (Özer, 2017). Sigmund Freud'a göre direnç psikoterapi sürecini sekteye uğratan bir engel

olarak yorumlanmamalıdır. Hatta direnç psikoterapilerde çalışılması gereken ana odak noktası gibi görünmektedir. Psikanalitik kuram odaklı psikoterapi, aktarım ile çalışır. Aktarım ile çalışma, terapi seansları sırasında direnç kavramı ile de ilgilenmeyi ve hastanın erken dönem çatışmalarını ortaya çıkararak regresif süreçler yaşamasını da içerir. Psikanalist, hasta terapide belli bir aşamayı kat ettiğinde ve doğru zaman geldiğinde seans sırasında danışanın ortaya koyduğu direnci yorumlar ve danışana bu direncin varlığını gösterir. Bu tarz bir müdahale danışanın daha derinlerde yatan savunma mekanizmalarını da ortaya çıkararak bu savunma mekanizmalarının danışanın işlevselliğini etkileme konusundaki baskınlaşmış gücünün de azalmasına katkı sunar (Tuna, 2016). Psikanalitik terapinin ulaşmak istediği amaç hastada var olan bilinçdışı malzemenin sansürlenmeksizin bilince çıkarılmasıdır. Serbest çağrışım sürecini etkileyen danışanın sergilediği her tür savungan tutum ve davranışlar direncin varlığına işaret eder. Hasta direnç gösterdiği durumlarda da seans içerisinde konuşuyor, bir şeyler anlatıyor gibi aktif bir durumda görünüyor olabilmektedir. Böyle görünüyor olsa dahi direnç durumunun varlığı söz konusu olduğunda anlamı olmayan çağrışımlardan bahsetmekte olacaktır. Hasta kendi duygu ve düşüncelerini seans içerisinde terapistine aktarırken sahip olduğu savunma mekanizmaları aracılığıyla bunları bir süzgeçten geçirmektedir. Kendi idine ve psikanaliste karşı bir duvar örer gibidir (Özer, 2017). Direnç, bir savunma olarak ortaya konmaktadır. Hareketsiz bir engel halinde değil, dinamik güce sahip psişik konfigürasyonlardır. İçgörünün önüne geçilemez ama aktif bir biçimde karşı çıkma tepkisi ortaya konur. Direnç durumunda bir bilgi bilinçten saklanır. Bunun sebebi bilişsel kavrama becerisinin yetersizliği ile alakalı olmaktan ziyade bu bilginin ego tarafından kabul edilemezliği nedeniyle bilince erişimi zorlanmakta gibidir. Direncin hastanın psişik dünyasında mutlaka bir işlevi bulunmaktadır. Ancak hasta yüzleşmeye hazır olduğunda savunmalarını bırakabilir (Rangel, 1983).

Direnç kavramına ilişkin psikodinamik kuramsal temelli bakış açısı da zaman içinde değişmiş gibi görünmektedir. Daha sonraki yaklaşımlara göre danışanda bir direncin ortaya çıkması terapistin süreç içerisindeki hatalarından da kaynaklanabilmektedir. Uygun olmayan, zamanlaması doğru şekilde seçilememiş terapötik müdahaleler ve yorumlar, terapistin katılığı, ilişkiyle ilgili çerçevenin net olmaması gibi durumlarda direnci ortaya çıkışında rol oynayabilmektedir. Bu da terapi sürecini olumsuz etkileyebilecek tarzda bir direnç ile karşılaşılmasına neden olabilir. Dirence karşı psikodinamik modelin görüşü zaman içerisinde direncin içsel bir süreç olmasının yanı sıra kişiler arası ilişkiye dayalı bir süreçte olabileceği şeklinde kavramsallaşmıştır (Mamedova ve ark., 2020).

Carl Rogers'ın birey merkezli terapisinde direnç kavramı diğer psikoterapi modellerine kıyasla daha az ele alınmıştır. Carl Rogers'a göre insan doğası kendi akışına bırakıldığı zamanda iyi, güvenilir ve sorun çözücü bir yapıdadır. Uygun terapötik koşullar psikoterapi ortamında sağlandığında her insan kendini geliştirmeye ve değişime açık bir yapıdadır ve bu beceri doğuştan gelmektedir (Kuran, 2021). Bu görüşe göre direnç, danışanın içsel bir süreci olmaktan ziyade psikoterapi süreci içerisinde gelişen bir durumdur. Eğer birey merkezli terapi uygun şekilde gerçekleşebilirse direnç zaten ortaya çıkmayacaktır. Terapist içtenliğini ve danışan ile uyumunu ortaya koyduğunda, koşulsuz saygıyı ve gerekli empatik anlayış tarzını danışanın hissedebilmesini sağladığında herhangi bir direncin ortaya çıkması söz konusu olamaz. Bu durumda danışanda istenen değişim kaçınılmaz olarak gerçekleşir (Mamedova ve ark. 2020).

Davranışçı kuramlara bakıldığında hastanın verilen tedavi sürecine adaptasyon sağlamamasının sebebi uyaran ve tepkiler arasında uygun olmayan bağların kurulması olarak yorumlanmaktadır. (Leahy, 2010). Davranışçı terapistlerin direnç ile ilgilenmediklerini varsaymak doğru bir yaklaşım değildir. Davranışçı kuram kapsamında değişime engel bir durum olarak tedaviye uyumsuzluk, değişime karşı koymak ve alışık olunana bağlılık kuramcılar tarafından sıklıkla ele alınan bir konu olmuştur (Goldfried, 1982). Davranışçı kuramın bakış açısına göre direnç kavramı kullanıldığı durumda hastanın davranışı bir motivasyon ögesi ile bağlantılandırılmış olabileceğinden dolayı direnç kavramı yerine "tedaviye uyumu yetersiz" kavramıyla bu durumu açıklamayı tercih etmektedirler. Bu durumda bu olguyu tamamen davranışçı perspektiften öğrenme ve pekiştirme süreçleriyle ilişkili olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bireylerin davranışları üzerinde etkili olabilecek pekiştireçler kişiden kişiye değişmektedir ve bir kişi için pekiştireç görevinde olan bir uyaran bir başkası için pekiştireç olarak çalışmayabilir. (Korkmaz, 2017). Bir davranışı takip eden davranışın sonucu veya ardından gelen pekiştireç, hastanın içinde bulunduğu durum ile bağlantılı değilse, dikkat çekici değil ise veya hasta ilgili pekiştireç konusunda doyuma ulaşmış bir haldeyse, bu durumda bu pekiştireç uygun olmayan pekiştireç olarak değerlendirilir. Bağlantısız bir pekiştirme kişinin elde etmek için çokta hevesli olmadığı bir sonucun alındığı pekiştirmedir. Dikkat çekici olmayan pekiştirme ise kişinin ilgisini kendisine doğru çekemeyen, sönük bir uyarıcı işleve sahip olan pekiştireçlerin kullanılmasıdır (Leahy, 2010).

Danışanın tedaviye uyumsuz davranışlarının diğer bir sebebi de terapide koyulan hedefler ile çelişen pekiştirme süreçlerinin danışanın hayatında var olmasıdır. Davranışçı modellerde tedaviye uyumsuzluk durumunun önüne geçme de davranışı şekillendirmenin üzerinde durulur. Terapide verilen ev ödevlerini yapamayan hastaların bu görevleri yerine getirmek için ödevi küçük parçalara bölerek basamaklandırmaya ihtiyaç duymaktadırlar. Sonraki aşamalarda daha önce belirlenen her bir basamak seans içerisinde kolaydan zora doğru rol oynama ve benzeri yöntemlerle deneyimlenir. Hasta daha sonrasında ilgili seanstan çıktıktan sonra da bunları kendisi hayatın içerisinde uygular. Tedaviye uyumluluğu ve istendik davranışların sürdürülebilirliğini sağlayan ifadeler psikoterapistin rol model olması şeklinde danışana öğretilebilir. Tedaviye uyumsuzluğu olan hastalar için davranış zincirlerini kullanmak ta etkili bir yöntem olarak görülür. Hasta bir davranış zincirinde bulunan bir halkayı gerçekleştirdiğinde daha önce belirlenen bir ödülü elde eder, bir sonraki adımda diğer bir halkaya geçer. Çeşitli pekiştiriciler kullanılarak davranış-pekiştireç arasında bağlantlar kuruluyor olması, hastanın kaçınma davranışlarının hastaya yaptırılması ve bu konularda sürekliliğin sağlanmasına dikkat edilmelidir. Bu uyum sorunu için davranışçı modelde kullanılan başka bir yol cezayı kullanmaktır. Bu durumda istendik davranışı sergilemeyen hasta hoşuna gitmeyen, kaçınmak istediği bir uyaranla karşılaştırılır. Buna tepki maliyeti de denebilir. Hastanın daha önce yapmadığı ödevi yeniden vermek, seans içerisinde ödevleri yapmak, para cezası vermek gibi çeşitli yollar tepki maliyetine örnek olarak verilebilir (Leahy, 2010). Davranışçı terapistin rolü yeni davranış biçimlerini denemeye danışanını teşvik etmek ve bu tür davranışları danışan sergilediğinde desteklemek ve güçlendirmektir (Goldfried, 1982). Bu bağlamda tedaviye uyumsuzluk gibi bir durum ortaya çıktığında da terapistin öncülüğünde davranış bağlamında çözümlerle bunun üstesinden gelinmektedir.

Bilişsel Davranışçı Terapi modelinin bakış açısına göre ise danışanı direnç göstermeye iten birçok neden olabilmektedir. Öncelikle danışanların bir psikoterapi sürecine girmesi tek başına büyük bir anlama sahiptir. Terapiye gelen danışanlar bu sürecin kendi hayatlarında bir takım değişimlere sebep olacağının bilincindedirler. Danışanın hep hayatında olan bildiği durum, davranış ve duygular güvenlik hissi verir ve işlevsel olmasalar bile bilinmeyen yeni bir durum, davranış ve duygulara danışan tarafından tercih edildiğine sıklıkla rastlanabilir (Newman,1994). Bazı değişimler danışanların terapideki amaçları olmasına rağmen bu konular üzerine çalışabilmek için ikna olmaları gerekebilir ve bu biraz zaman alabilmektedir. Diğer bir tarafttan danışanlar hayatın içerisinde şu anda bulundukları konumları, bu konumlara gelebilmek için gösterdikleri emek, çaba ve zamanı aniden yok saymak konusunda çok istekli olmayabilirler. Değişecek olma düşüncesi danışanları zorlayabilir ve direnç göstermeye neden olabilir. Değişmek, bulunan güvenli alanı bırakabilmek demektir ve bu hiç te kolay bir iş değildir. Danışanın kendinde meydana gelebilecek değişimlerin kendi kontrolünün dışında olabileceğinin stresini hissediyor olması oldukça normaldir. Bununla birlikte kişinin zihninde kendi ailesinin, yakın sosyal çevresinin kendindeki olası değişimlere ne şekilde yaklaşacağına dair bazı şüpheler oluşabilmektedir. (Alpaydın ve ark., 2016).

Danışanın davranış örüntüsü ve duygulanımını destekleyen bilişsel şemaların varlığı da söz konusu olabilmektedir. Bu daha çok olumsuza odaklı şemalar oldukça katı olabilmektedirler. Kalıpların dışında kalan herhangi bir davranış veya düşünceyi kabul edebilmek danışan tarafından ihtimalsiz gibi görünmekte olabilir. Dış dünyayı belirli bir şemanın gözünden görüyor olma hali diğer ihtimalleri hep göz ardı etmeye ve bunun sonucunda da her benzeri yaşam durumunda kendi kendini doğrulama noktasına gelir. Bu durum direncin varlığını destekleyen bir hale gelmektedir.

Bilişsel davranışçı terapi yaklaşımına göre değişime karşı duyulan rahatsızlık, psikoterapinin amacı, yöntemleri ve mantığı konusunda terapi süreci içinde terapistle anlaşamamış olmak, psikoterapiste tam olarak güvenememek, yargılanmaya, eleştirilmeye, fikirlerinin onaylanmamasına dair endişe duymak, teröpatik ittifaktaki bozulmalar, danışanın yaşamının önceki aşamalarından getirdiği bilişsel şemaları vb. unsurlar terapide direncin açığa çıkmasına neden olan unsurlardır (Alpaydın, 2016).

Albert Ellis'e göre direnç terapide ortaya çıktığında danışanın hayatında olan problemlernin üstesinden gelebilmeye dair göstermesi gereken çabanın ortaya çıkışına ket vuracaktır (Karahan & Sardoğan, 1994). Ellis'in kuramına göre danışanda direncin meydana gelmesi işlevsel olmayan düşünce biçimlerinden var olmasından kaynaklanmaktadır. Ellis'e göre direnç, kişinin hayatta veya terapide beklentisini duyduğu şeylere karşı bu beklentilerin karşılanmadığı durumlarda buna karşı toleransının düşük olması, gerçekçi olmayan olumsuz nitelikli inançlara sahip oluşu, mutlakçı perspektifte düşünmesi ve kişinin sahip olduğu diğer irrasyonel inançları sonucunda kaçınılmaz olarak oluşur. Ellis'in oluşturduğu kurama göre direncin üstesinden gelebilmek için bu gerçekçi olmayan düşünceleri ile danışan terapi süreci içerisinde doğru yer ve zamanda, kişinin hazırbulunuşluğu da göz ardı edilmeden yüzleştirilmelidir, bu direncinin varlığının farkına varması sağlanmalıdır. Danışanın psikoterapide ilerleyebilmesi için öncelikle kendine var olan gerçekçi olmayan inançları bırakmasının bir gereklilik olduğunun bilincine varması mutlaka gereklidir (Leahy, 2010).

Aaron Beck'in psikoterapi kuramına göre danışanın erken dönemde gelişen uyum bozucu şemalarının psikopatoloji gelişmesi ile alakalıdır. Bu gelişen kişilik şemaları kişinin kendi hayatına ve kişilerarası ilişkilerine yönelik işlevsel olma düzeyini doğrudan etkiler. Beck'e göre kişilik şemaları ile baş edebilmek için kaçınma ve telafi şeklinde iki ana yöntem danışan tarafından kullanılır. Kaçınma tepkisinin verilmesi bu şemaları tetikleyebilecek durumlardan uzak durmaya çalışmayı ifade ederken, telafi tepkisi bu ilgili şemanın tehdit ediciliğinden uzak durmak için yoğun bir şekilde aşırı uyumlu davranışların ortaya konma halidir. Danışanların terapi ve tedavi sürecinde görülebilen değişmeye karşı ortaya konulan direncinde şema telafisi ve şema kaçınması durumunun payı büyük olabilmektedir. Psikoterapi seanslarına danışanın katılımının aksıyor olan durumların ortaya çıkması, randevuya gecikme, seans içerisinde danışanın konudan koparak dalıp gitmesi, ilgili gündem konularının önem seviyesinin düşürülmesi, uygun zamandan çok daha erken bir zamanda henüz amaçlara henüz ulaşmamış durumda iken psikoterapinin danışan tarafından sonlandırılması ve benzeri durumlar danışanın kaçınma baş etme mekanizmasının terapiye yansıması olabilmektedir. Telafi tepkisinin terapide ortaya çıkışı ise danışanın terapistine karşı geliştirdiği aşırı bağlılık hali, terapisti erotik bir nesne olarak algılamak, duygusal olarak çekici bulmak, terapisti gözünde aşırı büyütmek ve her dediğinin altında aşırı bir anlam arıyor olmak, terapiste karşı aşırı uyumlu ve sevimli görünmeye çalışmak şeklinde görülebilmektedir (Leahy, 2010).

Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında danışanın terapistle kurduğu olumlu teröpatik ittifak ve terapide hedefler doğrultusunda işbirliği kurma psikoterapi sürecinden daha yapıcı sonuçların alınmasına neden olurken bunun tam aksine işbirliği konusunda ortaya konulan bir direnç durumu ortaya çıkmakta olduğunda tedavi süreci ve tedavinin sonuçlarına karşın olumsuz bir etki sağladığı düşünülmektedir. Danışanın ortaya koyduğu direnç seviyesi yükseldikçe psikoterapinin kesintiye uğraması ve sürecin zamanından önce sonlandırılması gibi durumların görülme olasılığı artmaktadır (Hara, 2015). Terapide direnç pek çok şekilde ortaya çıkabilir ve sürecin ilerlemesinde bazen bir engel, bazen ise üzerine çalışıldığında danışanın ikilemlerini ve savunmalarını görünür kılıp iyileşmeye giden yolun başlangıcı olur. Direnç, terapistin benimsediği psikoterapi yöneliminin ne olduğu önemli olmaksızın her süreçte ortaya çıkabilecek bir durumdur.

BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ

Albert Ellis ve Aaron Beck yaygın görüşe göre bilişsel davranışçı kuramı ortaya koyan psikanaliz okulundan yetişmiş ve sonra yön değişmiş psikiyatristlerdir. Albert Ellis danışanlarıyla yürüttüğü psikoterapi seansları sonucunda danışanların çok iyi bir içgörü becerisi geliştirdiklerini farkeder. Aynı zamanda bunun yanı sıra istenen oranla bir davranış değişikliği sürecini gerçekleştirme konusunda halen zorlandıkları gözleminde bulunmuştur. Bu gözlemi onun psikodinamik terapilerin etkililiğini sorgulama süreci içerisine girmesine neden olmuştur. Ellis zaman içerisinde davranışçı yönelimli terapilerle psikodinamik yönelimli terapilerin ortaklaştığı bir noktaya dikkatini yöneltmiştir. Onun gözlemlerine göre danışanlar çok küçük yaşlarda bir uyarana karşı koşullandırılmakta olup daha sonra ayırdında olmaksızın bu eski öğrenilmiş davranış paternlerini tekrar tekrar sergiler gibi görünmekteydi. Ellis'e göre danışana terapi süreci içerisinde bu koşullanma süreci fark ettirilmelidir. Bunun artık anlamlı bir yol olmadığı ve danışana beklenen sonucu getirmediği konusunda danışanın

bir içgörü geliştirebilmesi sağlanırsa söz konusu psikopatolojik durumun ortadan kalkacağını öngörmekteydi. Davranışçı terapilerdeki bu davranışın değişmesi ile alakalı sonuçların psikodinamik terapide olamamasının nedeni ise Ellis'e göre insanların, çok basit bir şekilde koşullanabilen hayvan deneklerden çok daha farklı bir yapıda olmasıydı. Albert Ellis, insanlarda yaşadıkları durumlar üzerine yorum yapabilme, bu konudaki düşünceleri üzerine düşünme ve benzeri becerileri denek hayvanlarından farklı olarak sergileyebilmelerinin hayatta karşılaşılan olayların duygusal durumuna etkisini azaltmak veya çoğaltmak konusunda büyük öneme sahip olduğu sonucuna varmış ve bilişsel davranışçı terapinin bir psikoterapi ekolü olarak doğum sürecini başlatmıştır. Albert Ellis ile benzer bir şekilde Aaron Beck te psikanaliz kökenli bir psikiyatristtir. Aaron Beck deneysel bulgular ve kendi kişisel mesleki deneyimleri sonucunda psikanalizde zaman içerisinde uzaklaşmış gibi görünmektedir. Beck, çalışmaları sonucu danışanın düşünce süreçlerinin incelenmesiyle kişinin yaşadığı sorunların ve bu sorunların getirisi olan duyguların çok karmaşık ve anlaşılmaz görünen psikanalitik kurama ait kavramlara göre daha kolay bir şekilde açıklama yapılabileceği düşüncesine varmıştır. Ona göre psikopatolojik bir probleme sahip danışanın terapi seansı içerisinde ve dışarısında ortaya çıkan düşünce içeriklerini inceledikçe düşünceler ve duygular arasında ciddi bir bağlantı olduğu göze çarpmaktadır. Görünenin ardında görünen kısımlardan daha fazla keşif edilmeyi bekleyen görülmeyen kısımların olduğunu ve kişinin yaşadığı ruh sağlığı ile ilgili problemlerin temelinde kişinin bilincinde veya bilincine çok ta uzak olmayan bir yerde rastlanan düşünce sorunları olduğu düşüncesini ortaya koymuşlardır (Türkçapar ve Sargın, 2012). Albert Ellis ve Aaron Beck birbirlerinden habersiz bir şekilde bilişsel davranışçı terapinin kuramsal çatısını bu şekilde inşa etmişlerdir. Bilişsel davranışçı terapiye göre kişiler önlerine çıkan ve nesnel olan herhangi bir durumu sahip oldukları bilişsel alt yapıları sebebiyle farklı ve normalden sapan, çarpık şekilde yorumlarlar. Bu düşünenin çarpıtılma sürecinden dolayı kişinin zihninde otomatik düşüncelerin oluşumu başlar. Otomatik düşünceler kişinin işlevsellik düzeyini bozucu bir etkisi olabilecek yoğun duyguların ve bu duygular ile bağlantılı bazı kişi tarafından istenmedik olan davranışlarının ortaya çıkışına neden olmaktadır. Kişinin kendisinde eskiden beri var olan bilişsel şemaları bu istenmedik duygu ve davranışların oluşumu sürecinde tetikleyici bir rol oynar gibi görünmektedir. Bu bilişsel şemalar, kişilerin kendilerini, başkalarını ve dünyayı algılama biçimleri konusunda sahip olduğu tekrarlayıcı görünen paternlerdir. Genellikle kişinin sahip olduğu bilişsel şemalar ikili bir halde zihinde bulunmaktadır. Örneğin; "iyi biriyim - kötü biriyim", "sevilmeyen biriyim - sevilebilirim" , "dünya adaletsiz bir yerdir - dünya adaletin sağlanabildiği bir yerdir" şeklinde çift olarak var olurlar. Psikopatoloji geliştiğinde bu ikili halde bulunan şemalardan olumsuz taraflarda yer alanlar aktivasyon haline geçer gibi gözükmektedir. Tarihsel süreç içerisinde bilişsel şemaların yanı sıra mod kavramı da bilişsel davranışçı kuram içerisinde şekillenmiştir. Mod, bilişsel şemaların daha karmaşık ve sanki iç içe geçmiş bir hali gibidir. Kişinin kendine, başkalarına ve dünyaya dair değerlendirmelerini, değişmez kurallarını, hayattam beklediklerini ve bunlar konusundaki belleğinin içeriğinde bulunanları içerir (Özdel, 2015).

BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ PERSPEKTİFİNDEN DİRENCİ ELE ALMAK

Psikoterapi sürecine hangi ekolun çatısı altından devam edilirse edilsin süreci aksatan pek çok durumla zaman içerisinde karşılaşılabilmektedir. Terapist ve danışan bu sürecin içerisinde yol alırken karşılarına çıkan sorunlar karşısında işbirliği içerisinde olabilirlerse, terapi içerisinde

oluşan bir problem çözmeye dair alışkanlığın danışanın kendi yaşamında da karşısına çıkan sorunlar ile daha kolay baş edebilme şeklinde ortaya çıkması beklenmektedir. Terapist danışanın gerekli sorumlulukları alarak aktif ve mantıklı bir şekilde sorunları çözmeye karşın becerisini geliştirebilmek amacıyla çalışır (Leahy 2010).

Psikoterapistin terapide danışanın ortaya koyduğu direnç ile baş edebilmesi için gerekli olan ilk adım direnci tanıyabilmektir (Hara 2015). Terapi sürecine dair bir direnç ortaya çıktığında bunun farkedilmesi sonucu etkili bilişsel davranışçı terapi tekniklerinden yararlanarak bunun üstesinden gelebilmek mümkün olacaktır. Bazı danışanlar terapiye karşı bu çalışma sırasında ortaya çıkabilen zorlanmaları çözmeye karşı daha istekli ve becerikli olabilirler. Öte yandan bazı danışanlarda ise zorlanmalara karşı daha kararsız ve bunlarla mücadele etmeye karşı gerekli motivasyona sahip değil gibi görünürler. Bu tarz danışanlar genellikle bunu ifade etmezler. Terapi sürecine ve terapiste karşı sergiledikleri davranışlar yoluyla dolaylı olarak ortaya koymakta olurlar. Verilen ev ödevlerini yapmama, seanslara gelmeme, geç gelme, seanslar sırasında aktif bir rol almaktan kaçınma, gündemi belirlemeyi ve içeriği tamamen terapiste bırakma, terapiste sık sık öfkelenme ve tartışma çıkarma ve benzeri durumlarda terapistin aklına gelmesi gereken danışanın direnç gösterir durumda olmasıdır. (Westra 2014).

Sokraik Sorgulama

Terapi seansı içerisinde terapist tarafından direkt olarak danışana bir şeyi yapmasının, belli bir şekilde düşünmesi gerektiğinin söylenmesi veya ilgili durum hakkında sorun çözebilecek davranuş değişikliği içeren tavsiyelerde bulunulması durumunda bu durum danışanda karşı bir tepki uyandırabilmektedir. Bu tarz bir yaklaşımda danışanın tedaviye uyum sağlaması, gereklilikleri yerine getirmesi ve işbirliği sağlaması konusunda bazı zorlanmalar ile karşılaşılabilmektedir. Böyle bir durumda danışanın var olan direnci de daha fazla güç kazanabilmekte ve çözülmesi zorlaşabilmektedir. Terapist ile bir güç savaşına girme, savunmacı yaklaşımlar ortaya koyma, tartışma çıkarma, agresif tavırlar sergileme gibi durumların açığa çıkması danışanın bu direncinin sonuçları olacaktır. Sokratik sorgulama bir yöntem olarak zor danışanlar ile çalışmak açısından çok uygun bir yaklaşım şekli sağlamaktadır. Sokratik sorgulama bilişsel davranışçı terapide sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Terapist danışana doğrudan birşey söylemez, öneride bulunmaz, doğru ve mantıklı yolu direkt olarak söylemez. Bunun yerine danışanı istenilen yere gelmesi için tehtitkar olmayan bir biçimde sorularıyla yönlendirir. Bu teknikle birlikte danışan mantığa uygun düşen ve yararlı olan çıkarımlara terapistin desteğiyle kendi varmaktadır. (Türkçapar, 2018).

Sorunu ve Gündemi Etkili Belirleme

Danışanın gündem belirmekte zorlanma sebeplerinden biri de sahip olduğu şemaların sorun çözmekle alakalı olumsuz inançlar içermesi nedeniyle olabilmektedir. Bazı durumlarda da danışan terapiye gelerek onun yerine çözüm bulacak birine geldiğini düşünerek terapistten bunu bekleyebilir. Bunun yanı sıra gündemi belirleme konusunu tamamen terapiste bırakıyor gibi görünen bir danışan gerçekten anlaşıldığı konusunda terapistini bir teste tabi tutuyorda olabilmektedir. (Leahy, 2010). Terapi sürecinin doğru ve anlamı bir şekilde ilerleyebilmesi ve sonuçlarının verimli olabilmesi için terapide üzerine çalışılacak konunun net bir şekilde belirlenmesi ve bu doğrultuda terapi hedefleri oluşturulması çok önemlidir (Türkçapar,

2018). Gündemi belirlemek yaşanan problemi çözmek için çok önemli bir adımdır (Leahy, 2010). Terapinin amacı somut bir davranış olarak belirlenmiş olmalıdır. Belirlenen amaçlar danışanın elinde olan ve onun aktif olarak ortaya koyacağı bir beceri olarak belirlenmelidir. Mantığa yatan, danışanın da üzerinde terapist ile hemfikir olduğu davranış hedefleri belirlemek terapi sürecinin aksamamasını sağlayacaktır. Danışanın net bir şekilde yaşadığı problemi tanımlamıyor olması, danışanın değişime direnciyle alakalı bir konu gibi görünmektedir. Yer, kişi, zaman bağlamında net ve somut sorunlar getirmiyor gibi görünen danışanlar sorunlarının ne denli büyük ve geniş kapsamlı olduğu konusunda empatik bir yaklaşıma ihtiyaç duyabilmektedirler. Böyle bir durum ile karşı karşıya kalındığında danışanın yaşadığı sorunların terapist tarafından anlaşıldığı, önemsendiği hissettirilmeli ve arkasından küçük bir kısımdan çalışmaya başlamak konusunda yüreklendirilmesi sağlanmalıdır (Türkçapar, 2018).

Terapötik İttifak

Bu kavram terapist ve danışan arasında terapide ilerleme sağlanabilmesi için gerekli olan işbirliğini temsil eder. Sürecin içerisindeki yapılması gerekenler, bu yapılacaklarla ilgili iki tarafın da sorumlulukları, terapide belirlenen amaç ve tedavinin beklendik sonuçları konusunda bir hemfikir olma halidir. Bunun yanı sıra iki taraflı bir güven ilişkisini ve koşulsuz kabul halini de içeren duygusal bir bağ kurma durumudur. Terapi süreci içerisinde bazı zamanlarda bu terapötik ittifakta bozulma durumu görülebilmektedir. Böyle bir durum danışanın terapiye katılımını, uyumunu ve kendi hakkındaki sorumlulukları alma düzeyini ciddi anlamda etkiler. (Soygüt, 2014) Her ilişkide olduğu gibi bazen terapötik ilişkide de kopukluklar, anlaşmazlıklar yaşanabilmekte ve bu doğal görülmektedir. Seans içerisinde danışanın duyguları ifade etmesi konusunda destekleniyor olması süreçte tıkanma yaşanmasının önüne geçebilmektedir.

Psikoeğitim

Terapiye gelen danışanların aklında süreç ile alakalı bir çok genel yargı olabilmektedir. Bazı danışmanlar ruhsal olarak iyileşmenin ancak çok uzun sürecek psikanalitik terapi süreçlerinden geçmek ile mümkün olduğunu düşünebilmektedirler. Bunun yanı sıra yaşamın ilk yıllarında yaşanan ve birçoğu da hatırlanmayan yaşam olaylarının sebep olduğu etkilerin, sonradan silinemeyecek kadar köklü olduğu dair bir yargıya da sıklıkla rastlanmaktadır. Bilişsel davranışçı terapide öncelikle hastanın terapide kullanılacak müdahale yöntemlerine aşina olması ve bu konularda bilgi eksikliğinin giderilmesi süreçteki tıkanmaların üstesinden gelinmesi adına katkı sağlayacaktır (Leahy, 2010). Terapilerde psikoeğitim verilmesinin temel amacı danışanın yaşadığı sorun hakkında bilgi sahibi olarak bu sorunu yaşamasının sebeplerini öğrenmesi ve çözüm yöntemlerine dair birkaç farklı açısını içselleştirmesidir (İlgar ve ilgar, 2019). Çağdaş psikoterapi yaklaşımlarının hemen hemen hepsinde danışanın duygulanımsal beceri geliştirmesine önem verilir. Bu becerinin gelişebilmesi için duygulanımsal alanlardan her biri için bu konuyla ilgili olarak bilgi içerikli bir psikoeğitim süreci gereklidir. Psikoeğitim süreci danışanın kendisinde var olan duyguyu tanımlamasına, sınıflandırabilmesine, bu duyguların işlevselliği hakkında bilgi sahibi olmasına ve ve duygu düzenleme becerileri edinmesine olanak sağlamaktadır. Bu süreç boyunca amaçlanan ilgili duygudan kaçınmaya, kurtulmaya çalışmadan ortaya çıkan duygu ile kalabilmeyi, duyguyu

sağlıklı şekilde yaşayabilmeyi danışanın öğrenmesidir. Psikoeğitimin verimli geçmesi durumunda danışanın zihinsel olarak daha esnek olarak duygusal ve davranışsal sınırlarını uygun şekilde çeşitlendirebilmesi sonucu ortaya çıkacak ve danışan kaçınma göstermeksizin geri çekilmeksizin, olduğu hali ile duygularını kabul edebilmesi sonucu ortaya çıkacaktır. Danışanın bulunduğu bağlam ve ortaya çıkan duygusu arasındaki bağlantıları kurabilmesi, bu konuda farkındalık kazanabilmesi tedaviye uyumu ve tedavinin etkililiğini olumlu etkilemektedir (Vatan, 2016).

Ev Ödevleri

Bilişsel davranışçı terapide bazı ev ödevleri verilerek danışanın bu ödevleri seanslar arasında yerine getirmesi terapinin önemli bir parçası olarak görülmektedir. Bilişsel davranışçı terapi sürecinde psikoterapist tarafından danışana verilen ev ödevi, danışanın kendi yaşamı içerisinde ve terapi seansı dışında bilişsel, davranışsal ve duygusal olarak yaşadığı problemleri çözmek amacı doğrultusunda harcadığı emek, zaman ve eylemleri içerir. Danışanın terapi süreci boyunca öğrenmesi amaçlanan becerileri seanslar arasında hayatın içerisinde danışanın deneyimlemesi için elverişli bir yoldur. Verilen ödevler danışanın yaşadığı problemler hakkında terapistin daha fazla bilgi toplayabilmesi, danışanın sorunları ve sorunlarının çözümüne dair aktif bir rol alabilmesi gibi amaçlara hizmet etmektedir. Danışanın tedaviye uyumu konusunda ortaya koyduğu motivasyonu yordayabilmek danışanın ev ödevlerine katılımı, gerekli olduğu şekilde yerine getirebilmesine dair becerileri ortaya koyabilmesi kriterlerinin incelenmesi ile mümkündür. Bu konudaki araştırmalar incelendiğinde depresyon, kaygı bozukluklarının yanı sıra psikotik bozukluklar, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, bağımlılıklar, kronik ağrı sorunları gibi çeşitli psikopatolojik bozuklukların tedavisinde de ev ödevi uygulamalarının danışan tarafından yapılmasının danışanın terapi amaçlarına ulaşma konusunda etkililiği görülmüştür (Soylu, 2015).

Öte yandan ev ödevi verirken bazı hususlara dikkat edilmezse, danışanın direnci ile burada da karşılaşılabilmektedir. Danışanın bu konudaki katılımını ve terapiye uyumunu artırabilmek için öncelikle verilen ev ödevinin seans sırasında uygulanması, seanslar arasında istenen becerinin bir provasının seans içerisinde yapılması önem arz etmektedir. Terapist bu konularda model olma yöntemini de kullanabilir. Bunun yanı sıra verilen bir ödevin neye hizmet ettiğini ve mantığını danışana net bir şekilde aktarmak önemlidir. Eğer ilgili ev ödevi danışanın aklına yatmazsa danışanın bu ödevi gerçekleştirmeme ihtimali artacak ve direnci de beslenecektir. Ödevin amacı açıklandığında danışandan da bu ödeve dair algıladığı amacı kendi sözcüklerini kullanarak anlatması istenmeli ve varsa yanlış anlaşılmalar düzeltilmelidir. Ödevlerin içerdiği davranışlar çok net ve somut bir şekilde tanımlanmış olmalıdır. İstenen davranışın ne sıklıkta, ne zaman, nasıl bir ortamda yapılacak olduğu danışan tarafından çok iyi anlaşılmış olmalıdır. Ödev olarak verilen davranış hakkında hastanın özdenetiminin gelişmesi ve kendi kendini kontrol edebilme mekanizmasının gelişmesi desteklenmelidir. Eğer danışanın aklında ödevin içeriği, amacı konusunda bir soru işareti varsa bunları ifade etme konusunda mutlaka cesaretlendirilmelidir. Ödevi yapmak veya yapmamak konusundaki bütün çelişkili fikirlerini ifade edebiliyor olması danışanın sürece uyumunu arttıracaktır (Leahy, 2010: 46-47).

Motivasyonel Görüşme Teknikleri

Direnç ile terapi süreci içerisinde başa çıkabilmek ve danışanın yaşadığı değişimi istemek ve istememek konusundaki iki yönlü çatışmayı anlayabilmek için motivasyonel görüşme tekniklerinden de yararlanılmaktadır (Alpaydın ve ark., 2016). .Motivasyonel görüşme bir haklılık savaşında üstün çıkma çabası değildir. Kazananı veya kaybedeni olan bir rekabet halinden uzaktır. Terapist, nazikçe danışanını değişime doğru güdüler (Örücü, 2020). Direnç terapist ve danışan arasındaki ilişki içerisinde ortaya çıkmakla birlikte danışanın değişime karşı iki farklı uç barındıran çift değerli düşüncelerini de barındırmaktadır. Direnç ortaya çıktığı durumda terapist bununla savaşmak yerine danışana yakın bir konum alarak direncini ona gösterecek yollar bulur. Motivasyonel görüşmenin amacı değişme sürecine danışanın hazır olmasını sağlamaktır. Değişime yönelik yolları danışanın benimsemesini sağlamak ve bu konudaki harekete geçme motivasyonunu arttırmanın direncin üstesinden gelmekte faydalı olduğu klinisyenlerce düşünülmekte ve bu görüş araştırmalar tarafından bulgularla desteklenmektedir (Alpaydın ve ark., 2016).

SONUÇ

Psikoterapi tarihinde direnç kavramı çok erken yıllarda tanımlanmıştır. Bu fenomenin psikoterapide açığa çıkması çeşitli kuramcılar tarafından psikoloji tarihi boyunca farklı şekillerde ele alınmıştır.

Direnci ele alırken iki farklı görüş öne çıkmaktadır. Direnci danışanın kendi içsel süreci olarak gören görüşün yanı sıra kişilerarası ilişkiler bağlamında ortaya çıkan bir olgu olarak ele alan yaklaşımlarda bulunmaktadır. Çağdaş yaklaşımlarda hem danışanın içsel bir süreci olduğu hemde kişiler arası süreçte ortaya çıkan bir olgu olduğu fikri birlikte değerlendirilmektedir. Genel olarak bakıldığında direncin yorumunda ve müdahale biçimlerinde ekoller tarafından farklılıklara rastlanıyor olsa da yaygın görüşe göre psikoterapinin yönelimi ne olursa olsun direncin bir şekilde seansların içerisinde ele alınması gerekmektedir.

Öte yandan psikoterapinin hangi ekol perspektifinden yürütüldüğü danışanda ortaya çıkan dirence nasıl yaklaşılacağının bir yordayıcısıdır. Psikanalitik bakış açısı direnci içsel bir fenomen olarak görmekle birlikte süreci sekteye uğratan, serbest çağrışımı engelleyen bir olgu olarak ele almaktadır. Danışanın terapideki ilerleyebilmesini sağlayabilmek için danışan hazır olduğunda bu direncin varlığı ile yüzleştirilmelidir.

Davranışçı terapiler bağlamında direnç bir öğrenme süreci olarak yorumlanmaktadır. ve yine koşullanma süreçleri kullanılarak danışanı yeniden terapiye uyumlu hale getirme müdahalelerinde bulunulmaktadır.

Bilişsel Davranışçı Terapilerde danışan direnç ortaya koyduğunda danışanlarda terapi sürecini aksatacak bazı davranışların olduğu saptanmaktadır. Danışanlar terapi sürecinin gerekliliklerine uymamaya, işbirliğini ve yapılan anlaşmaları bozmaya başlamaktadırlar. Direnç, ev ödevlerinin aksaması, seanslara gelmemek veya geç kalmak, terapistin söylediklerine karşı göze çarpan savunmacı bir tutum halinde olmak gibi şekillerde kendini

ortaya koyar. Bu direncin ortaya çıkmasının terapideki başarının önüne geçtiği ve bu nedenle direncin görmezden gelinmemesi ve üzerine çalışılarak aşılması gereken bir olgu olduğu düşüncesi hakimdir. Direnç ile karşılaşıldığında bu durum danışanın terapideki motivasyonunun düzeyi ve değişmeye karşı duyduğu kaygıları akla getirmeli ve bu konuda bazı tekniklerden yararlanılarak psikoterapinin erken sonlandırılması, tedavinin verimliliğinin düşmesi gibi istenmedik sonuçların ortaya çıkmasının önüne geçilmelidir.

KAYNAKÇA

Alpaydın, N., Çimen, M., Erol, B. T., ve Sevi, O. M. (2016). Bilişsel davranışçı terapide direnç ve motivasyonel görüşme teknikleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8(2*), 95-101.

Goldfried, M. R. (1982). Resistance and clinical behavior therapy. In *Resistance: Psychodynamic and behavioral approaches* (pp. 95-113). Boston, MA: Springer US.

Hara, K. M., Westra, H. A., Aviram, A., Button, M. L., Constantino, M. J., & Antony, M. M. (2015). Therapist awareness of client resistance in cognitive-behavioral therapy for generalized anxiety disorder. *Cognitive Behaviour Therapy*, *44*(2), 162-174.

İlgar, M. Z., & İlgar, S. C. (2019). Bilişsel davranış değiştirme ve motivasyonel görüşme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *15*(1), 47-73.

Karahan F., T., & Sardoğan, M. E. (1994). Rasyonel-emotif terapi. *Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty*, *9*, 110-135.

Kuran, N. (2021) Psikanalitik kuram ve terapi ile birey merkezli kuram ve terapinin karşılaştırılması. *Psikoteori Dergisi*, 2(2), 3-10 .

Korkmaz, Ö. T. (2017). Etkili Pekiştireçlerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Sistematik Yöntemler. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi 18 (1), 149-164

Leahy, R. L., Gölet, D., & Özakkaş, T. (2010). Bilişsel terapide direncin aşılması. Litera Yayıncılık.

Mamedova, K., Westra, H. A., Constantino, M. J., Shekarak Ghashghaei, N. ve Antony, M. M. (2020). Resistance and outcome expectations in cognitive-behavioural therapy for generalised anxiety disorder. *Counselling and Psychotherapy Research*, *20*(2), 265-275.

Newman, C. F. (1994). Understanding client resistance: Methods for enhancing motivation to change. *Cognitive and Behavioral Practice*, *1*(1), 47-69.

Rangell, L. (1983). Defense and resistance in psychoanalysis and life. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, *31*, 147-174.

Rowe Jr, C. E. (1996). The concept of resistance in self psychology. *American journal of psychotherapy*, *50*(1), 66-74.

Soylu, C., & Topaloğlu, C. (2015). Bilişsel davranışçı terapide ev ödevi uygulamaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *7*(3), 280-288.

Örücü, M. Ç. (2020). Değişime hız kazandıracak bir yöntem: Motivasyonel Görüşme. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(37), 20-34.

Özer, İ. Ö. (2017). Terapötik yolculukta bir tümsek: Direnç. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(3), 217-228.

Özdel, K. (2015). Dünden bugüne bilişsel davranışçı terapiler: teori ve uygulama. *Turkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics*, *8*(2), 10-20.
Öztürk, E., & Ayhan, H. (2021). Psikoterapinin Temel İlkeleri ve Temel Bileşenleri. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, *1*(6), 136-158
Soygüt, G. (2004). Bir düzeltici bağlanma ilişkisi olarak psikoterapi: Psikoterapi süreçlerinde bağlanma ve terapötik ittifak. *Türk Psikoloji Yazıları*, *7*(13), 63-77.
Tuna E, (2016). Psikoterapide direnci anlamak ve dirençle çalışmak. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, *3*(3), 10-25
Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(7), 275-285.
Türkçapar, M. H. (2018). Bilişsel davranışçı terapi temel ilkeler ve uygulama. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
Vatan, S. (2016). Bilişsel davranışçı terapilerde üçüncü kuşak yaklaşımlar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *8*(3), 190-203.
Westra, H. (2004). Managing resistance in cognitive behavioural therapy: The application of motivational interviewing in mixed anxiety and depression. *Cognitive Behaviour Therapy*, *33*(4), 161-175.

EXTENDED ABSTRACT

Resistance appears as a phenomenon frequently developed by clients in psychotherapies. Although the emergence of resistance during the psychotherapy process may seem like an obstacle to treatment, it is also thought to be a potentially very rich source of information about the client. Understanding the client's resistance and being able to benefit from motivation-enhancing techniques that support the change process against resistance will strengthen the therapeutic relationship, pave the way for the client to perform therapeutic activities, and naturally get the desired efficiency from the therapy process.

Resistance to change has been one of the main issues that psychotherapies have been concerned with since the beginning of the history of psychology. The first theory that discusses resilience as a concept is psychoanalytic theory. According to this theory, resistance is defined as a form of defense put forward by the ego in order to prevent the emotional and intellectual pain it will feel as a result of a worrying material reaching consciousness. Over time, psychoanalytic theory's perspective on resistance has changed. In addition to addressing resistance as an internal process, it has also been argued that it is an interpersonal process that is also influenced by the competence of the therapist. Similarly, in Carl Rogers' individual-centered therapy, the prevailing opinion is that when the psychotherapist provides appropriate therapeutic conditions, resistance will not hinder the client's process, as every person is open to self-improvement and change. In behavioral theories, the concept of "incompatible with treatment" is used instead of the concept of resistance. This situation is evaluated with the client's motivation and the learning and reinforcement processes from the behavioral perspective. The role of the behavioral therapist is to encourage the client to try new forms of behavior and to support and reinforce such behaviors when the client exhibits them. In this context, when a situation such as non-compliance with treatment arises, it is overcome with behavioral solutions under the leadership of the therapist.

In the process of psychotherapy, the phenomenon of resistance is a common occurrence among clients, and it is considered not only as an obstacle to treatment but also as a rich source that can provide valuable insights into clients (Newman, 1994). There are two different perspectives regarding the emergence of resistance in the psychotherapy process. According to the first perspective, resistance is regarded as a phenomenon that reflects the client's internal processes, while according to the second perspective, resistance is seen as an interpersonal phenomenon that arises during the psychotherapeutic relationship (Mamedova et al., 2020). The concept of resistance has been a significant focus of psychotherapy since its inception. Starting with Freud's work, resistance has become a central point of interest for psychotherapists. Initially, resistance was associated with incomplete or insufficient motivation in therapy. However, nowadays, it is understood that the concept of resistance can originate from both the client and the therapist. Factors such as the therapist's psychopathological condition and lack of professional experience can also be considered as causes of blockages in the therapy process (Öztürk & Ayhan, 2021).

Historically, it can be observed that the concept of resistance was first introduced by psychoanalytic theory. Freud observed that his patients experienced some hindrances while making free associations during therapy. According to Freud, resistance not only expresses the patient's resistance to progress in therapy but is also seen as the focus of therapy itself (Tuna, 2016). In behavior therapy, the concept of resistance is more often addressed as non-compliance with therapy. The reasons for clients' non-compliance with the tasks given in therapy can be attributed to factors such as the use of inappropriate reinforcers or the lack of rewards for behaviors. According to the cognitive-behavioral therapy approach, the client's resistance is rooted in dysfunctional thought patterns. These thought patterns are associated with unrealistic beliefs and can adversely affect the therapy process. Therefore, it is important for the therapist to help the client confront and change these thought patterns (Leahy, 2010). In conclusion, the concept of resistance is a significant part of the psychotherapy process and can arise from both the client's internal processes and the therapist's approach. Dealing with resistance is essential for strengthening the therapeutic relationship and achieving desired therapy outcomes.

Throughout the course of psychotherapy, regardless of the therapeutic approach, various challenges can impede progress. When both the therapist and the client collaborate effectively in overcoming these challenges, it is expected that problem-solving skills developed within therapy will translate into the client's ability to cope with life's difficulties more effectively (Leahy, 2010). One of the initial steps for therapists to manage client resistance effectively is to recognize its presence (Hara, 2015). When resistance emerges during therapy, it can be addressed effectively using cognitive-behavioral therapy techniques. Some clients may be more willing and capable of resolving challenges that arise during therapy, while others may appear hesitant and lack the necessary motivation. Such clients often indirectly express their resistance through behaviors such as failing to complete homework assignments, missing or arriving late for sessions, avoiding an active role during sessions, or becoming frequently irritable and argumentative towards the therapist (Westra, 2014).

Socratic questioning is a method well-suited for working with resistant clients within the cognitive-behavioral therapy framework. Therapists guide clients using non-threatening

questions rather than directly telling them what to think or do, allowing clients to arrive at logical and beneficial conclusions with the therapist's support (Türkçapar, 2018). One reason clients may struggle to set an agenda for therapy is the presence of negative beliefs related to problem-solving within their schemas. In some cases, clients may come to therapy expecting the therapist to solve their problems for them. Alternatively, clients who appear to leave the agenda entirely to the therapist may be testing whether they will be understood and encouraged to work on even a small part of their challenges (Leahy, 2010). Clear agenda setting is crucial for the therapy to progress effectively (Türkçapar, 2018). The therapeutic alliance represents the necessary collaboration between the therapist and the client to achieve progress in therapy. It involves mutual trust, emotional connection, and a shared understanding of therapy goals and expected outcomes. Disruptions in this therapeutic alliance can impact a client's engagement, compliance, and sense of responsibility (Soygüt, 2014).

Psychoeducation aims to provide clients with information about their issues and potential solutions, allowing them to internalize various perspectives on their problems (İlgar & İlgar, 2019). It enhances emotional skills development, helping clients identify, classify, and understand their emotions, ultimately enabling them to regulate these emotions effectively (Vatan, 2016). Cognitive-behavioral therapists often assign homework to help clients practice and apply therapeutic strategies in real-life situations. The effectiveness of homework assignments has been observed across various psychological disorders (Soylu, 2015).

To ensure clients' engagement and compliance, therapists should clarify the purpose of assignments, provide clear instructions, and encourage clients to express any concerns or questions (Leahy, 2010). In managing resistance during therapy, motivational interviewing techniques are employed to understand and address the client's ambivalence towards change (Alpaydın et al., 2016). Motivational interviews aim to motivate clients toward change, emphasizing collaboration rather than confrontation (Örücü, 2020).

The concept of resistance in psychotherapy has been addressed from various theoretical perspectives throughout the history of psychotherapy. Although different schools of thought may interpret resistance differently, there is a consensus that resistance should not be ignored, as it can hinder progress in therapy. Therapists should be prepared to address resistance, adapt their approach to individual clients, and use a combination of techniques to foster motivation and engagement in the therapeutic process. Resistance is not an insurmountable obstacle but rather a natural part of the therapeutic journey that can be effectively managed to promote positive therapeutic outcomes.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARINDA EMDR TERAPİSİNİN ETKİLİLİĞİ

EFFECTIVENESS OF EMDR THERAPY IN CHILDHOOD TRAUMA

Hilal BULUT AKYOL

İstanbul Aydın Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** hilalbulut1@stu.aydin.edu.tr

ÖZET
Travmatik yaşantı her yaş grubundan bireyi etkilemektedir. Bu yaş grubundan özellikle çocuk ve ergenlerin olumsuz yaşantılardan daha derin etkilendiği ve yetişkin yaşantısında etkileri devam edebilecek sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Doğal afetler, ihmal ve istismar gibi travmatik yaşantıların erken dönemdeki etkilere odaklanan çalışmalar artmakla birlikte özellikle yapılan çalışmalarda çocukluk döneminde cinsel istismar yaşantılarının etkilerine odaklandığı görülmektedir. Bu yaşantının sonuçları olarak birçok farklı patolojiler ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada amaçlanan EMDR terapisinin çocukluk çağı travmalarında bir terapi yaklaşımı olarak etkililiğini incelemektir. Erken dönem travmatik yaşantı sonucunda TSSB, depresyon, anksiyete gibi sorunlar yaşanmakta olduğu görülerek alanda bu hususta EMDR terapisinin çocuk, ergen ve yetişkinler üzerine birçok farklı çalışmaların yapıldığı ve genel olarak benzer veriler ile EMDR yaklaşımının başarılı bir tedavi yaklaşımı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Travma, çocukluk çağı travmaları, istismar, EMDR

JEL KODU: I12

ABSTRACT
Traumatic experience affects individuals from all age groups.It is seen that especially children and adolescents in this age group are more deeply affected by negative experiences and their effects can continue in adult life.Although studies focusing on the early effects of traumatic experiences such as natural disasters, neglect and abuse are increasing, it is seen that especially studies focus on the effects of sexual abuse experiences in childhood.As a result of this life, many different pathologies emerge. The aim of this study is to examine the effectiveness of EMDR therapy as a therapy approach in childhood traumas.It has been observed that there are problems such as PTSD, depression, and anxiety as a result of early traumatic experience, and it has been concluded that many different studies have been carried out on children, adolescents and adults in this regard, and that the EMDR approach is a successful treatment approach with similar data in general.
Key Words*:* Trauma, childhood trauma, abuse, EMDR

JEL CODE: I12

GİRİŞ

Travma, insanoğlu dünya üzerinde var olduğu andan itibaren doğanın yıkıcılığı ve insanların saldırganlığından dolayı yaşantılanmakta olan çok eski bir kavramdır. Toplum içerisinde güçsüzler kurban olmakta, acılı ve nahoş olaylarda kuvvetli olan tarafından ezilmektedir. Bu kuvvet bazen doğa olabilirken bazende insanoğlunun kendisi olmaktadır. Tarihe bakıldığında

insanoğlunun korku ve vahşet yaşantıları karşısında olağan tepkileri görülmektedir. Bu tepkiler insan hayatında önemli etkiye sahiptir (Özen, 2018).

Travma stresli bir olay ile beraber olsa da her stresli olay travma olarak yaşantılanmamaktadır. Travmayı diğer zorlu olaylardan ayıran kişinin ölüm tehlikesi yaşaması ya da kendisinin veya diğerlerinin hayatına, fiziksel bütünlüğüne zarar gelmesi durumudur (Türksoy, 2003). Travmaya verilen tepkiler olağan olmasına karşı bireyin yaşantısına olan etkisi olağandışıdır (Türksoy, 2003).

Travmaların beklenmedik anda gelişmesi kişide güvenlik duygusunu zedelemektedir. Beden olay karşısında kendini korumaya çalışmakta, birey dehşet ve korku gibi olumsuz duygulanımlar yaşamaktadır. Bireysel farklılıklar travmaya karşı gösterilen tepkilerde de farklılaşmaya neden olmaktadır. Bunun yanı sıra travmatik olayın yoğunluğu ve süresi travmatik olaya karşı sergilenen tepkilerde etkili olmaktadır. Bireyler üzerindeki oluşan olumsuz etkiler olarak aşırı uyarılma, hissizlik, kaçınma davranışları ve olayın yeniden yaşantılanması belirtilmektedir (akt. Güler, 2021).

Travma, öncelikle DSM tanı kitabında geçici etkileri olan savaş ve doğal afetler sonucu oluşan bir bozukluk olarak yer alsa da son yayınlanan DSM-V tanı kitabında bu durum çocuklar ve yetişkinler için ayrıştırılarak doğal afetler kadar insan kaynaklı meydana gelebilen travmatik etkilerin özel yaşantılanmasının da vurgulandığı bir sendrom olarak tanımlanmaktadır (APA, 2013). Travmaların insanlar tarafından oluşturulduğu durumlarda meydana gelen ruhsal yakınmaların doğal olaylar sonucu meydana gelen yakınmalardan daha sık olduğu belirtilmektedir. İnsanlar tarafından bilinçli meydana gelen saldırılar insan doğasına ilişkin temel inancı sarsarak olumsuz etki yaratmaktadır (Güler & Yılmaz, 2021).Travmaları sevilen bir yakınının birinin kaybı ya da kişinin bedensel bütünlüğüne zarar gelmesi şeklinde bireysel travmalar; savaş, deprem, sel gibi sonucunda toplumun çoğunluğunun etkilendiği olayları kapsayan toplumsal travmalar; herhangi bir saldırıya uğramak ya da hayatı tehlikeye sokacak olayların olduğu tekil travmalar; süreğen olarak işkenceye maruz kalmak, devamlı olarak aile içerisinde şiddet yaşantılamak ve sürekli istismar durumları ile beraber süreğen travmalar şeklinde sınıflandırmak da mümkündür (Aker, 2012; Gölge, 2005).

Çocukluk Çağı Travmaları

Gelişim döneminin her aşamasında travmatik yaşantılar yıpratıcı olsa da özellikle çocukluk çağlarında daha fazla yıpratıcı olmaktadır. Çocukluk çağı travması çocukluk ve ergenlik dönemini kapsayan 0-18 yaş aralığında meydana gelmektedir. Bu dönemde yaşanan hoş olamayan incitici yaşantılar çocukluk çağı ruhsal travması olarak ele alınmaktadır (Öztürk, 2011).

Çocukluk çağı travmaları (ÇÇT), bireylerin 18 yaşından önce maruz kaldığı cinsel, fiziksel ve duygusal istismar ve ihmalin yanı sıra ebeveynin kaybı, ebeveynden ayrı kalma, boşanma,

göç, şiddete tanıklık etme, kazalar ve doğal afetler şeklinde tanımlanabilir. Çocuğun doğduğu andan itibaren bakıma muhtaç olduğu göz önüne alındığında çocukla doğduğu andan itibaren bir bakıcının ilgilenmesi gerekmektedir. Çocuk için bakıcı genel olarak anne ve babalar olmakta bu aşamada anne ve babanın çocuğa karşı tutum ve yaklaşımı önem arz etmektedir. Anne ve babanın çocuğa karşı çocuğun fiziksel ve psikolojik gelişimine zarar verecek tutum içerisinde olması ya da çocuğun gerek fiziksel gerekse bakımı ile ilgili ihtiyaçların sağlanmaması, çocuğa karşı saldırgan bir tutumda bulunması çocuğun gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu olumsuz etkiler yetişkinlik döneminde dahi etkili olmaya devam etmektedir (akt. Çelik ve ark., 2018).

Okul öncesi dönemde olan çocuklar ebeveyn figürlerine güvenir ve ebeveynleri ile eşduyum halindedir bu nedenle ailenin soğukkanlı ve sakin tepki göstermesi çocukların algıladıkları tehditin olumsuz etkilerinden korumaktadır. Okul çağında ki çocukların ise daha gelişmiş bir bilişsel kapasiteleri olmalarından dolayı yaşadıkları olayları anlamlandırarak olay sonrasında uyku sorunu, davranış problemleri, akademik performansta düşüklük, depresyon ve anksiyete aynı zamanda da ikincil psikolojik belirtiler göstermektedirler. (Güler & Yılmaz, 2021).

Çocuklar üzerinde travmatik etkiler anlaşılmaya çalışıldığında çocukların bilişsel gelişim durumları, içerisinde bulundukları gelişim düzeyleri, ebeveynlerin çocuklara karşı davranış ve tutumları, ailelerin ebeveynlik becerileri, çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama durumları, çocukluk çağı travmaları üzerinde önemli değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Doğal Afetler

Doğal afetlerden yetişkinlerin etkilendiği kadar çocuklarda etkilenmektedir. Çocukların etkilenme derecesi; maruz kaldıkları yaşantının yoğunluğuna, çocukların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, ekonomik düzey gibi bireysel faktörlere, felaketin olumsuz sonuçlarına, çocuğun sahip olduğu aile desteğine, çocuğun yaşadığı kayba ve travma sonrasında alınan desteğe bağlı olarak değişmektedir.

Doğal afetlerin en yıkıcı özellikleri ansızın gerçekleşmesidir. Beklenmedik bir anda gerçekleşen olay sonucu yetişkin kadar çocukta şok yaşamakta güçsüzlük ve çaresizlik duyguları beslemektedir. Deprem, sel, yangın gibi doğal afetler bireylerin kurulu düzenlerini bozmakta, maddi ve manevi kayıplara yol açmaktadır. Çocuk içinde alıştığı düzenin bozulması, istenmeyen durumlarla karşılaşılması kaygı oluşturmaktadır (Güler, 2021).

İstismar ve İhmal

Çocuklar üzerindeki travmatik yaşantılarından biri çocuğun istismarıdır. İstismar genel olarak duygusal, fiziksel, cinsel istismar olarak gruplandırılmaktadır (Yargıç ve ark., 2012). Polat'a göre (2001) fiziksel istismar; çocuğun bakım veren tarafından bedensel yaralanma yaşaması, duygusal istismar; çocukların sevgiden yoksun bırakılarak aşağılanması durumu, cinsel

istismar; çocuğun cinsel tatmin amacıyla gelişimine uygun olmayan yaşantılara maruz kalması durumudur.

UNICEF (2015) raporuna göre Türkiye'de çocuk istismarı sayısı devamlı olarak artmaktadır. Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği'nin 2016 Yılı Çocuk İstismarına Yönelik Raporu'na göre son 10 yılda ülkemizdeki çocuk istismarı vakaları yüzde 700 artmıştır. TÜİK (2015) verilerine göre 15-24 yaş aralığında bulunan gençlerin %25,4'ü yaşamının herhangi bir döneminde fiziksel şiddete, %9,5'u cinsel şiddete, %28,1'i ise hem fiziksel hem de cinsel şiddete maruz kalmıştır (akt. Kaytez ve ark., 2018) İstismarcılara yönelik yapılan çalışmalarda ise istismarı genel olarak aile içerisinden bireylerin gerçekleştirdiği, bu oranın %77 oranda aile, %11 olasılıkla diğer akrabalar olarak belirtildiği saptanmıştır (Aydın ve ark., 2015).

Çocuk istismarı geniş çaplı olarak bakıldığında toplumun bütününü etkileyen bir problemdir (Gönültaş, 2016). Bu nedenle çocukluk çağında hangi yaşantıların çocuk üzerinde gelecek yaşantısını da olumsuz etkileyebilecek ölçüde olumsuz etki bıraktığı iyi anlaşılmalıdır ve bu hususta bilgilendirici ve önleyici toplumsal çalışmalar yapılmalıdır.

Cinsel istismar mağdurları çocuklar ve ailelerinde travma sonrası stres bozukluğu belirtileri görülmektedir. (Şimşek ve ark., 2011).

Çocuğun ihmali bakım veren tarafından çocuğun maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılanmaması ve çocuk için uygun yaşam koşullarının sunulmaması durumudur. Çocuklar anne ve babalarından sevgi ve ilgi beklerler bu şekilde güvenli bağlanma ihtiyaçlarını ailelerinin desteği ile sağlarlar (Polat, 2001). Çocuğun aşağılanması, acımasız ve yıkıcı eleştirilere maruz bırakılması, yaşına göre fazla sorumluluk verilmesi, çocuktan fazla beklenti içerisinde olması gibi eylemler çocuk üzerinde duygusal yıpranmaya sebep olmaktadır. Ailelerin ekonomik ve sosyal kaynakları yetersizliği, alkol ve uyuşturucu madde kullanımının olması gibi faktörler çocuk ihmalinde etkili olmaktadır (Polat, 2007).

Kayıp ve Yas

Ölüm her yaştan insan için kaçınılmaz bir durumdur ve ölüm karşısında insanlar farklı tepkiler gösterebilirler. Ebeveyn bakımına muhtaç olan çocuk için birincil bakım verenin kaybı birçok açıdan ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu gelişim süreçlerine zarar verir. Kaçınılmaz sonuçları olan ölüm kavramını anlamlandırmak özellikle hayatın ilk yıllarında zor olmakla birlikte çocuk için yas yaşantısı yetişkin bireylere kıyasla daha güç bir süreç olarak yaşanmaktadır (Kaufman & Kaufman, 2005).

Çocuklar içi aile üyelerinden birinin kaybı özellikle de anne baba gibi birincil bakım veren ise çocuğun içerisinde bulunduğu gelişim çağına ve kaybettiği yakını ile kurduğu bağların niteliğe bağlı olarak farklı tepkiler oluşturmaktadır. Bu tepkilere huzursuzluk ve suçluluk duyguları eşlik eder. Yas sürecinde çocukların özellikle de geri de kalan aile bireylerin desteğine ihtiyacı bulunmaktadır (Gladding, 2012).

Ölüm karşısında yetişkinler kadar çocuklarda sarsılmaktadır. Ölüm, çocukların da hayatları etkilenmekte, gelişim süreçlerine zarar vermekte ve gerekli desteklerin sağlanmaması durumunda erişkin yaşantısına kadar sürebilecek psikiyatrik sorunlara sebep olmaktadır. Çocuklarda birincil bakım verenin kaybı dünyaya karşı olan güveninin zedelenmesine sebep olmaktadır. Okul öncesi dönemde olan çocuklar için ayrılık anksiyetesi, okul dönemi çocuklarda ise akademik başarıda düşüklük ve depresyon yaşanmaktadır. Ebeveyninin kaybı karşısında suçluluk ve öfke gibi duygular yoğun olarak yaşanmaktadır ve ebeveynin ölümü bir terk ediliş olarak yorumlanabilmektedir (Özatalay & Fettahoğlu, 2007).

Ölüm ve yas karşısında çocukların özellikle depresyon, anksiyete, davranış sorunları riski altında oldukları görülmektedir.

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI VE PSİKİYATRİK BOZUKLUKLAR

Travmatik yaşantının her yaş grubundan bireyi etkileyebilecek düzeyde etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Travmatik yaşantıların sebep olduğu psikiyatrik rahatsızlıklar ile ilgili alanda birçok çalışmaların yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu araştırmalara bakıldığında çocukluk çağı travmatik yaşantılarının birçok psikiyatrik rahatsızlıklara sebep olduğu ve çocukluktan itibaren yetişkin yaşantısına kadar bu etkilerin devam ettiği görülmektedir.

Çocukluk çağı istismarı ve ihmalinin bireyde psikopatoloji gelişiminde etkili olduğu bilinmektedir. Bu etki, dissosiyatif belirtiler, kendine zarar verme ve özkıyım eğilimi, antisosyal kişilik bozukluğu, duygudurum ve anksiyete bozuklukları gibi psikiyatrik hastalıkların yanı sıra uyku problemleri, kabuslar, fobiler, bedensel yakınmalar, korku tepkisi, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, ikincil enürezis, erken dönem amnezi, aşırı fantezi oluşturma, trans benzeri durumlar, uyurgezerlik, yüksek düzeyde depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, somatizasyon bozukluğu, hipokondriazis, yeme bozuklukları, cinsel işlev bozukluğu, borderline kişilik bozukluğu, konversiyon bozukluğu, gelişimsel bozukluklar, panik bozukluğu, suç işleme ve şiddet davranışındaki artışla ilişkilendirilmiştir. Bu önemli bir faktördür ve psikopatoloji gelişiminde rol oynar.(akt. Yöyen, 2016).

Çocukluk döneminde fiziksel istismar ve ihmalin olumsuz etkilerine odaklanıldığında fiziksel istismar ve ihmale uğramanın sonucu olarak kaygı bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, madde kötüye kullanımı, kişilik bozuklukları, tehlikeli cinsel deneyimler gibi sorunların yaşandığı belirtilmektedir (Aksoy & Ögel 2003).

Cinsel istismara uğrayan kadınlarda istismarın olumsuz etkisi olarak suçluluk ve utanç duygusu yaşanmaktadır. Aynı zamanda kurbanlarda kendine yönelik benlik algısını zedelemektedir ve değersizlik hissi oluşturmaktadır. Bunun sonucu olarak acılarını bastırmak için kendine zarar verme davranışları ile karşılaşılmaktadır (Shapiro, 1987).

Çocukluk çağı travmalarının zedeleyici etkisinin ilişkilere de yaşayabileceği düşünülmüş ve yakın ilişkileri etkileyebileceği öngörülerek çalışmalar yapılmıştır. Bu hususta üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışma çocukluk çağı travmaları ile bağlanma stilleri arasındaki

ilişki ele alınmış, çocukluk çağlarında istismar yaşantısı olan bireylerin daha çok saplantılı bağlanma stiline sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Deniz, 2006). Erozkan (2016) çocukluk çağı travmalarının bireylerin bağlanma stillerine olan etkisini araştırdığında ise çocukluk döneminde travmatik durumlar yaşantılayan bireylerin yetişkin ilişkilerinde daha çok kaygılı, saplantılı ve kayıtsız bağlanma biçimleri sergilediklerini saptamıştır.

Kişilik gelişiminin çocukluk çağında oluşmaya başladığı düşünüldüğünde çocuklukta yaşanan travmatik olayların kişilik bozuklukları ile ilişkisinin de olabileceği değerlendirildiğinde çocukluk dönemi olumsuz yaşantılar ile kişilik bozukluklarının ilişkili olduğu düşünülmektedir. Çocuklukta travmatik yaşantı özellikle istismar olduğunda ileriki yaşlarda kişilik bozukluklarında ve dissosiyasyon bozukluklarında önemli bir etkiye sahip olduğu saptanmıştır (Şar ve ark., 2006).

Son yıllarda teknolojik gelişmelerle birlikte beyin üzerinde yapılan çalışmaların arttığı bununla birlikte beynin dış etkilere karşı değişimlerinin daha fazla araştırıldığı bilinmektedir. İstismar ve ihmal gibi olumsuz yaşantıların beynin işleyişi ve gelişimi üzerine etkisi ile ilgili çalışmaların yapıldığı, bu çalışmaların sonucunda çocukluktaki yaşantılanan stresin önemli bir risk faktörü olduğu, beyin gelişiminde olumsuz sonuçlar doğurabileceği sonucuna varılmıştır (Gökler, 2002).

Yılmaz-Irmak (2008) göre istismar sonrasında bireylerde bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar bireyin kendisine yönelik olan; düşük benlik saygısı, içe kapanma, kendine zarar verme ve intihar, ilişkisel sorunlar; güvensiz bağlanma, akran ilişkilerinde bozukluklar, saldırganlık, davranış problemleri, patolojik sorunlar; depresyon, dissosiyatif semptomlar, anksiyete bozuklukları, kişilik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, bunlardan bir kısmıdır.

EMDR TERAPİSİ

EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) Türkçesi göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme, Francine Shapiro tarafından 1987 yılında ortaya konulmuş güçlü bir psikoterapi yaklaşımıdır ve günümüze kadar geniş bir kitlenin onayını kazanmıştır. EMDR terapisi danışanların olumsuz yaşam tecrübeleri üzerine odaklanmaktadır. Danışanların sahip olduğu rahatsızlıkların geçmiş anılardan kaynaklandığı temeline dayanmaktadır. Terapinin adı her ne kadar göz hareketleri olarak geçiyor olsa dahi sadece göz hareketleri ile değil aynı zamanda diğer duyumları harekete geçiren çifte uyarım yapılmaktadır. Danışanın olumsuz anısına eşlik eden görüntü, kendisine dair olumsuz inanç, olumsuz duygu ve bedensel duyum olabilir. Terapinin sonunda danışanın kendisinde olumsuz etkisi olan uyaranlara karşı duyarsızlaşması, geçmiş yaşantılarından yeni öğrenmeler yapabilmesi, öğrenmelerinin sonucunda daha uyumlu ve kullanışlı bilgiler elde edebilmesi hedeflenir (Shapiro, 2020).

EMDR terapisi psikodinamik terapi, davranışçı terapi, kognitif terapi gibi alanda çalışmalar yapan bir çok terapi ekollerini kapsayan bir yaklaşımdır. EMDR uygulamaları adaptif bilgi işleme teorisine dayanmaktadır. Bu modele göre her insan doğal olarak öğrenme kapasitesinde beyni otomatik olarak işlemektedir. Bir yaşantı gerçekleştiğinde beynin sağ ve sol yarım küresi birlikte çalışarak bu yaşantıyı işlemekte ve olumlu çıkarımlar gerçekleştirerek elde edilen bilgileri depolar. Bazı zamanlarda yaşanan olumsuz anılar güçlü ve sarsıcı olduğunda beyin doğal işleme yapmakta zorlanır ve yeterince iyi işlenemeyen anılar adaptif olmayan ve uyum bozucu şekilde beyinde depolanır. Bu durum tam olarak travma ve travmaya verilen tepki olarak görülmektedir. Travmatik anılara olumsuz duygu, düşünce ve duyumlar otomatik olarak eşlik etmekte ve güncel hayatta sorunlara sebep olmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu uygun bir şekilde işlenmemiş olumsuz anılardan kaynaklanmaktadır. Danışanların flashbackleri, şiddetli uyarılma ve rahatsız edici duygular yaşaması, kabusları, içe çekilmeleri travmatik anıya ve uygunsuz olarak depolanmış anılara işaret etmektedir. Travma mağdurlarında uygunsuz ve aşırı derecede korku ve çaresizlik duyguları bulunmakta ve günlük hayatlarını sekteye uğratmaktadır. Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz duyguların uzun dönem etkileri olabilmektedir. Geçmişte yaşanmış ve 'küçük t' olarak adlandırılan olumsuz anıların etkisi günümüze kadar sürebilmektedir ki bu nedenle geçmiş geçmiş değildir (Shapiro, 2020).

Göz hareketlerinin beynin her iki hemisferini harekete geçirerek bilgi akışını düzenlemesini, olumsuz inançlar üzerinde işlemleme yapmasını, olumsuz yaşantılardan öğrenme gerçekleşebilmesini ve yeni bir bakış açısı kazanılarak olumlu yönde bir değişimin gerçekleşmesi sağlanır (Shapiro, 2012).

Shapiro (2001) göre doğuştan gelen bilgi işleme sistemleri ile bireyler yaşantılarını depolamakta ve bu doğal bir yolla gerçekleşmektedir. Yaşantıların sağlıklı bir şekilde depolanamaması bilgi işleme sistemlerinde sorunlar yaşanması sonucu olmaktadır. Bu sebeple bireylerde bazı rahatsızlıklar oluşmakta olduğu belirtilmektedir. Bu patolojik sorunların aşılması ise sistemin yeniden devreye sokulması uygun olmayan biçimde saklanan bilgiye ulaşılması ile gerçekleşmektedir. Bu şekilde bilginin yeniden işlemlenmesi beyinde fizyolojik olarak değişime sebep olmaktadır. EMDR terapisi öncelikle Vietnam savaşı gazileri ve taciz ve tecavüz mağdurları kadınlar olan travma sonrası stres bozukluğu gösteren danışanlar üzerinde çalışılmış ve etkililiği başarılı olarak kanıtlanmıştır.

Shapiro (2020) ilk olarak 70 kişi ile altı aylık süren danışanların rahatsızlıklarını azaltmak amacıyla bir çalışma yapmış ve modeli Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma (EMD) olarak adlandırmıştır. İlk resmi çalışmasını savaş travması olan bir vietnam gazisi üzerine yapmış, 2-3 setlik duyarsızlaştırma sonrasında danışanda ki rahatsızlık düzeyinin değiştiğini, altı ay sonrasında ise olumlu etkinin devam ettiğini saptamıştır (Shapiro, 2020).İlk yıllarda ki çalışmaları etkililiğinin görülmesinin ardından bir çok kontrollü çalışmada EMDR'ın olumlu sonuçları kanıtlanmıştır. Bunlar:

1-Çöl fırtınası, Vietnam Savaşı , Kore Savaşı, İkinci Dünya Savaşı sonrasında TSSB belirtileri sergileyenler,

2-Fobi ve panik bozukluğu olan kişiler,

3-Suç mağdurları ve polis memurları,

4- Yas sürecinde olanlar ya da iş kazaları sonucu suçluluk duyanlar,

5-Saldırı yada Doğal afetlerde mağdur olan çocuklar,

6-Cinsel taciz kurbanları,

7-Cinsel işlev bozukluğu olan mağdurlar,

8- Kimyasal bağımlılar ve patolojik düzeyde kumar bağımlılığı olan bireyler,

9-Pek çok farklı alanda performans kaygısı bozukluğu olan bireyler,

10- Karmaşık TSSB tanısı almış kişiler, vs. örnek olarak verilebilir. (Shapiro, 2020).

EMDR'ın Aşamaları

EMDR terapisinin yetişkin bireyler, çocuk ve ergenler, gruplar olmak üzere farklı uygulama protokolleri bulunmaktadır. Başlangıç olarak yetişkin bireyler ile çalışılmışsa da zamanda bu uygulama alanı daha kapsayıcı olacak şekilde genişletilmiştir. Yetişkinler için uygulanan standart bir EMDR protokolünde sekiz aşama bulunmaktadır (Shapiro, 2012). Bu aşamalar şu şekilde tanımlanmıştır:

1.Aşama: Hikaye alımı aşaması, danışanın hikayesinin elde edildiği ve başlangıç değerlendirmesinin yapıldığı bir süreci içerir. Bu aşama, fiziksel yeteneklerin, duygu düzenleme becerilerinin ve risk faktörlerinin (örneğin epilepsi, göz sorunları, alkol veya uyuşturucu madde kullanımı, nörolojik bozukluklar) incelenmesini içerir. Aynı zamanda, danışanın EMDR terapisine uygunluğu da bu aşamada değerlendirilir. Danışanın uygun bulunması durumunda, bir sonraki aşamaya geçilir. Aksi takdirde, danışanın istikrar çalışmaları yapılır ve ego kapasitesi artırılmaya çalışılır.

2.Aşama: Hazırlık. Bu evre, terapötik ilişki kurmayı amaçlar. Danışana EMDR sürecini, sürecin aşamalarını ve olası etkilerini açıklar. Ayrıca danışana göz hareketlerinin bir denemesini yapar ve güvenli bir alan oluşturarak gerçekçi beklentiler belirler. Bu süreçte, danışana EMDR'ın nörobiyolojisi ve çifte uyarımın işlevi hakkında psikoeğitim verilir.

3.Aşama: Değerlendirme. Bu aşama, hedefin net ve ayrıntılı bir şekilde tanımlandığı bir aşamadır. İlk olarak, danışandan temsil eden bir anı resmi seçmesi istenir. Bu resim, danışanın kendi kendine yaratmadığı olumsuz bir inançla ilişkilendirilir (örneğin, işe yaramazım, değersizim, sevilmeyi hak etmiyorum, kötüyüm vb.). Aynı zamanda, danışan olumlu bir inanç seçmelidir (örneğin, ben değerliyim, kontrol bende, ben başarabilirim vb.). Bu olumlu inanç, yerleştirme aşamasında kullanılacaktır. Danışandan, anı ile ilişkilendirilen olumsuz duygu ve bedensel duyumları ifade etmesi istenir. Danışandan alınan başlangıç olumsuz inanç, geriye

akış tekniği kullanılarak diğer travmatik anılar ve tetikleyici anılar toplanır. En eski ve ilk anı belirlendikten sonra bir sonraki aşamaya geçilir.

4.Aşama: Duyarsızlaştırma. Bu aşamanın temel hedefi, danışanın seçtiği anıyla ilişkilendirilen SUD (Subjective Units of Disturbance) olarak adlandırılan öznel rahatsızlık seviyesini azaltmaktır. Danışandan, hedef anıya, olumsuz inançlara, bu inançlarla ilişkilendirilen duygulara ve bu duyguların vücudunda nasıl hissedildiğine odaklanması istenir. Eşzamanlı olarak, psikoterapist tarafından göz hareketleri, dokunsal temaslar veya işitsel tonlar gibi çift yönlü uyarılar kullanılarak terapötik süreç başlatılır. Bu uyarılar belirli setler halinde (genellikle 24-32'lik gruplar) uygulanır. Danışandan her set sonrasında yaşadığı deneyimleri ifade etmesi istenir, özellikle anı ile ilişkilendirilen inançlar, duygular, görüntüler ve bedensel duyumlar hakkında geri bildirim alınır. Bu aşama, SUD seviyesi sıfıra ulaşana kadar devam eder, yani rahatsızlık seviyesi nötr hale gelene dek sürer.

5.Aşama: Yerleştirme. Olumlu inançların pekiştirildiği yerleştirme aşaması, EMDR sürecinin temel bir bileşenidir ve oldukça önemlidir. Bu aşama, danışanın olumsuz inançlarıyla başa çıkmak için seçtiği olumlu inançlarına odaklanmayı içerir. Danışanın iyileşme seviyesi, Cognition Validity of Cognition (VOC) olarak adlandırılan bir ölçü ile değerlendirilir. Bu evre, danışanın olumlu inançlarının tamamen uygun olduğu VOC 7 seviyesine ulaşana kadar devam eder.

6. Aşama: Beden Tarama. Olumlu inanç tam anlamıyla yerleştiğinde, danışanın bu inancı ve hedef anıyı zihinlerinde eşzamanlı olarak tutup, bu sırada başlarını aşağıya doğru taradıkları bedenlerini incelemeleri talimatı verilir. Eğer hiç olumsuz duygu hissetmiyorlarsa, bir sonraki aşamaya geçilir. Ancak herhangi bir olumsuz duygu hissedilirse, vücutlarında hiçbir olumsuz duygu hissetmeyecekleri bir seviyeye kadar duyarsızlaştırma işlemi devam eder, böylece danışanın rahatsızlık hissetmeden ilerlemesi sağlanır.

7.Aşama: Kapanış. EMDR oturumunun kapanış aşaması, danışanın dengeye kavuşmasını amaçlar. Oturumlar arasında yeni düşünceler, anılar ve fiziksel duyumlarla karşılaşabileceği bilinciyle, bu deneyimleri not alması ve ihtiyaç duyduğunda öz-düzenleme becerilerini kullanabilmesi gerektiğini vurgular.

8.Aşama: Yeniden Değerlendirme. Gözden geçirme aşaması, sürecin etkinliğini değerlendirir ve yeni öncelikleri belirler. Son oturumdan bu yana yaşananlar ele alınır, önceki oturumdaki anı gözden geçirilir ve geniş bir sosyal bağlam içinde nasıl entegre edilebileceği değerlendirilir. (Shapiro, 2020).

Psikiyatrik Bozukluklarda EMDR Terapisi

Literatür tarandığında EMDR terapisi hakkında yapılmış birçok çalışmanın olduğu görülmektedir. EMDR terapisinin travmatik yaşantı sonucu oluşan psikiyatrik bozukluklar üzerindeki etkisi ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları incelendiğinde EMDR'ın klinik çalışmalarda özellikle travmatik yaşantılarda başarılı etkisi görülmektedir.

1999 yılına dek çocukluk çağında cinsel istismara maruz kalan erişkin kadın mağdurlarla çalışma yapılmadığına dikkat çeken Edmond ve ark., (1999) bu yaş grubunu içeren bir çalışma yapmışlardır. 6.5-13 yaş aralığında yarısından fazlası akrabası tarafından taciz edilmiş öncesinde herhangi bir terapi almamış olan 59 yetişkin kadın ile çalışma yürütülmüş, bu örneklem üç gruba ayrılmıştır. Bir grup EMDR terapisi, bir grup bireysel terapi almış olup diğer grup ise kontrol grubu olarak ayrılmıştır. Çocukluğunda istismar mağduru olan yetişkin kadın katılımcılar ile yapılan çalışmada EMDR tedavisi alanların depresyon ve kaygı ölçeklerinden diğer gruplara kıyasla daha iyi puanlar aldığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın ardında üç aylık bir izleme sürecinin sonucunda ölçeklerden alınan sonuçların aynı şekilde devam etmekte olduğu, diğer bir şekilde ifade edildiğinde EMDR terapisi alan grubun herhangi bir terapi ya da bireysel terapi alan gruba göre daha başarılı sonuçlar elde ettikleri anlaşılmıştır (akt. Tutarel-Kışlak, 2002)

EMDR'ın yas üzerine etkisine odaklanan Yaşar ve arkadaşlarının (2017) yaptığı bir çalışmada iki olgu sunumunun yapıldığı görülmektedir. Bu vakalardan biri kliniğe uykusuzluk, uykuya dalmada zorluk çekme, aşırı stres, kaygı, heyecan gibi anksiyete semptomları ile başvuran 22 yaşında bir kadın hastadır. Hastanın 12 yaşında iken trafik kazasında kardeşini kaybetmesi sonucu kalıcı komplike yas bozukluğu tanılı olduğu, hasta üzerine EMDR terapisinin uygulandığı, hastanın ilk seanstan sonra rahatsızlık düzeyinin ve bedensel belirtilerinin azaldığı ilerleyen süreçte de terapinin etkililiğinin depresyon, kaygı ve öznel rahatsızlık düzeyinde azalma ile devam ettiği belirtilmektedir. Aynı çalışmada ikinci olgu olan 45 yaşında depresif uyum bozukluğu tanılı hastanın şikayetlerinin annesinin kaybı sonrasında başladığı, annesinin kaybından sonra suçluluk duyguları yaşayan ve yas sürecinin uzadığı anlaşılmıştır. Hastanın travmatik yas tanılı olduğu belirlenmiş olup hastaya EMDR terapisi uygulandığında bir hasta ve iki ay sonrasında yapılan izleme görüşmelerinde hastanın suçluluk duygularının azaldığı ve yaşam kalitesinin arttığı sonucuna varılmıştır.

EMDR tekniğinin cinsel travma üzerindeki etkilerine odaklanan bir diğer çalışmada Torun'un (2010) tarafından iki olgu sunumu üzerinden yapılmıştır. Bu çalışmada cinsel travma yaşantısının neden olduğu vajinismus tanılı iki hasta üzerinde EMDR tekniği uygulanmıştır. Olgulardan biri 14 yaşındayken aile yakını tarafından istismar edilen 21 yaşında bir hastadır. Diğer olgu ise çocukluğunda babası tarafından fiziksel istismar edilen 24 yaşında bir hastadır. Çocukluğunda taciz yaşantısı olan iki vajinismus vakası ile yapılan bu çalışmada EMDR'nin etkisinin 3 seans gibi bir sürede gerçekleştiği, danışanların travmatik yaşantılarının işlenerek vajinismusun ortadan kaldırıldığı bildirilmiştir.

Sinici'nin (2009) trafik kazası nedeniyle tedavi gören ve akut stres bozukluğu belirtileri görülen 30 kişiden oluşan kontrollü ve yarı-deneysel izleme çalışmasında; EMDR uygulamasının deney grubunda yer alan bireylerin depresyon düzeylerini, durumluk kaygı düzeylerini azalttığı ve EMDR uygulanmasından bir ay sonrasında yapılan ölçümlerde EMDR nin olumlu yönde bir iyileşmeye yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. EMDR terapisi alan grubun

ilk seansın uygulanmasının hemen ardından iyileşme etkileri belirttikleri, yapılan ölçümlerde deney grubunun somatizasyon, okb, depresyon, anksiyete, paranoid düşünce, fobi alt ölçeklerden seans sonrasında ve bir ay sonraki ölçümlerden iyi sonuçlar aldıkları belirtilmektedir.

Van Etten & Taylor (1998) tarafından travma sonrası stres bozukluğunun tedavisinin araştırıldığı 61 çalışmanın sonuçlarını inceleyen bir metaanaliz çalışmasında; ilaç tedavisi, davranışçı terapi, EMDR, gevşeme eğitimi, hipnoterapi ve psikodinamik terapi yaklaşımları arasından en etkili terapiler olarak davranışçı terapi ve EMDR eşit düzeyde etkili olarak bulunmuştur. EMDR'ın etkililiği açısından bu meta analiz, önem arz etmektedir (akt. Denizli, 2008).

Alanyazına bakıldığında EMDR'ın birçok farklı psikiyatri tanılı hastalara uygulandığına dair çalışmalar olmakla birlikte bu çalışmalarda EMDR ın bireysel müdahale yaklaşımı olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda EMDR'ın gruplar için destek yaklaşımı olarak da çalışıldığı görülmektedir. EMDR grup müdahalesinin başlangıç olarak çocuklar için geliştirilmiştir (Jarero ve ark., 2006, Jarero & Artigas 2010). İlerleyen aşamada ise EMDR grup müdahalesinin afet sonrası kazazedeler üzerinde uygulanmaya başlandığı görülmektedir (Jarero & Artigas 2010; Jarero ve ark., 2011).

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI VE EMDR TERAPİSİ

EMDR Terapisine dair yapılan birçok çalışmadan bahsedilmiş olup EMDR'ın çocukluk çağı travmaları ile ilişkisine dair yapılan araştırmalara bakıldığında benzer şekilde EMDR terapisinin etkileri hakkında daha detaylı bilgiler elde edilmektedir.

EMDR terapisinin yetişkinlere, çocuklara ve gruplara uygulanmasına dair farklı protokoller bulunmakta olup son dönemlerde çocuk gruplara yönelik EMDR uygulamaları ivme kazanmıştır. Çocuklara yönelik çalışmalar 1999 yılından itibaren birçok araştırmacı (Greenwald, Lovett, Tinker ve Wilson) tarafından incelenmeye başlanmıştır. Çocuklarla çalışılırken özellikle terapötik ilişkinin kurulabilmesi için oyun ve sanat terapisinin teknikleri terapide kullanılmaktadır (Gomez, 2013, akt. Yıldız ve ark., 2021).

Çocuk ve ergenlerde doğal afet kaynaklı travmatik yaşantıları etkisi üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında İtalya'da deprem sonucu ölüm tehlikesi geçirmiş 22 çocuktan oluşan bir grup üzerine EMDR uygulandığı, TSSB belirtileri sergileyen çocuklarda terapi sonrasında ve belirli aralıklarla yapılan izleme ölçümlerinde TSSB belirtilerinde kayda değer düşmenin olduğu ve terapinin başarılı sonuçlarının olduğu görülmüştür (Fernandez, 2007).

Alanyazı tarandığında çocuklarla yapılan çalışmaların çok fazla olmadığı, genel olarak çocukluk çağı travması denildiğinde cinsel istismar mağdurları olan çocuk ve yetişkin bireylerle çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalara odaklanıldığında farklı psikiyatrik tanılı hastalar ile çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Özellikle TSSB, depresyon,

anksiyete belirtilerine odaklanıldıldığı ve çalışmaların bu tanıların semptomları merkeze alan sonuçlar elde ettiği görülmektedir (Merdan ve ark., 2021).

Yaşar ve ark. yaptığı bir olgu sunumunda çocukluk çağı travması olan 43 yaşında şizofreni tanılı bir hastaya odaklanılmıştır. Hastanın 9 yaşındayken akrabası tarafından cinsel istismara maruz kaldığı ve travmatik olayla erken dönemde karşılaştığı anlaşılmıştır. Hastaya uygulanan ilk seanstan sonra rahatsızlık düzeyinde büyük ölçüde düşüklük olduğu terapi sonrasında hastanın rahatsızlık düzeyinde anlamlı değişimlerin yaşandığı belirtilmiştir (Yaşar ve ark., 2017). Diğer bir çalışmada şizofreni ve TSSB eştanısı olan hastalara maksimum altı seans EMDR tedavisi uygulanmış, tedavi sonrasında 27 hastadan yalnızca beş hastanın TSSB ölçütlerini karşılar durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır (van den Berg ve ark., 2012, akt. Yaşar ve ark., 2017).

Yaşar ve ark., (2017), yaptığı bir çalışmada 35 yaşında 13 yaşında cinsel taciz öyküsü olan TSSB eşik altı belirtileri ve depresyon belirtileri gösteren bir hasta üzerinde EMDR terapisi uygulanmış olup sonucunda alandaki çalışmalara (Yaşar ve ark. 2017) benzer şekilde belirtilerin tedavisinde başarılı sonuçlar elde edilmiştir.

Kavakçı ve ark., (2010) yaptığı bir çalışmada; çocukluk çağı cinsel taciz yaşantısı, sevilen bir yakının yaralanması ve eşi tarafından aldatılma öyküsü olan kompleks travması olan 34 yaşında fibromiyalji vakası ile çalışılarak EMDR uygulanmıştır. Terapinin sonlanmasından sonra elde edilen sonuçlardan hastanın somatik semptomlarında iyileşmenin gözlendiği, hastanın yaşam kalitesinin, iyilik halinin ve kişilerarası ilişkilerinin iyiye gittiği verileri elde edilmiştir.

Çocukluk döneminde cinsel taciz yaşantısı olan TSSB ve depresyon tanılı başka bir hasta ile olan çalışmada EMDR terapisi ile başarılı sonuçlar elde edildiği görülmüştür (Girgeç ve ark., 2021).

Belirli psikiyatrik tanılı ve geçmişte çocukluk çağı travması olan yetişkin bireylerle yapılan çalışmaların yanı sıra çocukluk çağı travması olan ergenler bireyler ile yapılan çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Kardağ'ın (2020) yaptığı grup EMDR protokolünü içeren bir çalışmadır. Karadağ, 13 ergen kız çocuğundan oluşan iki gruba grup EMDR seansı uygulayarak travmatik anıları çalışmıştır. Yaş ortalamaları 16 olan grubun cinsel travma yaşantısını tecrübe ettikleri yaş ortalaması 12,2'dir. EMDR'ın etkililiğine dair alanyazında özellikle TSSB semptomlarının başarılı bir şekilde tedavisine dair verilerin yer aldığı şekilde bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Cinsel travması olan ergen mağdurlara uygulanan grup EMDR terapisinin TSSB ve Depresyon alt ölçeklerinde başarılı veriler elde edildiği saptanmıştır.

SONUÇ

EMDR güçlü bir psikoterapi yaklaşımı olarak kabul görmektedir. Bu hususta alanda yapılan çalışmalarda benzer olarak olumlu sonuçların çıktığı görülmektedir. Başlangıçta TSSB

belirtileri üzerine etkisi çalışılan EMDR zamanla farklı birçok rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmıştır. Alanyazına bakıldığında en sık olarak TSSB belirtileri üzerine çalışıldığı son dönemlerde depresyon, şizofreni, fobi gibi alanlarda da etkililiği üzerine çalışmalar yapıldığı ve genel olarak başarılı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. EMDR'ın başlangıçta yetişkin bireyler için protokolü olsa da zamanda alanda yapılan çalışmalarla çalışma perspektifinin geliştirildiği; yetişkinler yanı sıra çocuk ve ergenler ek olarak da yetişkin grup ve çocuk gruplarla uygulama protokollerinin oluşturulduğu görülmektedir. Her ne kadar çocuk ve ergenlerle bireysel ve grup çalışmaları olsa da bu hususta literatürde çok fazla araştırmaların bulunmadığı görülmektedir. Araştırmaların özellikle tekli yada ikili olgu sunumları olarak kadın örneklem bağlamında yapıldığı patoloji hususunda çeşitlilik göstermedikleri bunun alanda ki sınırlıklık olduğu gelecek çalışmalarda daha çeşitli gruplarla daha fazla çalışmaların yapılmasının alana katkı sağlayabileceği önerilmektedir. Çocuk ve ergenlerle olan çalışmalar deprem gibi doğal afetlere odaklansa da bu hususta çok fazla incelemelerin yapılmadığı, daha bir çok farklı doğal afet yaşantısı; sel,yangın vs. incelemelerin eksik olduğu görülmektedir. Yurtdışı çalışmalarda EMDR'ın doğal afetler üzerine etkisine dair araştırmaların bulunduğu yurt içinde yapılan çalışmalarda ise genel olarak cinsel taciz ve istismar bağlamında olduğu görülmektedir. Türkiye'nin bir çok farklı doğal afete maruz kalan dinamik bir ülke olduğu düşünüldüğünde bu hususta da incelemeler yapılabileceği düşünülmektedir. Çalışılan çocukluk travmalarının cinsel istismar yoğunluğunda olduğu, yapılan farklı bir çok olgu sunumunda patoloji semptomlarına cinsel istismar yaşantısının eşlik ettiği anlaşılmaktadır. Cinsel istismarın çocukluk döneminde en büyük travmatik yaşantılardan biri olduğu bilinmekte ise de EMDR'ın ihmal, ebeveyn boşanması, ebeveyn kaybı gibi diğer erken dönem travmatik yaşantılar ile çalışılması gerekmektedir. Bu hususta yapılacak uygulamalar çocukluk çağı travmalarının olumsuz etkilerinin sağaltımında destekleyici olabileceği öngörülmektedir. Çocuğun bir toplumun geleceği olduğu ve travmatik yaşantının kaçınılmaz olduğu göz önüne alındığında çocuk ve ergenleri koruyarak toplumsal huzurun korunabileceği, çocuk ve ebeveyn çerçevesinde başta okulların rehberlik servisinde olmak üzere farklı birçok alanda önleyici ve koruyucu çalışmalar için yararlı bilgiler elde edilebileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Aker, A. T. (2012). *Temel sağlık hizmetlerinde ruhsal travma yaklaşımı*. Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi Çalışma Birimi Yayını.

Aksoy A ve Ögel K. Kendine zarar verme davranışı. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 2003, 4: 226-236.

APA.(2013). *Zihinsel bozuklukların tanısal ve istatistiksel el kitabı (DSM-5)*. Washington. DC.

Aydin, B., Akbas, S., Turla, A., Dundar, C., Yuce, M., & Karabekiroglu, K. (2015). Child sexual abuse in Turkey: an analysis of 1002 cases. *Journal of forensic sciences*, *60*(1), 61-65.

Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research,* 22, 89-99.

Denizli, S. (2008). Göz hareketleriyle duyarsızlaştırma ve yeniden işleme: yaklaşımın etkililiği ve bugünkü durumu. *Ege Eğitim Dergisi*, 9(2), 79-92.

Erozkan, A. (2016). The link between types of attachment and childhood trauma. *Universal Journal of Educational Research, 4*(5), 1071-107.

Fernandez, I. (2007). EMDR as treatment of posttraumatic reactions: A field study on child victims of an earthquake. *Educational and Child Psychology*, 24*(1),* 65-79.

Girgeç, S. K., Kardeş, V.Ç., Saraçlı, Ö., Atasoy, N., & Levent, ATİK. (2021). Travma sonrası stres bozukluğu ve özgül fobi tedavisinde göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işlemleme (EMDR): Olgu sunumları. *Batı Karadeniz Tıp Dergisi*, 5(3), 492-496.

Gladding, S.T. (2012). *Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları*. 5. Baskıdan Çeviri, Türk PDR DER Yayınları.

Gökler, I. (2002). Çocuk istismarı ve ihmali: Erken dönem stresin nörobiyolojik gelişime etkisi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* 9, 47-57.

Gönültaş, M,B, (2016). Cinsel istismarcıların çocuklara yaklaşım metot ve teknikleri. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 8, 289-305.

Güler, K., & Yılmaz, M. (2021). Durdukça büyüyen yara çocuk ve ergenlerde travma. Nobel Basımevi.

Güler, K. (2021). *Travmaya klinik bir bakış.* Eğiten Kitap Yayınları.

Jarero, I., Artigas, L., & Luber, M. (2011). The EMDR protocol for recent critical incidents: Application in a disaster mental health continuum of care context. *Journal of EMDR Practice and Research, 5*(3), 82-94.

Karadağ, M. (2020). Cinsel istismar mağduru karmaşık travma sonrası stres bozukluğu olan kız ergenlerde grup EMDR uygulaması. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 12*(1), 43-51.

Karal, E. (2022). Çocukluk çağı ruhsal travmaları üzerine kavramsal bir çalışma. *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 82-103.

Kaufman, K. R., & Kaufman, N. D. (2005). Childhood mourning: Prospective case analysis of multiple losses. *Death studies, 29*(3), 237-249.

Kavakçı, Ö., Kaptanoğlu, E., Kuğu, N., & Doğan, O. (2010). EMDR fibromiyalji tedavisinde yeni bir seçenek olabilir mi? Olgu sunumu ve gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 13*(3), 143-151.

Merdan-Yıldız, E. D., Kumpasoğlu, G. B., Eltan, S., & Tutarel-Kışlak, Ş. (2021). Çocuk ve ergenlerde EMDR: Travma sonrası stres bozukluğu tedavisindeki etkililiği üzerine bir derleme. *Klinik Psikoloji Dergisi, 5*(2), 213-228.

Özatalay, E., & Fettahoğlu, Ç. (2007). *Çocuk ve ölüm.* Çocuk hastalıklarında biyopsikososyal yaklaşım içinde, Tüzün, DÜ, Hergüner, S. (ed), Epsilon Yayıncılık.

Özen, Y. (2018). Travma sonrası ortaya çıkan psikolojik bozukluklar üzerine bir değerlendirme. *The Journal of Social Science (TJSS), 2*(4), 139-159.

Shapiro, S. (1987). Self-mutilation and self-blame in incest victims. *American Journal of Psychotherapy, 41*(1), 46-54.

Shapiro, F. (2001). *Eye Movement Desensitization and Reprocessing: Basic Principles, Protocols and Procedures.* 2nd ed. The Guilford Press.

Shapiro, F. (2012). EMDR and early psychological intervention following trauma. *European Review of Applied Psychology,* 62, 241-251.

Shapiro, F. (2016). *Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme.,Temel Prensipler, Protokoller ve Prosedürler*. 5.ed. Okuyanus.

Sinici, E. (2009). *Trafik kazaları sonrasında gelişen akut stres bozukluğu: Bir müdahale tekniğinin uygulanabilirliği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Sar, V., Akyuz, G., Kugu, N., Ozturk, E., & Ertem-Vehid, H. (2006). Axis I dissociative disorder comorbidity in borderline personality disorder and reports of childhood trauma. *Journal of Clinical Psychiatry, 67*(10), 1583-1590.

Şimşek, Ş., Fettahoğlu, C., & Özatalay, E. (2011). Cinsel istismara uğramış çocuklarda ve ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğu, *Dicle Tıp Dergisi, 38*(3), 318-324.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve Şiddet*. Der Yayınları.

Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 2- önleme ve rehabilitasyon*. Seçkin Yayıncılık.

Torun, F.(2010) Vajinismusun EMDR yöntemi ile tedavisi: İki olgu sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 1-6.

Tutarel-Kışlak, Ş. (2002). Cinsel tacize maruz kalan kişiler üzerinde kontrollü EMDR uygulamaları. *Türk Psikoloji Bülteni, 8*(26-27), 75-78 .

Türksoy, N. (2003). *Psikolojik Travma ve Tanım Sorunları*. T. Aker, & E. Önder (Ed.), Psikolojik Travma ve Sonuçları içinde. 5us Yayınları.

Yargı, İ., Ersoy, E., & Batmaz-Oflaz, S. (2012). The relation of childhood trauma with suicide attempt and self mutilation. *Anatolian Journal of Psychiatry*. 13, 277-84.

Yaşar, A. B., Altunbaş, F. D., Abamor, A. E., Eroğlu, M. Z., & Yaşar, Ç. Ç. (2017). Tedaviye yanıtsızlık mı, travmanın atlanması mı? EMDR terapisi ile düzelen geç başlangıçlı TSSB olgusu. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 20*(1), 66-69.

Yaşar, A. B., Kiraz, S., Usta, D., Abamor, A. E., Eroğlu, M. Z., & Kavakcı, Ö. (2018). Şizofreni olgusunda göz hareketleri ile duyarsızlaştırma ve yeniden işleme (emdr) uygulaması ve kliniğe etkileri: Olgu sunumu. *Türk Psikiyatri Dergisi, 29*(2), 138-142.

Yaşar A.B., Usta, D., Zengin-Eroğlu, M., Kavakçı, Ö., Abamor A.E., & Tavacıoğlu, E. (2017). Rapid efficacy of the eye movement desensitization and reprocessing in treatment of persistent complex bereavement disorder: report of two cases. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences,* 30, 154-159.

Yılmaz-Irmak T. (2008). *Çocuk İstismarı ve İhmalinin Yaygınlığı ve Dayanıklılıkla İlişkili Faktörler.* Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Güneri Yöyen, E. (2017). Çocukluk çağı travması ve benlik saygısı. *International Journal of Social Sciences and Education Research, 3*(1), 267-282.

EXTENDED ABSTRACT

Trauma is an ancient concept that relates to nature's destructive forces and human aggression (Özen, 2018). It's associated with events where life is threatened or physical harm occurs (Türksoy, 2003), resulting in profound impacts (Türksoy, 2003). The abrupt onset of trauma

disrupts one's sense of security, inducing horror and fear, with individual responses influenced by the event's intensity and duration (Güler, 2021).

The understanding of trauma has evolved; DSM-V defines it as a distinct syndrome affecting both children and adults, going beyond natural disasters (APA, 2013). Deliberate human-inflicted traumas undermine beliefs, causing adverse effects (Güler and Yılmaz, 2021). Trauma can manifest in personal, societal, singular, and chronic forms (Aker, 2012; Gölge, 2005).

Childhood trauma, occurring from birth to age 18, is impactful, encompassing experiences from abuse and neglect to parental loss and distressing events (Çelik et al., 2018). These experiences have enduring effects, influencing developmental processes into adulthood. Preschool children rely on caregivers, while school-age children may experience issues like sleep problems, behavioral challenges, academic decline (Güler & Yılmaz, 2021). Variables like cognitive development, parental behaviors, and support systems play crucial roles in understanding the impact of childhood trauma.

Natural disasters impact children as much as adults, with the extent of impact depending on various factors (Güler, 2021). Childhood trauma encompasses various abuses and experiences like parental loss, divorce, and accidents, often leading to anxiety and helplessness in children (Çelik et al., 2018). Child abuse, especially sexual abuse, is a concerning issue with significant increases reported in cases. Family members are primarily responsible for this abuse (Aydın et al., 2015), and victims often exhibit symptoms of post-traumatic stress disorder (Şimşek et al., 2011).

Child neglect, which involves failing to meet a child's needs, leads to emotional distress, with factors like economic constraints and parental substance abuse contributing to the problem (Polat, 2007).

Death, an inevitable part of life, affects children in distinct ways, particularly when they lose a primary caregiver. This loss hinders their developmental processes, complicating their understanding of death and leading to feelings of restlessness and guilt (Kaufman & Kaufman, 2005; Gladding, 2012). Children in these situations are particularly susceptible to conditions like depression, anxiety, and behavioral problems.

Childhood traumas, notably abuse and neglect, have enduring impacts on mental health, contributing to a spectrum of psychiatric disorders (Yöyen, 2016). Physical abuse and neglect in childhood are associated with anxiety disorders, attention deficits, substance abuse, personality disorders, and risky sexual behaviors (Aksoy & Ögel, 2003). Sexual abuse in women can induce feelings of guilt, shame, and self-harm (Shapiro, 1987). These early-life stressors also affect adult attachment styles, fostering anxious and preoccupied relational

patterns (Deniz, 2006; Erozkan, 2016) and pose a significant risk factor for adverse brain development, resulting in issues such as low self-esteem, self-isolation, self-harm, relational challenges, aggression, depression, and anxiety (Yılmaz-Irmak, 2008).

EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) is a method developed by Francine Shapiro in 1987 and used as a psychotherapeutic approach. Primarily, it aims to process clients' past negative experiences, employing techniques such as eye movements and bilateral stimulation. EMDR offers a broad approach that encompasses various therapeutic schools, including psychodynamic, behavioral, and cognitive therapies. The fundamental theory of the therapy posits that every individual possesses a natural information processing system, which can be disrupted by traumatic experiences, leading to conditions like post-traumatic stress disorder. EMDR seeks to address these issues through the processing of these memories. Research conducted indicates that EMDR is effective in addressing various disorders (Shapiro, 2020).

EMDR, developed by Francine Shapiro in 1987, is a psychotherapy approach that aims to process past negative experiences. It offers a broad framework encompassing various therapy schools, including psychodynamic, behavioral, and cognitive therapies (Shapiro, 2020). Its fundamental theory suggests that everyone possesses a natural information processing system, which can be disrupted by traumatic experiences, leading to problems such as post-traumatic stress disorder. EMDR aims to resolve these issues through the processing of traumatic memories and has been proven effective in treating various disorders (Shapiro, 2020). While originally focused on adults, it has since expanded to include protocols for children, adolescents, and groups (Shapiro, 2020).

The standard eight-phase protocol for adults includes stages like history-taking, preparation, assessment, desensitization, installation, body scan, closure, and reevaluation (Shapiro, 2020). Each phase serves specific purposes, from establishing a therapeutic relationship to the reevaluation of the treatment's effectiveness. EMDR utilizes bilateral stimulation (such as eye movements, tactile tapping, or auditory tones) to assist clients in processing traumatic memories and associated negative beliefs and emotions (Shapiro, 2020).

When the literature is reviewed, it is seen that many studies have focused on the effectiveness of EMDR therapy on psychiatric disorders resulting from traumatic experiences. The study conducted by Edmond et al. (1999) emphasized the effectiveness of EMDR therapy in adult women who had experienced childhood sexual abuse, with participants in the EMDR group showing better results in terms of depression and anxiety compared to control and individual therapy groups. Similarly, in a study by Yaşar et al. (2017) that focused on the impact of EMDR on grief, it was found that two patients experienced a decrease in distress levels and an improvement in their quality of life after EMDR therapy. Another study by Torun (2010) demonstrated that EMDR technique was effective in two cases of vaginismus caused by

sexual trauma. Sinici (2009) conducted a controlled and semi-experimental follow-up study on individuals suffering from acute stress disorder due to traffic accidents and found that EMDR reduced depression and state anxiety levels. A meta-analysis by Van Etten and Taylor (1998) revealed that both behavioral therapy and EMDR were effective treatments for post-traumatic stress disorder. In this context, it has been observed that EMDR is used in both individual and group interventions for various psychiatric cases (Jarero et al., 2006; Jarero et al., 2010; Jarero et al., 2011).

EMDR therapy has been examined in research concerning childhood trauma, particularly focusing on the impact of traumatic experiences in children and adolescents resulting from natural disasters. A study conducted with children in Italy who experienced life-threatening situations due to an earthquake found that EMDR therapy significantly reduced symptoms of Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) (Fernandez, 2007). However, studies on childhood trauma and EMDR therapy are limited in number and often centered around children and adults who have experienced sexual abuse, with a focus on conditions like PTSD, depression, and anxiety symptoms. Research with children and adolescents indicates that EMDR therapy is effective in reducing PTSD symptoms (Merdan et al., 2021). A study associated with a diagnosis of schizophrenia in an adult who experienced childhood sexual abuse showed a significant reduction in distress levels after therapy (Yaşar et al., 2017). Similarly, in studies involving fibromyalgia cases, patients experienced improvements in somatic symptoms and overall quality of life (Kavakçı et al., 2010). Positive results were also obtained with EMDR therapy in cases of childhood sexual abuse associated with PTSD and depression (Girgeç et al., 2021). Finally, a group study involving adolescent girls demonstrated the successful treatment of PTSD and depression symptoms through group EMDR therapy (Karadağ, 2020). These studies collectively support EMDR therapy as an effective treatment option for childhood trauma.

EMDR therapy is widely recognized as a potent psychotherapeutic approach, with studies in the field consistently yielding positive results. Initially focused on its efficacy for symptoms of post-traumatic stress disorder (PTSD), EMDR has been increasingly applied to address a variety of other psychological disorders, including depression, schizophrenia, and phobias. While the EMDR protocol was originally developed for adults, it has evolved over time to encompass children, adolescents, and group settings. However, it is worth noting that there is a scarcity of research focusing on children and adolescents, and existing studies tend to revolve around cases of sexual abuse. Therefore, it is recommended that future research includes a more diverse range of subjects and investigates different trauma types. Moreover, research on the effects of natural disasters is also limited, and further investigations into various forms of natural disasters, such as floods and fires, are necessary. Considering that childhood trauma is not limited to sexual abuse, but also includes neglect, parental divorce, and parental loss, future EMDR applications should encompass a broader spectrum of early

traumatic experiences. Such studies may provide valuable insights for preventive and protective measures, particularly in educational and counseling settings, aimed at safeguarding children and maintaining societal well-being.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

İLKOKUL 4.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN OKUL YAŞAM KALİTESİNİN OKUL DOYUMU ÜZERİNDEKİ ETKİSİ[1]

THE EFFECT OF PRIMARY SCHOOL 4TH GRADE STUDENTS' QUALITY OF SCHOOL LIFE ON SCHOOL SATİSFACTION

***Hüseyin SAVAŞ, Deniz ALSAÇ**

Hasan Tahsin İlkokulu, Ümraniye, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** huseyin_savaş57@hotmail.com

ÖZET
Okul yaşam doyumu, yaşam doyumu kavramının altında ele alınmaktadır. Bu çalışma, ilkokul öğrencilerinin okul yaşam kalitelerinin okul doyumlarının üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Araştırmacın amacı doğrultusunda ilkokul 4. sınıf öğrencilerine okul doyum ölçeği ve okul yaşam kalitesi ölçeği doldurtulmuştur. Yapılan istatistiksel analizler sonucunda okul doyumunun cinsiyete göre farklılaşmadığı; okul doyumu ile okul yaşam kalitesi ögelerinden öğretmenler, okula yönelik duygular, okul yönetimi ve statü alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Okul doyumu etkileri saptamak için yapılan çoklu regresyon analizleri sonucunda, okul yaşam kalitesi ögelerinden öğretmen, okul yönetimi ve okula yönelik duygular okul doyumunu etkilemektedir. Bu araştırma, ilkokul öğrencilerinin okul doyumlarının okuldaki öğretmenlerinden, okulu sevip sevmemelerinden ve okulu yöneten idarenin tutumundan etkilendiğini göstermektedir. Araştırma sonuçları ilgili literatür bağlamında tartışılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Pozitif psikoloji, okul doyumu, okul yaşam kalitesi

JEL KODU: I20

ABSTRACT
School life satisfaction is discussed under the concept of life sa-tisfaction. The purpose of this study is to reveal the quality of school life to the school satisfaction on the primary school students. In accordance with this purpose Overall School Satisfaction Scale for Children and Quality of School Life Scale were applied to the fourth graders at primary school. As a result it was found that school satisfaction did not differ according to gender. Considering the relationships between school satisfaction and school life quality, significant relationships were found between school satisfaction and the sub-dimensions of te-achers, feelings towards school, school management and status, which are among the elements of school life quality. Multiple regression analyzes showed that the school life quality of teachers, school management and feelings about school affect school satisfaction. The results of the research were discussed in the light of the literature.
Key Words*:* Positive psychology, school satisfaction, quality of school life

JEL CODE: I20

GİRİŞ

Pozitif psikoloji, göreceli olarak psikoloji biliminin yeni bir alanıdır. Bu yaklaşım, bireylerin güçlü yönlerine odaklanmayı, sorunlardan ziyade çözüm kapasitelerini vurgulamayı amaçlamaktadır. Temel hedef, insanların sadece sorunlar olmadan değil, aynı zamanda psikolojik iyiliklerini artırmaktır (Demir & Türk, 2020). Pozitif psikoloji, bireylerin olumlu ve

[1] Yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

güçlü yönlerini vurgulayan, kişisel gelişime odaklanan, psikolojik iyiliklerini koruma amacı güden ve çok yönlü bir şekilde gelişmeyi ve keşfetmeyi teşvik eden bilimsel bir disiplindir (Ilgaz ve Hızlı-Sayar, 2020). Ayrıca, pozitif psikoloji, eğitim, iş hayatı, sağlık ve teoloji gibi birçok alanda ilham kaynağı olmuş ve yeni çalışmaların temelini atmıştır.

Pozitif eğitim, pozitif psikolojiden temel alır ve eğitim kurumlarında akademik becerilerin kazanılmasının yanında kişisel mutluluğun da hedeflendiği bir modeldir. Bu yaklaşım, eğitim sisteminin sadece başarıya odaklanmak yerine bireyi uzun vadeli yaşama hazırlayan ve bunu pozitif deneyimlerle destekleyen bir yapıya sahip olması gerektiğini savunur (Demir & Türk, 2020). Pozitif psikoloji eğitimi, akademik başarıyı artırmakla kalmaz, aynı zamanda bilişsel ve duyuşsal gelişimi destekleyen olumlu değişkenleri içerir. Genel olarak, pozitif psikoloji uygulamaları öncelikle duygusal veya davranışsal sorunları olan gruplara yöneltilse de, sınıfta öğretmenlerin kullanabileceği bir yöntemdir (Schnall & Schnall, 2017). Bu nedenle, eğitim kurumlarında pozitif psikolojinin uygulaması için eğitilmiş personele ihtiyaç yoktur (Güngör, 2017).

Pozitif psikolojinin eğitimde gelişimi üç aşamada gerçekleşir. İlk aşama, pozitif psikolojinin kavramlarının eğitimde kullanılması ve eğitimin temel amacının mutluluk ve öznel iyi oluş olduğu fikridir. Bu yaklaşım, eğitimde olumlu duygulara vurgu yapar ve öğrencilerin bu duyguları deneyimlemesini sağlamayı amaçlar (Tekinalp & Terzi, 2015). Eğitimde pozitif psikoloji, pozitif psikoloji kavramlarından yararlanır ve bunların eğitimde nasıl kullanılabileceğini gösterir. Ayrıca, pozitif eğitim kavramı da bu bağlamda önemlidir. Green, Seligman ve arkadaşları (2009) pozitif eğitimi, akademik becerileri artırmayı ve mutluluğu hedefleyen bir eğitim olarak tanımlar. Pozitif eğitim, öğrenme ile yaşam doyumu arasındaki bağlantıyı vurgular (Seligman ve ark., 2009). Eğitimde pozitif psikoloji, öğrenmenin sadece akademik başarı ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda karakter, erdem, şükran, affetme, azim gibi becerilerin öğretilmesini içerir. Tekinalp & Terzi (2015) pozitif psikoloji eğitimi, öğrenme sürecinin tüm eğitim ortamlarında sistemli bir şekilde kullanılmasını teşvik eder ve kendini pekiştiren anlam, katılım ve olumlu duyguların bir döngüsü olarak açıklar.

Seligman ve arkadaşları (2009), eğitim kurumlarında yaşam doyumunu artırmaya yönelik etkinliklerin aşağıdaki özelliklere sahip olması gerektiğini önerirler (Güngör, 2017):

1.Öğrencilerin aileleri tarafından önemsenen beceriler ve güçlü yönler de desteklenmelidir.
2. Öğrencilerin tutumlarında ve okula yönelik duygularında gözlemlenebilir değişimler yaratmalıdır.
3. Akademik başarı ve öğrenme faaliyetlerine aktif katılımları desteklenmelidir (Seligman ve diğerleri, 2009).

Huebner ve arkadaşları (2009), öğrencilerin öznel iyi oluşlarını artırmak için okulların aşağıdaki önerileri uygulayabileceğini belirtirler:

1.Pozitif okullar, öğrencilerin psikolojik iyi oluşlarına önem verir ve düşük iyi oluşu artırmayı hedefler.
2.Pozitif okullar, öğrencilerin kişilik, yetenek ve ilgi alanlarına dikkat ederek öğrencilerin ihtiyaçları ile okul deneyimleri arasındaki uyumu artırır.
3.Pozitif okullar, öğrenci ve öğretmenler arasında destekleyici iletişimi teşvik eder ve pozitif etkileşimlere önem verir.
4.Pozitif okullar, öğrencilere, onların seviyelerine uygun olarak zorlayıcı, ilgi çekici ve gönüllü etkinliklere katılımı teşvik eder.

Pozitif okullar, öğrencilere zarar vermemeyi önemser (Huebner ve ark., 2009). Pozitif okullar, öğrencilerin okul deneyimlerini olumlu hale getirir. Okul yaşam doyumu, yaşam doyumu kavramının bir parçasıdır ve bireyin kendi yaşamı hakkında değerlendirmeler yapmasını içerir. Okul yaşam doyumu ise öğrencilerin okulun sunduğu yaşam kalitesi ile ilgili tatmin duygusunu ifade eder. Bu, pozitif deneyimlerin bir sonucu olarak olumlu bir benlik algısının bir parçasıdır. Tarihsel olarak, 90'lı yıllara kadar okul doyumu kavramı üzerine yapılan araştırmalar sınırlıydı. Ancak, 90'ların sonlarına doğru ve 2000'lerin başında, çocukların okulu sevgiyle ilişkilendirip ilişkilendirmediğine dair çalışmalarda artış olmuştur (Drost, 2012). Okul doyumu, öğrencilerin sadece okula devam etmeme, okul terk ve sorunlarıyla ilişkili olmakla kalmaz, aynı zamanda psikolojik iyiliklerini de etkileyen önemli bir faktördür (Verkuyten ve Thijs, 2002). Literatürde yetişkinlerin yaşam doyumu üzerine birçok çalışma bulunsa da son yıllarda çocuk ve ergenlerin yaşam doyumu üzerine yapılan araştırmalar da artmıştır (Park ve ark., 2004).

Eğitim kurumları, nitelikli bireyler yetiştirmeyi amaç edinen en küçük örgütlerdir. "Okul yaşamının niteliği" kavramı ilk kez Epstein & McPortland (1976) tarafından ilkokul, ortaokul ve liselere uyarlanmıştır. Okul yaşam niteliği, okul deneyimlerinin olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili duyguların bir sentezi olarak kabul edilir. Başka bir deyişle, okul yaşamındaki ve sonuçlarındaki duygular, okul yaşamının niteliğini ölçen göstergelerdir. Okul yaşam kalitesi, öğrencilerin okula olan bağlı duygularını, okulda güveni ve öğrenmeyi teşvik eden bir okul atmosferini ifade eder (Özdemir ve ark., 2013a). Okul yaşam kalitesini araştıran çalışmalar, beş alt ögeye ayırmıştır. Ancak hem olumlu hem de olumsuz bir yrtgı içeren bu kavram, okuldaki yaşam kalitesinin merkezi unsurudur (Sarı, 2007). Statü, okul içinde öğrencinin kendini değerli hissetmesidir. İnsanlar, güvenli iletişim kurma, değerli hissetme, grup üyeliği, sevgi ve saygı gibi ihtiyaçları karşılamak için çaba sarf ederler. Bu nedenle çocuklar, okullarında kendilerini özel, öğretmenleri ve arkadaşları için değerli hissetmek isterler (Pelendecioğlu, 2011).

Öğretmen-öğrenci iletişimi, sadece bilgi aktarımını etkili bir şekilde olmasına katkıda kalmaz, aynı zamanda öğrencinin duygusal gelişimini destekler (Kim & Kim, 2012:4). İlkokul

seviyesinde ise öğrenci-öğrenci iletişimi, büyük önem taşır. Çocuklar, bu dönemde otoriteyi bilme, liderlik, toplumsal sınıfların davranış örüntülerini öğrenme, cinsiyet rollerini algılama ve işbirliğini öğrenme gibi çeşitli deneyimler yaşarlar (Tezcan, 1997). Akran grubu, psikolojik ve bilişsel değişimlerin şekillenmesinde önemli bir rol oynar (Sarı, 2007). Etkili ve güvenli okullar, öğrenci sorunları ile ilgili yöneticiler tarafından yönetilir; okul-aile etkileşimini sağlar, öğrencilere okul faaliyetlerine katılımlarında destek olur ve okulun güvenliğini sağlar (Kızmaz, 2006). Bu nedenle, okulları yöneten yöneticiler de okul yaşam kalitesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur.

Bu bağlamda, okul yaşam kalitesi, çocukların okul deneyimlerinden kaynaklanan genel bir iyi olma durumunun bir göstergesi olarak kabul edilir (Karatzias ve ark., 2001). Bu nedenle, bireyleri hayat karşısında hazır tutmak ve bilgi ve beceri ile güçlendirmek, okul yaşam kalitesini artırarak mümkün hale gelir. Öğrenciler, okulda toplumsal kabulü, dil ve davranışlarını öğrenirler, yetişkinler ve yaşıtlarıyla iletişim kurmayı ve sosyalleşmeyi deneyimleyerek öğrenirler (Sarı, 2007). Bu bağlamda, okulda mutlu olmasını sağlaması, okul içi ve dışındaki zamanlarda okulu bir parça olarak algılaması ve okulu gurur duyarak anlatması, öğrenci üzerinde ve dolaylı olarak diğer okul bireyleri ve eğitimin diğer sonuçları üzerinde olumlu etkiler yaratabilir (Arıkan & Sarı, 2016; 68). Pozitif deneyimlerin okul yaşam kalitesini artırması, öğrencinin okuldan elde edeceği tatmini de etkileyebilir. Literatürde, okul doyumu öncelikle öğretmenler ve yöneticiler gibi eğitimin temel bileşenlerine göre incelenmiştir (Günbayı & Tokel, 2012; Yılmaz & Altınok, 2009; Karademir, 2016). İlerleyen zamanlarda çocuklar ve ergenleri de içerecek araştırmalara doğru genişlemiştir (Çevik ve ark., 2016; Çam & Artar, 2014; Çivitci, 2009; Özdemir & Koruklu, 2013; Durmaz, 2008). Ancak ilkokul öğrencilerinin okul doyumlarını inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma, genellikle az araştırılan bir grup olan ilkokul öğrencilerinin okul doyumları üzerinde okul yaşam kalitesinin etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın, ilkokul öğrencilerinin okul doyumları hakkındaki literatürdeki eksikliği dolduracağına inanılmaktadır.

MATERYAL ve METOT

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın yöntemi nicel araştırmadır ve tarama deseni tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2008). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul doyumu ile okulda yaşam kalitesi arasındaki ilişkilerin anlamlı olup olmadığı araştırılmıştır. Bu genel araştırma sorusu kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır. İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin:

1- Okul yaşam kalitesi ve okul doyumu cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2- Okul yaşam kalitesi ile okul doyumu arasındaki ilişkiler anlamlı mıdır?
3- Okul yaşam kalitesi alt boyutlarının okul doyumu üzerindeki etkisi nasıldır?

Çalışma Grubu

Örneklem 2016-2017 eğitim-öğretim yılında İstanbul bir devlet okulunda okuyan 4. sınıf öğrencileridir. Araştırma için seçilen okul ilçede ikili eğitim-öğretim yapan ve kalabalık bir öğrenci sayısı olan (1817 öğrenci) büyük bir ilkokuldur. Okulun özellikleri göz önüne alındığında, araştırma için uygun bir okul olarak düşünülmüştür çünkü bu okul sosyoekonomik seviye, kültür ve öğrenci çeşitliliği açısından zengindir. Örnekleme türü olarak uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Zaman, maliyet ve iş gücü sınırlamaları nedeniyle örnekleme, kolayca ulaşılabilir ve uygulanabilir birimler arasından seçilmiştir. Araştırmacı, ihtiyacı olan büyüklükteki örneklemi oluşturmak için en erişilebilir yanıtlayıcılardan başlayarak veya en erişilebilir ve maliyet açısından verimli bir grupla çalışarak ilerlemiştir (Büyüköztürk ve arkadaşları, 2008).

Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Araştırmada çocukların okul doyumlarını ölçmek için "Çocuklar İçin Kapsamlı Okul Doyumu Ölçeği" ve okula yönelik kalite algılarını ölçmek için "Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği" uygulanmıştır. Demografik değişkenler için kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Çocuklar İçin Kapsamlı Okul Doyumu Ölçeği: Randolph ve arkadaşlarının (2009) geliştirdiği ilk ve ortaokul çocuklarının okul doyumlarını ölçmek için olan bu ölçek, altı maddeli ve tek faktörlüdür. Ölçek beşli likert tipinde puanlanmakta; en az 6 ile en fazla 30 puan alınabilmektedir. Ölçekten edinilen yüksek puan yüksek okul doyumuna işaret eder. Türkiye örneklemine uyarlama çalışması Telef (2014) tarafından yapılan ölçek maddelerinin açıklamış olduğu varyansın toplamı %65,39 olarak bulunmuştur. DFA analizi sonucunda X2 /sd= 3.45 (27.66/8= 3.45) olarak saptanmıştır. Diğer uyum indeksleri incelendiğinde RMSEA= 0.06, RMR= 0.01, GFI= 0.98, NFI= 0.99, RFI= 0.98, CFI= 0.99 ve IFI= 0.99 olarak bulunmuştur.

Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği: Öğrencilerin okuldaki yaşama yönelik algılarını ve kalitesinin ögelerinin seviyelerini ölçmek için Sarı (2012) tarafından geliştirilen Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği, beş alt faktörden oluşur (Okula yönelik duygular, Okul yönetimi, öğretmen-öğrenci iletişimi, öğrenci-öğrenci İletişim, Statü) ve 35 maddeli likert tipi ölçektir.
Ölçekten alınan puan arttıkça öğrencinin okul yaşam kalitesini algılaması da yüksektir

İstatistiksel Analiz

Araştırmacı, öğrencilere anketleri uygulamak için her sınıfın bir ders saati süresini kullanmıştır. Anlaşılmayan ve açıklanması gereken soruları yanıtlamak için bizzat öğrencilere rehberlik etmiş ve her anketin başında kısa bir açıklama yapmıştır. Anketlerin doldurulması yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Uygulama sonucunda 348 anket toplanmış ve araştırma kriterlerine uymayan 23 hatalı anket çalışmaya dahil edilmemiştir.

Veri toplama sürecinin tamamlanmasının sonrasında, ölçeklerin puanlama işlemi yapılmış, kayıp veriler (hatalı doldurulan, önemsenmeyen veriler) analize dahil edilmemiştir. Puanlamalar bittikten sonra ölçek puanları elle SPSS 21.0 istatistik paket programına yüklenmiştir tüm analizler bu programla yapılmıştır.

BULGULAR

Bu başlık altında istatistiksel analiz sonucunda elde edilen veriler sunulacaktır.

Tablo 1. Örneklem grubunun cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	*f*	%	$\%_{gec}$	$\%_{yig}$
Kız	194	55,7	55,7	55,7
Erkek	154	44,3	44,3	100,0
Toplam	348	100,0	100,0	

Araştırma grubunun yapısını tanımlamak üzere cinsiyet değişkeni sorulmuştur. Araştırmanın örneklemi 194'ü kız öğrenci (%55,7), 154'ü erkek öğrenci (%44,3) olmak üzere toplam 348 öğrencidir (Tablo 1). Öğrenciler bir okulun 4. sınıf öğrencilerinin tamamıdır.

"İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesi ve okul doyumu cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?" sorusunu cevaplamak için yapılan fark testi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 2. Okul Doyumu, Okul Yaşam Kalitesi ve Cinsiyet

Değişkenler	**C**	N	$\overline{X}$	*ss*	Sh_x	**Testi** *t*	Sd	p
ÖĞRT	K	194	4,436	0,601	0,043	3,00	346	,003*
	E	154	4,238	0,622	0,050			
ÖĞRN	K	194	3,144	0,818	0,059	1,74	346	,082
	E	154	2,988	0,850	0,069			
OYD	K	194	4,363	0,627	0,045	2,01	346	,045*
	E	154	4,218	0,723	0,058			
OY	K	194	4,138	0,644	0,046	2,02	346	,044*
	E	154	3,994	0,687	0,055			
ST	K	194	4,175	0,855	0,061	1,39	346	,165
	E	154	4,048	0,846	0,068			
OD	K	194	4,406	0,803	0,058	0,65	346	,516
	E	154	4,351	0,754	0,061			

Okul Yaşam Kalitesi: ÖĞRT (Öğretmen), ÖĞRR (Öğrenci), OYD (Okula yönelik duygular), OY (Okul yönetimi), ST (Statü); OD (Okul doyumu)

Tablo 2'ye bakıldığında, T Testi sonuçlarına göre öğretmen ($t=3,00$; $p<0,05$); okula yönelik duygular ($t= 2,01$; $p <0,05$) ve okul yönetimi ($t=2,02$; $p<0,05$) alt boyutları puanları cinsiyete

göre farklılaşmaktadır Söz konusu farklılıklar kız öğrencilerin lehinedir. Bir başka deyişle okul yaşam kalitesi alt boyutu olan öğretmen, okula yönelik duygular ve okul yönetimi ögeleri kız öğrencilerde erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

"İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesi alt boyutları ile okul doyumu arasındaki ilişkiler anlamlı mıdır?" araştırma sorusunu cevaplamak üzere Pearson Momentler Çarpım Analizi yapılmış; değişkenler arasındaki ilişkilere bakılmıştır.

Tablo 3. Okul Doyumu ve Okul Yaşam Kalitesi Arasındaki İlişkiler

		ÖĞRT	ÖĞRN	OYD	OY	ST
OD	r	,377**	0,100	,354**	,341**	,213**

Okul Yaşam Kalitesi: ÖĞRT (Öğretmen), ÖĞRR (Öğrenci), OYD (Okula yönelik duygular), OY (Okul yönetimi), ST (Statü); OD (Okul doyumu)

Tablo 3'te görüldüğü üzere okul doyumu ile okul yaşam kalitesi puanları arasındaki ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpım Analizi yapılmış ve okul doyumu ile öğretmen ($r=0,377$; $p<0,01$), okula yönelik duygular ($r=0,354$; $p<0,01$), okul yönetimi ($r=0,341$; $p<0,01$) ve statü ($r=0,213$; $p<0,01$) değişkenleri ile anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Bu tablodan da anlaşılacağı üzere, ilkokul öğrencilerinde okul doyumu, öğretmenlerine, okula yönelik duygularına ve statü dediğimiz okulda kendilerini güvende ve iyi hissetmelerine bağlıdır.

"İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesi alt boyutlarının okul doyumu üzerindeki etkisi nasıldır?" araştırma sorusunu yanıtlamak üzere regresyon analizleri gerçekleştirilmiş; okul doyumu üzerinde okul yaşam kalitesinin etkilerine bakılmıştır.

Tablo 4. Okul Doyumu Üzerinde Okul Yaşam Kalitesinin Etkisinin Saptanması

Model	R	R^2	Düzeltilmiş R^2	Sh_x
1	,460	,211	,200	,699

Yordayıcılar: (Sabit), Öğretmen, Öğrenci, Okula Yönelik Duygular, Okul Yönetimi, Statü

Okul doyumu üzerinde okul yaşam kalitesinin etkisinin analiz edildiği regresyon analizinde, okulda yaşam kalitesi okul doyumu üzerinde %21,1'lik etkiye sahiptir ($R^2=0,211$) (Tablo 4).

Tablo 5. ANOVA Analizi

Model	K_{top}	S_d	K_{ort}	F	P

1	Regresyon	44,766	5	8,953	18,318	,000[b]
	Artık	167,158	342	,489		
	Total	211,924	347			

a. Bağımlı değişken: Okul doyumu toplam

b. Yordayıcılar: (Sabit), Öğretmen, Öğrenci, Okula Yönelik Duygular, Okul Yönetimi, Statü

Okul yaşam kalitesi ögelerinin okul doyumunu etkilediğini gösteren çoklu regresyon analizi, ANOVA analizinin gösterdiği üzere anlamlı bulunmuştur (F=18,318; p<0,01). Okul yaşam kalitesi puanlarının okul doyumu puanlarına ilişkin açıkladığı varyans istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 6. Okul Yaşam Kalitesinin Okul Doyumu Üzerindeki Etkisi

Model		**Standartlaştırılmamış Katsayılar**		**Standartlaştırılmış Katsayı**	**t**	**P**
		B	S_h	Beta		
1	Sabit	1,483	,316		4,698	,000
	ÖĞRT	,412	,097	,325	4,261	**,000**
	ÖĞR	-,003	,050	-,004	-,070	,944
	OYD	,226	,075	,195	3,001	**,003**
	OY	,192	,066	,164	2,931	**,004**
	ST	-,155	,070	-,169	-2,204	,028

Tablo 6'da görülebileceği gibi çoklu regresyon analizi sonuçlar, öğretmen (t=4,261; p<0,01), okula yönelik olumlu duygular (t=3,001; p<0,05) ve okul yönetimi (t=2,931; p<0,01) alt faktörlerin okul doyumu üzerinde etkili olduğunu gösterilmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

İlkokul öğrencilerinin okul yaşam kalitelerinin okul doyumu üzerindeki etkisini araştıran bu çalışma sonucunda, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesinin okul doyumunu

etkilediği bulunmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen tüm sonuçlar ise aşağıda literatür bağlamında açıklanmaktadır.

Araştırmamızda ilkokul öğrencilerinin okul doyumu cinsiyete göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bu bulgular, literatürdeki bazı araştırmalarla uyumlu bir nitelik taşımaktadır. Örneğin, Karahisar'ın (2015) ilkokul öğrencilerinin okul doyumunu incelediği çalışması, cinsiyete göre farklılık göstermemiştir. Aynı şekilde, Almanya'da Rathmann ve arkadaşlarının (2018) ilkokulda yaşam doyumu ve okul iklimi araştırmalarında da okul doyumu kız ve erkekler açısından farklılaşmamıştır Özcan & Kiraz'ın (2017) lise öğrencilerinin yaşam memnuniyetlerini inceledikleri çalışmalarında da okul doyumu cinsiyete göre farklılaşmaz. Ayrıca, Kore'de ergenler üzerine yapılan bir araştırmada okul doyumu cinsiyete göre farklılaşmamıştır (You ve ark., 2018). Öksüz ve arkadaşlarının (2018) Roman ilkokul çocuklarının okul doyumu üzerine yaptıkları çalışmada da cinsiyet farklılığı tespit edilmemiştir. Bu bulgular, ilkokul öğrencileri için cinsiyet arası farklılıkların tam olarak belirgileşmediği şeklinde yorumlanabilir. Ancak literatürde, kız öğrencilerin okul doyumlarının erkek öğrencilerle kıyaslandığında daha fazla olduğunu gösteren araştırmaların da olduğunu unutmamak önemlidir. Örneğin, Çivitçi (2009) ortaokul öğrencilerinin okul doyumlarında kızların daha yüksek olduğunu göstermiştir. Aynı şekilde Çam & Artar (2014) da okul doyumlarının tüm liselerde kız öğrencilerin lehine daha yüksek bulmuştur.

Çalışmamızda, okul doyumu ile okul yaşam kalitesi ölçeği alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuç, mevcut literatürdeki araştırmalarla tutarlıdır. Okul iklimi ve okulla ilgili faktörlerin, öğrencilerin yaşam doyumu ile doğrudan ilişkili olduğu bulgusu, önceki çalışmalarla uyumlu bir şekilde desteklenmektedir (Suldo ve ark., 2008; Telef, 2020). Rathmann ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında, öğretmen ilgisinin okul doyumu ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Aynı araştırmada, sınıftaki faaliyetler, rekabet, öğrenci otonomisi gibi faktörlerin de okul doyumu ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Kalaycı & Özdemir'in (2013) çalışması, lise öğrencilerinin okula bağlılığının okul ve öğretmen memnuniyeti ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Özçelik (2019), öğrencilerin algıladığı öğretmen yakınlık davranışları ile okul doyumu seviyeleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Heffner & Antaramia'nın (2015) araştırması, öğrenci-öğretmen ilişkisinin okul doyumu üzerindeki etkisini önemli bulmuştur. Uz-Baş & Yurdabakan (2016) araştırmasında, ortaokul öğrencilerinin yılmazlıkları ve algıladıkları okul ikliminin, öğrencilerin yaşam doyumunu artırdığını ortaya koymaktadır.

Araştırma sonuçları, okul doyumu üzerinde okul yaşam kalitesinin etkili olduğunu göstermektedir. İlkokul öğrencileri için, öğretmen, okulla ilgili iyi duygular içinde olma ve okul yöneticileri öğrencilerin okul doyumunu arttırmaktadır. Bu bulgular, Rathmann ve arkadaşlarının (2018) çalışmasındaki sonuçları destekler niteliktedir. Rathmann ve

arkadaşlarının araştırmasında, öğrencilerin yaşam doyumu ile öğretmen ilgisi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Yani, öğrencilerin okul yaşam doyumu, öğretmenlerinin ilgisi tarafından etkilenmektedir. Aynı şekilde, Brewster & Bowen (2004) tarafından yapılan bir araştırmada, ortaokul ve lise öğrencilerinin algıladıkları öğretmen desteğinin başarı seviyelerini artırdığı bulunmuştur. Heffner & Antaramia'nın (2015) araştırması da okuldaki pozitif deneyimlerin ve okul doyumunun öğrenci-öğretmen ilişkisini artırdığını göstermektedir. Bu bağlamda, okul doyumu ile öğrenci-öğretmen ilişkisi arasında karşılıklı bir etkileşim olabileceği düşünülebilir. İlkokul öğrencileri için, ailelerinden sonra en güçlü bağlandıkları figürün öğretmenleri olduğu düşünüldüğünde, öğretmen faktörünün öğrencilerin okula bağlılığını, okul doyumunu ve okulda mutluluklarını etkileme potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Okul idarelerinin öğrencinin okul yaşam doyumunda etkililiği görülmektedir. Okul yöneticileri, öğrencinin fiziksel, psikolojik, akademik olarak olduğu kadar sosyal ve duygusal olarak da sorumludur. Okul müdürlerinin yöneticilik konusundaki bilgi ve becerilerinin eğitim kurumlarındaki eğitim ve öğretim süreçleri üzerinde önemli etkileri olduğu birçok araştırma tarafından doğrulanmıştır (Mulford & Silins, 2003). Öğrencilerin derslerde ve ders dışı zamanlarda verimli bir şekilde vakit geçirebilmeleri için gerekli çalışmaların yapılması ve bu çalışmalar için uygun ortamların oluşturulması da okul yönetiminin sorumluluğundadır. Okulların sadece derslerin olduğu sınıflardan ibaret olduğu olumsuz algısının öğrencilerin zihinlerinden silinmesi de okul yönetiminin öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır.

Bundan ötürü, okul yönetimi faaliyetlere önem vermeli, alan ve zaman yaratmalı, okulun sosyal alanlarını daha kullanışlı ve keyifli hale getirmelidir. Ayrıca, öğrencilerin hem akademik başarılarında hem de sosyal etkinliklerde gösterdiği başarıları teşvik etmek ve desteklemek de okul yönetiminin sorumluluğundadır. Bu tür çalışmalar, öğrencilerin okul yaşam doyumlarını doğrudan etkileyebilir.

İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul yaşam kalitesi ve okul doyumları arasındaki ilişkileri inceleyen bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma bulguları sadece İstanbul'da bir devlet okulundaki 4. sınıf öğrencileriyle sınırlıdır. Bu durum, araştırmanın sonuçlarının genellenebilirliğini kısıtlayabilir. Araştırmanın genellenebilirliğini artırmak için örneklem, devlet okullarının yanı sıra özel okullara, tüm ilkokul kademelerine ve farklı ilçelere genişletilebilir. Ayrıca, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin okul doyumlarına etki eden diğer değişkenlerin (akademik başarı, aile tutumları, arkadaşlık ilişkileri gibi) arasındaki ilişkileri de araştırılabilir. Bu şekilde, okul doyumunu etkileyen daha geniş bir değişken yelpazesi ve daha kapsamlı bir okul doyum profili elde edilebilir. Bu tür genişletmeler, araştırmanın sonuçlarının daha genel bir öğrenci kitlesine uygulanabilirliğini artırabilir ve

okul yaşam kalitesi ile okul doyumu arasındaki ilişkileri daha derinlemesine anlamamıza yardımcı olabilir.

Elde edilen sonuçlardan yola çıkarak, uygulayıcılara ve araştırmacılara bazı öneriler sunulabilir. Okul yönetimi, okulun tüm unsurlarını (okul idaresi, müdür, öğretmenler, öğrenciler vb.) daha nitelikli hale getirmek için çaba göstermelidir. Pozitif bir okul iklimi oluşturmak, öğrencilerin okul doyumunu artırabilir. Öğrencilere okulda geçirdikleri deneyimleri pozitif ve anlamlı hale getirme fırsatları sunulmalıdır. Okul, sadece eğitim değil, aynı zamanda kişisel gelişim ve yaşam amacı açısından da anlam taşımalıdır. Öğrencilerin hayata ve okula anlam yüklemeleri teşvik edilmelidir. Amaçlarını belirleme ve kendilerine anlamlı hedefler koyma konularında destek sağlanabilir.

Eğitim politikaları, öğrencilerin okul yaşamlarını olumlu ve anlamlı hale getirecek şekilde tasarlanmalıdır. Eğitim sistemi, sadece akademik başarıyı değil, aynı zamanda öğrencilerin psikolojik ve duygusal gelişimini desteklemelidir. Eğitim kurumlarında çeşitli akademik, sanatsal, spor ve sosyal etkinlikler sunulmalı ve öğrencilerin bu etkinliklerde akış deneyimlerini yaşamaları teşvik edilmelidir. Bu, öğrencilerin okula ait hissetmelerine ve okuldan doyum almalarına yardımcı olabilir. Öğrencilere, hayatta karşılaşabilecekleri zorluklarla başa çıkmayı, mücadele etmeyi, psikolojik dayanıklılık geliştirmeyi ve iyimser bir bakış açısıyla sorunları aşmayı öğretmek önemlidir. Bu, öğrencilerin hem akademik hem de yaşam başarılarını artırabilir.

Bu öneriler, okul yaşam kalitesi ve okul doyumu üzerinde olumlu etkiler yaratmayı amaçlar. Öğrencilerin eğitim sürecini daha tatmin edici ve anlamlı hale getirmek, onların daha sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

Akyol, S. (2013). *Boşanmış ve boşanmamış aileye sahip ergenlerin yalnızlık, yaşam doyumu, sosyal destek ve bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Arıkan, G., & Sarı, M. (2016). Lise öğrencilerinde okul yaşam kalitesinin incelenmesi. *International Journal of Contemporary Educational Studies.* 2(1), 66-77.

Brewster, A. B. & Bowen, G. L. (2004). Teacher support and the school engagement of Latino middle and high school students at risk of school failure. *Child and Adolescent Social Work Journal, 21*(1), 47-67.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem.

Çam, Z., & Artar, M. (2014). Ergenlikte yaşam doyumu: Okul türleri bağlamında bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(1), 23-46.

Çevik, G., Yavuz, G., & Yüce, S. (2016). Ergenlerin okul yaşam kalitesi ile yaşam doyumunun problem çözme ve sosyal destekle ilişkisi: Afgan-Özbekleri ile yapılan bir

yapısal eşitlik modeli çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 9(43), 1405-1417.

Çivitci, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 22(1), 29-52.

Demir, R., & Türk, F. (2020). Pozitif psikoloji: Tarihçe, temel kavramlar, terapötik süreç, eleştiriler ve katkılar. *Humanistic Perspective*, *2*(2), 108-125.

Drost, A. L. (2012). *Situational and ıntrapersonal predictors of school and life satisfaction of elementary school students*. Doctoral Dissertations, Fordham University, New Jersey.

Durmaz, A. (2008). *Liselerde okul yaşam kalitesi (Kırklareli örneği)* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Edirne.

Epstein, J. L. & McPartland, J. M. (1976). The concept and measurement of the quality of school life. *American Educational Research Journal*, *13* (1), 15–30.

Green, S., Oades, L. G., & Robinson, P. (2011). Positive education: Creating flourishing students, staff and schools. *InPsych: The Bulletin of the Australian Psychological Society, 33(2), 16-17.*

Günbayı, İ., & Tokel, A. (2012). İlköğretim okulu öğretmenlerinin iş doyumu ve iş stresi düzeylerinin karşılaştırılmalı analizi. *ODÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi.* 3(5), 78-95.

Güngör, A. (2017). Eğitimde pozitif psikolojiyi anlamak. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 15* (2), 154-166.

Heffner, A. L., & Antaramian, S. P. (2016). The role of life satisfaction in predicting student engagement and achievement. *Journal of Happiness Studies*, *17*(4), 1681-1701.

Huebner, E. S., Gilman, R., Reschly, A. L., & Hall, R. (2009). Positive schools. In Lopez, S. J. & Snyder, S. J. (Eds.), *Oxford handbook of positive psychology*, 2nd ed (pp. 561-568). New York, NY, US: Oxford University Press.

Ilgaz, D., & Sayar, G. H. (2020). Pozitif psikoloji uygulamaları eğitiminin öğretmenlerin psikolojik sermaye ve öznel iyi oluş düzeylerine etkisi. *Psikoloji Araştırmaları Sempozyumu*, 63-67.

Karademir, N. (2016). Coğrafya öğretmenlerinin iş doyum düzeylerinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education.* 6(2), 108-122.

Karahisar, S. (2015). *Ortaokul 3. ve 4. sınıfa devam eden çocukların ve annelerinin algıladıkları aile işlevlerinin karşılaştırılması ve çocukların yaşam doyumlarına etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karatzias, A., Papadioti-Athanasiou, V. Power, K.G. & Swanson, V. (2001). Quality of school life. A cross-cultural study of Greek and Scottish secondary school pupils. *European Journal of Education*, *36* (1), 91-105.

Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşımı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *30* (1), 47–70.

Mulford, B., & Silins, H. (2003). Leadership for organizational learning and improved student outcomes – what do we know? *Cambridge Journal of Education*, *33*(2), 175-95.

Öksüz, Y., Güven-Demir, E., & Baba-Öztürk, M. (2018). Roman çocukların okul doyumu düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Samsun ili örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *33*(1), 256-268.

Özcan, B., & Kiraz, A. (2017). Life satisfaction of adolescents living in Northern *Cyprus. Journal of History Culture and Art Research, 6*(3), 88-106.

Özçelik, H. (2019). *İlkokul öğrencilerinde algılanan öğretmen yakınlık davranışları ile okul doyumu ve akran zorbalığı arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, S., Kılınç, A. Ç., Öğdem, Z., & Er, E. (2013). Eğitim fakültesi öğrencilerinin fakülte yaşamının niteliğine ilişkin memnuniyet düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *3*(3), 228-235.

Özdemir, Y., & Koruklu, N. (2013). İlk ergenlikte ana babaya bağlanma, okula bağlanma ve yaşam doyumu. *İlköğretim Online.* 12(3), 836-848.

Park, N., Huebner, E. S., Laughlin, J. E. Valois, R. F., & Gilman, R. (2004). A cross-cultural comparison of the dimensions of child and adolescent life satisfaction reports. *Social Indicators Research, 66,* 61-79.

Pelendecioğlu, B. (2011). *Lise öğrencilerinde zorbalık olgusunun okul yaşam kalitesi ve değişkenleri bakımından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Rathmann K., Herke M.G., Hurrelmann K. & Richter, M.(2018) Perceived class climate and school-aged children's life satisfaction: The role of the learning environment in classrooms. *PLoS ONE, 13*(2), 1-21.

Sarı, M. (2007). *Demokratik değerlerin kazanımı sürecinde örtük program: Düşük ve yüksek okul yaşam kalitesine sahip iki ilköğretim okulunda nitel bir çalışma*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Sarı, M. (2012). Okul yaşamının değerlendirilmesi: Okul Yaşam Kalitesi Ölçeği'nin güvenirlik ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 42, 344-355.

Schnall, E., & Schnall, D. (2017). Positive psychology in Jewish education: Gratitude in the school and synagogue classroom. *Religious Education, 112* (2), 160-171.

Seligman, M. E. P., Ernst, R. M., Gillham, J., Reivich, K., & Linkins, M. (2009). Positive education: Positive psychology and classroom interventions. *Oxford Review of Education, 35*(3), 293–311.

Suldo, S. M., Shaffer, E. J., & Riley, K. N. (2008). A social-cognitive-behavioral model of academic predictors of adolescents' life satisfaction. *School Psychology Quarterly, 23*(1), 56.

Tekinalp,B. ve Terzi, Ş. (2015). *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları.* Ankara: Pegem Yayınevi.

Telef, B. B. (2020). Ortaokul öğrencilerinde okul doyumu, okuldaki pozitif yaşantılar ve mutluluk arasındaki ilişki. *Eğitim ve Bilim, 46*(205), 359-371. http://dx.doi.org/10.15390/EB.2020.5587

Tezcan, M. (1997). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Uz Baş, A., & Yurdabakan, İ. (2017). Psikolojik sağlamlık ve okul ikliminin ortaokul öğrencilerinin yaşam doyumunu yordama gücü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(41), 202-214.

Verkuyten, M., & Thijs, J. (2002). School satisfaction of elementary school children: The role of performance, peer relations, ethnicity and gender. *Social Indicators Research, 59*(2), 203-228.

Yılmaz, E., & Altınok, V. (2009). Okul yöneticilerinin yalnızlık ve yaşam doyum düzeylerinin incelenmesi. *Educational Administration: Theory and Practise.* 15(59), 451-469.

You, S., Lee, J., Lee, Y., & Kim, E. (2018). Gratitude and life satisfaction in early adolescence: The mediating role of social support and emotional difficulties. *Personality and Individual Differences, 130*, 122-128.

EXTENDED ABSTRACT

Quality of life has an important place in human life. It is seen that quality of life is among the frequently emphasized topics in school life. The increase in the quality of school life as a result of positive experiences will also affect the satisfaction of the students from school. When the literature is examined, school satisfaction is primarily addressed through teachers and administrators, who are the most important elements of education, and evaluated in this way. These studies, which proceeded mostly in the perspective of job satisfaction, later evolved into studies involving individuals in childhood and adolescence. However, there is no study investigating the school satisfaction of primary school students. This study aims to investigate the effect of school life quality on the school satisfaction of primary school students, who are generally a less preferred group. It is believed that this research will fill this gap in the literature about primary school students' school satisfaction. This study was carried out using the survey type research method, which is one of the quantitative research methods (Büyüköztürk et al., 2008). In this study, it was examined whether the relationship between primary school 4th grade students' school satisfaction and quality of life at school is significant. The sample of the study is the 4th grade students studying at a public school in Istanbul during the 2016-2017 academic year. The sample group consisted of a total of 348 students, 194 of which were girls (55.7%) and 154 were boys (44.3%).

In line with the research questions, the data were analyzed and the findings were reached. According to the results of T-Test, which was conducted to determine whether the sub-dimensions of school satisfaction and quality of school life differ according to gender, the teacher ($t=3.00$; $p<0.05$); feelings towards school ($t= 2.01$; $p <0.05$) and school management ($t=2.02$; $p<0.05$) differ according to gender. These differences are in favor of female students.

To analyses the the relationship between students' school life quality sub-dimensions and school satisfaction, Pearson Pearson Product Moments Analysis was performed to answer the research question. As a result, teachers ($r=0.377$; $p<0.01$), feelings towards school ($r=0.354$; $p<0.01$), school management ($r=0.341$; $p<0.01$) and status ($r=0.213$; $p<0.01$) and school satisfaction were significant positive correlations. To analyses the effect of primary school 4th

grade students' school life quality sub-dimensions on school satisfaction, regression analyzes were performed to answer the research question. As a result of the regression analysis, teacher ($t=4.261$; $p<0.01$), positive feelings towards school ($t=3.001$; $p<0.05$) and school management ($t=2.931$; $p<0.01$) found to be effective on school satisfaction.

In our study, it was found that primary school students' school satisfaction did not differ according to gender. Studies support our findings. In Karahisar's (2015) study examining the school satisfaction of 3rd and 4th grade students, school satisfaction of students does not differ according to gender. Likewise, in the study of Rathmann et al. (2018) found that school satisfaction did not differ significantly between boys and girls. Özcan & Kiraz (2017) found that school satisfaction scores did not differ according to gender. In another study examining the school satisfaction of Korean adolescents, school satisfaction does not differ between genders (You et al., 2018). These findings show that school satisfaction is perceived the same for boys and girls and support our research results.

In our study, it is seen that there are significant relationships between school satisfaction and teachers, feelings towards school, school management and status. Accordingly, the research result is consistent with the existing studies in the literature. It shows that school climate and other school-related factors are directly related to students' life satisfaction (Suldo et al., 2008; Telef, 2020). In the study of Rathmann et al. (2018), it was found that school satisfaction was highly correlated with teacher attention. In the same study, activities in the classroom, ambition among students, and autonomy were also found to be associated with school satisfaction.

The results of the research showed that the quality of school life is effective on school satisfaction. Teachers, feelings towards school and school management in primary school students directly affect students' school satisfaction. The study of Rathmann et al. (2018) supports our research findings. In this study, it was found that students who received more attention from their teachers had higher life satisfaction. In other words, the teacher's interest predicts the student's satisfaction with school life.

This study has limitations. Research findings are limited to 4th grade students in a public school This may reduce the generalizability of the study. The relationships between variables (such as academic success, family attitudes, friendship relations) that affect school satisfaction can be investigated. In this way, a more comprehensive school satisfaction profile can be obtained.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

İLKOKUL ÖĞRENCİLERİNİN PSİKOLOJİK DURUMLARINI İNCELEYEN MAKALE VE LİSANSÜSTÜ ARAŞTIRMALARIN İNCELENMESİ[1]

REVIEW OF ARTICLES AND GRADUATE RESEARCH EXAMINING THE PSYCHOLOGICAL CONDITIONS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

***Deniz ALSAÇ, Hüseyin SAVAŞ**

Hasan Tahsin İlkokulu, Ümraniye, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** dincer_deniz82@hotmail.com

ÖZET
Bu çalışmanın hedefi, Türkiye'deki ilkokul öğrencileri üzerine yapılan psikoloji araştırmalarını incelemek ve bu alandaki eğilimleri tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda, son beş yıl içerisinde (2017-2022 yılları arasında) Türkiye'deki ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) tezler ile ulusal hakemli makaleler gözden geçirilmiştir. Makalelere, ULAKBİM'den makaleler; lisansüstü tezlere ise, Ulusal Tez Merkezi veritabanından ulaşılmıştır. Makaleler ve lisansüstü tezler için doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Tarama sonucunda, 9 lisansüstü teze ve 29 ulusal hakemli dergide yayınlanmış makale içerik analizi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre; en fazla 2019 yılında araştırma yapılmış; en fazla kaygı, empati, iyi oluş, anne baba tutumları ve zorbalık konuları çalışılmış; ağırlıklı olarak nicel yöntem tercih edilmiş; örneklem sayısında en fazla 300-499 öğrenci sayısına ulaşılmış; en fazla 4. sınıf öğrencileri ile çalışılmış; istatistik analizi olarak en fazla Bağımsız Gruplar T Testi ve regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma sonuçları literatür ışığında tartışılmıştır.
Anahtar Kelimeler: İlkokul öğrencileri, psikoloji, doküman analizi

JEL KODU: I20

ABSTRACT
The primary objective of this study is to examine psychological research focused on primary school students in Turkey and identify prevailing trends within this domain. To achieve this, we conducted an analysis of postgraduate theses and national peer-reviewed articles addressing the psychological well-being of primary school students in Turkey spanning from 2017 to 2022. Our data collection from Tübitak ULAKBİM and National Thesis Center databases. We employed a "Research Review Form" developed by our team of researchers. We reached of 9 postgraduate theses and 29 articles The findings showed that the highest volume of research activities occurred in 2019, with a predominant focus on topics such as anxiety, empathy, well-being, parental attitudes, and bullying. Quantitative research methods, sample sizes typically ranging from 300 to 499 students, fourth-grade students, T-Tests and regression analyses were favored. The research findings were subsequently discussed in the context of existing literature to provide valuable insights into the field of primary school student psychology research in Tu.
Key Words*:* Positive psychology, school satisfaction, quality of school life

JEL CODE: I20

GİRİŞ

Türkiye'de çocuk sayısı 22,7 milyon ile nüfusun %26,9'unu oluşturmaktadır. Bu sayının yarısından fazlası ergenlik öncesi dönemdeki çocuklardır (TUİK, 2022). Önemine ve gerekliliğine rağmen çocukların ruh sağlıklarını araştıran ulusal ölçekte kapsamlı bir güncel araştırmaya rastlanmamıştır. Yapılan son kapsamlı çalışma ise Sağlık Bakanlığı tarafından

[1]Kongrede sunulmuştur.

1998 yılında Türkiye Ruh Sağlığı Profili araştırmasıdır. Bu araştırma sonuçları, davranış sorunları görülme sıklığının 2-3 yaş grubu çocuklarda %10.9; 4-18 yaş grubunda %11.3 olduğunu göstermiştir. Çocuk ve ergenlerde davranış sorunları yaklaşık %11 olarak görülmesine rağmen, 2-3 yaş grubu çocuğu olan ailelerde ruh sağlığı hizmetine başvuru bulunmamaktadır (Erol ve ark., 1998). Görülebileceği üzere her 10 çocuktan 2'sinin psikolojik desteğe ihtiyacı olma ihtimali yüksektir. Türkiye Ruh Sağlığı Profili araştırmasından bu yana Türkiye'de sağlık sistemi, sosyo-demografik yapı gibi değişimler gerçekleşmiştir. Psikolojik rahatsızlıkların yaygınlığı ve ilişkili olduğu faktörlerle ilgili bilgilerde güncelleme yapılması ve bilimsel açıdan güvenilir yöntemle saptayacak araştırmaların gerekliliği açıktır (Kılıç, 2020). Çocuklardaki ruhsal sorunların yaygınlığının ve dağılımının tespit edilmesi, koruyucu önlemler ve tedavi hizmetlerine yönelik gereksinimlerin belirlenmesine önemli katkılar sağlar. Öncelikli ihtiyaçların tanımlanması, çocuk ruh sağlığı hizmetlerinin daha etkili programlarla geliştirilmesine olanak sağlar (Aras ve ark., 2007). Çocuk ruh sağlığına gösterilecek siyasi ve toplumsal dikkatin hem bireylerin hayatına hem de toplumsal alana olumlu katkılarda bulunacaktır. Çünkü çocukluk ve gençlik dönemlerini diğer yaşam evrelerinden ayıran iki temel özellik bulunmaktadır. Bu dönemlerin doğal gelişimi hızlı ve değişkendir ve insan yaşamının diğer dönemlerine göre daha kırılgan ve hassas bir yapıya sahiptir, bu da bu dönemleri diğerlerinden farklı kılar (Yiğit, 2018). Dolayısıyla odağı çocuk ve ruh sağlığı olan, ister bir oyun terapisti, ister bir bilişsel-davranışçı terapist, ister aile terapisti olsun tüm profesyonellerin, çocukla kuracakları profesyonel yardım ilişkisinde onların 'küçük yetişkinler' olmadıkları, kendilerine has tarzları, dünyaları ve ilkeleri olan bireyler oldukları; sınırları öğrenmeye çalıştıkları; gelişimin çocukların problemlerinden bağımsız/ problemlerine rağmen hala devam ettiğini akıldan çıkarmamaları gerekmektedir.

Çocuk ve ergenlerin psikiyatrik hastalıklarının uygun yaklaşımlarla tedavi edilebildiği, sosyal ve akademik fonksiyonlarını artırdığı bilinmektedir (Karabekiroğlu, 2011). İşte tam bu noktada çocukların zamanlarını en fazla geçirdikleri yerler olan okullar, çocuk ruh sağlığı için önemlidir. Okullar çocuk ruh sağlığında pozitif etkiler yaratabilir (Lee & Gage, 2020). Okula aidiyetleri yüksek olan öğrencilerin depresyon, sosyal reddedilme ve okul problemleri ile ilişkileri olumsuzdur (Anderman, 2002). Okul ikliminin psikolojik ve davranışsal sorunların önlenmesinde de etkili olduğu meta-analiz çalışmalarında gösterilmiştir (Way ve ark., 2007). Wang'ın (2009) çalışması da okul iklimi ile ergenlerin psikolojik uyumları arasındaki ilişkinin yüksek olduğunu göstermiştir. Okulun çocuk ve ergen ruh sağlığı üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurulduğunda, mevcut çalışma için klinik olmayan örneklem olan okul örneklemleri üzerine yoğunlaşılmıştır. Literatür tarandığında ilkokul öğrencileri üzerine psikoloji ve psikolojik danışmanlık kavramları ile ilgili fazlaca araştırma mevcut olmasına rağmen, bu araştırmaların eğilimlerini belirleyecek herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Genel olarak ülkemizdeki çocukların, araştırma bağlamında ise psikoloji, psikolojik danışmanlık, eğitim bilimleri alanlarında ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran araştırmaları incelemek ve bu alandaki eğilimi belirlemek bu araştırmanın amacıdır. Bu genel amaç doğrultusunda taranan lisansüstü tez ve makalelerin; çalışmanın türüne, çalışmanın yapıldığı yıla, kullanılan araştırma yöntemine göre, örneklem/ çalışma grubu büyüklüğüne, konusuna ve kullanılan istatistiksel tekniklere göre dağılımlarının incelenmesi araştırmanın alt amaçlarıdır. Bu çalışma ile elde edilen sonuçlar doğrultusunda, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran literatür eğilimleri ortaya konulacak ve

gelecekte yapılacak araştırmalara ışık tutacaktır.

MATERYAL ve METOT

Bu başlık altında araştırma modeli, veri toplama süreci ve verilerin analizi sürecine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Mevcut çalışma kapsamında, Türkiye'de ilkokul öğrencileri üzerine yapılmış psikoloji araştırmalarını incelemek ve bu alandaki eğilimleri belirlemek amaçlandığı için, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yönteminin kullanılması tercih edilmiştir. Dokümanlar nitel araştırma alanında bir veri kaynağı olarak kullanılmaktadır (Creswell, 2005). Doküman analizi ile yazılı belgeler belirli bir mantık etrafında titiz ve sistemli biçimde analiz edilir (Kıral, 2020). Araştırma sonucunda elde edilen dokümanlar detaylı bir şekilde okunur ve araştırmacının belirlediği başlıklar altında raporlaştırılır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklem grubu, Türkiye'de 2017-2022 yılları arasında ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen toplam 38 çalışmadan oluşmaktadır. Bu çalışmaların içinde 9 lisansüstü tez ve 29 ulusal hakemli makale bulunmaktadır. Örneklem oluşturulurken klinik olmayan örneklem seçimi özellikle gözetilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Araştırmada kullanılacak makalelere ulaşabilmek için TÜBİTAK ULAKBİM'de taranan dergilerde yayınlanmış makaleler; lisansüstü tezlere ulaşabilmek için ise, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanları kullanılmıştır. Veri tabanları taranırken "ilkokul öğrencileri", "1. Sınıf öğrencileri", "2. Sınıf öğrencileri", "3. Sınıf öğrencileri" ve "4. Sınıf öğrencileri" gibi anahtar kelimeler yazılmış; çıkan araştırmalardan olarak psikoloji, psikolojik danışmanlık, eğitim bilimleri gibi alanlardaki dergilerde yayınlanmış makaleler çalışmaya dâhil edilmiştir. 2 çalışma, tezden üretilmiş çalışma olduğu için yalnızca makale olan halleri araştırmaya alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde nitel araştırma türlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme hem bir veri toplama yöntemini hem de bir analiz biçimidir. Bu yöntem, kaynakların sınırlarını belirlemek, kategorize etmek, araştırmak ve yorumlamak için kullanılır. Araştırma konusuyla ilgili bir dokümanı özetlemek değil; dokümanın içeriğinin bir analiz etmek, tarihsel bir bağlama oturtmak, verilen mesajın niteliğini incelemek ve o mesajı aktarmayı içerir (Özkan, 2022). Bu doğrultuda ilkokul öğrencileri üzerine yapılmış lisansüstü tezler ve makaleler araştırma problemine göre incelenmiş; her bir araştırma sorusu çalışmanın türü, yıl, konu, araştırma yöntemi, çalışma grubu büyüklüğü ve istatistiksel teknikler başlıkları olmak üzere ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Her bir başlık için içerik analizleri gerçekleştirilmiş; sayı ve frekans değerleri verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde "Türkiye'de psikoloji alanında ilkokul öğrencileri üzerine yapılmış lisansüstü tezlerin ve makalelerin dağılımı nasıldır?" araştırma problemi doğrultusunda yapılan doküman analizi sonucunda elde ettiğimiz analiz sonuçları aktarılacaktır. Araştırmaya dahil edilmiş çalışmalar, çalışmanın türü, yılı, konusu, araştırma yöntemi, örneklem/ çalışma grubu büyüklüğü ve kullanılan istatistiksel tekniklere göre incelenmiştir.
Araştırmaların türüne göre dağılımlarının nasıl olduğunu gösteren bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaların Türe Göre Dağılımları

Araştırmanın Türü	f	%
Yüksek Lisans Tezi	7	18,42
Doktora tezi	2	5,26
Makale	29	76,32
Toplam	38	100

Tablo 1'de ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran araştırmaların dağılımlarına bakıldığında, %18,42'sinin yüksek lisans tezi, %5,26'sının doktora tezi ve %76,32'sinin ise makale olduğu görülmektedir. Araştırmaların en fazla makale türünde olduğu görülmektedir. Doktora düzeyinde araştırmaların yalnızca 2 tane olması, ilkokul öğrencileri ile ilgili doktora düzeyinde araştırmalarda önemli bir boşluğun olduğunu göstermektedir.

Araştırmaların yıla göre dağılımlarını gösteren bulgular Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Araştırmaların Yıla Göre Dağılımları

Araştırmanın Yılı	f	%
2017	3	7,89
2018	5	13,16
2019	11	28,95
2020	8	21,05
2022	5	13,16
Toplam	38	100,00

Tablo 2'de araştırmaların yapıldığı yılların dağılımına bakıldığında en fazla araştırmanın 2019 yılında, en az ise 2017 yılında yapıldığı görülmektedir. Lisansüstü tezlerin ve makalelerin yıla göre dağılımlarında ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarının araştırma sayılarında artış vardır. Ancak araştırma sayılarının dağılımlarında herhangi bir örüntü gözlemlenmemektedir.

Araştırmalarda kullanılan yöntemlerin dağılımları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Yöntemine Göre Dağılım

Araştırma yöntemi	f	%
Nicel	33	86,84
Nitel	3	7,89
Karma	2	5,26
Toplam	38	100,00

Tablo 3'te araştırmalarda kullanılan araştırma yöntemlerine bakıldığında en fazla nicel araştırma yönteminin (%86,84) tercih edildiği görülmektedir. Nitel ve karma yöntem araştırmalarının dağılımdaki oranı çok düşüktür. Bu da göstermektedir ki, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen lisansüstü tezlerin ve makalelerin ağırlıklı olarak ölçeklerden elde edilen nicel verilere bağlıdır. Bu neredeyse tek taraflı araştırma yöntemi, çocukların derinlemesine ele alınamamasına ve çok yönlü değerlendirilmemesine yol açmaktadır.

Araştırma yöntemlerinden nicel araştırmada kullanılan modele göre dağılımlar Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Nicel Araştırmada Kullanılan Modele Göre Dağılımlar

Nicel yöntem	f	%
İlişkisel tarama modeli	17	51,52
Betimsel tarama modeli	6	18,18
Deneysel model	9	27,27
Ölçek geliştirme	1	3,03
Toplam	33	100

Tablo 4'te araştırmalarda kullanılan nicel araştırma yönteminin modeline göre dağılımlara bakıldığında en fazla ilişkisel yöntemin kullanıldığı (%51,52), en az ise ölçek geliştirme çalışmasının yapıldığı görülmektedir (%3,03). İki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimini inceleyen bir yöntem olan ilişkisel tarama yöntemi iki araştırmadan birinde tercih edilmiştir. İlkokul öğrencilerinin henüz kendi kendileri üzerine düşünme becerileri gelişim aşamasında olduğundan dolayı ölçek geliştirme çalışmalarının daha az sayıda yapıldığı düşünülmektedir. İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumları üzerine en fazla nicel araştırma yöntemi kullanılıyor olmasına rağmen, ölçek geliştirme çalışmalarının bu kadar az olmaması gerekmektedir.

Araştırma yöntemlerinden nitel araştırmalarda kullanılan yöntemlere göre dağılımlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Nitel Araştırmada Kullanılan Modele Göre Dağılımlar

Nitel yöntem	f	%
Fenomenoloji	1	33%
Durum	1	33%

Doküman analizi	1	33%
Toplam	3	100

Tablo 5'te görüleceği üzere nitel araştırma yöntemini benimseyen araştırmalarda fenemonoloji, durum ve doküman analizi yöntemleri birer kez kullanılmıştır. İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran lisansüstü tezler ve makalelerden nitel yöntemle yürütülen çalışmalarda çeşitlilik olduğu görülmektedir. Ancak nitel araştırma sayısının düşük olması, Tablo 5'teki verilerin yorumlanmasını güçleştirmektedir. Açıkça nitel araştırmalara olan ihtiyacı gözler önüne sermektedir.

Araştırma yöntemi olarak karma yöntemin kullanıldığı araştırmaların karma yöntem desenlerine göre dağılımları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Karma Yöntemin Desenine Göre Dağılım

Karma Yöntem	**f**	**%**
Belirtilmemiş	1	50%
Yakınsayak paralel desen	1	50%
Toplam	2	100

Tablo 6'da görüleceği üzere, karma yöntemi kullanan iki araştırmaya ulaşılmış; bu araştırmalardan da biri kullandığı karma desen yöntemini belirtmiştir. İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen çalışmaların karma yöntem açısından zayıftır. Hem karma yöntem desenlerini tanıma hem de araştırmacıların karma yöntemi kullanma yeterliliği kazanmaları elzem görünmektedir.

Araştırmaların çalışma grubu büyüklüğüne göre dağılımları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Araştırmaların Çalışma Grubu Büyüklüğüne Göre Dağılımları

Çalışma Grubu Büyüklüğü	**f**	**%**
8-39	8	21,05
40-99	4	10,53
100-299	8	21,05
300-499	13	34,21
500 ve üstü	5	13,16
Toplam	38	100,00

Lisansüstü tez ve makalelerde seçilen çalışma grubu büyüklükleri sınıflandırılmıştır. Araştırmalarda kullanılan çalışma grubu/ örneklem büyüklüklerine bakıldığında (Tablo 7), en fazla 300-499 kişi arasında değişen öğrenciye ulaştıkları görülmektedir (%34,21). Bir başka deyişle, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran çalışmalar incelendiğinde, en fazla tercih edilen öğrenci sayısının 300-499 öğrenci arasında yoğunlaştığı görülmüştür. Araştırmacılar ortalama 300-500 öğrenciye ulaşıp analizlerini gerçekleştirmişlerdir. En az 40-

99 kişiyle yapılan çalışmaların olduğu görülmektedir (%10,53). Düşük çalışma grubu/örneklem çalışmalarının büyük çoğunluğu nitel araştırmalar ve deneysel araştırmalar olduğu bilinmektedir.

Araştırmalarda kullanılan istatistik teknikleri Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Araştırmaların Çalışma Grubu Büyüklüğüne Göre Dağılımları

İstatistik Teknikler	f
Bağımsız Gruplar T Testi	14
Regresyon analizleri	11
Pearson Momentler Çarpımı	11
Mann-Whitney U	10
ANOVA	7
Wilcoxon Signed Rank	6
Kruskal Wallis H-Testi	5
Bağımlı Gruplar T Testi	2
ANCOVA	1
Faktöriyel ANOVA (2X3)	1
Spearman-Brown	1
YEM	1
Chaid Analizi	1

Tablo 8'de görüldüğü üzere, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran lisansüstü tezler ve makalelerde verilerin analizleri için kullanılan istatistik tekniklerine bakıldığında en fazla Bağımsız Gruplar T testi kullanılmıştır (f=14). Onu takiben, regresyon analizleri ve ilişki testleri analizi olan Pearson Momentler Çarpım Analizinin kullanıldığı görülmektedir (f=11). 38 adet lisansüstü tez ve makalenin 14'ünde ortalamalar arasındaki farklar incelenmiştir. En fazla kullanılan analizler arasında Mann Whitney-U analizi de, ortalamalar arası farkları inceleyen nonparametrik bir tekniktir. Bu da araştırılan değişkenin farklı ortalamalarda incelendiğini göstermektedir. Tablo 4'te nicel araştırma yöntemlerinden en fazla ilişkisel tarama yönteminin kullanıldığı gösterilmiştir. Bu veriye paralel olarak en fazla ilişki analizlerimim kullanılması olağandır. En az kullanılan tekniklere bakıldığında ANCOVA, Faköriyel ANOVA, YEM ve Chaid analizlerinin 38 araştırmada yalnızca birer kez kullanılmış olduğunu göstermektedir. Bu durum, lisansüstü tez ve makalelerde nispeten daha güncel analizlerin kullanılmadığı, araştırmalarda kolaya kaçılarak en bilinen analizlerle yapıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmalarda en fazla araştırılan konular Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Araştırmalarda En Fazla Araştırılan Konular

Konular	**f**
Kaygı	8
Empati	4
Zorbalık	4
İyi oluş	4
Anne baba tutumları	4
Duygusal zekâ	3
Teknoloji bağımlılığı	3
Benlik kavramı	3
Saldırganlık	2
Mükemmeliyetçilik	2
Güvenli bağlanma	2
Yetkinlik düzeyleri	1
Aile algısı	1
Aile ilişkileri	1
Akran inançları	1
Atılganlık	1
Boşanmaya uyum	1
Çekingenlik	1
Depresyon	1
Ebeveyn tarafından kötü muameleye maruz kalma	1
Okul reddi	1
Öz-yeterlik	1
Özgüven	1
Problem çözme becerileri	1
Psikolojik sağlamlık	1
Umut	1
Üzüntü yönetim becerileri	1
Yaşam doyumu	1

Tablo 9'da görüldüğü üzere, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen lisansüstü tezlerde ve makalelerde en fazla araştırılan konuların başında kaygı (f=8) ve sonrasında ise empati, zorbalık, iyi oluş ve anne baba tutumları (f=4) gelmektedir. İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını araştıran tez ve makalelerde geçen konuların çeşitli olduğu görülmektedir. Konuların geneline bakıldığında ilkokul öğrencilerinin duygusal durumları (kaygı, depresyon gibi), sahip oldukları beceriler (empati, atılganlık, üzüntü yönetim becerileri), güçlü yönleri (umut, psikolojik sağlamlık, iyi oluş), olumsuz tutum ve davranışları (saldırganlık, mükemmeliyetçilik, teknoloji bağımlılığı gibi), kişiliklerine bağlı özellikleri (benlik kavramı, özgüven, çekingenlik ve öz-yeterlik) ve ailevi durumları (aile algısı, anne baba tutumları, aile ilişkileri, ebeveyn tarafından kötü muameleye maruz kalma,

boşanmaya uyum) gibi konularda psikolojik durumları değerlendiren çalışmalara rastlanmıştır. Tüm bu konular ilkokul öğrencilerinin, bir başka deyişle çocukların psikolojik durumlarını ölçen çalışmalara dair fikir vericidir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Türkiye'de ilkokul öğrencileri üzerine 2017-2022 yılları arasında gerçekleştirilen psikoloji araştırmalarını incelemek ve bu alandaki eğilimleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, lisansüstü tezler ve makaleler, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda, ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarına odaklanan 9 lisansüstü tez ve 29 ulusal hakemli dergide yayınlanmış makaleye ulaşılmıştır. Literatürde ilkokul öğrencileri üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, doküman analizi çalışmalarının daha çok okuma yazma öğretimi (Yılmaz & Kaya, 2020), matematik eğitimi (Güven & Özçelik, 2017) gibi alanlarda olduğu görülmektedir. İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen bireysel çalışmaların olmasına rağmen araştırmaların genel eğilimini belirleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Aral ve arkadaşlarının (2015) Türkiye'de çocuk gelişimi alanında yapılmış lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında, örneklem grubu dağılımlarında tezlerin %17,25'inin ilkokul çocukları ile ilgili olduğunu bulmuştur. Güven & Aslan (2018) ilkokul öğrencileri üzerine olan çalışmaların diğer yaş gruplarına göre düşük olduğunu belirtmiştir. Bu da, çocukların psikolojik durumlarına yönelik çalışmalara olan ihtiyacın olduğunun kanıtı olarak yorumlanabilir. Makale ve tezlerin incelendiği bu çalışmada daha çok yüksek lisans tezinin olduğu görülmüştür. Tezler üzerine yapılmış doküman analizlerinin neredeyse tamamı bu bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırma sonucunda ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarının incelendiği çalışmaların yöntemine bakıldığında ağırlıklı olarak nicel yöntem; nicel yöntem desenlerinden ise ilişkisel tarama deseni kullanıldığı görülmüştür. Nitel ve karma yöntemle daha az tercih edilmiştir. İlkokul öğrencileri üzerine yapılan çalışmalarda daha kapsamlı ve derinlemesine sonuçlar alabilmek için yöntemin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Güven & Aslan (2018) da PDR alanında yapılan makalelerde ilişkisel çalışmaların fazla olduğunu göstermiştir. Literatürdeki diğer araştırmalarda karşımıza çıktığı üzere, olguların derinlemesine incelenmesini sağlayan nitel araştırmaların, nitel ve nicel araştırmayı birleştiren karma araştırmaların yeterince kullanılmadığı ortaya çıkmıştır. Mevcut durumları betimlemeyi amaçlayan nicel araştırmaların tercih edildiği görülmüştür. Örneğin; Kaytez & Durualp'ın (2014) okul öncesinde oyun alanında yapılmış lisansüstü tezlerin tematik dağılımlarının araştırıldığı çalışmalarında, Ataseven & Oğuz (2015) Türkiye'de öğrenme stilleri konusunda yapılan tezlerin inceledikleri çalışmasında da en fazla betimsel yöntemin kullanıldığını aktarmıştır. Bizim çalışmamızda ortaya çıkan, ilkokul öğrencileri üzerine yapılan psikoloji araştırmalarında betimsel modelin artık tercih edilmediği, tahmini ve yordamayı sağlayan ilişki ve regresyon analizlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu durum araştırma yöntemlerinin ve veri analiz tekniklerinin zenginleştiği yönünde umut verici olsa da, ilişki de tahminden öte neden-sonuç içeren çalışmaların, deneysel araştırmaların, çok değişkenli analizlerin ve şaşırtıcı bir şekilde ölçek geliştirme çalışmalarının yapılması yönündeki ihtiyacı gözler önüne sermektedir.

İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarının incelendiği çalışmaların araştırma yöntemine bakıldığında en fazla ilişkisel araştırma yöntemi tercih edildiği görülmektedir. Yüksek katılımlı örneklemler daha çok ilişkisel çalışmaların yapıldığı örneklemlerdir. Düşük örneklemlerin yapısına bakıldığında, nitel çalışmaların ve deneysel çalışmaların ağırlıkta olduğu görülmektedir. Araştırma verileri daha çok 4. sınıf öğrencilerinden toplanmıştır. İlkokul öğrencilerinin henüz kendi duygu ve düşüncelerini fark etme ve bunları ifade edebilme becerileri henüz çok gelişmediğinden, ilkokulun ilk yıllarında nicel ölçme araçları ile değerlendirme mümkün olmamaktadır. Bu sebeple yapılan çalışmaların daha çok 4. sınıflarda yoğunlaştığı görülmektedir. Kılıç & Erdoğan (2021) yaratıcı drama alanında ilkokul öğrencileri ile yapılan makalelerin eğilimlerinin inceledikleri çalışmasında da en fazla 4. sınıf öğrencilerinin seçildiğini bulmuştur.

Araştırmamızda en fazla çalışılan örneklem grubunun 300-499 kişiyi içerdiği bulunmuştur. Güven & Aslan (2018) çalışmasında en fazla çalışılan örneklem grubunun 300-600 kişi; Tosun-Sümer & Güven (2018) 200-600 kişi; Seçer ve arkadaşlarının (2014) psikolojik danışma alanında yapılmış olan bilimsel çalışmalardaki araştırma eğilimlerini incelediği çalışmasında örneklem büyüklüklerinin en az 300 kişi olduğunu göstermiştir. Bu durumda yapılan çalışmalara bakıldığında örneklem gruplarının genellikle 200-600 kişi olması araştırma sonuçlarının geçerlik ve güvenirliği ile sonuçların genellenebilirliğini artıran olumlu bir durumdur.

Araştırma sonucunda en fazla kullanılan analizlerin t testi ve regresyon analizleri olduğu görülmüştür. ANCOVA, MANOVA, MANCOVA ve yapısal eşitlik modeli gibi tekniklerin yok denecek kadar az kullanılmaktadır. Gündüz ve arkadaşları (2017) değerler eğitimi üzerine yapılmış doktora tezlerini incelediği çalışmasında en fazla t testi, Mann-Whitney-U ve ANOVA kullanıldığını göstermiştir. Güven & Aslan (2018) da psikolojik danışman ve rehber öğretmenler üzerine yapılan araştırmalarda en fazla kullanılan istatistik tekniklerinin ilişki, regresyon ve t testi olduğunu göstermiştir. Erdem (2011), deneysel çalışmalar için daha uygun olan ANCOVA yerine t-testinin tercih edildiğini ve çok değişkenli analizlerin nadiren kullanıldığını belirtmiş, bu durumun araştırma problemini çözmek yerine araştırmacının bilgi sahibi olduğu istatistiksel tekniklere dayandığını yorumlamıştır.

Yapılan doküman analizi sonucunda ilkokul çocuklarında en fazla araştırılan konu kaygı, empati, zorbalık, iyi oluş ve anne baba tutumları konusudur. Örneğin ilkokul öğrencileri arasındaki akran zorbalığı Korkmaz ve arkadaşlarının (2021) gösterdiği şekilde yeterli derecede araştırılmamıştır. Aynı şekilde Kılıç'ın (2020) saldırganlık üzerine yapılan psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji doktora tezlerinin incelediği çalışmasında tezlerin örneklemlerinde diğer yaş gruplarının olmasına rağmen ilkokul öğrencilerinin olmadığı görülmüştür. Güven & Aslan (2018) PDR alanında en fazla kişisel-sosyal rehberlik alanında çalışmaların yürütüldüğünü; en fazla çalışılan kavramların yaşam doyumu, değerler, iyi oluş ve benlik saygısı gibi kavramların olduğunu göstermesi bizim araştırmamızdaki bulguyu da desteklemektedir. Çünkü kişisel-sosyal rehberlik alanında öğrencinin duygu ve düşüncelerinin farkına varması, bunları ifade edebilmesi, kaygı ile başa çıkması, özgüveni bir birey olması gibi kişisel ve sosyal becerilerin geliştirilmesini içermektedir (MEB, 2020). İlkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarının doğrudan çalışma alanı olduğundan ve araştırma sonuçlarının alanı geliştireceğinden PDR alanında daha fazla ele alınması gerekmektedir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda, öncelikli olarak ilkokul öğrencilerinin psikolojik durumlarını inceleyen daha fazla çalışmaya ihtiyaç bulunmaktadır. Bu araştırmaların nicel araştırmalardan ziyade nitel ve karma araştıra desenlerinde olmalıdır. Araştırma türü olarak doktora düzeyinde ileri araştırmalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Özellikle ülkemizdeki çocuk ruh sağlığı hakkında durumun fotoğrafını çekmek adına geniş örneklemli araştırmalar yapılabilir. Betimsel ve ilişkisel araştırmaların ötesinde, çocukların psikolojisini anlamaya, açıklamaya ve iyileştirmeye yönelik neden-sonuç ilişkileri kurulabilecek deneysel çalışmalar dizayn edilebilir; farklı istatistik analizleri kullanılabilir (YEM, ANCOVA, MANCOVA gibi). Bu sayede bilimsel olarak güçlenmiş bir psikoloji literatürü, çocukla çalışan tüm uzmanların alet çantasını zenginleştirir.

KAYNAKÇA

Acar-Bulut, Ö. & Kali-Soyer, M. (2021). Investigatıon the relationship between the perceived parental attitude, the fear of negative evaluation and the self-efficacy perception of the elementary school students. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *11*(61), 215-228.8

Aka, M. (2019). *İlkokul öğrencilerinin özgüveni ve empatik eğilimi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Altay, D. ve Özerbaş, M. A. (2020). İlkokul öğrencilerinin problemli cep telefonu kullanımlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, *13*(1), 68-84.

Altunbaş, T. ve Özabacı, N. (2019). Bir duygusal zekâ programının ilkokul öğrencilerinin duygusal zeka, atılgan, saldırgan ve çekingen davranışlarına etkisinin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *9*(54), 659-688.

Anderman, E. M. (2002). School effects on psychological outcomes during adolescence. *Journal of Educational Psychology*, *94*(4), 795. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0022-0663.94.4.795

Aral, N. Tanribuyurdu, E. F., Yurteri Tiryak, A., Sağlam, M., & Aysu, B. (2015). Türkiye'de çocuk gelişimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, *14*(1), 7-16.

Aras Kemer, F.N. (2022). Evaluation of children's anxiety during the pandemic based on their drawings. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *12*(65), 320-342. https://www.doi.org/10.17066/tpdrd.1138538

Aras, Ş., Ünlü, G., & Taş, F. V. (2007). Çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine başvuran hastalarda belirtiler, tanılar ve tanıya yönelik incelemeler. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *10*(1), 28-37.

Ataseven, A. ve Oğuz, A. (2015). Türkiye'de öğrenme stilleri konusunda yapılan tezlerin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, *4*(3), 192-207.

Balak, D. (2017). *İlkokul öğrencilerinin duygusal zeka düzeyleri ile akran zorbalığı ve okula aidiyet duyguları arasındaki ilişkinin incelenmesi* Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Başaran, M.,, Erol, M., & Yılmaz, D. (2020). Öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ile duygusal ve psikolojik iyi oluşlukları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, 290-303. https://doi.org/10.21733/ibad.798643

Creswell, J. W. (2005). *Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research* (2. Eds). Pearson Prentice Hall

Çalışkan, B. (2019). *Suriyeli mülteci, yurt içi göç yaşamış ve göç yaşamamış ilkokul öğrencilerinde öğrenci kovitalitesi ve okul nezaketinin araştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Çekiç, A., Buğa, A., Kul, A. ve Şap, G. (2019). Akılcı duygusal davranışçı terapiye dayalı psiko-eğitim programının ilkokul öğrencilerinin saldırganlık düzeylerine etkisi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(1), 103-113. https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2019.19.43815-538307

Çelik, H., Ekşi, H., ve Gülsu, N. (2017). Orta çocukluk döneminde güvenli bağlanma ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *7*(47), 53-68.

Çolak, T. S., Eren, G., & Doğan, U. (2017). İlkokul öğrencilerinin sürekli kaygı, yetkinlik ve üzüntü yönetimine ilişkin araştırma. *İlköğretim Online, 16*(1), 151-160. https://doi.org/10.17051/io.2017.85444

Çullu, M. S., ve Samancı, O. (2022). İlkokul öğrencilerinde duygusal zekâ ile okul reddi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, *51*(234), 967-986. https://doi.org/10.37669/milliegitim.842917

Dicle, A. N. (2019). Televizyon bağımlısı ilkokul öğrencilerinin bağımlılık düzeylerine motivasyonel görüşme psiko-eğitim programının etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, *48*(1), 665-684.

Diker, E. (2019). *İlkokul öğrencilerinin kültürlerarası duyarlık ve empati becerilerinde çokkültürlü psikoeğitim programının etkililiğinin sınanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erdem, D. (2011). Türkiye'de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2(1), 140-147.

Eroğlu, Y., & Topkaya, N. (2019). Boşanma ile ilgili uyum güçlüğü çeken çocuklarda kişilik özellikleri ve benlik kavramı. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, *9*(52), 181-208.

Erol, N., Kiliç, C., Ulusoy, M., Keçeci, M., & Şimsek, Z. (1998). *Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu*. T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Eksen Tanıtım.

Gündoğan, A., & Erbey, H. K. (2020). Gender in career choices of fourth grade students. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, *13*(2), 440-455. https://doi.org/10.30831/akukeg.637699

Güven, B., & Özçelik, Ç. (2017). İlkokul matematik dersine yönelik gerçekleştirilen lisansüstü eğitim tez çalışmalarına ilişkin bir inceleme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, *13*(4), 693-714. https://doi.org/10.17244/eku.347800

Güven, M., & Aslan, A. M. (2018). Psikolojik danışma ve rehberlik alanında Türkiye'deki bilimsel dergilerde yayınlanan makaleler üzerine bir inceleme. *Journal of International Social Research*, *11*(55), 593-604. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20185537232

Kale, M., & Demir, S. (2020). Olumlu davranış geliştirme etkinlik programının, öğrencilerin zorbalık davranışları azaltmada etkisinin incelenmesi. *Tübav Bilim Dergisi*, *13*(2), 47-57.

Kaymak-Tıraş, B. G. (2022). *İlkokul öğrencilerinde akran zorbalığı ile anksiyete duyarlılığı ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Kaytez, N., ve Durualp, E. (2014). Türkiye'de okul öncesinde oyun ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *2014*(2), 110-122.

Kılıç, C. (2020). Saldırganlık üzerine yapılan psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji doktora tezlerinin incelenmesi. *Öğretmen Eğitiminde Yenilikçi Araştırmalar Dergisi*, *1*(1), 01-17. https://doi.org/10.29329/jirte.2020.321

Kılıç, C. (2020). Türkiye'de ruhsal hastalıkların yaygınlığı ve ruhsal tedavi ihtiyacı konusunda neredeyiz?. *Toplum ve Hekim*, *35*(3), 179-187.

Kılıç, Z., & Erdoğan, T. (2021). 2000-2020 Yılları arasında yaratıcı drama alanında ilkokul öğrencileri ile yapılan makalelerin eğilimlerinin incelenmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, *16*(2), 261-280.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(15), 170-189.

Kocaayan, F. (2021). *İlkokul öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının psiko-sosyal faktörlerle incelenmesi: Bir karma yöntem çalışması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Korkmaz, T., Erkin, M., & Atbaşı, Z. (2021). Akran zorbalığı kavramının lisansüstü tezlerde incelenmesi. *Turkish Special Education Journal International*, *3*(1), 1-19.

Lee, A., & Gage, N. A. (2020). Updating and expanding systematic reviews and meta-analyses on the effects of school-wide positive behavior interventions and supports. *Psychology in the Schools*, *57*(5), 783-804. https://psycnet.apa.org/doi/10.1002/pits.22336

Memiş, A. K. (2018). *Okul nezaket algısının ilkokul öğrencilerinin psikolojik ve duygusal iyi oluşları ile ilişkisinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

Milli Eğitim Bakanlığı (2020). *Sınıf rehberlik programı (Okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim/lise)*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_07/17143025_SINIF_REHBERLYK_PROGRAMI_2020.pdf Erişim tarihi: 20.11.2023

Mutlu, H., Kılıç, A. D., & Macit, Z. B. (2021) İlkokul çocuklarının korkuları: Bir durum çalışması. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 1-12.

Sağar, M. E. (2022). İlkokul öğrencilerinde problem çözmenin yordayıcıları olarak duygusal ve psikolojik iyi oluş ile yaşam doyumu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(4), 1274-1288. https://doi.org/10.32709/akusosbil.969668

Oral, A. H., & Arabacioğlu, T. (2019). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin dijital oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, *9*(1), 44-60. https://doi.org/10.24315/tred.450656

Özbay, G., & Nazlı, S. (2021). The effects of positive youth development based classroom guidance program on life skills of primary school students. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, *54*(3), 805-832. https://doi.org/10.30964/auebfd.663635

Özgür, A., & Çelik, E. (2018). Mesleklerle ilgili öykülerin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi düzeylerine etkisinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *15*(41), 57-77.

Özkan, U. B. (2022). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Pegem Akademi,

Özyürek, A., Gümüş, H., Çalışkan, K., Şirin, T., & Gerçek, H. (2020). İlkokul öğrencilerinin benlik kavramının incelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, *10*(1), 1-13. http://dx.doi.org/10.14230/johut714

Özyürek, A., Özkan, İ., Begde, Z., & Yavuz, N. F. (2019). İlkokul öğrencilerinde mükemmelliyetçi öz-sunum ve problem çözme becerileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, *2*(4), 1-11.

Pekin-Güneş, S. (2022). *Kardeş zorbalığının ilkokul öğrencileri arasındaki görünümü*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.

Sağar, M. E. (2022). İlkokul öğrencilerinde problem çözmenin yordayıcıları olarak duygusal ve psikolojik iyi oluş ile yaşam doyumu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *24*(4), 1274-1288.

Seçer, İ., İsmail, A. Y., Ceyhun, O., & Yılmaz, B. (2014). Rehberlik ve psikolojik danışma alanındaki araştırma eğilimleri: Bir içerik analizi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 5*(41), 49-60.

Şirin, A., Özgen, G., Fatma, A. E., & Dilek, A. K. (2018). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin aile ilişkilerinin empatik eğilimlerine etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 48*(48). 59-72. https://doi.org/10.15285/maruaebd.363290

Taşören, A. B., Akcan, G. ve Başer, E. (2018). Reaktif ve proaktif saldırganlığın ilkokul çocuklarında belirleyicileri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(4), 721-734. https://doi.org/10.24315/trkefd.377493

Teke, E., & Sürücü, A. (2020). Oyun terapisiyle bütünleştirilmiş grupla psikolojik danışmanın ilkokul öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerine etkisi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9*(2), 695-708. https://doi.org/10.33206/mjss.566539

Teke, E., Yılmaz, E., & Sürücü, A. (2020). İlkokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile sosyal kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 6*(1), 24-38. https://doi.org/10.34137/jilses.647511

Tezelli, S., Baş, Z., Tezelli, S., Kalafat, A., & Dilmaç, B. (2020). İlkokul birinci kademe öğrencilerin resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Öğretim Teknolojisi ve Hayat Boyu Öğrenme Dergisi,* 1(1), 44-62.

Toprak, S. (2019). *The predictor roles of perceived perantal monitoring and empathic tendency on bullying tendency of primary school students*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tosun Sümer, E., & Güven, M. (2018). Okul psikolojik danışmanlarıyla ilgili lisansüstü tezler üzerine bir inceleme. *Journal of International Social Research, 11*(60), 795-801. http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2833

Tosun, Ü., & Zorlu, A. (2019). İlkokul 3. sınıf öğrencilerinin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Folklor/Edebiyat, 25*(97), 744-780. https://doi.org/10.22559/folklor.978

Tosun, Ü., Güdek, K., & Zorlu, A. (2018). İlkokul öğrencilerinin sosyal kaygı düzeylerinin incelenmesi. *International Journal of Entrepreneurship and Management Inquiries, 2*(2), 55-63.

Türkiye İstatistik Araştırmaları Kurumu (2022). *İstatistiklerle Çocuk, 2021*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633

Wang, M.T. (2009). School climate support for behavioral and psychological adjustment: Testing the mediating effect of social competence. *School Psychology Quarterly, 24*(4), 240–251. https://doi.org/10.1037/a0017999

Way, N., Reddy, R., & Rhodes, J. (2007). Students' perceptions of school climate during the middle school years: Associations with trajectories of psychological and behavioral

adjustment. *American Journal of Community Psychology*, 40, 194-213. https://doi.org/10.1007/s10464-007-9143-y

Yıldız, M. (2021) Ruh sağlığını koruma ve önleme psikoeğitim programının ilkokul öğrencilerinin duygusal ve davranışsal sorunlarına etkisi. *Hafıza*: *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(2), 191-199.

Yılmaz, D., & Kaya, S. (2020). İlk okuma yazma ve Türkçe öğretimi ile ilgili tezlerin incelenmesi. Turkish Studies, 15(1), 443-456. http://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40266

Yüksel, Z., & Çeliköz, N. (2021). İlkokul öğrencilerine yönelik çoklu zekâ ölçeği: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *4*(1), 154-174.

EKLER

EK-1. Doküman analizine dahil edilen araştırmalar

	Çalışma	**Araşt. türü**	**Yıl**	**Araşt. yöntemi**	**Desen**	**Çalışma grubu büyüklüğü/ örneklem**	**Verilerin Analizi**	**Ele alınan konular**
1	Çolak, Eren ve Doğan (2017)	Makale	2017	Nicel	İlişkisel	211	Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu, t-testi ve yapısal eşitlik modeli	Sürekli kaygı, yetkinlik düzeyleri ve üzüntü yönetim becerileri
2	Çelik, Ekşi ve Gülsu (2017)	Makale	2017	Nicel	İlişkisel	446	Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı, bağımsız gruplar t Testi, ANOVA	güvenli bağlanma tarzları ile mükemmeliyetçilik
3	Şirin, Özgen, Akca-Erol ve Akça-Koca (2018)	Makale	2018	Nicel	İlişkisel	292	t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), Korelasyon Analizi ve Çoklu Regresyon Analizi	aile ilişkileri, empatik eğilim
4	Tosun, Güdek ve Zorlu (2018)	Makale	2018	Nicel	Betimsel	80	frekans, ortalama, medyan ve standart sapma	Sosyal kaygı
5	Özgür ve Çelik (2018)	Makale	2018	Nicel	Deneysel	40	Wilcoxon Signed Rank ve Mann-Whitney U	kariyer gelişimi düzeyleri
6	Taşören, Akcan ve Başer (2018).	Makale	2018	Nicel	İlişkisel	141	Çoklu Regresyon ve Hiyerarşik Regresyon Analizleri	ebeveyn tarafından kötü muameleye maruz kalma, akran inançları ve umut, reaktif ve proaktif saldırganlık
7	Çekiç, Buğa, Kul ve Şap, (2019)	Makale	2019	Nicel	Deneysel	16	Wilcoxon Signed Rank ve Mann-Whitney U	saldırganlık

8	Altunbaş ve Özabacı (2019)	Makale	2019	Nicel	Deneysel	39	Kruskal Wallis H-Testi, Mann-Whitney U	atılganlık, saldırganlık, çekingenlik ve duygusal zeka
9	Eroğlu, Y., & Topkaya, N. (2019).	Makale	2019	Nicel	İlişkisel	147	Pearson Korelasyon ve çoklu regresyon analizi	boşanmaya uyum, benlik kavramı ve kişilik özelikleri
10	Tosun ve Zorlu (2019)	Makale	2019	Nicel	Betimsel	207	Wilcoxon işaretli sıralar testi, tek değişkenli ve iki değişkenli ki-kare testleri	kaygı ve depresyon
11	Oral ve Arabacioğlu (2019).	Makale	2019	Nicel	Betimsel	302	betimsel istatistik yöntemleri ve Chaid Analizi	dijital oyun bağımlılığı
12	Özyürek, Özkan, Begde ve Yavuz (2019)	Makale	2019	Nicel	Betimsel	185	Mann Whitney U-testi ve Spearman Brown	mükemmelliyetçi öz-sunum ve problem çözme becerileri
13	Dicle (2019)	Makale	2019	Nicel	Deneysel	32	Kovaryans Analizi, Wilcoxon İşaretli Sıralar	televizyon bağımlılığı
14	Teke, Yılmaz ve Sürücü (2020)	Makale	2020	Nicel	İlişkisel	427	Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H	algılanan anne baba tutumları ile sosyal kaygı
15	Tezelli ve diğerleri (2020)	Makale	2020	Nitel	Fenomenoloji	100	Betimsel analiz	aile algısı
16	Gündoğan ve Erbey (2020)	Makale	2020	Karma	Belirtilmemiş	417	t-testi	toplumsal cinsiyet, meslek seçimi,
17	Özyürek ve diğerleri (2020)	Makale	2020	Nicel	betimsel	450	bağımsız gruplar t Testi, ANOVA	benlik kavramı
18	Altay ve Özerbaş (2020)	Makale	2020	Nicel	İlişkisel	392	Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis H	problemli cep telefonu kullanımı
19	Başaran, Erol ve Yılmaz (2020)	Makale	2020	Nicel	İlişkisel	741	t testi, ANOVA, Basit Doğrusal Regresyon ve Pearson Momentler Çarpımı	psikolojik sağlamlık, psikolojik iyi oluş
20	Kale ve Demir (2020)	Makale	2020	Nicel	Deneysel	70	Bağımsız Örneklemler t Testi, ve Bağımlu Örneklemler t Testi,	zorbalık davranışları
21	Teke ve Sürücü (2020).	Makale	2020	Nicel	Deneysel	16	Wilcoxon İşaretli Sıralar Mann Whitney U Testi	sosyal kaygı
22	Mutlu, Kiliç ve Macit (2021)	Makale	2021	Nitel	Durum	8	tematik analiz	korku
23	Yüksel ve Çeliköz (2021)	Makale	2021	Nicel	Ölçek geliştirme	485	betimleyici istatistikler, bağımsız örneklemler t-testi ve tek yönlü varyans analizi	çoklu zekâ
24	Acar Bulut ve Kali-Soyer (2021)	Makale	2021	Nicel	İlişkisel	403	Pearson Momentler Çarpımı, Çoklu	anne baba tutumları, sosyal kaygı,

							regresyon analizi	olumsuz değerlendirilme korkusu, öz yeterlik
25	Özbay ve Nazli (2021)	Makale	2021	Nicel	Deneysel	41	karışık ölçümler (2x3) için varyans analizi	pozitif genç gelişimi, yaşam becerileri,
26	Yıldız (2021)	Makale	2021	Nicel	Deneysel	24	Mann-Whitney U, Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	ruh sağlığını koruma
27	Çullu ve Samancı (2022)	Makale	2022	Nicel	İlişkisel	266	Bağımsız Gruplar t testi, Mann Whitney U Testi, Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu ve Doğrusal Regresyon Analizi	duygusal zekâ, okul reddi
28	Sağar (2022)	Makale	2022	Nicel	İlişkisel	376	Pearson Momentler Çarpım Korelasyonu ve Doğrusal Regresyon Analizi	problem çözme, duygusal ve psikolojik iyi oluş, yaşam doyumu
29	Aras Kemer (2022)	Makale	2022	Nitel	Döküman analizi	9	Betimsel analiz	çocuklarda kaygı
30	Balak (2017)	Yüksek Lisans Tezi	2017	Nicel	İlişkisel	346	Pearson Momentler Çarpımı, Bağımsız Gruplar T Testi	duygusal zekâ akran zorbalığı
31	Memiş (2018)	Yüksek Lisans Tezi	2018	Nicel	İlişkisel	526	ANOVA, Pearson Momentler Çarpım korelasyonu, basit doğrusal regresyon analizi	duygusal ve psikolojik iyi oluş
32	Diker (2019)	Yüksek Lisans Tezi	2019	Nicel	Deneysel	18	Mann Whitney-U Testi ve Wilcoxon Testi	kültürlerarası duyarlık, empati, farklılıklara saygı
33	Aka (2019)	Yüksek Lisans Tezi	2019	Nicel	İlişkisel	975	Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis Testi	özgüveni ve empatik eğilimi
34	Çalışkan (2019)	Doktora Tezi	2019	Nicel	İlişkisel	493	t testi, ANOVA ve Kruskal Wallis H	okul nezaketi, öğrenci kovitalitesi
35	Toprak (2019)	Yüksek Lisans Tezi	2019	Nicel	İlişkisel	908	t-test, ANOVA ve aşamalı regresyon analizi	zorbalık eğilimlerinin, anne-baba izlemi, empatik eğilim
36	Kocaayan (2021)	Doktora tezi	2021	Karma	yakınsayan paralel desen	814	çoklu regresyon analizi, içerik analizi	öznel iyi oluşları
37	Kaymak Tıraş (2022)	Yüksek Lisans Tezi	2019	Nicel	İlişkisel	365	bağımsız gruplar t testi, Pearson korelasyon katsayısı ve standart regresyon analizi	anksiyete duyarlılığı, akran zorbalığı,
38	Pekin Güneş	Yüksek	2022	Nicel	Betimsel	330	frekans, ortalama,	kardeş zorbalığı

	(2022)	Lisans Tezi					medyan ve standart sapma	

EXTENDED ABSTRACT

One of the main purposes of education is to support the academic development of students. In addition, the social development of students increases with education. Education systems also have broader purposes. The aims of education vary somewhat between countries. On the other hand, it seems that every country attaches importance to education. In order to achieve the goals determined by education, students must have high motivation. In addition, students' attitudes towards the course also affect student development. This situation has paved the way for an increase in studies examining the psychological characteristics of students in recent years. However, it seems that studies addressing the psychological characteristics of primary school students are limited in our country.

2 out of every 10 children may require psychological support in Turkey. Determining the distribution of mental health issues in children is crucial for providing fundamental data for preventive measures and treatment services. Attention to children's mental health can have positive impacts on both individuals' lives and society as a whole. This is because children and adolescents undergo a rapid and variable developmental process and possess a more fragile and sensitive constitution compared to other age groups. Therefore, it is important for professionals to understand that when working with children, they are not "miniature adults" but individuals with their own unique worlds and needs. Postgraduate theses and articles provide essential data for assessing the quality of education and for identifying the characteristics and trends in academic literature. In general, the aim of this study is to examine research conducted in our country regarding the psychological state of primary school students within the context of psychology, psychological counseling, and educational sciences. The overarching goal is to investigate these studies and determine the trends in this field. As part of this overarching objective, the sub-goals of the research involve examining the distribution of postgraduate theses and articles based on the type of study, the year of the study, the research method used, the sample/study group size, the subject matter, and the statistical techniques employed. The results obtained from this study will shed light on the trends in the literature related to the psychological state of primary school students and will provide valuable insights for future research in this area.

The objective of this study is to examine psychological research focused on primary school students in Turkey and to discern the prevailing trends in this field. To achieve this, we analyzed postgraduate theses (master's and doctoral) and national peer-reviewed articles that investigated the psychological well-being of primary school students in Turkey over the past five years (from 2017 to 2022). To access articles, we utilized databases such as Tübitak ULAKBİM and the National Thesis Center for postgraduate theses. During our research, we employed key concepts like "grade students," "primary school students," "first-grade students," "second-grade students," "third-grade students," and "fourth-grade students." We included articles published in journals primarily focused on psychology, psychological counseling, and educational sciences.

While examining the graduate theses and articles, we utilized a "Research Review Form" developed by our research team, which covered six different themes, including study type, year, subject, research method, study group/sample size, and statistical techniques. We accessed graduate theses and research articles through the document analysis method, a qualitative research approach, and conducted content analysis on the studies.

As a result of our examinations, we identified nine graduate theses and articles published in 29 national peer-reviewed journals. Most of these studies were conducted in 2019. The most frequently researched topics among primary school children were anxiety, empathy, well-being, parental attitudes, and peer bullying. Quantitative research methods were predominantly favored, with relational survey designs being commonly used. Sample sizes most frequently fell within the range of 300-499 students, and fourth-grade students were the primary focus. Relational statistical techniques were the most commonly employed.

In line with the research findings, there is a pressing need for further studies primarily focusing on the psychological state of primary school students. These studies should preferably employ qualitative and mixed research designs rather than quantitative research. There appears to be a demand for advanced doctoral-level research in this area, particularly in order to paint a comprehensive picture of child mental health in our country through large-scale surveys. Beyond descriptive and correlational research, experimental studies can be designed to establish cause-and-effect relationships, aiming to understand, explain, and enhance children's psychology. Different statistical analyses (such as SEM, ANCOVA, MANCOVA) can be employed for this purpose. Consequently, a scientifically strengthened psychology literature will enrich the toolkit of all professionals working with children.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ MÜZİK BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN SES KONUSUNDAKİ KAVRAMLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: DİSİPLİNLERARASI BİR ÇALIŞMA[1]

FACULTY OF FINE ARTS MUSIC DEPARTMENT STUDENTS' VIEWS ON THE CONCEPTS OF SOUND: AN INTERDISCIPLINARY STUDY

***Damla ÇAMLIBEL[1], Murat DEMİRBAŞ[2]**

[1]Kırıkkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kırıkkale, Türkiye
[2]Kırıkkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, Kırıkkale, Türkiye
***e-mail:** damlacamlbel@gmail.com

ÖZET
Müzik, insanların tarih öncesi zamanlardan itibaren, evrensel bir dil olarak kullandıkları, duygu ve düşüncelerini sesler aracılığıyla ifade ettikleri sanattır. 2013 yılında yayınlanan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında ses ünitesine 3., 4., 5., 6. ve 8. sınıflarda yer verilmiştir. Ayrıca 2018 yılı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında da 3., 4., ve 6. Sınıflarda sesle ilgili ünitelere yer verildiği görülmektedir. Bu ünitelerde yer alan içeriklerle ses kavramları öğrencilere kazandırılmaktadır. Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören öğrenciler fakültelerinde sesle ilgili konuları içeren dersler de almaktadır. Bu bakımdan bu öğrencilerin ses kavramlarına ilişkin görüşlerini araştırmak amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören 29 son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Çalışmada nicel araştırma yaklaşımına dayalı yöntemlerden tarama araştırmasından yararlanılmıştır. Bu yöntem dahilinde öğrencilere ses kavramlarına ve müzik aletlerindeki uygulamalarına ilişkin uzman görüşü alınarak hazırlanan üç aşamalı 11 adet çoktan seçmeli soru yöneltilmiştir. Verilen cevaplar analiz edilmiş ve öğrencilerin ses kavramlarına ilişkin bilgileri tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda bazı öğrencilerin ses kavramlarında karışıklıklar yaşadığını, bazı öğrencilerin ise ses kavramlarının bir kısmında bilgi eksikliklerinin olduğu görülmüştür.
Anahtar Kelimeler: Fen öğretimi, müzik eğitimi, ses, ses kavramları, müzik aletleri kullanımı
JEL KODU: I21

ABSTRACT
Music is the art that people have used as a universal language since prehistoric times, expressing their feelings and thoughts through sounds. In the 2013 Science Curriculum, the sound unit was included in the 3rd, 4th, 5th, 6th and 8th grades. In addition, in the 2018 Science Curriculum, it is seen that units related to sound are included in the 3rd, 4th, and 6th grades. With the content in these units, students gain the concepts of sound. Students in the Music Department of the Faculty of Fine Arts also take courses that include topics related to sound. In this respect, this study was conducted to investigate the views of these students on sound concepts. The study group of the research consists of 29 senior students in Kırıkkale University, Faculty of Fine Arts, Department of Music. In the study, survey research, one of the methods based on quantitative research approach, was utilized. Within this method, students were asked 11 multiple-choice questions in three stages, which were prepared by taking expert opinion on the concepts of sound and its applications in musical instruments. The answers were analyzed and the students' knowledge of sound concepts was determined. As a result of the study, it was seen that some students had confusion in sound concepts and some students had lack of knowledge in some of the sound concepts.
Key Words*:* Science teaching, music education, sound, sound concepts, use of musical instruments
JEL CODE: I21

[1]Bu çalışmanın bir kısmı 12. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi, 28-30 Eylül 2016, Trabzon'da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Bilim, teknoloji ve sanat, toplum yapısının oluşmasında en temel etmenler birisi olmakla birlikte, insan yaşamının da vazgeçilmez öğeleri arasındadır. Sanat, insanları özgür kılar ve güzelliklerin oluşmasına ve ortaya çıkarılmasına yardımcı olur. Sanat dalları içinde, insan ruhu üzerinde en fazla etki bırakan sanatın müzik olduğu kabul edilmektedir. Toplumla etkileşip bütünleşen sanatların başında da müziğin yer aldığı görülmektedir. Müziğin, insandan insana uzanan evrensel bir dil olması; dili, dini ayrı insanları aynı ezgide birleştirecek güce sahip olması, ona, diğer sanat dalları içinde ayrı bir yer, farklı bir ayrıcalık vermektedir (Biber-Öz, 2001).

Müzik, tarih öncesi zamanlardan itibaren insanların duygu ve düşüncelerini sesler aracılığıyla ifade etmek için kullandığı sanat dalı olmasının yanı sıra birçok amaç için de kullanılmıştır. Geçmişten günümüze birçok toplumda, bireyler kendilerini ifade etmede, birbiri ile iletişim kurmada, yaşanan olayları açıklamada, duygularını betimlemede, bazı hastalıkları müzik yoluyla tedavi etmede ve müziksel etkinlikler yoluyla eğitimi kalıcı hale getirmek için birçok açıdan müzikten yararlanılmıştır. Müziğin bir sanat alanı olmasının yanında aynı zamanda bir eğitim alanı olduğu söylenebilir. Müzik eğitiminin boyutları; ses eğitimi, müziksel işitme eğitimi, müzik beğenisi eğitimi, yaratıcılık eğitimi ve çalgı çalma eğitimi olarak ele alınabilir (Konakçı, 2010).

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ve özel okullarda görev yapmak üzere sanat eğitimcisi yetiştirme yetkisi, üniversitelerin Eğitim Fakültelerine bağlı olan Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri' ne verilmiştir. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Programı'ndaki öğrenciler müzik bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik bilgisi gibi üç alan kapsamında yetiştirilmektedir (Konakçı, 2010).

Üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerinde Müzik Bölümü yer almaktadır. Bu üniversitelerden birisi de Kırıkkale Üniversitesidir. Müzik bölümünün ders program çıktılarında müzik bilgisi alanı kapsamında verilen dersler bulunmaktadır. Örneğin, bu derslerden Müzik Teorisi ve İşitme Eğitimi I, II, III ve IV olmak üzere dört yarıyılda verilmektedir. Bu dersin genel amacı ise müziksel işitme okuma yazma öğretimi olmakla birlikte dersin öğrenme çıktıları, sesin fiziksel özelliklerine ilişkin temel bilgiler, müzik dilinin öğeleri (ritim, ezgi, hız, gürlük, ölçü, dizi, tonalite, biçim, tür, örgü, doku, anlatım, yorum, stil), yatay ve dikey aralıklar, ikişerli ölçülerde bir bemollü ve bir diyezli tonlarda, birlik, ikilik, dörtlük, sekizlik, onaltılık sürelerde tek sesli ve düzeye uygun iki sesli ezgi okuma yazma ve yaratma olarak açıklanmıştır (URL 1).

2005 yılı Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında 4. sınıftan 8. sınıfa kadar her düzeyde ses ünitesine yer verilmiştir. 8. sınıf kapsamında Müzik ve Fen ünitesinde genlik, frekans, yükseklik, sesin şiddeti, kaynağı ve yayılması gibi ses kavramları ele alınmaktadır (MEB,2005). 2013 yılı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında ise bu kavramların bir kısmı dağınık olarak 3., 4., 5., 6. ve 8. sınıflarda ses ünitelerinde bulunmaktadır (MEB,2013). 2018 yılı Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında ise, 3. Sınıflarda 5. Ünite *"Çevremizdeki Işık ve Sesler",* 4. Sınıflarda 6. Ünite *"Aydınlatma ve Ses Teknolojileri"*, 6. Sınıflarda 5. Ünite *"Ses*

ve Özellikleri" olarak verilmiştir (MEB, 2018). Öğretim programlarında, ünitenin ve dersin isminde değişiklikler yapılmasına rağmen fen öğretim programlarında ses ünitelerinin bulunduğu görülmektedir.

Bireyler, ortaokul eğitimlerinden itibaren ses kavramı ile ilişkili konularda eğitim almaktadır. Her ne kadar kişiler gelecekte, fenle ilişkili bir meslek grubunda iş sahibi olmasa da, seçtikleri meslek alanlarında fenle ilişkili kavramları görmektedirler. Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik bölümü öğrencileri de alanları itibari ile ses kavramları ile ilişkili konuları ve dersleri görmektedir. Bu bakımdan müzik bölümü öğrencilerinin ses kavramı ile ilgili temel konulara hakim olması istenilen durum olacaktır. Konu ile ilgili literatür taraması yapıldığında müzik bölümü öğrencilerinin temel ses kavramlarını belirlemeye yönelik benzer bir çalışmanın olmadığı, ancak dolaylı olarak bağlantılı çeşitli çalışmaların olduğu görülmüştür. Konakçı (2010)'nın yaptığı Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı öğrencilerinin bireysel çalgı eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi isimli çalışmasında müzik ve müzik eğitiminin boyutları hakkında çeşitli bilgilere ulaşılmıştır. Bu çalışmada çalgı eğitimi dersi kapsamında çalgı çalabilmek, çalgı sevgisini kazandırabilmek ve mesleki müzik eğitimine yönlendirmek gibi çeşitli amaçlar dahilinde müzik bölümü öğrencilerine hem teknik bilgiler verildiği ve uygulamalar yapıldığı ifade edilmektedir. Şengül (2007) tarafından yapılan çalışmada, müzik öğretmenlerinin lisans öğrenimlerinde aldıkları "Müzik Teorisi ve İşitme Eğitimi Dersi" programına yönelik genel görüşleri ve önerileri incelenmiştir. Müzik Teorisi ve İşitme Eğitimi dersi içeriğinde ses eğitimi bulunmaktadır. Çalışma kapsamında durum tespitine yönelik tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından müzik öğretmenlerinin genel olarak Müzik Teorisi ve İşitme Eğitimi dersini yararlı bulduklarını, bu derste kullanılan yöntem ve tekniklerin müzik öğretmenliğiyle kısmen ilişkili olduğunu ve dersin amaçlarının müzik öğretmenliğinin amaçlarıyla kısmen ilişkili buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Küçüközer (2009) tarafından yapılan çalışmada fen bilgisi öğretmen adaylarının ses konusundaki kavram yanılgılarını incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada sesin yayılması, doğası ve sesin özellikleri konularından 6 adet açık uçlu soru fen bilgisi öğretmen adaylarına yöneltilmiştir ve çalışmanın sonucunda öğretmen adaylarının ses konusunda bazı kavram yanılgılarının olduğuna ulaşılmıştır. Demirci & Efe (2007) tarafından yapılan çalışmada amaç 5. sınıf öğrencilerinin ses konusundaki kavram yanılgılarını belirlemek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda üç aşamalı sorulardan oluşan bir kavram testi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda öğrencilerin sesle ilgili kavramlara ilişkin birçok eksik bilgiye ya da kavram yanılgısına sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yücel (2015) tarafından fizik ve müzik öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğrenciler ile ses bilgisi ve akustik konusunda bir çalışma yapılmıştır. Çalışmada öğrencilerin ses bilgisi ve akustik konusunda kullanılmak üzere geliştirilen fizik ve müzik içerikli etkinlikler deney grubunda uygulanmış ve kontrol grubunda mevcut anlatım yöntemi ile ders işlenmiştir. Çalışmanın sonucunda her iki grupta yer alan öğrencilerin fizik ve müzikte aynı anlama gelen kavramları bilmedikleri ve deney grubunda yer alan öğrencilerin başarılarındaki artışın daha fazla olduğu görülmüştür. Linder & Ericson (1989) tarafından öğretmen adaylarıyla yapılan çalışma incelendiğinde ses kavramlarının anlaşılmasında öğretmen adaylarının zorluklar yaşadığı belirlenmiştir. Hrepic (1998) çalışmasında ilköğretimden üniversiteye kadar farklı eğitim kademesinde bulunan ve sınıflarında ses konusunu işlemiş olan öğrencilere açık uçlu

sorulardan oluşan bir test uygulamıştır. Bu testin sonucunda her eğitim kademesindeki öğrencilerin ses ile ilgili farklı kavramlara sahip olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında ilköğretim düzeyinde bireylerin değişik ünitelerde ses kavramı ile ilgili bilgiler aldığı ve bu kavramların kazanım durumlarının araştırıldığı görülmektedir. Alan olarak lisans eğitimi boyunca ses bilgisi ile ilgili konu içeriğini öğrenen müzik bölümü öğrencilerinin, temel düzeydeki ilköğretim ses kavramlarına ilişkin durumlarının nasıl olduğunu ortaya koyan bir araştırmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü alan itibari ile bireylerin ileri düzeyde bilgi içeriğine sahip olmasının yanında, o alanla ilgili temel kavramlara da hakim olması istenilen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören ve formasyon eğitimi alan son sınıf öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarında (2005, 2013) yer alan ses kavramlarına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmektir. Bunun yanında, müzik bölümü öğrencilerinin çeşitli müzik aletlerini kullandığı düşünüldüğünde, bu öğrencilerin müzik aletlerini kullanırken, ses kavramlarıyla olan ilişkisini ortaya koyma durumlarını araştırmak çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü öğrencilerinin ses kavramlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü öğrencileri müzik aletlerini kullanırken, bunların ses konusuna ilişkin kavramlarla olan ilişkisini ortaya koyabilmekte midir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Nicel verileri toplamak için, tarama araştırması yönteminden yararlanılmıştır. Tarama araştırmaları, geniş kitlelerin görüşlerin, özelliklerini betimlemeyi hedefleyen araştırmalardır. Tarama araştırmalarında genel amaç, araştırma konusu ile ilgili olan bir durumun betimlemesini yapmaktır. Tarama araştırmalarının kesitsel, boylamsal ve geçmişe dönük araştırmalar olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu araştırmada kesitsel araştırma yöntemi seçilmiştir. Kesitsel araştırmalarda, betimlenecek değişkenler, gelişim özellikleri, okuduğunu anlama becerileri gibi durumlar bir seferde ölçülmektedir (Büyüköztürk ve ark., 2010).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören ve formasyon eğitimi alan 29 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan yöntem, nicel araştırma yaklaşımına dayalı olan tarama araştırması olup bu yöntemin örnekleminden elde edilen verilerin ışığında örneklemin temsil ettiği evrene yönelik genellemeler yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları ve Veri Analizi

Çalışmada öğrencilerin kavramsal öğrenme düzeyini belirlemek için üç aşamalı test maddeleri kullanılmıştır. Üç aşamalı kavramsal öğrenme test maddelerinin, birinci aşamasında normal çoktan seçmeli sorular sorulduktan sonra, ikinci aşamada birinci kısımda verilen seçeneklere göre her bir cevabın nedenini belirten bir seçenek yer alır ve üçüncü aşamada verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulur. İki aşamalı ve üç aşamalı testlerin en büyük ortak avantajı, öğrencilerin anlamalarını ve varsa kavram yanılgılarını tespit etmeye imkan sağlamasıdır (Demirci & Efe, 2007). Çalışma kapsamında kullanılan Ses Kavramları Testi (SKT), Fen Bilimleri dersi öğretim programlarındaki "Ses Ünitelerinde" yer alan ses kavramları ile Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünün ders programında yer alan ses kavramlarından ortak olanlar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Öğrencilere, ses kavramlarına ilişkin soruların ardından, seçtikleri cevapların nedeni ve cevaplarından emin olup olmadıkları sorulmuştur. Burada öğrenciler eminim, kararsızım veya emin değilim diyerek soruya verdikleri cevaplarını değerlendirmişlerdir. Bu soruların ilgili olduğu ses kavramları Tablo 1'de belirtilmiştir.

Tablo 1. Ses Kavramları Testinde Yer Alan Sorular ve İlişkili Oldukları Kavramlar

Ses Kavramları	**Soru Numaraları**
Temel Ses Bilgisi	4, 11
Sesin Genliği	3, 6
Sesin Şiddeti	10
Sesin Yüksekliği	2, 9
Sesin Frekansı	1, 5, 6, 7, 8

Uzman görüşü alınarak hazırlanan testte (SKT), ses kavramlarına ilişkin ilk 9 tanesi üç aşamalı son iki tanesi ise iki aşamalı olmak üzere toplam 11 adet soru kullanılmıştır. Ses kavramları testinde yer alan sorular EK-1'de yer almaktadır.

Sorulara verilen cevaplar doğru, yanlış, boş bırakılan olarak, ayrıca eminin, kararsızım ve emin değilim şıklarının seçimine göre tablolaştırılmıştır. Bu tablolar da cevapların sayısı ve yüzdeleri bulunmaktadır. Tablolar aynı ses kavramına ait sorular arka arkaya olmak üzere hazırlanmıştır. Her sorunun analizi yapılarak hazırlanan tablolara bulgular kısmında yer verilmiştir.

BULGULAR

Araştırmanın amacı doğrultusunda Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü öğrencilerine yöneltilen ses kavramlarına ilişkin sorulara verdikleri cevapların analizine bu bölümde yer verilmiştir.

Öğrencilerin Ses Kavramları Testine Verilen Cevaplara İlişkin Bulgular

Öğrencilerin ses kavramlarına ilişkin sorulara verdikleri doğru-yanlış cevap sayısı, boş bırakan öğrenci sayısı ve öğrencilerin sorularda başarılı olma durumları Tablo 2' de yüzde olarak ifade edilmiştir.

Tablo 2. Öğrencilerinin Ses Kavramları Sorularına Verdikleri Doğru, Yanlış Cevaplar ile Başarı Yüzdeleri

Soru Numarası	Doğru Cevap Sayısı	Yanlış Cevap Sayısı	Boş Cevap Sayısı	Başarı Yüzdesi (%)
1	20	9	0	69
2	27	2	0	93
3	26	3	0	90
4	21	8	0	72
5	12	17	0	41
6	19	10	0	65
7	24	5	0	83
8	18	9	2	62
9	13	12	4	45
10	22	5	2	76
11	23	4	2	79

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin sorulara verdikleri doğru, yanlış cevaplar ve boş bıraktıkları soruların sayısı görülmektedir. Öğrencilerin en fazla boş bıraktıkları soruların 9. Soru olduğu görülmektedir. 9. soru sesin yüksekliği ile ilgilidir. Testteki en yüksek başarı oranı ise %93 ile sesin yüksekliği ile ilgili olan 2. sorudur.

Ses kavramları testi incelendiğinde içeriğinde sese ilişkin farklı kavramların bulunduğu görülmektedir. Bu ses kavramlarından aynı kavramı içeren sorular birlikte incelenmiştir. Ses kavramlarından *"Sesin frekansı"* ile ilgili sorulan sorulara (1., 5., 6., 7. ve 8.sorular) verilen cevaplar incelenmiş ve öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 3, 4, 5, 6 ve 7'de verilmiştir.

"Sesin frekansı" ile ilgili 1. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 1.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 1.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 3 'te verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin 1. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
1.a	**A: 69** B: 6,9 C: 24,1 D: 0
1.b	I: 24,1 **II: 45** III: 17,2 IV: 3,4 V: 0 Boş: 10,3
1.c	**Eminim: 93,2** Kararsızım: 3,4 Emin Değilim: 3,4

Tablo 3 'te görüldüğü gibi öğrencilerin %69'u A şıkkını seçerek birinci soruyu doğru cevaplamışlardır. %31'lik kısım ise soruyu yanlış cevaplamıştır. Yanlış cevaplar içerisinden C şıkkı %24,1 ile en yoğun şık olmuştur. Birinci soruya verilen cevabın açıklamasını soran 1.b sorusunda ise öğrencilerin %45'i doğru seçenek olan II.'yi seçmişlerdir. Burada soruya verilen doğru cevap oranı ile nedenini açıklayan soruya verilen cevap oranı %69'dan %45'e gerilemiştir. Öğrencilerin birinci soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları ile ilgili sorulan 1.c sorusuna öğrencilerin %93,2'si emin olduğunu belirtirken, kararsız ve emin değilim seçeneğini işaretleyen birer öğrenci bulunmaktadır.

1.a ve 1.b sorularına verilen cevaplara bakıldığında aynı oranlara sahip olan C şıkkı ile I. seçeneğin sesin tınısından bahsettiği görülmektedir. Burada öğrencilerin *sesin tınısı ile sesin frekansını karıştırdıkları* görüşü ortaya çıkmaktadır.

"Sesin frekansı" ile ilgili 5. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 5.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 5.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 4 'te verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin 5. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
5.a	A: 14 **B: 41.3** C: 10,3 D: 34,4
5.b	I: 17,2 **II: 45** III: 6,9 IV: 27.5 V: 0 Boş: 3,4
5.c	**Eminim: 82.8** Kararsızım: 13.8 Emin Değilim: 0 Boş: 3,4

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin %41.3'ü B şıkkını seçerek 5. soruya doğru cevabı vermişlerdir. Geriye kalan %59'luk kısım bu soruya yanlış cevap vermişlerdir. Yanlış yanıtlar içerisinden D şıkkı %34,4 ile en yoğun cevap olmuştur. 5. soruya verilen cevabın nedenini soran 5.b sorusunda ise %45 ile II. seçenek olan doğru nedeni seçmişlerdir. Burada doğru cevap yüzdesi 41'den 45'e yükselmiştir. Burada yaklaşık %4'lük kısım doğru nedenin farkında olmalarına rağmen doğru seçeneği 5.a sorusunda işaretlememişlerdir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin olduklarını soran 5.c sorusuna %82.8'lik kısım emin oldukları görüşünü belirtmişlerdir. Burada öğrencilerin sadece %41.3'ü doğru cevap verirken bu öğrenci yüzdesinin 2 katı kadar öğrencinin cevaplarından emin oldukları görülmektedir. Bu da öğrencilerin bu sorudaki kavram yanılgılarına bağlanabilir. 5.a ve 5.b sorularına verilen cevaplar incelendiğine D şıkkında sesin genliğinden bahsedilirken, 5.b sorusunun seçeneklerinden IV.'te de genliğe dair açıklama yer almaktadır. Bu şıkların yüzdelerinin de (%34,4 ile %27.5) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç ise *öğrencilerin bir kısmının sesin frekansı ile genliğini karıştırmaları ve açıklama sorusunda da bu karışıklığı devam ettirmeleridir.*

"Sesin frekansı" ile ilgili 6. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 6.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 6.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin 6. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
6.a	A: 21 **B: 65** C: 14 D:0
6.b	I: 24,1 **II: 51.8** III: 17,2 IV: 0 V: 6,9
6.c	**Eminim: 82.8** Kararsızım: 6,9 Emin Değilim: 0 Boş: 10,3

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin %65'i B şıkkını seçerek 6. soruya doğru cevap verirken, %35'lik kısım yanlış cevap vermiştir. Yanlış cevaplardan A şıkkında %21 ile C şıkkında %14 yoğunluk olurken D şıkkını işaretleyen olmamıştır. Yedinci sorunun nedenini soran 6.b sorusunda ise öğrenciler %51.8 ile doğru seçenek olan II'yi işaretlemişlerdir. Burada doğru cevap yüzdesi ile doğru nedeni bulunduran seçenek yüzdesinde farklılık bulunduğu görülmektedir. Doğru cevabı işaretlediği halde bu cevabın nedenini işaretlemeyen öğrenciler bulunmaktadır. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin olduklarını soran 6.c sorusuna öğrencilerin %82.8'i emin olduklarını belirtmişlerdir. 6.a ve 6.b sorularının cevaplarına bakıldığında doğru cevap yüzdelerinden daha fazla emin olma durumu yüzdesi bulunduğu görülmektedir. Bu da *öğrencilerin sesin frekansı ile sesin genliği kavramlarında bazı yanılgıları olduğu sonucunu düşündürebilir.*

"Sesin frekansı" ile ilgili 7. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 7.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 7.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin 7. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
7.a	**A: 82.8** B: 10,3 C: 6,9
7.b	**I: 75.7** II: 14 III: 10,3 IV: 0
7.c	**Eminim: 72.4** Kararsızım: 6.9 Emin Değilim: 0 Boş: 20.7

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerden %82.8'inin A şıkkını seçerek 7.soruya doğru cevap verdikleri görülmektedir. Kalan %17.2'lik kısımdaki öğrenciler ise yanlış cevap vermişlerdir. Verilen cevabın nedeninin sorulduğu 7.b sorusuna öğrencilerin verdikleri doğru cevap oranı ise %75.7'dir. Burada da yüzdeler incelendiğinde küçük bir gerileme olduğu görülmektedir. Öğrencilere bu soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğunda ise öğrencilerin %72.4'ü emin olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin büyük kısmının soruya doğru cevap vermelerine karşın emin olma yüzdelerinin daha az olduğu dikkat çekmektedir. Burada *öğrencilerin bir kısmının sesin frekansı kavramı ile ilgili yanılgıları olduğunu düşündürmektedir.*

"Sesin frekansı" ile ilgili 8. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 8.b soru ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 8.c sorusu ile ilgili öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin 8. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
8.a	A: 31 **B: 62.1** C: 0 Boş: 6,9
8.b	I: 24,1 **II: 58.7** III: 3,4 IV: 6,9 Boş: 6,9
8.c	**Eminim: 86.2** Kararsızım: 6,9 Emin Değilim: 0 Boş: 6,9

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin %62.1'inin B şıkkını seçerek doğru cevapladığı ve %31'lik kısmın yanlış cevap verdiği ve %6,9'u soruyu boş bıraktığı görülmektedir. 8.sorunun cevabının nedenini açıklamak için sorulan 9.b sorusuna öğrencilerin %58.7'si doğru cevap

vermiştir. Öğrencilerin %6,9'u bu soruyu boş bırakmıştır. Kalan %34.4'lük kısım yanlış cevap vermiştir. Öğrencilere verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğunda ise %86.2'si emin olduklarını belirtmişlerdir. Burada öğrencilerin doğru cevap verme yüzdelerinden daha fazla emin olduklarını belirten yüzde olması dikkat çekicidir. Öğrencilere ksilofonun tahtaları üzerinden sesin frekansı kavramı bilgilerini soran bu soruda *öğrencilerin bir kısmının frekans kavramı ile ilgili yanılgıları olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır.*

Ses kavramlarından *"sesin yüksekliği"* ile ilgili sorulan sorulara (2. ve 9.soru) verilen cevaplar incelenmiştir ve öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 8 ve 9'da verilmiştir.

"Sesin yüksekliği" ile ilgili 2. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 2.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 2.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerin 2. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
2.a	**A: 93,2** B: 0 C: 3,4 D: 3,4
2.b	**I: 93,2** II: 3,4 III: 3,4 IV: 0 V: 0
2.c	**Eminim: 93,2** Kararsızım: 6,8 Emin Değilim: 0

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin %93,2'si doğru şık olan A şıkkını işaretlerken, %6,8'i yanlış şıkları işaretlemişlerdir. Sorunun nedenini açıklamak için sorulan 2.b sorusuna ise doğru şıkkı işaretleyen öğrenci yüzdesi ile aynı oranda %93,2 oranında öğrenci işaretlemiştir. Bu soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulan 2.c sorusuna da öğrenciler 2.a ve 2.b soruları ile aynı oranda %93,2 oranında emin olduklarını belirtmişlerdir. Bu test kapsamında öğrencilerin verdikleri cevaplar ve yüzdeleri incelendiğine sadece bu soruda böyle bir sonuçla karşılaşılmıştır. Aynı zamanda *öğrencilerin ses kavram testi içerisindeki sorulardan en fazla doğru yanıt verdikleri soru da bu sorudur.*

"Sesin yüksekliği" ile ilgili 9. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 9.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 9.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Öğrencilerin 9. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
9.a	**A: 45** B: 34,4 C: 6,8 Boş: 13.8
9.b	**I: 48.2** II: 34,4 III: 3,4 IV: 0 Boş: 14
9.c	**Eminim: 82.8** Kararsızım: 0 Emin Değilim: 3,4 Boş: 13.8

Tablo 9'da görüleceği üzere öğrencilerin %45'i 9. soruya A şıkkını seçerek doğru cevap verirken, %41.2'si yanlış yanıt vermiş ve geriye kalan %13.8'lik kısım soruyu boş bırakmışlardır. Doğru şık oranına yakın bir yüzde ile B şıkkını %34,4'lük bir kısım öğrenci seçmiştir. Bu sorunun nedenini açıklamak için sorulan 9.b sorusuna öğrencilerin %48.2'si doğru cevap vermiştir. Ancak 9.a sorusunda olduğu gibi öğrencilerin %34,4'ü sorunun nedenini yanlış olarak belirten II. maddeyi seçmişlerdir. Öğrencilere bu soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğunda ise öğrencilerin %82.8'i emin olduğunu belirtmiştir. Burada dikkat çeken nokta ise doğru cevap vermeyen öğrencilerin kendi cevaplarından emin olduklarını belirtmeleridir. Emin değilim diyen 1 öğrenci ve bu bölümü boş bırakan 4 öğrenci bulunmaktadır. Sesin yüksekliği kavramı ile ilgili olan bu soruda *öğrencilerin başarılarının diğer bir sesin yüksekliği sorusu olan 2. soruya oranla düşük olduğu görülmektedir.*

Ses kavramlarından *"sesin şiddeti"* ile ilgili sorulan sorulara (10. soru) verilen cevaplar incelenmiştir ve öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 10' da verilmiştir.

"Sesin şiddeti" ile ilgili 10. soru ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 10.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin 10. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
10.a	A: 10,3 **B: 76** C: 3,4 D: 3,4 Boş: 6,9
10.b	**Eminim: 89.7** Kararsızım: 3,4 Emin Değilim: 0 Boş: 6,9

Tablo 10 incelendiğinde öğrencilerin %76'sı 10. soruya doğru cevap verirken, %17.1'i yanlış cevap vermiştir. Bu soruda öğrencilere verdikleri cevabı açıklamaları istenmemekle beraber

ne kadar emin oldukları sorulmuştur. Öğrencilerin %89.7'si verdikleri cevaptan emin olduklarını belirtmişlerdir. Doğru cevap veren öğrencilerin oranın %76 olmasına rağmen öğrencilerin %89.7'sinin verdikleri cevaptan emin olmaları burada *öğrencilerden bazılarının şiddet kavramına dair bilgilerinde eksiklik olduğunu göstermektedir.*

Ses kavramlarından *"sesin genliği"* ile ilgili sorulan sorulara (3. ve 6.soru) verilen cevaplar incelenmiştir ve öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 11 ve 12'de verilmiştir.

"Sesin genliği" ile ilgili 3. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 3.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 3.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 11. Öğrencilerin 3. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
3.a	A: 6,9 B: 3,4 C: 0 **D: 89.7** Boş: 0
3.b	I: 10,3 II: 3,4 III: 0 **IV: 86,3** V: 0
3.c	**Eminim: 89.7** Kararsızım: 6,9 Emin Değilim:0 Boş: 3,4

Tablo 11 incelendiğinde ise öğrencilerin %89.7'sinin doğru cevap verdiği %10.3'ünün yanlış cevap verdiği görülmektedir. Bu sorunun nedenini açıklamak için sorulan 3.b sorusuna ise öğrencilerin %86,2'si doğru seçeneği işaretlemiştir. Burada öğrencilerin verdikleri doğru yanıt ile cevabın açıklamasının yüzdesi arasında çok az fark olduğu görülmektedir. Soruya verilen cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğundan da öğrencilerin %89.7'si emin olduklarını belirtmiştir. 2. soruda olduğu gibi öğrencilerin doğru cevap yüzdeleri, açıklamalarının yüzdeleri ve emin olma yüzde değerleri eşittir ve *bu soru test içerisinde öğrencilerin en başarılı olduğu 2.sorudur.*

"Sesin genliği" ile ilgili 6. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 6.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 6.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Öğrencilerin 6. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
6.a	A: 21 **B: 65** C: 14 D: 0 Boş: 0
6.b	I: 24,1 **II: 51.8** III: 17,2 IV: 0 V: 6,9
6.c	**Eminim: 82.8** Kararsızım: 6,9 Emin Değilim: 0 Boş: 10,3

Tablo 12'de görüldüğü gibi öğrencilerin %65'i 7. soruya doğru cevap vermiştir. Kalan %35'lik kısım ise yanlış cevap vermiştir. Sorunun nedenini açıklamak için sorulan 7.b sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde ise öğrencilerin %51.8'inin doğru cevabı seçtiği görülmektedir. Burada doğru cevap verme oranı %65'ten %51.8'e gerilemiştir. Öğrencilerin bir kısmının doğru cevabı işaretlemelerine karşın cevabın açıklamasını doğru olarak seçememişlerdir. Bu öğrencilerde bilgi eksikliği olduğu söylenebilir. Öğrencilere verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğunda ise %82.8'i emin olduğunu belirtmiştir. Başka sorularda olduğu gibi burada da öğrenciler doğru cevap oranından fazla oranda emin olduklarını belirtmişlerdir.

Ses kavramlarından *"temel ses bilgisi"* ile ilgili sorulan sorulara (4. ve 11.soru) verilen cevaplar incelenmiştir ve öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 13 ve 14'te verilmiştir.

"Temel ses bilgisi" ile ilgili 4. soru ve buna bağlı olarak nedenini sorgulayan 4.b sorusu ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 4.c sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13: Öğrencilerin 4. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	Cevap Şıkları ve Yüzdeleri
4.a	A: 3,4 B: 24,1 C: 0 **D: 72.5**
4.b	I: 3,4 II: 6,9 III: 6,9 **IV: 75.9** V: 6,9
4.c	**Eminim: 89.7** Kararsızım: 6,9 Emin Değilim: 3,4

Tablo 13 incelendiğinde öğrencilerin %72.5'inin D şıkkını seçerek dördüncü soruyu doğru cevapladığı ve %28'inin yanlış cevapladığı görülmektedir. Yanlış cevaplardan B şıkkında %24,1 oranında yoğunluk olduğu görülmektedir. Bu sorunun nedenini açıklamak için sorulan 4.b sorusunda ise öğrencilerin %75.9'u doğru cevap vermiştir. 4.a ve 4.b doğru cevap oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Ancak soruya verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulduğunda ise öğrencilerin %89.7'si emin olduklarını belirtmiştir. Doğru cevap oranından fazla olarak emin olduklarını belirten öğrenciler burada da bulunmaktadır. *Öğrencilere sesin yayıldığı ortamların sorulduğu bu soruda, çoğunluğun doğru cevap verdiği görülmektedir.*

"Temel ses bilgisi" ile ilgili 11. soru ve öğrencilerin verdikleri cevaplardan ne kadar emin olduğunu soran 11.b sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar Tablo 14'te verilmiştir.

Tablo 14. Öğrencilerin 11. Soruya Verdikleri Cevaplar ve Yüzdeleri

Soru Numarası	**Cevap Şıkları ve Yüzdeleri**
11.a	A: 10,3 B: 3,4 **C: 79.4** D: 6,9 Boş: 0
11.b	**Eminim: 93,1** Kararsızım: 0 Emin Değilim: 0 Boş: 6,9

Tablo 14'te görüldüğü gibi öğrencilerin %79.4'ü C şıkkını seçerek doğru cevap verirken kalan %20.6'lık kısım soruya yanlış cevap vermiştir. Yanlış cevap verilen şıklar arasında yoğunluk A şıkkındadır. Burada öğrencilerin verdikleri cevabın nedenini açıklamaları istenmemiştir. Öğrencilere verdikleri cevaptan ne kadar emin oldukları sorulmuştur. Öğrencilerin %93,1'i emin olduğunu belirtirken bu oranda doğru cevap verilmemesi dikkat çekicidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören ve formasyon eğitimi alan son sınıf öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarında yer alan ses kavramlarına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla yapılan bu çalışmadan çeşitli sonuçlar elde edilmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan ses kavramları testine öğrencilerin verdikleri doğru ve yanlış cevaplar ile boş bıraktıkları sorular incelenmiştir. Öğrencilerin en fazla doğru cevap verdiği soru 27 kişi ile 2. sorudur. Testte yer alan 2. soru sesin yüksekliği ile ilgilidir. Frekans kavramına ilişkin sorular ve tabloları incelendiğinde öğrencilerin sesin tınısı ile sesin frekansını karıştırdıkları, öğrencilerin bir kısmının ise sesin frekansı ile genliğini

karıştırdıkları ve bir soruda öğrencilerin büyük kısmının soruya doğru cevap vermelerine karşın emin olma yüzdelerinin daha az olduğu görülmüştür. Burada öğrencilerin bazılarının bilgi eksikliği olduğu bazılarının da bilgilerinden emin olmadıkları söylenebilir. Sorulardan en başarılı olan %82.8 oran ile 7.soru, en başarısız olan ise %41.3 ile 5.sorudur.

Sesin yüksekliği kavramına ait iki sorunun bulunduğu testte öğrencilerin ilk soruya yüksek bir oranda doğru cevap verdikleri, doğru açıklamayı seçtikleri ve emin olduklarını belirttikleri Tablo 8'de görülmektedir. Ancak diğer bir sesin yükseklik kavramı sorusu olan 9. soruda öğrencilerin başarı yüzdeleri düşüktür. Her ikisinin de sesin yükseklik kavramına ait sorular olmasına karşın 2. sorunun başarı yüzdesi %93.2 iken 9. sorunun başarı yüzdesi %45'tir. Burada 9. sorunun anlaşılmadığı veya sonlarda yer aldığı için öğrencilerin sıkılmış olabilecekleri düşünülmektedir.

Sesin şiddeti kavramına ait soru incelendiğinde öğrencilerin başarı yüzdelerinin 11. Soru için %76 olduğu görülmektedir. Burada öğrencilerin verdikleri cevaplar ve açıklayıcı nedenlerin yüzdelerinin bulunduğu tablo incelendiğinde öğrencilerin sesin şiddeti konusunda bilgi eksiklikleri bulunduğu tespit edilmiştir.

Sesin genliği kavramı ile ilgili soruların başarı yüzdeleri incelendiğinde ortalama ve ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Ses genliği ile ilgili olarak öğrencilere yöneltilen iki sorudan ilki olan 3. soruya öğrencilerden %89.7'si doğru cevap vermiştir. Böylece bu soru testte yer alan ikinci en başarılı soru olmuştur. Diğer bir genlik sorusu olan 6. soruda ise başarı %65' e düşmekle beraber ortalama başarıdadır.

Temel ses bilgisi olarak öğrencilere yöneltilen iki sorunun başarı yüzdelerinin yakın olduğu görülmüştür. Bu sorulardan ilki olan 4. sorunun başarısı %72.5 iken diğer soru olan 11. sorunun %79.4'tür. Buradan öğrencilerin temel ses bilgisi olarak sorulan sorularda ortalama başarının üzerinde oldukları görülmektedir.

Öğrenciler testte yer alan sorulara verdikleri cevaptan ne kadar emin olduklarını soran sorulara genellikle öğrencilerin çoğu emin oldukları cevabını vermişlerdir. Burada dikkati çeken nokta doğru cevap veren öğrenci sayısının emin olan öğrenci sayısından düşük olmasıdır. Durumun böyle olmadığı sorular da bulunmaktadır. Test geneli incelendiğinde kararsızım ve emin değilim seçeneklerinin çok az işaretlenmesi öğrencilerin emin olma durumlarını çok fazla düşünmeden ve incelemeden geçiştirdikleri yönünde düşündürmektedir.

Ses kavramları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde bu çalışmanın sonuçlarına benzer sonuçlar elde etmiş olan çalışmalar olduğu görülmektedir. Fen bilgisi öğretmen adayları ile çalışma yapmış olan Küçüközer (2009) öğretmen adaylarından bazılarının ses konusunda kavram yanılgılarına sahip olduğunu tespit etmiştir. Demirci & Efe (2007) tarafından ilköğretim öğrenciler ile yapılan çalışma sonucunda ise öğrencilerin sesle ilgili eksik bilgi ve bazı kavram yanılgıları olduğuna ulaşılmıştır. Linder & Ericson (1989) tarafından ile yapılan çalışmada ise ses kavramlarının anlaşılmasında öğretmen adaylarının bazı zorluklar yaşadıkları sonucunu elde etmişlerdir. Ortaya konulan bu sonuçlar araştırma bulgularıyla örtüşür niteliktedir. Ancak disiplinler arası bir alan olan ve fen bilimleri alanındaki temel

kavramları kullanana müzik bölümü öğrencilerinin temel kavramlara sahip olması istenilen durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre aşağıdaki önerilere yer verilebilir.

ÖNERİLER

Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümünde öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarında yer alan ses kavramlarına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacı ile yapılan çalışmanın sonucu doğrultusunda aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Bu çalışmada öğrencilere çoğunluğu üç aşamalı olan çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir. Bu yöntem yerine öğrencilerle yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak ses kavramlarına ilişkin sorular sorularak bilgilerine daha detaylı olarak ulaşılabilir.
- Bu çalışmada Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü son sınıf öğrencileri ile çalışılmıştır. Sadece son sınıftaki öğrencilerle değil 1., 2. ve 3. sınıftaki öğrenciler de dahil edilerek çalışma kapsamı genişletilebilir. Böylece sınıfları ile verdikleri cevaplar kıyaslanabilir.
- Bu konuda yapılmış çalışma eksikliği literatür taraması yapılırken dikkat çekmiştir. Bu bakımdan bu tür disiplinler arası çalışmaların sayısının artması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Biber-Öz, N. (2001). İnsanın kültürel gelişiminde müzik eğitiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 14 (1), 101-106.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010) *Bilimsel araştırma yöntemleri,* Pegem Akademi, Ankara.

Demirci, N. & Efe, S. (2007). İlköğretim öğrencilerinin ses konusundaki kavram yanılgılarının belirlenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, 1 (1),* 23-56.

Hrepic, Z. (1998). *Students' conceptions in understanding of sound.* Bachelor's thesis, University of Split,Croatia.

Küçüközer, A. (2009). Fen bilgisi öğretmen adaylarının ses konusundaki kavram yanılgılarının incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi, 8 (2),* 313-321.

Konakçı, N. (2010). *Eğitim fakültesi güzel sanatlar eğitimi bölümü müzik eğitimi anabilim dalı öğrencilerinin bireysel çalgı eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Linder, C. J. & Erickson, G. L. (1989). A Study of Tertiary Physics Students' Conceptualizations of Sound, *International Journal of Science Education, 11,* 491-501.

MEB. (2005). *Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı,* Ankara.

MEB. (2013). *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı,* Ankara.

MEB (2018) *Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı,* Ankara.

Şengül, C. (2007). Müzik öğretmenlerinin lisans öğrenimlerinde aldıkları "Müzik Teorisi ve İşitme Eğitimi Ders Programı"na yönelik genel görüşleri ve önerileri. *A.Ü. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 2 (3),* 31-45.

URL 1: KKU (2016). Güzel sanatlar fakültesi müzik bölümü lisans ders program çıktıları. Erişim tarihi:12 Mayıs 2016, http://muzik.kku.edu.tr/Bolum.

Yücel, G. F. (2015). Ses bilgisi ve akustik konusunda geliştirilen etkinliklerin fizik ve müzik öğretmen adaylarının kavram bilgisi düzeylerine olan etkisi. *Bilgisayar ve Eğitim Araştırmaları Dergisi, 3 (6),* 129-151.

EKLER

EK-1-Ses Kavramları Testi (SKT)

1. a.

Genellikle kadınların sesi erkeklerin sesinden incedir. Bu durum aşağıdakilerden hangisi ile ilgilidir?

A) Sesin frekansı B) Sesin genliği C) Sesin tınısı D) Sesin hızı

1.b.

Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?

I. Kadınların oluşturdukları sesin tınısı erkeklerden daha azdır.
II. Kadınların oluşturdukları sesin frekansı erkeklerden daha fazladır
III. Erkeklerin oluşturdukları sesin frekansı kadınlardan daha azdır.
IV. Erkeklerin oluşturdukları sesin tınısı daha fazladır.
V. Diğer:.....

1.c.

Cevabınızdan emin misiniz ?

Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

2.a.

Şekildeki bağlamada, numaralı noktalardan hangisine basıldığında elde edilen ses diğerlerinden daha incedir?

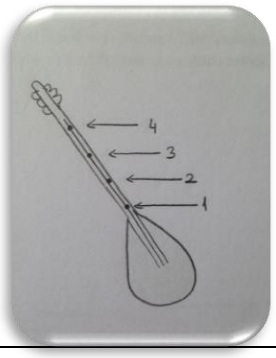

A)1 B)2 C)3 D)4

2.b.

Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Bağlamada ses oluşturmak için 1. noktaya basıldığında elde edilen ses daha incedir. Çünkü 1. noktadaki sesin yüksekliği daha fazladır.
II. Bağlamada ses oluşturmak için 2. noktaya basıldığında elde edilen ses daha incedir. Çünkü 2. noktadaki sesin yüksekliği daha fazladır.
III. Bağlamada ses oluşturmak için 3. noktaya basıldığında elde edilen ses daha incedir. Çünkü 3. noktadaki sesin yüksekliği daha fazladır.
IV. Bağlamada ses oluşturmak için 4. noktaya basıldığında elde edilen ses daha incedir. Çünkü 4. noktadaki sesin yüksekliği daha fazladır.
V. Diğer.....

2.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

3.a.
Aşağıdaki müzik aletinde, inceden kalına doğru sıralanmış teller eşit genlikte titreştirilirse hangisinde oluşan sesin kalınlığı diğerlerinden daha fazla olur?

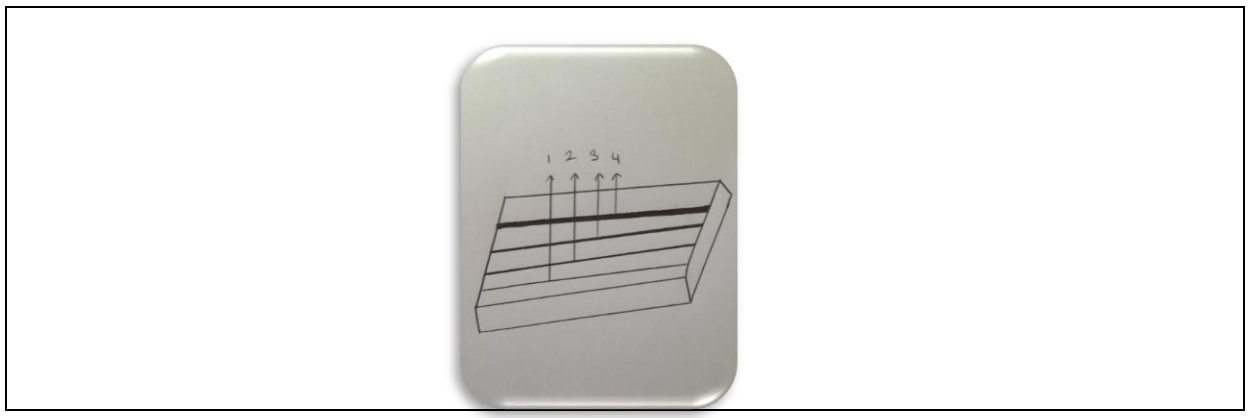

A)1 B)2 C)3 D)4

3.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. 1 numaralı tel titreştirildiğinde oluşan sesin kalınlığı diğerlerinden daha fazla olur. Çünkü 1. numaralı telin oluşturduğu sesin genliği daha fazladır.
II. 2 numaralı tel titreştirildiğinde oluşan sesin kalınlığı diğerlerinden daha fazla olur. Çünkü 2. numaralı telin oluşturduğu sesin genliği daha azdır.
III. 3 numaralı tel titreştirildiğinde oluşan sesin kalınlığı diğerlerinden daha fazla olur. Çünkü 3. numaralı telin oluşturduğu sesin genliği daha fazladır.
IV. 4 numaralı tel titreştirildiğinde oluşan sesin kalınlığı diğerlerinden daha fazla olur. Çünkü 4. numaralı telin oluşturduğu sesin genliği daha fazladır.
V. Diğer.....

3.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

4.a.
Ses hangi ortamlarda **yayılamaz**?
A) Metal B)Sıvı C)Hava D)Boşluk

4.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Havada bir engelle karşılaşmayan ses yayılır.
II. Sıvıların akışkan olması nedeniyle ses yayılır.
III. Metal bir katıdır ve katıların molekül yapılarından dolayı ses yayılamaz.
IV. Boşlukta tanecikler bulunmadığından ses yayılamaz.
V. Diğer:.....
4.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

5.a.
Bir müzik aletinde, telin boyu kısaltılırsa oluşan sesin özelliği nasıl değişir?
A) Yükseklik azalır.
B) Frekans artar.
C) Şiddet artar.
D) Genlik azalır.

5.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Telin boyu kısaltıldığında oluşan titreşim sayısı azalacağı için yükseklik azalır.
II. Telin boyu kısaltıldığında oluşan titreşim sayısı artacağı için frekans artar.
III. Telin boyu kısaltıldığında ses dalgaları artacağı için sesin şiddeti de artar.
IV. Telin boyu kısaltıldığından ses dalgaları azalacağı için sesin genliği de azalır.
V. Diğer.....

5.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

6. a.
Piyanonun bir tuşuna basılarak ses oluşturuluyor. Buna göre aynı tuşa daha hızlı basılırsa oluşan sesin genliği ve frekansı nasıl değişir ?
A) Sesin frekansı ve genliği artar.
B) Sesin frekansı değişmez, genliği artar.
C) Sesin frekansı azalır, genliği değişmez.
D) Sesin frekansı azalır, genliği artar.

6.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Piyanonun aynı tuşuna daha hızlı basıldığında frekans zamanla artar, daha şiddetli ses oluşur ve genlik de frekansla beraber artar.

II. Piyanonun aynı tuşuna basıldığında frekans değişmez ancak daha hızlı basıldığında ses dalgası daha şiddetli olacağından genliği artar.
III. Piyanonun aynı tuşuna daha hızlı basıldığında frekans zamanla azalır ve genlik de frekansla doğru orantılı olarak azalır.
IV. Piyanonun aynı tuşuna daha hızlı basıldığında frekans azalır ancak genlik ses şiddetine bağlı olduğu için değişmez.
V. Diğer:.....

6.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

7. a.
Müzikte kullanılan notlar "Do, Re, Mi, Fa, Sol, La, Si" şeklindedir. "Do" notasından "Si" notasına doğru gidildiğinde sesin frekansı nasıl değişir ?
A) Frekansı artar.
B) Frekansı azalır.
C) Frekansı değişmez.

7.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. "Do" notası en kalın olduğundan frekansı en düşüktür ve "si" notası en ince olduğundan frekansı en yüksektir. Bu nedenle "do" notasından "si "notasına doğru gidildikçe sesin frekansı artar.
II. "Do" notası en kalın olduğundan frekansı en yüksektir ve "si" notası en ince olduğundan frekansı en düşüktür. Bu nedenle "do" notasından "si" notasına doğru gidildikçe sesin frekansı azalır.
III. "Do" notası ve "si" notasının frekansı aynı olduğundan "do" notasından "si" notasına doğru gidildikçe frekansta değişim olmaz.
IV. Diğer:.....

7.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

8. a.
Bir ksilofonun en kısa levhasından başlanarak en uzun levhasına kadar vuruluyor. Buna göre sesin frekansı nasıl değişir?
A) Frekansı artar.
B) Frekansı azalır.
C) Frekansı değişmez.

8.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Ksilofonda kısa levhalardan çıkan ses kalın, uzun levhalardan çıkan ses incedir. Ses kaynağı büyüdükçe, sesin frekansı giderek artmaktadır.
II. Ksilofonda kısa levhalardan çıkan ses ince, uzun levhalardan çıkan ses kalındır. Ses kaynağı büyüdükçe sesin frekansı giderek azaltmaktadır.
III. Ksilofonda kısa ve uzun levhaların frekansları aynı olduğundan sesin frekansında değişim olmaz.
IV. Diğer:.....

8.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

9. a.
Bir pipetten farklı uzunlukta parçalar kesilerek kartona yapıştırılıyor. Daha sonra en uzun pipetten başlanarak en kısa pipete doğru üfleniyor. Buna göre oluşan sesin yüksekliği nasıl değişir ?
A) Sesin yüksekliği artar.
B) Sesin yüksekliği azalır.
C) Sesin yüksekliği değişmez.
D) Sesin yüksekliğine ilişkin bir yorum yapılamaz.

9.b.
Bir önceki soruda seçtiğiniz cevabın nedeni aşağıdakilerden hangisidir ?
I. Ses kaynağı pipetin içindeki hava titreştikçe ses oluşur. Ses kaynağı giderek küçüldüğünden oluşan sesin frekansı artar, yükseklikte frekansla orantılı olarak artar.
II. Ses kaynağı pipetin içindeki hava titreştikçe ses oluşur. Ses kaynağı giderek küçüldüğünden oluşan sesin frekansı azalır ve yükseklikte orantılı olarak azalır.
III. Ses kaynağı pipetin içindeki hava titreştikçe ses oluşur. Ses kaynağı giderek küçülse de hava titreşmeye devam edeceğinden sesin yüksekliği değişmez.
IV. Diğer:.....

9.c.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

10. a.
I. Uçağın sesi helikopterin sesinden şiddetlidir.
II. Kedinin sesi aslanın sesinden zayıftır.
III. Civcivin sesi horozun sesinden şiddetlidir.
Yukarıdaki cümlelerden hangisi veya hangileri doğrudur ?
A) Yalnız I B) I ve II C) I, II ve III D)Yalnız III

10.b.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

11. a.
Hertz (Hz) birimi sesin hangi özelliği için kullanılmaktadır?
A) Şiddeti B)Yüksekliği C) Frekansı D)Genliği

11.b.
Cevabınızdan emin misiniz ?
Eminim: Kararsızım: Emin Değilim:

EXTENDED ABSTRACT

Individuals receive training on subjects related to the concept of sound since their secondary school education. Even though people do not have a job in a science-related profession in the future, they see science-related concepts in their chosen professional fields. Students of the Music Department of the Faculty of Fine Arts also take courses and subjects related to sound concepts, depending on their field. In this regard, it would be desirable for music department students to master the basic issues related to the concept of sound. When a literature review was conducted on the subject, it was seen that there was no similar study to determine the basic sound concepts of music department students, but there were various indirectly related studies.

Looking at the results of the research, it is seen that individuals at the primary school level receive information about the concept of sound in different units and the acquisition of these concepts is investigated. It is thought that a research that reveals the situation of music department students, who learn the subject content of phonics throughout their undergraduate education, regarding basic level elementary school phonics concepts will contribute to the field. Because, in addition to having advanced knowledge in the field, it is desirable for individuals to master the basic concepts related to that field.

The purpose of this research is to measure the knowledge levels of senior students studying at the Music Department of the Faculty of Fine Arts and receiving formation training regarding the sound concepts included in the Science Course Curriculum (2005, 2013). In addition, considering that music department students use various musical instruments, another aim of the study is to investigate how these students reveal their relationship with sound concepts while using musical instruments.

Quantitative research design was used in the study. To collect quantitative data, survey research method was used. Survey research is research that aims to describe the views and characteristics of large audiences. The general purpose of survey research is to describe a situation related to the research subject. It can be seen that survey research is classified as cross-sectional, longitudinal and retrospective research. In this research, cross-sectional research method was chosen.

The study group consists of 29 students studying at Kırıkkale University, Faculty of Fine Arts, Department of Music and receiving formation training. The Sound Concepts Test (SCT) used within the scope of the study was prepared by taking into account the common sound concepts in the "Sound Units" in the Science course curriculum and the sound concepts in the syllabus of the Faculty of Fine Arts, Department of Music. Following the questions regarding sound concepts, the students were asked the reason for the answers they chose and whether they were sure of their answers.

The correct and incorrect answers given by the students to the sound concepts test within the scope of the study and the questions they left blank were examined. The question that the students answered most correctly is question 2 with 27 people. The second question in the test is about the loudness of the sound. When the questions and tables related to the concept of frequency were examined, it was seen that the students confused the timbre of the sound with the frequency of the sound, some of the students confused the frequency and amplitude of the sound, and although most of the students answered the question correctly in a question, their percentage of confidence was less. It can be said here that some of the students lack knowledge and some are not sure of their knowledge. The most successful question is the 7th question with a rate of 82.8%, and the least successful is the 5th question with a rate of 41.3%.

Table 8 shows that in the test where there were two questions about the concept of loudness, the students answered the first question correctly at a high rate, chose the correct explanation and stated that they were confident. However, the success percentage of the students in the 9th question, which is another question about the concept of sound loudness, is low. Although both of them are questions about the concept of loudness, the success rate of the 2nd question is 93.2%, while the success rate of the 9th question is 45%. It is thought that the students may have gotten bored because the 9th question was not understood or was placed at the end.

When the question regarding the concept of sound intensity is examined, it is seen that the success percentage of the students is 76% for the 11th question. When the table containing the answers given by the students and the percentages of explanatory reasons is examined, it was determined that the students had a lack of knowledge about the intensity of the sound.

When the success percentages of the questions related to the concept of sound amplitude are examined, it is seen that they are average or above average. 89.7% of the students answered the third question correctly, which was the first of the two questions asked to the students about sound amplitude. Thus, this question became the second most successful question in the test. In the 6th question, which is another amplitude question, the success rate drops to 65%, but it is at average success.

It was observed that the success percentages of the two questions asked to the students as basic phonics were close. While the success of the first of these questions, question 4, is 72.5%, the success rate of the other question, question 11, is 79.4%. Here, it can be seen that the students have above average success in the questions asked regarding basic phonics.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

THE REFLECTIONS OF LIFE SKILLS IN THE SCIENCE CURRICULUM TO THE TEACHING PROCESS IN SCIENCE COURSE: PRACTICES OF SCIENCE TEACHERS[1]

FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINDAKİ YAŞAM BECERİLERİNİN FEN BİLİMLERİ DERSİ ÖĞRETİM SÜRECİNE YANSIMALARI: FEN BİLİMLERİ ÖĞRETMENLERİNİN UYGULAMALARI

***Zeynep TAŞÇI[2], Murat DEMİRBAŞ[3]**

[2] Kırıkkale University, Institute of Science and Technology, Kırıkkale, Türkiye
[3] Kırıkkale University, Faculty of Education, Kırıkkale, Türkiye
***e-mail:** zeyneptasci9552@gmail.com

ABSTRACT
In this study, it was investigated how much the 7th grade science teachers gave place to the life skills in the science curriculum in the teaching process. Two teachers working in a secondary school located in Yenimahalle district of Ankara were included in the research. The extent to which the teachers included life skills was determined according to the observations made by the researcher and the second observer. They recorded the observation results in the Teacher Practice Observation Form prepared by the researcher. According to the research findings, it was concluded that the teachers did not include enough activities to develop life skills in their teaching processes. According to the results of the observation, the teachers applied the in-class activities aimed at gaining the entrepreneurship and teamwork skills the most and the creativity skills the least. It was concluded that they included activities to develop the remaining communication, analytical thinking and decision-making skills at amoderate level, but this was not at the desired level for students to gain these skills.
Keywords: Science teaching, science curriculum, life skills
JEL KODU: I21

ÖZET
Bu çalışmada fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan yaşam becerilerine 7.Sınıf Fen Bilimleri öğretmenlerinin öğretim sürecinde ne kadar yer verdiği araştırılmıştır. Araştırmaya Ankara ilinin Yenimahalle ilçesinde yer alan bir ortaokulda görev yapan iki öğretmen dahil edilmiştir. Öğretmenlerin yaşam becerilerine ne derece yer verdiği ders sürecine katılan araştırmacı ve belirlenen ikinci gözlemci tarafından yapılan gözlemlere göre belirlenmiştir. Gözlemciler, gözlem sonuçlarını araştırmacı tarafından hazırlanan Öğretmen Uygulaması Gözlem Formuna kayıt etmiştir. Araştırma bulgularına göre, öğretmenlerin öğretim süreçlerine yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikleri yeterince dâhil etmediği düşüncesine varılmıştır. Gözlem sonuçlarına göre öğretmenler ders esnasında en çok girişimcilik ve takım çalışması becerilerini, en az ise yaratıcılık becerilerini kazandırmaya yönelik sınıf içi etkinlikler uygulamışlardır. Geriye kalan iletişim, analitik düşünme ve karar verme becerilerini ise geliştirmeye dair etkinliklere orta düzeyde yer verdikleri ancak bunların bu becerileri öğrencilere kazandırmak için istenen düzeyde olmadığı kanaatine varılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Fen öğretimi, fen bilimleri dersi öğretim programı, yaşam becerileri
JEL CODE: I21

1. INTRODUCTION

Gaining the skills expected by the 21st century and catching up with the developing technology are of great importance in the development of a country. In the developing and

[1]This study was derived from a part of the master's thesis of the first author entitled "The Reflections of Life Skills in the Science Curriculum in Textbooks and Teacher Practices.

modernizing world, societies should take initiatives to keep up with innovations and developments and to lead a better-quality life. The best way to catch up with modern education and developing technology and to reach the skills that individuals are expected to have is through education and training because while education is a lifelong process, teaching or instruction is a process that contributes to education in a planned way and thus education-teaching is the easiest and most effective way to have children acquire skills at an early age.

A syllabus serves as a guide for teachers to attain their goals. Thus, it can be defined as a guide that leads students to gain the desired skills and knowledge and how to acquire them. Considering the importance of the curricula in the education-teaching process, as there are new developments in the world, there will be inevitable innovations in the education systems; thus, these innovations should be reflected in the curricula and therefore curricula should be up-dated frequently. In brief, in order to catch up with innovations, it is important that individuals who can keep up with the time should be raised. In our country, our education system is frequently modernized and renewed. The developments concerning the society and the culture of the society in the world and in our country as well as advances in technology and science have brought about the changes and greater expectations from the students. In addition, teachers had to raise the future generations, our hope, as individuals who have improved themselves in terms of knowledge and skills. In this direction, curriculum adjustments were made (MNE-MEB, 2020).

With the change in skills expected from the students, six skills were included in the 2013 Science course curriculum under the title of “Life Skills”, which improve individuals problem-solving skills and facilitate their lives, strengthen their roles in society, and enable them to be individuals who benefit to science and humanity. The same attention was given to the acquisition of these skills in the 2018 Science Curriculum.

Considering the importance of curricula in keeping up with the modernizing world and developing technology, and the importance of teachers in achieving the goals in the curricula, this study will make an undeniable contribution to the literature as it will provide feedback to curriculum development experts on to what extent the life skills in the science curriculum are integrated into classroom activities.

1.1.Science Education

Science can be defined as the observation, investigation, identification, and explanation of the universe, nature, and phenomena and the discovery of the world by obtaining new information. Science plays a great role in the economic development and welfare of countries. In fact, advances in many fields such as science, technology, engineering, and medicine are realized thanks to science and science education, and thus making life simpler and more qualified (Karasu, 2019). The countries that are aware of this attach great importance on science education to raise individuals who can generate solutions to new technologies and problems with their existing knowledge in order not to fall behind technological and scientific developments in the world and to make contributions to these developments.

Thanks to science education, individuals recognize their environment much better and become aware of what is going around themselves. Individuals who raise awareness of environment and the world begin to love the world more and interact with their environment a lot. Thus, individuals gain reasoning skills and as a result of this, they will develop their creativity when using their reasoning and knowledge with the problems they encounter. Thanks to science, the learning of individuals with developed skills and abilities in other areas will become much easier and therefore, they will have learned learning with science (Köse, 2010).

1.2.Science Education Curricula in Turkey

It is seen that many curricula have been prepared and implemented for science teaching in our country. This research will focus on analytical thinking, collaboration, teamwork, decision making, creative thinking and communication skills, which are gathered under the title of "life skills", among the skills expected from students in the Science course curriculum in the 2020-2021 academic year.

Basic Approach of Science and Technology Course Curriculum in 2005; while having learners gain the idea that science is not a constant body of information but also it has changed to better explain the facts as new evidence and information, and at the same time it aims at embedding scientific methods around science literacy. Therefore, it can be said that this curriculum adopts "constructivist learning approach" *(MNE-MEB, 2005).*

Basic Approach of Science Course Curriculum in 2013; during the planning and implementation of the lessons, it aims at having learning environments in which students will be active and teachers will be a guide or facilitator. The learning environments are designed considering the "inquiry-based learning strategy" so that the students can gain knowledge permanently and meaningfully" *(*MNE-MEB, 2013).

Basic Approach of Science Course Curriculum in 2018; while designing the learning environment according to the "inquiry-based learning strategy", the application of science in daily life and its contribution to economy has become an important feature. Thus, units, subjects, and learning outcomes are designed according to the approach which aims at creating products to meet the needs in daily life *(*MNE, 2018).

1.3.Life Skills and Science Education

Life skills are skills that make life easier and enable individuals to reveal their potentials as productive individuals in society. As children develop their life skills, they are more likely to cope with problems and have more opportunities to live life the way they choose. In addition, life skills education aims to strengthen students against problems and expand their own capacities (Rooth, 1997).

If life skills education is planned and its progress is checked regularly, the education will not only improve by taking more effective and confident steps but also it will be possible to determine to what extent the students' needs are met and there will be an opportunity to make adjustments accordingly. Therefore, the plans made for the acquisition of life skills should be

examined frequently and the examinations should be recorded and reported to the necessary places and authorities (WHO, 1997).

Communication Skills; communication skill is the ability to express ourselves both verbally and non-verbally, in ways appropriate to our culture and status. This means being able to express our wishes, desires, and fears as well as our opinions, and being able to ask for and give advice and help in time of need (Murthy, 2016).

Individuals with developed communication skills do not hesitate to express their opinions or thoughts. They say what they think about something directly and listen to feedback respectfully. While defending their ideas, they know both their own and others' limits, act accordingly and respect the ideas of others. If they believe that their opinion is correct, they continue to defend, but when they are wrong, they accept their mistakes and try to correct them.

Collaboration (Teamwork) Skills; it can be defined as the work carried out by individuals who produce high- quality results, act together with solidarity, focus on a common goal, and have similar abilities, and responsibilities. Carrying out a teamwork will contribute to a more effective study by providing more data, material, and exchange of ideas. In addition, when people act together and make efforts for the same purpose to produce solutions or create innovations, this will help people to increase their creativity (Ortaylı, 2021).

Analytical Thinking Skills; analytical thinking includes processes such as comparison, evaluation, interpretation, classification, analysis, and association. These, in turn, help the individual to solve problems and make the right decisions (Doyle, 2017). A person who can think analytically is a person who can think critically. This will provide support to the individual in terms of gaining skills such as looking at situations more objectively, viewing events from different perspectives and angles, making realistic evaluations, reaching accurate results, and making more valid inferences. Creative Thinking Skills; creativity can be defined as a person's ability to overcome a problem by establishing connections between the knowledge and experiences he has gained in his life and to present an original idea or material with these connections. Creativity requires skills such as questioning, establishing cause-effect relationships, critical thinking, and making logical connections.

Creative thinking contributes to both problem-solving and decision-making skills because it enables us to look beyond our experiences, that is, to see and realize events outside of our experiences, and thus helps us to evaluate options and to predict the possible consequences of taking or not taking an action (Murthy, 2016).

Entrepreneurship Skills; entrepreneurship is to have the ability to feel the opportunities offered to us in the environment we live in, to dream with these feelings, to turn dreams into reality with projects and to make social life more liveable by being a productive and adventurous individual. Entrepreneurial people have characteristics that distinguish them from other people. These include using opportunities correctly, thinking uniquely and differently, being inquisitive, following developments, being courageous and not avoiding risks, taking

the initiative, being able to overcome problems easily, being determined, and hardworking (Eraslan, 2011).

Entrepreneurial skills are listed as follows: problem solving, creativity, persuasion, planning, making the right decision, self-confidence, being autonomous, self-sufficient, success-oriented, being versatile, being skilful, and dynamic (Iredale & Motsa, 2002; as cited in Gömleksiz & Kan, 2009).

Decision-making Skills; decision-making is finding alternative solutions to the problem when faced with a problem, estimating the possible outcomes of these solutions, evaluating, and reaching the best solution in the end or comparing and evaluating several options in a situation and choosing the most appropriate option.
The ability to make decisions is one of the most important life skills because the right decisions usually lead to positive experiences, while the wrong decisions often lead to negative experiences. By using their minds, individuals try to choose the most suitable option among the options that they frequently encounter throughout their lives, and thus they try to solve their problems and meet their needs (Gürçay, 1998).

Many factors affect the decision-making process and the decisions taken such as life experiences and experience of the world, readiness and prior knowledge, goals and desires, belief and commitment, age, and even economic situation (Dietrich, 2010).

2.THE PURPOSE OF THE STUDY

The aim of this study is to determine to what extent teachers include life skills that the 2018 Science Curriculum aims at being acquired.

2.1.The Significance of the Study

It is considered that this study is important as it examines the teachers' in-class activities in terms of acquisition of life skills according to the 2018 Science Curriculum which has been updated and put into practice since 2018.
Teachers are one of the most important components of the curricula in order to attain their goals (Saraçaloğlu, 2000). Teachers must plan and implement their course contents according to the curricula. During the study, observing teachers' lectures in the class and their in-class practices in their lessons will present findings about their awareness about the goals of the curriculum, the integration of these goals into the courses by the teachers, and the importance they pay attention to develop the skills which students are expected to gain.

2.2.The Statement of Problem

The statement of problem of this study includes the following: "What is the level of science teachers to implement the life skills identified in the 2018 Science Curriculum in their teaching process? To solve this problem, specifically the study sought to answer the following sub-problems during the study:
1. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' communication skills?

2. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' decision-making skills?
3. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' analytical thinking skills?
4. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' teamwork skills?
5. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' entrepreneurship skills?
6. What is the level of science teachers to implement the methods to develop their students' creative thinking skills?

3. METHOD

3.1.The Research Model

Due to the nature of the research problem, this study is based on the qualitative research approach. Phenomenology design was chosen from the qualitative research designs. While progressing with this design, the observation method was used. The data was collected from the two science teachers working in the school where the study was carried out. These teachers were chosen as the sample and their teaching processes were observed.

The phenomenological design focuses on phenomena that we are aware of but still do not have a detailed view of. Phenomena can appear in our world in many ways such as situations, experiences, tendencies, and perceptions. However, encountering these phenomena does not mean that we understand and know them very well. In this way, the phenomenology design creates a suitable background in studies that aim to examine the phenomena that we are familiar with but with unclear meaning. Due to the nature of qualitative research, this design may not reveal definite and generalizable results, but it will provide results that will enable us to know and comprehend a phenomenon better (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Observational research is a technique where the researchers systematically observe, record, analyse, and evaluate a person or people's interaction with their environment and other people, their actions, and verbal and non-verbal behaviours (Şencan, 2005). Observation is collecting first-hand information about the people, places and situations that compose the subject of the research and the study group. Observation in education is gathering data by objectively observing the desired behaviours in its natural setting to attain the goal through tools such as tables, charts, and scales (Yalçıner, 2006).

Observation forms are essential for examining and observing the ongoing human behaviour in the natural environment in which it typically occurs. For this reason, it is important for the researcher to observe in person by taking part in the environment as a non-participant observer (Yıldırım & Şimşek, 2013). In this study, the researcher made long-term and repeated observations and took notes to describe the teaching-learning process to observe how often the science teachers used the activities or questions in their teaching processes in order to have the students gain life skills, which are one of the goals stated in the 2018 Science Curriculum. Non-participant observation involves observing participants without actively participating in the group the researcher observes by staying separate from the activities. The

researcher does not disguise his identity; thus, the researcher becomes objective rather than being subjective.

3.2.The Study Group

A homogeneous sampling method, which is one of the purposive sampling methods, was used in the selection of the sample. Purposive sampling method has existed precisely within the qualitative research approach. Purposive sampling allows for detailed examination when it is thought that a good level of knowledge is available (Yıldırım & Şimşek, 2013).

A homogeneous purposive sampling focuses on one subgroup or situation related to the research's statement of the problem in the universe in which all the sample members are similar (Büyüköztürk et al., 2010).

The study was carried out with two different science teachers working in a secondary school in Yenimahalle in Ankara (Türkiye) in the spring term of 2020-2021. In order to provide more similar conditions, attention was paid to ensure that teachers' undergraduate graduation dates and tenures were close to each other. In addition, since the education level of the teachers in Turkey is undergraduate, the teachers in the study group were also selected as graduates. The teachers have been working as teachers for 23 and 26 years, and both are female with a bachelor's degree.

In qualitative research, in-depth analysis is carried out by choosing a small sample size. Since in-depth observations would be made for two months in this study, two samples were chosen. It was determined that both teachers who participated in the observation taught 7th and 8th grades. However, the research was carried out with the 7th grades because it was thought that due to exam anxiety of the 8th grade students, students and teachers would be stressed during the participation in the lesson for observation and that the findings might not reflect the truth. Since the 2018 Science Course Curriculum is based on a spiral approach, there are similar contents in the units taught in the same period, albeit at different grade levels. Therefore, in order not to cause the observation period too long and complicated, the data collection resources were limited to the observations made about the teaching practices of the two selected teachers in the 7th grade.

3.3.Data Collection (Measurement) Tool

"Teacher Observation Form-TOF (Appendix-1)" prepared by the researcher was used as a data collection tool. While creating the scale, a literature review was conducted in line with the purposes of these scales. After the national and international sources are examined, a conceptual framework was developed. After determining the general terms, that is, sub-titles, the expressions that would identify the relevant skills were decided and then the items were developed.

While developing the pool of items, the researcher benefited from the data obtained from the literature review and the life skills assessment scale developed by Eskici (2017) and Bolat and Balaman (2017). After developing the pool of items, the field experts discussed the items and each of them completed the expert evaluation form designed by the researcher. An

academician and four science teachers expressed their opinions on the usability of items and their appropriateness to the goals and a linguist expressed that the scale items were written clearly and comprehensibly, and they could be understood by everyone in the same way. After receiving the six experts' views, the percentage of agreement between the experts was calculated.

Within the content of the pool of items, the points of "consensus or agreement" and "disagreement" were determined and discussed. Then, necessary corrections were made, and the form developed was finalized. The reliability formula recommended by Miles and Huberman was used:

$$\text{Reliability} = \frac{\text{Agreement}}{\text{Agreement + Disagreement}} \times 100$$

As a result of the calculation, the reliability of Teacher Observation Form was found to be as follows: 94% for communication skills, 93% for decision-making skills, 100% of analytical thinking skills, 97% for collaboration (teamwork) skills, and 98% for entrepreneurship skills.

Over 70% of the reliability calculations are considered reliable for research (Miles & Huberman, 1994). According to the obtained result, the developed scales for the research are considered reliable for the given study.

3.4.Data Collection Process

After getting the necessary permissions for the observation, the observations began on May 26, 2021. In order for the lesson observation to yield reliable results and to eliminate subjective opinions and dispositions, a second observer was chosen, and observations lasted a total of 8 weeks and 16 lesson hours for each teacher for two months because of showing ultimate attention to do a large number of observations. The observation was carried out each week on Monday by joining the lessons with the second observer. The first teacher (T1) was observed in her 1st and 2nd lessons and the second teacher (T2) was observed in her 3rd and 4th lessons and Teacher Observation Form was completed both by the researcher and the second observer by comparing the evaluations performed as a result of the observations. The observation procedure of the study lasted 8 weeks and two teachers were observed a total of 32 hours and thus the data for the study were gathered.

Considering the principle that the greater the similarity between the observations and the evaluations of the observers are, the higher the reliability of the measurement is, more than one observer should be included in the research in order to ensure the reliability of the evaluations as a result of the observation, or the same observer should observe the same event again in different time periods (Yalçıner, 2006).

Before entering the classrooms for observation, the two teachers selected for the research were interviewed and informed about why the observation would be done. The two observers

entered the classroom at the same time to observe, and they sat at the desks at the back of the classroom in the corners in order not to be affected by each other's markings and to see the classroom from many angles. Except for the researcher, the second observer who will observe the teaching process in the classroom is a five-year science teacher. Before the observation, the second observer was informed about the subject and purpose of the research and the categories in the observation form. During each observation, two observers were used to reveal the reliability of the Teacher Observation Form, and the average of the gradings made by the observers for each criterion was combined into a single form.

3.5.Scientific Research Ethics

In this research, ethical principles that must be followed while conducting scientific research were followed. In this respect, the names of the teachers who were observed were given by coding. The research was conducted with the permission of Kırıkkale University Social and Human Sciences Research Ethics Committee (20/04/2021-04).

4.FINDING

4.1.Out of 8 Criteria Determined for the Communication Skills

The eight-week observation results for communication skills are as follows;
For T1[5], 34 yes, 3 partially, and 27 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.
For T2[6], 37 yes, 2 partially, and 25 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.
The distribution of teacher practices regarding the presentation of one communication skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Communication		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher gives students the freedom of speech to express their opinions on a subject.	T1	1	1	0	1	1	0	1	0	5
	T2	0	1	0	0	1	0	0	1	3

As an example, only teacher practices related to observation made for this skill are mentioned.

Communication Skill Criteria	Yes	Acceptable	No
T1. 1.Week:" Ask the students, "Do you have any idea about how the colors of the objects you see around you are formed?" asked the question.	x		
T2.1. Week: "Do you think light can pass through any surface?" the teacher asked the students as she/he started the topic. Ask the students, "Why do you think light colors are preferred in summer, and dark colors are preferred in winter?" asked.	X		

It can be stated that both teachers partially included activities for the acquisition of communication skills in the teaching process. It was seen that both teachers gave opportunities for their students to present their opinions and provided a safe environment for

[5] T1: 1. Teacher S. B.
[6] T2: 2. Teacher H. D.

them to exchange ideas. However, it was seen that both teachers did not design case studies/ activities which would enable students to use their mimics and gestures, to transfer their ideas with symbols, and to develop their empathy skills.

4.2.Out of 10 Criteria Determined for the Decision-making Skills

The eight-week observation results for decision-making skills are as follows;
For T1[1], 41 yes, 2 partially, and 37 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.
For T2[2], 45 yes, 2 partially, and 33 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.
The distribution of teacher practices regarding the presentation of one decision-making skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Decision-making		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher enables students to determine types of dependent and independent variables according to a criterion.	T1	0	0	1	0	1	0	0	1	3
	T2	1	0	1	1	1	0	0	1	5

It can be stated that both teachers partially included activities for the acquisition of decision-making skills in the teaching process. It was seen that both teachers allowed students to make a judgment about the misinformation or accurate information, to draw a conclusion by looking a table, figure, or diagram, to evaluate about the results, to reach a correct answer by making a comparison, and to make the right decision for the needs. However, it was seen that both teachers hardly included activities such as giving students a problem to reach the best result or allowing students to determine the advantages or disadvantages of a situation.

4.3.Out of 17 Criteria Determined for the Analytical Thinking Skills

The eight-week observation results for analytical thinking skills are as follows;
For T1[1], 67 yes, 6 partially, and 63 no checkboxes were marked throughout 8 weeks. For T2[2], 76 yes, 6 partially, and 54 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.
The distribution of teacher practices regarding the presentation of one analytical thinking skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Analytical thinking		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher assigns students tasks to do research.	T1	1	0	1	1	1	1	0	1	6
	T2	1	0	1	1	1	1	1	1	7

When compared to T1, T2 posed more activities /questions for the acquisition of analytical thinking skills; however, it can be stated that both teachers partially included activities for the acquisition of these skills in the teaching process. It was seen that both teachers assigned tasks to their students to do research; they designed tasks/questions that would allow their students to interpret them, integrate their prior knowledge with their new knowledge, compare them, establish cause and effect relationship; they asked questions to their students that would enable them to evaluate the results or observations, to predict, to estimate, or to deduce.

However, it was revealed that both teachers did not include any activities that would enable students to analyse the problem situation by dividing it into its components, to make associations between the concepts, to rank, to draw a concept map, and to determine the positive/negative aspects of a situation based on arguments.

4.4.Out of 7 Criteria Determined for the Teamwork Skills

The eight-week observation results for teamwork skills are as follows;
For T1[1], 35 yes, 9 partially, and 12 no checkboxes were marked throughout 8 weeks. For T2[2], 40 yes, 8 partially, and 8 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.

The distribution of teacher practices regarding the presentation of one teamwork skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Teamwork		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher assigns students tasks to take responsibility in the group.	T1	0	1	1	1	1	0	0	1	5
	T2	1	1	1	1	1	0	0	1	6

It can be stated that the activities of both teachers for the acquisition of teamwork skills met the criteria determined by the researcher. It was seen that both teachers assigned tasks for students to take responsibility within the group, enabled students to have a part in completing each other's tasks or support them, and designed tasks that would help students act together. In addition, to develop students' sense of justice, both teachers drew attention to this issue while distributing the duties/ roles in the group, guided students to be respectful and tolerant in the discussion environment, enabled students to share work on their own by dividing them into groups, and gave hints and ideas to the students for negotiation against the opposing opinions.

4.5.Out of 11 Criteria Determined for the Entrepreneurship Skills

The eight-week observation results for entrepreneurship skills are as follows;
For T1[1], 50 yes and 38 no checkboxes were marked throughout 8 weeks. For T2[2], 59 yes and 29 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.

The distribution of teacher practices regarding the presentation of one entrepreneurship skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Entrepreneurship		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher allows students to take responsibility by assigning them tasks.	T1	1	1	1	1	1	1	1	1	8
	T2	1	1	1	1	1	1	1	1	8

It can be stated that although T2 had more activities, the activities prepared by both teachers for the acquisition of entrepreneurship skills met the criteria determined by the researcher. It was seen that both teachers allowed students to take responsibility by assigning them tasks, provided a safe environment for students to express their opinions easily, posed questions and

activities that would help students to become skilful and dynamic, enabled them to become active in the classroom by giving them tasks and freedom of speech, developed individual activities for students to help them perform a duty or solve a problem on their own, and allowed them to do experiments by following the instructions. However, it was revealed that both teachers hardly any included activities that would help students to write a problem statement related to the daily life and generate solutions to this problem, suggest new ideas, and determine the necessary conditions and materials to actualize a plan or to meet a need.

4.6.Out of 11 Criteria Determined for the Creativity Skills

The eight-week observation results for creativity skills are as follows;

For T1[1], 15 yes and 73 no checkboxes were marked throughout 8 weeks. For T2[2], 18 yes and 70 no checkboxes were marked throughout 8 weeks.

The distribution of teacher practices regarding the presentation of one creativity skill by weeks is given below;

Skill Criteria	Teacher	Weeks								Total
Creativity		1	2	3	4	5	6	7	8	-
A teacher asks questions to guess how an incident occurred.	T1	1	1	0	1	1	0	1	0	5
	T2	0	1	0	0	1	0	0	1	3

It can be stated that the activities of both teachers for the acquisition of teamwork skills did not meet the criteria determined by the researcher. It was revealed that in some weeks both teachers only asked questions to students to guess how an event occurred and predict the possible results of the event. However, they did not include any activities that would help students to generate new ideas with questions and problems, design materials considering their needs, concretize their existing knowledge by following a model, develop ways of solutions to a problem by using their prior knowledge, put the shape they have created in their minds down on paper, associate the data and materials in their hands with each other, design different products with the same materials, generate solutions to a problem with the minimum cost using limited and simple materials, and create a statement of problem about a daily life and generate solution to this problem.

Two observers were used during each observation to reveal the reliability of the Teacher Observation Form and the observers calculated the average of the marking for each criterion and then they were combined into a single form. Miles and Huberman's (1994) formula was used to determine the percentage of agreement between the evaluations made by the two observers:

As a result of this calculation, while the reliability of observation for T1 was determined to be 95 % for communication skills, 98% for decision-making skills, 96% for analytical thinking skills, 84% for collaboration (teamwork) skills, 100% for entrepreneurship skills, and 100 % for creativity skills, the reliability of observation for T2 was found to be 98 % for communication skills, 98% for decision-making skills, 96% for analytical thinking skills, 86%

for collaboration (teamwork) skills, 100% for entrepreneurship skills, and 100 % for creativity skills.

5.RESULTS AND SUGGESTIONS

As a result of the research, these six skills, namely communication skills, decision making skills, analytical thinking skills, collaboration (teamwork) skills, entrepreneurship skills and creative thinking skills, which were gathered under the title of life skills, were evaluated after examining them in the teaching processes of science teachers.

As a result of the observations made on the two science teachers included in the research as a sample, it was seen that the teachers carried out in-class activities mostly for the acquisition of entrepreneurship and collaboration (teamwork) skills, but in-class activities introduced by the teachers for the acquisition of creativity skills was the minimum in number. It was observed that regarding teachers' tendencies towards in-class activities to develop the remaining skills including communication, analytical thinking, and decision-making, the teachers met the criteria specified by the researcher at a moderate level. It was concluded that they included these three skills; however, they were not at a desired level to have the students gain these skills.

According to the results of the research carried out by Ursavas and Karal (2019), they argued that science teachers' opinions about life skills were insufficient, they mostly focused on analytical thinking skills, but they used these skills unconsciously, not deliberately and carefully. In addition, the results of the study carried out by Aytar and Ursavaş (2017) which support this opinion revealed that 38% of the elementary school teachers lacked knowledge regarding life skills and the teachers could not explain their reasons why they preferred the life skills they used.

The ability to communicate is acquired as a result of the process that starts in the family and is reinforced with education. It is of great importance for the individuals to be able to express themselves effectively and to be good listeners to communicate well in our socializing and globalizing world. Thanks to communication, individuals can increase their knowledge, expand their perspectives, and improve themselves to become more sensitive, solution-oriented, and productive individuals by sharing ideas, information, and thoughts. This will lead individuals to find new ideas and ways of solutions for the needs and problems. In addition, individuals who can express their opinions clearly will be able to make faster and more accurate decisions regarding solutions and productivity towards their needs and problems. Thanks to such contributions of communication skills, individuals who benefit to the society, develop empathy skills, and increase their sensitivity to social issues will attach importance to collaboration and thus teamwork in social life.

Individuals with analytical thinking skills will be able to detect the root of the problem by breaking it down into sub-components of the needs and problems in daily life and social order, so they will be able to reach factual outcomes and ascertain the most likely solution. This will make contributions to make social life easier. Individuals with good analysis skills will also be able to make better decisions as they will have skills such as better estimation,

establishing cause-effect relationships, and associating concepts with each other. In fact, making the right decisions is of great importance to achieve success because life experiences improve with making good decisions and thanks to good decisions, individuals will be able to reach the place where they will be happy more easily and quickly. In addition to this, individuals who can make good analysis will develop their creative thinking skills because their quick analysis skills against the problem situations and everyday life events will reveal their creative sides. Raising individuals with creative skills has an important place due to some reasons such as being sensitive to social problems, suggesting ways of solutions and new ideas for the needs and problems, providing economic development by making contributions to the manufacturing process, and making contribution to their home country to go beyond other countries.

According to the results of Özdemir's (2015) study carried out to discover what science teachers think about life skills in the science curriculum, it was seen that teachers found it beneficial to include life skills in the curriculum and teachers stated that teaching of science courses was convenient for students to gain these skills. In addition to this, teachers are of the opinion that life skills can be instilled in students through methods such as student-centred project studies and experiments, but they stated that the schools need to be strengthened with the necessary economic power to provide these.

As a result, the following suggestions are made considering the obtained results:

- It is suggested that teachers should draw more attention to the activities for gaining analytical thinking, decision-making and communication skills, especially creativity skills, and they should organize, design, and develop more activities, questions, studies, and etc. for the sake of gaining these skills, so they can use them in teaching processes.
- It is suggested that life skills education should be organized via in-service training or workshops to comprehend life skills and their importance better and teachers should be supported to join them.
- It is suggested that in-class environment where the activities to develop life skills will be practised should be provided and thus school directors should provide full support both economically and morally.
- It is suggested that school directors pay attention to whether activities aim at gaining life skills are included in the classroom observations they make every semester in order to monitor the efficiency of the lessons, and if there is a deficiency, it is suggested that they take measures in this direction by giving feedback to the teachers.

It was concluded that the future studies can contribute to the acquisition of life skills that are deemed necessary to be acquired both in the 21st century and in the curriculum.

REFERENCES

Aytar, A. & Ursavaş, N. (2017). *Preferred life skills of primary school teacher candidates.* 8th International Congress of New Trends in Education. Antalya, Turkey.

Bolat, Y. & Balaman, F. (2017). Life skills scale: validity and reliability study. *Journal of Human and Social Sciences Research.* 6(4), 22-39.

Büyüköztürk, Ş.et al. (2010). *Scientific research methods.* Ankara: Pegem Academy.

Dietrich, C. (2010). Decision making: factors that influence decision making, heuristics used, and decision outcomes. *Inquiries Journal/Student Pulse*, 2(2), 1-3.

Doyle, A. (2017). *Analytical skills list and examples.* Retrieved from: https://www.thebalance.com/analytical-skills-list-2063729

Eskici, G. (2017). *The effect of consolidation II technique on life skills and academic achievement of secondary school 5th grade students*. (Unpublished doctoral thesis). Trabzon: Karadeniz Technical University, Institute of Educational Sciences.

Eraslan, L. (2011). Teaching entrepreneurship in primary education programs (example of life studies lesson). *Journal of Industrial Arts Education Faculty*, (27), 82-94. Retrieved from: https://dergipark.org.tr/tr/pub/esef/issue/28793/308112

Gömleksiz, M. N. & Kan, A. Ü. (2009). Determining the effectiveness of the social studies course teaching program in achieving critical thinking, creative thinking and entrepreneurship skills (Diyarbakır Provincial example). *Fırat University Journal of Oriental Studies,* 8 (1), 39-49. Retrieved from: https://dergipark.org.tr/tr/pub/fudad/issue/47181/594083

Gürçay, S. S. (1998). Relationship between some personal variables, perceived social support and assertiveness with decision making styles. *Journal of Psychological Counseling and Guidance*, 2 (9), 7-16.

Karasu B. (2019). *The effect of formulated t-shirt method on academic achievement for scientists in secondary school science classes.* (Unpublished master's thesis). Ağrı: Ağrı İbrahim Çeçen University, Institute of Science and Technology.

Köse, A. (2010). *The relationship between science teacher candidates' learning styles, study strategies and science teaching self-efficacy beliefs (ÇOMÜ Example).* (Unpublished master's thesis). Çanakkale 18 Mart University, Institute of Social Sciences.

MNE-MEB, (2005). *Science and technology course curriculum,* Ankara: Board of Education and Discipline.

MNE-MEB, (2013). *Science curriculum,* Ankara: Board of Education and Discipline.

MNE-MEB, (2018). *Science curriculum,* Ankara: Board of Education and Discipline.

MNE-MEB, (2020). *Curriculum evaluation report,* Ankara: Board of Education and Discipline.

Miles, M, B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook.* (2nd ed). Thousand Oaks, CA: Sage.

Murthy, V. (2016). Issues, problems and possibilities of life skills education for school going adolescents. *The International Journal of Indian Psychology*. Retrieved from: http://oaji.net/articles/2016/1170-1466768063.pdf

Ortaylı, İ. (2021). *Groups and teamwork in organizations. group decision making techniques. Retrieved from: https://www.academia.edu/36724555*

Özdemir, D. (2015). Views of science teachers on life skills. (Unpublished master's thesis). Burdur: Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Educational Sciences.

Rooth, E. 1997. *Introduction to lifeskills: hands-on approaches to lifeskills education*. Hatfield: Via Afrika.

Saraçaloğlu, A.S. (2000). *Views of science and literature faculties students on teaching profession.* İzmir: Ege University Faculty of Letters Publication.

Şencan, H. (2005). *Reliability and validity in social and behavioral measurements.* Ankara: Seçkin Publishing.

Ursavaş, N. & Karal, E. (2019). Science teachers' thoughts on life skills and their association with science achievements. *Mediterranean Journal of Educational Research*, 13(30), 246-269.

WHO (World Health Organization) (1997). *Life skills education for children and adolescents in schools.* Retrieved from: https://apps.who.int/iris/handle/10665/63552

Yalçıner, M. (2006). *Observation and evaluation in education.* Ankara: Nobel Publication Distribution.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Qualitative research methods in the social sciences.* Ankara: Seçkin Publishing House.

Appendix: Teacher Practice Observation Form (TPO)

Communication Skills Criteria	**Yes**	**Partially**	**No**
A teacher gives students the freedom of speech to express their opinions on a subject.			
Detail:			
A teacher gives students the freedom of speech to express their opinions on a subject			
Detail:			
A teacher provides a safe class environment where students can exchange ideas easily.			
Detail:			
A teacher allows students to share materials and knowledge with their peers.			
Detail:			
A teacher designs activities for students to use their mimics and gestures.			
Detail:			
A teacher designs activity for students to transfer their opinions with symbols.			
Detail.			
A teacher designs case studies/ activities for students to develop their empathy skills.			
Detail:			
A teacher provides a learning environment in which students can listen to one another.			
Detail:			
Decision-making Criteria			
A teacher enables students to determine types of dependent and independent variables according to a criterion.			
Detail:			
A teacher allows students to reach a suitable solution by giving them a problem.			
Detail:			

A teacher helps students to make a judgement whether the knowledge is false or correct.			
Detail:			
A teacher helps students to choose between the options by giving them multiple choice questions.			
Detail:			
A teacher allows students to reach a result by looking at a table/ diagram/ figure.			
Detail:			
A teacher enables students to guess the possible results of a case study or a situation.			
Detail:			
A teacher asks students to make evaluations about the results.			
Detail:			
A teacher enables students to reach the correct result through comparison.			
Detail:			
A teacher enables students to determine the positive or negative sides of a situation.			
Detail:			
A teacher allows students to make choices in line with their needs.			
Detail:			
Analytical Thinking Skills Criteria			
A teacher assigns students tasks to do research.			
Detail:			
A teacher allows students to interpret the information they obtained.			
Detail:			
A teacher guides students to break down the problem situation into components and analyse it.			
Detail:			
A teacher enables students to integrate their prior knowledge with their new knowledge.			
Detail:			
A teacher designs activities/questions for students to make associations between the concepts.			
Detail:			
A teacher designs activities/questions for students to make comparison.			
Detail:			
A teacher designs activities/questions for students to build cause and effect relationship.			

Detail:			
A teacher designs activities/questions for students to make classification.			
Detail:			
A teacher asks questions to students that will help them to make evaluations about the results or observations.			
Detail:			
A teacher designs activities/question for students to make observations.			
Detail:			
A teacher gives students a problem statement to help them determine the dependent-independent variables.			
Detail:			
A teacher designs activities that will help students to determine the differences and similarities between the things.			
Detail:			
A teacher designs activities that will help students to combine the pieces or data.			
Detail:			
A teacher helps students draw a concept map.			
Detail:			
A teacher helps students to classify.			
Detail:			
A teacher designs an activity for students to determine the positive/negative sides of a situation based on arguments.			
Detail:			
A teacher asks questions to students that will help them to predict, estimate, or deduce.			
Detail:			
Teamwork Skills Criteria			
A teacher assigns students tasks to take responsibility in the group.			
Detail:			
A teacher allows students to take roles to complete or support each other in their tasks.			
Detail:			
A teacher designs activities/ experiments or gives a statement of problem to help students act together.			
Detail:			
To develop students' sense of justice, a teacher draws attention to this subject while assigning roles/tasks within the groups.			
Detail:			

A teacher guides students to be respectful and tolerant in the discussion environment.			
Detail:			
A teacher allows students to share tasks on their own by grouping them			
Detail:			
A teacher shares opinions and hints with students to negotiate with each other in case of opposing ideas.			
Detail:			
Entrepreneurship Skills Criteria			
A teacher allows students to take responsibility by assigning them tasks.			
Detail:			
A teacher provides a safe environment for students to express their opinions easily and encourages them.			
Detail:			
A teacher poses activities and questions to help them become skilful and dynamic.			
Detail:			
A teacher enables them to become active in the lesson by giving them the right of expression and tasks.			
Detail:			
A teacher enables students to write a statement of problem about a daily life and generate a solution to this problem.			
Detail:			
A teacher designs an activity for students to create a product.			
Detail:			
A teacher designs an individual activity for students to do a work or to solve a problem on their own.			
Detail:			
A teacher designs an activity/a question to enable students to present new ideas.			
Detail:			
A teacher designs an activity for students to reach a level to be able to draw and interpret a figure/shape.			
Detail:			
A teacher enables students to follow the instructions and do an experiment.			
Detail:			
A teacher enables students to determine the required conditions and materials to carry out a plan or meet a need.			
Detail:			
Creativity Skills Criteria			
A teacher asks questions to guess how an incident occurred.			

Detail:			
A teacher encourages students to generate new ideas /opinions with questions and problems.			
Detail:			
A teacher enables students to design materials for their own needs /problems			
Detail:			
A teacher enables students to concretize their prior knowledge by putting them into pattern.			
Detail:			
A teacher asks questions to help students predict the possible results of an incident.			
Detail:			
A teacher enables students to develop ways of solutions for a problem by using their prior knowledge.			
Detail:			
A teacher allows students to put the figure they have created in their minds into paper.			
Detail:			
A teacher enables students to associate the data and materials in their hands with each other.			
Detail:			
A teacher allows students to design different materials with the same materials.			
Detail:			
A teacher designs an activity to enable students to find a solution to a problem with the limited and simple materials and minimum cost.			
Detail:			
A teacher enables students to create a statement of problem about the daily life and then generate a solution to this problem.			
Detail:			

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

ÜNİVERSİTE PERSONELİNİN MOBBİNG ALGISI İLE ÖRGÜTSEL SESSİZLİK DÜZEYİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY STAFF'S PERCEPTION OF MOBBING AND THE LEVEL OF ORGANIZATIONAL SILENCE

Salih ÇENGEL

Siirt Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik Programı, Siirt, Türkiye
***e-mail:** salihcengel@siirt.edu.tr

ÖZET
Yapılan bu çalışmada üniversite personelinin mobbing algısı ile örgütsel sessizlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Araştırmaya Siirt Üniversitesi bünyesinde görev yapan 101 personel katılmıştır. Araştırmanın veri toplama sürecinde "Kişisel Bilgi Formu", "Mobbing Ölçeği" ve "Örgütsel Sessizlik Ölçeği" kullanılmıştır. Veri analiz sürecinde SPSS 26.0 programında Mann Whitney U Testi, Kruskal Wallis H Testi ve Spearman Korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda üniversite personelinin psikolojik yılgınlık düzeyinin cinsiyet ve gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Psikolojik yılgınlık düzeyinin diğer demografik değişkenlere göre farklılaşmadığı görülmüştür. Üniversite personelinin örgütsel sessizlik algılarının ise herhangi bir demografik değişkene göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık algısı ile üniversite personelinin örgütsel sessizlik algı düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak, üniversite personelinde psikolojik yılgınlık algısının örgütsel sessizlik algısını arttırdığı söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Üniversite personeli, psikolojik yılgınlık, örgütsel sessizlik

JEL KODU: D23

ABSTRACT
In this study, it was aimed to investigate the relationship between university personnel's perception of mobbing and their level of organizational silence. Correlational survey model was used in the research. 101 personnel who work in Siirt University participated in the study. During the data collection process of research, 'Personal Information Form', 'Mobbing Scale' and Organizational Silence Scale' was used. During the data analysis process, Mann Whitney U Test, Kruskal Wallis H Test and Spearman Correlation analysis were used in SPSS 26.0 program. At the end of the research, it was found that the psychological resilience level of university staff showed a significant difference according to gender and income level variables. It was observed that the level of psychological frustration did not differ according to other demographic variables. It was found that university staff's perceptions of organizational silence did not show a difference according to any demographic variable. In addition, it was concluded that there was a negative significant relationship between university staff's perception of psychological discouragement and their organizational silence perception levels. As a result, it can be said that the perception of psychological frustration among university staff increases the perception of organizational silence.
Key Words*:* University staff, psychological resilience, organizational silence

JEL CODE: D23

GİRİŞ

Pratikteki yönetim şekli her ne olursa olsun çalışanlar arasında ortaya çıkan çatışmaların tam olarak engellenemediği bilinmektedir. Bu nedenle son dönemlerde yönetim psikolojisi ve endüstriyel psikoloji disiplinlerinde yapılan araştırmalarla, öncelikle işyerlerinde rekabet koşullarının yarattığı psikolojik baskılarla beraber geliştiği düşünülen; fakat boyutu ve varlığı daha önce bilinmeye fakat kurumların oldukça ciddi maliyetlere göz yummasına neden olan yeni bir olgu gelişmiş ve asıl kökeni Latince olan bu olgu "Psikolojik şiddet (Mobbing) şeklinde ifade edilmiştir (Fettahlıoğlu, 2008).

Gelişmiş ülkelerin gündeminde uzun yıllar gündeminde yer alan mobbing kavramıyla ilgili konuşulması tamamen bir farkındalık durumudur. Çalışanları iş sağlığı ve iş teminatına, sosyal haklarına ilişkin ciddi sorunlarının tam anlamı ile düzenlenmediği ya da düzenleme olmasına rağmen pratikte sorunların görüldüğü ülkelerde mobbing konusu, çok beğenilmeyen lüks bir kavrama benzemektedir. Çünkü mobbing sorunundan önce çözülmesi gereken, pek çoğu da mobbing kaynaklı birçok problem mevcuttur. İş yaşamı ve buna ilişkin hakların sağlandığı ülkelerde gelişen farkındalık ve bilinçle birlikte mobbing kavramı da zamanla çalışma hayatının gündem konusu olmaktadır (Demir, 2009).

Mobbing cinsiyet, yaş, eğitim, deneyim, hiyerarşi dikkate alınmaksızın, bütün kültürlerde ve bütün iş alanlarında karşılaşılan dünya çapında dikkat çeken düzeylere erişen bir iş sağlığı konusudur. Mobbing, basitten karmaşığa doğru yol alan aktif bir süreçtir. Mobbing, en çok sağlık ve kamu alanlarında, 30-40 yaş aralığındaki kişilerde rastlanmakta ve işgörenin sağlığında sosyal, fizyolojik ve psikolojik açıdan iyileştirilmesi güç yaralara yol açmaktadır (Özdemir ve ark., 2013). Mobbinge uğrayan personellerin pek çoğu oldukça donanımlı, başarı odaklı, kreatif, dürüst, zeki, kendini işine adayan, insanlara güvenen, işiyle uyumlu, iyi nitelikli, politik davranmayan, kurumuna bağlı, yetkinlik düzeyi yüksek, özellikle yenilikçi ve yaratıcı düşünceleri olan kişilerdir ve bu nedenle geleneksel eski işgörenlerin tacizine uğramaktadırlar (Baykal, 2014).

Sessizlik kavramı Türk Dil Kurumu'na göre "sessiz olma hali"dir. Sessizleşmek kavramı ise, sessiz hale gelmek ve sessiz kalma anlamına karşılık kullanılmaktadır. Çalışma yaşamında çalışan sessizliği, sessizleşme ve sessiz kalma ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Psikoloji disiplinine göre sessizlik içine kapanma, kendine güven konusunda eksiklik belirtisi şeklinde, sosyoloji alanında toplumsal suskunluk gibi genel olarak olumsuz bir durum şeklinde ifade edilmektedir (Çakıcı, 2007). Örgütsel sessizlik ise "İşgörenlerin işlerini ve çalıştıkları örgütü iyileştirmeye dönük fikirlerini, duygularını ve bilgilerini bilerek esirgemesi" olarak açıklanmaktadır (Kahveci & Demirtaş, 2013a).

Örgüt içinde sessizlik oldukça sık karşılaşılan bir durum olsa da, yapısı, bileşenleri, etkileri noktasında yapılan araştırma sayısı azdır. Farklı kaynaklar, çalışanların örgüt problemlerine ilişkin görüş ve kaygılarını ifade etme konusunda isteksizliğini ortaya koymaktadır. Bu durum insan kaynağını merkeze alan yeni yönetim modelleri ile çelişkili görülmektedir. Son dönemlerde sessizlik konusunu kurumlar ve işgörenler bakımından değerlendiren çalışmalar göze çarpmaktadır (Çakıcı, 2007). Örgütsel sessizlik ve işgörenlerin sessizlik tutumları son yıllarda yabancı kaynaklarda sosyal psikoloji ve etkisi altında kalan örgütsel davranış

biliminin ilgilendiği bir konudur. Fakat bilinmektedir ki sessizlik; kurum ya da toplum yapısının mevcut olduğu zamandan bu yana yaşanan geri plana atılamayacak bir olgudur. Bireysel bir davranış olmasının yanı sıra bireylerin birbirlerinden etkilenerek bir iklim şekline dönüşen niteliğe de sahiptir (Alparslan & Kayalar, 2012).

Yukarıda yer alan bilgilerden de anlaşılacağı gibi mobbing olgusu çalışanların yaşamını olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Mobbing olgusu çalışanları özellikle psikolojik açıdan olumsuz yönde etkilediği için son yıllarda mobbingin psikolojik özellikler üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmalarda artış meydana geldiği görülmektedir. Buna karşılık yapılan çalışmalarda mobbing ile örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiye yönelik çalışmaların özellikle ülkemizde sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada üniversite personelinde mobbing ile örgütsel sessizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Mobbing Kavramı

Türk Dil Kurumu tarafından mobbing kelimesinin karşılığı; "bezdiri" şeklinde açıklanmakta ve bu kavram; "iş yerlerinde, okullarda vb. topluluk içerisinde belli kişileri hedefleyerek, çalışmalarını düzenli olarak engelleme yolu ile huzursuz olmasına olanak yaratarak dışlama, yıldırma, gözden düşürme" olarak ifade edilmektedir (Gültekin & Deniz, 2016). İngilizce "mobbing" kavramı, "mob" kökünden gelmektedir. "Mob" sözcüğü, yoğun şiddetle alakalı ve kanuna uygun olmayan kalabalık anlamına gelmektedir. Sözcük Latince "mobile vulgus" dan türemiştir. "Mobbing" kelimesi ise çevresini kuşatma, toplu şekilde saldırma, rahatsız etme ya da sıkıntı yaratma anlamlarına karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır. "Mobbing"; "bir veya birkaç kişi tarafından, diğer kişi ya da kişilere, sistematik olarak düşmanca ve ahlak dışı uygulamalarla sergilenen psikolojik şiddet veya psiko-terör" şeklinde ifade edilir. Alan yazında genel ifadeyle "mobbing"; "duygusal taciz", "psiko-terör", "psiko-şiddet" ve "iş yerinde yıldırma" anlamlarına karşılık gelecek şekilde kullanılmaktadır (Baykal, 2014).

Kehribar ve arkadaşlarına (2017) göre mobbing; bir işyerinde çalışanların veya işverenin diğer kişi ya da kişileri rahatsız edici, ahlak dışı ve sistematik ifade ve rahatsız ettikleri; kısaca başkalarına ilişkin psikolojik şiddet uyguladıkları bir süreçtir. Taciz, küçük düşürme, dedikodularla itibarı sarsıntıya uğratma, ima, kinaye, haksız suçlamalar ve duygusal istismarda bulunarak işinden uzaklaştırmaya, yıldırmaya neden olan kötü niyetli davranış tipidir. Baykal'a (2014) göre mobbing; iş yerindeki bir işgörenin ya da bir grubun diğer işgören ya da işgörenler tarafından duygusal açıdan taciz ve hakarete uğraması ve çalışamaz duruma getirilmesidir. Bu tür faaliyetlerde amaç, duygusal tacizle insanların verimliliğini ve dayanma kapasitesini yok etmek ve onları işi bırakmaya zorlamaktır.

Mobbing tanımları incelendiğinde, mobbingin; çalışma ortamında olması, uzun vadeli ve sistematik olması, saldırgan, dışlayıcı ve mağdur edici olması, kişiye dönük düşmanca yaklaşımlar olması, psikolojik ve fiziksel açıdan zarar vermesi gibi ortak noktaların olduğu anlaşılmaktadır (Kocaman, 2017). Bunun yanında işyerinde bir eylemin mobbing sayılabilmesi için aşağıdaki niteliklere sahip olması gerekmektedir.

- Çalışma ortamında gerçekleşmelidir.

- Üstler tarafından astlara uygulanabileceği gibi, astlar tarafından üstlerine de uygulanabilmekte veya eşit statülere sahip çalışanlar arasında da yaşanabilir.
- Düzenli olarak yapılmalıdır.
- Devamlılık arz eden bir sıklıkla tekrarlanmalıdır.
- Bilinçli olarak yapılmalıdır.
- Yıldırma, pasifize etme ve işten uzaklaştırma amacı gütmelidir.
- Mağduriyet yaşayan bireyin kişiliğinde, mesleki durumunda veya sağlık durumunda zarar ortaya çıkmalıdır.
- Kişiye yönelik negatif tutum ve davranışlar gizli veya açık olabilir (ÇSGB, 2014: 9).

Mobbing Aşamaları

Mobbing süreci beş adımdan oluşmakla beraber, literatür kapsamında mevcut araştırmalarda bu beş aşama aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır;

İlk aşama: Mobbinge uğrayan bireyin kendini karşısındakine aktarabilmesi engellenir, toplantılarda sözü kesilir ve ifade ettikleri dikkate alınmaz, azarlama ve karalama vardır, başarıları göz ardı edilir ve başarısızlıkları abartılır, özel yaşamı sürekli olarak eleştirilir, sözel olarak veya telefonla tehdide maruz kalır.

İkinci aşama: Toplumsal ilişkilere saldırı; kişilik sahibi bireylerin "güç"ten yana davranış sergilemesi neticesinde, "mobbing" mağduru bireyle ilişkiler minimum düzeyde tutulur, şikayet kanalları sınırlandırılır, diğer çalışanlardan soyutlanır ve mağdur bireyle yakın ilişki kurmaya çalışanlara "mobbing" mağduru olma riski hissettirilir, mağdur görmezlikten gelinir; "yokmuş" gibi davranılır, kişiliğine ve haklarına saygı gösterilmez.

Üçüncü aşama: İtibara saldırı; mağdura ilişkin bir karalama kampanyası başlatılır, dalga geçilme, aslı olmayan dedikodular, başarıları küçümseme ve başarılarının nedenini dış etkenlerde arama durumu, psikolojik sağlığına ilişkin ileri geri konuşma, "tehlikeli" olduğuna ilişkin söylentiler yayma, siyasi veya politik değerleri ile dalga geçme şeklindedir. Değerlerine ve inanlarına sözlü ya da sözlü bulunulur, dar görüşlülük ve vizyonsuzlukla suçlanır, unvanları geri plana atılır.

Dördüncü aşama: Hayat ve iş kalitesine saldırı; önemli yetki ve sorumlulukları sınırlanır, haklarından mahrum bırakılır, tüm haklarına yargı yoluyla erişmeye zorlanır, kendi çıkarına olan kararların uygulanması kasıtlı olarak geciktirilir, becerilerinden daha önemsiz ve öz saygısını olumsuz yönde etkileyen sorumluluklar verilir, istifaya zorlanır.

Beşinci aşama: Sağlığı etkileyen saldırı; mağduriyet yaşayan kişi bedensel olarak zor bir görev yapmaya zorlanır, mağdur kadın ise imayla, sözle ya da fiili olarak cinsel taciz söz konusu olabilir (Baykal, 2014).

Yukarıda mevcut ifadelerden de çıkarılabileceği üzere mobbing süreci saldırı, çatışma, damgalama ve işten ayrılma şeklinde olayların yaşandığı bir süreçtir. Mobbingin belirli süre zarfında yinelenmesi, davranışların belli bir sıraya ve sürece göre meydana gelmesi ile birlikte mobbing sürecinin başladığından söz edilebilecektir. Mobbing sürecine dair bir diğer dikkat

çeken konu ise süreç neticesinde ortaya çıkan etkilerin kişiden kişiye farklılık göstereceğidir. İnsanların mobbing sürecinden farklı açılardan etkilenmeleri bu sonucun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu nedenle mobbing sürecinden sonra inceleme gerçekleştirildiğinde etkilediği farklı düzeyler göz önünde bulundurulmalıdır (Saraç, 2018).

Mobbing Türleri

Örgütsel yapı bağlamında mobbing eylemi kurumun alt ve üst birimlerinde meydana gelmektedir. Bu çerçevede örgütlerde üst birimlerden alt birimlere veya alt birimlerden üst birimlere doğru meydana gelen mobbing, "Dikey" ya da "Hiyerarşik şiddet" olarak isimlendirilirken, eşit statüde bulunanlar arasında söz konusu olan mobbing, "Yatay şiddet" olarak nitelendirilmektedir (Fettahlıoğlu, 2008). Söz konusu mobbing türlerinin temel özellikleri aşağıda açıklanmıştır.

Dikey mobbing, üst basamakta yer alan bir (amir) tarafından direkt olarak mağdur edilen kişiye yönelik saldırgan davranışlardır. Burada aşırı, üstün güç kullanımın yanı sıra, sadece otoriter ve sert bir üst değil, işgörenlere eşit davranan üstelerinde mobbing uygulaması muhtemeldir. Amir, personelini üçüncü kişiler karşısında aşağılıyor ise, çalışanlarından bazılarına yakın davranırken bazılarına karşı mesafeli ve soğuk davranıyorsa o kurumda mobbingin olduğu ifade edilebilir (Işık, 2007; Aktaran: Erdoğan, 2009).

Kurum içerisinde eşit statüye sahip kişiler arasında gerçekleşen mobbinge işlevsel veya yatay mobbing adı verilmektedir. Yatay mobbing aralarında işlevsel ilişkilerin olduğu işgörenler arasında söz konusu olan bir mobbing türüdür (Karslıoğlu-Yeni, 2013: 43). Yatay şiddet, işyerinde çekememezlik, rekabet, kıskançlık gibi nedenlerden ötürü gelişmektedir. Yatay şiddet mağduru kişi, sadece kendisi işe eşit pozisyonda olanlarla değil, aynı zamanda üst statüden yapılan şiddetle de savaşmak zorunda kalmaktadır. Bu durum mağdur bireyin iş yerinde yalnızlaşmasına ve yabancılaşmasına neden olmaktadır (Işık, 2007; Aktaran: Erdoğan, 2009).

Mobbingin İçinde Yer Alan Bireyler

Mobbingin içinde yer alan bireyler mobbingin uygulayıcıları, mobbing mağdurları/mobbinge maruz kalanlar ve mobbing izleyicileri olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Alan yazında mobbing yapan birey için "mobbing uygulayıcısı", "saldırgan", "tacizci" ya da "zorba" ifadeleri kullanılmaktadır (Karslıoğlu-Yeni, 2013). Mobbing uygulayan kişi işyerinde kendisinin yetersiz kalmasıyla beraber güvensizlik ve korku hissine kapılmakta, bunun sonucunda da mobbing uygulayabilmektedir. Bir başka deyişle mobbing uygulayan taraf, kendi eksiğini gizlemek için psikolojik şiddete başvurmaktadır. Mobbing uygulayan kişinin genellikle kişilik bozukluğunun olması muhtemeldir. Nitekim belirtilen nitlelikler de bu görüşü desteklemektedir. Mobbing uygulayıcısının nitelikleri ve davranışları göz önünde bulundurulduğunda bu davranışın her şeyden önce insan haklarının ihlali niteliğine sahip olduğu neticesine varılabilmektedir (Saraç, 2018).

İşyerinde mobbinge maruz kalan kişi "mobbing mağduru" ya da "kurban" olarak adlandırılmaktadır. Literatür kapsamında mobbing mağduruna dair belirlenmiş bir kişilik

modeli bulunmamaktadır. Fakat yapılan çalışmalar bir takım karakteristik nitelikleri bulunan işgörenlerin mobbinge uğramaya daha açık olduğunu göstermektedir (Karslıoğlu-Yeni, 2013). Mobbinge maruz kalan kişilerin kurum bünyesinde aykırı davranışları bulunmayan, ancak düşünceleri ve performanslarıyla diğer işgörenlerden ayrılan kişiler oldukları bilinmektedir. Fakat bu nitelikler mobbing uygulayıcısı kişilerde olduğu gibi net bir şekilde dile getirilememektedir. Mobbinge uğrayan kişinin sahip olduğu zihinsel güç mobbinge maru kalma düzeyini etkiliyor olsa da mobbingin periyodik şekilde tekrarlanması mağdurun olumsuz durumlarla yüzleşmesini kaçınılmaz hale getirmektedir (Saraç, 2018).

Mobbing içinde yer alan diğer bireyler ise mobbingin izleyicileridir. Mobbing her ne kadar tacizci ve mağdur arasında geçen bir süreç şeklinde ifade edilse bile, zamanla sürece katılanların sayısı artabilir. Mobbing sürecinde izleyiciler, sürece direkt olarak müdahale etmeyen fakat bir şekilde süreci algılayan, etkilerini hisseden kişilerdir. Alan yazın kapsamında bu kişiler "izleyiciler", "seyirciler", "tanık olan taraf" olarak adlanırılmışlardır (Karslıoğlu-Yeni, 2013).

Örgütsel Sessizlik Kavramı

Modern çalışma hayatında farklı nedenlere paralel olarak örgütsel yapı içinde çalışanlar sessiz olmayı ya da düşüncelerini ortaya koyma konusunda kararsız olmayı tercih etmektedirler (Premeaux & Bedeian, 2003; Panahi ve arkadaşları, 2012). Bu durum zaman içerisinde çalışanlarda örgütsel sessizliğin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Günümüzde birçok işletmede örgütsel sessizliğin oldukça yaygın olduğu görülmektedir (Pinder & Harlos, 2001).

Örgütsel sessizlik ya da çalışan sessizliği kavram olarak değerlendirildiğinde; örgüt bünyesinde karşı karşıya kalınan sorunlar ya da konulara, çalışanların ortak ve bilinçli şekilde tepkisiz kalma durumu veya duygu ve düşüncelerini diğer insanlarla paylaşmamaları şeklinde dile getirilmektedir. Çalışanların kurum içerisindeki belirli konu ve problemleri bilmelerine rağmen üstleriyle gerçekleri konuşamamaları, sessizlik konusunu çalışmaya değer kılmaktadır. Kurum bünyesinde sessizlik havasının gelişmesi, çalışanların fikirlerini açık bir şekilde ifade etmelerinin etkisi olmayacağı ya da tehlikeli olacağına ilişkin inanca sahip olmaları ile başlamaktadır (Ülker & Kanten, 2009). Yalçınsoy'a (2017) göre çalışanların iş, iş yeri ve kurumla ilgili konulardaki bilgi, görüş ve düşüncelerini mevcut durumu düzeltme becerisi olan kişi ya da yöneticilerden farklı sebeplerle bilerek ve isteyerek gizlemeleri davranışı işgören sessizliği olarak ifade edilmektedir. İşgören sessizliğinin kurum bünyesinde yaygın olarak görülmesi halinde ise örgütsel sessizlik söz konusu olmaktadır.

Araştırma kapsamında yer verilen bir başka kavram örgütsel sessizliktir. Sessizlik konusundaki araştırmalar 1970'li yıllarda Hirschman'ın "Exit, Voice and Royalty" adlı araştırması ile yankı uyandırmaya başlamıştır. 1980'li yılların ortasından 2000'li yıllara dek geçen sürede konuşma ve sessizlik, şikayetçi olma, konu benimsetme, ilkeli örgütsel muhalefet, problem bildirme gibi yeni çalışmalarla konunun içeriği genişletilmiştir. Aynı şekilde bu süreçte örgütsel adaletle ilgili ilk çalışmalar da çalışanların konuşmasına yoğunlaşılmıştır. 1990'lı yıllarında sonuna doğru yapılan çalışmalar sağır kulak sendromu ve sosyal dışlama gibi konulara doğru kaymıştır (Yaman & Ruçlar, 2014).

Örgütsel Sessizliğe Neden Olan Faktörler

Örgütsel sessizliğin farklı sebepleri vardır (Yeşilaydın ve ark., 2016: 15). Bir kültür unsuru olarak atasözlerinin, toplumsal hayatta olduğu kadar örgütsel hayatta da kişilerin tutumları üzerinde ciddi etkilerinin olduğu düşünülmektedir. Toplumumuzda "söz gümüş ise sükût altındır" veya "erken öten horozun başı kesilir" atasözleri, sessizliğin ve konuşmamanın kültürel açıdan desteklendiğini ortaya koymaktadır (Aktaş & Şimşek, 2014). Kültürel açıdan ele alındığı zaman sessiz kalmak ve her konu hakkında fikir ortaya atmamak bir erdem göstergesi olarak kabul edilmektedir (Tayfun & Çatır, 2013). Buna karşın işgörenlerin bazı durumlara karşı bilerek sessiz kalmaları ve kuruma faydalı olacak gereken bilgiyi iletmemeleri olumsuz bir durum olmasının yanı sıra "örgütsel sessizlik" ile kavramsallaştırılmaktadır (Aktaş & Şimşek, 2014). Kültürel yapının yanında örgütsel sessizliğe neden olan faktörler bireysel, sosyal ve örgütsel faktörler olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Literatürde örgütsel sessizliğe neden olan söz konusu unsurlar aşağıdaki gibi açıklanmıştır;

Bireysel unsurlar; çalışanların, önyargılarını, sezgilerini ve iş ortamında karşı karşıya kaldıkları riskleri kapsamaktadır. Bu sezgi, önyargı ve riskler, çalışanların kendilerini kurumun bir parçası gibi hissetmemelerine, kuruma ilişkin konulara dâhil olamamalarına ve kurumla uyum sağlayamamalarına yol açmaktadır.

Sosyal unsurlar; çalışanlar arasındaki uyumu, görev dağılımını ve güvensizlik atmosferini kapsamaktadır. Bireyler arasındaki güvensizlik ve uyumsuzluk havası çalışanların kurumsal süreçlerde bulunmalarına engel oluşturarak, örgütsel konulara dair yeterli bilgiye de erişememelerine sebep olmaktadır.

Örgütsel unsurlar; kurum bünyesinde tartışmasız şekilde kabul gören değerleri, yanlış aktarılan fikirleri ve çalışanlar arasında dayanışmanın olmamasını kapsamaktadır. Ayrıca, algılanan yönetsel ve kurumsal destek, algılanan riskler, örgüt kültürü ve yönetimin açıklığı da sessizliği ortaya çıkaran etkenlerdir (Henriksen & Dayton, 2006).

Beer & Eisenstat (2000) ise örgütsel sessizliğe neden olan unsurları aşağıdaki gibi sıralamışlardır;

- Örgüt bünyesinde yukarıdan aşağıya veya serbest bırakıcı üst yönetim algısının bulunmaması,
- Açık olmayan yöntemlerin ve çatışmaların bulunması,
- Kurum bünyesinde etkili olmayan bir üst yönetim ekibinin bulunması,
- Güçlü olmayan bir iletişim hattını olması,
- İşlevler, iş ve sınırlar arasında güçsüz bir bağlantının olması,
- Yukarıdan aşağıya doğru liderlik yetenek ve gelişmelerinin yeterli olmamasıdır.

Kahveci & Demirtaş'a (2013b) göre, meydana gelen ekonomik krizler dolayısıyla çalışanların işlerini yitirme korkusu, çalıştıkları yerlerin değiştirilmesi, problem yaratıcı, dedikoducu ve şikâyetçi olarak anlaşılma kaygıları, mevcut şartlardan memnun olmasalar da sessiz kalmalarına yol açabilmektedir.

Örgütsel Sessizlik Türleri

Literatürde örgütsel sessizlik türleri kabul edilen sessizlik, savunma amaçlı sessizlik ve örgüt yararına sessizlik olmak üzere üç grupta ele alınmaktadır. Kabul edilen sessizlikte işgörenler özgüvenlerinin az olması ve değişim için yetersiz olduklarını düşündüklerinden grup kararına uyum gösterirler. Kabul edilen seslilik serbest davranış şeklinde kendini gösterirken; işe ilişkin düşünce, fikir ve bilgilerin sözel ifadesi şeklinde açıklanabilir. Mevcut seslilik, düşük düzeyde öz-yeterlilikten kaynaklanan herhangi anlamlı bir değişim için anlaşma ve destek ifadesi olarak da ifade edilebilir (Van Dyne ve ark., 2003).

Savunma amaçlı sessizlik bireyin kendini koruma güdüsüyle sessiz kalmasını ifade etmektedir. Kendini korumak adına gerçekleştirilen bu yaklaşımda; problemleri göz ardı etme, yapılan kişisel hataları saklama ve yeni düşünceleri gizleme tutumları yer almaktadır (Tayfun & Çatır, 2013).

Kurum yararına sessizlik ise "işbirliği motivasyonuna bağlı şekilde işle alakalı fikir, bilgi ve düşüncelerin dile getirilmesi" şeklinde açıklanmaktadır (Van Dyne ve ark., 2003). Farklı bir deyişle kurum çıkarına sessizlik işgörenlerin işe ilişkin bilgilerini, düşüncelerini işbirliği güdüsüne bağlı şekilde kurum veya diğer işgörenlerin menfaatleri için dile getirmemeleridir. Bu sessizlik aktif ve bilinçli şekilde gerçekleştirilmektedir. Kurum çıkarına sessizlik beraberinde gizli bilgilerin ortaya çıkarılmamasını da kapsayabilir (Tayfun & Çatır, 2013).

Örgütsel Sessizliğin Sonuçları

Örgütsel sessizlik kurumları etkilerken beraberinde bireyleri de etkilemektedir. Sosyal bir varlık olan birey, çevresi ile etkileşim sağlayarak sosyalleşebilmektedir. Fakat iletişim yollarının kapalı olduğu kurumlarda çalışanların konuşmaları kendileri bakımından risk yaramasının yanı sıra konuşmamaları birtakım problemlerle karşılaşmalarına yol açmaktadır (Yalçınsoy, 2017). Bu sorunların başında örgütsel problemlerin ortaya çıkması gelmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da örgütsel sessizliğin çeşitli örgütsel problemlere zemin hazırladığı belirtilmektedir (Alparslan & Kayalar, 2012). Bunun yanında yapılan çalışmalarda örgüt yararını göz önünde bulundurarak sessiz kalmanın örgütsel performansı arttıran bir unsur olduğu ifade edilmektedir (Tayfun & Çatır, 2013).

Örgütsel sessizlik çalışanlar açısından bazı bireysel sorunları da ortaya çıkarabilmektedir. Kendilerine konuşma olanağı sunulmayan çalışanların kontrol etme gereksinimi karşılanmamış olduğu için çevrelerini ve gerçekleştirdikleri işleri etkileme noktasında kendilerini güçsüz hissedebilmektedirler (Yalçınsoy, 2017). Bunun yanında yapılan çalışmalarda örgütsel sessizlik düzeyinin yüksek olmasının çalışanların yaşam doyumlarını olumsuz yönde etkilediği (Şimşek & Aktaş, 2014) ve çalışan performansının azalmasına neden olduğu belirtilmektedir (Tayfun & Çatır, 2013).

Yapılan araştırmalar kapsamında olumsuz yansımaları belirlenmiş olan örgütsel sessizlik ile etkin şekilde mücadele edilmesi gerek işgörenler için gerekse örgütler için oldukça önemlidir. Örgütsel sessizliğin ortadan kaldırılması ile çalışanların yaşadığı olumsuz durumlar ortadan kalkacak bununla beraber çalışanlar problemlerin çözümü veya süreçlerin iyileştirilmesi gibi

konularda fikir, bilgi ve düşüncelerini paylaşmasıyla en uygun çözümler ortaya koyulacaktır (Yalçınsoy, 2017).

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Yürütülen bu çalışmada en az iki ve daha fazla değişken arasındaki ilişkinin belirlenesinde kullanılan ilişkisel tarama modelinden yararlanılmıştır. Bu araştırma modelinin kullanıldığı çalışmalarda iki ve daha fazla bağımlı değişken arasındaki ilişki ile söz konusu ilişkinin yönü (negatif yönlü ya da pozitif yönlü ilişki) belirlenebilmektedir (Can, 2014).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Yapılan bu araştırmanın evrenini Siirt Üniversitesi bünyesinde görev yapan idari personel meydana getirmektedir. Araştırmanın örneklem grubu ise örneklem içerisinde tesadüfü örneklem seçim yöntemi ile belirlenmiş olan 14 kadın ve 87 erkek olmak üzere toplam 101 idari personelden meydana gelmiştir. Örneklem grubunda yer alan personelin demografik özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgilerine İlişkin Frekans ve Yüzdelik Dağılımlar

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Kadın	14	13,9
	Erkek	87	86,1
Medeni durum	Evli	81	80,2
	Bekar	20	19,8
Yaş grubu	26-34	41	40,6
	35-45	46	45,5
	45+	14	13,9
Eğitim durumu	Lise	8	7,9
	Ön lisans	20	19,8
	Lisans	54	53,5
	Yüksek lisans	19	18,8
Ünvan	Memur	70	69,3
	İdareci	31	30,7
Mesleki kıdem	1-5 yıl	11	10,9
	6-10 yıl	41	40,6
	11+ yıl	49	48,5
Gelir durumu	22000-27000	27	26,7
	27001-32.000	43	42,6
	32001-42.000	31	30,7

Tablo incelendiğinde, araştırmada yer alan katılımcıların %13,9'unun kadın, %86,1'inin erkek olduğu, %80,2'sinin evli, %19,8'inin bekar olduğu, %40,6'sının 26-34 yaş aralığında, %45,5'inin 35-45 yaş ve %13,9'unun ise 45 yaşının üzerinde olduğu, %7,9'unun lise mezunu, %19,8'inin ön lisans, %53,5'inin lisans ve %18,8'inin yüksek lisans mezunu olduğu

görülmektedir. Katılımcıların %69,3'ü memur, %30,7'si idareci olarak görev yapmakta olup, %10,9'u 1-5 yıl arasında mesleki kıdeme sahip, %40,6'sı 6-10 yıl, %48,5'i 11 yıl ve üzeri mesleki kıdeme sahiptir. Katılımcıların %26,7'si 22000-27000 TL arasında gelir durumuna, %42,6'sı 27001-32000 TL ve %30,7'si 32001-42000 TL ve gelir durumuna sahiptir.

Veri Toplama Araçları

Yürütülen bu çalışmaya katılan personelin demografik özelliklerinin belirlenmesinde araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda yer alan sorular ile üniversite personelinin cinsiyetlerine, medeni durumlarına, yaş gruplarına, eğitim durumlarına, unvanlarına, mesleki kıdemlerine ve gelir durumlarına ilişkin bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan üniversite personelinin psikolojik yılgınlık düzeylerinin belirlenmesinde Leymann tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Yapıcı (2008) tarafından yapılan "Mobbing Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçekte toplam 45 madde bulunmaktadır. Ölçekte yer alan bu ifadelere verilen cevaplar (1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Sık sık ve (5) Her zaman ölçülerine göre derecelendirilmektedir. Ölçek alt boyutları; İletişime yönelik saldırılar, Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar, Sosyal konuma saldırılar, Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar ve Sağlığa yönelik saldırılar şeklinde sıralanmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan ise bireyin genel psikolojik yılgınlık düzeyini belirlemektedir (Elmas, 2012).

Araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik algı düzeylerinin belirlenmesinde Van Dyne arkadaşları (2003) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması Şehitoğlu & Zehir (2010) tarafından yapılan "Örgütsel Sessizlik Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek toplam 14 maddeden oluşan, yapı itibariyle 5'li likert türünde bir ölçektir. Bu kaspamda her bir maddeye verilen yanıtlar (1) kesinlikle katılmıyorum ve (5) kesinlikle katılıyorum aralığında puanlanmaktadır. Ölçekte bulunan maddelerden ilk 6"sı kabullenici sessizliği, 7-9 arasındakiler korunmacı sessizliği ve 10-14 arasındakiler ise korumacı sessizliği ölçmeye yöneliktir (Çalık, 2016).

Verilerin Analizi

Çalışma sonucunda elde edilen verilerin analizinde SPSS 26.0 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde ilk olarak güvenilirlik ve normal dağılım analizi uygulanmıştır.

Tablo 2. Ölçek Puanlarına İlişkin Güvenilirlik ve Normallik Analizi

Ölçek	Cronbachs's Alpha (α)	K-S
Kabullenici	,768	,002
Korunmacı	,757	,000
Korumacı	,903	,000
Örgütsel sessizlik	,765	,000
İletişime yönelik saldırılar	,829	,001

Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	,762	,000
Sosyal konuma saldırılar	,861	,000
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	,855	,010
Sağlığa yönelik saldırılar	,813	,000
Toplam mobbing davranışları	,940	,043

Tablo incelendiğinde, araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin analiz için yeterli düzeyde güvenilir olduğu görülmektedir ($\alpha>0,60$). Normal dağılıma ilişkin One Sample Kolmogorov-Smirnov sonuçları incelendiğinde verilerin normal dağılıma uygun olmadığı görülmektedir ($p<0,05$). Çalışma sonucunda elde edilen veriler normal dağılıma uygun olmadığından dolayı non-parametrik analiz yöntemleri tercih edilmiştir. Cinsiyet, medeni durum ve unvan değişkenlerine göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Mann Whitney U Testi kullanılırken, yaş, eğitim durumu, mesleki kıdem ve gelir durumuna göre ölçek puanlarının karşılaştırılmasında Kruskal Wallis H Testi uygulanmıştır. Psikolojik yılgınlık ölçeği ile örgütsel sessizlik ölçeği arasındaki ilişkinin incelenmesinde Spearman Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 3. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek	N	X	SS
İletişime yönelik saldırılar	101	1,85	0,53
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	101	1,96	0,68
Sosyal konuma saldırılar	101	1,87	0,55
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	101	2,17	0,75
Sağlığa yönelik saldırılar	101	1,41	0,52
Toplam mobbing davranışları	101	1,89	0,49

Tablo incelendiğinde katılımcıların iletişime yönelik saldırılar, sosyal ilişkilere yönelik saldırılar, sosyal konuma yönelik saldırılar, mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar ve toplam mobbing davranışları algı seviyelerinin orta düzeyin altında olduğu, sağlığa yönelik saldırı algı seviyesinin ise düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	N	X	SS	U	p
İletişime yönelik saldırılar	Kadın	14	1,83	0,60	568,5	,690
	Erkek	87	1,86	0,53		
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	Kadın	14	2,00	1,00	556,5	,602
	Erkek	87	1,96	0,63		
Sosyal konuma saldırılar	Kadın	14	1,60	0,49	383,0	,026
	Erkek	87	1,92	0,54		
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	Kadın	14	2,03	0,70	524,0	,403
	Erkek	87	2,19	0,76		
Sağlığa yönelik saldırılar	Kadın	14	1,33	0,42	560,0	,601
	Erkek	87	1,42	0,54		

Toplam mobbing davranışları	Kadın Erkek	14 87	1,76 1,91	0,47 0,49	507,5	,318

Tablo incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetlerine göre iletişime yönelik saldırı, sosyal ilişkilere yönelik saldırı, mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı ve toplam mobbing davranışları algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olmadığı (p>0,05), ancak erkek katılımcıların sosyal konuma yönelik saldırı algı düzeylerinin kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu (p<0,05) görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Medeni durum	N	X	SS	U	p
İletişime yönelik saldırılar	Evli Bekar	81 20	1,85 1,85	0,57 0,34	744,0	,573
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	Evli Bekar	81 20	1,94 2,05	0,68 0,73	778,5	,786
Sosyal konuma saldırılar	Evli Bekar	81 20	1,87 1,88	0,58 0,41	767,0	,714
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	Evli Bekar	81 20	2,19 2,11	0,78 0,64	778,0	,785
Sağlığa yönelik saldırılar	Evli Bekar	81 20	1,42 1,36	0,54 0,44	789,0	,846
Toplam mobbing davranışları	Evli Bekar	81 20	1,89 1,88	0,53 0,34	776,0	,772

Tablo incelendiğinde, katılımcıların medeni durumuna göre psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 6. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Yaş grubu	N	X	SS	x^2	p
İletişime yönelik saldırılar	26-34 35-45 45+	41 46 14	1,91 1,87 1,64	0,58 0,53 0,37	3,0	,223
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	26-34 35-45 45+	41 46 14	2,04 1,99 1,66	0,81 0,60 0,45	3,0	,227
Sosyal konuma saldırılar	26-34 35-45 45+	41 46 14	1,91 1,91 1,62	0,57 0,55 0,41	3,6	,165
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	26-34 35-45 45+	41 46 14	2,19 2,23 1,93	0,74 0,78 0,70	1,6	,456
Sağlığa yönelik saldırılar	26-34 35-45	41 46	1,47 1,38	0,56 0,51	1,2	,550

Toplam mobbing davranışları	45+	14	1,30	0,46	3,4	,184
	26-34	41	1,93	0,52		
	35-45	46	1,92	0,49		
	45+	14	1,66	0,37		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların yaş grubuna göre psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 7. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim durumu	N	X	SS	x^2	p
İletişime yönelik saldırılar	Lise	8	1,76	0,36	0,6	,898
	Önlisans	20	1,86	0,55		
	Lisans	54	1,83	0,53		
	Yüksek lisans	19	1,94	0,62		
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	Lise	8	1,95	0,56	2,7	,437
	Önlisans	20	1,84	0,54		
	Lisans	54	1,94	0,70		
	Yüksek lisans	19	2,18	0,83		
Sosyal konuma saldırılar	Lise	8	2,04	0,52	2,6	,450
	Önlisans	20	1,98	0,47		
	Lisans	54	1,82	0,54		
	Yüksek lisans	19	1,82	0,64		
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	Lise	8	1,89	0,38	4,7	,195
	Önlisans	20	2,32	0,65		
	Lisans	54	2,08	0,78		
	Yüksek lisans	19	2,40	0,84		
Sağlığa yönelik saldırılar	Lise	8	1,50	0,47	1,9	,603
	Önlisans	20	1,48	0,52		
	Lisans	54	1,36	0,53		
	Yüksek lisans	19	1,43	0,55		
Toplam mobbing davranışları	Lise	8	1,87	0,37	2,0	,566
	Önlisans	20	1,95	0,41		
	Lisans	54	1,84	0,52		
	Yüksek lisans	19	1,96	0,56		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların eğitim durumuna göre psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 8. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Unvana Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Unvan	N	X	SS	U	p
İletişime yönelik saldırılar	Memur	70	1,84	0,53	1036,5	,720
	İdareci	31	1,88	0,56		
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	Memur	70	1,97	0,71	1063,0	,870
	İdareci	31	1,95	0,63		
Sosyal konuma saldırılar	Memur	70	1,85	0,56	992,5	,495

Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	İdareci	31	1,91	0,52	973,5	,411
	Memur	70	2,13	0,73		
	İdareci	31	2,27	0,80		
Sağlığa yönelik saldırılar	Memur	70	1,40	0,54	1040,0	,719
	İdareci	31	1,42	0,49		
Toplam mobbing davranışları	Memur	70	1,87	0,49	985,5	,464
	İdareci	31	1,93	0,50		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların unvanlarına göre psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 9. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Mesleki kıdem	N	X	SS	x^2	p
İletişime yönelik saldırılar	1-5 yıl	11	1,87	0,34	0,9	,653
	6-10 yıl	41	1,81	0,57		
	11+ yıl	49	1,88	0,54		
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	1-5 yıl	11	1,96	0,50	0,1	,962
	6-10 yıl	41	1,99	0,80		
	11+ yıl	49	1,94	0,62		
Sosyal konuma saldırılar	1-5 yıl	11	1,96	0,38	0,8	,674
	6-10 yıl	41	1,86	0,64		
	11+ yıl	49	1,87	0,49		
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	1-5 yıl	11	2,04	0,59	0,6	,736
	6-10 yıl	41	2,15	0,74		
	11+ yıl	49	2,22	0,80		
Sağlığa yönelik saldırılar	1-5 yıl	11	1,36	0,52	0,1	,974
	6-10 yıl	41	1,42	0,56		
	11+ yıl	49	1,40	0,50		
Toplam mobbing davranışları	1-5 yıl	11	1,89	0,34	0,3	,866
	6-10 yıl	41	1,87	0,55		
	11+ yıl	49	1,90	0,47		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların mesleki kıdemine göre psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir (p>0,05).

Tablo 10. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Ölçeği Puanlarının Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Gelir durumu	N	X	SS	x^2	p	Gruplar arası fark
İletişime yönelik saldırılar	22000-27000	27	1,69	0,45	3,7	,156	-
	27001-32000	43	1,86	0,48			
	32001-42000	31	1,99	0,64			
Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	22000-27000	27	1,95	0,77	1,5	,466	-
	27001-32000	43	1,91	0,63			

	32001-42000	31	2,05	0,70			
Sosyal konuma saldırılar	22000-27000	27	1,81	0,61			
	27001-32000	43	1,85	0,44	0,9	,649	-
	32001-42000	31	1,96	0,63			
Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	22000-27000	27	1,89	0,76			
	27001-32000	43	2,17	0,62	8,4	,015	1<2 1<3
	32001-42000	31	2,43	0,85			
Sağlığa yönelik saldırılar	22000-27000	27	1,33	0,47			
	27001-32000	43	1,34	0,42	2,4	,299	-
	32001-42000	31	1,57	0,66			
Toplam mobbing davranışları	22000-27000	27	1,76	0,51			
	27001-32000	43	1,87	0,37	3,7	,160	-
	32001-42000	31	2,03	0,59			

Tablo incelendiğinde, katılımcıların gelir durumuna göre iletişime yönelik saldırı, sosyal ilişkilere yönelik saldırı, sosyal korunma saldırı, sağlığa yönelik saldırı ve toplam mobbing davranış algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık (p>0,05) görülmemektedir. Ancak katılımcıların gelir durumuna göre mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı algı düzeylerinin arasında anlamlı farklılık (p<0,05) görülmektedir. 27001-32000 TL geliri olan katılımcıların mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı algı düzeylerinin 2200-32000 TL geliri olan katılımcılardan istatistiksel olarak daha yüksek olduğu (p<0,05), aynı zamanda 32001-42.000 TL geliri olan katılımcıların da 27001-32000 TL arasında geliri olan katılımcılara göre mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı algı düzeylerinin arasında anlamlı farklılık olduğu (p<0,05) görülmektedir.

Tablo 11. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçek	N	X	SS
Kabullenici	101	2,39	0,80
Korunmacı	101	2,70	1,01
Korumacı	101	4,19	0,97
Örgütsel sessizlik	101	3,10	0,58

Tablo incelendiğinde, katılımcıların kabullenici sessizlik düzeyinin orta seviyenin altında olduğu, korumacı sessizlik ve toplam örgütsel düzeyinin orta seviyede olduğu ve korumacı sessizlik düzeyinin ise orta seviyenin üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 12. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Cinsiyet	N	X	SS	U	p
Kabullenici	Kadın	14	2,36	0,57	605,0	,968
	Erkek	87	2,39	0,83		
Korunmacı	Kadın	14	2,38	0,83	487,5	,229
	Erkek	87	2,75	1,03		
Korumacı	Kadın	14	4,39	0,53	588,0	,833
	Erkek	87	4,16	1,03		
Örgütsel sessizlik	Kadın	14	3,09	0,37	602,0	,945

	Erkek	87	3,10	0,61		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 13. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Medeni Duruma Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Medeni durum	N	X	SS	U	p
Kabullenici	Evli	81	2,42	0,84	733,0	,510
	Bekar	20	2,28	0,61		
Korunmacı	Evli	81	2,73	1,07	737,0	,531
	Bekar	20	2,57	0,72		
Korumacı	Evli	81	4,13	1,04	736,5	,522
	Bekar	20	4,44	0,56		
Örgütsel sessizlik	Evli	81	3,10	0,62	802,0	,946
	Bekar	20	3,11	0,44		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 14. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Yaş grubu	N	X	SS	x^2	p
Kabullenici	26-34	41	2,42	0,89	0,7	,702
	35-45	46	2,41	0,73		
	45+	14	2,24	0,74		
Korunmacı	26-34	41	2,81	1,01	2,7	,262
	35-45	46	2,72	1,04		
	45+	14	2,29	0,87		
Korumacı	26-34	41	4,25	0,95	0,3	,863
	35-45	46	4,13	1,06		
	45+	14	4,23	0,75		
Örgütsel sessizlik	26-34	41	3,16	0,60	0,7	,692
	35-45	46	3,09	0,56		
	45+	14	2,96	0,62		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin yaş grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 15. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Eğitim durumu	N	X	SS	x^2	p
Kabullenici	Lise	8	2,27	1,04	4,0	,264
	Önlisans	20	2,37	0,66		
	Lisans	54	2,28	0,69		
	Yüksek lisans	19	2,76	1,02		

Korunmacı	Lise	8	2,92	0,96	1,9	,597
	Önlisans	20	2,62	0,91		
	Lisans	54	2,61	0,99		
	Yüksek lisans	19	2,93	1,18		
Korumacı	Lise	8	4,23	0,84	1,2	,746
	Önlisans	20	4,04	1,10		
	Lisans	54	4,28	0,93		
	Yüksek lisans	19	4,08	1,06		
Örgütsel sessizlik	Lise	8	3,11	0,58	1,6	,654
	Önlisans	20	3,02	0,56		
	Lisans	54	3,07	0,54		
	Yüksek lisans	19	3,27	0,72		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 16. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Unvana Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Unvan	N	X	SS	U	p
Kabullenici	Memur	70	2,40	0,79	1042,5	,753
	İdareci	31	2,38	0,81		
Korunmacı	Memur	70	2,73	0,97	1024,0	,651
	İdareci	31	2,62	1,09		
Korumacı	Memur	70	4,18	0,91	960,0	,347
	İdareci	31	4,22	1,12		
Örgütsel sessizlik	Memur	70	3,10	0,60	1066,5	,891
	İdareci	31	3,09	0,56		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin unvana göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 17. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Mesleki Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Mesleki kıdem	N	X	SS	x^2	p
Kabullenici	1-5 yıl	11	2,32	0,77	0,5	,789
	6-10 yıl	41	2,46	0,86		
	11+ yıl	49	2,34	0,76		
Korunmacı	1-5 yıl	11	3,21	0,82	4,6	,102
	6-10 yıl	41	2,71	1,02		
	11+ yıl	49	2,57	1,02		
Korumacı	1-5 yıl	11	4,42	0,74	1,9	,388
	6-10 yıl	41	4,31	0,85		
	11+ yıl	49	4,04	1,10		
Örgütsel sessizlik	1-5 yıl	11	3,26	0,59	2,7	,257
	6-10 yıl	41	3,18	0,66		
	11+ yıl	49	3,00	0,50		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin mesleki kıdeme göre istatistiksel olarak anlamlı seviyede farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 18. Katılımcıların Örgütsel Sessizlik Ölçeği Puanlarının Gelir Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ölçek	Gelir durumu	N	X	SS	x^2	p
Kabullenici	22000-27000	27	2,44	0,76	3,5	,172
	27001-32000	43	2,22	0,72		
	32001 – 42000	31	2,57	0,90		
Korunmacı	22000-27000	27	2,88	0,94	3,3	,195
	27001-32000	43	2,50	0,98		
	32001 – 42000	31	2,81	1,07		
Korumacı	22000-27000	27	4,44	0,57	1,2	,553
	27001-32000	43	4,10	1,01		
	32001 – 42000	31	4,10	1,18		
Örgütsel sessizlik	22000-27000	27	3,25	0,59	4,8	,092
	27001-32000	43	2,96	0,49		
	32001 – 42000	31	3,17	0,67		

Tablo incelendiğinde, katılımcıların örgütsel sessizlik seviyesinin gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir (p>0,05).

Tablo 19. Katılımcıların Psikolojik Yılgınlık Düzeyi ve Örgütsel Sessizlik Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. İletişime yönelik saldırılar	r	-									
	p										
2. Sosyal ilişkilere yönelik saldırılar	r	,587	-								
	p	,000									
3. Sosyal konuma saldırılar	r	,545	,599	-							
	p	,000	,000								
4. Mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar	r	,486	,496	,657	-						
	p	,000	,000	,000							
5. Sağlığa yönelik saldırılar	r	,339	,374	,517	,576	-					
	p	,001	,000	,000	,000						
6. Toplam mobbing davranışları	r	,748	,718	,882	,842	,626	-				
	p	,000	,000	,000	,000	,000					
7. Kabullenici	r	,158	,106	,045	,138	,029	,124	-			
	p	,114	,290	,655	,168	,771	,215				
8. Korunmacı	r	,135	,145	,108	,212	-,011	,157	,401	-		
	p	,180	,149	,281	,033	,911	,117	,000			
9. Korumacı	r	-,189	-,131	-,164	-,216	,037	-,206	-,032	,189	-	
	p	,059	,191	,101	,030	,715	,039	,749	,059		
10. Örgütsel sessizlik	r	,056	,077	-,005	,071	,056	,051	,673	,699	,563	-
	p	,577	,446	,957	,478	,579	,613	,000	,000	,000	

Tablo incelendiğinde, katılımcıların iletişime yönelik saldırı, sosyal ilişkilere yönelik saldırı, sosyal konuma saldırı, sağlığa yönelik saldırı ve toplam mobbing davranış algı düzeyleri ile kabullenici sessizlik ve toplam örgütsel sessizlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir (p>0,05). Ancak katılımcıların mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı düzeyleri

ile korunmacı sessizlik düzeyleri arasında (r=,212; p<0,05) pozitif ve düşük seviyede ilişki bulunmaktadır. Aynı zamanda mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı düzeyleri ile korumacı sessizlik düzeyleri arasında (r=-,216; p<0,05) negatif ve düşük seviyede ilişki görülmektedir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan bu araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerine ilişkin bulgular incelendiği zaman, iletişime yönelik saldırılar, sosyal ilişkilere yönelik saldırılar, sosyal konuma yönelik saldırılar, mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar ve toplam mobbing davranışları algı seviyelerinin orta düzeyin altında olduğu, sağlığa yönelik saldırı algı seviyesinin ise düşük düzeyde olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılan personelin genel anlamda mobbing algılarının yüksek olmadığı görülmüştür. Literatürde bu nalanda yapılan bazı çalışmalarda mobbing algısının yüksek, bazı çalışmalarda ise orta ve düşük düzeyde olduğu rapor edilmiştir (Uçan (2018; Saraç, 2018). Araştırma sonuçları arasında tutarsızlıklar olmasının temelinde araştırmaların farklı sektörlerde yer alan çalışanlar üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yapılan bu çalışmaya katılan personelin cinsiyet değişkenine göre psikolojik yılgınlık düzeylerine ilişkin bulgular incelendiği zaman, sadece sosyal konuma saldırılar alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık bulunduğu tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre, erkek katılımcıların sosyal konuma yönelik saldırı algı düzeylerinin kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürde bu alanda farklı örneklem gruplar üzerinde yürütülen çalışma sonuçları da cinsiyet değişkeninin psikolojik yılgınlık algısı üzerinde belirleyici olduğunu göstermektedir (Kılıç ve ark., 2016; Palabıyık, 2018).

Yürütülen bu çalışmada medeni durum değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin medeni durumuna göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan ve araştırma sonuçları ile paralellik göstermeyen bir çalışmada akademik personelin psikolojik yılgınlık algı düzeylerinin medeni durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Tepe ve ark., 2020).

Yürütülen bu çalışmada yaş grubu değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Literatürde psikolojik yılgınlık algısının yaş unsuruna göre farklılaştığını ortaya koyan araştırma bulguları da mevcuttur (Salman & Yalçınkaya, 2017). Bu alanda akademik personel üzwerinde yürütülen bir çalışmafa yaş azaldıkça akademik personelin mobbinge maruz kalma düzeylerinin yükseldiği rapor edilmiştir (Tepe ve ark., 2020). Yürütülen bu araştırma yaş unsurunun psikolojik yılgınlık algısı üzerinde belirleyici olmamasının temelinde yöneticilerin akademik ve idari personel ile ilişkilerinde yaş unsurunu dikkate almaksızın hareket etmesinin yattığı düşünülebilir.

Yürütülen bu çalışmada eğitim düzeyi değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde araştırmaya katılan personelin büyük bir bölümünün yüksek eğitim düzeyine sahip olmasının yattığı düşünülebilir. Buna karşılık literatürde yer alan bazı çalışmalarda eğitim düzeyi değişkenine göre çalışanların psikolojik yılgınlık algılarının anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Kılıç ve ark., 2016).

Yürütülen bu çalışmada unvan değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin unvanına göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Literatürde bu alanda yapılan bazı çalışmalarda unvan değişkeninin psikolojik yılgınlık algısı üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmektedir. Kılıç ve arkadaşları (2016) tarafından bu konuda yapılan bir çalışmada sağlık personelinin psikolojik yılgınlık algısını etkileyen değişkenlerin incelenmesi amaçlanmış, söz konusu çalışmada unvan değişkenine göre çalışanların psikolojik yılgınlık algılarının anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Tepe ve arkadaşları (2020) tarafından yapılan araştırmada da akademik personelin psikolojik yılgınlık algısının unvan değişkenine göre farklılık gösterdiği rapor edilmiştir. Araştırma sonuçları arasında paralellik olmamasının temelinde araştırmaların farklı sektörlerde çalışan personel üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yürütülen bu çalışmada mesleki kıdem değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında psikolojik yılgınlık alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin mesleki kıdemine göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. bu konuda yapılan bir çalışmada akademik personelin mesleki kıdem düzeyine göre psikolojik yılgınlık algılarının anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuş, özellikle meslek yaşamının ilk yıllarındaki personelin psikolojik yılgınlık algı düzeyinin diğer personelden daha yüksek olduğu rapor edilmiştir (Tepe ve ark., 2020).

Yürütülen bu çalışmada gelir düzeyi değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin psikolojik yılgınlık düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur. Gruplar arasındaki farklılığın sadece mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar alt boyutunda olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan sonuçlara göre, gelir düzeyi yüksek olan personelin mesleki ve özel yaşama yönelik saldırılar alt boyutuna ilişkin puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu konuda yapılan farklı bir araştırmada psikolojik yılgınlık algı düzeyinin düşük gelir grubunda yer alan çalışanlar lehine anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Çakıroğlu & Tengilimoğlu, 2014).

Yapılan bu çalışmada personelin örgütsel sessizlik düzeylerine ilişkin bulgular incelendiği zaman, katılımcıların kabullenici sessizlik düzeyinin orta seviyenin altında olduğu, korumacı sessizlik ve toplam örgütsel düzeyinin orta seviyede olduğu ve korumacı sessizlik düzeyinin ise orta seviyenin üzerinde olduğu bulunmuştur. Literatürde bu alanda yapılan araştırmalar incelendiği zaman sektörler arasında bazı farklılıklar olmak üzere her meslek grubundan

bireyin belirli düzeyde örgütsel sessizlik algısına sahip olduğu görülmektedir (Şimşek & Aktaş, 2014; Kılıçlar & Harbalıoğlu, 2014; Çiçek-Sağlam & Yüksel, 2015).

Yürütülen bu çalışmada cinsiyet değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiği zaman cinsiyet değişkenine göre ulaşılan bulgular arasında tutarsızlıklar olduğu görülmektedir. Nitekim bu alanda yapılan bazı çalışmalarda kadın ve erkek personelin örgütsel sessizlik algısı arasında anlamlı farklılık bulunduğu, bazı çalışmalarda ise örgütsel sessizlik algısının cinsiyet değişkenine göre farklılaşmadığı belirtilmektedir (Sezgin-Nartgül & Kartal, 2013; Çiçek-Sağlam & Yüksel, 2015). Araştırma sonuçları arasında tutarsızlıklar olmasının temelinde araştırmaların farklı örgüt kültürüne sahip olan kurum ve işletmelerde çalışan bireyler üzerinde yürütülmesinin yattığı düşünülebilir.

Yürütülen bu çalışmada medeni durum değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin medeni durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Medeni durum unsuru bireyin iş yaşamını etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır. Genellikle bekar çalışanlara kıyasla eli bireylerin iş ve aile yaşamındaki sorumlulukları daha yüksektir. Bu durum bekar bireylere kıyasla evli çalışanlarda örgütsel sessizlik algısının daha yüksek olmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak yapılan çalışmada evli ve bekar personelin örgütsel sessizlik algısı arasında anlamlı farklılık olmamasının temelinde her iki grupta yer alan personelin iş-yaşam dengesini sağlamış olmasının yattığı düşünülebilir (Kılıçlar & Harbalıoğlu, 2014).

Yürütülen bu çalışmada yaş grubu değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin yaş gruplarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu sonucun ortaya çıkmasının temelinde yaş gruplarına göre üniversite personelinin örgüt yaşamına ilişkin algılarının birbirinden farklı olmamasının yattığı düşünülebilir. Buna karşılık bazı sektörlerde yaş unsurunun örgütsel sessizlik algısını etkileyen değişkenler arasında yer aldığı belirtilmektedir (Yaman & Ruçlar, 2014).

Yürütülen bu çalışmada eğitim düzeyi değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin eğitim düzeylerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Eğitim düzeylerine göre personelin örgütsel sessizlik algısının anlamlı farklılık göstermemesinin temelinde araştırmaya katılan personelin genel anlamda yüksek eğitim düzeyine sahip olmasının yattığı düşünülebilir. Literatürde bu alanda yapılan bazı çalışmalarda ise eğitim düzeyi değişkenine göre çalışanların örgütsel sessizlik algılarının anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir (Tayfun & Çatır, 2013).

Yürütülen bu çalışmada unvan değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin unvanına göre

farklılaşmadığı görülmüştür. Oruç (2013) tarafından bu konuda yapılan farklı bir çalışmada özel sektörde psikolojik yılgınlık algı düzeyinin çalışanların unvanına göre anlamlı farklılık gösterdiği rapor edilmiştir. Balkan-Akan & Oran (2017) tarafından yapılan araştırmada ise üniversite personelinde örgütsel sessizlik algısının unvan değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

Yürütülen bu çalışmada mesleki kıdem değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin mesleki kıdemlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalar incelendiği zaman bazı araştırmalarda mesleki kıdem değişkeninin örgütsel sessizlik algısı üzerinde belirleyici olduğu, bazı araştırmalarda ise mesleki kıdem değişkenine göre çalışanların örgütsel sessizlik algılarının anlamlı farklılık göstermediği rapor edilmiştir (Sezgin-Nartgül & Kartal, 2013; Yaman & Ruçlar, 2014).

Yürütülen bu çalışmada gelir durumu değişkenine göre ele alındığı zaman araştırmaya katılan personelin örgütsel sessizlik düzeylerinin anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Bunun yanında örgütsel sessizlik alt boyutlarına ilişkin bulguların da personelin gelir durumlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bu konuda yapılan ve araştırma sonuçları ile paralellik göstermeyen bir çalışmada özel sektörde örgütsel sessizlik algısının çalışanların gelir durumlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur (Kılıçlar & Harbalıoğlu, 2014). Bu alanda kamu personeli üzerinde yürütülen diğer bir çalışmada ise personelin örgütsel sessizlik algısının gelir durumu değişkenine göre farklılaşmadığı rapor edilmiştir (Kaygın & Atay, 2014).

Yapılan bu çalışmada katılımcıların mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı düzeyleri ile korunmacı sessizlik düzeyleri arasında pozitif ve düşük seviyede ilişki olduğu, bunun yanında mesleki ve özel yaşama yönelik saldırı düzeyleri ile korumacı sessizlik düzeyleri arasında negatif ve düşük seviyede ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların literatür ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Gülenç (2019) tarafından yapılan çalışmada temel eğitim ve orta eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mobbing yaşama düzeyleri ile örgütsel sessizlik, örgütsel sinizm ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bunların bazı değişkenlere göre araştırılması amaçlanmıştır. Araştırmaya Konya ilinin Kulu ilçesinde yer alan devlet okullarında görev yapan 424 öğretmen dâhil edilmiştir. Yapılan araştırma sonunda öğretmenlere uygulanan mobbing davranışlarının onların örgütsel sessizlik düzeylerini yükselttiği, öğretmenlerin karşılaştıkları mobbing karşısında sessiz kalmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çelebi (2018) tarafından yapılan çalışmada özel sektör ve kamu çalışanları arasında mobbing ve örgütsel sessizlik arasında öğrenilmiş çaresizliğin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Ankara il merkezinde bulunan kamu ve özel sektör alanında çalışan 210 birey dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgura göre çalışanlara uygulanan mobbing neticesinde çalışanların savunma amaçlı sessiz kalma düzeylerinin arttığı ve buna bağlı olarak da öğrenilmiş çaresizlik düzeyleri yükseldikçe çalışanların daha çok sessizlik davranışları sergilediği tespit edilmiştir.

Daşçı-Sönmez ve Cemaloğlu (2018) tarafından yapılan çalışmada ilköğretim kurumu yöneticilerinin liderlik tarzları ile öğretmenlerin yaşadıkları yıldırma ve örgütsel sessizlik davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Aksaray il merkezinde ve ilçelerinde yer alan ilköğretim kurumlarında görev yapan 395 öğretmen dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda okulda yöneticilik yapan bireylerin dönüşümcü ve işlemci liderlik tutumları sergiledikçe, öğretmenlerin mobbinge maruz kalma ve örgütsel sessizlik yaşama seviyelerinin azaldığı, işlemci liderlik mobbing ve örgütsel sessizlik üzerinde, dönüşümcü liderliğe kaşı daha güçlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Gün (2016) tarafından yapılan araştırmada Bitlis ili örneği üzerinden otel işletmelerinde mobbing ve örgütsel sinizm ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Bitlis ili merkezinde bulunan üç ve dört yıldızlı otellerde çalışan 99 görevli dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda otellerde çalışan bireylere uygulanan mobbing davranışlarının sonucunda örgütsel sinizm düzeylerinin yükseldiği bu sonuç neticesinde doğru orantılı olarak da örgütsel sessizlik düzeyinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Öztürk & Cevher (2016) tarafından yapılan araştırmada sessizlikte mobbing: mobbing ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya İzmir ilinde Atatürk Organize Sanayi Bölgesi'nde faaliyetine devam eden fabrikalarda görev yapan 248 çalışan dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda yıldırma davranışları ve örgütsel sessizlik arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu, mobbing alt boyutlarında olan sosyal itibara yönelik saldırıların en yüksek düzeye sahip olduğu ve örgütsel sessizlik düzeyini etkilediği tespit edilmiştir.

Atay (2014) tarafından yapılan araştırmada mobbingin örgütsel güven ve örgütsel sessizliğe etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Kars ili merkezinde Kars Aile ve Sosyal Politikalar Müdürlüğü'nde çalışanların arasından 72 birey dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda mobbing ve buna benzer davranışların uygulandığı işletmede kişilerin kaygı problemlerinin çözüme kavuşmadığı ve sebep ile bireylerin içinde bulundukları yapıda örgütsel güven düzeylerinin azaldığı ve örgütsel sessizlik düzeylerinin de yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bireyin uygulanan bu olumsuz davranış karşısında sessizliğini koruyamadığında bir zarara uğrayacağı ve bu yüzden sessiz kalmayı tercih ettiği tespit edilmiştir.

Atasever (2013) tarafından yapılan araştırmada işletmelerde yıldırmanın örgütsel sessizlik üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Gaziantep Birinci Organize Sanayi'de yer alan fabrikalarda tekstil sektöründe çalışan 211 kişi dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda çalışan personellere uygulanan yıldırma davranışları ve onların bu davranışlara karşı örgütsel sessizlik tepkisi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edildiği gibi çalışanlara karşı uygulanan yıldırma davranışlarının onların bu davranışlara karşı sessiz kalmayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Kalay ve arkadaşları (2012tarafından yapılan çalışmada örnek bir uygulama üzerinden mobbing, örgütsel sessizlik ve örgütsel sinizm ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya bir kamu üniversitesinde görev yapan akademik ve idari personeller arasından 240 görevli dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda üniversitede görev yapan akademik ve idari

görevlilere uygulanan mobing düzeyleri ile çalışanların örgütsel sessizlik düzeyleri arasında anlamlı yönde farklılığın olduğu, çalışanlara uygulanan mobbing ve bunun neticesinde bireylerin örgütsel sessizlik düzeyleri arasından rakamsal ve olumlu yönde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.

Gül & Özcan (2011) tarafından yapılan çalışmada Karaman il özel idaresinde mobbing ve örgütsel sessizlik arasında ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Karaman İl Özel İdaresi'nde çalışan 72 kamu görevlisi dâhil edilmiştir. Araştırma sonunda kurumda çalışan kamu görevlilerine uygulanan yıldırma davranışlarının çalışan bireylerin örgütsel sessizlik tutum düzeylerini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca uygulanan mobbing neticesinde çalışanların örgütsel sessizlik alt boyutlarını da etkilediği ve bu değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, akademik personelin psikolojik yılgınlık algı düzeyleri ile örgütsel sessizlik düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu bulunmuş, ortaya çıkan bu sonucun literatür ile paralellik gösterdiği bulunmuştur. Demografik değişkenlere göre ele alındığı zaman üniversite personelinin psikolojik yılgınlık düzeyinin sadece cinsiyet ve gelir durumu değişkenlerine göre farklılaştığı görülmüştür. Bunun yanında üniversite personelinin örgütsel sessizlik algısının demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur.

KAYNAKLAR

Aktaş, H., & Şimşek, E. (2014). Örgütsel sessizlik ile algılanan bireysel performans, örgüt kültürü ve demografik değişkenler arasındaki etkileşim. *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(28), 24-52.

Alparslan, A. ve Kayalar, M. (2012). Örgütsel sessizlik: sessizlik davranışları, örgütsel ve bireysel etkileri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 136-147.

Atasever, M. (2013) *Yıldırmanın örgütsel sessizlik üzerine etkisi ve işletmelerde bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Atay, M. (2014). *Mobbingin örgütsel güven ve örgütsel sessizliğe etkisi – Bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.

Balkan-Akan, B. ve Oran, F. Ç. (2017). Akademisyenlerin örgütsel sessizlik algıları: konuya ilişkin bir uygulama. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(5), 72-90.

Baykal, C. (2014). Eski bir suç, yeni bir tanım; mobbing. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(4), 629-634.

Beer, M., & Eisenstat, R. A. (2000). The silent killers of strategy implementation and learning. *MIT Sloan Management Review*, 41(4), 29-40.

Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Çakıcı, A. (2007). Örgütlerde sessizlik: Sessizliğin teorik temelleri ve dinamikleri. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 145-162.

Çakıroğlu, E., & Tengilimoğlu, D. (2014). Mobbing (yıldırma) davranışlarının tıbbi sekreterlerin tükenmişliği üzerine etkisi. *Ejovoc (electronic journal of vocational colleges), 4*(3), 167-188.

Çalık, A. (2016). *Nepotizmin Örgütsel Sessizlik Üzerine Etkisinde Öz Yeterlilik Algısının Rolü.* Doktora Tezi Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Çelebi, I. (2018). *Mobbing ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkide öğrenilmiş çaresizliğin rolü: Kamu ve özel sektör çalışanlarına yönelik bir alan araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Çiçek-Sağlam, A., & Yüksel, A. (2015). Liselerde görev yapan öğretmen ve yöneticilerin örgütsel sessizliğe ilişkin görüşleri. *Turkish Studies, 10*(7), 317-332.

ÇSGB. (2014). *İşyerinde psikolojik taciz (mobbing) bilgilendirme rehberi*. Ankara: Özel Matbaası.

Daşcı, E., & Cemaloğlu, N. (2015). İlköğretim kurumu yöneticilerinin liderlik tarzları ile öğretmenlerin yaşadıkları yıldırma (mobbing) arasındaki ilişki. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(6), 129-166.

Demir, Ş. (2009). Mobbing olgusunun hukuki değerlendirmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 139-145.

Elmas, S. (2012). *İşyerinde Mobbıng ve Çalışanların İşten Ayrılma Niyeti Üzerine Etkilerine İlişkin Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan, G. (2009). Mobbing (işyerinde psikolojik taciz). *Tbb Dergisi*, 83(4), 319-352.

Fettahlıoğlı, Ö. O. (2008). *Örgütlerde psikolojik şiddet (mobbbing): Üniversitelerde bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Gül, H., & Özcan, N. (2011). Mobbing ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişkiler: Karaman il özel idaresinde görgül bir çalışma. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 107-134.

Gülenç, E. (2019). *Temel eğitim ve orta eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin mobbing yaşama düzeyleri ile örgütsel sessizlik, örgütsel sinizm ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki ve bunların bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Gültekin, N., & Deniz, Z. (2016). İşyerinde mobbing: Çalışanlar üzerine yapılan bir araştırma. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-11.

Gün, G. (2016). Otel işletmelerinde mobbing ve örgütsel sinizm ilişkisi: Bitlis ilinde bir çalışma. *International Journal of Social Science*, 52, 201-219.

Henriksen, K., & Dayton, E. (2006). Organizational silence and hidden threats to patient safety. *Health Services Research*, 41(4), 1539-1554.

Işık, E. (2007). *İşletmelerde mobbing uygulamaları ile iş stresi ilişkisine yönelik bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kahveci, G., & Demirtaş, Z. (2013a). Öğretmenler için örgütsel sessizlik ölçeği geliştirme çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(43), 167-182.

Kahveci, G., & Demirtaş, Z. (2013b). Okul yöneticisi ve öğretmenlerin örgütsel sessizlik algıları. *Eğitim ve Bilim*, 38(167), 50-64.

Kalay, F., Oğrak, A., Bal, V., & Nişancı, Z. N. (2012). Mobbing, örgütsel sessizlik ve örgütsel sinizm ilişkisi: Örnek bir uygulama. *Sakarya İktisat Dergisi*, 3(2), 1-18.

Karslıoğlu, G. (2013). *Mobbing işyerinde psikolojik taciz*. Ankara: Ziraat Grup Matbaacılık.

Kaygın, E., & Atay, M. (2014). Mobbingin örgütsel güven ve örgütsel sessizliğe etkisi-Kamu kurumunda bir uygulama. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18*(2), 95-113.

Kehribar, A., Karabela, Ş. N., Kart Yaşar, K., Okur, A., Derya, M., Özgür, C., & Çankaya, F. (2017). Çalışma hayatında mobbing: nedenleri, bileşenleri ve ülkemizdeki hukuki durumu. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 13, 1-9.

Kılıçlar, A., & Harbalıoğlu, M. (2014). Örgütsel sessizlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişki: Antalya'daki beş yıldızlı otel işletmeleri üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 6*(1), 328-346.

Kocaman, F. (2017). *Hekimlerin mobbing algıları ile öfke ve öfke ifade tarzları arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Oruç, M. (2013). *Örgütsel Bağlılık ve Örgütsel Sessizlik Arasındaki İlişki: Bir Firmada Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özdemir, S., Tosun, B., Bebiş, H., & Yava, A. (2013). Hemşire Kaleminden Mobbing: İş Yerinde Psikolojik Saldırı. *TAF Preventive Medicine Bulletin,* 12(2), 183 -192.

Öztürk, U.C., & Cevher, E. (2016). Sessizlikteki mobbing: Mobbing ve örgütsel sessizlik arasındaki ilişki. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(30), 71-80.

Palabıyık, B.B. (2018). *Türk İş Hukukunda Mobbing.* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Panahi, B., Veiseh, S.M., Divkhar, S., & Kamari, F. (2012). An empirical analysis on ınfluencing factors on organizational silence and ıts relationship with employee's organizational commitment. *Management Science Letters*, 2, 735-744.

Pinder, C. C., & Harlos, K. P. (2001). Employee silence: Quiescence and acquiescence as responses to perceived injustice. *Research in Personnel And Human Resources Management*, 20, 331-370.

Premeaux, S.F., & Bedeian, A.G. (2003). Breaking the silence: The moderating effects of self-monitoring in predicting speaking up in the workplace. *Journal of Management Studies*, 40(6), 1539-1562.

Salman, M. N., & Yalçındağ, S. (2017). Sporda mobbing uygulamaları ve sporcuların mobbing algılama düzeylerinin tespiti. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 25(6), 2479-2490.

Saraç, E. (2018). *Hemşirelerde mobbingin anksiyete düzeyi ile ilişkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Sezgin-Nartgün, Ş., & Kartal, V. (2013). Öğretmenlerin örgütsel sinizm ve örgütsel sessizlik hakkındaki görüşleri. *Bartın University Journal of Faculty of Education,* 2(2), 47-67.

Şehitoğlu, Y. & Zehir, C. (2010). Türk kamu kuruluşlarında çalışan performansının çalışan sessizliği ve örgütsel vatandaşlık davranışı bağlamında incelenmesi. *Amme İdaresi Dergisi, 43*(4), 87-110.

Şimşek, E., & Aktaş, H. (2014). Örgütsel sessizlik ile kişilik ve yaşam doyumu etkileşimi: kamu sektöründe bir araştırma. *Anadolu University Journal of Social Sciences*, 14(2), 121-136.

Tayfun, A., & Çatır, O. (2013). Örgütsel sessizlik ve çalışanların performansları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 114-134.
Tepe, S., Eti, S., & Çabuk, A. (2020). Akademisyenlerde mobbing algısının iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerine etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 7(5), 483-498.
Uçar, İ. (2018). *Çalışanların Mobbing Algısı: Mersin İli Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
Ülker, F., & Kanten, P. (2009). Örgütsel sessizlik iklimi, işgören sessizliği ve örgütsel bağlılık ilişkisine yönelik bir araştırma. *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(2), 111-126.
Van Dyne, L., Ang, S., & Botero, I. C. (2003). Conceptualizing employee silence and employee voice as multidimensional constructs. *Journal of Management Studies*, 40(6), 1359-1392.
Yalçınsoy, A. (2017). Örgütsel sessizlik ve sonuçları. *The Journal of Social Science*, 1(1), 1-19.
Yaman, E., & Ruçlar, K. (2014). Örgüt kültürünün yordayıcısı olarak üniversitelerde örgütsel sessizlik. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 4(1), 36-50.
Yapıcı, N. (2008). *İşyerinde sistematik yıldırma (mobbing), algılanan nedenleri ile iş tatmini ve işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: Antalya ili tarım sektöründe bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
Yeşilaydın, G., Bayın, G., Esatoğlu, A. E., & Yılmaz, G. (2016). Örgütsel sessizliğin nedenleri: Kamu hastaneleri çalışanları üzerine bir araştırma. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 14-22.

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of mobbing is a situation that negatively affects the lives of employees. Since the mobbing phenomenon affects employees negatively, especially psychologically, it was observed there has been an increase in studies examining the effects of mobbing on psychological characteristics in recent years. On the other hand, it is seen that studies on the relationship between mobbing and organizational silence are limited, especially in our country. Within the scope of this study conducted, it was aimed to investigate the relationship between mobbing and organizational silence among university personnel.

In this study, the relational screening model, which is used to determine the relationship between at least two or more variables, was used. In studies where this research model is used, the relationship between two or more dependent variables and the direction of the relationship (negative or positive relationship) can be determined (Can, 2014). The population of this research consists of the administrative staff working at Siirt University. The sample group of the research consisted of a total of 101 administrative personnel, 14 women and 87 men, who were determined by random sampling method. A personal information form which was prepared by the researcher was used to determine the demographic characteristics of the personnel participating in this study. With the questions in the personal information form, it was aimed to obtain findings regarding the gender, marital status, age groups, educational status, titles, professional seniority and income status of the university personnel. The 'Mobbing Scale', developed by Leymann and whose Turkish validity and reliability study

was conducted by Yapıcı (2008), was used to determine the psychological resilience levels of the university staff who participate in the research. In determining the organizational silence perception levels of the personnel participating in the research, the 'Organizational Silence Scale', developed by Van Dyne et al. (2003) and whose Turkish validity and reliability study was conducted by Şehitoğlu and Zehir (2010) was used. SPSS 26.0 program was used in the data analysis process. Since the data obtained as a result of the study did not comply with normal distribution, non-parametric analysis methods were preferred. While the Mann Whitney U Test was used to compare scale scores according to gender, marital status and title variables, the Kruskal Wallis H Test was used to compare scale scores according to age, education level, professional seniority and income status. Spearman Correlation analysis was used to examine the relationship between the psychological resilience scale and the organizational silence scale.

When the findings regarding the psychological frustration levels of the personnel participating in this research are examined, it was concluded that the perception levels of attacks on communication, attacks on social relations, attacks on social position, attacks on professional and private life and total mobbing behaviours are below the medium level, while the perception level of attacks on health is at low level. In this context, it was observed that the general mobbing perceptions of the staff who participated in the research were not high.

When the findings regarding the psychological resilience levels of the personnel participating in this study were examined according to the gender variable, it was determined that there was a significant difference only in the attacks on social position sub-dimension according to the gender variable. According to the results, it was determined that male participants' perception levels of attack on social position were significantly higher than female participants. In this study, it was found that the psychological resilience levels of the staff participating in the research did not show a significant difference when handled according to the education level variable. In addition, it was determined that the findings regarding the sub-dimensions of psychological resilience did not differ according to the education level of the personnel. It can be thought that the reason for this result lies in the fact that most of the personnel participating in the research have a high level of education.

In this study, it was found that the psychological resilience levels of the staff participating in the research did not differ significantly when considered according to the professional seniority variable. In addition, it was determined that the findings regarding the sub-dimensions of psychological resilience did not differ according to the professional seniority of the staff. In a study conducted on this subject, it was found that the psychological resilience perceptions of academic staff differed significantly according to their professional seniority level, and it was reported that the psychological resilience perception level of academic staff, especially in the first years of their professional life, was higher than other personnel (Tepe et al., 2020).

When the findings regarding the organizational silence levels of the staff in this study were examined, it was found that the participants' acquiescent silence level was below the medium level, protective silence and the total organizational level were at the medium level, and the protective silence level was above the medium level. When this study was considered

according to the gender variable, it was found that the organizational silence levels of the personnel participating in the research did not differ significantly. In addition, it was observed that the findings regarding the sub-dimensions of organizational silence did not differ according to the gender of the staff. When the studies in the literature are examined, it is seen that there are inconsistencies between the findings according to the gender variable (Sezgin-Nartgül & Kartal, 2013).

In this study, it was determined that there was a positive and low relationship between the participants' levels of attack on their professional and private lives and their levels of protective silence, and in addition, there was a negative and low relationship between their levels of attacks on their professional and private lives and their levels of protective silence. It is seen that the findings obtained in the research are in parallel with the literature (Gülenç, 2019; Gün, 2016). In this context, it can be said that the perception of psychological frustration is a factor that increases organizational silence.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

STRES İLE YAŞAM DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATING THE RELATIONSHIP BETWEEN STRESS AND LIFE SATISFACTION

***Vedat ER[1], Gökçe YAMAN ER[2], Yunus Emre NAR[2], Fatma KURTOĞLU NAR[2]**

[1]Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye
[2]Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sakarya, Türkiye
***e-mail:** olric_1907@gmail.com

ÖZET
Stres ve yaşam doyumu birçok çalışmanın konusu olmuş/olmaya devam etmektedir. Stresin aile hayatından iş hayatına kadar birçok alanda kendini olumsuz şekilde göstermektedir. Son yıllardaki birçok olay (salgın hastalıklar, savaşlar vb.) toplumu etkilemekte ve bu konu hakkında araştırmaları zorunlu kıldığı düşünülmektedir. Bundan dolayı bu araştırmada "stres ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi" amaçlanmıştır. Araştırma "ilişkisel tarama modeli" kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini Sakarya ilindeki yetişkin bireyler oluştururken, örneklemi ise belirtilen evren içerisinden kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 386 sağlıklı birey oluşturmaktadır. Veri toplama araçları olarak; "Kişisel Bilgi Formu", "Algılanan Stres Ölçeği", "Yaşam Doyumu Ölçeği" kullanılmıştır. İstatistiksel analizlerde; Pearson korelasyon ve Regresyon analizleri kullanılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların algılanan stres ile yaşam doyumu düzeyleri arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu ve algılanan stresin yaşam doyumu üzerinde anlamlı yordayıcı güce sahip olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak; Katılımcıların algılanan stres düzeyi artıkça yaşam doyumu düzeyinin azaldığı söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Stres, yaşam doyumu, yetişkin bireyler

JEL KODU: I31

ABSTRACT
Stress and life satisfaction have been and continue to be the subject of many studies. Stress shows itself negatively in many areas from family life to business life. Many events in recent years (epidemics, wars, etc.) affect the society and it is thought that research on this subject is compulsory. Therefore, this study aims to "examine the relationship between stress and life satisfaction". The research was conducted using the "relational survey model". While the population of the research consists of adult individuals in Sakarya province, the sample consists of 386 healthy individuals selected by convenience sampling method from the specified population. "Personal Information Form", "Perceived Stress Scale", "Satisfaction with Life Scale" were used as data collection tools. In statistical analyses; Pearson correlation and Regression analyses were used. When the research findings were examined, it was determined that there were negative and moderately significant relationships between the perceived stress and life satisfaction levels of the participants and that perceived stress had a significant predictive power on life satisfaction. As a result, it can be said that as the perceived stress level of the participants increases, the level of life satisfaction decreases.
Key Words*:* Stress, life satisfaction, adult individuals

JEL CODE: I31

GİRİŞ

Stres, Latince "Estrictia" ve Fransızca "Estrece" kelimelerinden türetilen bir kelimedir ve 17. yüzyılda talihsizlik, bela, dert, sıkıntı, ıstırap veya anlamlarında kullanılmıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda stresin anlamı değişmiştir. Bu süreçten sonra bu kelime güç, baskı ve ceza

anlamında kişi, nesne, süreç ve zihinsel yapıları ifade etme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca stres kelimesi "bütünlüğü koruma çabaları" ve "asıl amaca dönme çabaları" anlamlarında da kullanılmıştır (Baltaş ve Baltaş, 1996). Stresin birçok tanımı vardır. Claude Bernard stresi “bir organizmanın dengesini bozan bir uyaran” olarak tanımlamıştır ve Hans Selye stresi “bir organizmanın baskılara veya taleplere karşı açık veya açık olmayan tepkisi” veya “bir organizmanın kendisini etkileyen herhangi bir şeye tepkisi” olarak tanımlamıştır (Çelik, 2010). Cüceloğlu ise stresi; “kişinin fiziki ve sosyal çevresindeki uygun olmayan koşullar sebebiyle, fiziksel ve psikolojik sınırlarının ötesinde gösterdiği çaba” olarak tanımlamıştır (Cüceloğlu, 2012). Stres tanımının şu kavramları içerdiği görülmüştür: İstenmeyen bir durumu, kişinin daha hızlı düşünmeye ve daha hızlı hareket etmeye zorlanması ve bu temelde sürekli olarak güçlü baskısı altında kalması olarak da ifade edilmektedir (Tires, 1987). Stres terimi baskı, zorluk, acı, gerginlik, yük, bir şeye uygulanan kuvvet anlamına geldiği gibi aynı zamanda baskı altında olmak, ezilmek, zorlanmak anlamına da gelebilir. Bu, "stres ve gerginlik" sözcükleriyle ifade edilir. Bu kavramlardan ilki organizmanın durumunu yani kişinin tehlikeye maruz kalması ve darbeler karşısında uyum mekanizmalarının bozulması durumunu içerirken, ikincisi “stresörler” kavramını içermektedir ve canlıların dengesini etkiler (Saygılı, 2005). Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılabileceği gibi, stresi belirli bir kategori veya tanım içinde kategorize etmek neredeyse imkansız hale geliyor. Bu nedenle stresi tanımlarken sadece kötü yönlerini değil, iyi yönlerini de söylemek gerekir. Yapıcı stres "eustress" ve yıkıcı stres "distress" olarak bilinir. Selye, istenmeyen stresi yıkıcı stres olarak tanımlarken, zevk veren stresi yapıcı stres olarak tanımladı. Yapıcı strese üniversiteyi kazanmak ve yıkıcı strese ölüm örnektir (Seçer, 2010). Stres olumsuz yönden bireylerin sosyal yaşamlarından mesleki hayatlarına ve aile hayatlarına kadar birçok noktada etki etmektedir. Bu durum da doğrudan stres ile yaşam doyumu arasında bir bağlantının kurulması ve bu bağlantının etkisi, yönü gibi soruları da zorunlu hale getirmektedir.

Yaşam doyumu; mutluluk ve maneviyat gibi çeşitli yönlerden iyilik halinin yanı sıra günlük ilişkilerde olumlu duyguların olumsuz duygulara hakim olmasını ifade eder (Vara, 1999). Yaşam tatminini etkilediği bilinen birçok faktör dikkate alınabilir. Yaşam doyumu aynı zamanda bireyin belirlediği hedeflere ulaşma derecesi olarak da tanımlanmaktadır (Koç, 2001). Yaşamdan duyulan memnuniyetin genel mutluluğun önemli bir bileşeni olduğu gösterilmiş olsa da, yaşamdan duyulan memnuniyetsizlik genelleştirilmiş stresin bir belirtisi olarak yorumlanabilir (Diener, 2000).

Stres yönetimi, stres etkenlerinin neden olduğu duygusal gerilimi en aza indirmek, ortadan kaldırmak veya ortadan kaldırmak amacıyla ifade edilen bir dizi davranış ve duygusal tepki olarak tanımlanabilir (Uçman, 1990). Stresle başa çıkmak için, bireyin zihniyetinin değiştirilmesine, olumsuz ve gerçekçi olmayan otomatik düşüncelerinin değiştirilmesine dayalı olarak, insanların stresli durumları nasıl algıladıklarına odaklanılır (Atkinson ve ark., 1999). Bireyin kişilik yapısı, düşünce biçimi, psikososyal özellikleri ve mevcut donanımı, stresle etkili ve sağlıklı bir şekilde baş edebilmesinde belirleyicidir (Aysan, 1988). Yaşam memnuniyeti kişinin hayattan ne kadar keyif aldığını gösterir. Bu bağlamda yaşam memnuniyeti subjektif değerlendirmelere dayalı bir kavramdır ve her bireyin değişen standartlarına ve kriterlerine bağlı olarak zaman içerisinde değişebilmektedir. Bir kişi hayatını olumlu değerlendiriyorsa ve kendi belirlediği standartlar ve kriterler çerçevesinde hayattan keyif alıyorsa, yaşam doyum düzeyi de artacaktır (Chow, 2005). Ancak yaşam doyumu,

kişinin hayattan beklentileri çerçevesinde elde ettiği sonuçları değerlendirmesidir; Bu, hayattaki olay ve nesnelerin nasıl olduğu ve nasıl olması gerektiğine dair bir algı olarak ifade edilebilir. İki kişi arasında ne kadar az fark varsa o kişi hayatından o kadar memnundur (Cummins-Nistico, 2002). Yaşam doyumu her ne kadar duygu temelli bir kavram olsa da bireyin kendi hayatını bakış açısı ve yorum açısından değerlendirmesi, kendi tercihleri sonucu ortaya çıkan bir durumu veya sonucu ifade etmektedir. Ayrıca yaşam doyumu kişinin yaşam kalitesini ve bundan aldığı mutluluğu yansıtır (Piccolo ve ark., 2005). Bireylerin yaşam doyumlarının yüksek olması hayatlarının diğer alanlarına olumlu şekilde yansıyarak daha verimli, başarılı bir hayat sürmelerine imkân sağlayacaktır. Bu nedenle stres ile meydana gelen olumsuz durumların bireyde meydana getirebileceği olumsuz durumlar nedeni ile stresin azaltılması bireyin yaşamı için önemli bir gösterge niteliğindedir. Özellikle son yıllarda dünyada meydana gelen salgın hastalıklar, savaşlar ve bu durumların etkilerinin iletişim faktörü ile her bireye görsel ve işitsel olarak ulaşması vb. durumların yapılan çalışmalar sürecinde görülmeyen faktörler olduğu için bireyler açısından stres ve yaşam doyumu konularının daha yoğun olarak incelenmesi ve bu alandaki çalışmalar ile daha sağlıklı bir toplumun oluşma süreçlerindeki adımlarda yardımcı ve yönlendirici şekilde bir rol alması yapılan çalışma sonuçları açısından önem arz etmektedir. Bu araştırma algılanan stres ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı ile gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE METOD

Araştırma Modeli

Bu çalışmada "ilişkisel tarama" modelinden yararlanılmıştır. İlişkisel tarama modeli ise, "iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği" araştırmalardır (Karasar, 2018).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Sakarya ilindeki yetişkin bireyler oluşturmaktadır. Araştırmacılar, sosyal bilimler araştırmalarında örnekleme hatalarını azaltmak için sıklıkla kullanılan ve araştırmacıları kolaylaştıran bir dizi evren büyüklüğü örnekleme tekniği dikkate almaktadır. Araştırma, α= 0,05 için en büyük evrene karşılık gelen 384 popülasyona uygun şekilde yürütülmüştür (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2004). Araştırmanın örneklemi belirtilen evren içerisinden kolayda örnekleme yöntemiyle seçilen 204'ü erkek 182'si kadın olmak üzere toplam 386 sağlıklı birey oluşturmaktadır.

Tablo 1: Betimsel sonuçlar

Cinsiyet	**n**	**%**
Kadın	182	47,2
Erkek	204	52,8
Yaş Aralığı	$\bar{\bar{X}}$	**ss**
19-63	34.57	8.85
Toplam	**386**	**100,0**

Tablo 1 incelendiğinde araştırmada yer alan katılımcıların % 47,2'si kadın ve %52,8'i ise erkektir. Katılımcıların yaş ortalamaları ise 34,57 olarak tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları ve Yöntemleri

Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada kullanılan veri toplama araçlarına yönelik bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgi Formu: Araştırmaya gönüllü katılım gösteren bireylere ait cinsiyet ve yaşlarının sorulduğu bir bilgi formu yöneltilmiştir.

Yaşam Doyumu Ölçeği: Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen Yaşam Doyumu Ölçeği, Köker (1991) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinal şekli, bir faktör, beş madde ve likert sınıfında yedi puan içeren kendini değerlendirme ölçeğidir.

Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ): Algılanan Stres Ölçeği (ASÖ4), Cohen vd. (1983) tarafından tasarlanmış ve Eskin, Harlak, Demirkıran ve Dereboy (2013) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek öğrencilerin algıladıkları stresi ölçmek için tasarlanmıştır. Beşli likert ölçeği 0'dan 4'e kadar değişmektedir. ASÖ'nün 14 ve 10 maddelik uzun formlarının yanı sıra 4 maddelik kısa formunun da mevcut olduğundan ASÖ4 kullanılmıştır.

Tablo 2: Ölçeklere ait sonuçlar

Ölçekler	n	$\bar{X}$	Ss	Cronbach's Alpha	Çarpıklık	Basıklık
Algılanan Stres	386	7,58	2,11	,619	0,08	1,36
Yaşam Doyumu	386	23,37	5,79	,856	-0,70	0,25

Tablo 2' de algılanan stres ve yaşam doyumu ölçeklerine ait çarpıklık ve basıklık, güvenirlik, ortalama ve standart sapma değerlerine yer verilmiştir. Buna göre algılanan stres ve yaşam doyumu ölçeklerine ait çarpıklık ve basıklık değerlerinin ±2 aralığında değiştiği (George & Mallery (2001); bunun yanında envantere ilişkin Cronbach Alfa katsayısı ise algılanan stres için ,619 ve yaşam doyumu için ise ,856 olduğu tespit edilmiş olup bu sonuçlar ise, kabul gören güvenirliğe sahiptir (Karagöz, 2017).

Verilerin Toplanması

Uygulanacak anket formu hazır hale getirilmiştir. Daha sonra çalışmaya katılıma gönüllü olan bireylere anket formu verilmiş, katılım göstermek isteyen bireylere yapılan çalışma hakkında bilgilendirme yapılıp istedikleri herhangi bir soruda dahi anketi doldurmayıp bırakabilecekleri belirtilerek anket formlarının doldurulması sağlanmıştır.

İstatistiksel Analiz

Araştırma kapsamında 417 anket formu dağıtılmış ancak eksik ve hatalı verilerden arındırıldıktan sonra 386 anket kabul edilebilir olarak belirlenmiştir. Verilerin analizi SPSS paket programında yapılmıştır. Öncelikle çarpıklık-basıklık testi yapılarak veri dağılımlarının incelenmesi yapılmıştır. Ölçeklerin güvenirlikleri test edilmesi için iç tutarlık (Cronbach Alpha) ve sonuçlarına bakılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde; yüzde, frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır. Her iki ölçek için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 arasında olması normal dağılıma uygun olduğunu göstermekte olup bu neden ile Parametrik testler yapılmıştır (George ve Mallery, 2001, ss. 86-87). Verilerin analizinde Pearson korelasyon ve Regreasyon analizleri kullanılmış, anlamlılık düzeyi p<.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Tablo 3: Katılımcıların algılanan stres düzeyleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişki sonuçları

		Yaşam Doyumu
Algılanan Stres	r	-,511**
	p	,000

Tablo 3' de "Pearson korelasyon" analizi sonucunda elde edilen değerler katılımcıların algılanan stres ile yaşam doyumu (r=-,511; p=,000) düzeyleri arasında negatif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir.

Tablo 4: Yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin regresyon analizi sonuçları

Model	B	Std. Hata	β	t	p
Sabit	34,000	,946	---	35,947	,000
Algılanan Stres	-1,403	,120	-,511	-11,663	,000
R= ,51	R^2_{adj}= ,26				
$F_{(1,384)}$ = 136, 018	p= ,000				
Bağımlı değişken=Yaşam Doyumu				Yöntem: Enter	

Tablo 4'deki yaşam doyumunun yordanmasına ilişkin yapılan basit doğrusal regresyon analizi sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonucunda regresyon modelinin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir. Regresyon katsayılarının anlamlılığına ilişkin t-testi sonuçları incelendiğinde ise algılanan stresin (β= -,511; t= -11,663; p=,000) yaşam doyumu üzerinde negatif yönde anlamlı yordayıcı güce sahip olduğu tespit edilmiştir. Yaşam doyumuna ait toplam varyansın %26'sının algılanan stres ile açıklandığı ifade edilebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yapılan araştırma sonucunda algılanan stres ile yaşam doyumu arasında negatif yönde orta düzeyde ilişki olduğu ayrıca algılanan stresin yaşam doyumu üzerinde anlamlı yordayıcı güce sahip olduğu da tespit edilmiştir. Stres, kişinin çevresel faktörlere karşı verdiği psikolojik veya fizyolojik tepki olarak tanımlanır. Yaşam doyumu, kişinin bir bütün olarak hayata ilişkin bilişsel yargısı olarak anılmaktadır. Stres ve yaşam doyumu arasındaki bağlantı meydana gelen günlük sorunlar ve kronik günlük stres gibi meydana gelebilecek olaylarda yaşam doyumuna etki etmektedir diğer bir ifade ile bireyin hayattan aldığı memnuniyeti derecelendirme işlevi yapmaktadır (Sawnhey & Bansal, 2013).

Litaretürde yapılan bir çalışma sonucunda algılanan stres ve yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkinin tespit edilmediği (Ergüner, 2017) ifade edilmiştir. Bu sonuç tıp alanı ile ilişkili bir çalışma sonucudur. Crowley, Hayslip & Hobdy (2003) tarafından başa çıkma stratejilerinin genel dayanaklığa etki ettiği belirtilmekte ve hekimlerin stresli bir mesleğe sahip olmalarına rağmen etkili başa çıkma stratejileri kullanmaları stres ile yaşam doyumları arasında anlamlı ilişki olmama nedeni olarak belirtilmiştir (Ergüner, 2017). Diğer bir ifade ile doktorların meslek ile ilişkili olan problem çözme süreçlerindeki aktif durumun ve mesleğin meydana getirdiği stres durumuna karşı geliştirilen stres mukavemetinin yüksek bir eşikte olması ifade edilebilir. Bu çalışmalara karşılık yapılan çalışma sonuçları ile aynı şekilde örtüşen birçok araştırmada stres, yaşam doyumuyla anlamlı düzeyde negatif yönde ilişkili bulunduğu (Aycan, 2022; Klaghofer ve ark., 2011; Alleyne ve ark., 2010, s. 291; Darling ve ark., 2011; Sawney & Bansal, 2013; Kaya ve ark., 2015; Holinka, 2015; Baran-Camci & Kavuran, 2021; Türe, 2022; Demir, 2019; Özavci ve ark., 2023; Öztürk, 2022; Eyel, 2022; Ekşi ve ark., 2020; Seyrek & Ersanlı, 2022; Sabırlı ve ark., 2022; Güçlü, 2022; Daylak & Açıkgöz, 2022) tespit edilmiştir. Stresin yaşam doyumunu yordadığı tespit edilen çalışma sonucuna benzer sonuçlar da (Sabırlı ve ark., 2022; Ekşi ve ark., 2020) literatürde yer almaktadır. Algılanan stres ile yaşam doyumu arasında negatif yönde bir ilişkinin olması nedeni olarak bireylerin stresli bir hayatta yaşantılarından zevk alıp moralinin yüksek olması, huzurlu olması oldukça güç olması (Türe, 2022), bireylerin olumsuz durumları içeren yaşam olayları ile karşılaşmaları bunun bir sonucu olarak bireyin olumsuz duygular yaşamasına, stres faktörleri ortaya çıkarmasına ve bundan dolayı bireyin yaşamdan elde ettiği doyumun azalmasına sebep olabildiği (Demir, 2019), stresli yaşam deneyimleri karşısında olumlu yaşam doyumunun engellendiği ifade edilmektedir (Suldo & Huebner, 2004) bu gibi nedenlerin sebep olabileceği ifade edilebilir.

Bireylerin hayatlarında strese neden olabilecek faktörlere karşı etkili başa çıkma stratejilerinin neler olduğu, bu stratejilerin hangi şekilde kullanılabileceği bireylere stres halinin meydana geldiği durumların örnekleri ile buna karşı kullanılabilecek başa çıkma stratejilerinin olduğu bilgilendirmelerin çok faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma sadece bu örneklem ile sınırlıdır. Farklı örneklem grupları ile de çalışmalar yapılabilir. Konunun başka boyutlarının incelenmesi için nitel araştırmalar yapılabileceği gibi konunun açıklığa kavuşturulmasına yönelik konu ile ilişkili olabileceği düşünülecek olan farklı kavram ilişkilerinin açığa çıkarılmasına yönelik nicel/nitel araştırmaların yapılması ilgili literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Alleyne, M., Alleyne, P., & Greenidge, D. (2010). Life satisfaction and perceived stress among university students in Barbados. *Journal of Psychology in Africa*, 20(2), 291-297.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem. D. J. ve Hoeksema, S. N. (1999). *Psikolojiye Giriş*. (Çev. Y. Alogan). İstanbul: Arkadaş Yayınevi.

Eyel, A. (2022). Fizyoterapistlerde Algılanan Stresin Yaşam Doyumu Üzerindeki Etkisi: Covıd-19 Pandemisinde İstanbul İlinde Bir Araştırma (Doctoral dissertation, *İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği*).

Aysan, F. (1988). *Lise öğrencilerinin stres yaşantılarında kullandıkları başaçıkma stratejilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bölümü, Ankara.

Baltaş, A., Baltaş, Z. (2008). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Camci, G., & Kavuran, E. (2021). Hemşirelerin İş Stresi Ve Tükenmişlik Düzeyleri İle Meslek Ve Yaşam Doyumu Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(2), 274-283.

Chow, H. P. (2005). Life Satisfaction Among University Students in A Canadian Prairie City: A Multivariate Analysis. *Social Indicators Research,* 70 (2): 139-150.

Crowley, B. J., Hayslip, B. J., & Hobdy, J. (2003). Psychological hardiness and adjustment to life events in adulthood. *Journal of adult development*, 10, 237-248.

Cummins, R. A. & Nistico, H. (2002). Maintaining Life Satisfaction: The Role of Positive Cognitive Bias. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective WellBeing,* 3 (1): 37-69.

Cüceloğlu D. (2012). *İnsan ve Davranışı*, 25. Baskı. İstanbul, Remzi Kitabevi, 2012:321- 325.

Çelik A. (2010). *Kriz ve Stres Yönetimi*, 1. Baskı. Ankara, Özbaran Ofset Matbaacılık, 2010:227-230.

Darling, C. A., Senatore, N., & Strachan, J. (2012). Fathers of children with disabilities: Stress and life satisfaction. *Stress and health*, 28(4), 269-278.

Daylak, L., & Açıkgöz, A., (2022). Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Stres Düzeyi ve Yaşam Doyumu ile İlişkili Etmenlerin Belirlenmesi . *SHMYO II. Ulusal Öğrenci Kongresi* (pp.27). İstanbul.

Demir, M. (2019). *Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri, algılanan stres ve yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness, and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55, 34- 43.

Ekşi, H., Çini, A., & Sevim, E. (2020). Çocuklarda Okul Temelli Yalnızlık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Algılanan Stresin Aracı Rolü The Role of Perceived Stress in the Relationship Between School-Based Loneliness and Satisfaction with Life in Children. *Kastamonu Education Journal*, 28(3), 1460-1470.

Ergüner, B. (2017). *Hekimlerin algıladıkları stres düzeyi, psikolojik dayanıklılıkları ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ufuk Üniversitesi, İstanbul.

Eskin, M., Harlak, H., Demirkıran, F., & Dereboy, Ç. (2013). Algılanan stres ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: güvenirlik ve geçerlik analizi. *New Symposium Journal,* 51(3), 132-140.

George, D., & Mallery. P. (2001). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference 10.0 update*. (3. Baskı). Boston: Allyn and Bacon.

Güçlü, R. (2022). *Üniversite öğrencilerinin öfke ifade tarzları ile stres düzeyi ve yaşam doyumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Holinka, C. (2015). Stress, emotional intelligence, and life satisfaction in college students. *College Student Journal*, 49(2), 300-311.

Karagöz, Y. (2017). *SPSS ve AMOS uygulamalı nitel-nicel-karma bilimsel araştırma yöntemleri ve yayın etiği.* (1. Baskı). İstanbul: Nobel Kitabevi.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. (32.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, C., Tansey, T. N., Melekoğlu, M., & Çakiroğlu, O. (2015). Stress and life satisfaction of Turkish college students. *College Student Journal,* 49(2), 257-261.

Klaghofer, R., Stamm, M., Buddeberg, C., Bauer, G., Hämmig, O., Knecht, M., & Buddeberg-Fischer, B. (2011). Development of life satisfaction in young physicians: results of the prospective SwissMedCareer Study. *International archives of occupational and environmental health,* 84, 159-166.

Koç, Z. (2001). Rehberlik ve araştırma merkezlerinde görev yapan rehber öğretmenlerin iş doyumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 9 (2), 395-410.

Köker, S. (1991). *Normal ve Sorunlu Ergenlerin Yasam Doyumu Düzeylerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özavci, R., Korkutata, A., Gözaydın, G., & Çakır, Z. (2023). Üniversite öğrencilerinde algılanan stresin yaşam doyumu ve rekreasyonel sağlık algısına etkisi. *The Online Journal of Recreation and Sports,* 12(3), 454-461.

Öztürk, M. G. (2022). *Algılanan stres ve yaşam doyumu ile kompulsif satın alma ilişkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstanbul.

Pehlivan, Ġ. (1995). *Yönetimde Stres Kaynakları. Ankara:* Pegem Yayınları.

Piccolo, R. F., Judge, T. A., Takahashi, K., Watanabe, N. & Locke, E. A. (2005). Core SelfEvaluations in Japan: Relative Effects on Job Satisfaction, Life Satisfaction, and Happiness. *Journal of Organizational Behavior*, 26 (8), 965-984.

Sabırlı, T. N., Kocaekşi, S., Özbal, A. F., & Çevik, H. (2022). Bilgilendirici ve Beceri Geliştirici Boş Zaman Aktivitelerine Katılım, Stres ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Avrasya Spor Bilimleri ve Eğitim Dergisi*, 4(1), 18-31.

Sawhney, N., & Bansal, S. (2013). Life satisfaction of professional college teachers in relation to their stress level. *Indian Journal of Health and Wellbeing, 4(2), 272-277.*

Saygılı, S. (2005). *Strese Son*. İstanbul: Elit Yayıncılık.

Seçer, Ġ. (2015). *Psikolojik Test Geliştirme ve Uyarlama Süreci SPSS ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
Seyrek, Ö. D., & Ersanlı, E. (2022) Üniversite Öğrencilerinde Benlik Saygısı, Yaşam Doyumu Ve Algılanan Stres. *4. Internatıonal Palandoken Scıentıfic Studıes Congress*
Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence?. *School Psychology Quarterly*, 19(2), 93.
Tires, P. (1987). *Stres*: (Çev: Yusuf Haznedaroğlu). İstanbul: Metler Matbaa.
Türe, E. (2022). *Yetişkinlerde sosyal medya bağımlılığı ile algılanan stres ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Samsun.
Uçman, P. (1990). Ülkemizde çalışan kadınlarda stresle başa çıkma ve psikolojik rahatsızlıklar. *Psikoloji Dergisi*, 7 (24), 58-75.
Vara, Ş. (1999). *Yoğun Bakım Hemşirelerinde İş Doyumu ve Genel Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi.*(Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Detay Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

In this study, it is aimed to "examine the relationship between stress and life satisfaction". Stress shows itself negatively in many areas from family life to business life. Many events in recent years (epidemics, wars, etc.) affect the society and it is thought that research on this subject is compulsory. Stress is a word derived from Latin "Estrictia" and French "Estrece" and was used in the 17th century in the meanings of misfortune, trouble, trouble, distress, suffering or misfortune. In the 18th and 19th centuries, the meaning of stress changed and started to be used to express people, objects, processes and mental structures in the sense of power, pressure and punishment. In addition, the word stress was also used in the meanings of "efforts to preserve integrity" and "efforts to return to the original purpose" (Baltaş & Baltaş, 1996). Claude Bernard defined stress as "a stimulus that disturbs the balance of an organism" (Çelik, 2010). Stress negatively affects individuals at many points from their social life to their professional life and family life. This situation makes it compulsory to establish a direct link between stress and life satisfaction and questions such as the effect and direction of this link. Life satisfaction refers to well-being in various aspects such as happiness and spirituality, as well as the dominance of positive emotions over negative emotions in daily relationships (Vara, 1999). Many factors known to affect life satisfaction can be taken into consideration. Life satisfaction is also defined as the degree of achieving the goals set by the individual (Koç, 2001). Although satisfaction with life has been shown to be an important component of general happiness, dissatisfaction with life can be interpreted as a symptom of generalised stress (Diener, 2000).

Stress management can be defined as a set of behaviors and emotional reactions expressed in order to minimize, eliminate or eliminate the emotional tension caused by stressors (Uçman, 1990). To cope with stress, the focus is on how people perceive stressful situations, based on

changing the individual's mindset and changing negative and unrealistic automatic thoughts (Atkinson et al., 1999). An individual's personality structure, way of thinking, psychosocial characteristics and existing equipment are decisive in his ability to cope with stress effectively and healthily (Aysan, 1988). Life satisfaction shows how much a person enjoys life. In this context, life satisfaction is a concept based on subjective evaluations and can change over time depending on the changing standards and criteria of each individual. If a person evaluates his life positively and enjoys life within the framework of the standards and criteria he determines, his level of life satisfaction will increase (Chow, 2005, p. 140). High life satisfaction of individuals will reflect positively on other areas of their lives and will enable them to lead a more productive and successful life. For this reason, reducing stress is an important indicator for the individual's life due to the negative situations that may occur with stress. "Relational survey" model was used in the study. The population of the study consists of 386 adult individuals in Sakarya province. The sample of the study consists of healthy individuals selected by convenience sampling method from the specified population. Information Form, Satisfaction with Life Scale, Perceived Stress Scale (PSS) were used as data collection tools. Pearson correlation and regression analyses were used in statistical analyses and significance level was used as $p<0.5$. When the research findings were analysed, it was determined that there were negative and moderately significant relationships between perceived stress and life satisfaction levels of the participants and that perceived stress had a significant predictive power on life satisfaction. The findings were strongly supported by the literature (Aycan, 2022; Klaghofer et al., 2011; Alleyne et al., 2011; Alleyne et al., 2010; Darling et al., 2013; Kaya et al., 2015; Baran-Camci & Kavuran, 2021; Türe, 2022; Demir, 2019; Özavci et al., 2023; Öztürk, 2022; Eyel, 2022; Ekşi et al., 2020; Seyrek & Ersanlı, 2022; Sabırlı et al., 2022; Güçlü, 2022; Daylak & Açıkgöz, 2022). Similar results (Sabırlı et al., 2022; Ekşi et al., 2020) are also found in the literature. The reason for the negative relationship between perceived stress and life satisfaction is that it is very difficult for individuals to enjoy their lives in a stressful life, to have high morale and to be peaceful (Türe, 2022) individuals' encounters with negative life events can cause the individual to experience negative emotions, reveal stress factors and thus reduce the satisfaction of the individual from life (Demir, 2019) it is stated that positive life satisfaction is prevented in the face of stressful life experiences (Suldo & Huebner, 2004). As a result, it can be said that as the perceived stress level of the participants increases, the level of life satisfaction decreases.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

METAVERSE DÜNYASINDA GİRİŞİMCİLİĞE BAKIŞ

A LOOK AT ENTREPRENEURSHIP IN THE METAVERSE WORLD

***Pınar GÖKTAŞ[1], Özlem GÜLLÜ[2]**

[1]Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik, Isparta, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9825-7933
[2]Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi ve Liderlik, Isparta, Türkiye, ORCID: 0000-0002-4604-985X
***e-mail:** pinargoktas@sdu.com.tr

ÖZET
Hızla gelişen teknoloji beraberinde girişimcilik anlayışının değişmesini sağlamıştır. Bilgi toplumuna geçişle birlikte artık geleneksel iş modelleri yerini teknolojinin de içerisinde olduğu dijital iş kollarına bırakmıştır. 21. Yüzyılın son çeyreğinde dijitalleşmenin de artmasıyla yeni kavramlar ve yeni iş alanları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmelerden etkilenen olgulardan biri de girişimciliktir. Son teknolojiyle birlikte yapay zekâ, dijitalleşme ve Metaverse gibi kavramlar daha da önem kazanmış, bu doğrultuda yeni meslekler ortaya çıkmıştır. Özellikle sanal dünyayla gerçek hayatın iç içe geçeceği, mesafelerin ortadan kalkacağı sanal gerçeklik, önümüzdeki yıllarda girişimciliğe ve iş dünyasına farklı bakış açıları getirecektir. Kripto paralar ve NFT'lerin de yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte şirketlerin yatırım faaliyetlerinde de değişimler yaşanmaya başlamıştır. İş dünyasında sanal alanda rekabet üstünlüğü sağlayacak yatırımlar için girişimler yapılmaktadır. Bu çalışmada girişimcilik ve Metaverse ele alınmış, Metaverse dünyasında ortaya çıkması muhtemel yeni meslekler, Metaverse ile ilişkili yapay zekâ, sanal gerçeklik ve dijitalleşme konuları bağlamında Metaverse girişimciliğine örnek şirketlere yer verilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, metaverse, yapay zekâ

JEL KODU: Q55

ABSTRACT
We will quickly introduce the entrepreneurship approach together with technologies. Business lines within the scope of the information system are now directed towards economic business lines. The latest product of the 21st century, digitalization, is the emergence of new concepts and new business areas. One of the young people from this venture is entrepreneurship. With the latest technology, innovation is to create professions that are more valuable than the concept such as artificial, digital concept and in this sense. In general, what will be experienced with the virtual world will be experienced, the future of the plans will be completely considered from the future elections and the work will be thought to be different. With the spread of cryptocurrencies and NFTs, changes began to occur in investment. Preparation for preparation for business virtual competition. In this study, entrepreneurship and Metaverse were discussed, and developing professions that could be formed from Metaverse, new artificial intelligence that could be created with Metaverse, virtual games and the chance of digitalization were included in teaching Metaverse.
Key Words*:* Entrepreneurship, metaverse, artificial intelligence

JEL CODE: Q55

GİRİŞ

Bilgi, teknoloji ve üretim sisteminde yaşanan hızlı değişimler beraberinde girişim ve girişimcilik olgusunun hızla gelişmesini sağlamıştır. Az gelişmiş toplumların en büyük problemlerinden biri, nitelikli girişimci sayısının az olmasıdır. Ülkelerin ekonomik açıdan

gelişmesi; hızlı değişim gösteren teknolojiye ve çevresel koşullara uyum sağlayabilme yetisine sahip, toplumsal kalkınmaya katkı sağlayacak girişimcilerin desteklenmesine bağlıdır. Dolayısıyla girişimcilik faaliyetlerini yürüten, etkin bir rekabet ortamında risk üstlenebilen, ekonomik değerler yaratabilen ve yarattığı ekonomik değerlerin sonucunda işletmesini de kar edebilir duruma getirebilen kişiye girişimci denmektedir. Klasik girişimcilik faaliyetlerinin dışında, farklı alanlarda da girişimler karşımıza çıkmaktadır. Bunların başında teknolojinin ve dijitalleşmenin en büyük getirisi olan Metaverse dünyasında girişimler gelmektedir.

Teknolojinin ve bilgi çağının önemli kazanımlarından biri de yapay zekaya dayalı oyunlardır. Oyun, amacı olmayan, kendiliğinden ortaya çıkan, insanları mutlu eden serbest zamanlı bir aktivite olarak tanımlanmaktadır (Akın, 2008). Metaverse ise bir oyundan ziyade bizlerle gerçeklik arasındaki katmandır (Alang, 2021). Metaverse, artırılmış ve sanal gerçeklik hizmetleri vasıtasıyla bütün faaliyetlerin gerçekleştirilebildiği sanal bir dünyayı ifade etmektedir (Schuemie 2001). Metaverse kavramı içerisinde birçok teknolojiyi barındırmaktadır. Sanal gerçeklik, kripto para ve yapay zeka bunlardan bazılarıdır. Bu çalışmada Girişimcilik ve Metaverse ele alınmış, Metaverse dünyasında ortaya çıkması muhtemel yeni meslekler, Metaverse ile ilişkili yapay zekâ, sanal gerçeklik ve dijitalleşme konuları bağlamında Metaverse girişimciliğine örnek şirketlere yer verilmiştir.

2.GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI

Girişimcilik kavramının tarihçesine bakıldığında 18. ve 19. Yüzyıllarda yaşanan tarımsal ve endüstriyel devrimlere dayanmaktadır. Bu kavramı ilk olarak ortaya atan kişi Cantillon'dur. Cantillon'un girişimci tanımı; kar elde etmek için risk alma becerisi gösteren ve bu doğrultuda harekete geçen kişidir (Jonesve Wadhwani, 2006). Girişimciliğin net bir tanımını yapmak oldukça zordur. İlk olarak Orta çağda "entreprendere" kelimesinden türetilen "iş yapan" anlamına geldiği bilinmektedir. Bu tanım zamanla değişmiş, gelişmiş ve 20. Yüzyılda risk alabilme, yenilikleri yakalayabilme, elde ettiği fırsatları değerlendirebilme ve tüm bunların hayata geçirilmesi süreci olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tekin,2004:3). Girişimcilik yeni bir iş kurmak olarak anlaşılsa da aslına bakıldığında bundan ibaret olmadığı, var olan işin yenilenmesi veya farklı bir sektöre girilmesi de girişimcilik olarak tanımlanmaktadır.

Türkiye'de girişimciliğin tarihi;

- Osmanlı Dönemi,
- 1950'ye kadar Cumhuriyet Dönemi,
- 1950-1980 arası dönem ve
- 1980 ve sonrası olarak dört döneme ayırmak mümkündür. Osmanlı döneminde girişimcilerin büyük çoğunluğu gayrimüslimlerden oluşturmaktaydı. Bunun nedeni ise kapitülasyonlar ve gayrimüslimlere tanınan ticari ayrıcalıklardır. 1900'lü yılların başında Osmanlıda bulunan işletmelerin sadece %19,6'lık kısmı Müslüman halka aittir. Bu durumun bir sonucu olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında yerli iş insanı yetiştirmek için politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır. Girişimci sayısının azlığı devletin girişimci olarak konumlanmasına neden olmuştur. Türkiye'de özel sektörün ağırlığı 1950'den sonra giderek artmaya başlamıştır. 1980 sonrası Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine geçilmiş ve bu ekonomik yapının önemli aktörleri olan girişimcilere yönelik destekleme politikaları uygulanmaya başlanmıştır (Kamaç ve Kişman, 2020:129). Girişimcinin faaliyetlerindeki ana

unsur kar elde etmektir. Girişimci, bir taraftan risk altına girerken diğer taraftan da üretim faktörlerini temin etmektedir. Bu sebeplerden dolayı girişimcide, yöneticilik vasıflarının da bulunması gerekir. Girişimcilerin özelliklerine bakıldığında bazı ortak noktalar göze çarpmaktadır. Girişimcilerde bulunan ortak özellikler aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Eğitimli Olmak: Bireyler müteşebbis olmak için karar aldıktan sonra, bu kararlarına etki eden bazı unsurlar vardır. Bunların içerisinde eğitimin yeri oldukça önemlidir. Özellikle girişimcilik konusunda aldıkları eğitim gençlerin hem kendi yeteneklerini artıracak hem de girişimciliği özendirmede katkı sağlayacaktır (Şekerler, 2006).

Risk Alabilmek: Risk; tahmin edilemeyen, kontrol altına alınamayan faktörlerin istenmeyen sonuçlar meydana getirme ihtimalidir. Girişimcilik faaliyetleri en başından itibaren risk barındırması nedeniyle girişimcinin risk alabilme özelliği, temel bir faktör olarak ele alınmaktadır. Girişimci; makul riskleri göze alarak sektöre girme cesaretini gösteren ve bunun neticesinde kar veya zarar elde eden bireylerdir (Küçük, 2003).

Yaratıcılık/Yenilikçilik: Yaratıcılık, yeni bir düşünce veya farklı bir fikir ortaya çıkarmaktır. Yenilikçilik ise ortaya çıkarılan yeni düşünce veya fikrin hayata geçirilmesi ve müşteri memnuniyeti sağlamak için kaynakların bulunmasıdır (Çevik, 2006). Girişimci, yaratıcı düşünme yetisini sahip, benzeri az olan fikirleri hayata geçirmek için kaynaklarını etkin kullanarak yeni iş alanlarını ortaya çıkaran kişilerdir (Şekerler, 2006).

Başarma İhtiyacı: Girişimciler; başarma ihtiyacı yüksek, özgüvenli, ön görülebilen riskleri almaktan kaçınmayan, araştırmaktan keyif alan, kişisel sorumlulukları üstlenebilen kişilerdir (Eke, 1993). Başarı ihtiyacı üst seviyede olan girişimciler, yeteneklerini ortaya çıkaran işlerde oldukça verimli olmaktadır. Bu yüzden dışsal etmenlere (unvan, para vb.) fazla önem vermezler (Çevik, 2006).

Vizyon Sahibi ve Hayal Gücü Kuvvetli Olma: Vizyon kişilerin veya kurumların ileride bulunmak istediği yeri biçimlendirmesi olarak nitelendirilmektedir. Girişimcilerin geleceği ön görebilmesi, sürekli gelişim ve yenilik gerektiren bir dünya görüşüne sahip olmaları gerekmektedir. Bu da güçlü bir hayal gücünün var olmasıyla mümkündür (Akdemir, 1996).

Problem Çözme ve Hızlı Karar Alma Becerisine Sahip Olma: Girişimcilikteki önemli özelliklerden biri de hızlı kararlar alabilmektir. Bu kararlar girişimin geleceğine yön vermektedir. Bu nedenle, girişimciler sorunları fırsatlara çevirecek doğru kararlar alabilmelidir (Şekerler,2006).

Motivasyon Yeteneğine Sahip Olma: Motivasyon, örgütün daha önceden belirlenen amaçlarına ulaşabilmesi için bireylerin emek harcama konusunda istekli olmalarıdır (Güney, 2001). Girişimciler güçlü bir motivasyonla hem kendilerini hem de çalışma arkadaşlarını harekete geçirebilmelidir. Bütün örgütlerin amacı bireylerin çabalarını doğru şekilde yönetmektir. Nihayetinde elde etmek istenen amaçların gerçekleştirilmesi ise çalışanların hevesli olması gerekir (Fındıkçı, 2000).

Zamanı Verimli Kullanma ve Yönetme: Zamanı verimli kullanmak ve etkin planlama yapmak girişimciler için zorunluluktur. Zaman tasarruf edilmesi mümkün olmayan, çoğaltılamayan ve ödünç alınamayan bir kaynak özelliği taşımaktadır (Marangoz, 2012).

Girişimciliğe bakış açısı teknolojik gelişmelerle birlikte değişim göstermektedir. Artık klasik girişimcilik fikirlerinin yanı sıra yapay zekaların kullanıldığı sanal dünyanın içerisindeki yeni iş fikirleri ortaya çıkmaktadır. Yeni bir kavram olmasa da son yıllarda popüler hale gelen Metaverse de bunlardan biridir. Metaverse 'ün sanal dünyasında yeni oluşumların farklı meslekleri de beraberinde getirmesi ön görülmektedir. Bu bağlamda Metaverse ve yeni mesleklere aşağıdaki bölümlerde değinilmiştir.

3.METAVERSE'NİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Metaverse içerisinde birçok farklı teknolojik terimin olduğu geniş bir kavramdır. Metaverse yeni bir kavram gibi ifade edilse de esasında insanların teknolojiyi nasıl kullanacağını, teknolojinin insan hayatına nasıl etki edebileceğini gösteren bir süreç olarak görülmektedir. Metaverse 'ün son günlerde bu kadar popüler olmasında ve büyümesinde Facebook'un çalışmaları etkili olmuştur. Facebook kurucusu Mark Zuckerberg, yıllardır kullandığı marka ismini Meta olarak değiştireceğini açıklamıştır. Mark Zuckerberg 'in açıklamasından sonra gündeme gelmiş olsa da Metaverse yeni ortaya çıkmış bir kavram değildir (Damar, 2021).

Metaverse kelime olarak ilk kez 1992'de Neal Stephenson'ın Snow Crash adlı romanda ortaya çıkmıştır. Romanda Neal Stephenson, Metaverse'ü büyük sanal bir ortam olarak tanımlamaktadır (Joshua, 2017). Daha yakın tarihte ise, Ready Player One romanında ve filminde OASIS adlı bir Metaverse'e yer verilmiştir (Sparkes, 2021).

Özellikle internetin hızlı gelişimi Metaverse için 1992 yılı sonrası ve 2016 yılları öncesi sanal evrenler ve çok oyunculu online oyun platformları dönemi olarak ifade edilmektedir (Lee, 2021). 1995 yılları sonrasında hızla gelişen internet kullanımı bunda büyük bir etki oluşturmuştur. Ardından 2010 yılı ve sonrasında kripto para blok zincir teknolojisinin ortaya çıkışı ve hızla hayatımıza girmesi bu dönem için önemli dönüm noktalarındandır. 2011 yılı sonrası ve 2017 yılı öncesi taşınabilir akıllı telefonlar ve akıllı giyilebilir teknolojilerin sanal dünyada hızla yayılması, Metaverse için bir başka önemli dönemdir (Lee, 2021).

2017 yılından günümüze kadar geçen dönem ise Metaverse'ün yeni çağı olarak ifade edilmektedir. 2021 yılında Facebook kurucusu Mark Zuckerberg, Facebook'un adının Meta olarak değişeceğini açıklaması, Güney Kore'nin Metaverse'ü devlet politikasına dönüştüreceğini beyan etmesi ve bu yönde önemli adımlar atacağını kamuoyuna duyurması aslında Metaverse için neden yeni dönem olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır (Yurduneri, 2022).

Metaverse, tüm dijital dünyanın birleşimiyle ortaya çıkan bir sanal paylaşım alanını, yani kurgusal bir evreni ifade etmektedir. Metavarse'le beraber gelişimini sürdürecek alanlardan biri de sanal gerçekliktir. Bu ortamda yeni cihazların insanlara koklama ve hissetme deneyimi sunması amaçlanmaktadır. Teknoloji şirketi Soul Machines, yaptığı denemeler sonucunda dijital beyinlere sahip dijital insanlar üretmiştir (Zorlu, 2021). Bu doğrultuda sıkça karşılaştığımız dijitalleşme, sanal gerçeklik, yapay zekâ, kripto para, bitcoin ve NFT kavramları ele almak gerekmedir.

3.1.Dijitalleşme

Dijitalleşme kavramı yaşamın pek çok alanını etkileyen önemli bir teknolojik gelişme olarak görülmektedir. Dijitalleşme kavramı; kelime, harf, resim vb. mesajların tek tek işlenip iletilebilen, elektronik ortamda saklanabilen ve depolanabilmesi imkan sağlayan işlemleri

ifade etmektedir. Dijitalleşmenin etkilediği alanlar bilgi alışverişinin yanı sıra toplumsal hayatı etkileyecek boyutlara ulaşmıştır (Ormanlı, 2012). Dijitalleşme kavramının en belirgin özelliklerinden biri de farklı formatları dönüştürme kabiliyetinin olmasıdır. Dijitalleşme ile veriler farklı iletişim kanallarından hızlı ve sorunsuz bir şekilde iletilebilmektedir. Toplumun dijitalleşmesi üzerinde internetin önemli etkileri bulunmaktadır. İnternet teknolojik özellikleri sayesinde dünyanın herhangi bir yerinden ağa erişim sağlayan tüm cihazları birbirine bağlayabilmekte dolayısıyla dünyanın her yerinden insanların birbirleri ile iletişim kurmalarını ve sınırsız bilgi paylaşımını mümkün kılmaktadır (Ergüney, 2017).

İnternetin sağladığı hızlı ve kesintisiz etkileşim ortamı eğitim, ticaret, finans gibi birçok sektörde değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. İlk ortaya çıktığı dönemlerde etki alanı bireysel çerçeve ile sınırlı olan internet, zamanla insanları toplumsal ve kültürel açıdan etkileyen ve ciddi değişimlere sebep olan bir faktör olmuştur. Bununla birlikte yeni kuşaklar dijital bir dünyaya gözlerini açmakta, vakalar ise dijital ortamlarda yeniden tanımlanmakta ve sınıflandırılmaktadır (Giddens, 2000). Tüm dünyaya yayılan bir altyapıya sahip olan internet toplumsal dijitalleşmeye de zemin hazırlamıştır. İnternet var olan üretim ve tüketim modellerinde köklü değişikliklere yol açmış, dijital ürünlere hızlı ulaşım ise kişilerin günlük alışkanlıklarını ve yaşamlarını değiştirmiştir. Yeni kuşaklar sosyal medya ağları ile dijital üretim ilişkilerinde daha aktif olarak yer almış ve eski iletişim alışkanlıkları farklı bir formata dönüşmüştür (Önür & Kalaman, 2016).

Dijitalleşmeyle birlikte ön plana çıkan kavramlardan biri de sanallıktır. İnsanların gündelik hayatında var olan her şey dijital platformlarda da kendine yer bulmuştur. Gerçek ile sanal iç içe girerken, sanal yaşam şekilleri oluşmaya başlamıştır. İnsan hayatının önemli bir kısmını kapsayan sosyal hayat, eğitim ve çalışma hayatı dijitalleşmeden ve sanallıktan en çok etkilenen alan olmuştur. İletişim kısmına bakıldığında ise dijitalleşmenin salt ağırlığı karşımıza çıkmaktadır. İletişimdeki temel araçların büyük ölçüde dijitalleştiği gözlemlenmektedir (Sayar, 2016).

3.2.Sanal Gerçeklik

Sanal gerçeklik; geçmiş, günümüz ve geleceğe ait objelerin veya bireylerin sayısal ortamlarda göstermek için bilgisayar vasıtasıyla üretilen sesler ve görüntülerin benzetilmesi olarak tanımlanmaktadır (Çavaş ve ark., 2004). İngiltere'de 1950 yılında yayımlanan bir masal kitabında, zengin bir ailenin çocukları için Afrika kıtasının görüntüsünü, kokusunu, sesini ve dokunma hissini üç boyutlu olarak sunan bir makine alarak çocuklarının odasına kurdukları anlatılmaktadır. İngilizcede Virtual Reality (VR) şeklinde ifade edilen sanal gerçeklik, kullanıcıların bilgisayar veya cep telefonu kullanarak sanal bir dünyaya girerken fiziksel olarak kendi gerçek dünyası içinde kalmaya devam ettiği bir deneyim olarak tanımlanmaktadır (Lessick & Kraft, 2017). Günümüzde sanal gerçeklik terimi eğitim, askeri, havayolu ve turizm sektöründe yaygın olarak kullanılmaktadır.

İnsanların teknoloji ve bilgisayarla iletişimi çoğaldıkça gerçeklik ve sanal dünya arasındaki mesafeleri yakınlaşmaktadır. İnsan ve bilgisayar etkileşimi sanal gerçeklikle beraber başka bir boyuta geçmiştir. Giyilebilir Görüş Sistemleri (Head Mounted Display) sanal gerçeklik ile geliştirilen uygulamalardan biridir. Bu uygulamanın temeli 1968 yılında Demokles'in Kılıcı adlı sisteme dayanmaktadır. İki parçadan oluşan bu sistem tava asılı olarak durmakta ve iki parçadan oluşmaktadır. Oluşturulan bu sanal ortamda kişinin pozisyonuna göre izleme

yapılmakta olmasına rağmen, sistemin ağır olması bu sanal gerçekliğin kullanılmasını güçleştirmiştir (Jerdan ve ark., 2018).

3.3.Yapay Zeka Kavramı

Yapay zekâ, bir bilgisayarın ya da bilgisayar destekli bir cihazın, çoğunlukla insanlara ait nitelikleri, çözüm sunma, anlama, anlamlandırma, genele yayma ve geçmişteki tecrübelerden öğrenme gibi görevleri yerine getirme yeteneği olarak tanımlanmıştır (Nabiyev, 2012). John McCarthy tarafından "Yapay Zekâ" terimi ilk kez 1956 yılında düzenlenen "Dartmouth Konferansı'nda kullanılmıştır. 2. Dünya Savaşı'nda silah teknolojilerinin gelişim göstermesiyle yapay zeka ortaya çıkmıştır. Bu gelişme bilgisayarların gelişmesi açısından da önemli yeniliklerden biridir (Değirmenci, 2018). Yapay zeka bilgisayarların insan gibi düşünmesi olarak da yorumlanmaktadır.

Yapay zekanın gelişiminde dört dönem etkili olmuştur. Bunlar;

- 1950'lerin sonu ve 1960'ların başlarındaki kuruluş döneminde sembolik, sayısal olmayan bilgi işlem kuramları bu dönemi tanımlamaktadır. 1956 yılında Dartmouth Çalıştayı'nda "Yapay Zekâ" ismi McCharty tarafından ilk kez ifade edilmiştir.
- İkinci olarak 1960'larda Amerika'nın önde gelen üniversitelerinde yapay zekanın, sorun çözme ve görsel sahne çözümlemesi gibi temel konuları incelenmeye başlanmıştır. Bu yıllarda, Amerikan Savunma Bakanlığı'nın "Advenced Research Projects Agency" (ARPA) adlı birimi tarafından yapay zekâ önemli ölçüde desteklenmiştir.
- Üçüncü dönem ise 1970'li yıllardır. Bu dönemde diğerlerinden farklı olarak, robot sistemlerinin tasarlanmasına odaklanıldığı bir alan geliştirilmiştir.
- Son olarak ise; 1980'li yıllarda yapay zekâ alanı önemli ölçüde genişlemiştir. Buna ek olarak 1990'lı yıllardan itibaren ise "bilgi-işlem" ve "akıllı sistem" kavramlarının yeni konulara evrilmelerine yönelik belirgin bir eğilim oluşmaya başlamıştır (Görz ve Nebel, 2005: 33).

3.4. Kripto Para

Kripto para sanal dünyanın son yıllarda hayatımıza kazandırdığı yeni kavramlardan biridir. Alternatif para birimi olan, güvenli alışveriş yapmaya yarayan sanal ve dijital paralara kripto para denilmektedir. Kripto paraları kullanmak için belirli şifreleme teknikleri bulunmaktadır. Bu şifreleme teknikleri aracılığıyla kripto paralar sanal cüzdanlara yüklenip kullanılmaktadır. Kripto paralar gerçek paralar gibi değildir. Para transferi, para saklama ve güvenlik işlemlerinde başka kurumlara ihtiyaç duymamaktadır. Geleneksel paralarla yapılan tüm harcamalar, kripto paralarla da yapılabilmektedir (Ateş, 2016: 356).

Kripto paranın geleneksel para ile arasında fark Kripto Para Araştırma Raporu'nda şu şekilde ifade edilmiştir:

- Bankacılık sisteminde yer alan paralar merkezi yapıda olma özelliği taşırken, kripto paralar merkezi olmayan yapıdadır.
- Geleneksel para sisteminde devletler, gerekli görmeleri durumunda ulusal merkez bankaları

vasıtasıyla ek para basma yetkisi varken, kripto para üretemezler ve kişinin izni olmadan kripto-paralara el koyamazlar.

- Blokzincir sistemi tarafından oluşturulan kripto paraların miktarı ve zamanlaması kripto-sistemin kuruluş aşamasında belirlenmektedir (Çarkacıoğlu, 2016).

Bir başka tanımlamaya göre kripto para, kişilerin kullandıkları kâğıt para ve madeni para gibi olup belirli şifreleme kurallarına bağlı olarak dijital değişim olanağı sağlamaktadır. Şifreleme işlemi finansal işlemlerin güvenliğini sağlamak ve kontrol etmek amacıyla geliştirilmiştir. Kripto paralar piyasa değerini korumak için kuruluş aşamasında az üretilmek üzere tasarlanmaktadır (Kripto Para Nedir? 2017). Piyasada on binin üzerinde kripto para çeşidi olduğu söylenmektedir. Bunlardan bazıları; Ethereum, Bitcoin, Ripple, Litecoin, Monero, Binance Coin (BNB), Nem ve Dash'dır. En bilinen kripto para birimi bitcoin'dir (Marian, 2016). Bitcoin dünyanın ilk kripto parası olarak 2008 yılında oluşturulmuştur.

3.5. Bitcoin

Dijital para ekonomisini oluşturan kavramların tümüne bitcoin denilmektedir. Sanal bir ödeme yöntemine sahip olan bitcoin, ilk kripto para birimi olma özelliği taşımaktadır. Bitcoin, şifreleme yöntemiyle faaliyet gösteren, otoriteler tarafından takip edilemeyen ve merkezi hiçbir sunucuya bağlı olmadan işleyen bir yapıya sahiptir. Bitcoin herhangi bir para birimine bağlı değildir. Arz talep dengesi içerisinde kuru değişkenlik göstermektedir (Yüksek, 2015). Bitcoin online olarak işlem yapılabilen, aracı kurumlara veya merkezi otoriteye bağlı olmayan sanal para birimi olarak tanımlanmaktadır. Kurumlar veya kişiler gerçek parayla yapılan tüm işlemlerini, harcamalarını ve para transferlerini bu sanal para birimiyle de yapabilmektedir (Eğilmez, 2013).

Bitcoin Blok zincir adı verilen bir defter teknolojisindeki işlemleri kaydeden merkezi olmayan bir sistem olan kripto para birimidir. 2008 yılında Satoshi Nakamoto tarafından bir protokol olarak yayımlanmıştır. Bunun akabinde 2009 yılı Ocak ayında açık kodlu ilk bitcoin üretilip yayınlamıştır. Programcı Hal Finney ilk bitcoin transferini yapan, Wei Dai b-moneyi ve Nick Szabo da bit- gold'u hayata geçiren kişilerdir (Dönmezgel, 2017).

Bitcoin sanal para birimi olmasının yanı sıra Blok zincir adı verilen kayıt sisteminin güçlü şifreleme teknikleri ve tek bir merkeze bağlı olmak yerine bütün kullanıcılarla paylaşılmış veri yapısı ile de dikkat çekmektedir (Usta & Doğantekin, 2017, s. 17-18). Bitcoin kişiler arasındaki veri paylaşım ağı olan (Peer-to-Peer) temel alan, merkezi hiçbir otorite tarafından kontrol ve müdahale edilemeyen, işlem ücreti düşük bir para birimidir.

3.6.NFT(Non-FungıbleToken)

NFT'nin açılımı Non Fungible Token'dir. "Değiştirilemeyen Token" ya da "Değişmesi mümkün olmayan para" olarak ifade edilmektedir. NFT, esasında bir kripto para birimi olmakla birlikte buradaki söz konusu para, klasik para tanımlarından daha farklı ve daha değerli olan herhangi bir varlık olarak ifade edilmektedir. NFT, maddi bir değere sahip olan ve tahsil edilebilen dijital bir varlıktır. Herhangi bir sanat eseri, video, tweet, bir internet sayfası, görseller ve daha pek çoğu gerekli şartları sağladıklarında NFT sayılabilecek varlıklardır. NFT olarak bir eser satın alan kişi, eserin "orijinal" haline sahip olacaktır. Böylelikle alınan eser sonsuza kadar satın alan kişinin mülkiyetine geçecektir. NFT

teknolojisi sayesinde dijital sanat eserleri orijinalliğini koruyabilmekte ve takas edilebilir hale getirilebilmektedir (isbank.com.tr).

NFT'leri bilinen kripto paralardan keskin bir şekilde ayrıştıran temel özellikleri bulunmaktadır. Bitcoin, Ripple ve Ethereum gibi sayılabilen yüzlerce kripto para birimi takas edilebilir jeton olmasına karşın NFT'ler takas edilemez ve benzeri olmayan jeton olarak ifade edilmektedir. Tek tek şifrelenmiş token bir blok zincirine kaydedilmiş dijital bir değer birimidir (Kshetri, 2021).

4.METAVERSE DÜNYASINDA GİRİŞİMCİLİK

Girişimcilik, ortaya çıkan fikrin icraata geçmesinde kişinin yeteneğini ifade eden bir kavramdır. Bu kavram yaratıcılık, inovasyon ve risk üstlenme gibi özelliklerin yanı sıra amaçlara ulaşmak için planlama ve yöneltme becerisini de kapsamaktadır (DGRV, 2013). Girişimcilik bu özelliklerin nerede, nasıl, ne zaman ve kim tarafından yerine getirme şartlarını ortaya çıkartmaktadır. Girişimcilik kavramı aynı zamanda hızla globalleşen dünyadan bilgi toplumuna geçerken önem kazanan bir kavramdır.

Bilgi toplumuna geçişin hızlanması ve teknolojik gelişmelerin bir yansıması olarak iletişim kurma şekillerinde de değişimler yaşanmaktadır. Son dönemde insanlar sanal ortamlarda daha fazla zaman geçirmektedir. Metaverse kavramı yaşanan bu teknolojik gelişmelerin neticesinde ortaya çıkan bir durum olarak görülmektedir. Geleceği ön gören büyük firmalar sanal evrende mülk satın almaya başlamakta, marka varlıklarını ve deneyimlerini geliştirmek için kullanmaktadır (Büyükdumlu,2021). Ortaya çıkan yeni dünyada tüketiciler internette gezindikleri şekilde mağaza vitrinlerini ziyaret edebilmekte ve Metaverse dünyasında alıveriş yapma fırsatını elde edebilecek, bugün sabit olarak mağazalardan otomobil satın alınırken, Metavarse'te de bir galeriden seçilen otomobil satın alınabilecektir. Aracın tüm özellikleri sanal dünyada gerçek gibi incelenebilecektir. Metaverse ile sadece tüketim sektöründe değişim ve dönüşüm olmayacak, yeni meslek grupları da ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkacaktır. Sanal dünyada gerçek yaşamda olduğu gibi müşterilerin beklentileri ön planda olacaktır.

Bu bağlamda aşağıda Metaverse 'de uyarlanacak meslekler ve Metaverse'te ortaya çıkması muhtemel yeni mesleklere de değinilmiştir.

Metaverse Stilisti

Metaverse stilistleri, gerçek dünyadaki stilistlerin sahip olduğu müşteriler ve stilistler gibi olacaktır. Sanal evrende bir alışveriş bölgesinde dolaşırken ve modanızı satın aldığınızda yanınızda olacaklar. Dijital evrendeki fırsatları kaçırmamak için kişilere bilgi vereceklerdir. Metaverse istenilen herhangi bir şey olabilmeyi ve kişilerin dilediği gibi giyinebileceği bir yer olmayı hedeflemektedir (Hoş, 2021).

Pazarlama Yöneticisi & Danışman

Metaverse evreninin iş ve özel hayata dair birçok yeniliği getirmesi beklenmektedir. Birçok şirketin Metaverse evrenine girmesiyle birlikte, meta varlık danışmanı meta veri deposunda en çok aranan mesleklerden biri olacaktır. Danışman, bugün bir finansal danışmanına çok benzer şekilde, Metaverse deposundaki yatırımlar için önerilerde bulunabilecektir. Bir

Metaverse varlık danışmanı, sektördeki hareketliliği takip ederek en iyi geliri getirecek yatırımları bulmayı sağlayacaktır (Karadaş, 2021).

Metaverse Tur Rehberi

Metaverse, insanlara sanal bir ortamda tarihi ve turistik gezi yapabilme imkânı sunacaktır. Metaverse tur rehberi farklı ortamlarda kişilerle birlikte gezerek, seyahat edilen platformun tarihi hakkında içeriden bilgi verecektir. Bunlar gerçek dünyadaki tur rehberleri gibi en güzel seyahat deneyimi yaşatmak için hizmet edeceklerdir (Karadaş, 2021).

Metaverse Avukatı

Metaverse evreninde dijital bilgiye sahip avukatlara ihtiyaç duyulacağı ön görülmektedir. Meta veri tabanında ve alternatif varlık sınıflarında yaşanan hareketlenmelerde, yasal ortamın da aynı hızla uyum sağlayabilmesi gerekmektedir. Örneğin yapılan NFT alışverişinde ürünün üretildiği ülkenin mi, yoksa alıcının veya satıcının ülkesinin kanunlarının mı geçerli olacağı henüz belli olmadığından avukatlara ihtiyaç olacaktır (Eroğlu, 2022).

Metaverse Pazarlamacısı

Metaverse pazarlama yöneticileri gerçek hayatta olduğu gibi reklam ve tanıtım işleri yapacak, bunun yanı sıra yeni iş alanları da olacaktır. Metaverse pazarlamacıları, kripto paralar ve blockchain teknojilerinden faydalanarak potansiyel kullanıcıları tespit edecek, kullanıcı eğilimlerini takip ederek şirketlerin pazar paylarını yükseltmeye çalışacaktır. Bir Metaverse pazarlamacısı, sanal ve gerçeklik arasında yaratıcı reklam kampanyaları başlatacaktır.

Veri Ödülü Avcısı (Data Bounty Hunter)

Sanal dünyadaki en önemli varlıklar kişisel veriler ve telif hakları olacaktır. Herkese açık platformda risk altında olan bu verilerin başkaları tarafından kullanılmadığından emin olmak gerekecektir. Bunun için verileri korumakla görevli Veri Ödül Avcılarına ihtiyaç olacaktır. Veri ödül avcıları üyelik veya abonelik şeklinde hizmet verecek, verileri şirketlerden temin ederek koruma altına alacaktır**.** Metaverse de yapılan işlemler ve kişisel veriler söz konusu olduğunda açıklığa kavuşturulması gereken bir şey varsa, o da Metaverse de her şey veridir (Yılmaz, 2022).

4.1.Metaverse Dünyasındaki Girişimciliğe Örnekler

Yukarıda sayılan meslekler yakın gelecekte Metaverse ile hayatımıza girmesi muhtemel mesleklerdir. Günümüzde özellikle yazılım ve teknoloji alanında faaliyet gösteren birçok şirket yeni girişim hamlelerinde bulunup, Metaverse yatırımlar yapmaya başlamıştır. Metaverse'ün sanal gerçeklik özelliğini moda devleri de kullanmaya başlamasıyla birlikte, Metaverse girişimler hızla artmakta ve önem kazanmaktadır**.** İş dünyasındaki bu girişimlerin bazılarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1. Metaverse dünyasındaki girişimciliğe örnekler

ŞİRKET	METAVERSE FAALİYETLERİ
ADIDAS	Adidas, Yeni bir özgün çağ temalı fikirleri tutkulu şekilde kutlamak için, yaratıcılığın en sıralarına yani Metaverse

	alanına girdiklerini duyurmuştur. Adidas NFT'leri, blockhain tabanlı oyun dünyası olan The Sandbox için giyilebilir nitelikte sanal cihazlara ulaşım sağlayacak, spor giyim ürünlerinin eşleşeceği fiziksel kıyafetlerinde olacağını açıklamıştır (Öğütçü,2021).
COCA COLA	Coca cola diğer FMCG markalarında olduğu gibi yatırım faaliyetlerinde başarıyı yakalamak için marka güçlerine güvendiklerini açıklamıştır. Coca cola temmuz ayında online bir açık artırmada 575.000 dolarlık bir NFT koleksiyonu başlatmıştır. Metaverse dünyasına NFT koleksiyonu ile giren Coca cola da bu sanal evrenin gerçekliğine inandığını açıklamıştır (Yüksel, 2022).
DOLCE&GABBANA	Dolce & Gabbana markaları Metaverse'e NFT ile en kolay yoldan girdiklerini ve markalarının Genesis Koleksiyonu için dijital olarak satışa sunulabilen NFT ve tokenlerin bulunduğu ilk koleksiyonunu oluşturmuştur. Genesis Koleksiyonu Eylül 2021'deki müzayede de 5,65 milyon dolar kâr elde etmiştir. Dolce&Gabbana diğer markalardan farklı olarak Metaverse evreninde başka platformlarla çalışmak yerine kendi koleksiyonunu oluşturmuştur(Yüksel, 2022).
EPIC GAMES	Epic Games, Metaverse 'de video geliştirmek ve yayıncı olmak üzere iki stratejiye sahiptir. Öncelikle daha çok oyuncuya destek vermek için kullanıcı teknolojisini daha çok geliştirmek istediklerini açıklamıştır. Bu aşamadan sonra ise yaratıcıları için Metaverse'de üç boyutlu oyun kurma konusunda destek olmayı amaçlamaktadır(btchaber.com).
FACEBOOK (META)	Metaverse'ün hayata geçmesi için Avrupa genelinde 10.000 mühendisi işe alacağını açıklayan Facebook, Metaverse ile aynı fiziksel olarak aynı mekanda olmayan kişilerin oluşturabileceği ve keşfedebileceği bir sanal hayat sunmayı planladığını duyurmuştur (Gönültaş, 2021).
GUCCI	Gucci, "Vault" adlı mağazası ile Metaverse'e giriş yapmıştır. Dünya çapında tanınan eğlence markası SUPERPLASTIC ile iş ortaklığında 10 NFT' den oluşan SUPERGUCCI koleksiyonunu sevenleriyle buluşturacaktır. Vault'u bir mağazanın çok ötesinde 'aynı anda farklı birçok şey' olarak tanıtmaktadır (Akbaş, 2022).
GÜNSELI	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Akdeniz'in ilk elektrikli otomobil markası GÜNSEL geliştirilmiştir. Günsel, Metaverse platformu olan Decentraland'de arsa satın almış ve bunu üzerine Showroom inşa ederek elektrikli otomobil

	tecrübesini sanal gerçeklik evreninden birine taşıyacağını be iki teknolojiyi birleştireceğini açıklamıştır Çetinkaya, 2022).
H&M	Stockholm merkezli H&M markası artan popülerliğini sanal evrene taşıyarak Metaverse'de ilk mağazasını açmıştır. Dünyada birçok yerde hizmet veren H&M, Metaverse üzerinde inşa edilen 'CEEK VR' şehrinde sanal mağaza açarak, müşterilerine sanal alışveriş olanağı sağlamaya başlamıştır (Demir, 2021).
LC WAİKİKİ	Küresel perakende satış markası olan LC Waikiki, kendi bünyesinde oluşturduğu ekip tarafından geliştirilen meta-store çalışmasının paylaşımını yaparak Metaverse dünyasına adım attığını açıklamıştır (Karatay, 2022).
LOUIS VUITTON	Louis Vuitton'un mirasını, yenilikçiliğini ve NFT sanatını birleştiren bir video oyunu olan "Louis the Game" ile ön plana çıkmıştır. Oyun, kurucusu Louis Vuitton'un 200. Doğum Günü'nü kutlamak için oyuncuların Vivienne'in dünyanın dört bir yanındaki altı hareketli bölgeye yaptığı yolculukta 200 koleksiyon mumu ararken maceralarına katılması için tasarlanmıştır (Ficanon, 2012).
MICROSOFT	Microsoft Metaverse ile ilgili ilk adımını 2020 yılında piyasaya sürülen Mesh For Teams yazılımı sayesinde atmıştır bu yazılım pandemi döneminde ortaya çıkan evden çalışma modelinin sonucunda çıkan Metaverse akımıdır. Bu yazılımın sanal ofisler yaratmak için yakın zamanda kullanımının yaygınlaşması hedeflenmektedir (Parçaoğlu,2021).
MIGROS	Migros, bünyesinde bulunan geliştirme platformu Migros UP'un destek sunduğu Evecrude Picture Animation Studia ile ilk sanal influencer Mia Starway'i tasarlamıştır. Özel tasarım olan Mia, 3D modellemesi sayesinde kendine has hareketler yapmaktadır. Müşterilerle güvenli ve samimi bir ilişki kurması hedeflenmektedir (Güzel, 2021).
NIKE	Nike, Roblox'ta kurduğu Nikeland'i 2021 yılının Kasım ayında duyurmuştur. Metaverse özellikli bir video oyun platformu olan Roblox, günlük 47 milyon aktif kullanıcıyla oyun sektöründe önemli bir pazar payına sahiptir. Roblox'ta oyunları takip eden kullanıcı sayısının 2019 yılına göre yüzde 19'un üzerinde arttığı belirlenmiştir. "Nikeland", Nike'ın Beaverton, Oregon'daki genel merkezinin sanal bir kopyasını içermektedir. Nike aynı zamanda RTFKT'yi satın aldığını da açıklamıştır. Nike'ın bu hamlesi de şirketin hem NFT hem de

	Metaverse konusunda önemli adımlar attığını göstermektedir (Ulukan,2021).
NVIDIA	Metaverse alanında grafik teknolojisinin öncülerinden biri de grafik kartı üreticisi Nvidia'dır. Yapay zeka bilgi işlem şirketi onlarca yıldır yeni grafik teknolojilerine sponsorluk yapıp geliştirmekte ve her yıl yeni grafik teknolojilerinin sergilendiği bir teknoloji konferansı düzenlemektedir. Sürükleyici gerçekliklerin ve gerçek zamanlı uygulamaların işlenmesi ve oluşturulması büyük ölçüde donanıma bağlı olduğundan, Nvidia bu işlevlerin performansının iyileştirilmesine de katılmaktadır (Choquette ve ark., 2021).
SAMSUNG	Güney Koreli teknoloji firması Samsung, CES 2022 kapsamında gerçekleştirdiği sunumla yeni dönemdeki projelerini duyurmuştur. Samsung sanal mağazasını Decentraland 'de açmaya hazırlanmaktadır. Şirketin sanal mağazası, belirli bir süre boyunca Metaverse dünyasında faaliyet gösterecektir (Kılıç, 2022).
TURKCELL	Turkcell teknolojik gelişmeleri takip ederek Metaverse'de ilk mağazasını yakın zamanda açacağını duyurmuştur. Turkcell sanal everende dijital servislerin de yer alacağını ve ürün satış alanları oluşturacaklarını söyleyerek, buraya avatarlar aracılığıyla katılımın mümkün olacağını açıklamıştır (NTV, 2022).
TÜRKİYE İŞ BANKASI	Türkiye İş Bankası, küresel online oyun platformu ve oyun yaratma sistemi Roblox oyununa Türkiye'den reklam veren ilk banka olmuştur. Roblox oyuncuları deneyimleri esnasında oyunun geçtiği Metaverse 'teki afişlerde İş Bankası'nın Maximum Gaming Kart'ının reklamlarını göreceklerdir (işbank.com.tr).
WALMART	Dünyaca ünlü perakende firması Walmart, Metaverse evrenine katılıp kendi kripto parasını ve NFT'sini üretmek için yeni atılımlar yapacağını açıklamıştır. Walmart elektronikten, oyuncağa, ev aletlerinden, spor ekipmanlarına, giyim, ev dekorasyonu ve daha birçok alanda olmak üzere sanal ürünler satmak için başvuruda bulunmuştur (CNBC, 2022).

SONUÇ

Ülkelerin ekonomik olarak kalkınması ve gelişmesi sadece para politikalarını iyi yönetmeleriyle değil; hızla değişen çevresel koşullara uyum sağlayabilme yetisine sahip, ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilecek girişimciler yetiştirebilme gücüne de bağlıdır. Üretim ve makineleşme toplumundan bilgi toplumuna geçilmesi girişimcilik gibi kavramların gittikçe önem kazanmasını ve bu alanda yenilik yapılmasını sağlamıştır. Günümüzde hızlı bir ilerleme gösteren girişimcilik, bilimsel ve teknolojik gelişmelerle birlikte rekabet anlayışında da önemli değişiklikler meydana getirmiştir.

Son zamanlarda sıkça duyduğumuz, dijital platformlarda karşımıza çıkan Metaverse'ün sadece sanal oyunlardan ibaret olmadığı yeni meslekleri de beraberinde ortaya çıkaracağı görüşü oldukça yaygındır. Metaverse' de sanal bir hayat kurulacağı ve gerçek yaşamdaki tüm ihtiyaçların bu sanal alemde de olacağı varsayımının, yeni iş kollarının oluşmasına yol açması beklenmektedir. Metaverse dünyası giderek yaygınlaşmakta, yeni girişimleri ve iş olanaklarını da beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada girişimcilik kavramı ve tarihçesinin yanı sıra sanal dünyanın hayatımıza kattığı yeni kavramlarda incelenmiştir. Dijitalleşme, yapay zeka ve sanal gerçeklik çerçevesinde Metaverse kavramının tarihçesi, Metaverse'ün ortaya çıkarması muhtemel meslekler ve Metaverse dünyasındaki yeni girişim hamleleri araştırılmıştır. Metaverse kavramının iş dünyasında hızla kabul gördüğü ve sektörlerinin önde gelen şirketleri tarafından önemli yatırımlar yapıldığı görülmektedir. Metaverse ilk olarak bilimkurgudan kaynaklanmış olsa da artık bir kurgu eseri değildir. Bugün, Metaverse tarzı bir sanal dünya, kaçınılmaz olarak kabul edilmekte ve en güçlü şirketlerin, oraya ilk ulaşan olmak için yarıştığı görülmektedir. İlk adımı yazılım ve teknoloji alanında faaliyet gösteren şirketler yapsa da moda, sanat ve dijital para sektöründe de hızla gelişim göstermektedir. Metaverse 'ün etki alanının önümüzdeki yıllarda daha da artması beklenmektedir. İnsanların sanal ile gerçeklik arasında bağ kurmasının daha kolay ve anlaşılabilir hale gelmesi artık uzak olmayan bir durumdur. Ancak Metaverse ile ilgili bazı çekincelerin olduğu da gözlemlenmektedir. Günümüzde sosyal medya kullanımında maruz kalınan taciz, sanal zorbalık ve mahremiyet sorunu Meta evrende de karşımıza çıkması muhtemel bir durumdur. Kişisel kullanımların dışında ticaretin hızlanmasıyla birlikte şirketlerin sanal dünyada yer alması güvenliği daha da önemli hale getirecektir. Bugün teknolojide gelinen noktada dahi şirketlerin veri güvenliği hususunda yaşadığı endişenin, Metaverse'de de olması muhtemeldir. Şirketler geliştirilmiş güvenlik sistemlerine günümüzdekinden daha çok ihtiyaç duyabilir. Mülkiyet sorunu, verilerin korunması ve klasik devlet teorisinin nasıl konumlanacağı da endişe duyulan diğer konulardır.

KAYNAKÇA

Akbaş, Y. (2022) *Gucci ile The Sandbox arasında Metaverse iş birliği* https://www.donanimhaber.com/gucci-the-sandbox-is-birligi-ile-metaverse-evrenine-adim-atiyor--144953 (Erişim tarihi:18.02.2022).

Akdemir, A. (1996). İşletme Bilimine Giriş, Birlik ofset yayıncılık, Kütahya.

Akın, E. (2008). *Elektronik spor: Türkiye'deki elektronik sporcular üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Alang, N. (2021). Facebook wants to move to 'the metaverse'- here's what that is, and why you should be worried. *Access Date, 8*(11).

Ateş, B. (2016). Kripto Para Birimleri, Bitcoin ve Muhasebesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,7*(1), 349- 366.

Büyükdumlu, Ş. (2021). Metaverse perakende dünyasını nasıl değiştirecek? https://www.pazarlamasyon.com/metaverse-perakende-dunyasini-nasil-degistirecek (Erişim tarihi:17.03.2022).

CNBC, (2022) Walmart, Metaverse evrenine girmeye hazırlanıyor. https://www.cnbc.com/2022/09/26/walmart-enters-the-metaverse-with-roblox.html (Erişim tarihi:05.02.2022).

Çarkacıoğlu, A (2016). Kripto- Para Bitcoin. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu, Aralık.

Çavas, B., Çavas, P. H., & Can, B. T. (2004). Egitimde sanal gerceklik. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(4), 110–116,

Çetinkaya, A. (2022) Günsel Metaverse dünyasında yerini aldı. https://www.gunsel.com.tr/kktcnin-yerli-otomobili-gunsel-metaverse-dunyasinda-yerini-aldi/ (Erişim tarihi:04.03.2022).

Çevik, E. (2006). *Girişimcilerin, girişimcilik tipleri ile çalışma amaçları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Damar, M. (2021*) Metaverse ve eğitim teknolojisi. Eğitimde dijitalleşme ve yeni yaklaşımlar*. Aralık 2021 İstanbul.

Değirmencioğlu, G. (2016) Dijitalleşme çağında gazeteciliğin geleceği ve inovasyon haberciliği. *TRT Akademi, 1*(2), 590-606.

Demir, H. (2021*)* H&M, Metaverse evreninde ilk mağazasını açtı. (Erişim tarihi:05.02.2022)

DGRV. (2013). *Girişimcilik*. Ankara: Alman Kooperatifler Birliği-T.G.H.B. Ortak yayını

Eğilmez, M. (2013).Bitcoin. http://www.mahfiegilmez.com/2013/11/bitcoin.html. (Erişim tarihi:15.02.2022).

Eke, A. (1993). *Müteşebbislik*. Ankara: KOSGEB Yayınları.

Ergüney, M. (2017). İletişimin dijitalleşmesi ve iletişim fakültelerinde yeni medya eğitimi. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(15), 1475-1486.

Eroğlu, F. (2022) Metaverse kariyeri düşünür müsünüz? https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/umut-firat-eroglu/metaverse-kariyeri-dusunur-musunuz-41997773 (Erişim tarihi:15.03.2022).

Fındıkçı, İ. (2000). *İnsan kaynakları yönetimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (H. Ö. Güzel, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.

Gönültaş, B. (2021) Facebook, AB'de 10 bin kişiyi istihdam edecek (13.03.2022)

Görz, G., & Nebel, B. (2005). *Yapay zekâ*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Güney, S. (2000). *Yönetim ve organizasyon el kitabı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güzel, E. (2021) Migros'dan perakende sektörüne ilk kez bir sanal influencer: Mia Starway (Erişim tarihi:14.03.2022).

Hoş, S. (2021). Metaverse nedir? Metaverse hakkında merak ettiğiniz her şeyi bulabileceğiniz bir kılavuz. https://www.cozumpark.com/metaverse-nedir-metaverse-hakkinda-merak-ettiginiz-her-seyi-bulabileceginiz-bir-kilavuz/ (Erişim tarihi: 10.03.2022).

Metaverse üzerine çalışan şirketler. Erişim tarihi:17.03.2022 https://www.btchaber.com/metaverse-uzerinde-calisan-sirketler

NFT Nedir, Ne İşe Yarar? https://www.isbank.com.tr/blog/nft-nedir (Erişim tarihi: 15.03.2022).

Moda Dünyasında Metaverse Çağı. Ünlü Markaların NFT Projeleri'https://www.marieclaire.com.tr/moda-dunyasinda-metaverse-cagi-unlu-markalarin-nft-projeleri/ (Erişim tarihi: 22.01.2022)

Turkcell Metaverse 'de mağaza açacak https://www.ntv.com.tr/ekonomi/turkcell-metaversede-magaza-acacak,y46vd4tLsEiul8-fRYrQRQ (Erişim tarihi: 16.02.2022).

Jones, G. & Wadhwanı, R. D. (2006). Entrepreneurship and business history: Renewing the research agenda. Harvard Business School Working Paper, No. 07-007.

Joshua, J. (2017). Information bodies: Computational anxiety in Neal Stephenson's Snow Crash. *Interdisciplinary Literary Studies*, *19*(1).

Kamaç, H., & Kişman, Z. A. (2020). Türk girişimciliğinin tarihi ve gelişimi. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1*(2), 129-148.

Karadaş, A. (2021) İnsanlığın geleceği metaverse'te karşınıza gelebilecek iş imkanlar https://www.webtekno.com/metaverse-karsiniza-gelebilecek-is-imkanlari-h119660.html (Erişim tarihi:22.01.2022)

Karatay, C. (2022). LC Waikiki metaverse dünyasına giriş yaptı https://www.stendustri.com.tr/endustri-40-uygulamalari/lc-waikiki-metaverse-dunyasina-giris-yapti-h117242.html (Erişim tarihi: 16.03.2022).

Kılıç, Ü. (2022). Samsung, Decentraland'de Mağaza Açacak. https://www.btchaber.com/samsung-decentralandde-magaza-acacak/ (Erişim tarihi: 14.03.2022).

Kripto Para Nedir? (2017). https://koinbulteni.com/kripto-para-nedir. (Erişim tarihi: 16.02.2022).

Kshetri, N. (2021). *Blockchain and supply chain management*. Amsterdam. Oxford and Cambridge: Elsevier.

Küçük, O. (2003). *Girişimcilik ve küçük işletme yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Lee, B. K. (2021). The metaverse world and our future. *Review of Korea Contents* Association, 19(1), 13-17.

Lessick, S., & Kraft, M. (2017). Facing reality: The growth of virtual reality and health sciences libraries. *Journal of the Medical Library Association, 105*(4), 407.

Marangoz, M. (2012). Girişimcilik, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Marian, O. (2016). Is cryptographic currency an outstandıng tax heaven? *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 74*(2), 919-930.

Martı, C. (2021). İnternetin geleceği: Son zamanlarda çok konuşulan "metaverse" hakkında bilmeniz gerekenler. https://listelist.com/metaverse-nedir/ (Erişim tarihi: 13.03.2022).

Nabiyev, V. V. (2012). Yapay zekâ: İnsan-bilgisayar etkileşimi. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Nils, J.N. (2020). Yapay zekâ geçmişi ve geleceği. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Ormanlı, O. (2012). Dijitalleşme ve Türk sineması. *The Turkish Online Journal of Design, Art And Communication, 2*(2), 32-38.

Öğütçü, H. (2021). Yeni bir özgünlük çağı: Adidas Originals'ın ilk NFT koleksiyonu ve NFT öncüleriyle Metaverse yolculuğu (17.03.2022).

Önür, N., & Kalaman, S. (2016). Dijital gündelik yaşam: Yeni toplumsallıklar ve dijital yabancılaşma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4*(35).

Parçaoğlu, T. (2021) Facebook'tan Sonra Şimdi de Microsoft 'Metaverse' Geliyor https://www.webtekno.com/microsoft-metaverse-aciklamalari-oyunlar-3d-avatarlar-h116866.html/(Erişim tarihi:07.03.2022)

Sayar, K. (2016). Dijital Toplum. *TRT Akademi, 1*(2), 762-775

Schuemie, M. J., Van Der Straaten, P., Krijn, M., & Van Der Mast, C. A. (2001). Research on presence in virtual reality: A survey. *CyberPsychology & Behavior, 4*(2), 183-201.

Sparkes, M. (2021). What is a metaverse. *New Scientist, 251*(3348),1-18.

Şekerler, H. (2006). *Kadın girişimciler, karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya

Tekin, M. (2004). *Girişimcilik ve küçük işletme yöneticiliği*. Konya: Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını.

Ulukan, G. (2021). Nike, NFT'lere ve Metaverse teknolojisine odaklanan sanal ayakkabı şirketi RTFKT'yi satın aldı.https://webrazzi.com/2021/12/14/nike-nft-lere-ve-metaverse-e-odaklanan-sanal-ayakkabi-sirketi-rtfkt-yi-satin-aldi/ (Erişim tarihi: 14.03.2022).

Yılmaz, E. A. (2022). Metaverse Zirvesi 2021 Paris:' METAVERSE MASTERCLASS Raporu' https://www.oyunlastirma.co/makale/metaverse-zirvesi-2021-paris-metaverse-masterclass-raporu-93-sayfa-turkce-ceviri/ (Erişim tarihi:01.03.2022).

Yurduneri, D. (2022). Güney Kore'den dev 'Metaverse' yatırımı: 187 milyon dolar harcayacak.https://www.aksam.com.tr/teknoloji/guney-koreden-dev-metaverse-yatirimi-187-milyon-dolar-harcayacak/haber-1247992 (Erişim tarihi:15.03.20222).

Yüksel, A (2015). *Elektronik para, sanal para, bitcoin ve linden dolarına hukuki bir bakış*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası.

Yüksel, Y. (2022) Daha Şimdiden Metaverse'te Varlığını Göstermeye Başlayan 9 Büyük Marka. https://www.webtekno.com/metaversete-varligini-gostermeye-baslamis-markalar-h117659.htmlErişim tarihi:(16.03.20229) .

Zorlu, H. (2021). Bir Teknoloji Şirketi Sanal İnsanlar Yaratıyor. https://www.webtekno.com/teknoloji-sirketi-yapay-zeka-kullanarak-metaverse-icin-sanal-insanlar-yaratiyor- Erişim tarihi: (15.03.2022).

Fincanon, J., 2012. *Flash advertising: Flash Platform development of microsites, advergames and branded applications* 1st. London: Routledge.

Choquette, J., Gandhi, W., Giroux, O., Stam, N., & Krashinsky, R. (2021) NVIDIA A100 Tensor Core GPU: Performance and Innovation. *IEEE Micro*, 41, 29-35.

EXTENDED ABSTRACT

Rapid changes in information, technology and production systems have led to the rapid development of enterprise and entrepreneurship. One of the biggest problems of underdeveloped societies is the low number of qualified entrepreneurs. Economic development of countries; It depends on supporting entrepreneurs who have the ability to adapt to rapidly changing technology and environmental conditions and who will contribute to social development. Therefore, a person who carries out entrepreneurial activities, can take risks in an effective competitive environment, create economic values and make his business

profitable as a result of the economic values s/he creates is called an entrepreneur. Apart from classical entrepreneurship activities, we also encounter initiatives in different fields. The most important of these are the initiatives in the Metaverse world, which is the biggest benefit of technology and digitalization. One of the important achievements of the technology and information age is games based on artificial intelligence. Game is defined as a free-time activity that has no purpose, occurs spontaneously, and makes people happy (Akın, 2008). Metaverse is the layer between us and reality rather than a game (Alang, 2021).

Metaverse is a broad concept with many different technological terms within it. Although metaverse is expressed as a new concept, it is actually seen as a process that shows how people will use technology and how technology can affect human life. Facebook's efforts have been influential in Metaverse's popularity and growth in recent days. Facebook founder Mark Zuckerberg announced that he will change the brand name he has been using for years to Meta. Although it came to the fore after Mark Zuckerberg's statement, Metaverse is not a newly emerged concept (Damar, 2021).

The word Metaverse first appeared in Neal Stephenson's novel Snow Crash in 1992. In the novel, Neal Stephenson defines the Metaverse as a large virtual environment (Joshua, 2017). More recently, a Metaverse which was called OASIS was featured in the novel and movie Ready Player One (Sparkes, 2021). Especially the rapid development of the internet is expressed as the period of virtual universes and multiplayer online game platforms for the Metaverse after 1992 and before 2016 (Lee, 2021). The rapidly developing use of the internet after 1995 has had a great impact on this. Then, the emergence of cryptocurrency block chain technology in 2010 and its rapid entry into our lives are important turning points for this period. The rapid spread of portable smart phones and smart wearable technologies in the virtual world after 2011 and before 2017 is another important period for the Metaverse (Lee, 2021).

Metaverse refers to a virtual world where all activities can be carried out through augmented and virtual reality services (Schuemie 2001). The concept of Metaverse includes many technologies. Virtual reality, cryptocurrency and artificial intelligence are some of them. In this study, Entrepreneurship and Metaverse are discussed, new professions that are likely to emerge in the Metaverse world, companies that are examples of Metaverse entrepreneurship are included in the context of artificial intelligence, virtual reality and digitalization issues related to Metaverse.

With Metaverse, some changes have occurred in the perception of entrepreneurship in the world. Entrepreneurship is a concept that expresses a person's ability to put the emerging idea into action. This concept includes features such as creativity, innovation and risk taking, as well as the ability to plan and direct to achieve goals (DGRV, 2013). Entrepreneurship reveals the conditions for where, how, when and by whom these characteristics should be fulfilled. The concept of entrepreneurship is also a concept that gains importance as we move from the rapidly globalizing world to the information society. As a reflection of the acceleration of the transition to the information society and technological developments, there are also changes in the ways of communication. Recently, people have been spending more time in virtual environments. The concept of metaverse is seen as a situation that emerged as a result of these technological developments. Large companies that foresee the future begin to purchase

properties in the virtual universe and use them to develop their brand assets and experiences (Büyükdumlu, 2021). In the new world that has emerged, consumers will be able to visit store windows in the same way as they browse the internet and will have the opportunity to shop in the Metaverse world, today, while cars are purchased from stores fixedly, in Metaverse they will be able to buy a selected car from a gallery. All features of the vehicle can be examined in the virtual world as if it were real. With Metaverse, there will be change and transformation not only in the consumption sector, but new professional groups will also emerge in line with needs. In the virtual world, as in real life, customer expectations will be at the forefront.

When the information in the literature was evaluated, the history of the Metaverse concept, the possible professions which Metaverse would reveal, and new entrepreneurial moves in the Metaverse world were investigated within the framework of digitalization, artificial intelligence and virtual reality. It is seen that the Metaverse concept has been rapidly accepted in the business world and significant investments have been made by the leading companies in their sectors. Although the Metaverse originally originated in science fiction, it is no longer a work of fiction. Today, a Metaverse-style virtual world is accepted inevitable, and the most powerful companies are racing to be there first. Although the first step was taken by companies operating in the field of software and technology, it is also developing rapidly in the fashion, art and digital money sectors. Metaverse's domain is expected to increase further in the coming years. It is not far away that it will become easier and more understandable for people to establish a connection between virtual and reality. However, it is observed that there are some drawbacks about the Metaverse. Today, the harassment, cyber bullying and privacy problems experienced in social media use are likely to occur in the Metaverse as well. Apart from personal use, with the acceleration of trade, companies' presence in the virtual world will make security even more important. Even at the point reached in technology today, it is possible that the concerns that companies have about data security are also present in the Metaverse. Companies may need improved security systems more than they do today. The issue of ownership, data protection and how to position the classical state theory are other issues of concern.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

COVİD-19 SÜRECİNİN TURİZM SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

EFFECTS OF COVID-19 PROCESS ON THE TOURISM SECTOR

Gülşen Gizem GÜDÜCÜ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültürel Miras ve Kültür Yönetimi Anabilim Dalı, Nevşehir, Türkiye

mail: pinargoktas@sdu.com.tr

ÖZET

Yapılan bu çalışmada Covid-19 sürecinin turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada derleme çalışmalarda sıklıkla kullanılan meta-sentez yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda geçmiş dönemlerde araştırma konusu ile ilgili olarak yayınlanan 29 akademik çalışma incelenmiştir. Araştırma kapsamında incelenen akademik çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi ile Google Akademik veri tabanından erişilmiştir. Araştırmanın veri analiz sürecinde içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonunda Covid-19 sürecinin turizm sektörünü birçok açıdan olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Bu süreçte birçok işletmenin faaliyetini durdurduğu, turizm alanında istihdamda daralma meydana geldiği, ülkelerin turizm gelirlerinde anlamlı bir azalma meydana geldiği ve turistlerin destinasyona yönelme oranlarının azaldığı tespit edilmiştir. Bilindiği gibi turizm gelirleri ülkelerin ekonomik açıdan kalkınmalarında büyük bir öneme sahiptir. Bu noktada pandemi süreçlerinde devletlerin turizm sektöründeki işletmeleri ve çalışanları ekonomik açıdan desteklemeye yönelik politikalar geliştirmeleri gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19 süreci, pandemi, turizm sektörü

JEL KODU: L83

ABSTRACT

In this study, it was aimed to investigate the effects of the Covid-19 process on the tourism sector. The meta-synthesis method, which is frequently used in review studies, was used in the research. In this context, 29 academic studies which were published in the past on the research topic were examined. The academic studies examined within the scope of the research were accessed from CoHE National Thesis Center and Google Scholar database. In the data analysis process of the research, content analysis method was used. At the end of the research, it was found that the Covid-19 process negatively affected the tourism sector in many aspects. In this process, it has been determined that many businesses stopped their operations, there was a contraction in employment in the field of tourism, there was a significant decrease in the tourism revenues of the countries and the rate of tourists turning to the destination decreased. As it is known, tourism revenues have a great importance in the economic development of countries. At this point, it can be said that states should develop policies to economically support businesses and employees in the tourism sector during pandemic processes.

Key Words*:* Covid-19 process, pandemic, tourism sector

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Tarihin her döneminde insanlar yeni yerler keşfetme, dinlenme, eğlenme ya da sosyalleşme gibi amaçlarla farklı bölgelere seyahat etmiştir. Son yıllarda insanların dinlenme, eğlenme ve sosyalleşme gereksinimlerinin artması ve ulaşım imkanlarının gelişmesine paralel olarak turizm sektörünün ciddi anlamda gelişim gösterdiği bilinmektedir. Günümüzde insanlar dünyanın birçok ülkesine turistik amaçlı seyahatler yapmakta, turizm alanında gelişmiş olan ülkeler de turizm gelirleri sayesinde önemli bir ekonomik kazanç elde etmektedir (Tyrrell & Johnston, 2006; Akadiri ve ark., 2018). Türkiye de turizm sektöründe gelişmiş ülkeler

arasında yer almakta olup, yapılan çalışmalarda Türkiye'de ekonomik büyüme ve gelişmenin desteklenmesinde turizm gelirlerinin önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir (Herbalıoğlu ve ark., 2013; Çımat & Bahar, 2003).

İnsanlar turistik gezilere bazı motivasyonlar ile yönelmektedir. Özellikle dinlenme, eğlenme, sağlık kazanma, kişisel gelişimi destekleme, yeni yerler görme, farklı kültürleri tanıma ve ailesi ile vakit geçirme gibi unsurlar insanların turistik seyahate yönelten itici unsurlar arasında yer almaktadır (Antara & Prameswari, 2018; Kim ve ark., 2003; Giddy, 2018). Bunun yanında bölgenin turistler için çekici olmasına katkı sağlayan bazı unsurlar da belirli bir bölgenin destinasyon amaçlı seçilmesine destek olmaktadır. Özellikle bölgenin iklimi, coğrafi özellikleri, turistlere sunduğu imkanların fazla olması, faunası, ekonomik olması ve tarihi yapıları içinde barındırması turistleri destinasyona yönelten çekici faktörler arasında yer almaktadır (Subadra ve ark., 2019; Pesonen ve ark., 2011). Ancak bölgesel bazı sorunlar ya da tüm dünyada sosyo-ekonomik yapıyı olumsuz yönde etkileyen bazı faktörler insanların turistik seyahatlere yönelmelerine engel olmaktadır. Bu durum turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemekte olup, söz konusu olumsuz durumların başında salgın hastalıklar gelmektedir.

Son yıllarda turizm sektörünü olumsuz yönde etkileyen küresel salgınların başında Covid-19 pandemisi gelmektedir. Enfeksiyon ilk olarak 2019 yılının Aralık ayı içinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmıştır. 2020 yılının başında itibaren dünya geneline yayılan enfeksiyon insanların sosyal yaşamlarını, eğitim sistemlerini, ülkelerin ekonomik yapılarını ve sağlık sistemlerini olumsuz yönde etkilemiştir (Clemente-Suarez ve ark., 2021). Pandeminin küresel düzeyde ulaşım süreçlerini ve insanlar arasındaki sosyal etkileşimi en aza indirmesi turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda özellikle sosyal mesafe kuralları, ulaşım araçlarını kullanım sürecinde yolcu kısıtlaması ve ülkelerin enfeksiyonla mücadele etme sürecinde aldıkları bazı önlemlerin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir (Sigala, 2020; Tiwari ve ark., 2020). Pandemi sürecinin turizm sektörünü etkilemesi bu alanda çalışan paydaşların ve meslek mensuplarının da yaşamlarını, mesleklerini yürütme faaliyetlerini ve ekonomik yapılarını olumsuz yönde etkilemiştir. Literatürde yer alan çalışmalarda da gerek Türkiye'de gerekse de turizm alanında gelişmiş birçok ülke de pandemi sürecinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği rapor edilmiştir (Aydın & Doğan, 2020; Deb & Nafi, 2020). Literatürde yer alan çalışmalarda pandemi sürecinin farklı sektörlerdeki ekonomik etkilerinin sıklıkla ele alındığı görülmekle beraber, ulusal alanyazında pandemi sürecinin turizm sektörü üzerindeki olumsuz etkilerinin ele alındığı araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yürütülen bu çalışmada Covid-19 sürecinin turizm sektörü üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, araştırmanın veri toplama sürecine ve kullanılan istatistiksel yönteme ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Yapılan bu araştırmada derleme çalışmalarda sıklıkla kullanılan meta-sentez yönteminden yararlanılmıştır. Bu araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalarda öncelikli olarak yürütülen çalışma konusu ile ilgili olarak geçmiş dönemlerde yayınlanan özgün araştırmalara ulaşılmakta, ikinci aşamada yürütülen çalışmalarda ulaşılan sonuçlar belirli yöntemler kullanılarak yorumlanmaktadır. Bu yöntemin son yıllarda turizm alanında yapılan akademik çalışmalarda da sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Serçek & Özaltaş-Serçek, 2017; Ercan, 2022).

Verilerin Toplanması

Yürütülen bu çalışmanın veri toplama sürecinde belgesel kaynak taraması modeli kullanılmıştır. Bu modelin kullanıldığı çalışmalarda genellikle araştırma konusu ile ilgili olarak geçmişte yapılan araştırmalara ulaşılması hedeflenmekte, veri toplama sürecinde yaygın olarak internet araçları kullanılmaktadır (Bayburtlu, 2017). Yapılan bu araştırmada da geçmiş dönemde yapılan araştırmalara ulaşmak için internet araçlarından yararlanılmış olup, bu konuda yapılan çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi ile Google Akademik veri tabanından erişilmiştir. Araştırma kapsamında konu ile ilgili olarak geçmiş dönemlerde yayınlanmış olan toplam 29 akademik çalışma incelenmiştir.

İstatistiksel Yöntem

Yapılan bu çalışmanın veri analiz sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmış olup, çalışmaları gerçekleştiren araştırmacılar, çalışmaların yapıldığı yıllar ve çalışmalarda elde edilen bulgular tablo halinde açıklanmıştır.

BULGULAR

Yürütülen bu araştırma kapsamında incelenen akademik çalışmaların yazarlarına, araştırmaların yapıldığı yıllara ve çalışmalarda elde edilen bulgulara ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Çalışmalara İlişkin Bulgular

Yazar ve Tarih	Bulgular
Özsarıoğlu, 2023	Ülkemizde 2019 yılından 2020 yılına geldiğimizde turizm sektöründe üç katın üzerinde bir azalma yaşandığı, 2021 yılının 2020 yılına oranla iki kat daha fazla turist misafir edildiği rapor edilmiştir.
Skare ve arkadaşları, 2021	COVID-19, pandemik salgınların seyahat ve turizm endüstrisi üzerinde önceki çalışmaların gösterdiğinden çok daha büyük yıkıcı etkiye sahip olduğunu rapor edilmiştir.

Çetin & Göktepe, 2020	Covid-19 ile dünyada bütün turizm organizasyonlarının olumsuz yönde etkilendiği, özellikle ekonomik açıdan büyük bir yıkımla sonuçlandığı sonucuna varılmıştır.
Akçacı & Çınaroğlu, 2020	Covid-19 pandemi sürecinde toplumsal ve ekonomik açıdan herkese zarar verdiği, dünya ekonomisini de sekteye uğrattığı, konaklama işletmelerinin söz konusu dönemde uğradıkları zararın çok büyük düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.
Bahar & Çelik-Bal, 2020	Covid-19 döneminde talep şoklarının turizm sektöründe gelir ve istihdam kaybına neden olduğu rapor edilmiştir.
Arıcı, 2023	Covid-19 döneminde akademisyenlerin yaptığı öngörüler değerlendirildiğinde, destinasyon uygulamalarının zarar gördüğü, aynı zamanda istihdam açısından da büyük kayıpların yaşandığı sonucuna varılmıştır.
Kaygın & Topçuoğlu, 2020	Restoran ve otellerde işten çıkarılmaların yaygınlık düzeyinin yüksek olduğu, işletmelerin ciddi düzeyde gelir kaybı yaşadığı, bir yıl evvelki ekonomik şartlara dönmek için devletin finansal desteğine gereksinim duyulduğu, bireylerin turizm faaliyetlerine ilişkin olumsuz bir tavır gösterdiği, seyahat etmekten çekindikleri, eskisi gibi hizmet kalitesi, misafirperverlik ve samimiyet bulamayacaklarını hissettikleri sonucuna varılmıştır.
Acar, 2020	Çalışmanın sonunda covid-19 pandemisinde turizm sektöründen doğrudan olumsuz yönde etkilendiği sonucuna varılmıştır.
Abu Bakar & Rosbi, 2020	Çalışmanın sonunda müşteri tarafından talep edilen fiyatın düşürülmesine neden olduğu, dolayısıyla arz-talep teorisinin piyasa dengesine göre turizm sektörünün fiyatı talepteki azalmaya paralel olarak düşmeye devam etmektedir, turizm endüstrisindeki talebin azalmasının önlenmesi ve durdurulması konusunda hükümetin yeri oldukça önemli olduğu rapor edilmiştir.
Oran, 2020	Ulusal turizmin kısa sürede toparlanma eğilimine girmesi beklense de uluslararası turizm sektörünün diğer sektörlere göre çok daha fazla olumsuz etkilerle karşı karşıya kaldığı ve uluslararası turizm faaliyetlerinde toparlanma sürecinin güvensizlik nedeniyle daha uzun sürdüğü, turizm sektörünü benzeri görülmemiş bir darbeyle etkisi altına alan covid-19 salgınının 2020 yılının ilk çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre faaliyetleri aşırı derecede azalttığı ve sektördeki işsizlik sorunlarını artırdığı, işgücünün olumsuz

	etkilerini en aza indirmek amacıyla sektörün korunması amacıyla turizm gelirleri ve buna bağlı olarak küresel gelirleri azalan işletmelerin ekonomik olarak desteklenmesi gerekliliği sonucuna varılmıştır.
Özçoban, 2020	Çalışma sonucunda kitle turizminin bireysel gezilere doğru evrileceği, Türkiye'nin kırsal destinasyonlarda zengin bir potansiyele sahip olmasına rağmen konaklama ve pazarlama açısından eksikliklerin olduğu, sağlık güvenliğinin üst düzeyde tutulduğu hizmet standartlarının korunduğu sonucuna varılmıştır.
Aylan, 2020	Çalışmanın sonunda covid-19 pandemi döneminden turizm işletme ve faaliyetlerinin olumsuz olarak etkilendiği, devlet getirdiği yenilik ve düzenlemelerle toplanmasının mümkün olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.
Gün & Tutcu, 2021	Türkiye'de turizm alanında covid-19 döneminden ciddi şekilde etkilendiği, yurtdışından gelen turist sayısı ile turizmden kazanılan gelirin 2020 yılında 2019 yılına göre daha düşük düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.
Özkan & Karadeniz, 2023	Covid-19 sürecinde turizm işletmelerin pek çok önlem aldığı ancak yine de yetersiz kaldığı, büyük işletmelerden ziyade küçük işletmeleri müşterilerin daha çok tercih ettiği, işletmelerin gelir giderlerinin dengesiz olduğu, personel sayılarında azalmaya gidildiği, faaliyetlerini istedikleri gibi gerçekleştiremedikleri ve uzun süre kapalı kaldıkları sonucuna varılmıştır.
Demirpaz, 2022	Turizm konaklama işletmelerine gelen turistlerin yaş gruplarında bütün süreç boyunca farklılık görülmediği, ancak misafirlerin milliyet ve geldikleri ülkenin pandemiye ilişkin getirdiği kısıtlamalardan dolayı sorun yaşadıkları, turistlerin her konaklama işletmesinden beklentilerinin farklılık gösterdiği, söz konusu farklılıkların covid-19 pandemisi ile direkt olarak alakalı olduğu sonucuna varılmıştır.
Polat, 2023	Çalışmanın sonunda covid-19 pandemi krizinden otel işletmeleri bakımından çalışmanın yapıldığı bursa ili bölgesinin olumsuz yönde etkilendiği, aynı zamanda bu dönemde turist sayısının yok denecek kadar az sayıda olduğu ve işletmelerin doğrudan etkilendiği, çalışmaların ise psikolojik ve ekonomik açıdan olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Mete, 2023	Araştırmanın sonunda turizm alanında faaliyet gösteren işletmelerin covid-19 krizinden negatif yönde etkilendiği, seyahat acentelarının olumsuz durumlarla karşılaşmaya ilişkin bir planı olmasının bu

	durumu daha az zararla atlatmak adına önemli olduğu, aynı zamana covid-19 döneminde turizm konaklama ve seyahat acente işletmelerinin nitelikli elaman kaybına uğradıkları, bazılarının işletmeleri için geliştirme çalışmaları gerçekleştiremediği sonucuna varılmıştır.
Sakcalı, 2023	Çalışmanın sonunda covid-19 ülkemizi olumsuz yönde etkilediği, film turizmi de bu yönde olumsuz etkilenen işletmeler arasında olduğu sonucuna varılmıştır.
Gürbüz, 2023	Araştırmanın sonunda konaklama işletmelerinin müşteri kazanma konusunda sorun yaşadıkları, bunun yanında konaklama işletmelerinin pandemide deneyim, beceri ve bilgileri ile müşteri kazanmaya çalıştığı, otel müdürlerinin covid-19 sürecinde müşteri kaybını en aza indirmek için fazla mesai yaptığı ve buna ilişkin uygulamalar geliştirdiği sonucuna varılmıştır.
Eroğlu, 2023	Araştırmanın sonunda pandemi döneminde otel işletmeleri yüksek düzeyde gelir ve Pazar kaybına maruz kalırken, covid-19 sonrasında alternatif Pazar alanı geliştirerek ekonomik düzeyi artırmaya çalıştıkları, otellerin yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesine önem verdikleri sonucuna varılmıştır.
Resso, 2023	Covid-19 döneminde meydana gelene olumsuz durumların fiyatlandırma değişikliği ve düşük ücretler çalışmaya ittiği, konaklama işletmelerinin aldığı tedbirler konusunda konaklama hususunda çok katı faaliyetler gerçekleştirdikleri, işletmelerin ödenek ve iş gücü konusunda devlet desteğine ihtiyaç duyduğu rapor edilmiştir.
Savuncu, 2023	Çalışmanın sonunda turist rehberlerinin olumsuz yönde etkilendiği, pandeminin hemen hepsini işsiz olarak geçirdikleri, aynı zamanda işi bırakmak zorunda kaldıkları ve başka iş arayışına girdikleri, turist rehberlerinin mesleki tükenmişliklerinin bu dönemde yüksek düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.
Yandı, 2023	Çalışmanın sonunda Covid-19 pandemi döneminde otellerin aldığı önlemlere uyum sağlanması oldukça zor olduğu, müşterilerin pandemi ile gelen tutumlarını sürdürmesiyle güvenli turizm sertifikasının pozitif yönde etkilerinin olduğu rapor edilmiştir.
Tizgilli, 2023	Araştırmanın sonunda bireylerin tatil tercihlerinin genel olarak olumsuz yönde etkilendiği, bireylerin daha sakin ve daha az insanın olduğu yerleri seçtikleri, genellikle doğaya yönelik turizm girişiminde bulundukları, bireylerin konaklama işletmelerinde ise mevcut hijyen faktörlerinin ekstra arttırıldığı ve daha çok özen

	gösterildiği sonucuna varılmıştır.
Yontürk, 2023	Diyarbakır turizminin genel durumuna yönelik krizlere hazırlık seviyelerinin yeterli düzeyde olmadığı, eylem ve strateji planlarının bulunmadığı, tanıtım ve reklam çalışmalarında yetersiz kaldıkları, turizmden sorumlu olan bireylerin ciddi bir olumsuzluk yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
Büyüksarı, 2023	Çalışmanın sonunda covid-19 döneminde turistlerin algıları üzerindeki etkilerinin bireylerin gelir düzeyi ve cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu, bireylerin yaş düzeyleri arttıkça algılarının da arttığı, evli müşterilerin turizme eğilimleri ve hijyene ilişkin algı düzeyleri bekâr olanlara kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu, eğitim seviyeleri arttıkça pandeminin turizme eğilim, konaklama ve gıda ve hijyene ilişkin algılarının da arttığı rapor edilmiştir.
Tez, 2023	Çalışmanın sonunda covid-19 pandemisi sebebiyle konaklama işletmeleri faaliyetlerini geçici süreliği veya süresiz olarak durdurmak zorunda kaldığı, doluluk oranlarının azaldığı, personel ve gelir düzeylerinin zarara uğradığı, otel işletmeleri müdürleri özellikle kriz sürecinde küçülme politikası izlemediği, daha çok hizmet ve ürün küçültme politikası izledikleri, otel işletmelerinin pandemide küçülmeye gitmeme nedenlerinin o dönemde konaklama işletmelerinin kapatıldığı, bu dönemde işletmelerin tasarruf durumunun sert şekilde uygulandığı rapor edilmiştir.
Karahaliloğlu, 2023	Araştırmanın sonunda covid-19 döneminde turizm ile ekonomik büyüme arasında doğru bir orantı olduğu, bu süreçte turizm işletmelerinin olumsuz yönde etkilendiği, turizm gelirlerinin ekonomik büyüme üzerinde etkisinin olduğu ve bu süreçte ekonomik büyüme konusunda olumsuz bir etkinin görüldüğü sonucuna varılmıştır.
Utkan, 2023	Çalışmanın sonunda Kapadokya bölgesinde turizm kapsamında yabancı turistlere daha çok pozitif yönde yaklaşılmaya çalışıldığı, Çinli turistlere yönelik yaklaşımlarının ise negatif yönde olduğu ve ilginin azaldığı, Çinli turistlere bakış açısının pozitif yönde olmadığı, pandemide enfeksiyon riski arttıkça yerel halkın misafirperverlik düzeylerinin azaldığı rapor edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Covid-19 süreci turizm sektörünü birçok açıdan olumsuz yönde etkilemiştir. Bu konuda Türkiye'de yürütülen çalışmalarda pandemi sürecinde turist sayılarında meydana gelen

değişimler incelendiği zaman pandeminin sektördeki olumsuz etkileri açıkça gözlenebilmektedir. Nitekim 2019 yılı ile kıyaslandığı zaman pandeminin etkin olduğu 2020 yılında turist sayısının bir önceki yıla göre üç kat azaldığı görülmektedir. Alınan önlemler ile birlikte 2021 yılında turist sayısında yeniden yükselme meydana gelmiş ve 2020 yılına kıyasla 2021 yılında ülkemize gelen turist sayısı iki kat artmıştır (Özsarıoğlu, 2023). Bu durum, gerekli önlemler alındığı zaman pandemi süreçlerinde de turizm sektörünün faaliyetlerini sağlıklı bir biçimde yürütebileceğini göstermektedir.

Covid-19 sürecinde turizm sektöründen yer alan birçok kişi ve işletmenin önemli ekonomik zararlar gördüğü belirtilmektedir. Bu konuda en fazla ekonomik zarara uğrayan işletmelerin başında konaklama işletmelerinin geldiği göze çarpmaktadır. Yapılan çalışma sonuçları da pandemi sürecinde konaklama işletmelerinin müşteri kaybı nedeniyle ekonomik zarara uğradıkları görüşünü desteklemektedir (Akçacı & Çınaroğlu, 2020). Pandemi sürecinde başta konaklama işletmelerinde çalışan personel olmak üzere turizm sektörünün içinde yer alan birçok insan işsiz kalmıştır. Bazı kişiler turizm sektörünün yeniden canlanmasını beklerken, bazı insanlar ise yeni mesleklere yönelmek zorunda kalmıştır. Bu noktada pandemi sürecinin turizmde istihdam oranını da olumsuz etkilediği görülmüştür (Bahar & Çelik-Bal, 2020; Arıcı, 2023). Bunun yanında turizm sektöründe çalışanların büyük bir bölümü sağlıkla ilişkili riskler nedeniyle işini bırakmak zorunda kalmıştır. Benzer şekilde turistlerin de sağlık riski nedeniyle destinasyona yönelme oranları ciddi anlamda düşmüştür. Söz konusu unsurlar hem kalifiyeli çalışan bulma sorununun ortaya çıkmasına hem de işletmelerin turizmden elde ettiği gelirlerin azalmasına neden olmuştur.

Covid-19 süreci turizm sektörünü olumsuz yönde etkilerken bazı konularda ise turizm sektöründe yeni gelişmelere zemin hazırlamıştır. Örneğin; işletmeler daha fazla müşteri çekebilmek için sağlıkla ilişkili hizmet kalitelerini arttırma yoluna gitmişlerdir. Bazı işletmeler ise turist beklentilerini karşılayacak yeterliğe ve çalışacak personel yetersizliğine bağlı olarak belirli süre kapalı kalmayı tercih etmiştir (Özçoban, 2020; Özkan ve Karadeniz, 2023). Yapılan çalışmalarda turizm alanında faaliyet gösteren işletme yöneticileri üzerinde de araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Bu konuda özellikle konaklama işletmelerinde yönetici konumunda bulunan kişiler üzerinde yapılan çalışmalarda da pandemi sürecinin turizm sektörünü olumsuz yönde etkilediği rapor edilmiştir. Bu nedenle turizm sektöründe yer alan işletmelerin pandemi sürecinde devlet desteğine gereksinim duydukları belirtilmiştir (Gürbüz, 2023; Resso, 2023).

Sonuç olarak, dünya genelinde birçok sektörü olumsuz yönde etkileyen Covid-19 süreci hem ülkemizde hem de turizm geliri yüksek olan birçok ülkede turizm sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir. Özellikle turizm gelirlerinin azalmasına bağlı olarak ülkeler önemli bir ekonomik kayıp yaşamıştır. Bölgesel ve yerel düzeyde ele alındığı zaman turizm sektöründeki daralma bu alanda faaliyet gösteren işletmelerin kapanmasına, istihdam oranının azalmasına, aracı işletmelerin ekonomik kayıp yaşamasına ve turizm sektöründe aktif olarak çalışan personelin sağlıkları ile ilişkili kaygı yaşamalarına neden olmuştur. Bu kapsamda pandemi süreçlerinde ülkelerin turizm sektöründe faaliyet gösteren işletmeler ile turizm sektöründe çalışan personeli ekonomik açıdan desteklemeye yönelik politikalar geliştirmesinin hem işletmeler hem de çalışanlar açısından önemli faydaları olacağı söylenebilir.

KAYNAKLAR

Abu Bakar, N., & Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus disease (COVID-19) to tourism industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, *7*(4), 189-193.

Acar, Y. (2020). Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını ve turizm faaliyetlerine etkisi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 7-21.

Akadiri, S. S., Lasisi, T. T., Uzuner, G., & Akadiri, A. C. (2018). Examining the causal impacts of tourism, globalization, economic growth and carbon emissions in tourism island territories: bootstrap panel Granger causality analysis. *Current Issues in Tourism*, *23*(4), 470-484.

Akçacı, T., & Çınaroğlu, M. S. (2020). Yeni koronavirüs (covıd-19) salgınının lojistik ve ticarete etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *19*, 447-456.

Antara, M., & Prameswari, Y. A. (2018). Push and pull factors of tourists visit the tourism destination of Bali, Indonesia. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, *6*(1), 112-120.

Arıcı, S. (2023). Turizm araştırmacıları gözünden covid-19'un turizme etkileri. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 55, 285-302.

Aslan, E. (2022). *Covid-19'un Türkiye'deki Turizm Sektörüne Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.

Aydın, B. ve Doğan, M. (2020). Yeni koronavirüs (COVID-19) pandemisinin turistik tüketici davranışları ve Türkiye turizmi üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi, *Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi*, 6 (1), 93-115.

Aylan, S. (2020). Covid-19 pandemisinin turizm sektörüne etkisi: turizm yazılı basınında çıkan haberlere yönelik nitel bir araştırma. *Journal of Gastronomy Hospitality and Travel*, *3*(2), 164-177.

Bahar, O., & İlal, N. Ç. (2020). Coronavirüsün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki ekonomik etkileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, *6*(1), 125-139.

Bayburtlu, A. S. (2017). Kültür, etnomüzikoloji ve müzikoloji ilişkisi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *3*(1), 77-87.

Büyüksarı, B.B. (2023). *Covid-19 Pandemisinin Turistik Tüketim Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Clemente-Suárez, V. J., Navarro-Jiménez, E., Moreno-Luna, L., Saavedra-Serrano, M. C., Jimenez, M., Simón, J. A., & Tornero-Aguilera, J. F. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on social, health, and economy. *Sustainability*, *13*(11), 1-25.

Çetin, G., & Göktepe, S. (2020). *COVID-19 Pandemisinin Turizm Endüstrisi Üzerindeki Etkileri. COVID*-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Çımat, A., & Bahar, O. (2003). Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve önemi üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi,* 6, 1-18.

Deb, K.S., & Nafi, S. M. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on tourism: Recovery proposal for future tourism. *GeoJournal of Tourism and Geosites, 19(33*), 1486—1492.

Demirpaz, İ.C. (2022). *Covid-19 Pandemisinin Konaklama İşletmelerinde Meydana Getirdiği Değişikliklerin Misafirler Açısından Etkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Kent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Ercan, F. (2022). Teknolojinin turist rehberliği üzerine etkilerini konu alan ulusal makalelerin meta-sentez tekniği ile incelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, *9*(1), 137-155.

Eroğlu, Y. (2023). *Covid-19 Salgınının Konaklama İşletmelerinin Pazarlama Stratejilerine Etkisi; Kuşadası Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Giddy, J. K. (2018). Adventure tourism motivations: A push and pull factor approach. *Bulletin of Geography. Socio-economic Series*, (42), 47-58.

Gün, S., & Tutcu, A. (2021). Covid-19 sürecinde turizm sektörü ve Türkiye açısından bir değerlendirme. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, *4*(6), 530-543.

Gürbüz, Y. (2023). *Covid-19 Döneminde Turizm İşletmelerinin Müşteri Temin Sorunlarına Yönelik Bir Araştırma: Ankara Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Harbalıoğlu, M., Özel, G., & Erkan, B. (2013). Kilis ilinin kırsal turizm potansiyeli ve sosyo-ekonomik kalkınma açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, *3*(2), 55-61.

Karahaliloğlu, E. (2023). *Türkiye'de Turizm Endüstrisinin Ekonomik Büyüme Açısından Önemi: Covid 19 Pandemisi ve Sonrası Dönem Üzerine Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Kaygın, E., & Topçuoğlu, E. (2020). The effects of covid19 pandemic upon tourism: A sample from the city of Kars. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *7*(3), 782-805.

Kim, S. S., Lee, C. K., & Klenosky, D. B. (2003). The influence of push and pull factors at Korean national parks. *Tourism Management*, *24*(2), 169-180.

Mete, Y. M. (2023). *Covıd-19 Pandemi Sürecinde Kriz Yönetimi: A Grubu Seyahat Acentelerine Yönelik Bir Araştırma*. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Oran, İ. B. (2020). Covid-19'un uluslararası turizm üzerinde diğer krizlerden farklı etkileri. *Electronic Turkish Studies*, *15*(4), 808-826.

Özçoban, E. (2020). Koronavirüs' ün (Covid-19) turizm sektörü üzerindeki etkileri ve türkiye'nin kırsal turizm potansiyeli üzerine bir analiz. *Electronic Turkish Studies*, *15*(4), 854-866.

Özkan, Ç., & Karadeniz, Y. (2023). Konaklama işletmelerinin covid-19 salgını sürecinden etkilenme düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre belirlenmesi: Kuzey Ege Bölgesi Örneği. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 200-210.

Pesonen, J., Komppula, R., Kronenberg, C., & Peters, M. (2011). Understanding the relationship between push and pull motivations in rural tourism. *Tourism Review*, *66*(3), 32-49.

Polat, A.S. (2023). *Otel İşletmelerinde Covid-19 Salgınının Etkilerinin Değerlendirilmesi: Bursa'daki 4 ve 5 Yıldızlı Otel İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma.* Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.

Resso, Y. (2023). *Covid-19pandemisinin Mardin Artuklu İlçe Merkezinde Faaliyet Gösteren Konaklama Tesislerine Olan Etkilerinin Yöneticilerin Perspektifinden*

Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.

Sakcalı, D.M. (2023). *Covid 19 Pandemisinin Film Turizmine Etkisi: Mardin Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Savuncu, M. (2023). *Covid-19 Pandemisinin Turist Rehberleri Üzerinde Sektörde Kalma Ve Ayrılma Niyeti Yönündeki Etkileri.* Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.

Serçek, S., & Özaltaş-Serçek, G. (2017). Turizm sektöründe duygusal emek: bir meta-sentez çalışması. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *7*(14), 417-436.

Sigala, M. (2020). Tourism and COVID-19: Impacts and implications for advancing and resetting industry and research. *Journal of Business Research*, *117*, 312-321.

Škare, M., Soriano, D. R., & Porada-Rochoń, M. (2021). Impact of COVID-19 on the travel and tourism industry. *Technological Forecasting and Social Change*, *163*, 120469.

Subadra, I. N. (2019). Investigating push and pull factors of tourists visiting Bali as a world tourism destination. *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, *8*(8), 253-269.

Tez, D. (2023). *Covid-19 Pandemi Sürecinde Küçülme Uygulamaları: Bursa Otel İşletmeleri Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Tiwari, P., Séraphin, H., & Chowdhary, N. R. (2021). Impacts of COVID-19 on tourism education: Analysis and perspectives. *Journal of Teaching in Travel & Tourism*, *21*(4), 313-338.

Tizgilli, S. (2023). *Turistlerin Covid-19 Salgını Sürecinde Tatil Tercihleri Ve Güvenlik Algılarının Değerlendirilmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Düzce.

Tyrrell, T. J., & Johnston, R. J. (2006). The economic impacts of tourism: a special issue. *Journal of Travel Research*, *45*(1), 3-7.

Utkan, Z. (2023). *Covid-19 (Koronavirüs) Salgınından Sonra Destinasyonda Yaşayan Yerel Halkın Çinli Turistler Hakkındaki Algılarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma: Kapadokya Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yandı, A.E. (2023). *Covid-19 Pandemisi'nin Turizm Sektöründe Tüketici Davranışlarına Etkisi: Kapadokya Bölgesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Yontürk, İ. (2023). *Covid-19 Salgınında Turizm Paydaşlarının Kriz Yönetim Stratejisi ve Acil Eylem Planı Geliştirilmesine Yönelik Algıları: Diyarbakır Örneği.* Yüksek Lisans Tezi, Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin.

EXTENDED ABSTRACT

The impact of the Covid-19 process on the tourism sector has negatively affected the lives, professional activities and economic structures of stakeholders and professionals working in this field. Studies in the literature have reported that the pandemic process negatively affected the tourism sector both in Turkey and in many countries developed in the field of tourism

(Aydın and Doğan, 2020: 93; Deb and Nafi, 2020: 1486). Although it is seen that the economic effects of the pandemic process in different sectors are frequently discussed in the studies in the literature, it has been observed that the studies on the negative effects of the pandemic process on the tourism sector are limited in the national literature. In this study which was carried out in this context, it was aimed to examine the effects of the Covid-19 process on the tourism sector. In this research, the meta-synthesis method, which is frequently used in compilation studies, was used. In studies where this research method is used, original research published in the past regarding the subject of the study is primarily accessed, and in the second stage, the results obtained in the studies are interpreted by using certain methods. It is seen that this method has been frequently used in academic studies conducted in the field of tourism in recent years (Serçek & Özaltaş-Serçek, 2017; Ercan, 2022). In the data collection process of this study conducted, the documentary source scanning model was used. In studies using this model, it is generally aimed to access past research on the research topic, and internet tools are commonly used in the data collection process (Bayburtlu, 2017). In this research, internet tools were used to access research conducted in the past, and studies on this subject were accessed from CoHE National Thesis Center and Google Scholar database. Within the scope of the research, a total of 29 academic studies published in the past on the subject were examined. Content analysis method was used in the data analysis process of this study, and the researchers who carried out the studies, the years in which the studies were conducted and the findings obtained in the studies were explained in a table.

The Covid-19 process has negatively affected the tourism sector in many aspects. When the changes in tourist numbers during the pandemic period are examined in the studies conducted in Turkey on this subject, the negative effects of the pandemic on the sector can be clearly observed. As a matter of fact, when compared to 2019, it is seen that the number of tourists decreased threefold in 2020, when the pandemic was effective, compared to the previous year. With the measures taken, the number of tourists increased again in 2021, and the number of tourists coming to our country in 2021 doubled compared to 2020 (Özsarıoğlu, 2023). This situation shows that the tourism sector can carry out its activities in a healthy manner during the pandemic processes when the necessary precautions are taken.

It is stated that many people and businesses in the tourism sector have suffered significant economic losses during the Covid-19 process. It is noteworthy that accommodation businesses are among the businesses that suffer the most economic damage in this regard. The results of the study also support the view that accommodation businesses suffered economic losses due to customer loss during the pandemic process (Akçacı & Çınaroğlu, 2020). During the pandemic, many people in the tourism industry, especially the staff working in accommodation establishments, became unemployed. While some people were waiting for the tourism industry to revive, some people had to turn to new professions. At this point, it has been seen that the pandemic process also negatively affects the employment rate in tourism (Bahar & Çelik-Bal, 2020; Arıcı, 2023). In addition, a large portion of those working in the tourism sector had to quit their jobs due to health-related risks. Similarly, the rate of tourists turning to destinations due to health risks has decreased significantly. These factors have caused both the emergence of the problem of finding qualified employees and the decrease in the income of businesses from tourism.

While the Covid-19 process has negatively affected the tourism sector, it has also paved the way for new developments in the tourism sector in some issues. For example; Businesses have tried to increase their health-related service quality in order to attract more customers. Some businesses have chosen to remain closed for a certain period of time, depending on the competence to meet tourist expectations and the lack of staff (Özçoban, 2020; Özkan & Karadeniz, 2023). In studies, it was seen that researches have also been conducted on business managers operating in the field of tourism. In this regard, it has been reported that the pandemic process has negatively affected the tourism sector, especially in studies conducted on people in managerial positions in accommodation establishments. For this reason, it has been stated that businesses in the tourism sector need government support during the pandemic process (Gürbüz, 2023; Resso, 2023).

As a result, the Covid-19 process, which has negatively affected many sectors around the world, has negatively affected the tourism sector both in our country and in many countries with high tourism income. When considered at regional and local levels, the contraction in the tourism sector has caused businesses operating in this field to close, employment rates to decrease, intermediary businesses to experience economic losses, and personnel actively working in the tourism sector to experience concerns about their health. In this context, it can be said that countries developing policies to economically support businesses operating in the tourism sector and personnel working in the tourism sector during pandemic processes will have significant benefits for both businesses and employees.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

PAZARLAMA İLETİŞİMİ ARACI OLARAK GERİLLA PAZARLAMACILIĞININ TÜKETİCİ SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ; GIDA SEKTÖRÜNE YÖNELİK TÜRKİYE VE DÜNYADAKİ GERİLLA PAZARLAMA ÖRNEK VE UYGULAMALARININ İÇERİK ANALİZİ YÖNTEMİ İLE İNCELENMESİ[1]

EXAMINING THE EFFECTS OF GUERILLA MARKETING AS A MARKETING COMMUNICATION TOOL ON CONSUMER PURCHASING BEHAVIORS; EXAMINATION OF GUERİLLA MARKETING EXAMPLE AND PRACTICES FOR FOOD SECTOR IN TURKEY AND THE WORLD BY CONTENT ANALYSIS METHOD

***Rabia Asena DOĞAN[2], Ayhan ERDEM[3]**
[2]YL Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye
[3]Prof. Dr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Görsel İletişim Tasarımı Anabilim Dalı, Gaziantep, Türkiye
***e-mail:** rasena.dogan@std.hku.edu.tr

ÖZET
Mevcut pazarlama uygulamalarının yetersizliği, son yıllarda artışa geçen işletme sayısı, ürün çeşitliliğinin neden olduğu zorlu rekabet koşulları, bireyin ön plana çıkması, tüketicilerin daha da bilinçli bir hale gelmesi, tüketici tercihlerinin sürekli ve hızlı bir şekilde değişim göstermesi, işletmelerin potansiyel alıcılarını korumak istemesi, yeni pazarlara açılma isteği ve küreselleşme gibi faktörler, gerilla pazarlama anlayışının ortaya çıkmasını ve önem kazanmasını tetiklemiştir. Başlangıçta yalnızca bütçesi küçük ancak hayalleri büyük olan işletmeler tarafından kullanılan bir etkinlik artırma yöntemi olarak görülen gerilla pazarlama, günümüzde uluslararası birçok şirket tarafından benimsenmiş, tüketiciyi birebir yakalayarak ve ilgisini çekerek hem tüketicinin markayla iç içe olması hem de onları tercih ederek satın alma davranışlarında değişim sağlayabilmek amacıyla kullanılan bir pazarlama yöntemi haline gelmiştir.
Anahtar Kelimeler: Pazarlama iletişimi, gerilla pazarlama, tüketici, tüketici satın alma davranışı, içerik analizi, gıda sektörü
JEL KODU: M31

ABSTRACT
Factors such as the inadequacy of existing marketing practices, the increasing number of businesses in recent years, tough competition conditions caused by product diversity, the individual coming to the fore, consumers becoming more conscious, consumer preferences changing continuously and rapidly, businesses wanting to protect their potential buyers, the desire to open up to new markets and globalization have triggered the emergence and importance of the guerrilla marketing approach. Guerrilla marketing, which was initially seen as a method of increasing effectiveness used only by businesses with small budgets but big dreams, has nowadays been adopted by many international companies and has become a marketing method used by capturing the consumer one-on-one and attracting their attention in order to both intertwine the consumer with the brand and to change their purchasing behavior by choosing them.
Key Words*:* Communications, guerilla marketing, consumer, consumer purchasing behavior, content analysis, food sector
JEL CODE: M31

[1]Bu çalışmna, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Görsel İletişim Tasarımı Anabilim Dalında lisansüstü tez çalışması olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Bugün teknolojinin ve küreselleşmesinin hızla artması ile beraber, tüketicilerin de pazarlama ve reklam etkinliklerine şaşırtıcı seviyede maruz kaldığı göze çarpmaktadır. Sadece bir bireye her gün binlerce sayıda süreli reklam içerikli mesaj iletilmektedir. Başarılı olan örgütlerin pek çoğunun tüketici sadakatinin önemli bir farklılaştırıcı faktörü olduğunun farkında olduğu bilinmektedir. Örgütlerin sahip olduğu müşterilerin, giderek yeni müşteriler kazandırabileceği ve örgütler ile iyi ve etkili ilişkiler içinde olan ve memnun olan bireylerin almış olduğu hizmet ya da ürün kapsamında tanıttığı ve bilhassa diğer örgütlere karşı rekabet üstünlüğü sağladı görülmektedir. Söz konusu markaya büyük katkı sağladığı da bilinmektedir (Singhal, 2021).

Gerilla pazarlama faaliyetleri; müşterinin satın alma davranışlarını manipüle etmekte olup, kişilerin ve onların meydana getirdiği toplumların tutum ve algılarında bilinç kazandırmaktadır. Küçük örgütleri girişimciliğinin geliştirilmesini, minimum finansman ile maksimum yarar sağlamasını kolaylaştıran bir yaklaşım olarak düşünülmektedir. Çünkü örgütler söz konusu pazarlama teknikleri ile alışılmışın dışında çıkarak, amaçlanan kitlenin ilgisini çekerek zihinde kalıcı olmaya çalışmaktadırlar (Sharma & Saini, 2021).

Pazarlama iletişim aracı olan "Gerilla Pazarlamacılığının" tüketici satın alma tutumları üzerinde etkilerinin incelenmesi ve gıda sektörüne ilişkin dünya ve Türkiye'de gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarının içerik analizi yöntemi ile incelenmesi isimli eserlerde gerilla pazarlama örneklerinin müşterin satın alma tutumlarına ne kadar çarpıcı etkisinin bulunduğu ve örgütlerin rekabet avantajlarını ne şekilde arttırdığı ortaya koymaktadır. Maddi olanakların kısıtlı olan örgütlerin gerilla pazarlama çalışmaları ile farkındalık oluşturabilecekleri, tüketici tutumları kazandırabilecekleri be rekabet halindeyken daha güçlü olabileceklerini öne sürmektedir. Gıda alanında yapılan gerilla pazarlama çalışmalarının tüketici satın alma niyetlerine olan etkilerin incelenmesi, bu konuda kısıtlı düzeyde araştırmalardan biri olduğu ve hem örgütler hem de satın alanlar bakımından ileride yapılacak olan çalışmalar adına önemli bir kaynak niteliğini taşımaktadır.

Çalışmada gıda alanına ilişkin dünya ve ülkemiz genelinde yapılan gerilla pazarlama uygulamalarını değerlendirerek bu hususta yapılan araştırmaların tüketiciler tarafından ne düzeyde etkilendiğinin ve nasıl algılandığının, tüketicilerin akıllarında nasıl yer edindiği veya edineceğinin, bu şekildeki çalışmaların tüketiciler tarafından ne seviyede özgün ve yaratıcı bulduğunun, tüketicilerin eyleme geçirip veya geçirmeyeceğinin, gerilla pazarlama stratejileri yapılan hizmet ve ürünlerin tüketicilerin satın alma eyleminin ne yönde ve nasıl etkileneceğinin saptanması gayesiyle değerlendirilmiş ve uygulamalar içerik analizi tekniği ile incelenmiştir.

Gerilla Pazarlamanın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Gerilla savaşı İspanya'nın Fransız işgaline yönelik olan direnişi esnasında meydana çıkmış olup partizan mücadelesini açıklamaktadır. Bu taktik savaşta dezavantajlı veya daha az güçlü olan tarafın uygulayabileceği bir faktör olarak söylenmektedir. Gerilla yönteminin pazarlama küreselde kullanabileceği fikri ise Vietnam Savaşı'nda meydana çıkardığı bilinmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ile karşı karşıya kalan Vietnamlıların kullandığı gerilla yöntemleri, Amerikalı pazarlamacıların üzerinde durduğu ve pazarlama alanında bir ilham kaynağı durumuna geldiği görülmektedir. Böylelikle gerilla savaş yöntemleri, reklam ve pazarlama alanında da uygulandığı bilinmektedir (Bigat, 2012).

Jay Conrad Levinson, 1980 yıllarının başında "Gerilla Pazarlamanın" babası olarak atfedilmektedir. Gerilla pazarlama kavramı Vietnam toplumunun savaş esnasında uyguladığı yöntemlerden yola çıkarak oluşturulduğu düşünülmektedir. Bu yöntemle gerçekleşmeyen bir savaşta karşı tarafın ordusunun güçsüz olan yönlerini odağına alarak ordunun yıpranmasını sağlayarak mağlup edilmesini amaçlamaktadır (Ünal, 2013). Levinson, 1980 yıllarında ortaya çıkan gerilla pazarlama stratejisinin doğuşunu şöyle ifade etmektedir;

Belirli düzeyde bütçeye sahip kişiler için 1980 yıllarında bir strateji yöntemi bulunmadığı söylenmektedir. Berkeley Üniversitesi'nde pazarlama derslerine giren akademisyenlerin öğrencilerinden konu için sorular alınmıştır. Ardında yeni bir pazarlama stratejisi olan Gerilla pazarlamacılığının temelleri atarak örgütlere yardımcı olabilecek bir eser sunulduğu görülmektedir

Ekonomik kriz ve getirdiği problemler dünya çapında 1990 yıllarına gelindiğinde örgütlerin büyük düzeyde bütçeler ile sürdürdüğü pazarlama kampanyalarından uzak durulmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu olgu modernleşme sonrasında meydana gelen "post modern pazarlama" sürecinin oluşmasına sebep olduğu bilinmektedir. Bu dönemde ilgili kitle ile örgütler arasında çift yönlü ve interaktif iletişim ile birlikte ortak yarar sağlandığı en belirgin nitelik olmaktadır. Gerilla pazarlama görüşüyle de paralellik gösteren bu faktör, büyük pazarlama kampanyalarından vazgeçen örgütler için gerilla pazarlamanın önemini vurgulamaktadır (Burç, 2017; Odabaşı, 2022).

2000'li yıllarına gelindiğinde pazarlama alanında müşteri merkezli bir görüşün benimsendiği görülmektedir. Şiddetli rekabet ortamında müşterilerin örgütte kalması ve uzun vadede ilişkilerin oluşturulması örgütlerin önem verdiği durum haline geldiği söylenmektedir. Bu hedefe erişebilmek için geleneksel yaklaşımların yerine müşteri memnuniyeti merkezli ve var olan müşterilerin kaybedilmemesine özen gösteren pazarlama teknikleri uygulanmıştır. Fakat aynı Pazar alanında kendini gösteren örgütlerin sayısı hızla artması, benzer olan kampanyaların yeniden müşteriye servis edilmesi ve hedef kitlenin doyumunu sağlamak için farklılaşmayan örgütlerin ortaya çıkması, geleneksel tekniklerin sınırlarını ortaya koymuştur.

Örgüler diğer rakiplerinden ayrışmak ve amaçların erişmek adına yaratıcı, etkili ve farklı bir pazarlama görüşü olan gerilla pazarlamasını benimsediği bilinmektedir (Chen, 2011).

Yeni örgütler, geleneksel uygulamaların yerine gerilla pazarlama yöntemlerini uygulamak büyük örgütlere yönelik üstünlük sağlamaktadır. Bu yöntemle daha az maliyetin olmasının yanında yenilikçi, yaratıcı ve dikkat çekici olması sebebiyle tercih edilmektedir. Uygulanan çeşitli ve inovatif pazarlama stratejileriyle yeni örgütler rakiplerine kıyasla daha esnek ve hızlı hareket etmektedirler. Çeşitli hizmet ve ürünleri sunmak, pazarda rekabet üstünlüğü sağlamak adına önem teşkil etmektedir. Gerilla pazarlama stratejisinde rakiplerin müşterilerin akıllarında yerini sarsmaktadır. Buna paralel olarak müşteriler ile yakın ilişki kurulmasına ve amaçlanan Pazar alanında ciddi düzeyde pay almasına imkân tanımaktadır (Chen, 2011; Mughari, 2011; Damar-Ladkoo, 2016; Groot ve ark., 20118; Shakeel & Khan, 2011).

Gerilla Pazarlamanın Tanımı ve Özellikleri

Günümüz dünyasında bireylerin farkındalık ve bilgi seviyeleri sürekli olarak artmaktadır. Teknolojinin hızla gelişmesi, hedef kitlenin farkındalık düzeyinin artması, üretim teknolojisinin ilerlemesi ve küreselleşmenin etkisiyle, tüketiciler adına yeni Pazar alanı yaklaşımının benimsenmesine neden olmaktadır. Yeni yöntem be uygulamalar ile beraber artan rekabet ve belirsizlik, geleneksel pazarlama uygulamalarının eskisi kadar etkisinin olmamasına sebep olduğu bilinmektedir. Küreselleşmenin ortaya koyduğu sonuçlar değerlendirildiğinde; pek çok benzer hizmet ve ürünün arza sunulması, örgütlerin karlılık düzeylerinin düşmesi ve örgütlerin bu duruma uygum sağlaması önemli görülmekte olup örgütler bu konuda yeniliğe gitmesi kendini geliştiresi mecburi hale geldiği vurgulanmaktadır (Išoraitė, 2010; Nardalı, 2009).

Orta ve küçük ölçekli örgütler adına gerilla pazarlama, rakiplerine mental açıdan üstünlük sağlamak adına yapılan şaşırtıcı, sistemli ve beklenmedik uygulamalar olarak adlandırılmaktadır. Söz konusu pazarlama tekniği, hızlı eyleme geçmeyi, hayal ve yaratıcılık gücünü içermektedir (Tek, 1999).

Levinson, İstanbul'da bir organizasyonda gerilla pazarlama kavramını açıklayabilmek adına dikkat çekici bir örnek aktarmıştır. Sözgelimi; küçük bir mobilyacı mağazası güçlü ve büyük mobilya mağazaları tarafından çevrelendiği görülmektedir. Bu rakipler arasında rekabet ederken küçük işletmelere görmezden gelindiği ve ezildiği bilinmektedir. Diğer mağazalardan biri %60 indirim yazısı ile büyük bir reklam afişi asarken, diğeri daha büyük bir indirim yaparak %75 indirim yazısıyla diğerlerini gölgede bırakmaktadır. Küçük işletmelerin bu kadar büyük indirim yapabilecek ya da büyük afişler asabilecek finansal gücü bulunmamaktadır. Böyle zor bir durum karşısında işletmeler yaratıcılığı ve hayal gücü devreye girmekte olup işletmenin kapısına "ana giriş" yazısı asarak farklı bir fikir ile ortaya çıkmaktadır (Kaya, 2009).

Gerilla pazarlama görüşünde bilinenin dışında yaratıcı, farklı ve cesur bir pazarlama yöntemi izlemektedir. Bu pazarlama tekniği esnek, dinamik ve yenilikçi olmayı gerektirmekte ve saldırgan bir strateji gütmektedir. Gerilla pazarlama, geleneksel pazarlamanın ötesinde beklenmedik neticeler ortaya koymak adına tasarlanmıştır. Bu stratejiyle minimum maliyet ile maksimum ilgi çekmeyi amaçlayan teknolojinin yaratıcılık ile bir araya geldiği yaklaşım olmaktadır (Hutter & Hoffman, 2011).

Gerilla pazarlama; minimum maliyet ve yaratıcılığın yanında insan psikolojisi temeline dayandığı bilinmektedir. Bir kavramın hoş görülebilir ya da sevilebilir olmasını s ağlayan iki nitelik yer almaktadır. Birincisi; kavramın ifade ediliş biçimi ve içeriğinin hedef kitlenin isteklerine ne düzeyde yanıt verdiği ile alakalıdır. İkincisi ise bütün bu etkenlerin hedef kitleye ne kadar ilgi çekici geldiğidir. Tüketici satın alma kararlarının %90'nını bilinçaltı formunda gerçekleştirdiği göz önünde bulundurulduğunda, işletmelerin bilinçaltına hitap edebilmesinin benimsenme sebepleri arasında olduğu ifade edilmektedir. Örgütlerin müşteri potansiyellerinin be sahip oldukları müşteri kitlesine nasıl hitap edildiği ve kendini nasıl ortaya koyduğu hususundaki başarı, markanın kabul edilme düzeyi üzerinde oldukça büyük bir etkiye sahip olmaktadır (Khare, 2017; Kotler, 2022).

Gerilla pazarlama yaklaşımında yüksek düzeyde bütçelere sahip olmayan orta ve küçük ölçekli örgütlerin kurtarıcısı olarak bilinmektedir. Pek çok yenilikçi fikirle kuşatılmış bu örgütler, küreselleşen Pazar alanında ürünlerin çeşitliliği ve yoğunluğu rekabete rağmen güçlü kalmak adına gerilla pazarlama stratejilerini benimsemektedir. Söz konusu yaklaşım, tüketici bilinçaltı hitap ederek farklı biçimlerde hatırlanabilir kılmayı, potansiyel müşterilerini sayısını arttırmayı amaçlamaktadır. Bunun yanında örgütler ürün ve hizmetleri pazarlama yöntemlerini kendilerine özel duruma getirerek benzersiz bir kimlik kazandırmayı çalışmaktadır (Khare, 2017; Kotler, 2022).

Gerilla Pazarlamanın İlkeleri

Gerilla pazarlamasına yönelik ilkeler, gerilla kavramının tanımları aşağıda yer verilmiştir (Farouk, 2012);

- Beklenmedik Olma: Gerilla pazarlama yönteminin tüketicilerinin ilgisini çekmek adına beklenmedik haller ve farklı objeler kullanılmaktadır. Söz konusu yaklaşım bilinenin dışında beklenmedik zamanlarda tüketicilerin karşısına çıkarak onların dikkatini çekmeyi amaçlamaktadır.
- Yaratıcılık ve İnovasyon: hayal gücü, yaratıcı fikirler ve yenilikçi tasarımlara dayanarak büyük bir pazarlama bütçesi yerine tüketiciye beklenmedik ve bilinenin dışında bir pazarlama yaklaşımına sahiptir. Böylelikle tüketicileri daha etkili şekilde yakalayabilmeyi ve ilgilerini çekebilmeyi amaçlamaktadır.

- Agresif - Sert: söz konusu yaklaşım ile şiddetli bir gayret gösterilmekte ve geniş bir kitleye etki etme kuvvetini yansıtmaktadır. Pazarlama maliyeti fazla olmasa da gayesi hedef kitleye geniş bir biçimde erişebilmedir. Bu aşamada agresif bir yöntem izlenmekte ve çok sayıda müşteriye ulaşım amaçlanmaktır.
- Nükteli - Komik: pazarlamada mizahın ön plana çıkarıldığı ve gerilla pazarlama yöntemlerinde örgüt ile müşteri arasındaki engellerin kaldırılmasına katkı sağlamaktadır. Böylece aynı zamanda örgüt ile tüketiciler arasında yakınlığın kurulmasına vve daha fazla sayıda tüketiciye erişilmesine imkan tanımaktadır. Bu durum uygulanan kampanyanın etkinliğine pozitif yönde fayda sağlamaktadır.
- Sadelik: tüketicilerin ilgisini ortaya koyan hayal gücü, yenilikçi ve yaratıcı tasarımlar ile çekmektedir.
- Tek Atışlık Oyun: kısıtlı bir süre kapsamında yapılan pazarlama çalışmalarının "gerilla pazarlama" olarak tanımlandığı bir ilke olmaktadır. Bu şekilde yapılan kampanyalarda satı alanlara iletilmek istenen mesajı belli bir zaman içerişimde anlamalı ve kampanyanın sonlandırılmasıyla biteceğinin bildirilmesi anlamına gelmektedir.
- Düşük Maliyet: düşük bir bütçeyle birlikte ortaya çıktığı özgün fikirler ve uygulamalar ile geleneksel pazarlama tekniklerine göre daha etkili neticelere varılmaktadır. Yenilikçi düşünceler ile müşterilerin dikkatlerini çekerken, düşük maliyetler ile bile büyük bir etki oluşturmak mümkün olabilmektedir.
- İyi Niyet ve Müşteri Çıkarı: örgütlerin rekabet avantajı sağlamak adına maddi imkânlara gereksinim duyulmayan bir yapıdan söz edilmektedir. Örgütlerin iyi niyet ve merhamet ve vicdan ile hareket etmeleri, güçlü bir örgüt imajının yanında motivasyonu yüksek işgörenler çalıştırmaya imkân sağlayabilmektedir. Buna paralel olarak tüketicilerin güvenini kazanmak, doyum düzeylerini arttırmak ve memnuniyetlerini arttırmak adına düzenlenen kampanyalar, verimliliğe önemli düzeyde fayda sağlamaktadır.

Dünyadaki İlk Gerilla Pazarlama Örneği

Tüm dünya da ve ülkemizde pek çok örgüt farkında olarak ya da olmayarak gerilla pazarlama yaklaşımını vurgulamaktadır. Özellikle pazarlama disiplini ile elde edilen bulgulara gereken değerin verildiği, iş yöntemlerinin oluşturulmasında geliştirilmesinde bilimsel açıdan verilerin yeterince uygulanıldığı gelişmiş olan ülkelerde bu modern uygulamalara sık sık denk gelinmektedir. Scientific American'ın yer verdiği haberlere göre; gerilla pazarlama konusunda pek çok kavram olsa da 19. Yüzyılın sonlarına doğru uzanan bir geçmişe sahip olduğu saptanmıştır (mediacat.com).

Scientific American tarafından yayımlanan makalesinde, 1895 yılında Paris sokaklarında görülen farklı bisiklete odaklanmaktadır. Söz konusu bisiklet üç tekerlekli bir baskılama

makinesidir. Arkasında iki tekerleği ile sürücü pedalları çevirerek yol alabilmektedir. Bu insanların ilgisini çekmenin yanı sıra pazarlama alanında gerilla yaklaşımının ilk olarak uygulandığı görülmüştür (mediacat.co).

Türkiyedeki İlk Gerilla Pazarlama Örnekleri

Denizbank; ülkemizde ilk örnek olan bankalar arasında yer almak almakta ve yoğun bir kredi kartı rekabeti yaşandığı süreçte bireysel bankacılığın yenilikçi bir ürünü olan kredi kartı çalışması adına başarılı bir gerilla pazarlama yaklaşımını izlenmektedir. Bu yaklaşımla rakip örgütler ile geçici bir süre rekabeti unutarak ortaklık yaparak yeni imkânlar oluşturulmak istediğinde göze çarpmaktadır. Söz konusu banka kendi kredi kartı markasını oluşturmak ve kalıcılığını sağlamak adına sermaye ve zaman açısından önemli bir bütçe ayırmaktadır. Bundan dolayı Garanti Bankasıyla bir sözleşme yaparak Bonus Card faktörünü tüketicilerin beğenisine sunduğu bir uygulama gerçekleştirmiştir. Denizbank'ın bu yaklaşımı ile kredi kartı Pazar payı %0,5'ten %2'ye hızlı bir biçimde artmış ve ek bir bütçe gerektirmeksizin başarılı geri dönüşler alındığı bildirilmiştir. Bu stratejiyle Denizbank, gerilla pazarlama yaklaşımının önemini bir kez daha ortaya koymuştur (Gümüştepe, 2020). Bugün itibariyle bu strateji Vakıfbank tarafından uygulamaya geçirilmiş ve Vakıflar Bankası 2009 yılında Yapı Kredi Bankası ile yaptığı bir anlaşma doğrultusunda World Card'ı tüketicilerine sunmuştur (Gümüştepe, 2020).

Bir araba kiralama işletmesi, İstanbul'da faaliyet gösteren diğer pek çok Rent a Car hizmeti sunan işletmelerden farklı bir uygulama geliştirmiştir. Carpuzz isimli örgüt sunduğu hizmetlerin düşük düzeyde bütçeyle olması ve farklı iş yapma yaklaşımıyla öne çıkmaktadır. Örgüt geliştirmiş olduğu uygulamalar ile günlük 8-39 TL arasında araç kiralama imkân sunmaktadır. Bu uygun fiyatlar ise araçların üzerindeki reklamlar ile mümkün olabilmektedir. Örgütler reklam veren GPS ile reklamlarının gezindiği bölgeleri göstermektedir. Reklam verenler örgütlerin veri tabanına ulaşarak reklam verdikleri araçların hangi müşteriler tarafından kullanıldığı da ortaya konmaktadır (Nardalı, 2009; Terzioğlu, 2007).

Araştırmanın Amacı

Söz konusu bu araştırmada gıda sektörüne ilişkin dünya ve ülkemiz genelinde gerçekleştirilen gerilla pazarlamalarının örnek uygulamaları değerlendirilerek, bu konuda yapılmış çalışmaların tüketiciler tarafınca nasıl algılandığının ve tüketicilerin aklında nasıl yer aldığının, bu tarz uygulamaların tüketiciler tarafından özgün ve yaratıcı bulunup bulunmadığının, tüketicileri harekete geçirip geçirmeyeceğinin, gerilla pazarlama çalışmaları yapıla hizmet ve ürünlerin tüketicilerin satın alma davranışlarını nasıl ve hangi açıdan etkileyeceğinin tespit edilmesi ve özellikle de gerilla pazarlamasına yönelik yapılması planlanan çalışmalara ışık tutması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma da gerilla pazarlamasına örnek ve uygulamalarının tüketici satın alma davranışlarının etkilemede ne kadar çarpıcı özellik ve sonuçlarının olduğunun açığa çıkarılması, gerilla pazarlama uygulamayan örgütler ve markaların rekabet şartlarında rakiplerine kıyasla nasıl avantaj sağlayacağının ortaya konması, gerilla pazarlamanın özellikleri ile bugün hızla artan ve değişen tüketici ihtiyaç ve taleplerinin karşılanıyor olduğunun gösterilmesi, yeterli finansman güce sahip olmayan örgütlerin de sürdürebileceği gerilla pazarlama çalışmalarıyla farkındalık sağlanması ve literatüre yeni bir bakış açısı kazandırılması noktasında büyük önem taşımaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Araştırma uygulama evresinde ve öncesinde kabul edilmiş varsayımlar aşağıdaki gibidir,

- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamaları şaşırtıcı, özgün, farkındalık yaratıcı, bilgilendirici ve akılda kalıcı öğeleri içermektedir.
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarının her düzeyde toplumun ulaşabileceği, fark edebileceği, dikkat çekici ve beklenmedik mekânlarda olmasına özen gösterilmiştir.
- Söz konusu örnek ve uygulamalar dünya Türkiye'de farklı örneklerden seçilmiştir.
- Örnek ve uygulamalar içerik analizine ilişkin seçilen ve içeriksel analizin amacına ve niteliklerine uygun değerlendirmelerde bulunulmuştur.
- Tüm örnek ve uygulamalar genel anlamda analiz edildiğinde gerilla yaklaşımı kullanılarak pazarlama yapabilme gayreti olduğu bilinmektedir.
- Örnek ve uygulamaların bilinenin dışında ve duygulara hitap ediyor olması, hedef kitle ile yakın ilişki kurulması, kültürel faktörlere yer verilmesi tüketici satın alma davranışlarını etkilemesi için temel unsurlardandır.
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamaları örgütlerin marka imajlarını kuvvetlendirmek ve sürdürülebilir avantaj sahibi olabilmek için önemlidir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın pazarlama çalışmaları içerisinden sadece gerilla pazarlamanın tüketici satın alma davranışları üzerindeki etkilerinin incelenmesini içermesi ve bu gerilla pazarlama çalışmalarının da sadece gıda alanına ilişkin örnek ve uygulamalarından seçilmiş çalışmanın sınırlılığı olarak açıklanmaktadır. Bu araştırmanın gıda ve tüketici sektörüne ilişkin yapılan gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarıyla sınırlı kalmasının sebebi, gerilla pazarlamasının sık ve oldukça hızlı değişen pazarlama ve tüketici koşullarına uygun bir strateji olmasıdır. Bu uygulamanın ülkemizde yeni uygulanmaya başlaması ilgiyi de üzerinde çekmiş bu nedenle bu konu üzerinde yapılan çalışmaların analiz edilerek rapor haline getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma dünya genelinde bu konu üzerinde yapılan çalışmaların açısından sınırlılık oluşturmaktadır.

Araştırma Soruları

Uygulama bölümündeki araştırmanın hedeflerine ulaşabilmesi ve problemin net olarak belirlenmesi için farklı araştırma soruları oluşturulmuştur. Söz konusu sorular aşağıdadır,

- Örnek ve uygulamalar gerilla pazarlamanın amacı ve özellikleri ile örtüşmekte midir?
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarında bireylerin duyguları ön plana çıkarılmış mıdır?
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarında kültürel sembollere yer verilmiş midir?
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarında bireylerin ürün veya hizmetlere ilişkin tutum ve satın alma davranışlarına ilişkin algı yönetimi ne ölçüde oluşturulmaya çalışılmıştır?
- Gerilla pazarlama örnek ve uygulamaları ile kişiler üzerinde bir farkındalık ve sağduyu oluşturulmaya çalışılmış mıdır?

Araştırmada Veri Toplama ve Yöntem

Araştırmanın evreni, gıda sektöründe marka ve örgütlerin tüketici satın alma davranışlarını etkilemek üzere başta ülkemiz ve dünyanın çeşitli ülkelerinde yapılan gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarından oluşmaktadır.

Araştırmada, kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu yöntemde ana kütle içinden seçilen örneklerin, araştırmayı yapan bireyin tercihlerine göre belirlenmesini ifade etmektedir. Bundan dolayı tesadüfi olmayan bir örnekleme yöntemi olarak bilinen kolayda örnekleme, çalışmanın yapılış aşamasında araştırmacının değerlendirmelerine bağlı kalmaktadır (Haşıloğlu ve ark., 2015). Bu tanıma göre çalışmanın örneklemi, sosyal medya platformlarıyla erişilen ve gıda sektörüne ilişkin seçili gerilla pazarlama örnek ve uygulamaları ile gerçekleştirildiği ülkelerdir.

Bu çalışmada, araştırma yöntemi olarak nitel araştırma tercih edilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri, özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan bir analiz yöntemidir. Araştırmacıların kişileri ve toplumsal olayları daha detaylı olarak incelemeye alarak anlamlarına imkân tanımaktadır. Nicel araştırmalardan farklı olarak, nitel araştırmalar araştırmacının çalışma alanını ve nesnelerini belirlemesi ve derinlemesine inceleme yapmasına yardımcı olmaktadır (Kinsiz, 2017).

Nitel araştırma, sayısal olmayan, bilgi toplama tekniklerinden yararlanılan bir araştırma türüdür. Bu yöntemler dokümanlar ve bilimsel çalışmalar incelenmektedir. Psikolojik ya da sosyal dokuları incelemeleri adına önemli bir yöntemdir (Yıldırım, 1999).

İçerik analizi, nitel analiz teknikleri arasında en sık uygulanan yöntemlerdendir. Bu yöntem ile genellikle görsel ya da yazılı verilerin kolay bir şekilde analiz edilmesine imkân tanınmaktadır. Tümdengelim yaklaşımı izlenmektedir. İçerik analizi ile verilerin detaylı şekilde incelenmesi mümkün olabilmektedir. Bu teknik ile elde edilen sonuçlar araştırmacılara güçlü bir fikir birliği sağlamaktadır (Özdemir, 2010).

Bireyler içerik analizi yöntemini kullanarak belirli metinlerin, dokümanların, görsel ve temaların içeriklerini nesnel, açık ve doğrulanabilir olarak analiz edebilmektedir. Bireyler içerik analizi yöntemini kullanarak belirli metinler, temalar, dokümanlar ve görsellerin net bir şekilde analiz edilerek rapor edilmesi amaçlanmıştır (Metin & Ünal, 2022).

İçerik Analizi Yöntemine Göre Araştırmanın Bulguları

Knorr Markasına Ait Ramazan Ayında Gerçekleştirilen Gerilla Pazarlama Örneği

(İstanbul - Beşiktaş)

Knorr gıda markasının 2010 yılı Ramazan ayında İstanbul'un bazı ilçelerinde yaptığı faaliyetler, gerilla pazarlama stratejilerini kullanarak dikkat çekici ve etkili bir kampanya örneği sunmaktadır. ilk olarak, marka İstanbul'daki belirli ilçelere odaklanarak hedef kitlesini belirlediği görülmektedir. Knorr ürünlerinin temel özelliklerinden biri olan tazelik ve doğallığı ön plana çıkararak tüketicilerin dikkatini çektiği bilinmektedir. Bunu sağlıklı bir hayat tarzı ve tüketicilerin doğal ürünlere olan alakalarına ilişkin bir strateji olarak da değerlendirmek mümkün olabilmektedir. Kurutulmuş ürünlerin kullanılması, pratik ve uzun ömürlü olması bakımından müşterinin ilgisini çekmektedir. Buna paralel olarak tüketicilere ürünlerin kalitesini ve doğallığına ilişkin güven vermek konusunda da katkı sağlamaktadır. Knorr ürünleri ile alakalı doğallığı ön plana çıkarmak adına görsel atmosferik faktörleri kullanmıştır. Doğal bir köy ve mutfak ortamı tüketicilere ürünlerin geleneksel ve organik bir aşamadan geçtiği havasını vermektedir. Özetle, Knorr 2010 Ramazan ayı kampanyasında tazeliği ve doğallığı vurgulamış ve yerel bir etkileşim kurma amacı gütmüştür.

Unicef Tarafından Temiz İçme Suyu Bulmakta Zorlanan İnsanlara Dair Farkındalık Yaratmak Amacıyla Geliştirilen Gerilla Pazarlama Kampanyası (Amerika)

UNICEF tarafınca yapılan bu kampanya hem aktif katılım hem de farkındalık sağlamak adına ciddi düzeyde etkileyici ve düşündürücü bir yöntem izlemektedir. Kampanya bireyleri temiz suya erişme hususunda duygusal bir ilişki kurmaya sevk etmektedir. Kampanya bireyleri yalnızca düşünmeye değil, aynı zamanda eyleme geçmeye teşvik etmektedir. Kirli sur butonlarına basarak bireyleri problemin ciddiyeti hususunda daha fazla bilgi edinirken aynı anda bağış yapma imkanına sahip olmaktadır. Kirli su otomatları, bireyleri temiz su eksikliği hakkında farkındalık oluşturmaya çalışmaktadır.

Kampanya, bireyleri temiz su eksikliğinden kaynaklanan hastalıkların adlarını kapsayan butonlar aracılığı ile bilgi vermekte olup bireylerin problemlerini ciddiyeti konusunda bilinçlenmelerine katkı sağlamaktadır. Kampanya bireyleri bağış yapmaya yönlendirerek pratik bir yöntem sunmaktadır. SMS yöntemiyle yapılan bağışlar, temiz suya ulaşım hususunda sürdürülebilir bir etki oluşturmaktadır. Bireylerin tecrübelerini paylaşmaları ve kampanya daha geniş kitlelere yayılması muhtemel bir durumdur. Bu kampanyalar yalnızca bilinç oluşturmakla kalmayıp aynı zamanda bireyleri somut eyleme geçmeye teşvik ederek toplumsal problemlere çözüm önerisi sunmaktadır.

KFC Tarafından Geliştirilen Gerilla Pazarlama Uygulaması (Çin - Xujiahui İstasyonu)

KFC, 2018 yılında Çin'deki yapılan yeni yıl kutlamaları adına özel bir kampanya başlatılmıştır. Çin Ulusal Müzesi ile işbirliği gerçekleştirerek yeraltı treni istasyonlarında dijital teknolojinin bir araya geldiği bir müze oluşturulmaya çalışılmıştır. Xujiahui istasyonunda; özel bir şekilde tasarlanan sütunları Çin Ulusal Müzesi'nden alınan eserlerin kopyaları ile doldurarak, her birine detaylı açıklamalar ekleyerek özel bir sergi alanı oluşturulmuştur. Kampanyalarının gayesi, gelenek, kültür ve aile bağlarının önemini ortaya koymaktadır. Bireyler rutin ve yoğun hayatlarına kısa bir ara vererek yeni unsurlar öğrenme imkânı bulmaktadırlar. Her toplum geçmişine dayanan bir tarihi kültür ile özdeşleşmektedir. KFC'nin Şanghay yeraltı tren istasyonundaki mini müzesi, markanın tarihe ve geçmişe vermiş olduğu önemi göstermektedir. Markanın merkezi olan ABD'de Kentucky eyaletinin Louisville kentinde olan ve orijinal olarak bir Amerikan restorant zinciri olmaktadır. Fakat Çin'deki kampanyalarıyla KFC, Çin toplumunun tarihine önem verdiğini ve öğrenmek istediklerine ilişkin mesaj vermeye çalışmaktadırlar.

Sütaş'ın 40. Yılına Özel Hazırlanan 'Sütaşkı Bandosu' İle Gerçekleştirilen Gerilla Pazarlama Uygulaması

Sütaş'ın 2016 yılında yaptığı etkinlik gerilla faaliyetleri kategorisinde ikincilik ödülü almıştır ve markanın bilinirliğini arttırmayı, hedef kitleye zihinde kalıcı bir tecrübe yaşatmayı amaçlamaktadır. Sütaş, marka imajını güçlendirmek ve zihinlerde kalıcı bir etki bırakmak için Sütaşkı Bandosunu yaratmıştır. Sütaş inekleri kostümlü bir bando şeklinde eğlenceli bir deneyim sunmayı hedeflemektedir. Sütaş 40. Yılında yaratıcı bir stratejiye vurgu yaparak farklı bir pazarlama görüşü benimsemiştir. İnek kostümlü bandonun oluşturulması, markanın farklı ve yaratıcı imajını pekiştirmeye ilişkin bir strateji olarak değerlendirilmektedir. Sütaşkı Bandosu, markanın hedef kitle ile direkt olarak kurmayı amaçlamaktadır. Kalabalık sokak, cadde, festival ve alışveriş merkezileri gibi katılıma sahip faaliyetlerde bulunarak hedef kitle ile etkileşimde olduğu görülmektedir. Sütaşkı Bandosu'nun farklı yerlerde meydana çıkması, markasının mobil bir pazarlama stratejisi gözettiği anlaşılmaktadır. İnek kostümle bandonun oluşturulması, sütaş'ın marka imajını güçlendirmeyi ve tüketiciler arasında pozitif bir algı yaratmayı, farklı ve eğlenceli bir pazarlama stratejisi oluşturmayı ve markanın akılda

kalıcılığını artırmaya çalıştığı bilinmektedir. Bu faaliyetler yalnızca marka bilinirliğini artırmakla kalmayarak aynı zamanda tüketiciler ile etkileşimde olmayı, tecrübe edindirmeyi ve etkinliğin sosyal medyada doğal bir biçimde yayılmasını sağlamayı başarabilen bir gerilla pazarlama stratejisi örneği olarak vurgulanmaktadır.

Lay's Patates Cipsi Markası Tarafından Yerel Çiftçileri Desteklemek Amacıyla 'Patateslerimiz Düşündüğünüzden Daha Yakın Yetiştiriliyor' Adıyla Gerçekleştirilen Gerilla Pazarlama Örneği (Chicago Jackson Tüneli)

Lay's Patates Cipsi markası tarafından yapılan gerilla pazarlamasında tünel tavanında ve toprakta yetişen patatesler bilinen dışında ve yaratıcı bir görsel tasarım sunmaktadır. Söz konusu tasarım bireylerin normalde beklenmeyen bir yerde patates yetiştirildiğini görmelerini sağlayarak merak oluşturabilmektedir. Chicago Jackson Tüneli'nde gerçekleştirilen gerilla pazarlama, yerel mekanı kullanarak etkileşim ve dikkat çekme potansiyelini taşımaktadır. Mekana özgü olmasının yanında bireylerin akıllarında bu olayı daha unutulmaz yapmaktadır. Firma "patateslerimizi düşündüğümüzden daha yakın yetiştiriliyor" mesajı, bir öykü anlatma faktörü taşımaktadır. Tüneli kullanan bireylerin dikkatini çekebilmek, bu stratejinin temel ilkelerinden biri olmaktadır. Görsel tasarımın ilginç olması, bireylerin durup dikkatli şekilde bakmalarını ve bu marka etkileşimiyle bağlantı kurmalarına yardımcı olmaktadır. Bu tür farklı ve paylaşılabilir görsel tasarımlar genellikle sosyal medyada paylaşımlar potansiyeli arz etmekte olup markanın bilinirlik düzeyini arttırmaktadır. Tüketicilerde pozitif bir izlenim bırakabilmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bugün tüketici doyum ve memnuniyetini merkeze alan modern pazarlama yaklaşımı, günümüzdeki evreye ulaşıncaya kadar farklı pazarlama sınıflarından geçtiği bilinmektedir. İnsanların talep ve arzuları zamanla arttığı için tüketim miktarı da bu duruma paralel bir biçimde ivmesini arttırmaktadır. Tüketicinin talepleri ve arzuları kapsamında dahili olduğu toplumun etnik kültüründen cinsiyet ve yaşına, dini inanışlarından toplumsal tutumlarına, sosyal bakış açılarına statülerine, yaşadıkları konumdan eğitim düzeylerine kadar sıralanmış olan bütün bu faktörler kişiler ve kişilerin meydana getirdiği toplumların tüketim tutumlarını belirleyen en önemli faktör olmaktadır.

Son zamanlarda bilhassa yeni başlayan küçük örgütlerin pazarda tutunabilmesi için kavramsallaştırılan, satın alanların ilgisini çekerek uzun vadede talep gören bir izlenim oluşturabilmeyi, tüketicinin aklındaki imajını değiştirmeye ya da tekrar etkileşim içinde olmaya çalışan büyük örgütler adına popüler duruma gelmeye başladığı görülmektedir. Gerilla pazarlama ilk başta poster, sticker veya bir şablon grafitisi olarak çıkarken bugün gerillanın yalnızca çarpıcı ve etkileyici faaliyetler olarak karşımıza çıktığı görülmektedir.

Gerilla pazarlamada örgütler markalarını müşterilere tanıtabilmek adına viral, ambiyans, sansasyonel ve tuzak pazarlama gibi farklı taktikler kullanmaktadır. Bu pazarlama türünde yapılan uygulamalar, tüketicilere pazarlama çalışmaları olduğunu göstermeden yapılmaktadır. Yapılan bu faaliyetler tüketiciler, etkileşime geçerek marka ile bütünleşmeyi neden olmaktadır. Etkinlikler çoğunlukla ilgi çekici ve eğlenceli, tüketiciler gerilla pazarlama çalışmaları aracılığı ile markayı zevkle ve memnun bir biçimde keşfetmekte, denemekte veya kullanmaktadır. Markalar, gerilla pazarlama stratejilerini uygulayarak hizmet ve ürünlerini daha düşük bütçe ile tüketicilere doğru hızlı bir biçimde tanıtmaktadır. Bu teknikler örgütlerin tüketicilere markalarını tanıtmada etkili bir kaynak olarak hizmet vermektedir.

Gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarında genellikle kültürel yapıya uygun bir temaların tercih edildiği ve kültürel sembollere yer verildiği, bunun neticesinde de tüketici satın alma davranışının güdülenmesi ve tüketicilerin duygusal açıdan bir ürün ya da hizmete ilişki sempati duymasının sağlanması gözlemlenmiştir. Gerilla pazarlama çalışmalarında kültürel yapıya uygun şekilde tercih edilmesi, hedef kitlenin değer yapısı ve yargılarını daha etkili bir biçimde anlama gayesi tanımaktadır.

Gıda sektörüne odaklanan kamu spotu ve sosyal sorumluluk alanlarındaki gerilla pazarlama çalışmaları değerlendirildiğinde, fark edilen unsur bireylerin duygusal eğilimlerinin ön plana çıkarılması ve farkındalıklı, sağduyulu davranmaları hususunda yönlendirilmektedir. Analiz edilen gerilla pazarlama örnek ve uygulamalarında bilhassa bireylerin desteğe ihtiyaç duyan bireylere ilişkin duyarlı olmaları, onların yaşam ve haklarını anlamaları, ortak hareket etme, yardımseverlik ve merhamet gibi duyguların ön plana çıkmasıyla karşılandığı söylenmektedir. Bu kampanyalar daha samimi ve ticari kaygılardan uzak olduğu için tüketiciler tarafından daha pozitif değerlendirilmektedir. Söz konusu uygulamalar örgütlerin tüketicilerde sempati uyandırmalarına yardımcı olabilmekte, onları hareket geçirebilmektedir. Özetle örgütler tüketici zihninde pozitif bir konum kazanmasına da yardımcı olabilmektedir.

Gerilla pazarlama, küreselde yapılan örnek ve uygulamalarının değerlendirilmesi sonucunda, bilhassa sosyal sorumluluk ve kamu spotu alanlarında gerçekleştirilen araştırmaların, tüketicilere daha fazla değer verme, sağduyu ve sorumluluk oluşturma gayesi taşıdığını göstermektedir. Bu tür çalışmalar, bir markanın tanıtım amacının ötesinde dünya ve insanlık adına farkındalık oluşturarak anlamlı katkılar sunabileceğini ifade etmektedir. İnsan temalı gerçekleştirilen gerilla pazarlama çalışmalara bireylere unutmuş oldukları duyguları hatırlatmak, farkındalık oluşturmak ve bilinçlendirmek istenmektedir. Haliyle de elde edilen bulgular, bugün sahip olunan müşteri potansiyeli tutulup, yeni müşterilere ulaşmanın ve rekabet ortamında avantaj sahibi olmanın tüketiciye saygı duymaktan ve tamamen gereksinimlerini doğru analiz etmekten geçtiğini doğrular niteliktedir.

Küçük ölçekli örgütlerin sınırlı bütçe kaynaklarından dolayı büyük örgütler ile rekabet etme imkanı sınırlı olmaktadır. Fakat gerilla pazarlama stratejisi, bu örgütlerin daha fazla müşteri

çekme ve karlılığını arttırma fırsatı bulmaktadır. Gerilla pazarlama yalnızca küçük ölçekli örgütlere özgü bir pazarlama yöntemi değildir, aynı zamanda büyük örgütler de ilgi gösterebilmektedir. Bu yöntem, örgütlerin bütçesine ve kaynaklarına bağlı kalmayıp, yaratıcı ve uygun bir bütçeyle pazarlama stratejisi geliştirerek rakiplerine avantaj olanağı bulmaktadır. Büyük düzeydeki markaların da gerilla pazarlamacılığına yönelmesi, bu yöntemin dikkat çekici ve etkili olduğu fikrini pekiştirmektedir. Bugün büyük işletmelerin gerilla pazarlama metotlarına başvurması, geleneksel pazarlama tekniklerinin tersine alışılmışın dışında ve farklı kampanyalara olan talep düzeyinin arttığını göstermektedir.

Gıda sektörünün olmasında dolayı herkesi ilgilendirmesi ve bu kapsamda bütün tüketicilerin hedef kitleye dâhil edilmesi, rekabetin en fazla yaşandığı sektörler arasında önde gelen sektörlerden biri olması örgütlerin diğer firmaların gerisinde kalmamak adına gerilla pazarlama yöntemlerinden faydalanılmasının bir zorunluluk arz etmesi gibi pek çok etken, örgütlerin gerilla pazarlama örneklerine daha sıklıkla yer vermelerine sebep olmaktadır.

Yeniliklere açık, devamlı olarak kendini geliştiren ve hızlı bir şekilde değişim gösteren şartlara uyum sağlayabilen örgütler genellikle daha kolaylıkla başarı sağlamaktadır. Örgütler hızla ve gelişim gösteren teknolojiye uyum sağlayabilmek için kendilerini bu değişim ortamında güçlü bir yer edinmeye çalışmaktadır. Aynı zamanda müşterilerin satın alma davranışlarını pozitif yönde etkileyebilmek adına belirli bir yöntem geliştirmeye çalışmaktadırlar. Gerilla pazarlama ilke ve esaslarını benimseyen, doğru yöntemleri en uygun zamanda gerçekleştiren örgütler pazarda büyük işletimlerle rekabet sağlayabilme olanağı bulmaktadır. Rakiplerinden bir adım öne geçerek, sürdürülebilir avantaj sahibi olur ve tüketici açısından marka imajını pozitif yönde etkileyerek satın alma arzusunu artırabilir fakat bugün şartlar ve gelişmelere uyum sağlayamayan, konumları kaygan bir temel üzerinde inşa edilmiş olan örgütler zamanla kendini kaybetmektedir.

Çalışmada ortaya çıkan sonuçlar ve problemin analizi için geliştirilen sorulara verilen yanıtlar çerçevesinde aşağıdaki öneriler yapılmıştır:

- Örgütler, tüketici satın alma davranışlarını etkileyerek rekabet alanında sürdürülebilir bir avantaj sağlamak istemektedir. Bunun adına gerilla pazarlamadan yararlanabilecekleri fırsatı bulmaları ve bu alanda oldukça yoğunlaşmaları gerekmektedir
- Yeni başlayan küçük ölçekli (KOBİ) örgütlerin halk ile iç içe yapılan, doğrudan iletişim kurabilen ve onları manevi açıdan da tatmin edebilen pazarlama çalışmalarını yoğunlaştırmaları adına tüketici ve gerilla pazarlamanın değeri ile etkin kullanımının, gerilla pazarlama tekniğinin özünün ve gerilla pazarlama örneğinin geliştirilebilmesi için bu alana ilişkin bilgilendirme faaliyetleri sürdürülmeli veya kursları verilmektedir.
- Gerilla pazarlama çalışmaları tüketicilerin kültürel yapısı, cinsiyeti ve yaşı gibi demografik değişkenler dikkate alınarak sürdürülmelidir.

- Örgütler geliştirdikleri gerilla pazarlama faaliyetlerinde süreklilik oluşturulması gerekmekte ve mesajlar sıklıkla yinelenmelidir. Bu durum pazarlama maliyetlerini düşürebilir ve tüketicilerin dikkatini çekerek satın alma davranışlarını etkileyebilir.

KAYNAKÇA

Bigat, E. Ç. (2012). Guerrilla Advertisement and Marketing. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 51, 1022-1029.

Burç, M. (2017). *Sosyal Medya Perspektifinden Gerilla Pazarlama ve Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Chen, J. (2011). *Explore Guerrilla Marketing Potentials for Trade Show*. Las Vegas: University of Nevada.

Damar-Ladkoo, A. (2016). Guerilla Marketing of Fresh Organic Agricultural Products. *Theoretical Economics Letters*, 6(2), 246-255.

Farouk, Faten. (2012). The Role of Guerrilla Marketing Strategy to Enrich the Aesthetic and Functional Values of Brand in Egyptian Market. *International Design Journal*, 2(1), 21-29.

Gerilla Pazarlama Kavramının Doğuşu. https://communicateonline.me (25/05/2023).

De Groot, M., Hellberg, J., & Pitkänen, L. (2011). *New Marketing Tools and Reputational Risk - A Study About Managing the Reputational Risk that Guerilla Marketing Brings Along*. Master's Thesis, Linnaeus University School of Business and Economics, Sweden.

Guerilla Marketing. https://www.gmarketing.com erişim tarihi: (25/05/2023).

Gümüştepe, Ç. (2020). *The effects of guerilla advertising on female consumers' purchase intention and brand awareness.* Master's Thesis, Çankaya University, Ankara.

Haşiloğlu, S. B., Baran, T., & Aydin, O. (2015). Pazarlama araştırmalarındaki potansiyel problemlere yönelik bir araştırma: Kolayda örnekleme ve sıklık ifadeli ölçek maddeleri. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 1, 19-28.

Hutter, K., & Hoffmann, S. (2011). Guerilla Marketing: The Nature of the Concept and Propositions for Further Research. *Asian Journal of Marketing*, 5(2), 39-54.

Išorait, M. (2010, May, 13-14). Guerilla Marketing Strategy Realization Assumptions. *Business and Management, 6th International Scientific Conference*, Vilnius, Lithuania.

Kaya, İ. (2009). *Müşterinize Dokunmanın 375 Yolu - Pazarlama Bi' Tanedir (Bir Pazarlamalar Ansiklopedisi)* (IV. Dijital Baskı). İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.

Khare, A.K. (2017). Guerrilla Marketing - Innovative and Futuristic Approach towards Marketing. *International Journal of Advanced Engineering, Management and Science*, 3(5), 421-426.

Kinsiz, D.N. (2017). Sosyolojik Bir Araştırma Yapan Nitel Araştırmacıyı Bekleyen Zorluklar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 242-248.

Kotler, P. (2022). *A'dan Z'ye Pazarlama - Pazarlamayla İlgilenen Herkesin Bilmesi Gereken 80 Kavram*. İstanbul: MediaCat Kitapları.

Mughari, A.M. (2011). Analysis of Brand Awareness and Guerilla Marketing In Iranian SME. *Iranian Journal of Management Studies*, 4(1), 115-129.

Nardalı, S. (2009). Gerilla Pazarlaması ve Uygulamadaki Bazı Örnekleri. Yönetim ve Ekonomi: *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 107-119.

Odabaşı, Y. (2022). *Postmodern Pazarlama Yorumları* (1. Baskı). İstanbul: The Kitap.

Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.

Shakeel, M., & Khan, M. M. (2011). Impact of Guerrilla marketing on consumer perception. *Global Journal of Management and business research*, *11*(7), 47-54.

Sharma, H., & Saini, M. (2021). A Review Paper On Why Small Business Should Use Guerilla Marketing? *Wesleyan Journal of Research*, 14(1), 772-782.

Singhal, R. (2021). Impact of Guerrilla Marketing on the Buying Behavior of Consumers. *Journal of Emerging Technologies and Innovative Research*, 8(3), 73-77.

Tek, Ö. B. (1999). *Pazarlama İlkeleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Terzioğlu, B. (2007, Aralık, 5). Kiralamada Rekabet Kızışıyor. *Referans Gazetesi*.

Ünal, H. (2013). Gerilla Tarzı Pazarlama ve Spor. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(2), 61-71.

Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-16.

EXTENDED ABSTRACT

In the works titled Examination the effects of ‘Guerrilla Marketing’, a marketing communication tool, on consumer purchasing attitudes and Examination of guerrilla marketing examples and Practices in the food industry in the World and in Turkey using the content analysis method, it reveals how striking effects guerrilla marketing examples have on customers’ purchasing attitudes and how they increase the competitive advantages of organizations. It puts forward that organizations with limited financial resources can raise awareness, gain consumer attitudes and become stronger in competition through guerrilla marketing efforts. Examining the effects of guerrilla marketing studies in the field of food on consumer purchasing intentions is one of the limited studies on this subject and is an important resource for future studies for both organizations and purchaser.

In the work, it was evaluated that to what extent the research conducted on this subject is affected by consumers and how they are perceived by evaluating the guerrilla marketing practices that were conducted in the field of food in the world and our country, how it has or will take a place in the minds of consumers, to what extent consumers find such works original and creative, whether consumers take action or not, to determine in what direction and how the purchasing actions of consumers will be affected by the services and products for which guerrilla marketing strategies are implemented, and the applications were examined with the content analysis technique.

The limitation of this study is that it only includes the examination of the effects of guerrilla marketing on consumer purchasing behavior among marketing studies, and that these guerrilla

marketing studies are selected only from examples and applications related to the food field. The reason why this research is limited to guerrilla marketing examples and practices related to the food and consumer sector is that guerrilla marketing is a strategy suitable for frequently and rapidly changing marketing and consumer conditions. The fact that this practice has just started to be implemented in our country has attracted attention, so the studies on this subject tried to be compiled into a report by analyzing. The study constitutes a limitation in terms of studies conducted on this subject worldwide.

In the study, convenience sampling method was used. In this method, it expresses that the samples selected from the population are determined according to the preferences of the individual conducting the research. Therefore, convenience sampling, known as a non-random sampling method, depends on the evaluations of the researcher during the conduct of the study (Haşıloğlu, Baran and Aydın, 2015: 20). According to this definition, the sample of the study is the countries where it is accessed through social media platforms and carried out with selected guerrilla marketing examples and practices related to the food sector.

In this study, qualitative research was preferred as the research method. Qualitative research methods are a frequently used analysis method, especially in social sciences. It allows researchers to understand people and social events by examining them in more detail. Unlike quantitative research, qualitative research helps the researcher to determine the field and objects of study and conduct in-depth analysis (Kinsiz, 2017).

Qualitative research is a type of research that uses non-numerical information gathering techniques. With these methods, documents and scientific studies are examined. It is an important method for examining psychological or social textures (Yıldırım, 1999). Content analysis is one of the most frequently applied methods among qualitative analysis techniques. This method generally allows visual or written data to be analyzed easily. A deductive approach is followed. It is possible to examine the data in detail with content analysis. The results obtained with this technique provide a strong consensus to researchers. (Özdemir, 2010:335). Using the content analysis method, individuals can analyze the contents of certain texts, documents, visuals and themes objectively, clearly and verifiable. It is aimed to clearly analyze and report certain texts, themes, documents and visuals by using the content analysis method (Metin & Ünal, 2022).

According to the obtained findings, in guerrilla marketing, organizations have used different tactics such as viral, ambience, sensational and ambush marketing to introduce their brands to customers. Practices in this type of marketing are carried out without showing consumers that they are marketing efforts. These activities that were conducted cause consumers to integrate with the brand by interacting. The events are mostly interesting and entertaining, and consumers discover, try or use the brand with pleasure and satisfaction through guerrilla

marketing activities. By applying guerrilla marketing strategies, brands quickly introduce their services and products to consumers with a lower budget.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

ÖĞRETMENLERDE ALGILANAN LİDERLİK TARZLARININ ÖRGÜTSEL BAĞLILIK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

EXAMINATION THE EFFECTS OF TEACHERS' PERCEIVED LEADERSHIP STYLES ON ORGANIZATIONAL COMMITMENT

***Nadide SEYMAN[1], Semra ERDAĞ[2], Şebnem SÖZEN[3]**

[1]MEB, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0009-0000-8011-5999
[2] MEB, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0009-0000-5277-9798
[3]MEB, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0009-0000-5277-9798
***e-mail:** nadideatmaca@hotmail.com

ÖZET
Yapılan bu araştırmada öğretmenlerin algıladıkları liderlik tarzlarının örgütsel bağlılık üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada konu ile ilgili olarak geçmiş dönemde yayınlanan akademik çalışmalar içerik bakımından incelenmiştir. Araştırma kapsamında toplam 10 akademik çalışma incelenmiş olup, söz konusu çalışmalara Google Akademik veri tabanı ile YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından erişilmiştir. Araştırma kapsamında incelenen çalışma sonuçlarına göre öğretmenlerde algılanan liderlik tarzlarının örgütsel bağlılığı etkilediği tespit edilmiştir. Okul yöneticilerinin dönüştürücü liderlik, paternalist liderlik, serbest bırakıcı liderlik, etik liderlik, otantik liderlik ve hizmetkar liderlik davranışlarını sergilemelerinin öğretmenlerde örgütsel bağlılık düzeyini olumlu yönde etkilediği bulunmuştur. Buna karşılık toksik liderlik algısının öğretmenlerde örgütsel bağlılığı olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Sonuç olarak, okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri üzerinde önemli birer belirleyici olduğu söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Öğretmenlik mesleği, liderlik, örgütsel bağlılık

JEL KODU: I21

ABSTRACT
In this study, it was aimed to examine the effect of perceived leadership styles of teachers on organizational commitment. In the research, academic studies published in the past on the subject were examined in terms of content. A total of 10 academic studies were examined within the scope of the research, and these studies were accessed from the Google Scholar database and the CoHE National Thesis Center database. According to the results of the study examined within the scope of the research, it was determined that the perceived leadership styles of teachers affected organizational commitment. It has been found that school administrators' display of transformational leadership, paternalistic leadership, laissez-faire leadership, ethical leadership, authentic leadership and servant leadership behaviors positively affects the level of organizational commitment in teachers. On the other hand, it has been observed that the perception of toxic leadership negatively affects organizational commitment in teachers. As a result, it can be said that the leadership styles exhibited by school administrators are important determinants on teachers' organizational commitment levels.
Key Words*:* Teaching profession, leadership, organizational commitment

JEL CODE: I21

GİRİŞ

Liderlik olgusu son yıllarda üzerinde en fazla durulan konular arasında yer almaktadır. Bunun temel nedenlerinin başında liderlik olgusunun ve lider davranışlarının üyeleri ve takipçileri etkilemesi, bunun yanında liderlik olgusunun örgüt üzerinde önemli etkilere neden olması

gelmektedir. Bu görüşü destekleyen birçok çalışmada da liderlik ile üye ve takipçi davranışları arasında anlamlı ilişkiler olduğu (Onyeneke &Abe, 2021; Decuypere & Schaufeli, 2020; Pancasila ve ark., 2020; Buil ve ark., 2018), bunun yanında liderlik türlerinin birçok örgütsel sonucu (örgütsel performans, örgütsel verimlilik, örgüt içi iletişim vb.) etkilediği belirtilmektedir (Shao, 2019; Khan ve ark., 2020).

Liderlik olgusunun hem çalışan davranışlarını hem de örgütsel bazı sonuçları etkilemesinin temelinde liderlerin sahip oldukları özellikler gelmektedir. Liderleri diğer insanlardan ayıran birçok özellik bulunmakta olup, söz konusu özelliklerin başında öğrenme ve başkalarını yönetme becerilerinin gelişmiş olması gelmektedir (Doğan, 2007). Liderler her ne kadar yönetim becerileri gelişmiş kişiler olsa da liderlik kavramı birçok açıdan yönetici kavramından ayrılmaktadır. Liderlerin sahip olduğu yetkiler ile üyeler üzerindeki etkisi içinde bulunulan koşullara ve ortama göre değişim göstermektedir. Yöneticiler ise sahip olduğu güç ve yetkiyi makamlarından aldıkları için görev ve pozisyonlarına uygun davranışlar sergilemek durumundadırlar (Ergun-Özler, 2013). Bu kapsamda yöneticiler genellikle mevcut düzen içinde yapılması gereken işlerin yürütülmesinde etkilidirler. Liderlerin sadece mevcut düzeni devam ettirme değil, aynı zamanda yeni örgütsel hedefler belirleme ve hedefe giden yolda stratejiler geliştirme gibi görevleri de bulunmaktadır. Liderler söz konusu eylemleri yaparken emredici, destekleyici, katılımcı ve temsilci liderlik davranışları sergilemektedir (Yılmaz, 2007).

Yukarıda yer alan bilgilerden de anlaşılacağı gibi lider davranışları çalışanların bireysel olarak sergiledikleri tutum ve davranışlar ile örgüte yönelik tutumları etkilemektedir. Liderlik türlerinin etkili olduğu örgütsel davranış türlerinin başında örgütsel bağlılık gelmekte olup, yapılan araştırmalarda da liderlik tarzlarının çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerini etkileyen unsurlar arasında yer aldığı belirtilmektedir (Purwanto ve diğerleri, 2021; Cahyono ve ark., 2020; Kim & Beehr, 2018; Sunarsi ve ark., 2020; Dappa ve ark., 2019). Ancak bu konuda ülkemizde yapılan araştırmalarda hangi liderlik tarzlarının örgütsel bağlılığı olumlu ya da olumsuz yönde etkilediğini ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada algılanan liderlik tarzlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Liderlik Kavramı

Son yüzyıl içerisinde liderlik ve lider terimleri yönetim bilimleri alanında üzerinde en fazla durulan konular arasında yer almaktadır. Bu nedenle yönetim bilimleri literatüründeki gelişmeler devam ederken lider ve liderlik kavramlarına ilişkin olarak da birçok tanım ortaya çıkmıştır (Sağır & Memişoğlu, 2012). Kavramsal açıdan ele alındığı zaman liderlik "liderin diğer insanlarla olan ilişkisi neticesinde ve kişinin belirli bir grup dahilinde diğer üyelerden ayrı olarak üstlendiği rol" olarak tanımlanmaktadır (İbicioğlu ve ark., 2009). Diğer bir tanıma göre liderlik "bazı hedef ve amaçlara ulaşabilme noktasında insanları harekete geçirebilme ve etkileyebilme potansiyeli" şeklinde ifade edilmektedir. Yapılan tanımlardan da anlaşılacağı gibi liderlik olgusu sadece lider olan kişinin özelliklerini değil, aynı zamanda liderlerin diğer üyeler ile iletişimini, etkileşimini ve iş birliğini ifade etmektedir (Şişman, 2014). Liderlik olgusu liderlerin sergiledikleri tutum ve davranışlara göre farklı sınıflara ayrılmaktadır. Sahip oldukları özelliklere göre liderlik türleri aşağıda açıklanmıştır.

Demokratik (katılımcı) liderlik: Bu liderlik türü otoriter (bütün yetkiye sahip) liderliğin tam zıddıdır. Demokratik liderlik tarzını benimsemiş olan liderler, neredeyse tüm konularda izleyicilerin görüşünü almakta, bu kapmada örgütsel yapı içerisinde katılımcılığa önem vermektedir. Bu nedenle demokratik liderlik modelinde katılımcılığın esas alındığı görülmekte, literatürde de demokratik liderliğin aynı zamanda katılımcı liderlik tarzı olarak ifade edilmektedir.

Dönüştürücü Liderlik: Bu liderlik modeli, değişime ilişkin bir liderlik tarzı olarak öne çıkmaktadır. Dönüştürücü liderlik modeline uygun davranışlar sergileyen liderler, dönüşüme önem veren, değişime açık, radikal kararlara imza atan, risk alabilen ve inisiyatif kullanan bir yapıya sahiptirler. Ayrıca dönüştürücü liderlik tarzını benimsemiş olan liderler, izleyici kitleleri güdüleme konusunda da oldukça etkili bir özelliğe sahiptirler.

Etkileşimci Liderlik: Etkileşimci liderlik modelinin örgütsel davranış literatüründe "işe yönelik liderlik modeli" olarak ifade edildiği görülmektedir. Etkileşimci liderlik tarzına uygun davranan liderler için temel amaç, üyeleri işi gerçekleştirmeleri noktasında yönlendirme şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Tam Serbestlik Tanıyan Liderlik: Tam serbestlik tanıyan, diğer bir ifadeyle liberal liderlik modelinde liderlerin izleyici kitleyi çok fazla etkilemediği görülmektedir. Grup üyelerini yönlendiren herhangi bir liderin söz konusu olmadığı durumda üyeler kendilerini tümüyle özgür hissederler. Liberal liderlik tarzına uygun davranışlar sergileyen liderler, hiçbir suretle yetki kullanmamakta, sahip oldukları yetkileri de tamamıyla üyelere bırakmaktadırlar. Bundan dolayı örgütsel yapı içerisinde ciddi düzeyde otorite boşluğunun gelişmesi kaçınılmaz bir durum olarak göze çarpmaktadır.

Otoriter liderlik: Bu liderlik tarzı literatürde otokratik liderlik türü olarak da ifade edilmektedir. Örgütlerde yaygın olarak görülen otoriter liderlik modeli geleneksel bir liderlik tarzı olarak da bilinmektedir. Otoriter liderlik tarzına uygun davranışlara sahip olan liderler, katılımcılığı desteklemekten ziyade tüm yetkiye hâkim olma eğilimi sergilemektedirler.

Karizmatik Liderlik: Karizmatik liderler genellikle benzersiz bir çekim gücüne sahip liderler olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında karizmatiklik genel olarak insanların algılama düzeyiyle alakalı olduğundan, birisine son derece çekici ve büyüleyici gelen bir kimse, bir başkası adına son derece sıradandır (Ergun-Özler, 2013).

Örgütsel Bağlılık Kavramı

Günümüzde liderlik kavramı kadar üzerinde sıklıkla durulan diğer bir kavram "örgütsel bağlılık" olarak karşımıza çıkmaktadır. Örgütsel bağlılık kavramı "çalışanların örgütsel amaç ve ilkeleri içselleştirmeleri ve söz konusu amaç/ilkelere ulaşabilmek için kendilerini sorumlu hissetmeleri" şeklinde tanımlanmaktadır (Tayfun ve ark., 2008). Diğer bir ifadeyle örgütsel bağlılık "çalışanların içerisinde yer aldıkları örgütün hedeflerine ve ideallerine ahlaki, rasyonel ve duygusal açıdan bağlı olmaları" biçiminde tanımlanmaktadır (Vardarlıer & Akıner, 2017). Örgütsel bağlılık üç alt boyuttan oluşmakta olup, söz konusu alt boyutlar devam bağlılığı, duygusal bağlılık ve normatif bağlılık şeklinde sıralanmaktadır. Devam

bağlılığında çalışanlar "şartlar bunu gerektiriyor, burada çalışmaya mecburum" düşüncesi ile iş yaşamını sürdürmektedir. Kişi mevcut işinden ayrıldığı zaman ekonomik açıdan zarara uğrayacağını düşündüğü için yüksek devam bağlılığına sahiptir (Çöl & Gül, 2005). Normatif bağlılıkta çalışanlar mevcut işyerinde çalışmalarının ahlaki açıdan gerekli olduğunu düşündükleri için çalışmaya devam etmektedir. Bu çalışanlar işlerinden ayrılmalarını etik ve ahlaki bir davranış olarak görmemektedir. Duygusal bağlılıkta ise çalışanlar herhangi bir zorunlulukları olmamasına rağmen mevcut işlerini içten duygularla sevdikleri için çalışmaya devam etmektedir (Kurşunluoğlu-Yarımoğlu & Ersönmez, 2017; Doğan & Kılıç, 2007).

Çalışanların örgütsel bağlılık düzeyleri sahip olunan bireysel ve örgütsel faktörlerden etkilenmektedir. Örgütsel bağlılığı etkileyen bireysel faktörler aynı zamanda çalışanların sahip oldukları demografik değişkenlerdir. Örgütsel bağlılığı etkileyen bireysel faktörlerin başında cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve mesleki kıdem değişkenleri gelmektedir (Sağcan, 2013; Chanana, 2021; Tayfun ve ark., 2008). Örgütsel bağlılık düzeyini etkileyen örgütsel faktörler ise çalışanların örgütsel kararlara katılım düzeyleri, alınan ücret, işyerinde rol belirsizliği olması ve yönetici davranışları gelmektedir (Özdevecioğlu, 2003; Belli, 2014). Örgütsel bağlılığı etkileyen faktörlere bağlı olarak çalışanların yüksek ya da düşük örgütsel bağlılığa sahip olmaları bireysel ve örgütsel açıdan bazı sonuçları da beraberinde getirmektedir. Örgütsel bağlılığın yüksek olması çalışanların iş verimliliklerini ve örgütsel performansı arttırmakta, iş doyumunu ve çalışma motivasyonunu yükseltmektedir (Bayram, 2005; Saridakis ve ark., 2018; Doğan & Kılıç, 2007; Loan, 2020). Örgütsel bağlılığın düşük olması ise çalışanlarda mesleki tükenmişliği ve işten ayrılma niyetini arttırmakta, çalışma performansının ise azalmasına neden olmaktadır (Tekingündüz, 2012; Erdoğdu & Sökmen, 2019; Belli, 2014).

Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusu ile ilgili olarak geçmiş yıllarda yapılan araştırma özetlerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen akademik çalışmaların sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Öğretmenlerde Liderlik Algısı ve Örgütsel Bağlılık İlişkisinin İncelendiği Araştırmalar

Araştırmacılar	Araştırmalarda Elde Edilen Bulgular
Aydınoğlu, 2020	İlkokul, ortaokul ve lise kademesinde görev yapan öğretmenlerde otantik ve paternalist liderlik algısı ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu bulunmuştur.
Çayak, 2022	Farklı branşlarda yer alan öğretmenlerde algılanan ruhsal liderlik düzeyi ile örgütsel bağlılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.
Demir & Durnalı,	Ortaokul öğretmenlerinin algıladıkları okul liderliği davranışı ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu

2022	bulunmuştur.
İlhan & Çelebi, 2021	Liselerde görev yapan öğretmenlerin algıladıkları toksik liderlik düzeyi ile örgütsel bağlılık alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.
Işık & Çetin, 2020	İlköğretim kademesinde görev yapan öğretmenlerin etik liderlik algılarının yüksek olmasının örgütsel bağlılığı arttırdığı bulunmuştur.
Kahveci ve arkadaşları, 2019	İlkokul ve ortaokul kademesinde görev yapan öğretmenlerde toksik liderlik algısının örgütsel bağlılığı azalttığı belirlenmiştir.
Kılıç, 2019	Farklı eğitim kademelerinde görev yapan öğretmenlerin etik liderlik algıları ile örgütsel bağlılık düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
Özer, 2023	Öğretmenlerin algıladıkları hizmetkar liderlik düzeyleri ile örgütsel bağlılıkları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur.
Özkul ve arkadaşları, 2022	Okul yöneticilerin serbest bırakıcı liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerini yükselttiği tespit edilmiştir. Aynı çalışmada algılanan dönüştürücü liderlik düzeyi ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu rapor edilmiştir.
Tuncer-Uçar & Köylü, 2022	Liselerde görev yapan öğretmenlerde dönüştürücü liderlik algısı ile örgütsel bağlılık düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin bulunduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1'de yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman okul yöneticilerinin dönüştürücü liderlik, paternalist liderlik, serbest bırakıcı liderlik, etik liderlik, otantik liderlik ve hizmetkar liderlik davranışlarını sergilemelerinin öğretmenlerde örgütsel bağlılık düzeyini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerin meslek yaşamlarına ve görev yaptıkları eğitim kurumlarına yönelik tutumlarını etkilediği bilinmektedir. Yapılan bu çalışmada da okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ile ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiği zaman genellikle algılanan liderlik tarzının öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri üzerinde belirleyici olduğu görülmektedir. Öğretmenlerde örgütsel

bağlılık düzeyini olumlu yönde etkileyen liderlik tarzlarının genellikle örgüt yapısını da olumlu yönde etkileyen liderlik tarzları olduğu gözlenmiştir.

Branşı ya da görev yaptığı eğitim kademesi ne olursa olsun öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin yüksek olması meslek yaşamlarını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında öğretmenlerin hem daha yüksek performans ve kapasite ile çalışmaları hem de öğrencilere daha fazla faydalı olmaları örgütsel bağlılıklarının yüksek olması ile yakından ilişkilidir. Okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerde örgütsel bağlılık düzeyini etkilediği göz önünde bulundurulduğu zaman, okul yöneticilerinde olumlu liderlik becerilerinin geliştirilmesi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kapsamda okul yöneticilerinde olumlu liderlik özelliklerinin geliştirilmesine yönelik hizmet içi seminer ve kurslar düzenlenebilir. Bunun yanında öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin arttırılması için öğretmenlerde örgütsel bağlılığı etkileyen unsurların ele alındığı çalışmalar yapılabilir. Ortaya çıkan bulgulara göre öğretmenlerde örgütsel bağlılık düzeyini arttırmaya yönelik çözüm önerileri geliştirilebilir. Bunun yanında okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerde farklı örgütsel davranış türleri (iş doyumu, iş motivasyonu, iş performansı, mesleki tükenmişlik, örgütsel vatandaşlık davranışı, işten ayrılma niyeti vb.) ile ilişkisinin ele alındığı araştırmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

Aydınoğlu, N. (2020). *Yöneticilerin otantik ve paternalist liderlik davranışlarının öğretmenlerin motivasyon, iş tatmini ve örgüt bağlılığına etkilerinin incelenmesi (Ankara özel okullar örneği)*. Doktora tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Bayram, L. (2005). Yönetimde yeni bir paradigma: Örgütsel bağlılık. *Sayıştay Dergisi,* 59, 125-139.

Belli, E. (2014). *Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüklerinde çalışan personelin mobbing düzeylerinin araştırılması ve örgütsel bağlılık yönünden değerlendirilmesi*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Buil, I., Martínez, E., & Matute, J. (2019). Transformational leadership and employee performance: The role of identification, engagement and proactive personality. *International Journal of Hospitality Management,* 77, 64-75.

Cahyono, Y., Novitasari, D., Sihotang, M., Aman, M., Fahlevi, M., Nadeak, M., & Purwanto, A. (2020). The effect of transformational leadership dimensions on job satisfaction and organizational commitment: case studies in private university Lecturers. *Solid State Technology, 63*(1), 158-184.

Chanana, N. (2021). The impact of COVID-19 pandemic on employees organizational commitment and job satisfaction in reference to gender differences. *Journal of Public Affairs, 21*(4), 1-12.

Çayak, S. (2022). Öğretmenlerin yönetici ruhsal liderlik algıları ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 3*(2), 67-74.

Çöl, G., & Gül, H. (2005). Kişisel özelliklerin örgütsel bağlılık üzerine etkileri ve kamu üniversitelerinde bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19*(1), 291-306.

Dappa, K., Bhatti, F., & Aljarah, A. (2019). A study on the effect of transformational leadership on job satisfaction: The role of gender, perceived organizational politics and perceived organizational commitment. *Management Science Letters, 9*(6), 823-834.

Decuypere, A., & Schaufeli, W. (2020). Leadership and work engagement: Exploring explanatory mechanisms. *German Journal of Human Resource Management, 34*(1), 69-95.

Demir, V., & Durnalı, M. (2022). Ortaokul öğretmenlerine göre okul müdürlerinin liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılığının incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(1), 143-157.

Doğan, S. (2007). *Vizyona dayalı liderlik*. İstanbul Kare Yayınları.

Doğan, S., & Kılıç, S. (2007). Örgütsel bağlılığın sağlanmasında personel güçlendirmenin yeri ve önemi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 29, 37-61.

Erdoğdu, F. B., & Sökmen, A. (2019). Örgütsel bağlılık ile iş tatmini ve işten ayrılma niyeti ilişkisinde örgütsel vatandaşlık davranışının aracılık rolü. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 7*(1), 244-264.

Ergun-Özler, N.D. (2013). *Liderlik*. Celil Koparal, İnan Özalp (Editörler). Yönetim ve Organizasyon içinde (s. 95-123.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

İbicioğlu, H., Özmen, Ö., & Taş, S. (2009). Liderlik davranışı ve toplumsal norm ilişkisi: Ampirik bir çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14*(2), 1-23.

Işık, M. (2020). Okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri arasındaki ilişki. *İZÜ Eğitim Dergisi, 2*(4), 155-173.

İlhan, H., & Çelebi, N. (2019). Okul müdürlerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel sessizliği arasındaki ilişki. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 12*(23), 202-223.

Kahveci, G., Bahadır, E., & Kandemir, İ. K. (2019). Okul yöneticilerinin toksik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 52*(1), 225-249.

Khan, M. A., Ismail, F. B., Hussain, A., & Alghazali, B. (2020). The interplay of leadership styles, innovative work behavior, organizational culture, and organizational citizenship behavior. *Sage Open, 10*(1), 1-16.

Kılıç, M. Y. (2019). Okullarda yöneticinin sağladığı etik iklimin, örgütsel bağlılık ve öğretmen performansına etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 8*(3), 807-836.

Kim, M., & Beehr, T. A. (2020). Empowering leadership: leading people to be present through affective organizational commitment?. *The International Journal of Human Resource Management, 31*(16), 2017-2044.

Kurşunluoğlu-Yarımoğlu, E., & Ersönmez, N. (2017). İçsel Pazarlama faaliyetlerinin iş tatmini ve örgütsel bağlılık üzerindeki doğrudan etkisi: Bir kamu bankası örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi, 18*(1), 79-98.

Loan, LT.M. (2020). The influence of organizational commitment on employees' job performance: The mediating role of job satisfaction. *Management Science Letters, 10*(14), 3307-3312.

Onyeneke, G.B., & Abe, T. (2021). The effect of change leadership on employee attitudinal support for planned organizational change. *Journal of Organizational Change Management, 34*(2), 403-415.

Özdevecioğlu, M. (2013). Algılanan örgütsel destek ile örgütsel bağlilik arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18*(2), 113-130.

Özer, M. (2023). *Öğretmenlerin hizmetkâr liderlik ve örgütsel bağlılık arasındaki ilişkiye yönelik algısı: Karaman ilinde bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karaman.

Özkul, R., Doğan, Ü., Abdurrezzak, S., & Yıldızbaş, Y. V. (2022). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile öğretmenlerin örgütsel bağlılık ve örgütsel güven düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(82), 584-602.

Haryono, S., & Sulistyo, B. A. (2020). Effects of work motivation and leadership toward work satisfaction and employee performance: Evidence from Indonesia. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business, 7*(6), 387-397.

Purwanto, A., Purba, J. T., Bernarto, I., & Sijabat, R. (2021). Effect of transformational leadership, job satisfaction, and organizational commitments on organizational citizenship behavior. *Inovbiz: Jurnal Inovasi Bisnis*, 9, 61-69.

Sağcan, A. (2013). *Özel dershanelerde görev yapan öğretmenlerin iş tatminleri ve örgütsel bağlılıkları arasındaki etkileşim ile ilgili bir araştırma*. Yüksek lisans tezi. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak.

Sağır, M., & Memişoğlu, S. P. (2012). İlköğretim okulu yöneticilerinin öğretimsel liderlik rollerine ilişkin öğretmen ve yönetici algıları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 1-12.

Saridakis, G., Lai, Y., Muñoz Torres, R. I., & Gourlay, S. (2020). Exploring the relationship between job satisfaction and organizational commitment: an instrumental variable approach. *The International Journal of Human Resource Management, 31*(13), 1739-1769.

Shao, Z. (2019). Interaction effect of strategic leadership behaviors and organizational culture on IS-Business strategic alignment and Enterprise Systems assimilation. *International Journal of Information Management,* 44, 96-108.

Sunarsi, D., Rohaeni, N., Wulansari, R., Andriani, J., Muslimat, A., Rialmi, Z., & Fahlevi, M. (2020). Effect of e-leadership style, organizational commitment and service quality towards indonesian school performance. *Syst. Rev. Pharm*, 11, 472-481.

Şişman, M. (2014). *Örgütler ve kültürler*. Ankara: Pegem Akademi.

Tayfun, A., Palavar, K., & Yazıcıoğlu, İ. (2008). Otel işletmelerinde çalışan işgörenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Kamu-İş Dergisi, 9*(4), 1-22.

Tekingündüz, S. (2012). Örgütsel bağlılık üzerinde örgütsel güven ve iş tatmininin etkisinin belirlenmesine yönelik bir alan çalışması. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Uçar, H. T., & Köylü, M. (2022). İmam Hatip Lisesi öğretmenlerinin örgütsel bağlılık düzeyleri ile okul müdürlerinin liderlik stilleri arasındaki ilişki. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies And Communities 6*(2), 147-167.

Vardarlıer, P., & Akıner, Ö. (2017). Örgütsel bağlılık ve örgütsel sessizlik ilişkisini belirlemeye yönelik ampirik bir çalışma. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5*(3), 79-94.

Yılmaz, K. (2007). İlköğretim okulu öğretmenlerinin okul yöneticilerinin liderlik davranışları ve öğrenci kontrol ideolojilerine ilişkin görüşleri. *Eğitim ve Bilim, 32*(146), 12-23.

EXTENDED ABSTRACT

The phenomenon of leadership is among the most emphasized topics in recent years. The main reasons for this are that the phenomenon of leadership and leader behaviors affect members and followers, and that the phenomenon of leadership causes significant effects on the organization. In many studies supporting this view, there are significant relationships between leadership and member and follower behaviors (Onyeneke & Abe, 2021; Decuypere & Schaufeli, 2020; Pancasila et al., 2020; Buil et al., 2018), in addition, it is stated that leadership types affect many organizational results (organizational performance, organizational efficiency, intra-organizational communication, etc.) (Shao, 2019; Khan et al., 2020).

The characteristics of leaders are the basis of why the phenomenon of leadership affects both employee behavior and some organizational results. There are many features that distinguish leaders from other people, and the first of these features is their developed skills in learning and managing others (Doğan, 2007: 38). Although leaders are people with developed management skills, the concept of leadership differs from the concept of manager in many aspects. The powers that leaders have and their influence on members vary depending on the conditions and environment. Managers have to exhibit behaviors appropriate to their duties and positions because they receive the power and authority they have from their positions (Ergun-Özler, 2013). In this context, managers are generally effective in carrying out the work that needs to be done within the current order. Leaders have duties not only to maintain the current order, but also to set new organizational goals and develop strategies on the way to the goal. While taking these actions, leaders exhibit imperative, supportive, participatory and representative leadership behaviors (Yılmaz, 2007).

As can be understood from the information above, leader behaviors affect the attitudes and behaviors exhibited by employees individually and their attitudes towards the organization. Organizational commitment is the primary type of organizational behavior in which leadership types are effective, and in the researches, it also indicates that leadership styles are among the factors that affect employees' organizational commitment levels (Purwanto et al., 2021; Cahyono et al., 2020; Kim & Beehr, 2018; Sunarsi et al., 2020; Dappa et al., 2019). However, in research conducted in our country on this subject, it has been observed that studies examining which leadership styles affect organizational commitment positively or negatively are limited. In the context, study aimed to examine the effects of perceived leadership styles on teachers' organizational commitment levels. In the research, academic

studies published in the past on the subject were examined in terms of content. A total of 10 academic studies were examined within the scope of the research, and these studies were accessed from the Google Scholar database and the CoHE National Thesis Center database. The obtained results from the research conducted are summarized below.

- It has been found that there are positive significant relationships between the perception of authentic and paternalistic leadership and levels of organizational commitment in teachers working at primary, secondary and high school levels (Aydınoğlu, 2020).
- It has been determined that there is a positive significant relationship between the level of perceived spiritual leadership and organizational commitment in teachers in different branches (Çayak, 2022).
- It was found that there is a positive significant relationship between the school leadership behavior perceived by secondary school teachers and their organizational commitment levels (Demir & Durnalı, 2022).
- It has been determined that there are negative significant relationships between the level of toxic leadership perceived by teachers working in high schools and the sub-dimensions of organizational commitment (İlhan & Çelebi, 2021).
- It has been found that high ethical leadership perceptions of teachers working in primary education increase organizational commitment (Işık & Çetin, 2020).
- It has been determined that the perception of toxic leadership reduces organizational commitment in teachers working at primary and secondary school levels (Kahveci et al., 2019).
- It has been determined that there is a positive significant relationship between the ethical leadership perceptions of teachers working at different educational levels and their organizational commitment levels (Kılıç, 2019).
- It has been found that there is a positive significant relationship between teachers' perceived servant leadership levels and their organizational commitment (Özer, 2023).
- It has been determined that school administrator' adoption of a laissez-faire leadership style increases teachers' organizational commitment levels. In the same study, it was reported that there was a positive significant relationship between the perceived transformational leadership level and teachers' organizational commitment (Özkul et al., 2022).
- It has been determined that there is a positive significant relationship between the perception of transformational leadership and the level of organizational commitment in teachers working in high schools (Tuncer-Uçar & Köylü, 2022).

As can be seen, regardless of the branch or level of education in which they work, teachers' high levels of organizational commitment positively affect their professional lives. In

addition, the fact that teachers work with higher performance and capacity and are more helpful to students is closely related to their high organizational commitment. Considering that the leadership styles exhibited by school administrators affect the level of organizational commitment in teachers, developing positive leadership skills in school administrators emerges as an important issue. In this context, in-service seminars and courses can be organized to develop positive leadership qualities in school administrators.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

TÜRKİYE'DE E-BELEDİYECİLİK UYGULAMALARININ YEREL DEMOKRASİYE KATKILARI

CONTRIBUTIONS OF E-MUNICIPALITY APPLICATİONS TO LOCAL DEMOCRACY IN TURKEY

***Oğuzhan KİREMİTÇİOĞLU[1], Burkay DİVRİK[2]**

[1]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Sivas, Türkiye, ORCID NO: 0009-0006-4698-2662
[2]Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Şarkışla Aşık Veysel Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Sivas, Türkiye, ORCID NO: 0000-0002-2774-9527
***e-mail:** oguzhan_kiremitcioglu@hotmail.com

ÖZET
Yerel yönetimler, demokrasinin beşiği ve kendisine uygulama alanı bulabildiği alanlar olarak kabul edilir. İnsanlar belediye gibi yerel yönetim kurumlarına ne kadar hızlı ulaşabilirlerse, bulundukları bölgelerde karar alma süreçlerine katılımlarını garanti altına almak o kadar hızlı ve kolay olacaktır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber birçok hizmetin elektronik ortamda gerçekleşmesine olanak sağlayan e-belediye anlayışı, geleneksel belediye hizmetlerinin elektronik ortamda sunulmasını sağlamış ve demokratikleşme anlamında belediyenin işlevselliğini daha da artırmıştır. Amaç, daha fazla vatandaş katılımı ile daha dinamik ve daha demokratik bir belediye oluşturmaktır. Belediyelerin görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için belediye yönetimlerinin bilgiyi etkin bir şekilde kullanabilmeleri, verileri yoğun bir şekilde seferber edebilmeleri ve ürettiği verileri halkla paylaşabilmeleri gerekir. Belediyelerin özellikle sınırlı bürokratik yapısı, E-belediye dönüşümü ile daha esnek hale gelip, demokratik süreci daha nitelikli hale getirecektir. Bu çalışmada Türkiye'de E-belediyecilik uygulamalarının yerel demokrasiye etkileri incelenmiştir. E-belediye uygulamalarının yerel hizmet sunumundaki yeri ve önemi, E-belediye uygulamaları kapsamındaki sunulan hizmetler ve Türkiye'de uygulanan e-belediye uygulama alanının yerel demokrasiyi nasıl şekillendirdiği araştırılmıştır.
Anahtar Kelimeler: E-belediye, demokrasi, yerel demokrasi, Türkiye
JEL KODU: H83

ABSTRACT
Local governments are considered to be the cradle of democracy and the areas where it can find a field of application for itself. The faster people can reach local government institutions such as municipalities, the faster and easier it will be to guarantee their participation in decision-making processes in the regions where they are located. With the development of technology, the e-municipality concept, which allows many services to be performed electronically, has enabled the provision of traditional municipal services in electronic environment and has further increased the functionality of the municipality in terms of democratization. The aim is to create a more dynamic and more democratic municipality with more citizen participation. In order for municipalities to perform their duties effectively, municipal governments must be able to use information effectively, mobilize data intensively, and share the data they produce with the public. The limited bureaucratic structure of municipalities in particular will become more flexible with the E-municipal transformation and make the democratic process more qualified. In this study, the effects of E-municipality practices on local democracy in Turkiye were examined. The place and importance of e-municipal applications in local service provision, the services offered within the scope of e-municipal applications and how e-municipal applications applied in Turkiye shape local democracy have been investigated.
Key Words*:* E-municipality, democracy, local democracy, Turkey
JEL CODE: H83

GİRİŞ

Günümüz dünyasında teknolojinin hızla gelişmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin toplumların hemen hemen her alanında etkin bir şekilde varlık göstermesini kaçınılmaz kılmıştır. Bu kapsamda belediyelerin, yerel hizmetlerini sunma süreçlerinde dijitalleşme ve teknolojiyi etkin bir şekilde kullanma ihtiyacı, yerel demokrasinin güçlendirilmesi adına önemli bir unsur haline gelmiştir. Türkiye'de ise bu dönüşümün en belirgin yansımalarından biri, e-belediyecilik uygulamalarının hızla yaygınlaşması ve toplumun günlük yaşantısında etkin bir rol oynamasıyla görülmektedir.

Geleneksel belediyecilik anlayışının sınırlarını aşan e-belediyecilik, yerel demokrasiyi güçlendirmek, katılımcılığı artırmak ve vatandaşların yönetim süreçlerine etkin bir şekilde katılımını sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. E-belediyecilik uygulamaları sayesinde vatandaşlar, çeşitli hizmetlere daha kolay ve hızlı bir şekilde erişebilmekte, belediyelerin karar alma süreçlerine daha etkin bir şekilde katılabilmektedir. Bu da yerel demokrasinin temel ilkelerinden biri olan katılımcılığı güçlendirmekte ve karar alma süreçlerini daha şeffaf hale getirmektedir. Ayrıca e-belediye uygulamaları sayesinde vatandaşlar, belediyelerin sunmuş oldukları hizmetlere ilişkin görüş, öneri ve şikâyetlerini daha rahat bir şekilde iletebilmekte, bu da yerel yönetim birimlerinin halkın beklenti ve ihtiyaçlarına daha duyarlı bir şekilde hareket ederek yanıt vermesine olanak tanımaktadır.

Türkiye son yıllarda e-belediyecilik alanında önemli adımlar atmış ve bu alandaki uygulamalarda gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Türkiye'de belediyeler vatandaşlarına daha etkili hizmet sunmak, kaynaklarını daha akılcı bir şekilde kullanmak ve karar alma süreçlerine vatandaşlarını daha fazla dahil edebilmek amacıyla dijital teknolojileri benimsemektedirler. Bu kapsamda, online hizmetlerin sunulması, mobil uygulamalar, interaktif web siteleri, dijital belge yönetimi ve e-katılım platformları gibi çeşitli alanlarda gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler ışığında, vatandaşlar belediyelerin resmî web siteleri veya özel mobil uygulamalar aracılığıyla birçok online hizmete 7/24 ulaşabilme imkânına erişmiştir. Örneğin, ikametgâh belgesi talepleri, vergi ödemeleri, ruhsat sorgulama, kira sözleşme sorgulama, su faturası ödemeleri gibi birçok işlem artık online platformalar üzerinden kolayca gerçekleştirilebilmektedir. E-belediyecilik alanındaki bu gelişmeler, belediyelerin hizmetlerini daha erişilebilir ve kullanıcı dostu hale getirmelerine olanak sağlayarak hem belediyelerin hizmet kalitesini artırmalarına hem de vatandaşların yaşamlarını kolaylaştırmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Bu sayede yerel yönetimler ve vatandaşlar arasındaki etkileşim daha güçlü ve sürdürülebilir bir hale gelmiş ve yerel demokrasinin daha etkin bir şekilde işleyebilmesi sağlanmıştır.

Yerel yönetimler, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yerel problemlere çözüm üretmek adına faaliyet göstermektedirler. Ancak bu faaliyetlerin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için demokratik değerlere özellikle şeffaflık, iletişim ve katılımcılığa vurgu yapılması gereklidir. Çünkü, şeffaflık, iletişim ve katılımcılık gibi unsurlar, demokratik bir yerel yönetim sürecinin temel taşlarıdır. Bu noktada, e-belediyecilik yerel demokrasinin gelişmesine katkı sağlayan önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Vatandaşların dijital platformlar üzerinden belediyelerle etkileşimde bulunabilmesi, katılımcılığı artırmakta ve karar alma süreçlerine daha fazla insanın katılmasına olanak sağlamaktadır. Anketler, toplantılar, çevrimiçi oturumlar ve geribildirim mekanizmaları sayesinde, belediyeler hizmet

sunumlarını vatandaşların önceliklerine daha uygun hale getirmekte ve bu sayede yerel demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunulmaktadır. E-belediyecilik aynı zamanda toplumun farklı kesimlerini bir araya getirebilmektedir. Çevrimiçi platformlar, farklı grupların ihtiyaçlarını ve görüşlerini kolaylıkla iletmelerine olanak tanımaktadır. Bu sayede yerel yönetimlerin, politikalarını daha kapsayıcı bir niteliğe sahip olacak şekilde planlayabilmeleri sağlanmaktadır. Bu şekilde e-belediyecilik aracılığıyla oluşturulan dijital katılım süreçleri, toplumun çeşitliliğini yansıtarak daha adaletli ve kapsamlı kararlar alınmasına da imkân tanımaktadır.

Türkiye'de e-belediyecilik uygulamalarının yaygınlaşması, yerel yönetimlerin daha şeffaf, hesap verebilir, katılımcı ve etkili bir şekilde çalışmasına olanak tanımış, bu da yerel demokrasiyi güçlendirmiştir. Bu dijital dönüşüm, sadece vatandaşların günlük yaşamlarını kolaylaştırmakla kalmayıp aynı zamanda yerel yönetimlerin daha sürdürülebilir, verimli ve modern bir şekilde hizmet sunmasına da olanak sağlamıştır. Ancak, e-belediyecilik uygulamalarının başarıya ulaşabilmesi için teknolojik altyapının güçlendirilmesi, dijital güvenlik önlemlerinin alınması ve vatandaşların eğitilmesi gibi faktörler büyük önem taşımaktadır. Güçlü bir teknolojik altyapı, hızlı ve güvenilir hizmet sunumunu desteklerken, etkili dijital güvenlik önlemleri ise, kullanıcı verilerinin korunmasını sağlamaktadır. Vatandaşların eğitilmesi ise, e-belediyecilik uygulamalarını doğru, etkili ve güvenli bir şekilde kullanabilmelerini sağlayarak, toplumun geniş kesimlerinin bu hizmetlerden daha fazla faydalanabilmelerini sağlamaktadır. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle, e-belediyecilik hem vatandaşlar hem de yerel yönetimler için daha verimli bir işleyiş ve güçlü bir iletişim ortamı oluşturarak kentlerin yaşam kalitesini artırmaya yönelik bir strateji olarak önemini sürdürmektedir.

E-Belediye Kavramı

E-belediyecilik, çağın hızına ve teknolojik gelişmelere ayak uydurarak insanlara daha etkin bir hizmet sunmayı ve yönetim süreçlerini şeffaflaştırmayı hedefleyen bir yerel yönetim yaklaşımıdır. Bu modern yaklaşım, vatandaşlarla daha etkileşimli iletişim kurma, hizmetleri hızlı ve etkin bir şekilde sunma, kaynakları daha verimli kullanma ve yönetim süreçlerini şeffaflaştırma konularında yeni olanaklar sunmaktadır. Hizmetin sınırlarını aşarak, her an ve her yerden istenilen bilgiye en kısa sürede ulaşmayı hedefleyen bir yaklaşım olarak ortaya çıkan e-belediyecilik uygulaması, hizmetin mekânsal kısıtlamalarını ortadan kaldırarak 7 gün 24 saat boyunca mümkün olan en etkili şekilde bilgiye ulaşma olanağını vatandaşlarına sunmaktadır (E. Uçar, Uzun & Ö. Uçar, 2004). E-devletin önemli bir bileşeni olarak düşünülmesi gereken e-belediye, belediyelerin geniş bir perspektiften (hizmet sunumu, istihdam, yönetim stratejileri vb.) ülke kalkınmasına sağlayacağı olumlu etkilerle ön plana çıkan kapsamlı bir projedir. Bu proje kapsamında, günümüzün önemli teknolojilerinden birisi olan internetin yerel halkın kullanımına açılmasıyla belediye ile yerel halk arasında karşılıklı etkileşim ve bilgi paylaşımı artırılarak, kaliteli hizmet sunumu ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Belediyelerin, yerel halka hizmet sunma göreviyle donatılmış olmaları, bu sorumluluğu etkili bir şekilde yerine getirebilmeleri için teknolojik gelişmeleri kurumsal süreçlerine entegre etmelerini gerektirmektedir (Yıldırım & Öner, 2004). E-belediye uygulamaları, bir ülkenin gelişmişlik düzeyini yansıtan önemli bir

göstergedir. Teknolojiyi etkili bir biçimde kullanan belediyeler, vatandaşlarına ileri demokrasinin getirdiği avantajları sunma kapasitesine de sahip olabilmektedirler.

E-belediyecilik, temelde elektronik hizmetlerin sağlanması üzerine kurulu bir kavramdır. E-hizmetler, geleneksel hizmet sunumundan farklı olarak, personel müdahalesi olmaksızın teknolojik altyapı kullanılarak web siteleri veya mobil uygulamalar aracılığıyla hizmet kullanıcılarıyla karşılıklı etkileşime geçilen bir hizmet sunma sürecini ifade etmektedir (Aktürk, 2013). E-hizmet uygulamaları, vatandaşlara kamu hizmetlerine hızlı, pratik ve ulaşılabilir bir şekilde erişme imkânı sağlamaktadır. Bu yaklaşım, bürokratik süreçlerde geçen zamanı en aza indirgeyerek şeffaflığı artırıp katılımı güçlendirerek daha etkili ve verimli bir hizmet sunumunun gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır. E-belediyecilik uygulamasının temel amacı ise, toplumun geniş kesimlerini yönetim süreçlerine daha etkin bir şekilde dahil olmasını sağlayarak, vatandaşların istedikleri bilgilere daha kolay ve hızlı bir şekilde ulaşmalarını sağlamak ve zaman kaybını en aza indirerek vatandaşlara daha kaliteli hizmetler sunarak memnuniyet düzeyini artırmaktır (Şahin, 2007). Bu amaçlar doğrultusunda, e-belediyecilik uygulamaları, yerel demokrasinin güçlendirilmesi, katılımcılığın artırılması ve vatandaşların günlük yaşamlarının kolaylaştırılması gibi birçok konuda önemli görevler üstlenmektedir.

Günümüzde neredeyse tüm belediyeler, devletin dijitalleşme çabaları doğrultusunda faaliyetlerini dijital ortama taşıma amacıyla e-devlet benzeri uygulamalar geliştirmektedir. İçişleri Bakanlığı tarafından belediyelere yönelik geliştirilen portallar aracılığıyla e-belediyecilik uygulamalarının giderek yaygınlaştığı ve güçlendiği gözlemlenmektedir. E-belediye, sadece belediyelerin hizmetlerini online olarak vatandaşlara sunmakla kalmayıp, aynı zamanda e-devlet uygulamasıyla bütünleşmiş bir şekilde çalışarak belediyelerin hizmet kapasitesini ve hızını artırarak şeffaf, denetlenebilir ve hesap verebilir bir yönetim modeli oluşturarak verimliliği ve etkinliği sağlayan çok boyutlu bir niteliğe sahiptir (Acılar, 2012). E-belediye, yerel demokrasi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü, vatandaşlara daha fazla katılım ve etkileşim imkânı tanımaktadır. Online ortamda gerçekleşen bu hizmetler, vatandaşların belediye kararlarına daha yakından dahil olmalarını ve sürece katkıda bulunmalarını sağlamaktadır. Bu durum, yerel demokrasinin güçlenmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Ancak, e-belediye uygulamalarının başarılı olabilmesi, kullanıcı dostu olmalarına, güvenlik önlemlerinin en üst düzeyde sağlanmasına ve yaygın olarak erişilebilir olmalarına bağlıdır. Ayrıca, kullanıcılar arasındaki dijital eşitsizliklerin önlenmesi ve vatandaşların e-belediye uygulamaları ile ilgili eğitilerek bilgilendirilmesi gibi konuların da e-belediyelerin başarılı olabilmesi noktasında ele alınması gerekmektedir. Tüm bu unsurlar bir araya geldiğinde, e-belediye uygulamalarının etkili bir şekilde uygulanmasıyla yerel yönetimlerin daha modern, katılımcı, şeffaf, denetlenebilir ve hesap verebilir bir model benimsemeleri mümkün olacaktır.

E-Belediye Uygulamasının Yerel Hizmet Sunumundaki Yeri ve Önemi

Günümüzdeki bilişim odaklı teknolojiler ve bilgi çağının gereksinimleri, kent içi yaşamı kolaylaştıran bir dizi planlı ve programlı belediye etkinliğinin halka sunulması ve yerine getirilmesi konusunda belediyelere ve diğer yerel yönetim birimlerine önemli görevler ve ağır

sorumluluklar yüklemektedir. Modern yaşamın yoğun ve hızlı temposunda vatandaşların, şirketlerin ve kuruluşların yerel yönetim birimlerinden talep ettikleri bilgi ve belgelerde sürekli bir artış yaşanmaktadır. Bu artışa paralel olarak, belediyelerin hizmetlerinde hız, etkinlik, verimlilik, düzenli çevre gibi faktörler vatandaşların öncelikli olarak kamudan beklediği hizmetler arasında öne çıkmaktadır. Vatandaşlarının bu taleplerini karşılamaya çalışan belediyeler ve yerel yönetimler için günümüz bilişim teknolojileri, yeni imkânlar sunarak sorunlara hızlı, güvenli, etkili ve uygun çözümler getirebilmektedir (Ergun, 2004).

Teknolojinin ve internetin yaygın olarak kullanıldığı günümüz dünyasında, yerel yönetim birimlerinin hizmet sunumu ve vatandaş taleplerinin karşılanması noktasında personel, teknolojik altyapı ve hukuki düzenlemeler açısından çağın gereksinimlerine uygun bir öngörüyle kendini yeniden yapılandırması gerekmektedir. Bu süreçte, yerel yönetimlerin sundukları tüm yerel hizmetleri ve hizmet kavramını baştan aşağıya gözden geçirip, yeniden tanımlaması ve sınıflandırması gerekmektedir (Baştürk, 2021). Yerel yönetimlerin çağa ayak uydurarak daha hızlı, etkili, verimli ve vatandaş odaklı hizmetler sunabilmeleri için stratejik bir dönüşüm kaçınılmazdır. Bu dönüşüm, modern teknoloji ve dijital araçların etkin bir şekilde kullanılması, dijitalleşme süreçlerinin hızlandırılması, açık ve şeffaf iletişim kanallarının oluşturulması, personellerin bu yeni koşullara uyum sağlayabilmesinin sağlanması, hukuki düzenlemelerin güncellenmesi, katılımcı yönetim modellerinin yerel yönetimlerce benimsenmesi ve sürekli olarak yenilikçi çözümler geliştirilmesi üzerine odaklanmalıdır.

Yerel yönetimler, sundukları hizmet alanlarını genişletme ve yetkilerini artırma çabalarının bir sonucu olarak, klasik kamu sisteminden ziyade daha etkili, güvenli ve hızlı hizmet sağlamak amacıyla e-devlet uygulamalarına yönelmişlerdir. Bu yaklaşım, yerel halkın yönetim süreçlerine katılımını teşvik ederek ortaya çıkan fikir ve taleplerin daha etkin bir şekilde yönetimle paylaşılabilmesi amacını taşımaktadır. Yerel yönetimlerin vatandaşlarına hizmet sunma noktasında hayata geçirdikleri elektronik devlet uygulamalarının çerçevesi belirlenirken "e-yerel yönetimler" terimi kullanılmaktadır. E-yerel yönetim, halka daha etkili hizmet sunma ve devlet içindeki işlemlerde modernleşme sağlamak için dijital yöntemleri benimsemektedir. Bilgi teknolojileri, hizmet dağıtımları ve resmi işlemler için yeni ve etkili alternatifler sunmaktadır. Ancak, bu dijital dönüşüm sürecinde yerel yönetimlerin personel, seçmen, kaynaklar ve öncelikler açısından, e-yerel yönetimin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerel yönetimlerin mevcut durumlarını iyileştirmek amacıyla önemli değişikliklere ihtiyaç duyulmaktadır. E-yerel yönetim bu bağlamda mevcut iş süreçlerinin ve fonksiyonlarının detaylı bir şekilde gözden geçirilerek yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir (Durna & Özel, 2008). Günümüzde birçok yerel yönetim, e-yönetim kapsamında kamudaki iş ve hizmet süreçlerini dönüştürmekte ve vatandaşlarla etkileşim içinde çalışma hedeflerini uzun vadeli planlarına dahil etmektedir. E-yönetimi gerçekleştirme noktasında ortaya konulan bu çabalar ve yapılan geliştirmeler, yerel yönetimlerin halk ile iş yapma yaklaşımlarını farklılaştırmakta ve aynı zamanda kamudaki yöneticilerin yönetim anlayışlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Durna & Özel, 2008). Yerel yönetimlerin e-yönetim çabaları, yönetim anlayışı ve hizmet sunumunda önemli değişiklikleri de beraberinde getirmektedir. Ancak bu dönüşümün başarıya ulaşabilmesi için gizlilik ve güvenlik konularına özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler, e-dönüşümü sürdürülebilir ve

katılımcı bir şekilde gerçekleştirebilmek adına teknolojik gelişmeleri takip etmeli ve bu teknolojik gelişmeler ışığında kendisini sürekli yenileyerek, vatandaşlarla olan etkileşimini artıracak stratejiler geliştirmelidir.

E-belediye, yerel hizmetlerin yönetimini daha hızlı ve etkin hale getirerek işlem sürelerini kısaltmakta ve belediye yönetimini daha verimli bir yapı haline getirerek yerel hizmet kalitesini artırmaktadır. Vatandaş merkezli bir perspektifle benimsenen e-devlet anlayışı, yerel düzeyde e-belediye uygulamaları ile gerçekleştirilmektedir (Saraçbaşı, 2010). E-belediyecilik uygulamaları, vatandaşların aktif katılım sağlamasına imkân tanıyarak belediyelerin hizmet sunumunda daha etkili bir rol oynamalarına olanak tanımaktadır. Bu sayede, e-belediyecilik uygulamaları, belediyelerde daha etkin bir yönetim yapısı oluşturarak yerel hizmetlerin kalitesini artırmakta ve belediyeler ile yerel halk arasındaki etkileşimi daha hızlı, verimli ve şeffaf hale getirmektedir. Bu uygulamalar, vatandaşların çeşitli belediye hizmetlerine online olarak erişim sağlamalarını mümkün kılarak, bürokrasinin azalmasına ve işlemlerin mekân kısıtlaması olmaksızın 7/24 hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. Bu sayede, zaman ve enerji tasarrufu sağlanırken, belediyeler de daha etkin bir şekilde kaynaklarını yönetebilmektedirler. Bu bağlamda, yerel hizmet sunumunda önemli bir role sahip olan e-belediye uygulamaları, günümüzdeki teknolojik ilerlemelerle birlikte yerel yönetimlerin modernizasyonu noktasında ortaya konulan çabaların önemli bir parçası haline gelerek hem vatandaşlar hem de belediyeler için daha erişilebilir, şeffaf ve etkili bir yönetim modelinin temelini oluşturmaktadır.

E-Belediye Uygulamaları Kapsamında Sunulan Hizmetler

E-belediye, teknolojik ilerlemelerin etkisiyle şekillenen modern dünyada hızla değişen teknolojileri kullanarak insanlara hizmet etmenin ve yönetim süreçlerini şeffaflaştırmanın temelini oluşturan bir yerel yönetim aracıdır. Kent sakinleri, bilginin küreselleştiği iletişim çağında, bilgiye erişim konusunda çağın gereksinimlerine ayak uydurmak zorundadırlar. Eskiden saatler süren bekleme süreleri ve fiziksel çaba gerektiren hizmetlere artık internet aracılığıyla evden veya işyerinden 7 gün 24 saat erişim sağlanabilmektedir. Bu durum, insanların kendilerine, ailelerine ve işlerine daha fazla zaman ayırabilme imkânını beraberinde getirmektedir (Demir, 2018). E-belediye, şeffaf ve katılımcı yönetim süreçleriyle birlikte çağın gereksinimlerine uyum sağlayarak kent yaşamını modernleştirmektedir.

Günümüzde neredeyse tüm belediyelerin kendi internet siteleri bulunmaktadır. Ancak e-belediyecilik, sadece bir internet sitesi oluşturmakla sınırlı bir kavram değildir. E-belediyecilikle yönetişim prensiplerinin hayata geçirilebileceği uygun bir ortam yaratılabilmelidir. Vatandaşların, belediye hizmetlerine fiziksel olarak gitmeden, belli süreçlere katılım gösterebilmelerini sağlayan altyapının oluşturulması ve başarılı bir şekilde işlemesi, e-belediyecilikte önemli bir ilerlemenin kaydedildiğini göstermektedir (Ünlü, 2016). E-belediyecilikle birlikte vatandaşların yaşamlarını kolaylaştırmak ve belediyelerin daha etkin hizmet sunmasını sağlamakta mümkün olacaktır.

Vatandaşlar tarafından 7 gün 24 saat boyunca kullanabilecekleri e-belediyecilik hizmetlerinden örnekler vermek gerekirse (Postacı & Ayhan, 2013);

- Ulaşım Bilgi Sistemi
- Mezarlık Bilgi Sistemi
- Adres Bilgi Sistemi
- Elektronik Borç Sorgulama ve Fatura Ödeme Sistemi
- İşyeri Ruhsat İşlemleri
- Emlak Vergi Bildirimi
- Nöbetçi Eczaneler
- Evrak Takibi
- Elektronik Bilet (Tiyatro, etkinlikler vs.)
- Şikâyet Başvurusu ve Takibi
- Nikâh Başvuru Sistemi
- Hava ve Yol durumu ve Yoğunluk Haritası
- Sebze/Meyve/Balık Hal Fiyatları
- Kurumdan Hizmet Satın Alma (e-Market)

Belediyenin hizmetlerini internet üzerinden sunması tek başına yeterli olmamaktadır. Bu hizmetlerden faydalanacak halkın ve kurumların, firmaların, okulların da internet erişimine sahip olması ve interneti etkili bir şekilde kullanmayı bilmesi gerekmektedir. Halk ve belediye, internet ve bilişim teknolojilerini etkin bir şekilde kullanmaya başladığında, e-belediye uygulamalarının sağlayabileceği birçok fayda ortaya çıkabilmektedir (Henden & Henden, 2005). E-belediye uygulamaları, yerel yönetim birimleri ile vatandaşlar arasında önemli faydalar sağlayan etkili araçlardır. E-belediye uygulamalarının yerel yönetimlere sunduğu yararlara bakıldığında, yerel yönetimlerde şeffaflığı artırarak ve hesap verebilirliği sağlayarak yönetim süreçlerini daha açık ve etkili hale getirmektedir. Herhangi bir zaman veya mekân kısıtlamasına tabi olmadan vatandaşlara 7/24 erişim imkânı sunarak geleneksel kırtasiye işlemlerini ortadan kaldırmakta, kâğıt kullanımını azaltmakta ve hizmetlere daha hızlı erişimi sağlamaktadır. Vatandaşlara daha üst düzey ve etkili bir hizmet deneyimi sunabilmek adına, hizmetlerin daha kaliteli, hızlı, etkin ve etkili bir biçimde sunulması sağlanmaktadır. Hizmetlerin daha kaliteli, hızlı, etkin ve etkili bir şekilde sunulmasıyla, vatandaşların ihtiyaçlarına daha etkili bir şekilde cevap verilmesi sağlanılarak, yerel yönetimler ile vatandaş arasındaki etkileşim artırılmakta ve yerel demokrasinin güçlenmesine katkı sağlanmaktadır. E-belediyecilik uygulamaları sayesinde vatandaşların online platformlar üzerinden işlemleri gerçekleştirmesi, iş yükünün azalmasına ve çalışanların iş memnuniyetinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum, belediye çalışanlarının geleneksel yöntemlerle başa çıkamayacakları yoğun iş yükünden kurtulmalarını sağlayarak, personelinin zamanını daha verimli ve etkili bir şekilde yönetmelerine imkân tanır. Böylece, belediye hizmetlerinin etkili bir biçimde sunulmasına olanak sağlanmış olur.

E-belediye ile vatandaş ilişkisi açısından sağladığı yararlara bakıldığında ise e-belediyecilik uygulamaları sayesinde vatandaşlar belediyenin etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşabilmektedir. Bu sayede vatandaşlar şeffaf bir şekilde belediye yönetimini takip edebilmekte, alınan kararlar hakkında bilgi sahibi olabilmekte ve yönetim süreçlerine aktif bir şekilde katılabilmektedirler. Vatandaşların, belediyenin faaliyetleri hakkında anlık ve detaylı bilgilere erişebilme imkânına sahip olmaları demokrasi açısından da önemli bir adımdır. Vatandaşlar, belediyeye yönelik dilek ve şikâyetlerini dile getirebilmekte ve bu başvurularının sürecini takip edebilmektedir. Bu durum, şeffaf bir iletişim ve geri bildirim mekanizması

oluşturarak, belediye ile vatandaşlar arasındaki etkileşimi güçlendirmektedir. Yerel halk, yönetim süreçlerine aktif bir şekilde katılım sağlayarak, bu süreçlere etkin bir şekilde katkıda bulunabilme imkânına sahiptir. Bu katılım, demokratik bir yönetim anlayışını destekleyerek, toplumun çeşitli görüşlerini, beklentilerini ve ihtiyaçlarını daha etkili bir şekilde ifade etmelerine olanak tanır. Yerel halkın yönetim süreçlerine katılımıyla, yerel demokrasi güçlendirilerek daha kapsayıcı bir yönetim modelinin oluşturulması sağlanır. Böylece, çeşitli görüşlerin dikkate alındığı bir yönetim anlayışı geliştirilir ve toplumun ihtiyaçlarına ve beklentilerine daha duyarlı ve etkili çözümler bulunabilmektedir. Yerel halkın aktif katılımı, yerel yönetimlerin daha şeffaf, hesap verebilir ve adaleti ön planda tutan bir yaklaşımı benimsemelerine de katkı sağlamaktadır.

Demokratik ülkelerdeki deneyimler göstermektedir ki kent sakinleri, sivil toplum kuruluşları ve şirketlerin e-belediye, bilişim teknolojileri ve internet aracılığıyla yerel yönetişime daha fazla katılım sağlandıkları gözlemlenmektedir. Yerel ve kentsel yönetimlerin bilgi aktarımı ve alımıyla ilgili fonksiyonları, idari açıdan büyük öneme sahiptir. Bu nedenle, bu kurumların yönetim ve hizmet uygulamalarında internetin kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. E-belediye sistemi, sadece belediyenin içindeki birimler ve yetkililer tarafından değil, aynı zamanda yönetim, belediye birimleri ve bilgi alışverişine ihtiyaç duyan her vatandaşın da kullanımına açık bir platformdur. Bu sistem, şeffaf bir bilgi iletişim ağı oluşturarak demokrasinin yerel yönetimlerde daha etkin bir şekilde temsil edilmesine katkıda bulunmaktadır. E-belediye sistemi sayesinde gerçek ve etkileşimli demokrasi desteklenerek, belediyenin faaliyetlerine daha geniş bir katılımın gerçekleştirilmesi sağlanmaktadır. Bu sayede, belediye yönetimi ile vatandaş arasında daha güçlü bir iletişim ve iş birliği ortamı oluşturularak, yerel yönetimlerin toplumun ihtiyaçlarına daha yakından odaklanması ve bu ihtiyaçlara daha etkili bir şekilde yanıt verebilmesine imkân tanınmaktadır (Çoruh, 2009).

Yönetim süreçlerinde vatandaş katılımın artırılması ve demokrasinin geliştirilmesi açısından yerel yönetimler son derece önemli kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Yerel yönetimlerin hayata geçirdikleri e-belediye uygulamalarının, vatandaş katılımının artırılması ve demokrasinin geliştirilmesi noktasında pozitif etkilerinin de olduğu herkesçe bilinmektedir. E-belediyecilik uygulamaları, sunulan hizmetler aracılığıyla yerel yönetimlerin demokratik süreçleri güçlendirmesine, vatandaşların karar alma süreçlerine daha etkin katılımına ve toplumun yerel yönetimlere olan güveninin artmasına önemli bir destek sağlamaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetimlerin faaliyetlerini daha etkili bir biçimde yürütmeleri, şeffaf bir yönetim anlayışını benimsemeleri ve vatandaşların beklentilerine daha duyarlı bir şekilde cevap vermeleri, demokratik ilkelerin güçlenmesine önemli bir katkıda bulunmaktadır. E-belediyecilik uygulamalarının benimsenmesi, yerel yönetimlerin sorumluluklarını daha etkili bir şekilde yerine getirmelerine olanak tanırken, toplumsal katılımı artırarak demokratik süreçlere daha fazla şeffaflık, açıklık ve hesap verebilirlik getirmektedir. Bu sayede, yerel yönetimler vatandaşlarının güvenini kazanarak toplumla daha sağlam bir etkileşim içerisine girmekte ve demokratik ilkelerin güçlü bir şekilde uygulanmasına önemli bir destek sağlamaktadırlar.

Yerel Demokrasi ve Türkiye

Türkiye'de yerel demokrasiyi güçlendirmek adına Avrupa Birliği standartlarına uyum süreci büyük bir etki sağlamıştır. Avrupa Birliği'nin belirlediği kamu yönetimi ilke ve standartlarına uyum çabaları, özellikle yerel yönetimlerde gerçekleştirilen Kamu Yönetimi Reformu çalışmalarıyla desteklenmektedir. Ancak, yerel demokrasinin geliştirilmesinde yasal düzenlemelerin yanı sıra toplumun demokratik haklarını etkili bir şekilde kullanabilmesi için bilinç düzeyinin artırılması da büyük önem taşımaktadır (Tunçer, 2012). Yerel demokrasi perspektifinden bakıldığında, bu çabaların temel hedefi daha şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir yerel yönetimlerin oluşturulmasını sağlamaktır. Bu sayede, vatandaşların demokratik süreçlere etkin bir şekilde katılımı ve yerel yönetimlerin daha özerk ve güçlü bir şekilde faaliyet gösterebilmeleri sağlanarak, yerel demokrasinin geliştirilmesine katkıda bulunulmuş olunulacaktır.

Türkiye'de kamu yönetimini iyileştirmeye yönelik çabalar, yerel demokrasinin güçlendirilmesi konusunda toplumsal uzlaşıyla birlikte, uzun bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Ancak, son yıllara kadar beklenen ilerleme kaydedilememiştir. Bu bağlamda, yerel demokrasinin güçlendirilmesi kamu yönetimi reform süreciyle birlikte ele alınmakta ve yeni kamu yönetimi anlayışının ve Avrupa Birliği yönetim standartlarının benimsenmesi sürecinde öne çıkmaktadır. 2004 reform girişimleriyle yerel yönetimlerin temel değerleri vurgulanarak demokrasi, özerklik, katılım ve etkinlik ilkelerinin güçlendirilmesi amaçlamıştır. Bu çerçevede, yerel yönetimlere daha fazla demokratik bir yapı kazandırmak, özerkliklerini artırmak, vatandaşların daha etkin bir şekilde katılımını teşvik etmek ve yerel yönetim süreçlerini daha etkin hale getirmek hedeflenmiştir (Yaylı, 2009). 2004 yılında Türkiye'de gerçekleşen reform girişimleri, genel olarak Avrupa Birliği uyum süreci ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çerçevesinde ele alınmıştır. Bu süreçler, Türkiye'nin Avrupa Birliği standartlarına uyumunu hızlandırmayı, demokratikleşmeyi ve kamu hizmetlerini daha etkin bir şekilde yönetmeyi amaçlamıştır.

2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu ve aynı yıl kabul edilen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile Türkiye'de yerel yönetimlere yönelik önemli reformlar gerçekleştirilmiştir. Bu yasal düzenlemelerle birlikte yerel yönetimlerin yetkileri güçlendirilmiş ve belediyecilik anlayışı, halk katılımı ve özerklik ilkelerine daha fazla vurgu yapacak şekilde yeniden şekillendirilmiştir. Bu sayede, yerel yönetimler daha etkin bir konuma getirilmiş ve toplumun aktif katılımını teşvik eden bir yapı oluşturulmuştur. Bununla birlikte 2008 yılında çıkarılan 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Hakkında Kanun ile büyükşehir olan alanlarda önemli bir yerel yönetim reformu gerçekleştirilmiştir. Bu kanunla, alt kademe belediyeleri ve belde belediyelerinin varlığına son verilerek, yeni ilçeler kurulmuş ve bu ilçeler yalnızca alt kademe belediyesi olarak faaliyet göstermiştir (Koçak & Ekşi, 2010). Bu düzenlemeyle yerel yönetimde daha katılımcı ve demokratik bir yapı oluşturulmak istenmiştir. Büyükşehir belediyeleri sınırları içerisinde ilçe kurulması, idari yapıyı daha etkin ve verimli hale getirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca, bu düzenleme ile yerel yönetimde daha çeşitli ve özerk bir yapı oluşturularak vatandaşların karar alma süreçlerine daha fazla katılımını sağlamak amaçlanmıştır. Gerçekleştirilen bu adımlar daha şeffaf, hesap verebilir, katılımcı ve

güçlendirilmiş bir yerel yönetim anlayışının benimsenmesi adına atılmış önemli adımlar olmuştur. Ayrıca 2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerin ardından bazı büyükşehirlerdeki belediyelerin el değiştirmesi ve farklı siyasi partilere geçmesi, yerel demokrasiye olan ilgiyi artırmıştır. Ancak, değişiklikler etrafında bir dizi tartışmalar yaşanmış ve bu durum yerel yönetimlerle merkezi hükümet arasındaki ilişkilerin karmaşıklığını gözler önüne sermiştir. Yeni belediye yönetimleri ile merkezi hükümet arasındaki uyumsuzluklar ve iş birliği eksiklikleri konusundaki görüş ayrılıkları, yerel demokrasinin güçlendirilmesi noktasında önemli sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Yeni belediye yönetimlerinin politika ve uygulamalarda değişikliğe gitme çabaları, merkezi hükümetle çatışmalara neden olmuş ve yerel düzeydeki karar alma süreçlerini etkilemiştir. Bu durum, yerel demokrasiye yönelik ilginin artmış olmasına rağmen, aynı zamanda yerel ve merkezi düzeydeki idari ilişkilerin karmaşıklığına odaklanmamıza neden olmuştur. Yerel yönetimlerdeki siyasi değişiklikler, hem yerel halkın daha etkin katılımı teşvik etmiş hem de merkezi hükümetle yerel yönetimler arasındaki işleyişte yaşanan sıkıntıları gün yüzüne çıkarmıştır. Bu nedenle, yerel demokrasinin güçlenmesi için sadece yerel düzeyde değil, aynı zamanda merkezi düzeyde de reformlar ve uyum sağlama çabaları gerektiği açıktır.

Türkiye'de yerel demokrasiyi geliştirme açısından önemli adımlardan birisi de e-belediye uygulamaları olmuştur. E-belediye uygulamaları, etkili bir iletişim ve bilgi alışverişi üzerine kurulan interaktif bir yapı ile yerel demokrasiyi güçlendirmeyi hedefleyen bir girişimdir. Bu uygulamalar, belediyeler ile yerel toplum arasındaki iletişimi artırarak kaliteli hizmet sunmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, kamu yönetimini çağdaşlaştırma ve reforme etme amacı gütmektedir. E-Belediyecilik uygulamaları dünya genelinde hükümetlerine büyük faydalar sağlamaktadır. Bu faydalar arasında, iş sürecindeki verimliliğin artması, idari iş yükünün azaltılması, yolsuzlukların önlenmesi ve daha fazla vatandaşın yönetim süreçlerine katılması yer almaktadır. Bu sayede, yerel demokrasi güçlenirken, belediye ve yerel halk arasında etkili bir iş birliği ve iletişim ortamı oluşturulmaktadır (Bojang & Bwando, 2018). Bu bağlamda, e-belediyecilik uygulamaları, modern toplumların ihtiyaçlarına uygun şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir yönetim anlayışını destekleyerek yerel demokrasiyi güçlendirmektedir.

Belediyelerin dijitalleşmesi, sadece hizmetlerin daha şeffaf ve kullanıcı dostu olmasına katkıda bulunmakla kalmayıp, aynı zamanda yerel demokrasiye önemli avantajlar sunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde çoğu şehirde oluşturulan elektronik portallar aracılığıyla şehir sakinlerine belediye hizmetleri hakkında bilgi sağlanmakta, çeşitli işlemler için gerekli formlara çevrimiçi erişim imkânı tanınmakta ve belediyecilik işlemlerinin birçoğu belediye binasına gitmeden çevrimiçi olarak gerçekleştirilebilmektedir. Bu dijital platformlar aracılığıyla interaktif şehir haritaları, istek ve öneri mekanizmaları, çevrimiçi şikâyet sistemleri ile e-demokrasiyi destekleyerek, vatandaşların düşüncelerini etkili bir şekilde ifade edebilerine olanak tanınmaktadır (Yeşilorman & Koç, 2012). Bu bağlamda, belediyelerin dijitalleşmesi yerel demokratik süreçlere daha fazla şeffaflık, katılım ve etkileşim getirerek halkın belediyecilik konularında daha aktif bir rol oynamasına imkân tanımaktadır.

Yerel yönetimde demokrasinin güçlendirilmesi, sadece seçilmiş yetkililere etkili bir çalışma ortamı sağlamak ve halkın yönetim süreçlerine çeşitli yollarla katılmasını teşvik etmekle sınırlı değildir. Aynı zamanda demokratik denetim mekanizmalarının geliştirilmesi, bu

denetim sürecine halkın etkin bir şekilde dahil olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, hem halkın yerel yönetimi denetlemesine imkân tanıyan mekanizmalar oluşturulurken, hem de seçilmiş ve atanmış görevlilerin halka karşı sorumluluğunu ve hesap verebilirliğini gözetleyen mekanizmaların kurulması önem arz etmektedir (Tunçer, 2012). Bu bağlamda, Türkiye'de yerel demokrasi alanında daha fazla ilerlemenin kaydedilebilmesi için bu tür reformlara devam edilmesi, halkın katılımının artırılması ve demokratik değerlere dayalı yerel yönetim anlayışının güçlendirilmesi son derece önemlidir. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve halkın iş birliği içinde çalışması, yerel demokrasinin gelişmesi noktasında olumlu katkılar sağlayacaktır.

E-Belediyecilik: Türkiye'de Yerel Demokrasiyi Yeniden Şekillendiren Dijital Dönüşüm

21. yüzyılın dijital çağında, teknolojinin hızla evrim geçirmesiyle birlikte nesnelerin interneti, büyük veri, gömülü sistemler, siber sistemler, bulut bilişim teknolojileri ve yapak zekâ gibi gelişmeler iş dünyası, toplum ve günlük yaşam üzerinde etkileyici bir dijital dönüşümü hızlandırmıştır. Bu süreç, toplumsal yaşamda köklü değişikliklere yol açarak, vatandaşların yerel hizmetlere olan taleplerini önemli ölçüde dönüştürmüştür. Tüm bu gelişmeler yerel yönetimleri vatandaşların beklentilerini karşılama, şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılığı artırma ve demokratik süreçleri güçlendirme konularında dönüşüme zorlamıştır. Türkiye'de de benzer dönüşümler gözlemlenmektedir. Türkiye'deki yerel yönetimler, vatandaşlarına daha iyi hizmet sunma ve verimliliği artırma hedefleri doğrultusunda bilgi ve iletişim teknolojilerine büyük bir öncelik tanımakta ve bu alanlara gitgide daha fazla kaynak ayırmaktadır (Karaca & Öztürk, 2019). Gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri, yerel yönetimlerin dönüşüm süreçlerini hızlandırarak yerel hizmetlerin kalitesini artırmak ve vatandaşların hizmetlere daha kolay bir şekilde erişim sağlayabilmeleri için yeni olanaklar sunmaktadır. Yerel yönetimlerin dijital dönüşümü, hizmet sunumunda daha yüksek standartların sağlanması, vatandaş ihtiyaçlarına daha duyarlı bir yaklaşımın benimsenmesi ve hizmet maliyetlerinin azaltılması konularında olumlu etkiler sağlamaktadır.

E-belediyecilik uygulamaları Türkiye'de yerel demokrasiyi güçlendirmek adına önemli bir rol oynamaktadır. Bu uygulamalar, toplumun her kesiminden bireylerin düşüncelerini, eleştirilerini ve önerilerini hızlı ve etkili bir şekilde yetkililere iletebilme imkânı sunarak karşılıklı etkileşim ve iş birliği olanakları yaratmaktadır. İnternet ve iletişim teknolojileri ise demokratik süreçleri şeffaflık hesap verebilirlik ve etkileşim açısından geliştirerek demokrasinin temel ilkesi olan katılımın herhangi bir aracıya gerek olmaksızın doğrudan gerçekleşmesini sağlamaktadır (Önder, 2013).

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, belediyeler birçok hizmeti online platformlar aracılığıyla sunmaya yönelik adımlar atmıştır. Bu eğilim, aynı zamanda belediyelerin sosyal medya platformlarını etkili bir şekilde kullanmalarıyla daha da güçlenmiştir. Pek çok belediye sosyal medyayı etkili bir şekilde kullanarak toplumla daha yakın bir etkileşim kurmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'de giderek yaygınlaşan e-devletin yerel düzeydeki uygulaması olan e-belediyecilik uygulamaları, belediyelerin benimsediği yenilikçi yönetim anlayışının önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Karaca & Öztürk, 2019).

Günümüz dünyasında, toplumun değişen beklenti ve ihtiyaçları giderek çeşitlenirken, aynı zamanda idari işlemler ve bürokratik prosedürlerin karmaşıklığı artmaktadır. Bu nedenle, yerel yönetimlerin hizmetleri daha etkili ve verimli bir şekilde sunabilmeleri için yeni stratejiler ve yöntemler geliştirdiği görülmektedir (Ateş & Banazılı, 2020). Dijitalleşme ve teknolojik gelişmeler, beraberinde getirdiği zorluklarla baş etmek için de yeni fırsatlar sunmaktadır. İşletmeler ve devlet kurumları, bu değişen koşullara adaptasyon göstererek sürekli olarak yenilikçi çözümler geliştirmeli ve daha hızlı, verimli ve kullanıcı dostu hizmetler sunmalıdır. Aksi takdirde toplumun artan beklentilerini karşılamak ve değişen gereksinimlerine cevap vermek her geçen gün daha da zorlaşacaktır. Bu tür sorunlarla karşılaşılmaması ve hizmetlerin daha etkili ve verimli bir şekilde vatandaşlara sunulabilmesi amacıyla yerel yönetimler e-belediyecilik uygulamasını hayata geçirerek sorunlar karşısında yenilikçi çözümlerle daha etkili bir hizmet sunma yolunda adım atmışlardır. E-belediye yaklaşımı, öncelikle vatandaşları merkeze alan bir bakış açısına dayanmaktadır. İnternet üzerinden sağlanan hizmetlerle yerel demokrasiye katılımı teşvik ederken, coğrafi ve zamansal sınırlamaları ortadan kaldırarak demokratik katılımın maliyetlerinin azalmasını da sağlamaktadır (Kıraç & Bayrakçı, 2020). Ancak, bu avantajlara rağmen e belediyecilik uygulamalarının başarılı olabilmesi için veri güvenliğinin sağlanması, dijital eşitsizliklerin azaltılması ve vatandaşların dijital becerilerinin geliştirilmesi gibi önemli zorluklarında üstesinden gelinmesi gerekmektedir. Bu unsurlar üzerine odaklanılması, yerel yönetimlerin daha katılımcı, şeffaf ve etkili bir şekilde hizmet sunmalarına olanak tanıyarak demokratik süreçlere olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

E-belediyecilik uygulamaları, yerel demokrasinin güçlendirilmesi açısından önemli bir gelişmedir. Bu uygulamalar, yerel yönetimlerin vatandaşlarla daha etkili iletişim kurabilmelerini, hizmet sunumlarını iyileştirmelerini ve katılımcılığı artırmalarını sağlamaktadır. E-belediyecilik, vatandaşların kamu hizmetlerine 7 gün 24 saat boyunca kolay bir şekilde erişim sağlamalarına olanak tanımaktadır bu da demokratik katılımın güçlenmesine olumlu yönde etki etmektedir. Yerel halk, online platformlar aracılığıyla belediyelerle etkileşim içerisine girebilmekte, önerilerde bulunabilmekte ve sorunlarını iletebilmektedir. Bu bağlamda, e-belediyecilik uygulamalarıyla halkın yönetim süreçlerine daha fazla katılım göstermesi sağlanarak daha şeffaf bir yönetim anlayışının gelişmesine ve demokratik bir toplumun oluşturulmasına önemli katkılarda bulunulmaktadır.

E-belediyecilik uygulamaları, karar alma süreçlerinde vatandaşlarının daha fazla rol almasını teşvik etmektedir. Online anketler, görüş bildirme platformları ve bilgi paylaşımı yerel yönetimlerin politika oluştururken halkın da görüşlerinin dikkate alınmasına yardımcı olmaktadır. Bu sayede, belediyeler daha demokratik, katılımcı ve halka odaklı hizmet sunumunda daha yetkin hale gelmektedir. Ayrıca, e-belediyecilik uygulamalarının kullanımı ile belediyeler kaynaklarında tasarruf sağlayarak, kaynaklarını daha etkin ve verimli bir şekilde kullanabilme imkânına erişmektedirler. Bu sayede, belediyeler hizmetlerini daha verimli ve kaliteli bir şekilde sunabilmektedirler. Etkili bir hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi, halkın yerel yönetimlere olan güveninin ve katılımının artmasına katkı sağlayarak, yerel demokrasinin güçlenmesine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak, e-belediyecilik uygulamaları yerel demokrasiyi güçlendiren önemli araçlardır. Bu uygulamalar, yerel yönetimlerin daha açık, şeffaf, hesap verebilir ve katılımcı bir şekilde hizmet sunmalarına olanak tanırken, yerel yönetimlerle vatandaşlar arasındaki etkileşimi kolaylaştırarak halkın beklentilerine daha iyi yanıt veren, halkın ihtiyaçlarına odaklanan daha güçlü ve demokratik bir yerel yönetim modelinin oluşturulmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum, yerel demokrasinin güçlenmesine ve toplumun daha etkili bir şekilde yönetilmesine yardımcı olmaktadır.

SONUÇ

E-belediyecilik uygulamaları, günümüzde yerel yönetimlerin etkinliğini ve halka hizmet kalitesini artırmak amacıyla benimsenen önemli araçlardan biridir. Türkiye'de de belediyeler yerel demokrasiyi güçlendirmek ve halka daha etkin hizmet sunmak amacıyla çeşitli e-belediyecilik uygulamalarını hayata geçirmiştir. Türkiye genelinde hayata geçirilen e-belediyecilik uygulamaları, yerel demokrasiye önemli katkılarda bulunarak halkın katılımını artırmış ve yönetim süreçlerini daha şeffaf hale getirmiştir. Bu uygulamalar, vatandaşların belediyelerle etkileşimini kolaylaştırarak bilgi alışverişini hızlandırmış ve karar alma süreçlerine daha fazla katılımın gerçekleşmesini sağlamıştır.

Günümüz dünyasında günden güne gelişen teknolojiyle birlikte mobil uygulamalar, web siteleri ve diğer e-belediyecilik araçları vatandaşların belediyelerle etkileşimini kolaylaştırmakta ve bilgiye daha hızlı erişilmesini sağlamaktadır. Bu da yerel yönetimlerin daha dinamik ve hızlı bir şekilde değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetim birimlerinin başında gelen belediyeler, halkın taleplerine etkili ve daha hızlı bir şekilde cevap verebilmek amacıyla e-belediye uygulamalarını aktif bir şekilde kullanmaktadırlar. E-belediyecilik uygulamaları sayesinde yerel yönetimler, vatandaşlar ile daha etkili bir iletişim kurabilmekte ve ihtiyaçlara daha hızlı bir şekilde cevap verebilmektedir. Online platformlar aracılığıyla gerçekleştirilen duyurular, anketler, görüş alışverişleri ve diğer etkileşim yöntemleri yerel halkın katılımını artırarak, karar alma süreçlerinde daha etkin bir rol oynamalarına imkân sağlamaktadır. E-belediye uygulamaları, yerel yönetimlerde şeffaflığı ve hesap verebilirliği artıran bir araç olarak öne çıkmaktadır. Online platformlarda paylaşılan bilgiler sayesinde belediyenin faaliyetleri hakkında daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmaktadır. Bu sayede, vatandaşlar yerel yönetimlerin karar alma süreçlerine daha etkin bir şekilde katılım gösterebilmektedirler. Bu durum, yerel yönetimlerle vatandaş arasında daha etkili bir iletişimin kurulmasını sağlayarak yerel demokrasinin güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

E-belediyecilik uygulamalarının yerel demokrasiye katkıları sadece vatandaşlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda belediye yönetimleri arasındaki iş birliğini de artırmıştır. Elektronik ortamlarda paylaşılan veriler, belediyeler arasında daha etkili bir iletişim ve bilgi transferi sağlayarak ortak projelerin daha hızlı ve koordineli bir şekilde yürütülmesine imkân tanımıştır. Bu sayede, belediyeler arasındaki iş birliği güçlenmiş, kaynakların daha verimli bir şekilde kullanılması sağlanmış ve toplumun ihtiyaçlarına daha hızlı yanıt verilebilmiştir. Aynı zamanda, bu gelişmeler yerel yönetimlerin daha şeffaf ve etkili bir şekilde hizmet sunmalarına olanak tanıyarak, yerel demokrasiyi güçlendirmiştir.

Sonuç olarak e-belediyecilik uygulamalarının yaygınlaştırılması, yerel yönetimlerde demokrasinin güçlenmesine ve daha modern, katılımcı bir yönetim modelinin benimsenmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu adımlar, toplumun yaşam kalitesini artırmayı ve demokratik değerlere daha fazla vurgu yapmayı amaçlayan önemli gelişmelerdir. Ancak, e-belediye uygulamaları önceki yönetim sisteminden devralınan zorluklar ve getirdiği yeniliklere uyum sağlama çabalarının birleşiminden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunlar arasında; yöneticilerin yeniliklere karşı olumsuz tutumları, personel niteliklerindeki yetersizlik, uzman personel eksikliği, hizmet içi eğitimlerin sayısal ve niteliksel eksiklikleri, standardizasyonun yokluğu, veri güncellemelerinin zamanında yapılmaması, bürokratik engeller ve ilk maliyetlerin yüksek olması gibi faktörler bulunmaktadır. Bu etkenler, e-belediye uygulamalarının etkinliğini olumsuz yönde etkilemektedir. Her ne kadar e-belediye uygulamalarıyla ilgili bir dizi zorlukla karşılaşılsa da bu teknolojinin büyük bir potansiyele sahip olduğu ve doğru stratejilerle bu zorlukların üstesinden gelinebileceği unutulmamalıdır.

E-belediye uygulamaları, uzun vadede zaman ve maliyet açısından önemli tasarruf sağlamakta, hizmet sunumunda şeffaflığı artırmakta ve vatandaşların kamu hizmetlerine daha kolay ve hızlı bir şekilde erişimini sağlayarak yaşam kalitesini iyileştirmektedir. Yerel yönetimlerin, e-belediyecilik uygulamalarında karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelme noktasında etkili stratejik çözümler geliştirmeleri, personel eğitimine ve teknoloji entegrasyonuna öncelik vermeleri, standartları oluşturmaları ve maliyetleri optimize etmeleri son derece önemlidir. Bu çözümler hayata geçirildiğinde, e-belediye uygulamalarının etkinliği de artacaktır. Ayrıca, uzun vadeli planlamaların yapılması ve vatandaşlarla etkileşimin artırılması, e-belediye uygulamalarının yerel yönetimler açısından daha etkin ve verimli bir hale gelmesine önemli katkı sağlayacaktır. Bu adımların atılması, yerel yönetimlerin e-belediye uygulamalarının avantajlarından tam anlamıyla faydalanmalarına ve toplumlarına daha iyi hizmet sunmalarına imkân tanıyarak, yerel demokrasinin gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acılar, A. (2012). Küçük şehir belediyelerinde web sitesi ve e-belediye kullanımı: Bilecik Belediyesi örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 32(1), 125-142.

Aktürk, K. Ö. (2013). E-hizmet kalitesi ve e-mağaza imajının e-tatmin düzeyi ve e-sadakat düzeyine etkilerinin ampirik olarak analizi. *Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.*

Ateş, H., & Banazılı, A. M. (2020). Kamu hizmetlerinin sunumunda e-belediyecilik uygulamaları: Dört farklı büyükşehir belediyesinin karşılaştırmalı analizi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,* 3(2), 298-309.

Baştürk, G. (2021). Yerel yönetimlerde e-devlet / e-belediyecilik uygulamaları: Ankara ve Londra örneği. *Yüksek lisans tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.*

Bojang, M. B., & Bwando, W. (2018, September). E-municipality applications in local government: prospects and challenges. *The Proceedings & Abstracts of ICONASH, Antalya.*

Çoruh, M. (2009 Şubat). Kent bilişim sistemi ve e-belediye. *Akademik Bilişim XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.*

Demir, A. (2018). Elektronik belediyecilik (e-belediye) uygulamaları. *Legal Mali Hukuk Dergisi,* 14(162), 1873-1886.

Durna, U., & Özel, M. (2008). Bilgi çağında bir yönetsel dönüşüm yaklaşımı: E-(yerel) yönetim/an administrative transformation approach in the age of information: E-(local) government. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5(10), 1-32.

Ergun, T. (2004). *Kamu yönetimi kuram siyasa uygulama*. Ankara: TODAİE Yayınları.

Henden, R., & Henden, B. (2005). Yerel yönetimlerin hizmet sunumlarındaki değişim ve e-belediyecilik. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (Electronic Journal of Social Sciences),* 2005 (14). Retrieved from www.esosder.com (Erişim tarihi: 31.12.2023).

Karaca, Y., & Öztürk, N. K. (2019). Yeni nesil belediyecilik: Dijital belediye uygulamaları. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi,* 2(3), 528-537.

Kıraç, S., & Bayrakçı, E. (2020). E-devlet uygulamaları bağlamında Türkiye'de e-belediyecilik anlayışı. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 1(2), 106-128.

Koçak, S. Y., & Ekşi, A. (2010). Katılımcılık ve demokrasi perspektifinden Türkiye'de yerel yönetimler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (21), 295-307.

Önder, Ö. (2013). Yerelleşme ve yerel demokrasinin güçlendirilmesi bağlamında yerel katılım. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* 9(18), 311-326.

Postacı, A., & Ayhan, A. (2013). E-dönüşümün kent yaşamına etkileri (e-belediye) ve yeni beklentiler. *Anahtar Dergisi,* (291), 1-60.

Şahin, A. (2007). Türkiye'de e-belediye uygulamaları ve Konya örneği. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* (29), 161-189.

Saraçbaşı, Y. (2010). Türkiye'de e-belediyecilik uygulamalarında belediye vatandaş ilişkisi: Malatya örneği. *Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.*

Tunçer, P. (2012). Küreselleşme-yerelleşme ve Türkiye'de yerel demokrasinin geliştirilmesi. *Türk İdare Dergisi,* 84(475), 131-146.

Uçar, E., Uzun, E., & Uçar, Ö. (2004). E-belediyecilik ve bir kent bilgi sistemi uygulaması. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi,* 10(4), 33-35.

Ünlü, U. (2016). Sosyal belediyecilik anlayışının e-belediyecilik uygulamalarına entegre edilmesi. *Sayıştay Dergisi,* (102), 63-89.

Yaylı, H. (2009). Türkiye'de belediyelerin yeniden yapılandırılması. *Kırıkkale: Kırıkkale Belediyesi Yayınları.*

Yeşilorman, M., & Koç, F. (2012, Nisan). Yerel yönetimlerde e-devlet uygulamaları ve yerel demokrasiye katkıları. *Turgut Özal Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Kongresi II, İnönü Üniversitesi, Malatya.*

Yıldırım, U., & Öner, Ş. (2004). Bilgi toplumu sürecinde yerel yönetimlerde eğitim-bilişim teknolojisinden yararlanma: Türkiye'de e-belediye uygulamaları. *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET* January 2004, 3(1), 49-60.

EXTENDED ABSTRACT

E-municipalism, which exceeds the boundaries of the traditional municipal understanding, is designed to strengthen local democracy, increase participation and ensure the effective participation of citizens in management processes. Thanks to e-municipality applications, citizens can access various services more easily and quickly, and participate more effectively in the decision-making processes of municipalities. This strengthens participation, which is one of the basic principles of local democracy and makes decision-making processes more transparent. Municipalities in Turkey are adopting digital technologies in order to provide more effective services to their citizens, use their resources in a more rational way and be able to involve their citizens more in decision-making processes. In this context, developments have been made in various fields such as the provision of online services, mobile applications, interactive websites, digital document management and e-participation platforms. In the light of these developments, citizens have gained access to many online services 24/7 through the official websites of municipalities or special mobile applications. Paying paying taxes, for example, many transactions such as residence certificate requests, tax payments, license inquiries, rental contract inquiries, water bill payments can now be easily carried out through online platforms. These developments in the field of e-municipalism have made significant contributions to both improving the quality of service of municipalities and facilitating the lives of citizens by enabling municipalities to make their services more accessible and user-friendly.

Local governments operate in order to meet the basic needs of society and to produce solutions to local problems. However, in order for these activities to be carried out effectively, it is necessary to emphasize democratic values, especially transparency, communication and participation. Because, elements such as transparency, communication and participation are the cornerstones of a democratic local government process. At this point, e-municipalism appears to us as an important tool that contributes to the development of local democracy. The ability of citizens to interact with municipalities via digital platforms increases participation and allows more people to participate in decision-making processes. Through surveys, meetings, online sessions and feedback mechanisms, municipalities are making their service delivery more in line with the priorities of citizens and thus contributing to the strengthening of local democracy. E-municipalism can also bring together different segments of society. Dec. Online platforms allow different groups to easily communicate their needs and opinions. In this way, it is ensured that local governments can plan their policies in a way that has a more inclusive nature. In this way, the digital participation processes created through e-municipalism also allow for more equitable and comprehensive decisions to be made by reflecting the diversity of society. In order for e-municipality applications to achieve success, factors such as strengthening the technological infrastructure, taking digital security measures and educating citizens are of great importance. A strong technological infrastructure supports fast and reliable service delivery, while effective digital security measures ensure the protection of user data. On the other hand, educating citizens ensures that they can use e-municipality applications correctly, effectively and safely, enabling broad sections of society to benefit more from these services.

The e-municipality application, which has emerged as an approach that aims to reach the desired information as soon as possible at any time and from anywhere by exceeding the boundaries of the service, offers its citizens the opportunity to access information in the most effective way possible 24/7 by eliminating the spatial restrictions of the service (Uçar, et al., 2004). In today's world, where technology and the Internet are widely used, local government units need to restructure themselves with a foresight appropriate to the requirements of the age in terms of personnel, technological infrastructure and legal regulations at the point of service delivery and meeting citizen demands. In this process, local governments need to completely review, redefine and classify all the local services they offer and the concept of services from the beginning to the end (Baştürk, 2021). E-municipality practices play an important role in strengthening local democracy in Turkey. These applications create opportunities for mutual interaction and cooperation by providing the opportunity for individuals from all segments of society to communicate their thoughts, criticisms and suggestions to the authorities quickly and effectively. Internet and communication technologies, on the other hand, improve democratic processes in terms of transparency, accountability and interaction, enabling participation, which is the basic principle of democracy, to be realized directly without the need for any intermediary (Önder, 2013).

E-municipality applications encourage citizens to take a greater role in decision-making processes. Online surveys, opinion-sharing platforms and information sharing help local governments to take into account the views of the public when creating policies. In this way, municipalities become more competent in providing democratic, participatory and public-oriented services. In addition, with the use of e-municipality applications, municipalities are able to save money on their resources and use their resources more effectively and efficiently. In this way, municipalities are able to provide their services in a more efficient and high-quality way. The realization of an effective service delivery contributes to the strengthening of local democracy by contributing to the increase of people's trust and participation in local governments. The contributions of e-municipality practices to local democracy have not only been limited to citizens but have also increased the cooperation between municipal governments Dec. Data shared in electronic environments has provided a more effective communication and information transfer between municipalities, allowing joint projects to be carried out Decently and in a coordinated manner. In this way, the cooperation between the municipalities has been strengthened, resources have been used Decently and the needs of the community have been responded to faster. At the same time, these developments have strengthened local democracy by enabling local governments to provide services in a more transparent and effective manner.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

ÖĞRETMENLERİN MESLEKİ PROFESYONELLİKLERİ İLE ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINI BİLDİRMEYE YÖNELİK TUTUMLARININ İNCELENMESİ

EXAMINING TEACHERS' PROFESSIONALISM AND ATTITUDES TOWARDS REPORTING CHILD SEXUAL ABUSE

***İsa ÇAMYAR[1], Kemal ÖZCAN[2]**

[1]Rehber Öğretmen / Psikolojik Danışman, Cumhuriyet İlkokulu, Ordu/Ünye, Türkiye
[2]Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun Meslek Yüksekokulu Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, Samsun, Türkiye
***e-mail:** isacamyar@hotmail.com

ÖZET
Bu araştırmanın temel amacı, öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin öğretmenlerin yaş, cinsiyet, branş, kıdem yılı ve eğitim durumları açısından incelenmesidir. Bu araştırma, betimsel bir araştırmadır. Araştırmanın evreni Ordu ilindeki devlet okullarında görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Örneklem hacmi için literatürde bulunan çeşitli pratik kurallardan yararlanılmıştır. Bunlardan biri, "ölçek çalışmalarında örneklem hacmi her bir ölçek maddesinin minimum 5 katı olmalıdır"(Tavşancıl, 2014), önerisi dikkate alınmıştır. Bu nedenle, araştırmanın örneklemini oluşturmak için, ölçeklerde bulunan maddelerden ("Öğretmenlerim Mesleki Profesyonellikleri"-24 madde / "Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumlarının incelenmesi"- 14 madde) ölçek sayısının minimum beş katı kadar katılımcı oluşturduğu için minimum 190 katılımcıya ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada karşılaşılabilecek olası problemleri (ölçek maddelerine tam olarak cevap verilmemesi ya da doğru cevap verilmemesi, kişilerin çalışmaya katılmak istememesi vb.) ortadan kaldırmak için çok daha fazla katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Örnekleme dahil edilecek bireylerin dağılımı ise, Ordu ilinde görev yapan gönüllü 258 öğretmen olarak oluşturulmuştur. Araştırmada verileri toplamak üzere kişisel veri toplama aracı Demografik Form (EK-I) ile Kullanılan ölçek, (Yılmaz ve Altınkurt 2014) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilen "Öğretmenlerin Mesleki Profesyonelliği Ölçeği" ve (Koç, Ekşi, Türk 2020) tarafından Türkçe çevirisi, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılan "Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma kapsamında uygulanan ankete toplam 258 öğretmen katılmıştır. 3 kişi, anket sorularının büyük bir çoğunluğunu yanıtlamadığı gerekçesiyle analize dahil edilmemiştir. Ulaşın nihai örneklem sayısı 255'dir. Araştırmaya katılanların %60'ı erkek, %40'ı kadındır. Araştırmada "öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri" ile "çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları" arasında istatistiksel olarak anlamlı, düşük şiddetli ve pozitif yönlü bir korelasyon ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Anahtar Kelimeler: Cinsel istismar, mesleki profesyonellik, öğretmen
JEL KODU: I21

ABSTRACT
The main purpose of this research is to examine teachers' professional professionalism and attitudes towards reporting child sexual abuse in terms of teachers' age, gender, branch, seniority and educational status. This research is a descriptive research. The universe of the research consists of teachers working in public schools in Ordu. Various practical rules in the literature were used for the sample size. One of them, "the sample size in scale studies should be at least 5 times of each scale item" (Tavşancıl, 2014), was taken into consideration. For this reason, a minimum of 190 participants are needed to constitute the sample of the study, as they constitute at least five times the number of the scale items ("My Teachers' Professional Professionalism"-24 items / "Examination of Attitudes Towards Reporting Child Sexual Abuse"-14 items). In order to eliminate the possible problems that may be encountered in the study (not answering the scale items fully or not giving the correct answer, people not wanting to participate in the study, etc.), it was tried to reach more participants. The distribution of individuals to be included in the sample was formed as 258 volunteer teachers working in Ordu. The scale used with the Demographic Form (Appendix-I), the personal data collection tool to collect the data in the research, the "Teachers' Professional Professionalism Scale" whose validity and reliability study was carried

out by (Yılmaz and Altınkurt 2014) and its Turkish translation by (Koç, Ekşi, Türk 2020), “Teachers' Attitudes Towards Reporting Child Sexual Abuse Scale”, for which reliability and validity studies were conducted, was used. A total of 258 teachers participated in the survey applied within the scope of the research. 3 people were not included in the analysis because they did not answer the majority of the survey questions. The final sample size is 255. 60% of the respondents were male and 40% were female. In the study, it was concluded that there is a statistically significant, low-intensity and positive correlation relationship between "teachers' professionalism" and "attitudes towards reporting child sexual abuse".
Key Words*:* Sexual abuse, occupational professionalism
JEL CODE: I21

GİRİŞ

Cinsel istismar, bir yetişkinin bir çocuğu cinsel uyarılma için kullanması ve cinsel zevk için tatmin olmasıdır. Fuhuş, pornografi vb. suça cinsel hedef olarak kullanılmaya yönelik eylemlerdir (Polat, 2001; Koçetal. 2012). Cinsel istismara maruz kalma cinsiyete göre değişmekte ve kızlarda erkeklere göre daha sık görüldüğü bildirilmektedir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Dubowitz (2002) yaptığı çalışmada kızların erkeklere göre dört kat daha fazla cinsel istismara uğradığını belirtmektedir. Finkhelor'a (1994) göre erkeklerin bu oranının düşük olması, erkeklerin cinsel istismarının açıklanmamasından kaynaklanmaktadır (Ovayolu ve ark., 2007). Erkekler gibi kız çocukların da cinsel istismarı gizli tutulabilir. Bunun nedeni, istismarcının çocuğu korkutup çocuğa anlatmasını engellemek ya da anne-babanın toplumsal baskı korkusuyla durumu bildirmemesi olabilir.

Okul ortamında istismarı önlemek için öğretmenlerin yapması gereken çalışmalar. Bu, birincil, ikincil ve üçüncül koruma olarak üç boyutta tanımlanmaktadır. Öğretmenlerin birincil korumada istismarın ortaya çıkmasında önleyici çalışmalar yapması, ikincil korumada istismara uğramış çocukları erken teşhis ve tedaviye yönlendirmesi ve üçüncül korumada istismara uğrayan kişilerin rehabilitasyonunu takip etmesi ve desteklemesi gerekmektedir (Erol, 2007).Önleyici çalışmaların yanı sıra öğretmenler, istismara uğramış çocukları belirleme, değerlendirme ve uygun birimlere yönlendirme görevini de üstlenmelidir (Kenny, 2001).

Araştırmaya bakıldığında; öğretmenlerin çocuk istismarı belirtilerinin neler olduğu ve cinsel istismarın bildirimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. (Kenny, 2004; Tugay, 2008; Farrell & Walsh, 2010).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Ergenlikte bakım, güvenlik ve sevgi gibi ihtiyaçların ihmali ile fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar, ergenlerin fiziksel ve psikolojik gelişimine çok boyutlu olarak etki etmektedir. Araştırmanın bu bölümünde ihmal ve istismar kavramları işlenecektir. Bu doğrultuda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2006) çocuğa yönelik kötü muameleyi dört şekilde sınıflandırmaktadır.

1. Fiziksel İstismar

2. Duygusal ve Psikolojik İstismar

3. Cinsel İstismar

4. İhmal

İstismar Kavramı

İstismar kelimesi "Kişinin iyi niyetini kötüye kullanma", "Sömürme" anlamında, ihmal ise "Gereken ilgiyi göstermeme, boşlama, savsaklama, savsama, önem vermeme" şeklinde Türk Dil Kurumu sözlüğünde yer almaktadır (TDK, 2020). Ergenlerde istismar ve ihmal; ebeveyn, akraba ya da bir yetişkin tarafından, bireyin gelişimini olumsuz yönde etkileyen, toplumsal ahlak kurallarınca yanlış olduğu kabul edilmiş eylem ya da eylemsizlikler olarak açıklanmaktadır. İstismar üç başlık altında ele alınabilir. Bunlar; Fiziksel, Duygusal ve Cinsel İstismardır.

Fiziksel İstismar: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu anlamına gelen UNICEF (2004) ise fiziksel istismarı, kaza sonucunda olmamış olup çocuğa acı veren ve çocuğun gelişimini zedeleyebilecek şiddet hareketlerinin gerçekleştirilmesi biçiminde tanımlamaktadır. Başka bir tanıma göre de, çocuğun vücudunda bir yerde kazayla olmayan ve zarar meydana getiren, kasıtlı olarak güç uygulamaktır (Topçu, 2009). Fiziksel istismar, vurma, tokat atma, itme, çimdikleme, su altında tutma, tekmeleme, zehirleme, sarsma, zarar verici kuvvet uygulama, yakma biçimindeki davranışları içermektedir.

Fiziksel istismar konusunda ilk araştırmacılarından biri olan Kempe, bu durumu "Örselenmiş Çocuk Sendromu" olarak tanımlamıştır. Bu tanım, küçük çocukların ebeveyni ya da kendisine bakmakla yükümlü olan kişi tarafından apaçık şekilde fiziksel yaralanmaya mazur kalması olarak tanımlanmaktadır. 6-12 yaş arası olan ilkokul öğrencilerinin %80'inden fazlası, cezalandırma şekli olarak dayak olgusu ile karşı karşıya kaldığı tespit edilmiştir. Eğitimciler, saç çekme ve fiziksel güç kullanma gibi davranışları şiddet/dayak olarak nitelendirmemektedir. Öte yandan eğitimcilerin, vücuda zarar veren davranışları bu yönden ele aldıkları belirlenmiştir (Polat, 2019).

Çocuğun istismara maruz kalıp kalmadığı yönünde değerlendirilme yapıldığında, fiziksel istismarın yaşanmışlığını düşündürecek davranışlar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları: fiziksel belirtilerle anlatılanın çelişmesi, sık oluşan yaralanmalar, ebeveynin maruz kalınan zarar durumuna karşılık; ilgisiz ya da aşırı kaygılı davranması, anne babada geçmiş istismar öyküsü, çocuğun tedaviye getirilmesinde kasten gecikmedir. Fiziksel istismara maruz kalma bakımından değerlendirildiğinde, annelerin daha çok küçük çocuklara, babaların ise daha çok ergenlere fiziksel istismar uyguladığı ortaya çıkmaktadır (Aktepe, 2009).

Duygusal İstismar: Toplumsal alanda en sık karşılaşılan istismar çeşitlerinden olan duygusal istismar çocuğun ailesinin veya etrafındaki yetişkin kimselerin kabiliyetlerinin çok daha üstünde beklentilerle yaklaşarak kişiye agresifçe davranmaları olarak tarif edilmektedir. Duygusal istismar ilk kez 1974'te ABD'de Çocuk İstismarının Önlenmesi ve Sağaltımı isimli kanunda ruhsal bir tahribat olarak tarif edilmiştir. Sonrasında çocuğun doğal faaliyet alanı içerisinde ilerlemesinin zarar görmesi, öz benliğinin ve kişilerle olan iletişim yetilerinin

kısıtlanması ya da bir olumsuz yaptırıma maruz kalması, ruhsal benliğinin ve şahsiyetinin zarar görmesi biçimindeki anlamlarla izah edilmiştir (Uytunveark., 2016).

UNICEF ihmali ve duygusal istismarı, çocuğun kabiliyetlerinin, talep ve heveslerinin durmadan aşağılanarak, toplumsal iletişim ve etkileşim bağından yoksun bırakılması, daima kendisinden büyük bir birey tarafından yalnız bırakılmakla tehdit edilmesi, yaşadığı toplumsal çevreyle uyuşmayan yetiştirilme tarzıyla büyütülmesi, kabiliyet sınırının üzerinde beklentilerde bulunulması biçiminde açıklanmıştır. Duygusal istismar açıkça çocuğa zararlı olabilecek her türlü davranış şeklini kapsamaktadır. Bunların en barizi; küçük düşürme, isim takma, alay etme, reddetme, yüksek sesle bağırma, vazgeçirmeye çalışma, baskı yapma, önem vermeme, küfür etme, fazla kollayıcı davranma ve baskınlık sağlama biçiminde söylenebilmektedir. Bu muameleler fiziksel istismar ile mukayese edildiğinde, ileriki dönemlerde fiziksel istismara oranla daha çok ruhsal hasara sebep olmaktadır (Demircioğlu, 2019).

Duygusal istismar çocuk üzerinde hayatını riske atacak bir davranış biçiminde düşünülmemekte ancak çocuk üzerinde düşünülenden çok daha fazla tesirlidir. Bir başka ifadeyle duygusal istismar çeşidinin oluşturulması başka istismar çeşitleriyle mukayese edildiğinde daha güç, sonuçları uzun dönemli ve açtığı yaralar süreklidir (Ceylan & Çetin, 2015). Duygusal istismarın belirtileri genellikle diğer istismar türlerinin neden olacağı yıkım boyutlarında da belirleyici olmaktadır (Aktepe, 2009). Bu vaziyette duygusal istismar, psikolojik gelişime zarar verme, toplumsal ilişkilerinde sorunlar hissetme, sağlıklı kişisel ilerlemesinde negatif etkilenme ve başarı kabiliyetinde düşüş yaşama gibi olumsuz şekillerde neticelenebilmektedir.

Cinsel ve fiziksel alanlarda alınan hasarların negatif etkileri son bulsa bile ruhsal açıdan istismarın devamlılığı olabilmektedir. İstismara maruz kalan çocuklarda ailelerinden kopma, agresif ve stresli tutumlarda bulunma biçimlerinde karşımıza çıkmaktadır. Duygusal istismar bununla birlikte çocukların zihinsel ve fiziksel ilerlemelerini de negatif yönde etkileyerek standart zihinsel kapasiteye sahip çocukta eksiklik ve öğrenme güçlüğü tarzında sorunlar göstermektedir. Bu nedenle duygusal ve ruhsal istismar çocuğun kişiliğinin ilerlemesinde ve başarısında hasar verecek şekilde tesir etmektedir (Topçu, 2009).

Cinsel İstismar: Çocukluk döneminde cinsel istismar, kültürel yapıya göre yaşamın her döneminde olan bir olgudur. Cinsel istismarın ilk tanımı 1978 yılında Ruth ve Henry Kempe tarafından yapılmıştır. Gelişim düzeyini tamamlamamış olan çocuk ve ergenlik döneminde ise onay verme yetisini kazanmamış, aile içerisindeki sınırlamaları ile kendi düşünceleri arasında kalması olarak tanımlamıştır. Cinsel vakalar bütüncül olarak kabul edilmemesi şeklinde tanımlanmaktadır. Babil dilinde Hammurabi Kitabesi'nde ensest durumundan bahsedilmektedir. Moses Kanunları'nda ensesite, dini inançlara aykırı olarak görülmektedir. Çocukların cinsel istismarı yüzyıllardır vardır ve çocuklar için sağlık sorunu olarak görülmesi de yeni kabul edilmektedir (Aktepe, 2009).

Kutchinsky (1991) tarafından ise cinsel istismar yetişkin birey tarafından cinsel hazzı doğrultusunda fiziksel eylemi uygulaması olarak tanımlanmaktadır. İstismar türlerinden en zor fark edilen türüdür. Çocukların yaşadıkları istismar olayını ailelerine anlatmaması, tehdit

edilmesi ve korkutulması bu durumun nedenleri arasında bulunmaktadır. Çocuklarının kendilerini anlatması ile olaydan haberdar olan ebeveynler, çocuklarını koruma altına almak amacı ile korku duygusunu yoğun hissettikleri için susarak sessiz kalma yoluna gidebilmektedir. Bu nedenlerle çocuklarda cinsel istismarın ortaya çıkması zorlaşabilmektedir (Polat, 2019).

1991 ve 1996 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nde soruşturulan 60.991 cinsel suç vakasında, mağdurların %67'si çocuk ve mağdurların %82'si kızdı. Çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda yetersiz bilgi olduğu bilinmektedir. Almanya'da çeşitli araştırmalara göre özellikle kız çocukları ailelerinde uzun zamandır fark edilmeyen ensest ile karşı karşıya kalmaktadır (Polat, 2019: 64).

İstismar Nedenlerine Dair Kuramsal Açıklamalar

İstismar ve ihmalin nedenlerini açıklığa kavuşturmak için çeşitli teorik görüşler ortaya çıkmıştır. Bu görüşler aşağıdaki gibidir: İstismar ve ihmalin nedenlerini, önlenmesini ve tedavisini tanımlamak için çeşitli yöntemler kullanıyoruz. Aşağıda bu modellerden bazılarına yer verilmiştir.

Psikiyatrik Model: Modele göre çocuk istismarının nedenini, istismar uygulayan bireyin psikopatolojisi ile ele almaktadır. Bireylerin hasta olduklarını ve uzman kontrolü altında bir sonuç almalarını savunmaktadır. Bu yaklaşım istismarın genellikle ebeveynler tarafından uygulandığını savunmaktadır. İstismarcı kelimesini kullanmak yerine istismarcı ebeveyn kelime grubu ele alınmaktadır. İstismarcı ebeveynleri ruhsal sağlık problemi olan ve anormal davranışlar sergileyen bireyler olarak tanımlamaktadır. İstismar uygulayan bireyin ruhsal bozukluğunu dikkate aldığı için mağdur olan çocuğun durumuna önem gösterilmemektedir (Uytunveark., 2016).

Bazı araştırmaların bulguları; bireylerin uyguladığı istismara sebep olarak, ruhsal problemleri olmasının sebep olduğunu değil ebeveyn rolündeki sorumluluğu öğrenememesi olarak saptamıştır. Sosyal becerilerinin sınırlı, sosyoekonomik şartlarının düşük olması ve fazlaca stres altında olmasından kaynaklandığı sonuç olarak göstermektedir (Topçu, 2009: 28). Bu araştırma bulgularının dışında, toplumdaki bulunan ekonomik açıdan dezavantajlı durum, suç oranlarının yüksek oluşu, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetlerine zamanında ulaşamama gibi durumlar çocuğun gelişimine engel olmaktadır. Çocuğun istismar ve ihmale uğramasına neden olan unsur, ebeveynin istekleri dışında olduğu görülmektedir (Demircioğlu, 2019).

Sosyolojik Model: Çocuk istismarı ve ihmalinin sosyolojik teorileri, sosyal faktörleri temel neden olarak kabul eder. Bu faktörler hem istismar eden hem de istismar edilen tarafından istismarın sosyal özelliklerini ve durumunu inceler (Ceylan & Çetin, 2015).

Sosyolojik model, psikiyatrik modelin aksine, toplumun değer yargıları, şiddet davranışı, aile yapısı ve sosyoekonomik durumu ile ilgilenir. Bu model, rol modelleri aracılığıyla çocuk istismarı ve ihmalini araştırır. Kültürler arası çalışmalarda; Kültürel şiddet düzeyinin insanların birbirleriyle olan ilişkilerini güçlü bir şekilde etkilediği fark edilmektedir. Kişiler arası ilişkiler, medyada yer alan olaylar ve çocuk yetiştirmenin görevlerinden biri nedeniyle

şiddet olarak algılanmaktadır. Şiddetin düzeyi, özellikle fiziksel şiddet alanında durumu doğrudan etkiler (Topçu, 2009).

Saldırgan, mağdur ve istismarın durumuna ilişkin toplumsal tanımlara yönelik çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalar çocuk istismarı ve ihmalinin sosyolojik açıklamalarını desteklemektedir. Araştırmacılar öncelikle kurbanın yaşına, cinsiyetine, kardeş sayısına ve etnik kökenine bakar. Ailenin ekonomik durumunu, sosyal durumunu, toplumla ilişkisini, stres kaynaklarını, bireylerin hastalık veya madde bağımlılığını belirler; failin cinsiyetini ve aralarındaki ilişkiyi inceledi (Uytunveark, 2016).

Çocuk mağdurların cinsiyetiyle ilgili çok sayıda çalışmada farklı sonuçlar çıkarılmıştır. Örneğin Kırbaç (2017) tarafından yapılan çalışmada; Erkeklerin kadınlardan daha fazla ihmal edildiği ortaya çıktı. Zoroğlu ve diğerleri (2001) tarafından yapılan bir araştırma, kadınların erkeklerden daha fazla ihmal edildiği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla çalışmaların cinsiyet açısından benzerlikleri bulunmamaktadır. Erkek ve kız çocukları istismar ve ihmal edilmektedir. Çocuklara kötü muamele ve ihmal ile yaşları arasındaki ilişki incelenirken, ilgili çalışmalarda disiplinler arası ve kültürler arası farklılıklardan etkilenen karışık sonuçlar elde edilmiştir.

Çevresinden yeterince destek alamayan, sosyal olarak kapalı ve ilişkileri sınırlı aileler, stres altında çocuklarını istismar ve ihmal etme eğilimindedir. Akraba, komşu ve arkadaş ilişkileri zayıf olan anne babaların çocuklarını istismar ve ihmal etme olasılıkları daha fazladır (Aktepe, 2009).

Sosyal Öğrenme Kuramı: Sosyal öğrenme teorisi, başkalarının gözlemlenmesi ve nesilden nesile yayılması yoluyla davranışın incelenmesine dayanır. Çocuklar, başta aileleri olmak üzere çevrelerindeki insanları gözlemleyerek ve model alarak davranış geliştirirler. Çocuk istismarı ve aile içi şiddet gibi konuları inceleyen araştırmacılar, istismarı açıklamak için en önemli teorilerden birinin sosyal öğrenme teorisi olduğunu söylüyor. Bu olayların deneyim veya gözlem yoluyla öğrenildiğini ve tekrarlandığını, sonraki nesillere aktarıldığını savunuyorlar. Çocuklar saldırgan davranışları doğrudan veya dolaylı olarak çevrelerinden öğrenirler. Ergenlik ve yetişkinlik döneminde bu tür davranışlar önleninceye kadar, insanlar yetişkin olduklarında saldırgan davranışları bir problem çözme yöntemi olarak kullanacak ve çocuk istismarına zemin hazırlayacaktır (Ceylan ve Çetin, 2015).

Meslek Kavramı

Arapçadan dilimize geçen meslek kelimesi kök itibariyle “süluk” süreç, yol anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde meslek kelimesi “Belli bir eğitim ile kazanılan, sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). Meslekler insanların yaşamlarını en iyi şekilde sürdürebilmeleri için toplumun temel yapısını oluşturur. Meslek kavramı ile ilgili farklı bakış açıların içeren birçok tanım bulunmaktadır. Örneğin geleneksel bakış açısıyla Ekici (2013), meslek kavramını, diplomalı insanların para karşılığında güven ve saygı temeliyle müşteriye sunduğu hizmet olarak tanımlamaktadır.

Mesleklerle ilgili günümüzde yaşanan değişimler ve gelişmeler, mesleklerin bilgi ve iletişim teknolojileri ile farklı alanlara doğru yöneldiğini göstermektedir. Sanayi devrimi ile birlikte makine kullanımının başlaması ile oluşan değişimler sonucu da bazı meslekler, üretimde otomasyon kullanılması ve üretim hızındaki artış sonucunda etkililiğin ve verimliliğin artması insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması nedeniyle değişimlere uğramış hatta bazı meslekler günümüzde yok olmaya başlamıştır (Erdem, 2016; Ulutaş, 2015).

Profesyonellik Kavramı

Günümüzde profesyonellik, modern toplumda en önemli konulardan biridir. Geçmişten gelen birikimin getirdiği gelişmeler her alanda yeni anlayışlar ve yaklaşımlar getiriyor. Profesyonellik öne çıkmış ve bu yüzyılın ileri insan gelişiminde daha da önemli hale gelmektedir (Vicdan, 2010).

Türkçede "amatör" ve "uzman" kelimelerinin zıttı olarak kullanılır. Sözlük anlamı olarak profesyonellik. Mesleki statü, kâr amacıyla çalışan, amatör olmayan, vasıflı profesyonel olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019).

Literatür incelendiğinde profesyonellik, kar elde etmek ve bireyleri hizmet kalitesine katılmaya motive etmek için bireysel bilgi ve becerileri en üst düzeye çıkarmak için bireysel davranış ve tutumların çok boyutlu bir yapısı olarak temsil edilir. Hem mesleki gelişim hem de kariyer gelişimi tanımları gereği profesyonellik, yoğun çaba gerektiren, dinamik yapılandırılmış bir süreçtir (Altınok & Üstün, 2014; Demirkasimoğlu, 2005).

Bir mesleğin profesyonel meslek sayılması için gerekli özellikleri; meslek öncesi meslekle ilgili kapsamlı bir eğitimin olması, mesleğe girişte yeterlilik şartlarını belirleyen sınavların olması, mesleki staj, teorik ve uygulamalı eğitimin alınmış olması, kıdem ve terfi sisteminin olması, meslekle ilgili gerekli kontrol ve denetim mekanizmasının olması şeklinde ifade edilebilir (Adıgüzel ve ark., 2011).

Profesyonellik bireylere birçok farklı bilgi ve becerilerde kazandırmaktadır. Profesyonel birey karşı karşıya geldiği bir kriz anında üst düzey bilgisi, becerisi, özerk tutumu ve sorumluluk duygusu ile kolay bir şekilde çözebilendir (Furlong ve ark., 2000). Bu tanımlardan yola çıkarak bilgi ve tecrübeyi uygulama ile en doğru şekilde bütünleştirebilmek profesyonellik olarak tanımlanabilir.

Profesyonelliğin en önemli ölçütü, işinin gerekliliklerini en üst düzeyde yerine getirebilmektir. Profesyonellik bir meslek ve iş sahibi olan herkesin benimsemesi gereken düşünce ve davranış biçimidir. Profesyonellik meslek gurupları mensuplarının birbirlerine meslek standartlarına giderek daha fazla destek ve nitelik kazandırmaktır (Gökçora, 2005).

Mesleki Profesyonellik Kavramı

Çalışma; İlkeler ve etik kurallar, uzun süreli bir eğitim sürecinden sonra elde edilen belirli etkinliklerdir (Karadağ, 2002). Yanıkkerem ve arkadaşları (2004) belirli bir mesleği meslek

olarak tanımlamakta ve bireylerin geçimlerini sağlamak ve sürdürmek için kullandıkları tüm donanım, deneyim ve becerileri kapsamaktadır (Khorshid, 2009).

Profesyonel profesyonellik, bireysel profesyonelliği kurumsal profesyonelliğe dönüştürür. Mesleki standartların oluşturulması ve kaliteli hizmet sunulması için profesyonellik çok önemlidir (Vicdan, 2010). Profesyonellik, mesleğin icrası sürecinde sürekli olarak gelişmekte ve değişmektedir. Profesyonellik sayesinde meslek, bilimsel ve teknik çerçevede Ar-Ge'ye açık, sürekli gelişim karşısında uyarlanabilir ve yaratıcı, mesleğin kurallarına uyar, ancak özerkliğini koruyabilmesi gerekir. Uzmanlardan oluşan bir ekiple (Adıgüzel ve ark., 2011). Mesleklerin kendi sorumlulukları, rolleri ve sorumlulukları olduğu gibi bazı genel özellikleri de vardır. Bunlardan mesleğe ilişkin belirli rol ve yükümlülükler mesleğe profesyonelliği getirir (Yıldız, 2003). Profesyonellik, mesleğin toplumda saygı görmesi ve öneminin bir sonucu olarak profesyonel iş tatmininin şekillenmesinde önemli bir faktördür.

Meslekler toplumsal değişimlere ve toplumsal taleplere uyum sağlamalıdır. Profesyonel profesyonellik, bireysel profesyonelliğin örgütsel profesyonelliğe dönüştürülmesidir (Altınkurt & Yılmaz, 2014). Profesyoneller, yaşam kalitelerini iyileştirmek için istek ve ihtiyaçlarını motivasyon ve motivasyon araçları olarak kullanabilirler. Birey isterse, işbirliği, değişime isteklilik ve daha fazla gelişme gibi profesyonellik standartları anlamlıdır.

Öğretmenlerin Mesleki Profesyonellikleri

Öğretmenler, mesleğin gerektirdiği kuramsal bilgiyi kullanarak bireylerin yaşamlarında ve toplumda olumlu değişimler oluşturulmasına yol gösteren kişilerdir (Çelik, 2015). Bu nedenle öğretmenlerin profesyonel bir şekilde görevlerini yerine getirmeleri oldukça önem arz etmektedir. Öğretmenlik mesleğinde profesyonelleşme, birçok etkenin bir araya gelerek işlevsel hale gelmesi sonucunda ortaya çıkar (Bayhan, 2011). Öğretmenlik mesleği çok fazla sorumlulukları olan ve bu sorumlulukları en iyi şekilde yerine getirebilmek için farklı niteliklere sahip olunması gereken bir meslektir. Genel olarak öğretmenlik mesleğinin özellikleri; alan bilgisine hakimiyet, empatik iletişim becerine sahip olma, yaratıcı ve eleştirel düşünen, gelişim ve yeniliklere açık olan, mesleğine karşı olumlu duygular taşıyan, esnek ve hoşgörülü olan şeklinde sıralanabilir. Güven (2010); öğretmenlik mesleğinin profesyonelleşme sürecinin uzun bir süreç gerektirdiği ve mesleğe giriş ve hizmet içi eğitimler, öğretmen bilgisi, mesleki standartlar ve organizasyonlar, mesleki özerklik ve toplumsal statü olmak üzere beş adımda gerçekleştiğini ifade etmektedir. Kişisel gelişim, öğretmenlerin istekli olarak mesleklerini daha iyi yapmak için kendilerini geliştirme çabası içerisinde olmasıdır (Murphy & Calval, 2008). Öğretmenlerin bir zorunluluk olmadan kendilerini geliştirmeleri için sürekli kitap okumaları, güncel gelişmeleri takip etmeleri, alanları ile ilgili yayınları takip etmeleri kişisel gelişime örnek olarak verilebilir. Öğretmelerin sahip oldukları bilgi birikimi ve tecrübelerini çalıştıkları kurumun gelişimi için kullanmaları kuruma katkı olarak ifade edilebilir. Mesleki profesyonelliği yüksek olan öğretmenler kurumlarındaki sosyal ve kültüler faaliyetlere, projelere, yarışmalara, gönüllü olarak katkıda bulunurlar. Mesleki açıdan duyarlı olan öğretmenler; değişime ve gelişime açık olurlar, mesleğinin gereklerini en iyi şekilde yerine getiren, yeni fikirlere açık, iyi bir iletişime sahip öğretmenlerdir. Öğretmenlerin duygusal emek göstergesi ise işlerini profesyonelliğin gereği

gibi yaparak yaşamlarındaki sorunları iş ortamlarına yansıtmamaları ve duygularını kontrol altında tutmalarıdır (Yılmaz & Altınkurt 2014).

Mesleki profesyonellik kurumsal açıdan önemli olduğu kadar, birey açısından da oldukça önemlidir. Çalışanların mesleğini icra ederken sergiledikleri davranışların profesyonelce olması, performansın tesadüflere bırakılmaması gereği, çalışanların yaptıkları işlerden yeterli doyuma ulaşması, onları motive etmesi ve güdülemesi gibi durumlar mesleki profesyonelliği çalışan açısından da oldukça önemli hale getirmektedir (Altınkurt & Yılmaz, 2014).

Evans (2011), öğretmen profesyonelliğini, davranış, tutum ve entelektüellik olarak üç boyutta inceler. Davranış boyutu, öğretmenlerin mesleğin gerekliliklerini yerine getirebilme derecesine bağlıdır. Tutumun boyutu, mesleğe ilişkin öğrenmelerin bakış açısı ve algısını içerir. Entelektüelliğin boyutu, öğretmenlerin mesleğin gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip olmalarını, kendilerini devamlı geliştirmelerini, alanlarına hâkim olmalarını ve alandaki gelişmeleri yakından takip etmelerini içerir (Çelik, 2015).

YÖNTEM

Problemin Tanımı ve Önemi

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından çocuk istismarı ve ihmali; 18 yaşın altındaki çocukların gelişimini, sağlığını ve güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel, duygusal, cinsel istismar ve ihmal ile sonuçlanan zararlı davranışlar olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel istismar, istismar türleri içerisinde en fazla artış gösteren istismar türüdür. Çocuğun geleceğini olumsuz yönde etkileyen ve toplumsal bir sorun olan cinsel istismarın duygusal, ahlaki, sosyal, kültürel, hukuki boyutları bulunmaktadır (Can-Yaşar ve ark., 2018). Cinsel istismar, çocuğa yetişkin ya da daha ileri yaşta olan bir çocuk tarafından cinsel uyarı ve tatmin amaçlı yapılan davranışlardır (Hornor, 2010).

Öğretmenler, çocuğun evden sonra en çok vakit geçirdiği mekanlar olan okullarda, çocuktaki davranışsal değişimleri gözlemleme, çocuk istismarı ve ihmalini ve risk potansiyelini tanıma, önleme ve bildirme konularında yaşamsal nitelik taşıyan kilit bir konumdadırlar (Dilsiz & Mağden, 2015). Öğretmenler çocuk cinsel istismarı konusunda mesleki ve topluma karşı sorumluluklarının farkında olup bu hususta kendilerini geliştirmelidirler. Bu sebeple öğretmenler çocuk cinsel istismarı konusunda yapılan çalışmaları takip edebilir, diğer kurumlarla işbirliği yapabilir, kongre ve konfreranslara ya da hizmet içi eğitimlere katılabilirler (Goldman & Bradley, 2011). Öğretmenlerin çocuk cinsel istismarı konusunda bilgi düzeylerinin artması ve farkındalık oluşmasını ayrıca cinsel istismarın bildirimine yönelik olumlu tutum geliştirmesini sağlayacaktır. Öğretmenlerin cinsel istismar belirtilerini erken dönemde fark ederek bildirimde bulunması istismarın tekrarlanmasını önleyecek ve çocuk üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirecektir (Walsh ve ark., 2010).

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı öğretmenlerin "Mesleki Profesyonellikleri" ile "Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları" arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

Araştırma Soruları

1. Öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki vardır.

2. Öğretmenlerin mesleki kıdem yılı arttıkça mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki İlişki Doğru Orantılı Olarak artmakta mıdır?

3. Öğretmenlerin cinsiyetleri ile mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında değişiklik göstermekte midir?

4. Okul öncesi ve ilkokulda görev yapan öğretmenlerin mesleki profesyonellik düzeyi ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişki, ortaokul ve lisede görev yapan öğretmenlere göre farklılık göstermekte midir?

Araştırmanın Evreni

Araştırma, Ordu ilinde görev yapan cinsiyet, yaş, kıdem yılı, branş, farklı eğitim kademesinde görev yapan öğretmenlerden oluşmaktadır. Örneklem hacmi için literatürde çeşitli pratik kurallar vardır. Bunlardan biri, "ölçek çalışmalarında örneklem hacmi her bir ölçek maddesinin minimum 5 katı olmalıdır" (Tavşancıl, 2014), görüşü dikkate alınarak araştırmanın örneklemini oluşturmak için, ölçeklerde bulunan maddelerden ("Öğretmenlerim Mesleki Profesyonellikleri"-24 madde / "Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumlarının incelenmesi"- 14 madde) ölçek sayısının minimum beş katı kadar katılımcı oluşturduğu için minimum 190 katılımcıya ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışmada karşılaşılabilecek olası problemleri (ölçek maddelerine tam olarak cevap verilmemesi ya da doğru cevap verilmemesi, kişilerin çalışmaya katılmak istememesi vb.) ortadan kaldırmak için çok daha fazla katılımcıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Örnekleme dahil edilecek bireylerin dağılımı ise, Ordu ilinde görev yapan 258 öğretmene ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, öğretmenlerin demografik özelliklerini belirlemek amacıyla "Kişisel Bilgi Formu", öğretmenlerin mesleki profesyonelik düzeyini belirlemek için "Öğretmenlerin Mesleki Profesyonelliklerini Belirleme Ölçeği" ve öğretmenlerin çocuk cinsel istismarının bildirimine yönelik tutumlarını belirlemek amacıyla "Çocuk Cinsel İstismarının Bildirimine Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Veri Toplama Formu

Alanyazın doğrultusunda hazırlanan çalışmaya gönüllü katılan öğretmenlerin Sosyo-Demografik özelliklerini içeren sorudan (cinsiyet, branş, kıdem yılı,yaş) oluşmaktadır.

Öğretmenlerin Mesleki Profesyonellik Ölçeği

Araştırma için anket formu hazırlanırken, daha önce bu konuda yapılan çalışmalar incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Kullanılan ölçek, (Yılmaz & Altınkurt 2014) tarafından geçerlilik ve güvenilirlik çalışması gerçekleştirilen "Öğretmenlerin Mesleki Profesyonelliği Ölçeği"dir. Ölçeğinin nihai formu 24 maddeden oluşmakta ve tüm maddeler; "1-kesinlikle katılmıyorum, 2-katılmıyorum, 3-orta derecede katılıyorum, 4-katılıyorum ve 5- kesinlikle katılıyorum" şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin "Kuruma Katkı" faktöründe sekiz, "Duygusal Emek" faktöründe altı, diğer faktörlerinde ise beşer madde bulunmaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçeğin tümünden toplam puan elde edilebilmektedir. Her bir faktörde farklı sayıda madde bulunduğundan, her bir boyuttan alınan puanın, ilgili faktörün madde sayısına bölünmesi ve 1–5 arası bir ortalamaya dönüştürülerek birbiri ile karşılaştırılabilir hale getirilmesi gerekir. Bir faktörden ya da ölçeğin tümünden alınan puanların artması, öğretmenlerin mesleki profesyonellik düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir

Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği

Araştırma için anket formu hazırlanırken, daha önce bu konuda yapılan çalışmalar incelenmiş ve literatür taraması yapılmıştır. Kullanılan ölçek (Koç ve ark., 2020) tarafından Türkçe çevirisi ve güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılan "Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği" Türkçe formunda orijinal ölçek sahiplerinden izin alınarak 7. Madde çıkarılmıştır. Ölçeğin; raporlama rolüne bağlılık (1,4,5,6,7), raporlamaya sistemin etkili yanıt vereceğine güvenme (9,11,13), raporlamanın sonucu hakkında endişelenme (2,3,10,12,14) şeklinde 3 alt boyutu bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmanın bütün basamakları etik ilkelere uygun olarak yürütülmüştür. Gerekli izinler alındıktan sonra uygulama aşamasına geçilmiştir. "Kişisel Bilgi Formu"," Öğretmenlerin mesleki profesyonelliklerini belirleme ölçeği" ve "Çocuk Cinsel İstismarının Bildirimine Yönelik Öğretmen Tutum Ölçeği" nden oluşan anket formu 15 Mayıs-20 Mayıs 2022 tarihleri arasında araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlere Google form üzerinden uygulanmıştır. Öğretmenlere Google formu üzerinden araştırmacı tarafından gerekli açıklamalar yapıldı, araştırma hakkında bilgilendirildi ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmenler tarafından anket ve ölçek formlarının doldurulması sağlandı.

Tablo 1. Örneklem Grubuna İlişkin Demografik Bulgular

Değişken		
Cinsiyet	**Frekans (N)**	**%**
Erkek	153	60
Kadın	102	40
Toplam	255	100
Yaş Grubu	**Frekans (N)**	**%**
20-29	31	12,2
30-39	87	34,1
40-49	108	42,4
50-59	26	10,2
60+	3	1,2
Toplam	255	100
Mesleki Kıdem	**Frekans (N)**	**%**
0-9 yıl	61	23,9
10-19 yıl	95	37,3
20-29 yıl	82	32,2
30-39 yıl	15	5,9
40 ve üstü	2	0,8
Toplam	255	100
Eğitim Düzeyi	**Frekans (N)**	**%**
Lisans	226	88,6
Yüksek Lisans	27	10,6

Doktora	1	0,4
Yanıtlanmamış	1	0,4
Toplam	255	100
Görev Yapılan Okul Kademesi	**Frekans (N)**	**%**
Okul Öncesi	14	5,5
İlkokul	100	39,2
Ortaokul	61	23,9
Lise	69	27,1
Diğer	11	4,3
Toplam	255	100
Branş	**Frekans (N)**	**%**
Sınıf Öğretmeni	93	36,5
Psikolojik danışman/Rehber öğretmen	39	15,3
Yabancı Dil	18	7,1
Türk Dili ve Edebiyatı	18	7,1
Okul Öncesi Öğretmeni	15	5,9
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	14	5,5
Sosyal Bilgiler	13	5,1
Türkçe	10	3,9
Matematik	10	3,9
Beden Eğitimi	7	2,7

Tarih	3	1,2
Görsel Sanatlar	3	1,2
Coğrafya	3	1,2
Müzik	2	0,8
Fen Bilgisi	2	0,8
Kimya	1	0,4
Fizik	1	0,4
Felsefe	1	0,4
Yanıtlanmamış	2	0,8
Toplam	255	100

Araştırma kapsamında uygulanan ankete toplam 258 kişi katılmıştır. 3 kişi, anket sorularının büyük bir çoğunluğunu yanıtlamadığı gerekçesiyle analize dahil edilmemiştir. Ulaşın nihai örneklem sayısı 255'dir. Araştırmaya katılanların %60'ı erkek, %40'ı kadındır. Yaş grubuna göre araştırmaya katılan bireylerin %12'si 20-29 yaş grubu aralığında, %34'ü 30-39 yaş grubu aralığında, %42'si 40-49 yaş grubu aralığında ve %1'i ise 60 ve üstü yaşındadır. Mesleki kıdeme göre araştırmaya katılan bireylerin %24'ü 0-9 yıl arası, %37'si 10-19 yıl arası, %32'si 20-29 yıl arası, %6'sı 30-39 yıl arası ve %1'i ise 40 ve üstü yıldır öğretmenlik yapmaktadır. Eğitim düzeyine göre, araştırmaya katılanların %89'u lisans mezunu, %11'i yüksek lisans mezunu, %1'i ise doktora mezunudur. 1 kişi eğitim düzeyine yönelik olarak sorulan soruyu cevaplandırmamıştır. Görev yapılan okul kademesine göre, araştırmaya katılanların %6'sı okul öncesi, %39'u ilkokul, %24'ü ortaokul, %27'si lise %4'ü ise diğer okul kademesi türlerindendir. Araştırmaya katılanların %36'sı sınıf öğretmeni, %15'i psikolojik danışman/rehber öğretmeni, %7'si yabancı dil öğretmeni, %7'si Türk dili ve edebiyatı öğretmeni, %6'sı okul öncesi öğretmeni, %5'i din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni, %5'i sosyal bilgiler öğretmeni, %4'ü Türkçe öğretmeni, %4'ü matematik öğretmeni, %3'ü beden eğitimi öğretmeni, %1'i tarih öğretmeni, %1'i görsel sanatlar öğretmeni, %1'i coğrafya öğretmeni, %1'i müzik öğretmeni, %1'i fen bilgisi öğretmeni, %0,4'ü kimya öğretmeni, %0,4'ü fizik öğretmeni ve %0,4'ü felsefe öğretmenidir. Araştırmaya katılan 2 kişi branşa yönelik olarak sorulan soruyu yanıtlandırmamıştır.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Mesleki Profesyonellik Ölçeği		
Ölçek Toplam Puan Ortalaması: 3,96	**Ölçek Standart Sapma:** 0,64	
Kişisel Gelişim	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Tatillerde bile derslerimle ilgili okumalar yaparım	3,61	0,91
2. Öğretmenlik alanım ile ilgili bilimsel dergileri takip ederim	3,33	0,89
3. Öğretmenlik alanım ile ilgili bilimsel toplantıları (kongre, sempozyum gibi) takip ederim	3,35	0,99
4. Öğretmenlik alanım ile ilgili kitapları takip ederim	3,74	0,90
5. Öğretmenlik alanım ile ilgili olmasa da düzenli olarak kitap okurum	3,88	0,99
Mesleki Duyarlılık	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Öğretmenliğimle ilgili konularda geri bildirim almaktan mutlu olurum	4,19	0,86
2. Meslektaşlarımla bilgi alış verişinde bulunmak benim için önemlidir	4,28	0,88
3. Yeni fikirlere ve değişime açık olduğumu düşünüyorum	4,25	0,88
4. Mesleki gereksinimlerimin farkındayım	4,17	0,84
5. Öğrencilerime iyi bir rol model olmaya çalışırım	4,33	0,88
Kuruma Katkı	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Bilgi ve iletişim teknolojilerini dersi geliştirmek için kullanırım	4,17	0,84
2. Bireysel çalışmalardan çok takım çalışmalarını tercih ederim	3,76	0,96
3. Görev, hak ve sorumluluklarımla ilgili mevzuatı takip ederim	3,92	0,89
4. Okulun geliştirilmesinde çevre olanaklarını kullanmaya çalışırım	4,00	0,87

5. Çevrenin gelişimine katkıda bulunmaya çalışırım	4,05	0,88
6. Okul gelişim-yönetim ekiplerinde görev almaya gönüllü olurum	3,77	1,00
7. Okuldaki sosyal, kültürel ve meslekî çalışmalara aktif bir biçimde katılırım	4,01	0,93
8. Okuldaki sorunlar ile ilgili bilimsel araştırmalar yaparım	3,43	1,02
Duygusal Emek	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Meslektaşlarımla aramda sorun olsa bile, ilişkilerimi profesyonelce sürdürürüm	4,06	0,94
2. Kişisel sorunlarım olsa bile yürüttüğüm derse en iyi şekilde hazırlanmaya çalışırım	4,21	0,84
3. Zor zamanlar geçirsem bile, bu durumu öğrencilerime yansıtmamaya çalışırım	4,16	0,86
4. Öğrenci velilerine, çocuklarının gelişimi konusunda düzenli geri bildirimde bulunurum	3,94	0,90
5. Kişisel sorunlarım olsa bile dersimi en iyi şekilde yapmaya çalışırım	4,24	0,84
6. Okul yönetimiyle aramda sorun olsa bile ilişkilerimi profesyonelce sürdürürüm	4,18	0,86

Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği	
Ölçek Toplam Puan Ortalaması: 3,63	**Ölçek Standart Sapma:** 0,38

Raporlama Rolüne Bağlılık	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Şüphelendiğim bir durum olduğunda çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmeyi planlıyorum.	4,60	0,89
2. Çocuklara yönelik cinsel itismar şüphesi olduğu durumlarda bunu gerekli yerlere bildirerek mesleki sorumluluğumu yerine getirmek isterim.	4,55	0,89
3. Çocuklara yönelik cinsel istismarın bildirilmesi, çocukların güvenliği için gereklidir.	4,69	0,84

4. Çocuk cinsel istismarını bildirmek, hizmetlerin çocuklara ve ailelere ulaşılabilir kılınmasını sağlayabilir.	4,48	0,88
5. Cinsel istismarın çocuklar üzerindeki uzun vadeli etkilerinin önlenmesi için, öğretmenlerin çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmesi gerekir.	4,65	0,80
Raporlamanın Sonucu Hakkında Endişelenme (Ters Kod)	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Ailenin/toplumun intikam almasından korktuğumdan çocuk tacizini ihbar etmekte tereddüt ederdim.	3,94	1,36
2. Bir çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirme konusunda gönülsüz olurum, çünkü çocuğun ebeveynlerinin çocuğa yapacaklarından endişe ederim.	3,98	1,31
3. İspatlanmamış çocuk cinsel istismarını bildiren öğretmenlerin öğretmenlerin başı belaya girebilir.	2,88	1,41
4. Okul idaresi benimle aynı fikirde olmasa bile çocuk cinsel istismarını bildirirdim.	1,60	1,00
5. Çocuk cinsel istismarını bildirmeyi zor buluyorum, çünkü yeterli kanıt toplamak güçtür.	3,58	1,32
Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenme	**Ortalama**	**Std. Sp.**
1. Çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmekle ilgili mevcut sistemin, problemin ele alınmasına yönelik etkili bir sistem olduğa inanıyorum.	3,89	1,16
2. Bir çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirmek zaman kaybıdır, çünkü kimse meselenin peşine düşmeyecektir.	1,72	1,19
3. Çocuklara yönelik cinsel istismar bildirimlerine yetkililerin etkili bir şekilde vereceğine güvenmiyorum	2,66	1,47

Araştırmada Kullanılan Ölçeklere Ait Normal Dağılım Varsayımları

Çalışmadaki sürekli değişkenlerin diğer değişkenlerle ve kendi aralarındaki analizlerinin yapılması için normallik dağılımları test edilmiştir. Normallik testleri için skewness ve kurtosis değerleri referans alınmıştır. Skewness ve kurtosis değerlerinin -1.5 ile +1.5 arasında olması beklenmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013). Bu varsayımları karşılamayan ölçekler için parametrik olmayan testler uygulanacaktır.

Tablo 3. Normallik Testi Sonuçları

Ölçek	Skewness	Kurtosis
Mesleki Profesyonellik Ölçeği*	-1,944	6,272
Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği	-0,772	0,697
* = Normallik varsayımını karşılamıyor		

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere ait normallik dağılımlarının sınanmasında skewness ve kurtosis değerleri referans alınmıştır. Gerekli referans değerleri aralığında olmayan ölçekler için parametrik olmayan testler uygulanacaktır. Bu anlamda Mesleki Profesyonellik Ölçeği'nin skewness değeri -1,944, kurtosis değeri 6,272 olduğu gerekçesiyle normal dağılım varsayımını karşılamadığı yönünde karar kılınmıştır. Öğretmenlerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları Ölçeği'nin ise ilgili skewness ve kurtosis referans değerlerini karşıladığı görülmekle beraber, elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere yönelik normal dağılım varsayımlarının tespit edilmesinde Tip 1 ve Tip 2 hatanın azaltılması amacıyla ayrıca histogram, q-q plot ve platter box grafikleri de incelenmiştir.

Tablo 4. Ölçeklere Ait Yapı Geçerliliği Analizi

Ölçek	KMO and Bartlett's Test	Cronbach Alpha (α)	Kümülatif Varyans Açıklama Oranı
Mesleki Profesyonellik	,958	,960	%70,256
ÇCİBYT	,861	,624	%65,284

Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklere yönelik yapı geçerliliğini belirlemek amacıyla, örneklemin büyüklüğünü değerlendirmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi, ölçeklerin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla Cronbach alfa (α) güvenirlik katsayısı ve kümülatif varyans açıklama oranları kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar ölçeklerin yapı geçerliliğinin ve iç tutarlılığının güvenilir olduğunu göstermektedir. Verilerden elde edilen KMO değerleri $p<0,05$ olarak bulunmuştur. KMO değerinin anlamlılık düzeyi, ölçeklere ait ifadelerin tutarlı bir şekilde dağılım gösterdiğini belirtmektedir. KMO testi aynı zamanda ifadelere ilişkin korelasyon matrisinin de anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Araştırma kapsamında kullanılan ölçeklerin faktörlenmeye (maddelenmeye) uygun olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda kullanılan ölçeklerin örneklem üzerindeki tutarlılığı geçerli kabul edilmektedir.

Tablo 5. Spearman Korelasyon Analizi Sonuçlarına İlişkin Bulgular

			Mesleki Profesyonellik	ÇCİBYT
Spearman's rho	Mesleki Profesyonellik	Correlation Coefficient	1,000	,212**
		Sig. (2-tailed)	.	,001
		N	255	255
	ÇCİBYT	Correlation Coefficient	,212**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,001	.
		N	255	255

** p<0,001

ÇCİBYT: Çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutum

Öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için, Spearman Korelasyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre ölçek genelinden elde edilen verilerin yorumlanmasıyla öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutum arasında istatistiksel olarak anlamlı, düşük şiddetli ve pozitif yönlü korelasyon ilişkisi tespit edilmiştir (r=,212, p<0,001).

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin, mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik etkisini inceleyebilmek amacıyla MANOVA analizi uygulanmıştır.

Tablo 6. MANOVA Çoklu Analiz Karşılaştırma Tablosu

Effect		Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,000	,947
	Wilks' Lambda	,000	,947
	Hotelling's Trace	,000	,947

	Roy's Largest Root	,000	,947
Mesleki_Kıdem	Pillai's Trace	,806	,009
	Wilks' Lambda	,808	,009
	Hotelling's Trace	,809	,009
	Roy's Largest Root	,497	,013

Uygulanan MANOVA analizi sonucunda, mesleki kıdemin, öğretmenlerin mesleki profesyonelliğine ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumuna herhangi bir etkisi gözlemlenmemiştir (Pillai's Trace= ,806, p>0,05).

Tablo 7. Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Mesleki Profesyonellikleri Arasındaki Farklılıklar

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	p
Cinsiyet	Mesleki Profesyonellik	<0,05*
Cinsiyet	Kişisel Gelişim	<0,05*
Cinsiyet	Mesleki Duyarlılık	<0,05*
Cinsiyet	Kuruma Katkı	>0,05
Cinsiyet	Duygusal Emek	>0,05

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile mesleki profesyonellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesinde bağımsız örneklem T-Test uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda öğretmenlerin mesleki profesyonelliklerinin, cinsiyete göre farklılaştığı gözlemlenmektedir. Genel ölçek değerlendirilmesine bakıldığında, kadınların mesleki profesyonelliğinin, erkeklere göre istatistiksel olarak daha yüksek tespit edilmiştir (p<0,05). Ayrıca mesleki profesyonellik alt boyutlarından olan kişisel gelişim ve mesleki duyarlılık boyutlarında da kadınların, erkeklere göre daha yüksek değer aldığı gözlemlenmektedir (p<0,05).

Tablo 8. Cinsiyet Değişkenine Göre Katılımcıların Cinsel İstismarı Bildirmeye Yönelik Tutumları Arasındaki Farklılıklar

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	p
Cinsiyet	ÇCİBYT	>0,05
Cinsiyet	Raporlama Rolüne Bağlılık	>0,05
Cinsiyet	Raporlamanın Sonucu Hakkında Endişelenme	>0,05
Cinsiyet	Raporlamaya Sistemin Etkili Yanıt Vereceğine Güvenme	>0,05
Cinsiyet	Duygusal Emek	>0,05

Öğretmenlerin cinsiyetleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutum arasındaki ilişkinin incelenmesi için bağımsız örneklem T-Test uygulanmıştır. Yapılan T-Test analizi sonucunda, alt boyutlar da dahil olmak üzere çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumun cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir (p>0,05).

Yapılan MANOVA analizi sonucunda cinsiyetin, mesleki profesyonelliği ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumu bir bütün olarak etkilemediği tespit edilmiştir (Pillai's trace= ,068, p>0,05).

Öğretmenlerin görev yapılan okul kademesine göre mesleki profesyonellik düzeyi ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için MANOVA analizi uygulanmıştır.

Tablo 9. MANOVA Çoklu Analiz Karşılaştırma Tablosu

Effect		Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	Pillai's Trace	,000	,982
	Wilks' Lambda	,000	,982
	Hotelling's Trace	,000	,982
	Roy's Largest Root	,000	,982

OkulKademesi	Pillai's Trace	,642	,012
	Wilks' Lambda	,644	,012
	Hotelling's Trace	,645	,012
	Roy's Largest Root	,307	,019

Öğretmenlerin görev yapılan okul kademesine göre mesleki profesyonellik düzeyi ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenebilmesi için yapılan MANOVA analizi sonucunda, ilgili bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır (Pillai's Trace= ,642, p>0,05).

Tablo 10. Hipotez Testleri Sonuçlarına İlişkin Bilgiler

1. Öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında pozitif bir ilişki vardır.	H_1: KABUL
2. Öğretmenlerin mesleki kıdem yılı arttıkça mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişki doğru orantılı olarak artmaktadır.	H_2: RED
3. Öğretmenlerin cinsiyetleri ile mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında değişiklik göstermektedir.	H_3: RED
4. Okul öncesi ve ilkokulda görev yapan öğretmenlerin mesleki profesyonellik düzeyi ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişki ortaokul ve lisede görev yapan öğretmenlere göre daha belirgindir.	H_4: RED

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her istismar türü çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bırakmaktadır. Toplumun en korumasız grubunda yer alan çocuklar, cinsel istismar açısından en riskli grupta yer almaktadır. Çocuklar, on sekiz yaşından küçük olduğu ve maruz kaldığı muamelenin cinsel içerikli olduğunu anlayamadığı için "cinsel istismar" ifadesi kullanılmaktadır. Cinsel istismar çocukluk döneminde suçluluk ve utanç duygusu yaşaması nedeniyle gizlenmekte ve çocuk bu durumla kendi kendine mücadele edememektedir. İstismar vakaları tüm yaş gruplarında

travmatik etkiler bırakmakla birlikte yalnızca çocuğu değil ailesini ve yakınlarını da olumsuz olarak etkiler Çocuk cinsel istismarının esas boyutları, "buzdağının görünen yüzü" kadardır. Cinsel istismara uğrayan çocuğun durumu gizli tutması, bildirimde bulunulmaması gibi nedenlerle cinsel istismarın yaygınlığı konusunda gerçek istatistiksel verilere ulaşılamamaktadır.

Araştırma kapsamında kurgulanan hipotezler sonucunda yalnızca ilk hipotez doğrulanmıştır. Ulaşılan sonuçlar bağlamında, öğretmenlerin mesleki profesyonellikleri ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı, düşük şiddetli ve pozitif yönlü bir korelasyon ilişkisi mevcuttur. İkinci hipotezin reddedilmesiyle öğretmenlerin mesleki kıdemlerinin, mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasındaki ilişkiyi etkilemediği tespit edilmiştir. Üçüncü hipotezin reddedilmesiyle öğretmenlerin cinsiyetlerinin, mesleki profesyonellikleri ve çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumlarını etkilemediği tespit edilmiştir. Fakat araştırma kapsamında elde edilen veriler, kadınların mesleki profesyonellik düzeylerinin, erkeklerin mesleki profesyonellik düzeyine göre daha yüksek olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Dördüncü hipotezin reddedilmesiyle, okul öncesi ve ilkokulda görev yapan öğretmenlerin mesleki profesyonellik düzeyi ile çocuk cinsel istismarını bildirmeye yönelik tutumları arasında bir farklılaşma tespit edilmemiştir.

- Öğretmenlerin çocuk cinsel istismarı bildirim süreci ile ilgili tutum ve düşüncelerinin, zihinsel şemalarının daha net belirlenmesi amacıyla konu ile ilgili nitel çalışmalar yapılması,
- Araştırmada kullanılan ölçe araçlarının yüz yüze, yönergeler tam olarak anlaşılarak doldurulmasının sağlanması,
- Çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik bir eğitim programı hazırlanarak, bu programın etkililiği deneysel ya da yarı deneysel yöntemle araştırılması,
- Bu araştırma tek bir ilde gerçekleştirilmiştir. Daha sonra yapılacak çalışmaların farklı iller dâhil edilerek daha geniş örneklemler ve farklı gruplarla yapılması ve iller arası karşılaştırmalar yapılması önerilmektedir

KAYNAKLAR

Adıgüzel, O., Tanrıverdi, H., & Özkan, D. S. (2011). Mesleki profesyonellik ve bir meslek mensupları olarak hemşireler örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 9*(2), 235-260.

Adıgüzel, O. Tanrıverdi, H., & Özkan, D. S. (2011). Mesleki profesyonellik ve bir meslek mensupları olarak hemşireler örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 9*(2), 235-260.

Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 2009; 1: 95- 119.

Altıok, H. Ö., & Üstün, B. (2014). Profesyonellik: Kavram analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 7*(2), 151-155.

Bayhan, G. (2011). *Öğretmenlerin profesyonelliğinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ceylan, Ş., & Çetin, A. (2015). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların cinsel eğitimine ilişkin ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. H.*Ü. Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2*(3), 41-59.

Çelik-Yılmaz, D. (2017). *Mesleki profesyonellik ile öğretmen liderliğine yönelik öğretmen algıları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Erdem, E. (2016). Sanayi devriminin ardından Osmanlı sanayileşme hamleleri: sanayi politikalarının dinamikleri ve zaafiyetleri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 48, 17-44.

Gökçora, İ. H. (2005). Toplumsal yaşamımızda ve Türk bilim dünyasında "Profesyonel ve Profesyonellik" kavramlarına değin. *Bilgi Dünyası, 6*(2), 237-250.

Işık, E., &Demircioğlu, H. (2019). Çocuk cinsel istismarını önlemeye yönelik geliştirilen okul temelli programlar ve etkililikleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1): 32-51.

Karadağ, A. (2002). Meslek olarak hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 5*(2), 1-8.

Polat, O. (2019). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı tanımları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sarıkaya, T., & Khorshid, L. (2009). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen etmenlerin incelenmesi: Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(2), 393-423.

Topçu, S. (2009). *Cinsel istismar*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Ulutaş, S. (2015). Sanayileşme sürecinde geleneksel Osmanlı üretim sektör. *Milli Folklor,* 59-70.

Uytun, M.Ç., Yılmaz, R., & Öztop, D.B., & Özdemir, Ç. Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerin kendine zarar verme, intihar davranışı ve psikiyatrik bozukluklar açısından değerlendirilmesi. *Adli Tıp Bülteni, 21*(3), 137-143.

Üstün, B. (2014). Profesyonellik: Kavram analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 7*(2), 151-155.

Vicdan, A. K. (2010). Hemşirelikte profesyonellik. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi,* Sempozyum Özel Sayısı, 261-263.

Yıldız S. (2003). Profesyonel hemşirenin rol ve işlevleri. *Modern Hastane Dergisi, 7*(2), 35-40.

EXTENDED ABSTRACT

Sexual abuse is when an adult uses a child for sexual arousal and gratification for sexual pleasure. Prostitution, pornography, etc. are actions which tend to being used as a sexual target for crime (Polat, 2001; Koçetal.2012). Exposure to sexual abuse varies by gender and is reported to be more common in girls than boys (Kara, Biçer, & Gökalp, 2004). Dubowitz (2002) states in his study that girls are four times more likely to be sexually abused than boys. According to Finkhelor (1994), this low rate of men is due to the fact that sexual abuse of men is not disclosed (Ovayolu et al., 2007). Sexual abuse of girls, like boys, can be kept secret. Its cause may be that the abuser scares the child to prevent him from telling the child, or that the parents do not report the situation out of fear of social pressure. Studies that teachers should do to prevent abuse in the school environment. This is defined in three dimensions as primary, secondary and tertiary protection. Teachers need to carry out preventive work in the

emergence of abuse in primary protection, direct abused children to early diagnosis and treatment in secondary protection, and follow and support the rehabilitation of abused people in tertiary protection (Erol, 2007). In addition to preventive work, teachers should also take the task of identifying, evaluating and referring abused children to appropriate units (Kenny,2001). Sexual abuse is the most increasing type of abuse. Sexual abuse, which is a social problem that negatively affects the future of the child, has emotional, moral, social, cultural and legal dimensions (Can-Yaşar et al., 2018). Sexual abuse is behavior which was committed against a child by an adult or older child for sexual stimulation and gratification (Hornor,2010). Teachers are in a vital key position in schools, which are the places where the child spends the most time after home, in observing behavioral changes in the child, recognizing, preventing and reporting child abuse and neglect and risk potential (Dilsiz & Mağden, 2015) . Teachers should be aware of their professional and social responsibilities regarding child sexual abuse and should improve themselves in this regard. (Goldman & Bradley, 2011). In this study, it was aimed to examine teachers` professionalism and their attitudes towards reporting child sexual abuse.

All steps of the research were carried out in accordance with ethical principles. After getting the necessary permissions, the implementation phase began. The survey form which consists of “Personal Information Form”, “Scale for determining the professionalism of teachers” and “Teacher Attitude Scale towards Reporting Child Sexual Abuse”, was applied via Google form to teachers who agreed to participate in the research between 15 May and 20 May 2022. Necessary explanations were made to the teachers via the Google form, they were informed about the research, and the survey and scale forms were filled in by the teachers who volunteered to participate in the research.

A total of 255 teachers, including 153 males and 102 females, participated in the research. During the data collection process, “Personal Data Collection Form”, “Teachers’ Professionalism Scale” and “Teachers’ Attitudes Towards Reporting Child Sexual Abuse Scale” were used. All types of abuse leave devastating effects on children. Children, who are in the most unprotected group of society, are in the most risky group in terms of sexual abuse. The term “sexual abuse” is used because children are under the age of eighteen and cannot understand that the treatment they are subjected to is of a sexual nature. Sexual abuse is hidden during childhood due to feelings of guilt and shame, and the child cannot fight this situation on his own. Although cases of abuse leave traumatic effects on all age groups, they negatively affect not only the child but also his family and relatives. The main dimensions of child sexual abuse are the “tip of the iceberg”. Actual statistical data on the prevalence of sexual abuse cannot be obtained due to reasons such as the child being sexually abused keeping the situation secret and not reporting it.

As a result of the hypotheses constructed within the scope of the research, only the first hypothesis was confirmed. In the context of the results obtained, there is a statistically significant, low-severity and positive correlation between teachers’ professionalism and their attitudes towards reporting child sexual abuse. Rejecting the second hypothesis, it was determined that teachers’ professional seniority did not affect the relationship between their professionalism and their attitudes towards reporting child sexual abuse. Rejecting the third

hypothesis, it was determined that teachers' gender did not affect their professionalism and attitudes towards reporting child sexual abuse. However, the data obtained within the scope of the research reveals that women's professionalism levels are higher than men's professional professionalism levels. Rejecting the fourth hypothesis, it was not found that there was no differentiation between the professionalism level of teachers working in preschool and primary schools and their attitudes towards reporting child sexual abuse.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

EĞİTİM KURUMLARINDA ALGILANAN LİDERLİK TARZLARININ ÖĞRETMENLERİN İŞ DOYUMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE EFFECTS OF PERCEIVED LEADERSHIP STYLES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS ON TEACHERS' JOB SATISFACTION

***Hatice ÖNCÜL DÖNMEZ[1], Sariye LOĞOĞLU[2]**

[1]Osman Gazi Anadolu Lisesi, Kadirli, Osmaniye, Türkiye
[2]Kadirli Borsa İstanbul Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Kadirli, Osmaniye, Türkiye
***e-mail:** haticeonculdonmez@gmail.com

ÖZET
Diğer örgütlerde olduğu gibi eğitim kurumlarında da yöneticilerin sergiledikleri liderlik tarzlarının önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir. Yapılan bu çalışmada da okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerin iş doyumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada doküman analizi yönteminden yararlanılmıştır. Araştırmada konu ile ilgili olarak geçmiş dönemlerde yayınlanan 15 akademik çalışma incelenmiştir. Araştırmada incelenen akademik çalışmalara YÖK Ulusal Tez Merkezi ile Google Akademik veri tabanından erişilmiştir. Araştırmanın sonunda Okul yöneticilerinin dönüştürücü, etkileşimci, dağıtılmış, etik, kültürel liderlik ile takım liderliği stilini kullanmalarının öğretmenlerin iş doyumlarını arttırdığı bulunmuştur. Sonuç olarak, öğretmenlerin algıladıkları yönetici liderlik tarzlarının iş doyumlarını etkilediği söylenebilir.
Anahtar Kelimeler: Okul yöneticileri, liderlik tarzları, iş doyumu
JEL KODU: I21

ABSTRACT
It is known that the leadership styles which are exhibited by managers also have an important place in educational institutions, as in other organizations. In this study, it was also aimed to examine the effects of the leadership styles exhibited by school administrators on teachers' job satisfaction. Document analysis method was used in the research. In the research, 15 academic studies which were published in the past on the subject were examined. The academic studies examined in the research were accessed from CoHE National Thesis Center and Google Scholar database. At the end of the research, it was found that school administrators' use of transformative, interactionist, distributed, ethical, cultural leadership and team leadership styles increased teachers' job satisfaction. As a result, it can be said that teachers' perceived managerial leadership styles affect their job satisfaction.
Key Words*:* School administrators, leadership styles, job satisfaction
JEL CODE: I21

GİRİŞ

Son yıllarda hayatın her alanında hızlı bir değişim ve dönüşüm söz konusudur. Örgütlerin de bu değişim ve dönüşüm sürecinden etkilenmesi kaçınılmaz bir durumdur. Örgütlerin değişen koşullar karşısında varlıklarını sürdürebilmeleri için beşeri sermayelerini geliştirmeleri önemli bir konudur. Bu süreçte liderlik olgusu hem örgütlerde beşeri sermayenin geliştirilmesine hem de örgütlerin varlıklarını devam ettirmelerine katkı sağlayan unsurlar arasında gösterilmektedir (Erdoğan-Morçin & Morçin, 2013). Liderlik olgusu eğitim kurumlarında da üzerinde sıklıkla durulan konular arasında yer almaktadır. Bunun temelinde okul

yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmen davranışlarını etkilemesi yatmaktadır (Erdoğan, 2017; Tan, 2012).

Literatürde yer alan çalışmalarda okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının özellikle öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışlarını etkilediği belirtilmektedir. Bilindiği gibi öğretmenlerin mesleki tutum ve becerileri meslek yaşamındaki başarı ve verimlilik düzeyleri üzerinde önemli bir belirleyicidir. Özellikle öğretmenlerin iş doyumlarının yüksek olması meslek yaşamında başarılı olmalarına katkı sağlamaktadır. Bu noktada okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik stilleri öğretmenlerin iş doyumlarını arttıran ve meslek yaşamlarında başarılı olmalarına destek olan bir unsur olarak nitelendirilmektedir (Değirmenci, 2016, Dağlı & Kalkan, 2021).

Okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik davranışlarının öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışları ile iş doyum düzeylerini etkilemesi son yıllarda bu alanda yapılan çalışmaların artmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan bu çalışmada da okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının farklı eğitim kademelerimde görev yapan öğretmenlerin iş doyumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada doküman analizi yönteminden yararlanılmış ve konu ile ilgili olarak geçmiş dönemlerde yayınlanan araştırmaların içerik çözümlemesi yapılmıştır.

Liderlik Kavramı

İnşalar toplumsal birer varlık olmaları nedeniyle yaşamlarını bir arada yürütmektedir. İnsanların hayatlarını bir arada yürütme sürecinde kullandıkları bazı iletişim türleri olmakla beraber, gruplar ve toplumlar arasındaki iletişim biçimlerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bunun temelinde insanlar arasındaki iletişim sürecinde bazı kişilerin baskın olması ve diğer insanların dikkatini çekmesi yatmaktadır. Liderlik kavramı da insanların birbiri ile iletişimi sonucunda ortaya çıkan ve kişiyi diğer grup üyelerinden ayıran bir özellik olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle liderlik kavramı bireysel bir özellik olmanın ötesinde bireysel niteliklerin grup ile etkileşimi ile değer kazanan bir kavramdır (Teyfur ve ark., 2013). Liderlik kavramının literatürde 1980'li yıllardan itibaren araştırılmaya başlandığı görülmektedir. Bu yıllarda özellikle MacGregor tarafından yapılan çalışmalar diğer araştırmacıların dikkatini çekmiş ve liderlik kavramını inceleyen birçok nitel çalışma yürütülmüştür. Bu yıllarda liderlik kavramını açıklarken vizyon, katılım, paylaşım ve dönüşüm gibi kavramlar dikkate alınmıştır. 1990'lı yıllarda liderlik kavramına yönelik paradigmaların değişime uğradığı görülmüştür. Söz konusu yıllarda çalışmalarda liderlik kavramının bir kişi ile sınırlı olmadığı ve belirli bir süreç dahilinde liderliğin ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Yine bu yıllarda yapılan çalışmalarda liderliğin bir ikna aşaması olduğu belirtilmiş, yöneticilik ile liderlik kavramları arasında önemli farklılıkların olduğu ifade edilmiştir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda ise liderlik kavramına yönelik farklı tanımlar yapılmış ve farklı öneriler geliştirilmiştir. Günümüzde liderlik kavramı genellikle iş birliği, ortak amaçlar, uzlaşma, hizmet, karşılıklı etki ve ikna gibi kavramlar ile açıklanmaktadır (Gedikoğlu, 2015).

Liderlik kavramının iyi anlaşılması için öncelikle lider kavramına değinilmesine gereksinim duyulmaktadır. Lider kelimesinin Türkçedeki karşılığı "önder" kelimesi olmakla beraber,

önder kelimesinin gerek uygulama gerekse de akademik çalışmalarda sıklıkla tercih edilmediği görülmektedir (Önen & Kanaryan, 2011). Liderler, genellikle verdikleri sözler ve sergiledikleri tutumlar ile örgüt çalışanlarına model olmakta, örgütsel başarıyı geliştirmeye yönelik ilke ve kuralları belirlemekte, çalışanlara ilke ve kurallara uyum sağlamaları için yön vermektedir. Bunun yanında liderler çalışanlara iyiyi, doğruyu ve kabul edilebilir unsurların neler olduğunu aşılama konusunda üstün yeteneklere sahiptirler. Söz konusu özellikleri sebebiyle liderlerin toplumsal yapı içinde nadiren karşılaşılan kişilikler olduğu belirtilmektedir (Kesen, 2016).

Liderlik ise "liderlerin diğer kişiler ile iletişiminin sonucunda ortaya çıkan ve liderin grup içerisinde üstlendiği rol" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda liderlik kavramı temelde grup içinde yer alan bireyin ortaya çıkardığı tutumu ifade etmektedir (İbicioğlu ve ark., 2009). Diğer bir ifadeyle liderlik "ortak hedef ve amaçlara ulaşma sürecinde grup üyelerini etkileme ve harekete geçirme potansiyeli" biçiminde tanımlanmaktadır (Şişman, 2014). Liderlik kavramı bir grup içinde varlığını sürdürebildiği için liderlik olgusunun hem yönetenleri hem de yönetilenleri kapsadığı görülmektedir. Bu kapsamda liderlik kavramı sadece bir kişinin eylemleri ile sınırlandırılmamakta, faaliyet içinde bulunulan grubun katılımını, etkileşimi ve işbirliğini de içeren geniş kapsamlı olgu olarak değerlendirilmektedir (Gedikoğlu, 2015). Liderlik olgusunun yüksek düzeyde örgütsel koordinasyon ve işbirliğini de içinde barındırması liderlik olgusunun ne kadar geniş kapsamlı bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır (Gedik, 2020).

Liderlik ile ilgili verilen bilgiler değerlendirildiği zaman liderlerin grup üyelerinin davranışlarını yönlendirme konusunda etkili oldukları görülmektedir. Ancak her liderlik türü grup üyeleri üzerinde aynı etkiye sahip değildir. Bu noktada liderlik türleri örgütsel davranış literatüründe üzerinde sıklıkla durulan konular arasında yer almaktadır. Literatürde üzerinde sıklıkla durulan liderlik türleri aşağıda açıklanmıştır.

Liberal/Tam Serbestlik Tanıyan Liderlik: Liberal liderlik tarzı örgütlerde sıklıkla karşılaşılan bir liderlik türü olmakla beraber, bu liderlik tarzının ön planda olduğu örgütlerde liderlerin grup üyelerini etkileme konusunda yeterli olmadığı görülmektedir. Grup üyeleri genellikle başlarında herhangi bir lider yokmuş gibi çalışmalarını sürdürmektedir. Bu liderlik tarzına sahip olan liderlerin genellikle yetkilerini kullanmadığı ve sahip olunan yetkileri tamamen grup üyelerine bıraktığı görülmektedir. Bu nedenle liberal liderlik tarzı aynı zamanda örgüt içinde ciddi bir otorite boşluğuna neden olmaktadır (Ergun-Özler, 2013).

Otoriter/Otokratik Liderlik: Birçok örgütte sıklıkla karşılaşılan otoriter liderlik tarzı aynı zamanda geleneksel liderlik türü olarak ifade edilmektedir. Otoriter liderler genellikle katılımcılığı desteklemeyen ve sahip olunması gereken tüm yetkileri kendilerinde toplayan bir özelliğe sahiptir (Ergun-Özler, 2013). Bu nedenle otoriter liderlik tarzının aynı zamanda baskıcı liderlik modeli olarak ifade edildiği görülmektedir (Kaya, 2020).

Demokratik (Katılımcı) Liderlik: Demokratik liderlik tarzı literatürde katılımcı liderlik olarak da bilinmekle beraber, bu liderlik tarzı otoriter liderlik tarzının tam zıttı bir yapıya sahiptir. Otoriter liderlerin aksine demokratik liderler karar alma sürecinde diğer örgüt üyelerinin görüşlerini dikkate almaktadır. Bu nedenle demografik liderlerin katılımcı yönetim tarzına

önem verdikleri ifade edilmektedir (Ergun-Özler, 2013). Demokratik liderlik tarzının benimsendiği örgütlerde üyeler de karar alma sürecinin bir parçası olduğu için astların karşılaştıkları her türlü problemi üstlere bildirirken zorluk yaşamadıkları görülmektedir (Kaya, 2020).

Dönüştürücü/Transformasyonel Liderlik: Dönüştürücü liderlik tarzı modern liderlik yaklaşımları arasında yer almakta olup, örgütsel değişime önem verilen bir liderlik modelidir. Dönüştürücü liderlik tarzını benimsemiş olan liderlerin değişim ve dönüşüme önem verdiği, değişime açık bir kişilik yapısına sahip olduğu, inisiyatif kullanma ve radikal kararlar alma eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca dönüştürücü liderlik özelliğine sahip liderler izleyicileri ve grup üyelerini motive etme konusunda da oldukça başarılıdırlar (Ergun-Özler, 2013; Gedik, 2020). Dönüştürücü liderlerin çalışanları motive etme ve yönlendirme konusunda istekli olmalarının temel nedenlerinin başında insan sermayesini örgütlerin en değerli varlığı olarak görmeleri gelmektedir (Kaya, 2020).

Etkileşimci/ Transaksiyonel Liderlik: Etkileşimci liderlik tarzının literatürde işe yönelik liderlik türü olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu liderlik türünü benimsemiş olan liderlerin temel amaçlarının başında örgüt üyelerini işleri gerçekleştirmeleri konusunda yönlendirme gelmektedir (Ergun-Özler, 2013). Çünkü etkileşimci liderlerin temel amaçları örgütsel hedefleri gerçekleştirmeye çalışmaktır (Kaya, 2020).

Karizmatik Liderlik: Literatürde yer alan çalışmalarda karizmatik liderlik tarzına sahip olan liderlerin benzersiz bir çekim gücüne sahip oldukları belirtilmektedir. Ancak burada ifade edilen karizmatiklik insanların algılama özelliklerine göre şekillenmekte ve değer kazanmaktadır. Çünkü bir örgüt üyesine oldukça çekici ve büyüleyici görünen liderler başka kişilerin gözünde son derece sıradan kişiler olarak değerlendirilmektedir (Ergun-Özler, 2013). Örgüt yaşamında hızlı değişim ve dönüşümün meydana geldiği günümüz dünyasında karizmatik liderler örgütlerde yol gösterici olma özelliklerini sürdürebilmektedir. Karizmatik liderler örgüt kimliği oluşturma, üyelerin örgütsel bağlılıklarını geliştirme örgütsel değerlerin oluşturulmasında da etkin rol oynamaktadır (Gül & Aykanat, 2012).

Yukarıda yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman liderlerin örgütsel amaçlara ulaşma sürecinde kullandıkları liderlik tarzları örgüt üyelerinin örgüte yönelik tutum ve davranışlarını etkilemektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda da örgütlerde liderlik tarzlarının örgüt üyelerinin iş doyumları (Eren & Titizoğlu, 2014; Tengilimoğlu, 2015; Yılmaz & Boğa Ceylan, 2011), örgütsel bağlılık düzeyleri (Acar, 2013; Buluç, 2009), iş motivasyonları (Emirbey, 2017; Aksel & Elma, 2018), mesleki tükenmişlik düzeylerin (Güldü & Esentürk-Aksu, 2016; Abdurrezzak & Akkuş, 2023), çalışma performansları (Alper-Ay & Keleş, 2017; Gündüz-Çekmecelioğlu, 2014) ve işten ayrılma niyetleri üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Baltacı ve ark., 2014; Yalçınsoy & Işık, 2018).

İş Doyumu Kavramı

İş doyumu kavramı son yıllarda üzerinde sıklıkla durulan konular arasında yer almakla beraber iş doyumu kavramı ile ilgili ilk çalışmaların 1920'li yıllarda ortaya atıldığı, gerçek öneminin ise 1940'lı yıllar olduğu görülmektedir. Bu yıllardan itibaren iş doyumunun ön

plana çıkmasının altın ayatan iki temel nedenin olduğu belirtilmektedir. Birincisi iş doyumunun çalışanları fiziksel ve psikolojik açıdan etkilemesi, ikincisi ise çalışanlarda iş doyumunun üretkenlik üzerinde belirleyici olmasıdır. Özellikle iş yaşamındaki stres ve uyum sorunu yaşama gibi unsurların iş doyumunun azalmasına ve performans düşüklüğüne neden olduğu belirtilmiştir (Akşit-Aşık, 2010:). İş doyumunun tanımı ele alındığı zaman ise literatürde birbirine benzer olan birçok tanım yapıldığı görülmektedir. En basit tarifiyle iş doyumu "çalışanların iş yaşamına yönelmelerini olumlu yönde etkileyen ve iş yaşamlarındaki duygusal durumlarını gösteren bir olgu" şeklinde tanımlanmaktadır (Dağdeviren ve ark., 2011: 69).

İş doyumunu etkileyen temel faktörler bireysel ve örgütsel faktörler olmak üzere iki ana grupta ele alınmaktadır. İş doyumunu etkileyen bireysel faktörler yaş, cinsiyet, medeni durum, mesleki kıdem, eğitim düzeyi ve gelir durumu şeklinde sıralanmaktadır (Andrade ve ark., 2019; Öztürk & Şahbudak, 2015; Sönmez, 2014; Yelboğa, 2007). İş doyumunu etkileyen örgütsel faktörler ise yönetici davranışları, algılanan liderlik tarzları, iş ve role ilişkin faktörler, örgüt kültürü ve çalışma ortamının fiziksel özellikleri olarak belirtilmektedir (Tutar, 2010; Gönenç, 2007; Örücü & Esenkal, 2005; Alonderiene & Majauskaite, 2016). Çalışanlarda iş doyumunun yüksek olması örgütsel bağlılığı ve iş motivasyonunu arttırırken (Aydoğmuş, 2011; Faragher & Cooper, 2003; Öztürk & Özdemir, 2003), iş doyumunun düşük olması ise çalışma performansını azaltmakta ve işten ayrılma niyetini yükseltmektedir (Çetin & Varoğlu, 2015; Erkuş & Afacan-Fındıklı, 2013).

Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Literatürde eğitim kurumlarında algılanan liderlik tarzlarının öğretmenlerin iş doyumları üzerindeki etkilerinin ele alındığı bazı çalışma sonuçları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Konu İle İlgili Yapılan Araştırmalar

Araştırmacılar	Araştırma Bulguları
Çoban, 2019	Okul yöneticilerinin hizmetkar liderlik tarzını benimsemelerinin ve kullanmalarının öğretmenlerde iş doyumunu arttırdığı bulunmuştur.
Gurbetoğlu & Genç-Yücel, 2019	Okul yöneticilerinin dönüşümcü ve etkileşimci liderlik tarzını kullanmalarının öğretmenlerin iş doyumlarını pozitif yönde etkilediği tespit edilmiştir.
Madenoğlu & ark., 2014	Okul yöneticilerinin etik liderlik tarzını benimsemelerinin ve kullanmalarının öğretmenlerde iş doyumunu arttırdığı bulunmuştur.
Kete, 2016	Okul yöneticilerinin vizyoner liderlik, öğretimsel liderlik, kültürel liderlik ve dönüşümsel liderlik stillerini kullanmalarının öğretmenlerin iş doyumlarını arttırdığı rapor edilmiştir.
Karadağ ve ark.,	Okul yöneticilerinin serbestlik tanıyan liderlik tarzını benimsemelerinin

2009	öğretmenlerin iş doyumlarını etkilemediği, buna karşılık dönüştürücü liderlik algısı ile öğretmenlerin iş doyumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir.
Erdoğan, 2017	Okul yöneticilerinin eğitim kurumlarında öğretimsel liderlik tarzını benimsemelerinin ortaokul öğretmenlerinin iş doyumlarını arttırdığı tespit edilmiştir.
Yılmaz & Boğa-Ceylan, 2011	İlköğretim kademesinde okul yöneticilerinin kişiye yönelik liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği bulunmuştur.
Tan, 2012	Okul yöneticilerinin takım liderliği tarzını benimsemelerinin ve kullanmalarının öğretmenlerde iş doyumunu arttırdığı tespit edilmiştir.
Azimli & Ada, 2022	Liselerde okul yöneticilerinin dönüştürücü liderlik stilini kullanma durumları ile öğretmenlerin iş doyum düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur.
Tok & Bacak, 2013	İlköğretim kademesinde okul yöneticilerinin dönüştürücü liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.
Katıtaş & ark., 2022	Okul yöneticilerinin eğitim kurumlarına etik liderlik tarzını benimsemelerinin ve kullanmalarının öğretmenlerde iş doyumunu arttırdığı bulunmuştur.
Ereş & Akyürek, 2016	İlköğretim kademesinde okul yöneticilerinin dağıtılmış liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.
Değirmenci, 2016	Okul yöneticilerinin kültürel liderlik rollerini benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.
Bilgivar & Asmaz, 2022	Devlet okulları ile özel okullarda okul yöneticilerinin dönüştürücü liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.
Yakut-Özek & Büyükgöze, 2023	Eğitim kurumlarında okul yöneticilerinin dağıtılmış liderlik tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.
Dağlı & Kalkan, 2021	Okul yöneticilerinin güçlendirici liderlik rollerini benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını olumlu yönde etkilediği rapor edilmiştir.

Tablo 1'de yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman okul yöneticilerinin dönüştürücü, etkileşimci, dağıtılmış, etik, kültürel liderlik ile takım liderliği tarzını benimsemelerinin öğretmenlerin iş doyumlarını arttırdığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Eğitim kurumlarının belirlenen amaçlara ulaşmasında yöneticilerin sergiledikleri liderlik tarzları önemli bir yere sahiptir. Bunun temelinde okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının hem okul iklimini hem de öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışlarını etkilemesi yatmaktadır. Literatürde yer alan çalışma bulgularının da bu görüşü desteklediği görülmektedir. Gerek ülkemizde gerekse de yurtdışında yapılan birçok çalışmada yönetici liderlik tarzlarının öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışlarını etkilediği belirtilmektedir. Yapılan bu çalışmada da okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenlerin iş doyumları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgulara göre yöneticilerin dönüştürücü, etkileşimci, dağıtılmış, etik, kültürel liderlik ile takım liderliği stilini kullanmalarının öğretmenlerin iş doyumlarını arttırdığı bulunmuştur. Söz konusu bulgulara birçok çalışmada ulaşıldığı görülmüştür. Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlar ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

- Yapılan bu çalışmada genel olarak öğretmenlerde iş doyumunu olumlu yönde etkileyen liderlik tarzları incelenmiştir. Bazı liderlik tarzlarının ise iş doyumu üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda farklı liderlik tarzlarının öğretmenlerin iş doyumları üzerindeki etkilerinin ele alındığı araştırmalar yapılabilir.
- Eğitim kademesine göre okulların sahip olduğu yönetsel özellikler birbirinden farklıdır. Bu kapsamda öğretim kademesi ve görev yapılan okul türü değişkenine göre öğretmenlerin liderlik algılarının ve iş doyum düzeylerinin incelendiği araştırmalar yapılabilir.
- Okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzları ile öğretmenlerin iş doyum düzeylerinin demografik değişkenlere (yaş, medeni durum, cinsiyet, mesleki kıdem, eğitim düzeyi vb.) göre ele alındığı araştırmalar yürütülebilir.
- Öğretmenlerde örgütsel faktörlerin (okul iklimi, örgüt kültürü vb.) hem liderlik algısı hem de iş doyumu üzerindeki etkilerinin ele alındığı araştırmalar yapılabilir.
- Okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzları öğretmenlerin iş doyumlarını doğrudan etkileyen bir unsur olduğu için okul yöneticilerinin olumlu liderlik özelliklerine sahip olması oldukça önemli bir konudur. Bu noktada okul yöneticilerinde olumlu liderlik vasıflarını geliştirmeye yönelik hizmet için eğitim ve seminerler düzenlenebilir.
- Öğretmenlerde algılanan liderlik tarzlarının yanında okul ile ilişkili farklı faktörlere (okul iklimi, örgüt kültürü vb.) göre iş doyum düzeyinin ele alındığı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Abdurrezzak, S., & Akkuş, Y. (2023). Toksik liderliğin iş yaşam kalitesi üzerinden mesleki tükenmişlik üzerindeki etkileri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *25*(Özel Sayı), 23-40.,

Acar, A. Z. (2013). Farklı örgüt kültürü tipleri ve liderlik tarzları ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: Lojistik işletmelerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 5-31.

Aksel, N., & Elma, C. 2018). Ortaokul müdürlerinin dönüşümcü liderlik davranışları ile öğretmenlerin motivasyonu arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(3), 1252-1268.

Akşit-Aşık, N. (2010). Çalışanların iş doyumunu etkileyen bireysel ve örgütsel faktörler ile sonuçlarına ilişkin kavramsal bir değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*, *467*(6), 31-51.

Alonderiene, R., & Majauskaite, M. (2016). Leadership style and job satisfaction in higher education institutions. *International Journal of Educational Management*, *30*(1), 140-164.

Alper-Ay, F., & Keleş, K. (2017). Etkileşimci ve dönüşümcü liderlik tarzlarının işten ayrılma niyeti ve iş performansı üzerinde etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *6*(4), 193-203.

Andrade, M. S., Westover, J. H., & Peterson, J. (2019). Job Satisfaction and Gender. *Journal of Business Diversity*, *19*(3), 22-32.

Aydoğmuş, C. (2011). Kişilik Özellikleri İle İş Tatmini İlişkisi Üzerinde Psikolojik Güçlendirme Ve Dönüşümcü Liderlik Algısının Etkileri. *Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.

Azimli, G., & Ada, Ş. (2021). Lise yöneticilerinin dönüşümcü liderlik tarzları ile öğretmenlerin iş doyumu arasındaki ilişki. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62, 263-289.

Baltacı, F., Güçlü, C., & Çeliker, N. (2014). liderlik davranışının örgütsel adalet algısı ve işten ayrılma niyeti üzerine etkileri: konaklama işletmelerinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *19*(3), 353-370.

Bilgivar, O. O., & Asmaz, A. (2022). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin dönüşümcü liderlik özelliklerinin öğretmenlerin iş doyumu düzeylerine etkisi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10, 176-193.

Buluç, B. (2009). Sınıf öğretmenlerinin algılarına göre okul müdürlerinin liderlik stilleri ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişki1. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *57*(57), 5-34.

Çetin, F., & Varoğlu, A. K. (2015). Psikolojik sermaye, performans, ayrılma niyeti ve iş tatmini etkileşimi: Cinsiyetin düzenleyici rolü. *İş ve İnsan Dergisi*, *2*(2), 105-113.,

Çoban, O. (2019). *Okul Müdürlerinin Hizmetkâr Liderlik Davranışları İle Öğretmenlerin İş Doyumu Arasındaki İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Dağdeviren, N., Musaoğlu, Z., Ömürlü, İ. K., & Öztora, S. (2011). Akademisyenlerde iş doyumunu etkileyen faktörler. *Balkan Medical Journal*, *2011*(1), 69-74.

Dağlı, E., & Kalkan, F. (2021). The Relationship Between Empowering Leadership Behaviors of School Principals and Teachers' Self-Efficacy Perceptions and Job Satisfaction Levels. *Education & Science 46*(208), 105-114.

Değirmenci, S. (2006). *Lise Yöneticilerinin Kültürel Liderlik Rollerinin Öğretmenlerin İş Doyumuna Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Emirbey, A. R. (2017). *Okul Yöneticilerinin Etik Liderlik Davranışları İle Öğretmen Motivasyonu Arasındaki İlişki.* Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Erdoğan, H. (2017). *Ortaokul Yöneticilerinin Öğretim Liderliği İle Öğretmenlerin İş Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdoğan-Morçin, S., & Morçin, İ. (2013). Etkileşimci liderliğin örgütsel özdeşleşmeye etkisi: Adana'daki seyahat acenteleri örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, *5*(4), 71-86.

Eren, M. Ş., & Titizoğlu, Ö. Ç. (2014). Dönüşümcü ve etkileşimci liderlik tarzlarının örgütsel özdeşleşme ve iş tatmini üzerindeki etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14*(27), 275-303.

Ereş, F., & Akyürek, M. İ. (2016). İlkokul müdürlerinin dağıtılmış liderlik davranışları ile öğretmenlerin iş doyumu algıları arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *36*(3), 427-449.

Ergun-Özler, N.D. (2013). *Liderlik*. Celil Koparal, İnan Özalp (Editörler). Yönetim ve Organizasyon içinde (s. 95-123.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Erkuş, A., & Afacan-Fındıklı, M. (2013). Psikolojik sermayenin iş tatmini, iş performansı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma. *Istanbul University Journal of the School of Business Administration, 42*(2), 302-318.

Faragher, E. B., Cass, M., & Cooper, C. L. (2005). The relationship between job satisfaction and health: a meta-analysis. *Occupational and environmental medicine*, *62*(2), 105-112.

Gedik, Y. (2020). Dönüşümsel ve işlemsel liderlik. *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama, 3*(2), 19-34.

Gedikoğlu, T. (2015). Liderlik ve Okul Yönetimi. *Ankara: Anı Yayıncılık.*

Gönenç, E. Ö. (2007). İletişimin tarihsel süreci. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal*, 28, 87-94.

Gurbetoğlu, A., & Genç-Yücel, B. (2019). Okulöncesi eğitim kurumu yöneticilerinin liderlik stilleri ile öğretmenlerin iş doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Temel Eğitim*, *1*(2), 6-19.

Gül, H., & Aykanat, Z. (2012). Karizmatik liderlik ve örgüt kültürü ilişkisi üzerine bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16*(1), 17-36.

Güldü, Ö., & Aksu, N. E. (2016). Yıkıcı liderlik algısı ve mesleki tükenmişlik arasındaki ilişkide olumsuz duygu-durumun aracı rolü. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, *7*(2), 91-113.

Gündüz-Çekmecelioğlu, H. (2014). Göreve ve insana yönelik liderlik tarzlarının örgütsel bağlılık, iş performansı ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 21-34.

İbicioğlu, H., Özmen, H. İ., & Taş, S. (2009). Relation of social norms and leadership behavior: an empirical study. *Süleyman Demirel University the Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, *14*(2), 1-23.

Karadağ, E., Başaran, A., & Korkmaz, T. (2009). İlköğretim okulu öğretmenlerinin algıladıkları liderlik biçimleri ile iş doyumları arasındaki ilişki. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *12*(21), 32-45.

Katıtaş, S., Karadaş, H., & Coşkun, B. (2022). Okul yöneticilerinin etik liderlik davranışlarının öğretmenlerin öznel iyi oluş ve iş doyumları üzerindeki etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 62, 180-207.

Kaya, M. (2020). *Demokratik Ve Otoriter Liderlik Tarzlarının Örgütsel Bağlılığa Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.

Keser, A. (2006). *Çalışma Yaşamında Motivasyon.* İstanbul: Alfa Akademi.

Kete, D. (2015). *Okul Müdürlerinin Liderlik Stilleri, Öğretmenlerin İş Doyumu Ve Örgütsel Adalet Algıları Arasındaki İlişki*. Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Madenoğlu, C., Uysal, Ş., Sarıer, Y., & Banoğlu, K. (2014). Okul müdürlerinin etik liderlik davranışları ile öğretmenlerin iş doyumlarının örgütsel bağlılıkla ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, *1*(1), 47-69.

Önen, S. M., & Kanayran, H. G. (2015). Liderlik ve motivasyon: kuramsal bir değerlendirme. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(2), 43-64.

Örücü, E., & Esenkal, F. (2005). Konaklama İşletmelerinde İş Gören Tatminini Etkileyen Faktörler Bandirma Ve Erdek Örneği. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *8*(14), 141-166.

Öztürk, A., & Özdemir, F. (2010). İşletmelerde personel güçlendirmeye dayalı iş doyumunun artırılması. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *17*(1-2), 190-104.

Öztürk, M., & Şahbudak, E. (2015). AKADEMİSYENLİKTE İŞ DOYUMU. *Journal of International Social Research*, *8*(40), 494-501.

Sönmez, H. (2014). *Değişim Yaşanan Örgütlerde İş Tatmini İle Örgütsel Bağlılık İlişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Şişman, M. (2014). *Örgütler Ve Kültürler*. Ankara: Pegem Akademi.

Tan, Ç. (2012). *İlköğretim Okul Yöneticilerinin Takım Liderlik Davranışlarının Öğretmenlerin İş Doyumu, Örgütsel Adanmışlık Ve Örgütsel Vatandaşlık Düzeylerine Etkisi*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

Tengilimoğlu, D. (2015). Hizmet işletmelerinde liderlik davranışları ile iş doyumu arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 23-45.

Teyfur, M., Beytekin, O. F., & Yalçınkaya, M. (2013). İlköğretim okul yöneticilerinin etik liderlik özellikleri ile okullardaki örgütsel güven düzeyinin incelenmesi (izmir il örneği). *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, *21*, 84-106.

Tok, T. N., & Bacak, E. (2013). Öğretmenlerin iş doyumu ile yöneticileri için algıladıkları dönüşümcü liderlik özellikleri arasındaki ilişki. *International Journal of Human Sciences*, *10*(1), 1135-1166.

Tutar, H. (2000). *Toplam Kalite Çerçevesinde Büro Yönetimi Teknikleri.* İstanbul: Aktif Yayınevi.

Yakut-Özek, B., & Büyükgöze, H. (2023). Examining the relationship of distributed leadership and job satisfaction: On the mediating roles of teacher self-efficacy and co-operation. *Eğitim ve Bilim*, *48*(213), 255-277.

Yalçınsoy, A., & Işık, M. (2018). Toksik liderlik ile örgütsel bağlılık ve işten ayrılma niyeti ilişkisine yönelik bir araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *17*(3), 1016-1025.

Yelboğa, A. (2007). Bireysel demografik değişkenlerin iş doyumu ile ilişkisinin finans sektöründe incelenmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(2), 1-18.

Yılmaz, A., & Boğa-Ceylan, Ç. (2011). İlköğretim okul yöneticilerinin liderlik davranış düzeyleri ile öğretmenlerin iş doyumu ilişkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *17*(2), 277-394.

EXTENDED ABSTRACT

People live their lives together because they are social beings. Although there are some types of communication that people use in the process of carrying out their lives together, it is observed that the forms of communication between groups and societies differ from each other. The basis for this is that some people dominate the communication process between people and catch the other people's attention. The concept of leadership is considered as a feature that emerges as a result of people's communication with each other and distinguishes a person from other group members. For this reason, the concept of leadership, beyond being an individual characteristic, is a concept that gains value through the interaction of individual qualities with the group (Teyfur et al.,2013). It is seen that the concept of leadership started to be researched in the literature since the 1980s. In these years, especially the studies which were carried out by MacGregor attracted the attention of other researchers and many qualitative studies examining the concept of leadership were conducted. In these years, concepts such as vision, participation, sharing and transformation were paid regard to when explaining the concept of leadership. It was observed that the paradigms relating to the concept of leadership changed in the 1990s. In the studies in those years being talked about, it was emphasized that the concept of leadership is not limited to one person and that leadership emerges within a certain process. Again, in the studies conducted in these years, it was stated that leadership is a phase of persuasion, and it was stated that there are important differences between the concepts of management and leadership. In this century, different definitions have been made and different suggestions have been developed for the concept of leadership. Nowadays, the concept of leadership is generally explained with concepts such as cooperation, common goals, compromise, service, mutual influence and persuasion (Gedikoğlu, 2015).

In order to understand the concept of leadership well, it is necessary to first touch on the concept of leader. Although the Turkish equivalent of the word leader is 'önder', it is seen that the word önder is not frequently preferred both in practice and in academic studies (Önen & Kanaryan, 2011). Leaders generally become models for organizational employees with the promises they make and the attitudes they exhibit, determine the principles and rules to improve organizational success, and guide employees to comply with the principles and rules. In addition, leaders have superior abilities to instill in employees what is good, right and acceptable. Due to these characteristics, it is stated that leaders are rarely encountered personalities in the social structure (Kesen, 2016).

Leadership is defined as 'the role that emerges as a result of leaders' communication with other people and that the leader assumes within the group'. In this context, the concept of leadership basically refers to the attitude of the individual in the group (İbicioğlu et al., 2009). In other saying, leadership is defined as 'the potential to influence and mobilize group members in the process of achieving common goals and purposes' (Şişman, 2014). Since the

concept of leadership can continue to exist within a group, it seems that the phenomenon of leadership includes both managers and those who are managed. In this context, the concept of leadership is not limited to the actions of only one person, but is considered as a comprehensive phenomenon that includes the participation, interaction and cooperation of the group in which the activity is carried out (Gedikoğlu, 2015). The fact that the phenomenon of leadership includes a high level of organizational coordination and cooperation reveals how comprehensive the phenomenon of leadership is (Gedik, 2020: 19). The leadership styles exhibited by administrators in schools affect the teachers' job satisfaction. In this study, 15 academic studies which were published in the past on the subject were examined. The obtained findings in the reviewed studies are explained below.

It has been found that school administrators' adoption and use of servant leadership style increases teachers' job satisfaction (Çoban, 2019).

It has been determined that school administrators' use of transformational and interactional leadership styles positively affects teachers' job satisfaction (Gurbetoğlu and Genç-Yücel, 2019).

It has been found that school administrators' adoption and use of ethical leadership style increases teachers' job satisfaction (Madenoğlu et al., 2014).

It has been reported that school administrators' use of visionary leadership, instructional leadership, cultural leadership and transformational leadership styles increases teachers' job satisfaction (Kete, 2016).

It has been determined that school administrators' adoption of a laissez-faire leadership style does not affect teachers' job satisfaction, on the contrary there is a positively significant relationship between the perception of transformational leadership and teachers' job satisfaction (Karadağ et al., 2009).

It has been determined that school administrators' adoption of the instructional leadership style in educational institutions increases the job satisfaction of secondary school teachers (Erdoğan, 2017).

It has been found that school administrators' adoption of a personal leadership style at the primary education level positively affects teachers' job satisfaction (Yılmaz and Boğa-Ceylan, 2011).

It has been determined that school administrators' adoption and use of team leadership style increases teachers' job satisfaction (Tan, 2012).

It has been found that there is a positive significant relationship between school administrators' use of transformational leadership style in high schools and teachers' job satisfaction levels (Azimli and Ada, 2022).

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

DİL GELİŞİMİ ARAŞTIRMALARININ PRATİKTEKİ YANSIMALARI: ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİ İNCELEMESİ

PRACTICAL IMPLICATIONS OF LANGUAGE DEVELOPMENT RESEARCH: A STUDY ON EARLY CHILDHOOD PERIOD

Buket TECEN ÇETİN

Ataşehir Akşemsettin Anaokulu, İstanbul, Türkiye
***e-mail:** bukettcn@gmail.com

ÖZET
Bu çalışma, erken çocukluk döneminde dil ediniminin önemini vurgulayarak, dil gelişimi süreçleri, toplumsal katkılar ve dil edinimini etkileyen faktörlere odaklanmaktadır. Bireyin dil gelişimi açısından hayati bir evre olarak kabul edilen erken çocukluk dönemi ve bu sürecin şekillenmesinde biyolojik faktörlerin ve çevresel etkileşimlerin karmaşıklığı üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, dilin sadece bir konuşma becerisi olmadığını vurgulayarak, dil gelişiminin düşüncelerin ifade edilmesi, duygusal deneyimlerin paylaşılması ve sosyal etkileşimde bulunma temelinde önemli bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Erken çocukluk döneminde dil gelişimi, çocuğun temel iletişim becerilerini kazanmasını, duygusal ifade ve sosyal etkileşimde bulunmasını sağlayarak kritik bir temel oluşturulmasını araştırmalar üzerinden derlenmektedir. Buna ek olarak, bilişsel faktörlerin de dil gelişiminde kilit bir rol oynadığı belirtilerek, problem çözme becerileri, dikkat süresi, bellek kapasitesi ve soyut düşünme yeteneklerinin dil becerilerinin gelişimine katkı sağladığına vurgu yapılmaktadır. Bu makale, erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerine odaklanarak, eğitim ve sağlık alanlarında çalışan profesyonellerin pratiklerini zenginleştirebilir, ailelere rehberlik edebilir ve akademik dünyada yeni araştırmalara ilham vereceği düşünülmektedir.
Anahtar Kelimeler: Dil gelişimi, erken çocukluk, dil gelişimi bozuklukları, eğitimde dil gelişimi

JEL KODU: I20

ABSTRACT
This study emphasizes the significance of language acquisition during early childhood, focusing on language development processes, societal contributions, and factors influencing language acquisition. The critical stage of early childhood is acknowledged as vital for an individual's language development, with an exploration of the complexity shaped by both biological factors and environmental interactions. Emphasizing that language extends beyond mere speech proficiency, the article underscores the crucial role of language development in expressing thoughts, sharing emotional experiences, and engaging in social interactions. The article underscores the significant impact of social factors, emphasizing that interactions within the family and the socio-economic status substantially influence a child's language development. Additionally, cognitive factors are highlighted as playing a key role in language development, with problem-solving skills, attention span, memory capacity, and abstract thinking abilities contributing to the development of language skills. By focusing on early childhood language development, this article aims to enrich the practices of professionals in the fields of education and health, provide guidance to families, and inspire new research in the academic realm.
Key Words*:* Language development, early childhood, language development disorders, language development in education

JEL CODE: I20

GİRİŞ

Çocuk, doğduğu an itibariyle sosyal bir yapı olan ailesinin içinde varlık kazanır. Bu noktada duyduğu sesler, dokunduğu nesneler ve gördüğü objeler, eğitim sürecinin temelini oluşturmaya başlar. Bebeklerin anne karnında beşinci aydan itibaren dış dünyadan gelen sesleri algılayabildiği düşünüldüğünde, eğitim sürecinin doğum öncesinde de başlamış olabileceği ifade edilebilir. Bu bağlamda, çocukların dil becerileri gibi çeşitli yeteneklerini geliştirmek açısından aile ve okul öncesi eğitimi büyük bir öneme sahiptir. Çünkü 0-6 yaş aralığı, beden, dil ve zihin gelişiminin hızlı bir şekilde ilerlediği kritik bir dönemi temsil etmektedir. Bu dönemdeki gelişmeler, çocuğun yaşamını ve geleceğini belirleme noktasında belirleyici bir rol oynamaktadır (Arıcı, 2016).

Dil, insanın duygularını, düşüncelerini ve isteklerini ifade etmesini sağlayan temel bir nitelik olup konuşabilen bir bireyin sahip olduğu dil yeteneği, dillerin doğuşu ve temellerinin incelenmesinde önemli bir belirleyicidir (Kol, 2011). Bu sebeple erken çocukluk dönemi, dil becerilerinin temellendiği ve oluşturulduğu kritik bir zamandır. Biyolojik kurama göre, doğuştan gelen yetenekler ve bebeklerin dil öğrenme sürecine programlanışı vurgulanırken, dilin öğrenilmesinde kritik dönemlerin varlığına ve dil kazanımının genel bilişsel gelişim ve olgunlaşma ile ilişkili olduğuna dikkat çekilmektedir (Karacan, 2000).

Dil edinimi sadece konuşma becerisiyle sınırlı değildir. Bilişsel, duygusal ve sosyal gelişim üzerinde derin etkilere sahiptir. Dil, çocukların düşüncelerini ifade etmelerine, duygusal deneyimlerini paylaşmalarına ve sosyal etkileşimde bulunmalarına yardımcı olur. Dil gelişimin hızı, fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, algısal, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile-çocuk arasındaki sözlü iletişim seviyesi, sosyoekonomik durum ve sosyo kültürel özellikler gibi birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bu etkenler, bireyin gelişim sürecini şekillendirirken, dil gelişimi önemli bir role sahiptir. Doğumdan itibaren hızla başlayan ve diğer gelişimsel alanlarla birlikte birbiriyle etkileşim içinde olan dil, bu koordineli gelişim ve öğrenme sürecinin merkezinde yer alır (Karacan, 2000). Doğumdan itibaren başlayan bir süreç olarak, konuşma becerisinin kazanımı çocuğun dil edinimini içerir. Çocuk, doğuştan gelen dil edinim mekanizması aracılığıyla Chomsky'nin ifade ettiği gibi, çevresindeki konuşulan dilin özelliklerini içselleştirir, kurallarını öğrenir ve biyolojik olgunluğa eriştiklerinde bu kuralları uygulayarak dil edinimini gerçekleştirir. Bu evreler, tüm çocukların dil edinimi sürecinde benzer aşamalardan geçtikleri ve belirli bir biyolojik olgunluğa ulaştıklarında konuşma yeteneği kazandıkları anlamına gelir (Dural, 2018). Bu sebeple, çocuğun konuşma becerisinin erken dönemde desteklenmesi için uygun ortamlar oluşturulmalı, etkin uyarıcılar sunulmalı ve etkinlikler planlanmalıdır. Bu yaklaşım, çocuğun dil gelişimini desteklerken aynı zamanda dil gelişim kapasitesini en üst düzeyde kullanmasına yardımcı olabilir. Çocuklar, sosyal iletişim ihtiyaçlarını karşılamak, sosyo kültürel değerleri öğrenmek ve kendilerini ifade etmek için dil kullanma gerekliliğine ihtiyaç duyarlar (Yıldırım & Koçak, 2016).

Erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerine yapılan çalışmalar, dil edinimi aşamalarını anlamaya yönelik ipuçları sunarak, dil bozukluklarının veya gelişimsel gecikmelerin erken tespit ve müdahalesinde önemli bir rol oynar. Erken çocukluk döneminde dil gelişimi araştırmaları, dilin öğrenilme sürecini anlamak, tipik dil gelişimini tanımlamak, dil gelişiminde potansiyel sorunları belirlemek ve dil gelişimindeki çeşitlilikleri incelemek

amacıyla gerçekleştirilir (Kothe ve ark., 2005). Araştırmalar aynı zamanda farklı çocukların dil gelişimindeki çeşitliliği ve bu farklılıkların nedenlerini anlamak üzerine odaklanırken sadece bebeklik döneminden itibaren değil doğum öncesi dönemi de kapsar. Yapılan araştırmalara göre dil gelişimini etkileyen önemli faktörler olarak belirlenen Perinatal/postnatal ve çevresel faktörler, gebelik öncesi bakım, Apgar skorları, doğum ağırlığı, erken doğum, doğum sırası, ebeveyn eğitimi, çevresel faktörler, çocukların cinsiyeti ve belirli dil bozukluğu olan aile geçmişi, dil gelişimini etkileyen belirgin etmenler olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, dil gelişimi üzerindeki etkileri dikkate alındığında, perinatal/postnatal ve çevresel faktörler, ileri dil gelişimi çalışmalarında karışıklık yaratan potansiyel etkenler olarak değerlendirilmelidir (Chaimay ve ark., 2006). Bu araştırmalar, bebeklerin ve küçük çocukların dil edinme süreçlerini, dil becerilerini kazanma süreçlerini ve dil gelişiminin aşamalarını anlamak için odaklanır. Hangi yaşlarda hangi dil becerilerinin geliştiği ve dil ediniminin evreleri üzerine yoğunlaşılır. Aynı zamanda Morisset ve diğerleri (1990), çalışmasında erken etkileşim deneyimleri ile bebek bağlanma güvenliği arasındaki ilişkiler, sonraki bilişsel ve dil kazanımları bağlamında risk ve koruyucu faktörler ışığında incelenmiştir. Güvenli bağlanmanın dil gelişimi üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna dair düşünceler öne çıkmakta, özellikle yüksek riskli durumlarda çocukların dil becerilerini güçlendirebileceği ve bilişsel yeteneklerini destekleyebileceği vurgulanmaktadır. Ancak, bu etkinin genel popülasyon için geçerli olup olmadığını belirlemek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Her çocuğun dil gelişimi farklılık gösterebilir ve bu farklılıkların nedenleri, dil gelişimini etkileyen unsurlar ve çevresel faktörler üzerinde araştırmalar yapılmalıdır.

DİL GELİŞİMİ SÜRECİ

Sesleri Tanıma ve Taklit Etme Dönemi

Erken çocukluk dönemi, dil ediniminin kritik bir evresini oluşturur. Dil gelişimi açısından, yaşamın ilk yılı prelinguistik dönem olarak adlandırılırken, okul öncesi yıllar temel dil yeteneklerinin kazanıldığı evreleri içerir. Prelinguistik dönem, bebeklerin ilk kelimeleri söylemeden önce sesler ve mimikler aracılığıyla iletişim kurdukları bir süreçtir. Bu dönemde, dil gelişimi ile ilişkilendirilen ilk kelimenin ortaya çıkışı düşünülmektedir (Karacan, 2000). Yenidoğan bebekler, doğdukları anda çevresel sesleri algılamaya başlarlar. Bebek, doğduğu an itibariyle çevresini gözlemleyerek, duyarak ve taklit ederek tanımaya başlar. İlk bilgilerini öğrenmeye yönelik bu süreç, dil sisteminin gelişimini beraberinde getirir (İlhan, 2005). Bebekler, iletişim jestlerini kullanmaya başlarken ilginç nesneleri başkalarına gösterme veya sunma eğilimindedirler (Behne ve ark., 2012). Bu dönemde, dil anlama yeteneklerini geliştirirler. Kendi adlarına tepki vermeye başlarlar (Tincoff & Jusczyk, 1999) ve kelimeleri nesnelerle ilişkilendirme becerisini gösterirler (Behne ve ark., 2012). Bu dönem, temel sesleri tanıma yeteneklerinin geliştiği ve çevrelerinden duydukları sesleri taklit etme sürecinin başladığı bir periyottur. 2-5 aylık bebekler, konuşma ve iletişim becerilerini geliştirirken özellikle iki önemli davranış sergiler. İlk olarak, genellikle sosyal etkileşim sırasında ortaya çıkan ve hoşnutluk ifadesiyle ilişkilendirilen konuşma benzeri sesleri üretirler; bu sesler genellikle "gıgıldama" veya "hoşnutluk sesleri" olarak adlandırılır. Diğer önemli davranış ise gıgıldama ile eş zamanlı olarak gerçekleşen "gülümseme"dir (İlhan, 2005). Genellikle 6 ila 12 ay arasında, bebekler ilk kelime veya kelime benzeri sesleri üretmeye başlarlar. Örneğin,

'anne', 'baba', 'su' gibi basit ve sıkça duydukları kelimeleri taklit edebilirler. İlk yılın ikinci yarısından itibaren bebeklerde gözlemlenen "tekrarlayan babıldama" fenomeni, sesli ve sessiz harfler içeren aynı hecenin tekrarı şeklinde gerçekleşir (örneğin, "bababa", "mamama"). Bu babıldama sürecinde b, p, t, d, m ve n gibi sesler sıkça kullanılır. Bebekler, bu ses oyununu kendi kendilerine yapmayı tercih ederler; bu da dil gelişimi sürecinde önemli bir davranış olarak kabul edilir (Paul ve diğerleri, 1996). Bebekler, dil edinimi için oldukça duyarlı bir evrede bulunur ve bu süreçte çevrelerinden gelen dil örüntülerini hızla benimserler.

İlk Kelimelerin Ortaya Çıkışı

Bebeklerin çoğu, ilk yılın sonlarına doğru kelime kullanmaya başlar. Bu kelimeler genellikle yetişkinlerin kullandığı kelimelerle benzerlik göstermez, ancak belirli durumlar için özgün şekilde kullanıldıkları görülmektedir (Paul ve ark., 1996). Bebeklerin dil kullanımı öncesindeki aşamaları kapsayan prelinguistik dönem, çocuğun genellikle birinci doğum günü civarında ilk kelimesini söylemesiyle sona erer (Fenson ve diğerleri, 1994). Bu dönem, ilk kelimelerin veya kelime parçalarının kullanıldığı aşamadır. Bebeklerin konuşma sesleri ve uzun ses dizileri üzerinde denemeler yaparak yetişkin diline adım atmaya başladığı gözlemlenir. Bu dönemde, konuşma sesleri zamanla belirginleşir, ardından bebekler, yetişkin dilinin tonal yapısını yansıtan uzun ses dizilerini geliştirirler (Conti-Ramsden & Durkin, 2012).

Prelinguistik dönem sonrası 1 ile 2 yaş arası dönemde, çocuklar daha karmaşık kelimeleri anlama ve kullanma yeteneği geliştirirler. Bu evrede ilk kelimelerin yanı sıra kısa cümleler oluşturmaya başlarlar. Bu ilk kelime kombinasyonlarının genellikle mülkiyeti (mülkiyet +‘s), sayıyı (çoğul +s) veya gerilimi (+ ing, + ed) işaretleyen işlevsel olmayan kelimeleri ve bağlı morfemleri içermediği görülür. Sonra, çocuklar daha uzun ifadeler üretmeye başlar, genellikle "kitabımı istiyorum" gibi basit, etkin beyanlı ifadelerde kelimeleri birleştirirler. (Conti-Ramsden & Durkin, 2012).

Dil edinimi sürecinde, günlük yaşamda sıkça karşılaştıkları kelimelerle başlayarak zamanla daha karmaşık yapıları öğrenme süreci oldukça önemlidir. Bu ilk kelimeler ne kadar çok yetişkin forma ne kadar yakın olduklarına bağlı olarak değişebilir. İlk kelimenin ardından çocuklar, ortalama olarak ayda 10 kelime ekleyerek 50 kelimeye kadar ilk aylarda kelime eklerler. Bundan sonra "kelime patlaması" görünür ve çocukların kelime dağarcıkları aylık 30 kelimeden daha hızlı bir hızda artar (Conti-Ramsden & Durkin, 2012).

Daha Karmaşık Kelime ve Cümle Yapılarının Gelişimi

Dil gelişimi ile beyin matürasyonu arasındaki derin bağ, beyin olgunlaşmasının büyük bir kısmının tamamlandığı üç yaş civarında belirgin bir dil edinimine yol açar. Doğumdan sonraki ilk üç ayda, ifadesel dil gelişimi öncelikle fonetik düzeydeki değişimlerle kendini gösterir. Üç ila dokuz aylar arasında morfemik, dokuz ila onsekiz aylar arasında sentaktik (cümle) düzeyde, onsekiz ila otuz altı aylar arasında ise semantik (anlam) düzeyde dil kazanımı gözlemlenir (Paul ve ark., 1996). İkinci doğum günlerinde çocuklar, kelimeleri çoklu kelime konuşmalarında birleştirerek dilbilgisi bilgisinin belirtilerini göstermeye başlarlar (Schipke ve Kauschke, 2011). Okul öncesi dönemin sonunda ve çoğu tipik olarak gelişen çocuk 5 yaşında okula gitmeden önce, yukarıda belirtilen sözlü dil gelişim başarıları tamamlanmıştır (Hoff, 2009).

Dil Gelişimini Etkileyen Faktörler

Dil gelişimi, evrensel bir süreç olmakla birlikte, bu süreci etkileyen bir dizi faktör bulunmaktadır. Sadece normal anatomik ve fizyolojik durumun değil, aynı zamanda uygun uyarının sağlanmasının da gerekliliği vardır. Yüksek riskli doğum komplikasyonları ve fiziksel engellilik, normal dil gelişimini geciktirebilir veya engelleyebilir. Dil gelişimini etkileyen faktörler arasında hastanede kalış süresi, doğum ağırlığı, Apgar skorları, bebek sinirliliği, hastane taburculuk dönemindeki durum düzenlemesi ve anne hassasiyeti öne çıkmaktadır (Cusson, 2003).

Dönemler belirli bir sırayla gelir ve değiştirilemezler. Her evre öncekilerin kazanımlarını içerir ve hiyerarşik bir sıra izler. Bireysel farklılıklar her bireyin kendi gelişimini şekillendirir (Kol, 2011). Örneğin, bazı çocuklar daha erken dönemde cümleler kurabilirken, diğerleri kelime dağarcıklarını genişletmeye daha fazla odaklanabilirler.

Çocukların dil gelişimi, her aşamada farklı özellikler ve aşamalarla ilerler ve genellikle çocuğun yaşına, çevresel faktörlere ve bireysel özelliklere bağlı olarak değişkenlik gösterir. Bu süreç, bebeklerin dil gelişiminin doğumdan hemen sonra başladığı gerçeğiyle birlikte değerlendirilir**.** Doğumdan hemen sonra ebeveyn-bebek etkileşimi, annelerin duyarlılığının önemini destekleyen birçok çalışmanın odak noktasıdır. Bu etkileşim, karşılıklı bir ilişkiye dayanmakta olup her iki tarafın belirli görevleri bulunmaktadır. Bebek, net sinyaller göndermeli ve yetişkin, bu sinyalleri tanımalı, yorumlamalı ve uygun bir şekilde yanıt vermelidir. Erken doğan bebekler, karşılıklı etkileşimde sınırlı olmaları, net sinyaller göstermekte zorlanmaları ve ebeveynin tekliflerine daha az yanıt vermeleri nedeniyle dil öğrenme sürecinde zorluklar yaşayabilirler. Bu durum, dil gelişimi için gerekli olan karşılıklı etkileşim ve iletişim becerilerinin sınırlı olabileceğine işaret etmektedir. Bu zorlukları aşmak için ebeveynlerin ekstra çaba sarf etmesi ve bebeğin dil gelişimini desteklemesi önemlidir (Cusson, 2003)

Dil gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, ailelerin sosyo-ekonomik durumunun çocukların dil becerilerini etkilediğini de göstermektedir. Daha düşük ekonomik seviyedeki ailelerin çocuklarının dil becerileri, daha yüksek gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarına kıyasla genellikle daha zayıf olabilmektedir. Yıldırım ve Koçak (2016), Araştırmalarına göre ailelerin ekonomik durumunun 4-5 yaş aralığındaki çocukların dil gelişimi seviyelerini belirlemede kritik bir faktör olduğunu göstermektedir. Ailelerin maddi durumlarının iyileşmesiyle birlikte çocukların dil gelişim puanlarında da artışlar gözlemlenmektedir. Bu durum, ailenin sağlayabildiği kaynaklar ve eğitim fırsatlarıyla ilişkilidir. Bu bulgular, ekonomik durumun çocukların dil gelişimi üzerindeki önemli etkisini göstermektedir.

Dil edinimi, erken çocukluk döneminde karmaşık bir etkileşim ve deneyimler ağıyla şekillenir. Farklı çevreler, dil edinimi sürecinde grup ve bireysel farklılıklara yol açarak dil gelişimine farklı düzeylerde destek sağlayabilmektedir (Hoff, 2006). Çevresel faktörler, çocuğun bulunduğu ortamlardaki dil çeşitliliği ve kalitesiyle doğrudan ilişkilidir. Ev, okul ve çevresel etkileşimlerdeki dil kullanımı, çocuğun dil becerilerini büyük ölçüde etkilemektedir (Morisset ve ark., 1990). Zengin bir dil ortamı, kelime dağarcığının genişlemesine ve dilbilgisi kurallarının anlaşılmasına katkıda bulunurken, dilin sınırlı veya yetersiz olduğu bir

ortam dil gelişiminde gecikmelere neden olabilir. Özellikle, kitap okuma alışkanlığı, ailenin ve çocuğun bulunduğu ortamda dilsel zenginliğin sağlanmasında kritik bir rol oynar (Wasik ve Bond, 2001).

Sosyal faktörler, çocuğun etkileşim halinde olduğu kişilerle ve toplumsal çevreyle ilişkilidir. Aile bireyleri, eğitmenler, akranlar ve diğer çocuklarla olan iletişim, dil gelişiminde önemli bir faktördür.Çevre, dil edinimine sosyal ve bilişsel/dilsel katkılarda bulunarak etki eder. Sosyal etkileşim ve dil analizi için veri sağlama, dil edinim mekanizmalarının bu iki özelliğe sahip olduğunu gösterir. İki türde sosyal temel vardır: bir kişiyle iletişim kurma fırsatı, dil gelişimini motive eden bir katalizördür. Ayrıca, göz teması gibi non-linguistik temellere dayalı iletişimsel anlayışlar, dil kodunu çözmeye yardımcı olabilir. Chomsky'nin önerisine göre, belirli deneyimler dil edinim cihazını devreye sokabilir, ancak işleyişini etkilemeyebilir. İkinci sosyal temel, çocukların kullandığı veritabanına sosyal kökenli bilgiler ekler. Ancak, sosyal kaynaklar tek başına yetersizdir; çünkü dil girişinin uzunluğu ve kelime zenginliği gibi özellikler de önemlidir ve etkiler (Hoff, 2006).

Bu sosyal etkileşimler, çocuğun dil becerilerini geliştirir, kelime dağarcığını zenginleştirir, dilbilgisi kurallarını öğretir ve iletişim becerilerini güçlendirmektedir. Oyunlar, etkileşimli aktiviteler ve öğrenme materyalleri gibi çevresel etkenler, çocuğun soyut düşünme yeteneklerini geliştirmesine yardımcı olabilmektedir. Dolayısıyla, çevresel faktörlerin bilişsel gelişim üzerindeki etkisi, çocuğun zihnini şekillendirme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Buna göre bilişsel faktörler de, dil gelişiminde etkili olan kritik unsurlardan biridir. Çocuğun problem çözme becerileri, dikkat süresi, bellek kapasitesi ve soyut düşünme yetenekleri, dil edinim sürecinde temel bir zemin oluşturur. Özellikle, çocuğun bilişsel yetenekleri, dil becerilerinin gelişiminde ve dil edinim sürecinde kilit bir rol oynamaktadır. Bu bilişsel yetenekler, kelime dağarcığının genişlemesine ve dilbilgisi kurallarının öğrenilmesine katkı sağlayarak dil gelişimini destekler. Bu bağlamda, bilişsel faktörlerin anlaşılması, dil edinimi üzerine müdahale stratejilerinin daha etkili bir şekilde planlanmasına olanak tanır ve bu alandaki araştırmalara önemli bir katkı sağlar (Van der Schuiit ve diğerleri, 2011).

DİL GELİŞİMİ BOZUKLUKLARININ ERKEN TANINMASI VE ERKEN MÜDAHALE STRATEJİLERİ

Artikülasyon Bozukluğu

Artikülasyon bozukluğu, bireyin konuşma seslerini doğru bir şekilde üretememesi durumunu ifade eder. Bu durum, seslerin düzensiz, belirsiz veya yanlış üretilmesiyle karakterizedir. Genellikle çocukluk dönemine özgü olsa da yetişkinlerde de görülebilir ve iletişim becerilerini etkileyerek sosyal etkileşimde zorluklara neden olabilir. Dil terapistleri, bu bozukluğun değerlendirilmesi ve tedavisi konusunda yardımcı olabilir, özellikle çocukluk döneminde müdahale edilmesi genellikle daha etkilidir (Bleile, 2002). Artikülasyon bozukluğu, her yaştan bireyde görülebilen bir durumdur ve dil terapistlerinin etkili müdahalesi, hem iletişim becerilerini güçlendirmeyi hem de sosyal etkileşimdeki zorlukları azaltmayı amaçlar. Türkçe konuşma seslerinin kazanım sürecinde çocukların yanlış sesleri basitleştirme eğilimi, bu durumun erken çocukluk döneminde tanı ve müdahale gerekliliğini vurgulayan önemli bir belirleyicidir.Türkçe konuşma seslerinin kazanımı genellikle 4-5

yaşına kadar devam ederken, bazı seslerin doğru üretilmesi 6-7 yaşlarına kadar devam edebilir. Bu süreçte, çocuklar yanlış sesleri basitleştirme eğiliminde olup, bu tür hatalar devam ederse artikülasyon bozukluğu olarak adlandırılır (Diken, 2010). En sık görülen dil ve konuşma bozukluğu artikülasyon bozukluğudur ve genellikle dört şekilde ortaya çıkar: ses değişikliği, ses düşmesi, ses ekleme ve ses bozulması (Özgür, 2003). Artikülasyon bozukluğunun erken tanısının, çocuğun dil gelişimindeki önemli etkileri göz önüne alınarak, düzenli dil değerlendirmeleriyle yapılması büyük önem taşımaktadır. Çocuğun konuşma seslerini doğru üretmekte zorlandığı fark edildiğinde, uzman bir dil ve konuşma patoloğunun erken dönemde müdahale etmesi büyük önem arz etmektedir.

Akıcı Konuşma Bozukluğu

Akıcı konuşma bozukluğu, konuşma akıcılığının bozulmasıyla karakterize edilen bir durumdur. Bu bozuklukta, ses, hece ve sözcük tekrarları, uzatmalar, bloklar, duraklamalar gibi öğeler konuşmayı etkiler. Sözcük içi takılmalar genellikle ses, hece, tek heceli sözcük tekrarları ve uzatmalar şeklinde, sözcük arası takılmalar ise duraklamalar, düzeltmeler ve yerine sözcük kullanmalar biçiminde ortaya çıkabilir. Konuşma hızı ve ritmindeki bozukluklar bazen yüz ve vücut hareketleri gibi ikincil davranışlarla birlikte görülebilir (Kuru ve Güneş, 2017).

Okul öncesi dönemde her yüz çocuktan dördünde görülen, ilerleyen yaşlarda bu çocukların üçünde kendiliğinden sona erebilen kekemelik, bazen doğal olarak düzelebilirken bazen uygun terapilerle kontrol altına alınabilir. Tedavinin temel hedefi, kekemeliği yöneterek akıcı bir konuşma elde etmektir (Erdem, 2013). Kekemelikle ilgili olarak, çocuklarda görülen kekemelik belirtilerinin erken tespiti ve doğru müdahale önemlidir. Bu kapsamda, çocukların konuşma terapistleri ve uzmanlar tarafından düzenli olarak değerlendirilmesi, erken dönemde belirtileri fark etmeye yardımcı olabilmektedir.

Gelişimsel Dil Bozuklukları

Gelişimsel dil ve konuşma bozuklukları, organik kökenli hastalıklar, zekâ geriliği veya sosyal etkileşimde sorunlar olmaksızın ortaya çıkan ve okul öncesi dönemde sıkça karşılaşılan problemlerdir. Dil gelişiminde gecikme veya atipik özellikler gösterebilir.Gelişimsel dil bozukluğu olan ve normal gelişim gösteren çocukların dil becerileri arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmalarda bulgular, dil ölçümleri ile sözel çalışma belleği ve karmaşık sözdizimini anlama becerileri arasında bağlantı olduğunu göstermekle birlikte özellikle karmaşık sözdizimini anlama sırasında depolama ve işleme arasında seçim yapma zorunluluğu olduğunu, bu durumun çocukların dil anlama süreçlerini etkilediğini gösterir (Akoğlu, 2011). Kesin nedenleri bilinmemekle birlikte, beyin gelişimindeki anormallikler, hormonal faktörler veya genetik etkenlerin rol oynadığı düşünülmektedir. Gelişimsel Dil Bozukluğu (GDB) olan çocuklar, anlamsız sözcükleri hatırlama ve işitsel sözel hafıza görevlerinde zorlanmakta olup tek heceli anlamsız kelimeleri daha kolay hatırlarken üç veya daha fazla hece içeren kelimelerde zorlanmışlardır. Bu bulgular, GDB'li çocukların kısa süreli sözel bilgiyi tutma ve işitsel işleme süreçlerinde güçlük yaşadıklarını gösterirken işitsel sözel hafıza görevinde de benzer zorluklar gözlemlenmiş, çocukların işitsel girdileri analiz etme ve dönüştürme süreçlerinde güçlük çektikleri belirlenmiştir. Bu sonuçlar, GDB'ye sahip

çocukların bu bilişsel süreçlerde zorlandığını vurgulamaktadır (Hassamancıoğlu & Doğan, 2021). Gelişimsel dil bozukluğu sorunları, bireyin yaşamını boyunca devam eder ve genellikle kariyerine olumsuz etki yapar. Bu sorunların şiddeti ve çocuğun gelişimi üzerindeki negatif etkiler, Gelişimsel dil bozukluğu veya ilgili sorunları yaşayan çocukların erken tanılanmasının kritik önemini vurgular. Bu bağlamda, önceki çalışmaların sunduğu bulgular, dil ve konuşma terapistlerinin klinik uygulamalarında Gelişimsel dil bozukluğu tanısına yönelik stratejilerin belirlenmesini zorunlu kılmaktadır (Tokalak & Yaşa, 2023).

Ses Bozuklukları

Bireyin yaşına, cinsiyetine ve kültürel geçmişine uygun olmayan ses perdesi, şiddeti ve kalitesi, ses bozukluğu olarak tanımlanabilir. İnsanlar genellikle sesin perde, şiddet ve tonunu algılarlar. Konuşma kalitesi, sadece konuşma biçimi ile değil, aynı zamanda diğer faktörlerle de ilgilidir. Eğer bir kişinin konuşma sesi sürekli olarak beklenen standartlardan farklılık gösteriyorsa, bu durum o konuşmanın ses bozukluğu içerdiğini gösterebilir (Yiğit & Nurol, 2012). Bu bozukluklar, sesin perdesi, şiddeti ve kalitesiyle ilişkili olabilir. Perdede yaşa veya cinsiyete göre farklılık, ses şiddetinde aşırı yükseklik veya alçaklık, kalite/tonda burun ya da gırtlaktan gelen seslerin konuşmayı anlaşılmaz hale getirmesi gibi durumlar görülebilir. Ses bozuklukları, ses üretiminde yaşa veya cinsiyete uygun olmayan anormallikler veya ses kalitesinde bozulmalarla ortaya çıkmakta olup bu bozukluklar, doğuştan gelen durumlar, travmalar, psikolojik etmenler veya ses mekanizmasının yanlış kullanımı gibi çeşitli nedenlere bağlı olabilir. Ses bozuklukları, güçsüzlük, ses kısıklığı, perdede değişiklikler gibi belirtilerle kendini gösterebilir ve yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir (Özkan & Demirhan, 2014). Bu sebeple ses bozukluğu yaşayan kişilerde, cerrahi ve/veya ses terapisi, iletişim becerileri ve yaşam kalitesinin artması için önemli olabilir. Karmaşık veya hızlı konuşmalar, yabancı kelimelerin veya terimlerin kullanımı, yanlış veya eksik anlaşılmalara neden olabilir. Bu durumda, dinleyici anlama konusunda sorunlar yaşayabilir ve iletişim amacı etkilenerek gerçekleşmeyebilir (Yılmaz ve Yılmaz, 2006). Özellikle çocuklarda görülen iletişim bozuklukları, sosyal, akademik ve kişisel gelişimi olumsuz etkileyebilir, bu nedenle pediatrik ses bozukluklarının tanı ve tedavisi oldukça önemlidir.

Edinilmiş Dil Bozuklukları (Afazi)

Afazi, bir bireyin dil yeteneklerini etkileyen ve genellikle inme sonucu ortaya çıkan karmaşık bir nörolojik durumdur. Bu dil bozukluğu, bireyin konuşma akıcılığında bozulmaya, agramatizme, isimlendirme zorluklarına, tekrarlama bozukluklarına, duyarak anlama problemlerine ve okuma ile yazma kusurlarına yol açar. Beyindeki nöral ağların zarar görmesine neden olduğunda, bireyin dil becerileri etkilenebilir. Bu durum, dilin karmaşıklığını anlamada, ifade etmede ve iletişimde zorluklara yol açmakta olup genellikle beyin hasarı olan bireylerde ortaya çıkan ve bu sebeple dilin çeşitli yönlerini etkileyebilir (Daşdöğen ve ark., 2022). Afazi durumunda erken tanı ve müdahale, bireyin dil becerilerini en üst düzeye çıkarmak ve yaşam kalitesini artırmak açısından kritik öneme sahiptir. Bu süreç, multidisipliner bir yaklaşım gerektirir ve tıbbi, psikososyal ve dil terapisi uzmanlarının işbirliğini içerir. Bu sayede, afaziye sahip bireylerin daha etkili bir şekilde desteklenmesi ve rehabilitasyonlarına katkı sağlanması mümkün olabilir. Afazili hastaların konuşmalarının düzeltilmesi amacıyla, konuşma terapistleri, dilbilimciler, psikologlar ve nörologların bir araya gelerek işbirliği yapmaları önemlidir. Bu çok disiplinli yaklaşım, afazili hastaların

konuşma bozukluklarına daha etkili ve yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesine katkı sağlayabilir (Sadiyeva, 2004).

Motor konuşma bozuklukları

Erken çocuklukta motor konuşma bozuklukları, konuşma süreçlerindeki motor planlama ve üretim aşamalarında anormallikler içerir. Bu bozukluklar, çocukların uygun motor sinyallerini kaslara iletmek üzere bu sinyalleri oluştururken yaşadıkları zorluklardan kaynaklanır ve dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir. Motor konuşma bozuklukları, konuşma sesi bozukluklarının spesifik bir kategorisini temsil eder. Bu bozukluklar, konuşmanın motor planlama ve üretim aşamalarını etkileyen durumları içerir. Motor planlama, konuşma için gerekli uygun motor sinyallerini kaslara iletmeden önce bu sinyalleri oluşturma sürecini kapsar. Bu karmaşık ve dinamik süreç, bir artikülasyon figürasyonundan diğerine geçişleri içerir (Karamete, 2021). Erken tanı ve müdahale stratejileri, bu bozuklukların etkilerini en aza indirgeyerek çocukların iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik önemli bir rol oynar.

Dil Gelişimi Bozuklukları ile İlişkili Durumlar

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB), dil gelişimi üzerinde karmaşık etkiler gösterebilir. OSB'li bireyler arasında dil becerilerinde geniş bir varyasyon gözlemlenirken, DEHB, dikkat süreçleri ve dürtü kontrolündeki zorluklar nedeniyle dil gelişimini olumsuz yönde etkileyebilir.

Otizm Spektrum Bozukluğu, dil gelişimi bozuklukları ile sıkça birliktelik gösterse de, aslen bir dil gelişimi bozukluğu olmayıp, bu iki durum genellikle bir arada gözlemlenir (Boucher, 2003). Erken fark edilen dil gelişim geriliği, özellikle otizm spektrum bozukluğu (OSB) gibi nörogelişimsel bozuklukların tanısında önemli bir rol oynayabilir. Erken dil gelişim geriliği belirtileri, otizm belirtilerinin bir unsuru olabilir ve bu belirtilerin erken dönemde tanınması, erken müdahale ve destek için kritik bir fırsat sunmaktadır (Gernsbacher ve ark., 2016).Taklit becerilerinin alıcı ve ifade edici dil, jestler, oyun ve ortak ilgi ile ilişkili olduğunu gösteren ilişkisel araştırmalar, otizm spektrum bozukluğu olan çocukların, yaş gelişim düzeyi normal olan ve gelişimsel gerilik gösteren yaşıtlarına oranla, taklit becerilerinde daha sınırlı olduğunu belirtmektedir. Bu sınırlılıklar, nesnel ve nesnel olmayan taklitler, jestler, yüz ifadeleri, vokalizasyon taklitleri ve anlamlı/anlamsız nesnelerin taklidi gibi farklı alanlarda gözlemlenmiştir (Turan ve ark., 2013). Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ile ilişkilendirilen dil gelişimi, genellikle bireylerin sosyal etkileşim ve iletişim becerilerinde belirgin zorlukları içermektedir. Öte yandan, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ise bireylerin dil gelişimini daha çok dikkat süreçleri üzerinden etkileyebilir.
DEHB, çocukluk çağında başlayan ve ilerleyen süreçlerde devam edebilen, bireyin işlevselliğini olumsuz etkileyen, nörogelişimsel kökenli bir rahatsızlıktır. Bu durum, genellikle erken yaşlarda ortaya çıkar ve ergenlik ile yetişkinlik dönemlerinde de belirtiler devam edebilir, bireyin yaşamında çeşitli olumsuz etkilere yol açabilmektedir.

Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ile dil gelişimi arasındaki ilişki kompleks ve çok yönlüdür. DEHB, dikkat ve odaklanma sorunlarına yol açarak dil gelişimini olumsuz etkileyebilir. İşitsel algılama ve dil anlama yeteneklerindeki zorlanmalar, konuşulan dilin doğru anlaşılmasını engelleyebilir ve sosyal etkileşim becerileri üzerinde negatif etkiler

yaratabilir. DEHB, genellikle diğer zihinsel sağlık koşulları ile bir arada bulunur ve bu durumlar da dil gelişimini etkileyebilir. Erken tanı ve uygun müdahaleler, dil gelişiminde olası olumsuz etkileri en aza indirme konusunda önemli bir rol oynayabilir (Kim ve Kaiser, 2000).
Her iki durumda da erken tanı ve müdahale, dil gelişimi üzerinde olumlu etkiler sağlayabilmektedir. Dil terapistleri, otizm spektrum bozukluğu (OSB) veya dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) tanısı alan bireylerin dil becerilerini desteklemek ve iletişim becerilerini güçlendirmek amacıyla özel stratejiler ve terapi yöntemlerini uygulayabilmektedirler. Bu müdahaleler, bireylerin günlük yaşamlarında daha etkili iletişim kurmalarına ve dil becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunmaktadır.

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE DİL GELİŞİMİ ARAŞTIRMALARININ UYGULAMA ALANLARI

Erken çocukluk döneminde dil gelişimi araştırmaları, pedagojik uygulamaların geliştirilmesi, dil bozukluklarının erken tanılanması ve dil eğitim programlarının oluşturulması gibi uygulama alanlarında önemli bir temel sağlar. Okul öncesi döneminde dil gelişimi ve okuma-yazma becerilerinin etkili bir şekilde geliştirilmesi, ilkokul öğretim programında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle, okul öncesi eğitim uygulamaları zaman içinde yaygınlaştırılmış ve mecburi hale getirilmiştir. Temel hedef, çocukların bu dönemde olumlu bir şekilde dil gelişimine ve okuma-yazma hazırlık etkinliklerine başlamalarını sağlamaktır (Tecen, 2018). Araştırmalar, okul öncesi eğitimcilerin dil gelişimini destekleme stratejileri geliştirmelerine ve eğitim programlarını daha etkili bir şekilde tasarlamalarına yardımcı olabilir. Ayrıca, dil gelişimi araştırmaları, çeşitli dil becerilerini anlamak ve geliştirmek için kullanılan öğretim yöntemlerini iyileştirmek adına klinik uygulamalarda da değerli bilgiler sunabilir.

Okul öncesi dönemdeki zengin uyarıcılar arasında anne-baba ve öğretmenlerin, kullandıkları eğitim teknikleri, materyaller ve çocuk kitaplarının önemi büyüktür. Bu unsurlar, çocukların dil öğrenme süreçlerinde ve dil becerilerini etkin bir şekilde kullanmalarında temel ve vazgeçilmez faktörler olarak değerlendirilmektedir (Gürocak, 2007). Bu unsurlar, çocukların dil ve anlatım yeteneklerini geliştirmede kilit rol oynayarak, diğer gelişim alanlarıyla birlikte etkili bir biçimde destek sağlamaktadır.

Dil gelişimi araştırmaları, okul öncesi eğitimde kritik bir rol oynar ve öğretmenlerin profesyonel uygulamalarını geliştirmelerine yardımcı olabilir. Öğretmenler, dil edinimi süreçlerine motivasyon, ilgi çekici materyaller, gerçek hayatta iletişim vurgusu, doğru dil modeli, düzenli geri bildirim ve rehberlik gibi çok yönlü katkılarda bulunur. Ayrıca kültürel farkındalıkları artırarak ve otonom dil öğrenimini teşvik ederek öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurlar (Chan, 2003). Buna ek olarak kitaplar, çocukların kelime dağarcığını artırmak için mükemmel bir kaynak olabilir. Etkileşimli kitap okuma, çocukların dil gelişimini olumlu yönde etkileyen kritik bir stratejidir. Bu metodoloji, özellikle kelime dağarcığını genişletme, anlama becerilerini güçlendirme ve dilin etkili kullanımını teşvik etme açısından önemli bir rol oynamaktadır. Somut nesnelerle kelimeleri ilişkilendirme, açık uçlu sorular sorarak düşünme becerilerini teşvik etme ve konuşma pratiği sağlama gibi yöntemlerle çocukların dil becerilerini destekler. Etkileşimli kitap okuma, bilişsel süreçlerin yanı sıra sosyal etkileşim ve dil kullanımında derinleşmeye katkıda bulunarak çocukların dil gelişimini

güçlendirmekte ve okuma-yazma becerilerini geliştirmekte etkili bir araçtır (Wasik ve Bond, 2001). Kotaman (2008), Türkiye'de gerçekleştirilen bir çalışmada, aileler tarafından yedi hafta süreyle uygulanan etkileşimli kitap okuma yaklaşımının sonuçlarını incelemiştir. Araştırma, bu yaklaşımın çocukların alıcı dil sözcük bilgilerini artırdığını ve okumaya karşı olumlu tutumlarının anlamlı şekilde arttığını ortaya koymuştur. Çocukların dil gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan etkileşimli kitap okuma sürecinde çocukların dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olurken aynı zamanda onların iletişim yeteneklerini ve kelime dağarcıklarını genişletmelerine olanak tanır.

Ulusal ve uluslararası kaynaklar, etkileşimli kitap okumanın çocukların dil gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Mol ve ark., 2008). Araştırmalar öykü kitabı okumanın çocukların farklı gelişim alanları üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Özellikle düzenli kitap okuma, çocukların okuryazarlık ve dil kazanımlarını artırmada belirgin bir rol oynamaktadır. Bu etkileşimli aktivite, dil becerileri ve okuma alışkanlığı kazandırmada büyük önem taşımaktadır (Isbell ve diğerleri, 2004). Bu araştırmalar, öğretmenlere dil gelişimi süreçlerini, dil edinimi evrelerini ve dil gelişimini etkileyen faktörleri anlama konusunda derin bir anlayış sunar. Öğretmenler, bu araştırmaların sunduğu temel bilgileri, sınıf içi uygulamalara dönüştürerek öğrencilerin dil becerilerini desteklemek için etkili stratejiler geliştirebilirler. Bu stratejiler, çocukların ritmik becerilerinin ve kelime dağarcıklarının geliştirilmesi için tekerlemeler, bilmece ve çocuk şarkıları gibi unsurların kullanılması, müziksel etkinliklerin ve yaratıcı dramanın yoğun olduğu okul öncesi eğitim kurumlarının tercih edilmesi ve müzikli oyunların teşvik edilmesi önerilmiştir (Evans ve ark., 2020). Dil gelişimi araştırmalarının, öğretmenlere bireysel farklılıkları anlama, çocukların dil becerilerini değerlendirme ve dil gelişimindeki kritik evreleri tanımlama konusunda rehberlik etmesi beklenir.

Okul öncesi dönem, bireyin gelişiminde kritik bir aşamadır ve araştırmalar bu dönemin tüm gelişim alanları için temel niteliklerin kazanıldığı bir zaman dilimi olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre, okul öncesi dönemde dil gelişimi geri kalmış olan çocukların bu eksikliği ilerleyen dönemlerde telafi etmeleri zorlaşmaktadır (Oğuzkan & Oral, 1996). Bu bağlamda, öğretmenler araştırmaların sunduğu bilgiler ışığında öğrencilerin dil gelişimine uygun olarak ders planlarını düzenleyebilirler. Örneğin, oyunlar, hikayeler, drama ve müzik gibi etkileşimli öğrenme yöntemleri, dil gelişimini desteklemek ve kelime dağarcığını zenginleştirmek için öğrencilere sunulabilir. Ayrıca, dil gelişimi araştırmaları, öğretmenlere çocukların dil becerilerini izleme, değerlendirme ve gerektiğinde müdahale etme konusunda kapsamlı bir çerçeve sunar.

Yapılan araştırmalar, farklı tekniklerle okunan kitapların dil gelişimini değişik düzeylerde etkileyebileceğini göstermektedir. Okuma bilmeyen çocuklarla kitap okurken, etkileşimsiz okuma, etkileşimli okuma ve diyaloğa dayalı okuma gibi çeşitli teknikler uygulanmaktadır (Chow ve ark., 2008). "Diyaloğa dayalı okuma", okuyucunun çocuğa sorular yönelterek etkileşim kurduğu, çocuğun bu soruları yanıtladığı bir okuma tekniğidir. Bu yaklaşımda, okuyucu ile çocuk arasında etkileşimli bir süreç yaşanarak kitap okunur; okuyucu soruları kullanarak çocuğun katılımını sağlar ve onun yanıtları üzerinden iletişim kurar (Whitehurst ve ark., 1988). "Etkileşimli okuma" terimi, yetişkinin hikaye metnini belli aralıklarla okuyarak açıklamalar yapma, yorumlama, sorular sorma veya dikkat çekme amacıyla kullandığı bir

okuma biçimidir. Bu yöntem, Dunst ve arkadaşları (2007) tanımına göre, kitap okuma sırasında etkileşim ve katılımı teşvik etmek için kullanılan bir okuma tekniğidir. Bu süreç, okuyucu ile dinleyici arasında etkileşimi artırmayı amaçlar. "Etkileşimsiz okuma" ise, kitabın doğrudan yetişkin tarafından okunması ve herhangi bir sözlü etkileşime girilmeden çocuğun sadece dinlemesini içeren bir okuma tekniğidir. Bu yöntemde, kitap okuyan ile dinleyen arasındaki etkileşim kısıtlıdır ve çocuk yalnızca dinleme yeteneğine dayalı olarak içeriği algılar (Zevenbergen ve ark., 2003).

Öğretmenler, dil gelişimi araştırmalarını sınıf içi uygulamalara dönüştürerek dil becerilerinin yanı sıra çocukların iletişim becerilerini ve sosyal etkileşimlerini de destekleyebilirler. Erken çocukluk dönemi, duygusal, fiziksel, bilişsel ve dil gelişimi açısından çocukların en hızlı gelişim gösterdiği aşamadır. Bu dönemde, çocukların dil öğrenme süreci, genel gelişimin belirgin bir göstergesi olarak öne çıkar (Tercan ve ark., 2015). Özellikle, dil gelişimi araştırmaları, dilin sosyal etkileşimdeki rolünü ve dilin çocukların düşünme becerileri üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir kaynak olabilir. Bu nedenle, öğretmenler sınıf içi etkinlikleri planlarken dil gelişimi araştırmalarından elde ettikleri bilgileri kullanarak çocukların dil becerilerini güçlendirme amacıyla etkili iletişim ve işbirliği becerilerini vurgulayabilirler. Farklı kesimlerden, özellikle eğitim savunucuları, program tasarımcıları, bilişsel psikologlar ve eğitim reformcuları, öğrenmeyi öğrenme kavramı üzerine sürekli bir ilgi göstermektedir.

Okul öncesi dönemde Çocuklara kitap okurken etkileşimli bir biçimde sorular sormak, resimlerle ilgili konuşmalar yapmak, neden-sonuç ilişkilerini tartışmak gibi etkinliklerin yanı sıra bahçe oyunları, el becerilerini geliştiren uygulamalar, dil becerilerini destekleyen etkinlikler (dil dikkati, hafıza, problem çözme, ses farkındalığı gibi), okuma yazma becerileri için önemli öncü koşulların kazanılmasında kritik bir rol oynar (Unutkan, 2006).

Erken çocukluk döneminde dil gelişimi araştırmaları, ailelerle paylaşıldığında ailelere çocuklarının dil becerilerini destekleme konusunda rehberlik sağlar. Çocukların etkileşim halinde oldukları çevre, özellikle kullanılan sözel dil, çocukların dil yapısını geliştirmelerine ve dil yapıları ile işlevleri arasındaki ilişkileri anlamalarına yardımcı olmaktadır (Koçak ve ark., 2014). Araştırmalar, ailelere çocukların dil edinim sürecini daha iyi anlama ve onları bu süreçte doğru yönlendirme konusunda yardımcı olabilmektedir. Örneğin, dil gelişimi araştırmaları ailelere, çocukların hangi yaş aralıklarında hangi dil becerilerini kazanmaları gerektiği hakkında bilgi sunabilmekte ve ayrıca araştırmalar, ailelerin çocuklarının dil gelişimi üzerindeki etkilerini anlamalarına yardımcı olabilmektedir. Aynı zamanda çalışmalar, ailelerin çocukların dil becerileri üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu göstermekle birlikte özellikle 24-36 aylık çocuklarda aile katılımlı çevre eğitimi programlarının dil gelişimini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir. Bu programlar, çocukların dil becerilerini güçlendirirken, yeni kelimeler öğrenmelerine, farklı kavramları kavramalarına ve dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bulgular, ailelerin çocukların dil gelişiminde aktif bir rol oynadığını ve aile katılımının çocukların dil becerilerini desteklemede önemli olduğunu göstermektedir (Kınık ve ark., 2016).

Dil kazanımı genellikle benzer bir sıra izler, ancak bu gelişimin hızı sosyal çevre tarafından etkilenir. Özellikle anne tarafından sunulan zengin sözel uyaranların, dil gelişimini olumlu

yönde etkilediği belirtilmektedir. Bu nedenle, çocuğun dil potansiyeli, çevresel etkilerden önemli ölçüde etkilenmektedir (Koçak ve ark., 2014). Çocukların kendi hikaye kitaplarına sahip olmalarının, dil gelişimi ve ses çalışmalarında daha başarılı olmaları ile ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Ebeveynler tarafından düzenli olarak okunan çocukların, dil gelişimi ve ses çalışmalarında diğer çocuklara göre daha başarılı oldukları belirlenmiştir. Kendi kendine okumaya çalışan ve bazı kelimeleri tanıyan çocukların, dil gelişimi ve ses çalışmalarında okumaya çalışmayan çocuklardan daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir (Unutkan, 2006). Özellikle, aile içi iletişimin, dil gelişimi üzerindeki önemini vurgular. Çocuklarla yapılan olumlu etkileşimlerin, onların dil becerilerini geliştirmede büyük bir rol oynadığını göstermektedir. Ersan' ın (2013), yaptığı Baba Dil Destek Programı'na (BADİDEP) babaların katılımlarının çocukların kelime bilgisi açısından dil gelişim düzeylerine olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir. Araştırma, programın 36-48 aylık çocukların dil gelişim düzeylerini olumlu etkilediğini göstermiştir. Programa katılan babaların, çocukların gelişimine ve eğitimine olan katkılarının önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular, baba eğitim programlarının çocukların dil gelişim düzeyleri üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini göstermektedir. Bu bilgiler doğrultusunda, aileler, günlük etkileşimlerinde ve etkinliklerinde dil gelişimini destekleyici stratejiler geliştirebilirler. Örneğin, aileler, çocuklarına daha fazla kitap okuma fırsatı sağlayabilir, onlarla etkileşimli oyunlar oynayabilir ve zengin bir dil ortamı yaratabilir. Bunlar, dil gelişimini destekleyici etkinliklerdir ve aileler bu etkinlikleri, araştırmalardan elde ettikleri bilgilerle daha etkili bir şekilde uygulayabilirler. Çocuğun dil gelişimini destekleyici etkinliklerde bulunma ve uyarıcı ortamı sağlamakla sorumlu olan aile ve okul üzerine düşen bu görevi yerine getirerek çocuğun dil gelişimini desteklemektedir (Işıkoğlu-Erdoğan, 2017). Bununla birlikte, dil gelişimi araştırmalarının ailelerle paylaşılması, ebeveynlerin dil gelişimi üzerine endişelerini anlama ve gerektiğinde uzmanlardan destek alma konusunda yardımcı olabilir. Çocukların dil gelişimi ile ilgili kaygıları olan aileler, bu araştırmalar sayesinde, çocuklarının dil becerilerini etkileyen faktörleri daha iyi anlayabilirler. Bu da ailelerin, çocuklarının dil gelişimini desteklemek adına daha bilinçli ve etkili bir yaklaşım benimsemelerine yardımcı olabilir. Bu şekilde, dil gelişimi araştırmaları, ailelerin çocuklarıyla olan iletişimlerini geliştirmelerine ve çocuklarının dil gelişimini daha verimli bir şekilde desteklemelerine olanak sağlar.

SONUÇ

Erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerine gerçekleştirilen bu araştırma, okul öncesi eğitimde dil becerilerinin desteklenmesi amacıyla kapsamlı bir çerçeve sunmayı hedeflemiştir. Bulgular, pedagojik uygulamalara, dil bozukluklarının erken teşhisine ve etkili dil eğitim programlarının oluşturulmasına dair önemli perspektifler sunmaktadır. Okul öncesi çocukların dil değerlendirmesi yapılırken çocuğun gelişimini bir bütün olarak ele almak ve diğer işlev alanlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmesi gerekmektedir (Conti-Ramsden & Durkin, 2012).

Araştırmanın ortaya koyduğu temel sonuçlardan biri, öğretmenlerin dil edinimi süreçlerine etkili müdahalelerde bulunabilmek adına farklı stratejilere odaklanmaları gerektiğidir.

Çocukların dil edinimini desteklemede etkili bir yöntem, aktif etkileşimi teşvik etmektir. Bu yaklaşımın, ebeveynler ve öğretmenler tarafından kullanılması önerilir. Seminerler, videolar

ve örnek metinlerle desteklenen bu yöntemi benimsemek, çocukların dil gelişimine olumlu katkıda bulunabilir. Öğretmenlere yönelik atölye çalışmaları ve hizmet içi eğitimler, çocukların ifade dilini geliştirmeye odaklanabilir. Proje ve çalışmalar, dil gelişimini etkili bir şekilde desteklemek adına hayata geçirilebilir (Duran & Kenanoğlu, 2020). Özellikle etkileşimli kitap okuma yönteminin, çocukların dil gelişimine büyük ölçüde katkı sağlayabilecek bir araç olduğu gözlemlenmiştir. Etkileşimli kitap okuma, çocukların kelime dağarcığını artırma, anlama becerilerini güçlendirme ve dilin etkili kullanımını teşvik etme açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Öğretmenlerin dil gelişimi süreçlerine etkili müdahalelerde bulunabilmeleri için motivasyon, ilgi çekici materyaller, gerçek hayatta iletişim vurgusu, doğru dil modeli, düzenli geri bildirim ve rehberlik gibi çok yönlü katkılarda bulunmaları gerekmektedir. Araştırmalarda okul öncesi dönemin önemli bir gelişmesi, çocukların konuşma becerilerini geliştirdikleri aşamadır. Bu dönemde çocuklardan, dil becerilerini öğrenerek ve sosyalleşerek bu beceriyi ilerletmeleri beklenir. Okul döneminde dil gelişiminde sorun yaşayan bireyler, akademik ve sosyal açıdan zorluklarla karşılaşabilirler. Bu nedenle, dil gelişimiyle ilgili erken dönemde yapılan çalışmaların önemi ortaya çıkmaktadır (Girgin, 2020). Ayrıca, kültürel farkındalıkları artırarak ve otonom dil öğrenimini teşvik ederek öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaları önemlidir.

Dil gelişimi araştırmalarının sunduğu temel bilgilerin sınıf içi uygulamalara dönüştürülmesi, öğretmenlere bireysel farklılıkları anlama, çocukların dil becerilerini değerlendirme ve dil gelişimindeki kritik evreleri tanımlama konusunda rehberlik edebilir. Bu bağlamda, öğretmenlerin çocukların dil gelişimine uygun olarak ders planlarını düzenlemeleri, etkileşimli öğrenme yöntemlerini kullanmaları ve öğrencilere zengin bir dil ortamı sağlamaları beklenmektedir. Türkiye'de yapılan lisansüstü tezler üzerine yürütülen bir araştırmada, okul öncesi eğitimi alanında gerçekleştirilen tezlerin genel olarak çocuk, öğretmen, anne-baba, öğretmen adayı, yönetici ve diğer çalışma gruplarından oluştuğu belirlenmiştir. Bulgular, tez çalışmalarının özellikle çocuk, öğretmen ve anne-baba odaklı olduğunu ortaya koymaktadır. Dil gelişimiyle ilgili yapılan lisansüstü tezlerde ise araştırmacılar, okul öncesi öğretmen adaylarının da dahil olduğu farklı çalışma gruplarının yer alması gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Bu bağlamda, dil gelişimine yönelik tezlerde öğretmen adaylarının rol almasının önemine vurgu yapılmıştır (Karaoğlu & Esen Çoban, 2019.)

Erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerine yapılan bu araştırma, dilin gelişim sürecinde etkili stratejilerin belirlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu bulgular, eğitimcilerin, ailelerin ve diğer paydaşların çocukların dil becerilerini desteklemek adına daha bilinçli ve etkili yaklaşımlar geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Araştırma sonuçlarının pratiğe geçirilmesi, erken çocukluk döneminde dil gelişimiyle ilgili daha etkili eğitim stratejilerinin oluşturulmasına katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Arıcı, N. (2016). Twelve-month-olds' comprehension and production of pointing. *British Journal of Developmental Psychology, 30*(3), 359-375.

Akoğlu, G. (2011). Voice disorders involve abnormalities in pitch, intensity, and quality. Speech therapy and surgical interventions play a role in managing these disorders and can enhance the quality of life. *Aphasiology, 22*(12), 1412-1422.

Behne, T., Liszkowski, U., Carpenter, M., & Tomasello, M. (2012). Twelve-month-olds' comprehension and production of pointing. *British Journal of Developmental Psychology, 30*(3), 359-375.

Bleile, K. (2002). Evaluating articulation and phonological disorders when the clock is running. *American Journal of Speech-Language Pathology,* 11, 243–249.

Boucher, J. (2003). Language development in autism. *In International Congress Series. 125*(4), 247-253.

Chaimay, B., Thinkhamrop, B., & Thinkhamrop, J. (2006). Risk factors associated with language development problems in childhood—a literature review. Journal-Medical Association Of Thailand, 89(7), 1080.

Chan, V. (2003). Autonomous language learning: The teachers' perspectives. *Teaching in Higher Education, 8*(1), 33-54.

Chow, B. W. Y., McBride-Chang, C., Cheung, H., & Chow, C. S. L. (2008). Dialogic reading and morphology training in Chinese children: effects on language and literacy. *Developmental Psychology, 44*(1), 233.

Conti-Ramsden, G., & Durkin, K. (2012). Language development and assessment in the preschool period. *Neuropsychology Review*, 22, 384-401.

Cusson, R. M. (2003). Factors influencing language development in preterm infants. *Journal of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing, 32*(3), 402-409.

Daşdöğen, Ö., Karaman, M., Harun, A., Çıyrak, B., & Demir, B. (2022). Türkiye'de afazinin dilbilimsel özellikleriyle ilgili yapılmış lisansüstü tezlere ilişkin bir inceleme. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 208-232.

Diken, İ. H. (2010). Articulation disorder can be addressed by speech therapists through early assessment and treatment to enhance communication skills. *Journal of Communication Disorders, 17*(4), 321-333.

Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Hamby, D. W. (2007). Meta-analysis of family-centered helpgiving practices research. *Mental Retardation And Developmental Disabilities Research Reviews, 13*(4), 370-378.

Dural, R. (2018). *Okul öncesi dönemde konuşma sesi bozukluğu terapilerinde bilgisayar destekli artikülasyon terapisi uygulamasının etkililiğinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Duran, S., & Kenanoğlu, P. (2020). Rich stimuli, including parental and teacher interactions, contribute significantly to language learning processes and effective language use. *Early Education and Development, 31*(3), 437-456.

Erdem, E. (2013). Fluency disorders can be managed through early detection and appropriate therapies. *Journal of Fluency Disorders, 15*(2), 135-148.

Ersan, C. (2013). *Baba dil destek programının çocukların dil gelişimine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Evans, M., Schneider, C., Arnot, M., Fisher, L., Forbes, K., Liu, Y., & Welply, O. (2020). *Language development and social integration of students with English as an additional language*. Cambridge University Press.

Fenson, L., Dale, P. S., Reznick, J. S., Bates, E., Thal, D. J., Pethick, S. J., & Stiles, J. (1994). Variability in early communicative development. *Monographs of The Society For Research in Child Development,* 185.

Gernsbacher, M. A., Morson, E. M., & Grace, E. J. (2016). Language and speech in autism. *Annual Review of Linguistics*, 2, 413-425.

Girgin, Y. (2020). Early childhood is a pivotal phase for language development, marked by infants recognizing and imitating sounds. *Journal of Early Childhood Research, 15*(4), 447-460.

Gürocak, S. (2007). *Anasınıfına devam eden 60-72 ay çocukların dil gelişimi ve ince motor gelişimi açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitütü. Bolu.

Hassamancıoğlu, U., & Doğan, Ö. (2021). Gelişimsel dil bozukluğu olan çocuklar: Dil gelişimi ve sözel çalışma belleği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 22*(4), 871-893.

Hoff, E. (2006). How social contexts support and shape language development. *Developmental Review, 26*(1), 55-88.

Hoff, E. (2009). Interpreting the early language trajectories of children from low-SES and language minority homes: implications for closing achievement gaps. *Developmental Psychology, 49*(1), 4-14.

Işıkoğlu-Erdoğan, N. (2017). *Digital play for children under three: A Turkish example*. 43rd Annual International Conference The Association for the Study of Play. The Strong National Museum of Play. Rochester, NY.

İlhan, N. (2005). Çocukların dil edinimi, gelişimi ve dile katkıları. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(13), 155-160.

Isbell, R., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early Childhood Education Journal,* 32, 157-163.

Karacan, E. (2000). Bebeklerde ve çocuklarda dil gelişimi. *Klinik Psikiyatri, 3*(4), 263-268.

Karamete, A. (2021). *Konuşma sesi bozukluğu olan 3: 00-6: 11 yaş arası çocukların motor konuşma becerisinin dinamik değerlendirmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Karaoğlu, S., & Esen Çoban, A. (2019). Research on early childhood language development is vital for pedagogical practices, early detection of language disorders, and effective language education programs. *Journal of Early Childhood Research, 20*(3), 287-302.

Kim, O. H., & Kaiser, A. P. (2000). Language characteristics of children with ADHD. *Communication Disorders Quarterly, 21*(3), 154-165.

Kınık, B., Okyay, Ö., & Aydoğan, Y. (2016). 24-36 aylık çocuklarda aile katılımlı çevre eğitiminin dil gelişimine etkisinin incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 24*(5), 2143-2456.

Koçak, N., Ergin, B., & Yalçın, H. (2014). 60-72 aylık çocukların Türkçe dil kullanımı düzeyleri ve etki eden faktörlerin incelenmesi. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 4, 100-106.

Kothe, C., Möller, D., & Fleischer, S. (2005). Early diagnosis of language disorders in children. *HNO*, 53, 263-267.

Kotaman, H. (2008). Türk ana babalarının çocuklarının eğitim öğretimlerine katılım düzeyleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(1), 135-149.

Kol, S. (2011). Erken çocuklukta bilişsel gelişim ve dil gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 21, 1-21.

Kuru, O,. & Güneş, F. (2017). Akıcı konuşma problemi yaşayan ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin konuşma becerilerinin geliştirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(1), 33-47.

Mol, S. E., Bus, A. G., De Jong, M. T., & Smeets, D. J. (2008). Added value of dialogic parent–child book readings: A meta-analysis. *Early Education And Development, 19*(1), 7-26.

Morisset, C. E., Barnard, K. E., Greenberg, M. T., Booth, C. L., & Spieker, S. J. (1990). Environmental influences on early language development: The context of social risk. *Development and Psychopathology, 2*(2), 127-149.

Özgür, İ. (2003). *Konuşma bozuklukları ve sağaltımı*. Adana: Nobel Kitabevi.

Oğuzkan, Ş., & Oral, G. (1996). *Orta dereceli kız teknik okulları okul öncesi eğitimi*. Devlet Kitapları, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Özkan, M., & Demirhan, E. (2014). Voice disorders involve abnormalities in pitch, intensity, and quality. Speech therapy and surgical interventions play a role in managing these disorders and can enhance the quality of life. *Turkish Journal of Ear Nose Throat, 24*(2), 79-84.

Paul, R., Hernandez, R., Taylor, L., & Johnson, K. (1996). Narrative development in late talkers: Early school age. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 39*(6), 1295-1303.

Sadiyeva, G. (2004). Beyin hasarı geçiren Türk hastaların dil bozukluklarının dilbilim açısından incelenmesi. *Bilig*, 31, 219-242.

Schipke, C. S., & Kauschke, C. (2011). Early word formation in German language acquisition: A study on word formation growth during the second and third years. *First Language, 31*(1), 67-82.

Tecen, G. (2018). Research on early childhood language development is vital for pedagogical practices, early detection of language disorders, and effective language education programs. *Journal of Early Childhood Research, 20*(3), 287-302.

Tercan, H., Dursun, Ş. S., & Yıldız-Bıçakçı, M. (2015). *Tipik gelişim gösteren çocukların gelişim özellikleri*. Bebeklik ve ilk çocukluk döneminde (0-36 ay) gelişim duyuların gelişimi ve desteklenmesi. 23, 90.

Tincoff, R., & Jusczyk, P. W. (1999). Some beginnings of word comprehension in 6-month-olds. *Psychological Science, 10*(2), 172-175.

Tokalak, S., & Yaşa, İ. C. (2023). Gelişimsel dil bozukluğu olan vakaların klinik yönetimi: Nitel bir çalışma. *Dil Konuşma ve Yutma Araştırmaları Dergisi, 6*(3), 219-267.

Turan, F., & Ökçün-Akçamuş, M. Ç. (2013). Otistik spektrum bozukluğu olan çocuklarda taklit becerileri ve taklidin alıcı-ifade edici dil gelişimi ile ilişkilerinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 24*(2), 111-116.

Unutkan, O. P. (2006). A study of pre-school children's school readiness related to scientific thinking skills. *Turkish Online Journal of Distance Education, 7*(4), 78-85.

Van der Schuit, M., Segers, E., van Balkom, H., & Verhoeven, L. (2011). How cognitive factors affect language development in children with intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 32*(5), 1884-1894.

Wasik, B. A., & Bond, M. A. (2001). Beyond the pages of a book: Interactive book reading and language development in preschool classrooms. *Journal of Educational Psychology, 93*(2), 243.

Wasik, B. A., Sobol, J., Lindauer, L., & Lowrance, A. (2004). The effects of storytelling and story reading on the oral language complexity and story comprehension of young children. *Early Childhood Education Journal*, 32, 157-163.

Whitehurst, G. J., Falco, F. L., Lonigan, C. J., Fischel, J. E., DeBaryshe, B. D., Valdez-Menchaca, M. C., & Caulfield, M. (1988). Accelerating language development through picture book reading. *Developmental Psychology, 24*(4), 552.

Yiğit, N., & Nurol, S. (2012). Spikerlik eğitiminde boğumlama ve ses bozukluklarının düzeltilmesinde ses eğitimi yöntemlerinin etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 28, 237-246.

Yıldırım, A., & Koçak, N. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarından yararlanmayan 4-5 yaş çocuklarının dil gelişimini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Eğitim Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 133-143.

Yılmaz, S., & Yılmaz, A. (2006). Konuşma dili olarak Türkçenin iki temel alanda incelenmesi: tonlama ve sözceleme. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* 35, 197-228.

Zevenbergen, A. A., Whitehurst, G. J., & Zevenbergen, J. A. (2003). Effects of a shared-reading intervention on the inclusion of evaluative devices in narratives of children from low-income families. *Journal of Applied Developmental Psychology, 24*(1), 1-15.

EXTENDED ABSTRACT

From the moment of birth, a child's presence within the family's social structure begins to take shape through interactions with sounds, tactile experiences, and visual stimuli (Arıcı, 2016). The educational process may commence even before birth, given the infant's ability to perceive external sounds in the womb from the fifth month onwards. Early childhood and preschool education play a pivotal role in fostering essential skills, particularly language abilities, as language serves as a fundamental tool for expressing emotions, thoughts, and desires (Karacan, 2000). Language acquisition, extending beyond mere speech, significantly influences cognitive, emotional, and social development during the critical early childhood period (Karacan, 2000). The pace of language development is influenced by various factors, including physiological traits, perceptual and cognitive development, social environment, and verbal communication between the child and the family (Yıldırım & Koçak, 2016). Research on early childhood language development provides valuable insights into understanding language acquisition stages, facilitating early issue detection, with perinatal/postnatal and environmental factors recognized as key determinants (Kothe, 2005; Chaimay et al., 2006). Further exploration is needed to understand the causes and effects of variations in children's language development (Chaimay et al., 2006).

Early childhood is a pivotal phase for language development, marked by infants recognizing and imitating sounds. Newborns immediately perceive environmental sounds, initiating the

development of the language system (İlhan, 2005). In the first months, infants enhance communication skills through speech-like sounds and social interactions such as cooing and smiling (İlhan, 2005). From 6 to 12 months, infants enter the stage of imitating words, exhibiting "repetitive babbling" within biologically programmed language acquisition stages (Paul et al., 1996). Following the prelinguistic period, 1-2-year-olds comprehend and use more complex words, forming short sentences (Conti-Ramsden & Durkin, 2012). Language development concludes by age 5 (Hoff, 2009).

Various factors influence language development. Socio-economic status significantly impacts language skills, with lower-income families exhibiting weaker language skills in comparison to their higher-income counterparts (Yıldırım and Koçak, 2016). Environmental factors play a critical role; limited language environments contribute to developmental delays (Morisset et al., 1990). Social and cognitive factors also have a substantial impact on language development, with cognitive abilities providing a foundational basis for language skills (van der Schuiit, 2011). A nuanced understanding of language development facilitates the effective planning of interventions, considering socio-economic status, environmental influences, and cognitive abilities.

Language development disorders are crucial issues that can be managed, especially with early diagnosis and intervention (Bleile, 2002). Articulation disorder can be addressed by speech therapists through early assessment and treatment to enhance communication skills (Diken, 2010). Fluency disorders can be managed through early detection and appropriate therapies (Erdem, 2013). Developmental language disorders encompass non-organic language and speech problems. Early diagnosis and intervention help minimize developmental delays in language, supporting children's communication skills (Akoğlu, 2011).

Voice disorders involve abnormalities in pitch, intensity, and quality. Speech therapy and surgical interventions play a role in managing these disorders and can enhance the quality of life (Özkan & Demirhan, 2014). Acquired language disorders (aphasia) aim to maximize an individual's language skills through early diagnosis and multidisciplinary intervention (Daşdöğen et al., 2022).

Motor speech disorders include abnormalities in motor planning and production stages of speech (Karamete, 2021). Early diagnosis and intervention play a critical role in enhancing children's communication skills. Conditions associated with language development disorders include autism spectrum disorder and attention deficit hyperactivity disorder (Gernsbacher et al., 2016; Kim & Kaiser, 2000). Early diagnosis is crucial to minimizing the effects of these conditions. Speech therapists provide support with individualized therapies, leaving positive impacts on language development (Turan & Akçamuş, 2013).

Research on early childhood language development is vital for pedagogical practices, early detection of language disorders, and effective language education programs. These studies play a crucial role in enhancing language skills during the preschool period, with a focus on literacy development (Tecen, 2018).

Rich stimuli, including parental and teacher interactions, contribute significantly to language learning processes and effective language use (Gürocak, 2007). Language development research supports early childhood educators in developing strategies to enhance language skills and design more effective education programs.

In the preschool period, interactive book reading, engaging in activities like garden games, and fostering essential language development skills are crucial. Research emphasizes the role of parental involvement, indicating that regular reading and interactive activities positively impact children's language acquisition and literacy skills (Wasik & Bond, 2001).

Teachers can translate language development research into classroom practices, emphasizing communication and collaboration skills. The early childhood period is crucial for emotional, physical, cognitive, and language development. Research on language development aids educators in planning activities that strengthen not only language skills but also communication and social interactions among children. Understanding the role of language in social interactions and its impact on children's thinking abilities is vital.

In conclusion, early childhood language development research guides teachers, families, and policymakers, providing insights into effective strategies for promoting language skills and overall child development. The findings underscore the importance of interactive learning methods, such as dialogic reading, in shaping positive language experiences for children.

This research on early childhood language development aims to provide a comprehensive framework for enhancing language skills in preschool education, offering valuable perspectives for pedagogical practices, early diagnosis of language disorders, and the creation of effective language education programs (Ramsden & Durkin, 2012). The study underscores the need for multifaceted interventions by teachers, emphasizing active interaction strategies and interactive book reading methods to support children's language acquisition (Duran & Kenanoğlu, 2020). The findings suggest that addressing potential language development challenges early on is crucial, as individuals facing difficulties during the school years may encounter academic and social obstacles (Girgin, 2020). The involvement of teacher candidates in language development-oriented studies is highlighted as a significant aspect (Karaoğlu & Esen Çoban, 2019). Furthermore, the study emphasizes the importance of motivating teachers to focus on effective methods to support children's language development, such as interactive learning approaches and providing a rich language environment (Duran & Kenanoğlu, 2020). Overall, the research contributes valuable insights for educators, parents, and stakeholders to develop more conscious and effective approaches for supporting children's language skills.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3
2023
www.joimar.com

SPORDA SOLUNUM, SOLUNUM PARAMETRELERİ VE ÖLÇÜLMESİ

BREATHING IN SPORTS, RESPIRATORY PARAMETERS AND MEASUREMENT

***İsmail Vural ÇALIŞKAN[1], Mehmet GÜNAY[2]**

[1] Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Rektörlük, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Burdur, Türkiye
[2]Gazi Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye
***e-mail:** ivcaliskan@mehmetakif.edu.tr

ÖZET
Solunum kavramı uygulamalı bilimlerde genellikle sportif ve mediatif etkinliklerde aktif olarak kullanılan bir kavramdır. Bunun yanında solunum kavramının eğitim ve fitness gibi alanlarda da sıklıkla kullanılan bir kavram olduğu görülmektedir. Solunum temel olarak dengesizliklere karşı çalışmaya ve rahatlamaya yönelik bir teknik olarak değerlendirilmektedir. Solunum esas olarak rahatlamaya ve dengesizliklere karşı çalışmaya yönelik bir tekniktir. Ancak son yıllarda farklı solunum teknikleri kullanılarak egzersizler ve genel spor performansı sırasında stabilitenin arttırılması da odak noktası haline gelmiştir. Egzersiz genellikle atletik, sağlıklı ve klinik tedavi gören bireyler tarafından yapılmaktadır. Bunun temel nedenlerin başında egzersizin metabolik hastalık riskini azaltması, fiziksel performansı geliştirmesi ve kalp-damar sisteminin daha sağlıklı çalışmasına katkı sağlaması gelmektedir. Fiziksel aktivite ve egzersiz insan sağlığını olumlu yönde etkilediği için bu alanda birçok çalışma yapıldığı görülmektedir. Fiziksel aktivite ve egzersizin faydalı olması için daha önceden belirlenen fiziksel aktivite önerilerine uygun hareket edilmesi gerekmektedir. Fiziksel aktivite önerileri geleneksel olarak orta şiddette egzersize odaklanırken, ağır ve şiddetli yoğunluk alanlarındaki egzersizlerle daha fazla fayda elde etmek mümkündür. Bu bağlamda çalışmanın temel amacı sporda solunum ve solunum parametreleri gibi kavramları açıklamaktır.
Anahtar Kelimeler: Solunum, spor, solunum parametreleri

JEL KODU: L83

ABSTRACT
The concept of breathing is a concept that is actively used in applied sciences, generally in sports and mediative activities. In addition, the concept of breathing is seen to be a frequently used concept in areas such as education and fitness. Breathing is basically considered a technique for working against imbalances and relaxing. Breathing is essentially a technique for relaxation and working against imbalances. However, in recent years, increasing stability during exercises and general sports performance by using different breathing techniques has also become a focus. Exercise is generally performed by athletic, healthy individuals receiving clinical treatment. The main reasons for this are that exercise reduces the risk of metabolic diseases, improves physical performance and contributes to the healthier functioning of the cardiovascular system. Since physical activity and exercise positively affect human health, many studies have been conducted in this field. In order for physical activity and exercise to be beneficial, it is necessary to act in accordance with the previously determined physical activity recommendations. While physical activity recommendations traditionally focus on moderate-intensity exercise, it is possible to achieve greater benefits with exercises at heavy and vigorous intensity. In this context, the main purpose of the study is to explain concepts such as breathing and respiratory parameters in sports.
Key Words*:* Respiration, sports, respiratory parameters

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Soluma ve egzersiz, atletik antrenmanlarda ve formda kalma propagandasında her zaman yakından bağlantılı olmuştur ve herhangi bir fiziksel çabanın etkili bir pulmoner ventilasyona bağlı olduğu oldukça açıktır. Normal koşullarda düzenli olarak egzersiz yapan kişilerde maksimum efor düzeyini sınırlandıran unsur solunum kapasitesi değildir. Burada temel kısıtlayıcının kalp debisinin üretim etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Solunum sistemi organizmadaki en karmaşık sistemler arasında yer almaktadır. Genel fizyolojik öğretinin aksine, oksijenin dış havadan kana basit bir şekilde aktarılması ve karbondioksitin uzaklaştırılmasından çok daha geniş bir faaliyet aralığından sorumludur. Pek çok fizyoloji ders kitabı, solunumu basitçe bu gaz alışverişi olarak tanımlar; bu makalenin bağlamında bu çok dar kapsamlıdır. 'Soluma' belki daha geniş bir terimdir ve bu mekanizmanın, o andaki metabolik aktiviteyle doğru orantılı olarak akciğerlere girip çıkan bir akışı tek başına gerektirecek oksijenasyona ek olarak birçok kullanıma sahip olduğu gerçeğini anlamak için çok az düşünmeye ihtiyaç vardır (Schone ve ark., 1997).

Solunumun duygusal tarafı gerçekten de ara sıra atletik aktiviteye taşmaktadır. Örneğin, Rugby sahasındaki tutkulu çağrılarda, uzun mesafe koşucusunun ara sıra ritmik homurdanması ve haltercinin veya güreşçinin gergin inlemesi.

Solunum, döngü boyunca değişen bir hızda havanın akciğerlere girdiği veya akciğerlerden çıktığı devam eden bir süreçtir. Örneğin, ağır işlerde bu, solumanın ortasında veya ekspirasyonun ortasında dakikada 100 litrelik tepe akışından bu fazlar arasında sıfıra kadar değişebilir. Bu, dağa tırmanma, yüksek irtifa uçuşu veya su altı yüzme gibi aktiviteler için solunum cihazı tasarımında dikkate alınması gereken önemli bir gerçektir (Patlar ark., 2000).

Normal solumada yalnızca soluma kas gücüyle gerçekleştirilir, yani diyafram ve interkostal kaslar göğüs kafesinin hacmini genişletir. Ekspirasyon, göğüs kafesi ve akciğer dokusunun esnekliği sayesinde orijinal göğüs hacmine elastik bir geri dönüşten başka bir şey değildir. Yalnızca güçlendirilmiş bir ventilasyon gerektiğinde boyun ve omuz kasları gibi ek kaslar solumada veya karın kasları zorlu nefes vermede devreye girer.

Solunum

Solunum çabasına önemli ölçüde ihtiyaç duyulan aktivitelerde bu temel hacimlerde bir artış sağlanabilir. Profesyonel düzeyde dalış eğitimi yapan bireyler ile yüzücülerde toplam akciğer kapasitesi %16 düzeyinde arttırılabilmektedir. Söz konusu artış düzeyinin önemli bir kısmı inspiratuar rezervdedir. Nefes alırken yapılan iş, akciğerlere çekilen havanın direncini yenmek için harcanır. Vücut hareketsiz olduğunda ve havalandırma minimum düzeyde olduğunda, hava akciğerlere düzenli bir şekilde girip çıkar ve onu hareket ettirmek için gereken çaba çok fazla değildir, ancak akış arttığında hava türbülanslı hale gelir ve bunu gerçekleştirmek için gereken iş miktarı artar. Aynı zamanda havanın yoğunluğundan da etkilenir. Bu etkiyi göstermenin uygun bir yolu bireyin maksimum soluma kapasitesini ölçmektir. Solunum kapasitesi temel olarak akciğere giren ve çıkan maksimum hava hacmini belirtmektedir. Söz konusu değer genel olarak bir dakikalık zaman diliminde litre cinsinden kaydedilmektedir.

Buna karşılık gerçekte olan tepe akışının 15-30 saniyeden daha uzun süre devam ettirilmesi mümkün değildir. Sportif kapasitesi gelişmiş olan bir kişinin deniz seviyesinde iken ulaşabileceği maksimum solunum sayısı 120'dir. Hava yoğunluğunun düşük olduğu seyrekleştirilmiş bir atmosferde bu rakam çok daha artacaktır. Örneğin Everest'in zirvesinde oksijen sıkıntısı olmaması koşuluyla maksimum solunum kapasitesi yüzde 30 artırılacaktı. Öte yandan, yüksek basınç altında, 100 ft'lik suya eşdeğer derinlikteki bir basınç odasında yüzde 50'lik bir azalma olacaktır. Bu rakamlar özellikle ilginçtir; çünkü dalgıçların su altında karşıladığı artan solunum çabası o kadar büyüktür ki dalgıçların fiziksel çıktısı artık kalp çıkışıyla değil, solunum değişimiyle sınırlıdır. Uzun süreli eforla yüksek irtifada performans sergileyen sporcular, nadir atmosferi solumak için daha az çaba harcayarak bir miktar bonus elde edebilirler. Öte yandan oksijen içeriğinin azalması nedeniyle kaybedebilirler.

Açılış paragraflarında açıklanan solunum üzerindeki istemli ve duygusal etkilerin dışında, yeterli pulmoner ventilasyonun sürdürülmesi, sinirsel, kimyasal ve fiziksel özellikleri içeren oldukça otomatik bir süreçtir. Genellikle beynin alt kısmındaki bir tür solunum kontrol merkezi tanımlanır. Ancak hala bu kavramı çevreleyen pek çok tartışma var. Bugün çoğu çalışan bunun medullanın alt kısmındaki retiküler formasyonda yer aldığını ve inspiratuar veya ekspiratuar bir dizi solunum nöronundan oluştuğunu düşünüyor. İlkindeki zincirleme reaksiyon inspiratuar fazı uyarır ve bunun ekspiratuar nöronlara yayılması inhibitör etkiye neden olur. Bu kompleksin, solunum kaslarında uygun bir tepki oluşturmak için birçok kaynaktan gelen uyarıları koordine eden merkezi sinir sistemi içindeki bir solunum merkezini temsil ettiğini düşünmek uygundur. Normalde otomatik olmasına rağmen bu sistem daha yüksek merkezlerin gönüllü kontrolüne açıktır. Çok çeşitli durumlarda yeterli oksijenlenmenin sürdürülmesi, kan gazı içeriğinin hassas bir şekilde izlenmesini gerektirir. Bu, kan sıcaklığına ve pH'a duyarlılıkla desteklenir. Bu izleme veya algılama birimleri aort kemerinde ve karotid sinüste bulunur.

Solunumun ana uyarıcı faktörü, kanın karbondioksit içeriğindeki artıştır, ancak deneysel çalışmalar, egzersize verilen solunum tepkisinin, karbondioksitin tek uyarıcı olduğu durumda ortaya çıkacak olandan daha büyük olduğunu göstermiştir. Sıcaklıktaki artış, egzersize karşı faydalı ve doğal bir tepki olmasının yanı sıra, güçlü bir solunum uyarıcısıdır. Ortamın ılıman ortamdan sıcağa hızlı bir şekilde değişmesinin havalandırmada önemli bir artışa neden olduğu uzun zamandır bilinmektedir. Bu aslında sıcak bir ortamda vücudun soğuması mekanizmasının bir parçasıdır; sıcak bir günde bir köpeğin nefes nefese kalması buna iyi bir örnektir. Kandaki asitlik veya hidrojen iyonu konsantrasyonunun artması (pH'ın azalması) da etkili bir solunum uyarıcısıdır.

Ayrıca genellikle oksijen eksikliğinin solunum etkisinin artmasına neden olduğu varsayılır. Bu aslında karotid sinüsten ve solunum merkezinin aort kemerinden gelen ve artan aktiviteyle yanıt veren uyarılar için doğrudur. Solunum merkezinin aktivitesinin kendi yeterli oksijenlenmesine bağlı olduğu ve oksijen eksikliğinin onu gelen uyaranlara karşı daha az duyarlı hale getireceği unutulmamalıdır. Belirli koşullar altında, özellikle de oksijen eksikliği yavaş başlıyorsa, belirgin hipoventilasyonla birlikte solunum merkezinde depresyon meydana gelebilir. Bu, oksijen kaynağının kesildiği ve etkili bir havalandırmanın karbondioksit oluşumunu önlediği durumlarda özellikle pratik öneme sahiptir. Yüksekte, yapay solunum

karışımlarıyla ve seyrekleştirilmiş veya kontamine atmosferlerde meydana gelen kazalar da, kişi herhangi bir solunum sıkıntısının farkına varmadan bilinç kaybına neden olabilir.

Karbondioksit düzeyindeki yükselme, hidrojen iyonu konsantrasyonundaki ve sıcaklıktaki artış ve oksijen eksikliği, solunum merkezinin uyarılmasına neden olur. Eğer merkezin kendisi oksijenden yoksunsa bu uyarım azalabilir. Tersine, karbondioksit içeriğindeki veya hidrojen iyonlarındaki azalma ve vücut sıcaklığının düşmesi ters etki yaratacaktır. Aşırı oksijenin etkisi çok azdır veya hiç yoktur.

Solunum Düzenleri ve Oksijen

Nefes alırken, yalnızca akciğer alveollerinin derinliklerine çekilen hava, kana oksijen sağlanması açısından değerlidir. Dolayısıyla alınan her nefesin üst solunum yollarını dolduran havanın bu açıdan hiçbir değeri yoktur. Bu hacim ortalama 180 ml'dir. 'ölü uzay havası' olarak bilinir. Bir kişi ne kadar hızlı nefes alırsa, ölü alan havası miktarı o kadar büyük olacak ve sonuç olarak solunum değişimi o kadar az verimli olacaktır. İdeal olarak, derin ve yavaş solunum doğru olan bir yaklaşımdır. Söz konusu solunum yapısına genellikle uzun süreli efor gerektiren yüzme ve koşu gibi spor dalları ile ilgilenen sporcuların sahip olduğu belirtilmektedir. Çok derin solumak, solunum kaslarından daha fazla enerji çıkışı gerektirir ve fiili uygulamada bir uzlaşmaya varılır.

Nefes egzersizleri temel beden eğitiminin önemli bir parçası olarak dikkate alınmalı, ancak söz konusu egzersizlerin aşırı düzeyde uygulanmamasına özen gösterilmelidir. Çünkü solunum doğal bir süreçtir ve eğitim genel olduğundan dolayı solunum sistemi artmakta olan talebe göre ayarlanmalıdır (Alpay ark., 2007).

İnsan nefesini rahatlıkla bir dakika tutabilir ve bu durum pratikle birkaç dakikaya kadar uzatılabilir. Önemli derecede kas fiksasyonunun olduğu, kısa ve yorucu bir efor gerektiren belirli fiziksel aktivitelerde, vücut stabilitesini arttırmak için aktivite sırasında nefes tutulabilir. Oksijen tüketiminden tasarruf etmek için kısa hızlı sprintte de yapılabilir.

Nefes tutmak pulmoner alveollerdeki gaz alışverişini durdurmaz; oksijen kan dolaşımına geçmeye devam eder ve karbondioksit ayrılır. Havalandırma eksikliği nedeniyle kandaki karbondioksit konsantrasyonunun artması, sonunda normal solunumun yeniden başlamasını sağlayacaktır. Bu her zaman pulmoner oksijen içeriği tehlikeli derecede düşmeden önce gerçekleşir.

Nefes tutmadan önce kişi zorla hiperventilasyon yoluyla alveollerdeki karbondioksit konsantrasyonunu düşürdüğünde, nefes tutma süresi neredeyse iki katına çıkabilir. Bu durumda oksijen seviyesi düşmeye devam eder ve bilinci artık koruyamayacak seviyeye yaklaşır. Aslında, karbondioksit uyarısına güçlü bir duygusal dürtüyle daha fazla direnilirse, ör. Bir yarışın sonunda üstün bir son çaba veya bir zıpkınla balıkçının bir kovalamacanın ardından yüzeye çıkması gibi oksijen kısmi basıncında bir düşüş, bilinç kaybolabilir. Bu aynı zamanda, bir dereceye kadar serebral dolaşım pahasına genel kan birikmesine izin veren çabadan sonra kas gevşemesiyle de güçlendirilir. Sporda ara sıra aşırı veya yorucu bir eforun ardından ortaya çıkan bu senkop, bir endişe nedeni değildir ancak deneyimli sporcuda efordan

sonra dinlenme durumuna daha yumuşak bir dönüşle önlenir. Su sporlarındaki riski başka bir makalede tartışılmaktadır.

Kasların nefes tutma sırasında çalışabilme yeteneği, mekanizmalarının önemli bir parçasıdır. Maksimum ve sürekli çaba göstermeye anında hazır olmaları gerekir. Oksijen emilimi ve dağılımında hemen bir artış olamayacağından, solunumdaki artış geride kalmalıdır.

Hayatta kalmak için uzun süre nefes tutmanın gerekli olduğu balinalar ve foklar gibi dalış memelilerinde, dalış sırasındaki başlıca evrimsel adaptasyon, öncelikle solunum merkezinin karbondioksite karşı duyarlılığının azalmasıdır; ikincisi, kanın büyük kısmının çeşitli karın rezervlerinde toplandığı, yalnızca hayati organların minimum düzeyde beslenmeye sahip olduğu (kalp atış hızı dakikada 120'den 80 veya 100'e düşebilir) ve üçüncü olarak kasların hareket edebildiği dolaşımın yeniden dağıtılması. çok daha yüksek derecede oksijen borcuyla çalışır.

Solunum Parametrelerinin Ölçülmesi

Yapılan bazı çalışmalarda solunum genliğinin ve hızının ölçüldüğü görülmektedir. Bu süreçte bazı cihazlar kullanılmakla beraber, her cihazın bazı avantajlarının ve dezavantajlı taraflarının olduğu belirtilmektedir. Solunum sistemini ölçen cihazların avantajlı ve dezavantajlı yönlerinin bazı araştırmacılar tarafından da tartışıldığı görülmektedir (Stern ve ark., 1980).

Solunum aktivitesini doğrudan yansıtan ölçümler çeşitli psikofiziksel uygulamalara dahil edilmiştir. Burada konuyla ilgili çeşitli çalışmalardan kısaca bahsedilmiştir.

Son yıllarda üzerinde sıklıkla durulan uygulamaların başında iş yükü ile ilişkili olan solunum genliği ve frekans ölçümleri gelmektedir. Ancak söz konusu çalışmalar ile diğer psikofiziksel çalışmalar sadece solunum sistemlerinin verdiği birkaç yanıtı incelememektedir. Çünkü kullanılan ölçüm araçları ve yapılan uygulamalar ile çok sayıda değişkene ilişkin bulgu elde edilebilmektedir (Bostancı, 2009).

Birçok deneysel çalışmada solunum sistemi ile ilişkili diğer fizyolojik unsurların da sonuçlara dahil edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda sporcuların solunum hızlarında ve hacimlerindeki ani değişimler gerçek etkileri ortaya koyması beklenen otonom sinir sistemi talepleri ile sonuçlanmaktadır. Örneğin, kalp ve solunum hızı arasındaki etkileşimin iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu konuda yapılan bir çalışmada solunum genliği ile cilt direnci, parmak nabız hacmi ve kalp hızı arasında anlamlı ilişki olduğu rapor edilmiştir (Stern ve Anschel, 1968).

Hava Sıcaklığı Yöntemi

Termistörler ve termokupllar burun deliklerinin açık uçları ile burun deliğinin içine yerleştirilmektedir. Dönüştürücülerin ise genel olarak deneğin nazal septumuna klipslendiği görülmektedir. Sensörlerin çıkış noktaları (termokuplun voltajı ve termistörün direnci) hava sıcaklıklarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Solunmakta olan havanın genel olarak solunan havadan daha soğuk olduğu görülmektedir. Söz konusu sıcaklık farkının ölçülmesi

solunum sıcaklığını belirlemede kullanılmaktadır. Bu uygulama sürecinde dönüştürücüler küçük yapıda olmalarına karşılık, solunum ölçümlerinin gizlice elde edilmesi mümkün değildir. Çünkü test esnasında dönüştürücüler nefes almanın araştırıldığının sezgisel olarak açık olduğu burunda yer almaktadır. Kişi termosensörün varlığını unutmazsa "bilinçli" bir nefes alma düzeni ortaya çıkabilir. Bu yöntemde karşılaşılabilecek diğer bir sorun ise deneklerin burun yerine ağız yoluyla solunum yapmalarıdır. Böyle bir durumda termosensör yöntemini doğru sonuç verememektedir.

Elektrot Yöntemi

Bu yöntemde elektrotlar deneğin göğsünün her iki yanı ile koltuk altlarına yerleştirilmektedir. Yüksek frekanslı ve düşük amperajlı sinyal uygulanmakta, elektrot bölgelerinin arasında yer alan göğüs kafesi boyunca empedans ölçülmektedir (Stern ve diğerleri, 1980). Yüzey elektrotlarının kullanım sürecine eşlik edebilen tipik yerleştirme yapay sorunlar ile bağlantı sorunlarına neden olabilmektedir. Bu durum hem rahatsız edici hem de nispeten daha karmaşık ekipmanlar kullanmayı gerekli kılmaktadır. Bunun yanında söz konusu yöntemin sürüş araştırması gibi durumlarda uygulanması hareketlerde solunum aktivitesi ile ilişkili olmayan empedans değişikliklerine neden olabilmektedir. Yüzey elektrotlarının kullanımına eşlik eden tipik yerleştirme, bağlantı ve yapay sorunlara ek olarak, empedans yöntemi oldukça rahatsız edicidir ve nispeten karmaşık ekipman ve denetim gerektirir. Bunun yanında söz konusu yöntem özellikle sürüş araştırmalarında kullanıldığı zaman solunum aktivitesi ile ilişkisi olmayan empedans değişikliklerine neden olabilmektedir.

Gerinim Ölçme Yöntemi

Bu uygulamada gerinim ölçer kişinin üst karın çevresine ve göğüs bölgesine sıkı bir şekilde yerleştirilmektedir. Gerilim ölçer genellikle elastik kayış ya da lastik boru ile entegre edilmektedir. Testte kullanılan düşük amperajlı akım kayış ve boru içerisinde yer alan cıva ile farklı bir iletkene uygulanmaktadır. Denek nefes alıp verdikçe devrede bulunan direnç artmakta, bunun temelinde göğüs kafesinde genişleme oldukça iletkenin kesit alanının azalması yatmaktadır. Genellikle gerilim ölçeğin çıkış yeri nefes alıp vermedeki direnç değişimi ile doğrudan orantılı olan çıkış sinyalini elde etmek için Wheatstone köprüsüne bağlanmaktadır. Stem ve arkadaşları (1980) tarafından yapılan araştırmaya göre, sinyalin önemli genliği nedeniyle gereken koşullandırma devresi miktarı ve olması gereken amplifikasyon minimum düzeydedir. Gerinim ölçerler genellikle önemli sorunlara yol açsalar da solunum transdüserleri olarak kullanımları oldukça yaygındır. Bu uygulamada ilk olarak, denekler arasında borunun veya kayışın optimal yerleştirilmesinde önemli farklılıklar vardır. Denek dar giysiler giymediği sürece, bir kadında giysi üstü yerleşimi sağlamak zordur. Ek problemlerin içinde iletken ve cıvadaki hava kabarcıklarından kaynaklı sorunlar ile gerilim ölçer dönüştürücü tarafından hissedilen rahatsızlık gelmektedir.

Hava Basınçlı Pnömograf

Pnömograf yönteminde, havayla doldurulmuş esnek bir boru uzunluğu kişinin göğsünün etrafına gerilir. Söz konusu tüp bir kayıt sistemine, amplifikasyon devresine ve bir basınç sensörüne bağlanmaktadır. Nefes alma esnasında göğüs genişlediği için tüpün gerildiği

görülmektedir. Bu durum tüp içindeki basıncı arttırmaktadır. Nefes verme sürecinde ise tüp içinde yer alan basınçta azalma meydana gelmektedir. Söz konusu yöntem genellikle solunum hızının doğru ölçülmesini sağlarken, genliğin sadece göreceli göstergesini vermektedir. Pnömograf tekniğinin rahatsız ediciliği, gerinim ölçer yöntemiyle karşılaştırılabilir. Bunun yanında göğüs üzerind eyer alan konum noktalarının deneklerin fiziksel özelliklerine göre farklılık göstermesi söz konusudur. Boyu beden üzerinde kayabilir, yuvarlanabilir ve uzun deneylerde elastik boru rahatsızlık hissi verebilmektedir (Taşgın & Dönmez, 2009).

Diğer Teknikler

Belirli pulmoner ölçümleri ve gaz bileşeni analizlerini elde etmek için çeşitli ek yöntemler mevcuttur. Spirometri genellikle hayati kapasite ile diğer alt bölümlere ilişkin hacimsel indekslerin inceleneceği çalışmalarda kullanılabilir. Bu testlerde birey geniş çaplı tüm vasıtasıyla spirometreye nefes vermektedir. Spirometrede meydana gelen hacim değişiklikleri aynı zamanda akciğerde meydana gelen hacim değişikliklerini göstermektedir ve ölçüm litre cinsinden yapılmaktadır Kapalı bir spirometrenin bir gaz bileşeni analizörüyle birlikte kullanıldığı kapalı devre solunum yöntemleri (örn. gaz seyreltme), fonksiyonel rezidüel kapasite ve soluk sonu CO2 seviyeleri gibi pulmoner ölçümleri belirlemek için kullanılır. CO2 dalga formunun şerit grafik kayıtlarından da solunum hızının bir ölçüsü çıkarılabilir. Bu konuda yapılan bir araştırmada kullanılan yöntemin psikolojik stres ve solunum ilişkisini belirlemeye destek olacağı ifade edilmiştir (Suess ve ark., 1980). Spirometrik ölçümler her ne kadar rezidüel kapasite gibi temel solunum fonksiyonları ölçmede kullanılsa da ölçümün yapılmasını sağlayan araçlar oldukça maliyetlidir. Bunun yanında bireyi gaz cihazı ile spirometreye bağlamada kullanılan maskeler rahatsızlık hissi verebilmektedir. Bu nedenle bazı durumlarda testten doğru sonuç elde etmek söz konusu değildir.

Özellikle, kişiyi bir spirometreye veya gaz analiz cihazına bağlamak için kullanılan geniş çaplı solunum tüpü veya oksijen yüz maskesi kısıtlayıcı ve rahatsız edicidir, bu da bu tür yöntemlerin belirli uygulamalarda kullanılmasını engeller.

Sporda Solunum

Egzersiz, temel olarak kalp-damar sisteminin hizmet verdiği bir etkinlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Egzersiz esnasında solunum mekanizmaları ile kalp-damar sistemi uyumlu bir biçimde çalışmaktadır. Sporcuların ilgilendikleri spor dalında yüksek performans sergileyebilmeleri büyük oranda solunum ve dolaşım sisteminin çalışma biçimine ve organizmanın oksijen taşıma kapasitesine bağlıdır (Günay ark., 2018). Egzersiz, solunum kaslarının kuvvetini ve dayanıklılığını geliştirerek akciğer hacim ve kapasitesinin artmasına da katkıda bulunur ve egzersiz fiziksel kapasiteyi artırır (Bilici ve Güler, 2018). Akciğer hacmi ve kapasitesi yaşa, cinsiyete, vücut yüzeyine, hareketsiz veya sporcu olma durumuna göre değişir. Egzersize paralel olarak tidal ve sediment hacmi, fonksiyonel sediment hacmi ve solunum kapasitesi artmakta olup, ekshalasyon rezerv hacmi genellikle aynı kalmakta ve solunum rezerv hacmi azalmaktadır (Günay ark., 2013). Sporcuların fiziksel performans düzeylerini arttırabilmeleri için egzersiz süresince endokrin, kas ve solunum sisteminin çalışma prensibini anlamak, söz konusu değişkenleri göz önünde bulundurarak antrenman programı hazırlamak oldukça önemlidir. Fiziksel aktivite olmaksızın istirahat halindeyken

kişinin solunum hacmi dakikada 5-7 litre olup, bu maksimum egzersizde 140 lt'ye, submaksimal egzersizde ise 120 lt'ye kadar çıkabilmektedir (McArdle ark., 1996). Yapılan bir çalışmada 20 haftalık düzenli egzersizin solunum kaslarının dayanıklılığını %16 oranında arttırdığı bulunmuştur. Literatür tarandığı zaman ilgilenen spor dalına göre sporcuların farklı solunum kapasitelerine sahip oldukları görülmekte, bunun temelinde antrenmanlarda uygulanan yükün birbirinden farklı olmasının yattığı belirtilmektedir. Farklı mesafelerde mücadele eden koşucular üzerinde yapılan bir çalışmada FVC değerleri incelendiği zaman orta ve uzun mesafe koşucularına kıyasla kısa mesafe koşucularında FVC değerlerinin daha düşük olduğu rapor edilmiştir (Schone ark., 1997). Solunum kassal kuvvet ve fonksiyonların gelişimine katkı sağladığı için akciğer hastalıklarına yakalanma riskini azaltmakta ve egzersiz yoğunluğunun arttırılması yaşam kalitesini arttırmaktadır (Dübüş ark., 2011).

Sonuç

Egzersiz ve akciğerin güçlü ilişkisi göz ardı edilemez. Akciğerde hava yollarında daralma, herhangi bir tıkanıklık ve solunum direncinde artış medyana geldiğinde MVV, FVC ve FEV1 değerlerinde düşüş meydana gelmektedir. FEV1 ve PEF (L/s) değerleri bireyin akciğerlerinde yer alan büyük hava yollarının durumları hakkında birtakım bilgiler vermektedir. Literatürde daha önce yapılan birçok çalışmada egzersizin solunum kaslarını etkilediği ve buna bağlı olarak solunum fonksiyonlarını iyileştirdiği sonucuna varılmıştır.

Genel olarak solunum problemi olan hastaların rehabilitasyonu ve sporda performansın arttırılması amacıyla inspiratuar kas eğitimi üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Buna karşılık yapılan bazı araştırmalarda inspiratuar kas eğitiminin sedanter bireylerde solunum kas gücünü ve akciğer fonksiyonlarını iyileştirebileceği belirtilmiştir. Bunun yanında düzenli olarak spor yapmayan sağlıklı kişilerde yaşam kalitesinin ve iş gücünün arttırılması, solunum sistemi ile ilişkili olan hastalıklarının oluşumuna etki eden faktörlerin en aza indirilmesi amacıyla IMT-D'nin yapılması önerilebilir.

Egzersiz esnasında solunum fonksiyonlarındaki değişim derin nefes alma düzeyine, nefes egzersizlerinin etkileri ve uygulanabilirliği, egzersizin şiddetine, yüklenme aralıklarına ve egzersizin süresine göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Günlük yaşam döngüsü içinde çalışma performansı ve kapasitesi solunum sisteminin etkin bir biçimde çalışması ile yakından ilişkilidir. Bireyin solunum sisteminin sağlıklı ve verimli bir biçimde çalışması yaşam kalitesini arttırmaktadır. Günlük hayatta solunan oksijen miktarının daha verimli olabilmesi için nefes almaya yardımcı olan kasların düzgün çalışması ve güçlü olması gerekmektedir. Solunum kas kuvvetinin arttırılması hem kas yapısı ile bu kasların gevşemesi arasındaki ilişkinin daha iyi hale helmesine hem de solunan oksijen miktarının artmasına katkı sağlamaktadır. Solunum sistemi kasları arasında solunum fonksiyonlarını etkileyen en önemli kas diyaframdır. Dinlenme sırasında solunum hacmi değişiminin yaklaşık %50'sini diyafram kasılması sağlarken, geri kalan işi yardımcı solunum kasları gerçekleştirir. Diyafragmatik solunumda diyafram kasının yardımcı kaslara karşı baskın kullanımı inspiratuar yükü azaltmakta, akciğerlerin ventilasyon hızını arttırmakta ve solunumun daha iyi olmasına katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

Abakay, Ö. (2022). *Spor ve solunum*. V. Kavak, Y. K. Haspolat ve S. Ertuğrul (Ed.), Sağlıklı yaşam ve spor (1. Baskı) içinde (s.467-476). Ankara: Orient Yayınları.

Alpay, B. Altuğ, K. & Hazar, S. (2007). İlköğretim okul takımlarında yer alan 11-13 yaş grubu öğrencilerin bazı solunum ve dolaşım parametrelerinin spor yapmayan öğrencilerle karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(17), 22-29.

Bilici, M. F. & Güler, M. Ş. (2018). The investigation of the acute effect of sparring training on some biochemical parameters in elite boxers. *International Journal of Applied Exercise Physiology. 8*(3), 357-360.

Bostancı, Ö. (2009). *Elit yüzücülerde ve futbolcularda akciğer hacim oranının stereolojik yöntemle belirlenip solunum parametreleri ile karşılaştırılması*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Dübüş, T., Toker, A., Şükrü, D. & Kalaycı, G. (2011). Evaluation of quality of life longterm respiratory and functional capacity after lung cancer surgery. *Turkish Journal of Thoracic and Cardiovascular Surgery, 19*(2), 227–233.

Günay, M., Baltacı, A.K., Şıktar, & Şıktar, E. (2018). *Egzersiz ve solunum*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Günay, M., Tamer, K. & Cicioğlu, İ. (2013). *Spor fizyolojisi ve performans ölçümü*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Mcardle, W.D., Katch, F.I. & Katch, V.L. (1996). *Exercise physiology: energy, nutrition and human performance*. Philadelphia: Lea and Febiger.

Patlar, S., Çumralıgil, B., Kılıç, M., & Polat, Y. (2000). Futbolcularda sürekli koşular metodu ile oyun formu metodunun solunum parametreleri üzerine etkisi. *SÜ Beden Eğit ve Spor Bil Dergisi,* 2, 62-69.

Schone, R.B., Giboney, K. & Schimmel, C. (1997). Spirometry anda airway reactivity in elite track and field athletes. *Clin J of Sport Med*, 7, 257-261.

Taşgın, E. & Dönmez, N. (2009). 10-16 yaş grubu çocuklara uygulanan egzersiz programının solunum parametreleri üzerine etkisi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 11*(2), 13-16.

Tiryaki Sönmez, G., Vatansever, Ş. & Gezen Bölükbaşı, M. (2022). *Egzersiz ve spor fizyolojisi*. Ankara: Palme Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

The respiratory system has an important place in human life. Problems encountered in the respiratory system can cause serious health problems. Therefore, protection and development of the respiratory system has an important place. Physical activity and exercise are of great importance for the healthy functioning of the respiratory system. For this reason, people turn to exercise to improve their respiratory systems. Studies have shown that sedentary lifestyles have increased in recent years. A sedentary lifestyle causes some health problems. In addition, a sedentary lifestyle also negatively affects the respiratory system. This situation has paved the way for increased participation in exercise in recent years. Studies also indicate that people's health awareness has improved and the number of individuals exercising regularly

has increased in recent years. It is stated that exercise has an important place in improving public health.

For sedentary individuals, exercise is important for general health. Healthy functioning of the respiratory system is also an important issue in athletes. Because the respiratory system has an important place in supporting physical performance. This situation has paved the way for the emergence of new training models that improve the respiratory system in athletes in recent years. The respiratory system has an important place, especially in sports where aerobic and anaerobic endurance are at the forefront. The respiratory system responds differently to the applied training programs. In this context, the respiratory parameters of long-distance runners and weightlifters develop differently. The important issue in sports is the development of the respiratory system in accordance with the sport branch. In order to achieve this, respiratory tests should be performed on athletes first. Breathing tests are also used to determine the effects of training. Training programs are also shaped according to breathing tests. Some breathing tests performed on athletes and sedentary people are described below.

Air Temperature Method: Thermistors and thermocouples are placed inside the nostril with the open ends of the nostrils. It is observed that the transducers are generally clipped to the subject's nasal septum. The output points of the sensors (voltage of the thermocouple and resistance of the thermistor) may vary depending on air temperatures. The air being inhaled generally appears to be colder than the air being exhaled. Measuring this temperature difference is used to determine respiratory temperature. Although the transducers are small in this application process, it is not possible to obtain respiratory measurements secretly. Because during the test, the transducers are located in the nose, where it is intuitively clear that breathing is being investigated. If the person does not forget the existence of the thermosensor, a "conscious" breathing pattern may emerge. Another problem that may be encountered in this method is that the subjects breathe through the mouth instead of the nose. In such a case, the thermosensor method cannot give accurate results.

Electrode Method: In this method, electrodes are placed on both sides of the subject's chest and armpits. A high frequency and low amperage signal is applied and the impedance is measured across the rib cage located between the electrode areas (Stern et al., 1980). Typical placement that can accompany the use of surface electrodes can cause artifacts and connection problems. This situation is both uncomfortable and requires the use of relatively more complex equipment. In addition, the application of the method in question in situations such as driving research may cause impedance changes in movements that are not related to respiratory activity.

Strain Measurement Method: In this application, the strain gauge is placed tightly around the person's upper abdomen and chest area. The tension meter is usually integrated with an elastic belt or rubber tube. The low amperage current used in the test is applied to a different conductor with the mercury in the belt and pipe. As the subject breathes, the resistance in the circuit increases, and the basis for this is that the cross-sectional area of the conductor decreases as the chest cage expands. Generally, the output of the voltage scale is connected to the Wheatstone bridge to obtain the output signal that is directly proportional to the resistance change in breathing. According to research by Stem et al (1980), the amount of conditioning

circuitry required and amplification required is minimal due to the significant amplitude of the signal. Although strain gauges often cause significant problems, their use as respiratory transducers is quite common. First, there is significant variation in the optimal placement of the tube or belt between subjects. It is difficult to achieve over-the-clothing placement on a woman unless the subject is wearing tight clothing. Additional problems include problems caused by air bubbles in the conductor and mercury and discomfort felt by the voltage meter transducer.

Air Pressure Pneumograph: In the pneumograph method, a length of flexible tube filled with air is stretched around the person's chest. The tube in question is connected to a recording system, amplification circuit and a pressure sensor. It can be seen that the tube is stretched as the chest expands during breathing. This increases the pressure inside the tube. During the exhalation process, the pressure in the tube decreases. While this method generally provides accurate measurement of respiratory rate, it only gives a relative indication of amplitude.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

OKUL MÜDÜRLERİNİN DEMOKRATİK DAVRANIŞLARININ DÜZEYLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE LEVELS OF DEMOCRATIC BEHAVIOR OF SCHOOL PRINCIPALS

Nurdan AVAN

Milli Egemenlik İlkokulu, Melikgazi, Kayseri, Türkiye
e-mail: nurdanavan@gmail.com

ÖZET
Bu çalışma ile Kayseri İli Melikgazi ilçesine bağlı 2. eğitim bölgesindeki ilkokullarında görevli 135 sınıf öğretmeni bulunmakta olup öğretmenlerin okul müdürlerinin demokratik davranışlarının düzeylerinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Verileri elde etmek amacıyla çalışma grubu oluşturulmuştur. Sample calculator programına göre Çalışma grubu 100 sınıf öğretmenin den oluşturulmuştur. Veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Verilerin içerik analizi yapılmış, öğretmenlerin kurumlarını yöneten müdürlerinin demokratik davranışlarını yorumlamaları istenmiştir. Araştırmada; okul müdürlerinin yönetişim (birlikte yönetme), kararlara katılım, eşitlik ve adalet konularında eksikliklerinin olduğu, okullarda karşılıklı saygı hususunda çok önemli bir eksikliğin olmadığı ancak okul kültürünün de çoğu okulda oluşturulamadığı görülmüştür. Öğretmenler fikirlerinin göstermelik alındığını ama uygulamada yine kararları müdürlerin aldığını, müdürlerin eşitlik ve adalet ilkelerine uymadıklarını, çoğu müdürün kişisel yakınlığına veya görüş birlikteliğine göre hareket ettiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca okul kültürünün oluşturulabilmesi için işbirliği halinde çalışmanın önemi vurgulanmış, tüm paydaşların amaç birlikteliği içinde çalışması halinde başarıya ulaşılabileceği dile getirilmiştir. Sonuç olarak, sınıf öğretmenleri ilkokul müdürlerinin genel olarak katılımcı, çoğulcu, eşit, adil ve demokratik davranışlar sergilemediklerini düşünmektedirler.
Anahtar Kelimeler: Demokrasi, okul müdürü, ilkokul, okul kültürü, saygı, eşitlik, adalet

JEL KODU: E21

ABSTRACT
This study was conducted to evaluate the levels of democratic behavior of teachers and school principals, with 135 classroom teachers working in primary schools in the 2nd education region of Melikgazi district of Kayseri Province. A working group was formed to obtain data. According to the Sample calculator program, the study group was formed from 100 classroom teachers. Semi-structured interview technique was used as the data collection method. Content analysis of the data was made, and teachers were asked to interpret the democratic behavior of the principals who manage their institutions. In the research; It has been observed that school principals have deficiencies in governance (co-management), participation in decisions, equality and justice, and that there is no significant deficiency in mutual respect in schools, but school culture cannot be created in most schools. Teachers stated that their opinions were taken for show, but in practice the decisions were still made by the principals, that the principals did not comply with the principles of equality and justice, and that most of them acted according to the personal closeness or consensus of the principal. In addition, the importance of working collaboratively in creating a school culture was emphasized, and it was stated that success could be achieved if all stakeholders worked in unity of purpose. As a result, classroom teachers think that primary school principals generally do not exhibit participatory, pluralistic, equal, fair and democratic behaviors.
Key Words*:* Democracy, principal, primary school, school culture, respect, equality, justice

JEL CODE: E21

GİRİŞ

Demokrasi kavramı temel olarak politik düzeninin temelini meydana getiren, halkın etkin bir biçimde siyasi katılımını destekleyen ve temsilciler aracılığıyla etkileşimini esas alan bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Demokrasinin ön planda olduğu yönetim biçimi, bireylerin eşit politik haklara sahip olduğu ve karar alma süreçlerine katılma hakkına sahip oldukları bir çerçeve sunmaktadır. Demokrasinin sahip olduğu temel prensipler arasında özgürlük, eşitlik, katılımcılık ve yasal hakların korunması yer almaktadır. Demokratik yapılar genellikle seçimler vasıtasıyla hükümet görevlilerinin belirlendiği ve bu görevlilerin halkın çeşitli ihtiyaçlarını temsil etme sorumluluğunu taşıdığı bir yapıya sahiptir. Buna karşılık demokrasi, sadece bir yönetim biçimi olarak değil, aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alındığı, hukuk üstünlüğünün ön planda olduğu bir sistemdir. Bu kapsamda demokrasinin etkili bir biçimde işlemesi için hesap verme sorumluluğu, şeffaflık ve politik katılımın teşvik edilmesi gibi unsurlar önem arz etmektedir. Bunun yanında demokrasinin eğitim sayesinde öğrencilere aktarılmasında gelecek nesillerin daha demokratik bir toplum içinde yaşamasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir (Oğuz, 2011; Tahiroğlu & Aktepe, 2015).

Demokrasi kavramı insanların yaşamında her zaman vazgeçilmez bir gereksinim olarak kendisini göstermiştir. Tarihin en eski dönemlerimden itibaren insanlar demokratik bir ortamda yaşayabilmek ve demokratik bir dünya oluşturabilmek amacıyla sürekli mücadele içinde olmuşlardır. Demokrasi olgusu günlük yaşamdan bürokrasiye, aile içinde verilen eğitimden okullara kadar yerini almış ve gelecek nesillere aktarılabilmek için sürekli bir çaba gösterilmiştir. Günümüzde de değerler eğitimi kapsamında öğrencilere demokrasi bilincini kazandırma faaliyetleri yürütülmektedir. Yapılan çalışmalarda özellikle sosyal bilgiler ders müfredatının değerler eğitiminde ve demokrasi öğretiminde önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir (Şimşek, 2011; Balcı & Yanpar-Yelken, 2013).

Yukarıda yer alan bilgilerden de anlaşılacağı gibi demokrasi, sadece bir yönetim biçimi olmanın ötesinde, bir toplumun katılımını, çeşitliliğini ve adil bir yaşamı mümkün kılma amacını taşımaktadır. Bundan dolayı demokrasi olgusu sadece siyasal bir anlam taşımaz, aynı zamanda insan ilişkilerinden toplumsal düzenlemelere kadar geniş bir yelpazede içinde değerlendirilen olgudur. Söz konusu döngü içerisinde demokrasi olgusu sadece geçmişte anılan bir olgu değil, aynı zamanda gelecek nesillere de aktarılabilecek bir değer halini almıştır. Kavramsal açıdan ele alındığım zaman demokrasi; temelde bir yönetim biçimi olup, öncelikle toplumun veya bireyin yönetilmesiyle ilişkilendirilen toplumsal içeriği, kuralları ve değerleri kapsayan bir buluş ve düzen bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yılman, 1995).

Yukarıda yer alan bilgilerin ardından demokrasiyi sözcük anlamıyla tanımlarsak, "iktidarın halkta olması" şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun yanında demokrasi kavramı halk arasında genellikle "halkın kendi kendini yönetmesi" olarak bilinmektedir. Söz konusu yaygın tanımları açacak olursak, Aktaş (2015), demokrasi kavramını “yöneticilerin adil, özgür ve düzenli seçimler yoluyla halk tarafından ve halkın içinden seçildiği bir yönetim biçimi” şeklinde ifade etmiştir. Demokrasi kavramı genel olarak çoğunluğun sesi olarak bilinirken, aynı zamanda azınlığın haklarını koruma görevini de üstlenmektedir (Doğan, 2003). Günümüzde demokrasi kavramı azınlığın haklarını korumak adına önemli bir araç olarak

değerlendirilmektedir. Demokrasi olgusu bir yaşam tarzı haline getirildiği zaman, bu anlayışın aileden başlayarak, okula ve nihayet tüm topluma yayılması mümkündür. Demokrasi, temelde empati kurma yeteneği ile gelişim göstermektedir. Her bireyin bilincinde olduğu gibi, bu da fikirlere saygı göstermekle mümkün hale gelmektedir.

Demokrasi ile eğitim arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Literatürde yer alan birçok çalışmada da eğitim ve demokrasi arasındaki ilişkinin ele alındığı göze çarpmaktadır (Önal, 2020; Özdayı, 1998). Alakaş'a (2016) göre, demokrasinin benimsendiği ülkelerde, eğitim politikalarında demokratik yurttaşlık, demokrasi ve insan hakları eğitimi gibi unsurların varlıklarını sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Demokrasi olgusu bir toplumun mutluluğu için öğrenilmesi gereken bir değer olmakla beraber, demokrasi genellikle ülkelerdeki eğitim sistemleri önem kazanmaktadır. Söz konusu sistemler, demokrasiyi yaşatabilen ve demokratik bir yapıya sahip olma özelliklerini taşıyan öğretmen ve eğitim çalışanlarının niteliklerine göre şekillenmektedir.

Eğitim ve demokrasi arasındaki ilişki, bir toplumun temel değerlerini şekillendirme sürecinde kilit bir rol oynamaktadır. Demokratik bir toplum yapısı eğitim sistemini, insanların düşünce becerilerini geliştirmelerini, eleştirel düşünce kapasitelerini yükseltmelerini ve toplumsal sorumluluk bilinci edinmelerini teşvik edecek bir biçimde kurgulamaktadır. Eğitim olgusu demokrasi kavramının sürdürülebilirliği için temel bir araç olarak görülmektedir. Çünkü demokratik değerlere sahip bir toplumun oluşturulması, bireylerin eğitim yoluyla demokratik ideallerle donatılmasına dayanmaktadır. Bu kapsamda demokratik eğitim yapısı öğrencilere sadece bilgi sağlama işlevinin ötesine geçerek, onları aktif bir vatandaşlık anlayışıyla donatma amacını taşımaktadır. Okullarda demokrasi bilincinin gelişmesinde öğretmenlerin sahip olduğu demokratik değer ve davranışlar önemli bir yere sahiptir. Öğretmenlerin algıladıkları yönetici davranışları mesleki tutumları etkilemektedir (Boydak-Özan, 2010; Polat & Kazak, 2014). Bu noktada okul yöneticilerinin sergiledikleri demokratik davranışların öğrencilerde vatandaşlık becerilerinin gelişiminin yanında öğretmenlerin mesleki tutum ve davranışlarını da etkilemesi beklenmektedir. Yapılan bu çalışmada da öğretmen algılarına göre okul yöneticilerin demokratik davranışları sergileme düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, evren ve örneklem grubuna, veri toplama aracına ve analiz aşamasında kullanılan yöntemlere ilişkin temel bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli ve Deseni

Yürütülen bu araştırma nicel veri toplama sürecine dayalı betimsel tarama desenli bir çalışmadır. Çalışma kapsamında olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgu bilim temel olarak "farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanılması" şeklinde tanımlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2008). Yapılan bu çalışmada durum ve birey temelli bir yaklaşım benimsemiştir.

Yapılan bu araştırmada fenomenoloji, araştırmacıların bireylerin deneyimlerine derinlemesine odaklanmalarına olanak tanıyan bir desen olarak seçilmiştir. Söz konusu araştırma deseni

katılımcıların deneyimlerini daha iyi anlamak ve anlamlandırmak amacıyla kullanılmaktadır. Çalışma kapsamında okul müdürlerinin demokratik tutum ve davranışları konusunda sınıf öğretmenlerinin algılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Evren ve Örneklem

Yürütülen bu çalışmanın evrenini, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Kayseri İli Melikgazi ilçesindeki 2. eğitim bölgesindeki ilkokullarda görevli toplam 100 öğretmen meydana getirmiştir Evren temel olarak çalışmanın odaklandığı konuyla doğrudan ilişkili olmakla beraber, belirlenen coğrafi bölge içindeki ilkokul öğretmenlerini içermektedir.

Yapılan bu çalışmada faydalanılan örnekleme yöntemi, elverişli ve kolay ulaşılabilir örnekleme metodudur. Bu örneklem seçim yöntemi araştırmacının kolayca ulaşabileceği veya veri toplama sürecini yönetebileceği bir örnekleme stratejisini ifade etmektedir. Yıldırım & Şimşek'e (2013) göre, örnekleme "bir evrenin tamamının ölçülemediği durumlarda evreni en iyi temsil edebileceğine inanılan yeterli büyüklükteki bir küme" şeklinde ifade edilmektedir. Örneklemin belirlenme aşamasında çalışma kapsamına uygun olanları seçilmiştir. Örneklemin belirlenmesinde, katılımcıların konuyla ilgili deneyim ve bilgi düzeylerini yeterli şekilde temsil etmeleri amaçlanmıştır.

Elverişli ve kolay erişilebilir örnekleme yöntemi, araştırmacıların hızlı ve kolay bir şekilde erişebildiği mevcut öğeler üzerinden örneklem seçimi yapmaya katkı sağlamaktadır. Söz konusu örnekleme yöntemi genellikle nitel araştırmalarda tercih edilen, ancak kullanılması en az istenen stratejilerden birisidir (Patton, 2005). Ayrıca bu örneklem yöntemi araştırmacının belirli bir coğrafi bölge, kurum veya topluluktaki bireylere hızlı bir şekilde ulaşabilmesini sağlamaktadır.

Araştırmanın örneklem grubunu meydana getiren öğretmenlerin demografik özellikleri aşağıda yer alan Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmada Görüşü Alınan Öğretmenlerle İlgili Bilgiler

Değişken		f	%
Cinsiyet	Erkek	48	48
	Kadın	52	52
Yaş	25-35	20	20
	35-45	30	30
	45-Üstü	50	50
Mesleki Kıdem	1-9 Yıl	10	10
	10-20 Yıl	15	15
	20 Yıl Üstü	75	75
Branş	Sınıf Öğretmeni	100	100
Medeni Durum	Evli	75	75

	Bekar	25	25

Tablo 1'de yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman, araştırmaya katılan öğretmenlerin %52'sinin kadın öğretmenlerden oluştuğu, öğretmenlerin %50'sinin yaş ortalamasının 45 ve üzerinde olduğu, öğretmenlerin %75 gibi önemli bir bölümünün mesleki kıdeminin 20 yıl ve üzerinde olduğu, bunun yanında öğretmenlerin %75'inin medeni durumunun evli olduğu tespit edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Yürütülen bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi temelde tam olarak yapılandırılmış görüşmeler kadar katı olmayan, ancak yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek olmayan bir konumda bulunan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır (Karasar, 1995).

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırmacının belirli konular ve sorular etrafında belirli bir yapıyı koruyarak, aynı zamanda katılımcılara verecekleri yanıtlarını daha geniş bir perspektiften ifade etme özgürlüğü tanır. Araştırmacının daha önce belirlenmiş olan konu hakkında soruları yönlendirdiği, ancak katılımcının cevaplarını kendi ifade biçimleriyle verdiği bir ortam sağlamaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırma grubunu meydana getiren öğretmenlere araştırmaya yönelik soruları içeren görüşme formları internet ortamında gönderilmiş, yanıtları için belli bir süre verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri yine dijital yolla alınmış, çalışma kapsamında veriler bilgisayara ortamında toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Yürütülen bu çalışmada elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yönteminden faydalanılmıştır. Verilerin analiz sürecinde SPSS analiz programı kullanılmıştır. Bu analiz süreci dört aşamada gerçekleştirilmiş olup, söz konusu aşamalar aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2008):

Verilerin Kodlanması: Görüşme kayıtları detaylı bir şekilde incelenerek, benzer temalara sahip ifadeler ve görüşler belirlenmiş ve kodlanmıştır. Kodlar, verilerin içerdiği anahtar kelimeler ve konu başlıklarını temsil etmiştir.

Kodlanan Verilerin Temalarının Belirlenmesi: Araştırma kapsamında kodlanan veriler, benzer özelliklere sahip olmaları nedeniyle temalar halinde gruplandırılmıştır. Söz konusu temalar, görüşmelerde ortaya çıkan ana konu başlıklarını ve öne çıkan düşünce kalıplarını içermiştir.

Kodların ve Temaların Düzenlenmesi: Araştırmada oluşturulan tema ve kodlar, mantıklı bir sıra içinde düzenlenmiştir. Ele alınan her bir tema, ilgili olduğu konu başlığı ile ilişkilendirilmiş ve düzenleme sürecinde verilerin bütünlüğü gözetilmiştir.

Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması: Araştırmada oluşturulan temalar temelinde elde edilen bulgular, yorumlandığı ve tanımlandığı aşamada çözümlenmiştir. Söz konusu süreçte, kodların ve temaların aralarındaki ilişkiler gözetilerek veriler anlamlı bir biçimde yorumlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın veri analiz sürecinde çalışmaya katılan bireylerin veri toplama aracında yer alan maddelere verdiği yanıtlar detaylı bir şekilde incelenmiş, kodlanmış, temalara dönüştürülmüş ve söz konusu temalar düzenlenip yorumlanmıştır. Araştırmanın analiz sürecinde faydalanılan bu yöntem, araştırmanın amacına uygun olarak zengin ve anlamlı veri çıkarımına olanak sağlamıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırma grubunu oluşturan öğretmenlere yöneltilen görüşme formundan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Sınıf Öğretmenlerin Fikirleri Ne Sıklıkta Alınıyor?

	f	**%**
Fikrimiz hiç alınmıyor	50	**50**
Fikirler sınırlı alınıyor	25	**25**
Fikrimiz alınıyor	25	**25**
Toplam	**100**	**100**

Tablo 2'de yer alan veri seti, sınıf öğretmenlerinin fikirlerinin alınma sıklığına dair bir anket sonucunu temsil etmektedir. Anketi yanıtlayan katılımcıların yarısı, kendi fikirlerinin hiç alınmadığını belirtmektedir. Bu durum, katılımcıların kurumlarındaki karar alma süreçlerinde sınıf öğretmenlerine danışılmadığı veya fikirlerine yeterince yer verilmediği şeklinde yorumlanabilir. Katılımcıların %25'i, fikirlerinin sınırlı bir şekilde alındığını ifade etmektedir. Bu durumda, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine belirli durumlarda danışıldığı, ancak bu durumun yaygın olmadığı söylenebilir. Anketi yanıtlayan katılımcıların diğer %25'i ise, kendi fikirlerinin alındığını belirtmektedir. Bu durum, katılımcıların kurumlarında sınıf öğretmenlerine yönelik daha katılımcı ve demokratik bir yaklaşımın benimsendiğini gösterebilir. Genel olarak, bu veri seti, sınıf öğretmenlerinin fikirlerinin alınma sıklığı konusunda çeşitli düzeylerde bir algıya işaret etmektedir.

Tablo 2. Okulda Kararla Nasıl Alınır?

GÖRÜŞ	**f**	**%**
Fikirler alınsa da kararları okul müdürü verir	75	**75**
Kararlar ortaklaşa verilir	25	**25**
TOPLAM	**100**	**100**

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%75), okulda fikirlerin alınmasına rağmen nihai kararların okul müdürü tarafından verildiğini belirtmektedir. Bu durum, sınıf öğretmenlerinin karar alma sürecine katkı sağlama fırsatlarının olduğunu, ancak nihai kararın genellikle okul müdürü tarafından alındığını göstermektedir. Katılımcıların %25'i, kararların ortaklaşa verildiğini ifade etmiştir. Bu durumda, sınıf öğretmenlerinin okul yönetimiyle işbirliği içinde kararlar alabildiği ve bu süreçte daha fazla katılıma sahip olduğu söylenebilir. Genel olarak, bu veriler, sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun okul müdürünün liderliğindeki bir karar alma modeli olduğunu göstermektedir. Okul müdürü tarafından alınan kararların sınıf öğretmenleri arasında nasıl algılandığını değerlendirmek ve gerekirse daha fazla katılım sağlamak amacıyla yönetimde potansiyel iyileştirmeler yapılabilir.

Tablo 3. Okulda Bir Karar Alınırken Öğretmenlerin Görüşlerinin Alınma Durumu

GÖRÜŞ	**f**	**%**
Öğretmen görüşü sürekli alınır	6	6
Öğretmen görüşü sınırlı alınır	81	81
Öğretmen görüşü alınmaz	13	13
TOPLAM	**100**	**100**

Tablo 4'teki verilere göre katılımcıların sadece %6'sı, öğretmen görüşlerinin sürekli olarak alındığını belirtmiştir. Bu, öğretmenlerin karar alma sürecine düzenli ve etkili bir şekilde katılım sağlandığı anlamına gelmektedir. Çoğunluk, yani katılımcıların %81'i, öğretmen görüşlerinin alındığını ancak bu sürecin sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda, öğretmenlerin katkıları belirli konularda alınabilir, ancak genel olarak karar alma sürecine sınırlı bir etkileri olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %13'ü, öğretmen görüşlerinin alınmadığını belirtmiştir. Bu durumda, öğretmenlerin karar alma sürecine katkıda bulunma fırsatlarının kısıtlı olduğunu ve kararların genellikle öğretmen görüşleri dikkate alınmadan alındığını göstermektedir. Genel olarak, bu veriler, öğretmen görüşlerinin okul karar alma süreçlerine yeterince entegre edilmediğini ve bu konuda iyileştirmeler yapılması gerektiğini göstermektedir. Okul yönetimi, öğretmenlerin daha fazla katılımını teşvik etmek ve görüşlerini daha etkili bir şekilde değerlendirmek için stratejiler geliştirebilir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Alınan Kararlara Katılım Durumu

GÖRÜŞ	**f**	**%**
Öğretmenin alınan kararlara katılımı sağlanır	13	13
Öğretmenin alınan kararlara katılımı sınırlı sağlanır	75	75
Kararları sadece müdür alır	12	12
TOPLAM	**100**	**100**

Tablo 5'e göre katılımcıların sadece %13'ü, öğretmenlerin alınan kararlara katılımının sağlandığını ifade etmiştir. Bu durumda, okul yönetimi öğretmenlerin görüşlerini ve

katkılarını daha fazla değerlendirme ve karar alma sürecine daha fazla dahil etme eğilimindedir. Çoğunluk, yani katılımcıların %75'i, öğretmenlerin kararlara katılımının sınırlı olduğunu belirtmiştir. Bu durum, öğretmenlere karar alma sürecinde belirli bir düzeyde katılım fırsatı sağlansa da, bu katılımın tam anlamıyla etkili olmadığını gösterir. Katılımcıların yine %12'si, kararların sadece müdür tarafından alındığını ifade etmiştir. Bu durumda, öğretmenlerin karar alma sürecindeki rolü oldukça sınırlıdır ve kararlar genellikle müdür tarafından tek başına alınmaktadır. Bu veriler genel itibarıyla öğretmenlerin karar alma sürecindeki katılım düzeyinin düşük olduğunu ve daha demokratik bir karar alma ortamı oluşturmak için çaba sarf edilmesi gerektiğini göstermektedir. Okul yönetimi, öğretmenlerin karar alma sürecine daha fazla katılımını sağlamak ve onların görüşlerini daha etkili bir şekilde değerlendirmek için çeşitli stratejiler geliştirebilir.

Tablo 5. Okulumuzda Saygı

GÖRÜŞ	f	%
Okulumuz çalışanları arasında saygı sorunu yok	**75**	**75**
Okulumuzda saygı göstermelik olarak var	**12**	**12**
Okulumuzda çalışanların değil velilerle ilgili saygı sorunu var	**13**	**13**
TOPLAM	**100**	**100**

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, %75'i, okuldaki çalışanlar arasında saygı sorunu olmadığını belirtmiştir. Bu durum, okul içindeki personel arasında olumlu bir iletişim ve işbirliği ortamının olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %12'si, saygının göstermelik olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda, çalışanlar arasında saygı var gibi görünse de, gerçekte bu saygının derin ve samimi olmadığına işaret edebilir. Katılımcıların yine %13'ü, okuldaki saygı sorununun çalışanlar arasında değil, velilerle ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu durumda, okul personeli ve veliler arasındaki iletişimde sorunlar yaşanabilir. Genel olarak, çoğunlukla okul içinde saygı sorunu olmadığı görülse de, göstermelik saygı veya velilerle ilgili sorunlar gibi bazı alt tema noktalarında sorunların yaşandığı gözlenmektedir. Okul, olumlu bir etkileşim ve saygı kültürünü geliştirmek için iletişimi güçlendirmeye ve potansiyel sorunlara odaklanmaya yönelik stratejiler geliştirebilir.

Tablo 6. Okulumuzda Eşitlik ve Adalet Durumu

GÖRÜŞ	**f**	**%**
Okulumuzda tam anlamıyla eşitlik ve adalet var	12	12
Okulumuzda sinirli eşitlik ve adalet var	25	25
Okulumuzda eşitlik ve adalet yok	63	63
TOPLAM	**100**	**100**

Katılımcıların %12'si, okuldaki eşitlik ve adaletin tam anlamıyla var olduğunu düşünmektedir. Bu durum, bir grup insanın okuldaki uygulamalardan memnun olduğunu göstermektedir.

%25'lik bir kesim, okuldaki eşitlik ve adaletin sınırlı olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, bazı öğretmenlerin veya personelin algıladığı veya deneyimlediği adaletsizlik veya eşitsizlik durumlarına işaret edebilir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, %63'ü, okuldaki eşitlik ve adaletin olmadığını düşünmektedir. Bu durum, çoğu kişinin okuldaki mevcut durumdan memnun olmadığını veya bir adaletsizlik algısı taşıdığını gösterebilir. Genel olarak, çoğunlukla okuldaki eşitlik ve adalet durumunun olumsuz bir algısı olduğu görülmektedir. Okul, bu konuda öğrenciler ve personel arasında daha adil uygulamalar sağlamak için çeşitli politikalar ve önlemler geliştirebilir. Adalet ve eşitlik algısını güçlendirmek için şeffaf ve katılımcı bir süreç oluşturmak önemli olacaktır.

Tablo 7. Okul İklimi Hakkındaki Öğretmen Görüşleri

GÖRÜŞ	**f**	**%**
Okulumuzda olumlu bir okul iklimi var	19	19
Okulumuzda olumlu bir okul iklimi oluşturulmaya çalışılıyor	43	43
Okulumuzda olumlu bir okul iklimi yok	38	38
TOPLAM	**100**	**100**

Bu kategoriye dâhil olan öğretmenlerin %19'u, okullarında olumlu bir okul iklimi olduğunu düşünmektedir. Bu durum, bu öğretmenlerin genel olarak okullarındaki atmosferden memnun olduklarına işaret edebilir. %43'lük bir kesim, okullarında olumlu bir okul ikliminin oluşturulmaya çalışıldığını düşünmektedir. Bu durum, okulun bazı olumlu değişikliklere yönelik çabalar içinde olduğunu gösterebilir, ancak henüz tam anlamıyla bu hedefe ulaşılmamış olabilir. Katılımcıların %38'i, okullarında olumlu bir okul ikliminin olmadığını düşünmektedir. Bu durum, bir grup öğretmenin okul atmosferinden genel olarak memnun olmadığını veya olumsuz bir deneyim yaşadığını gösterebilir. Bu sonuçlar, okulun genel atmosferini değerlendirirken öğretmenler arasında bir çeşitliliğin olduğunu gösteriyor. Okul yönetimi, olumlu bir okul iklimini güçlendirmek için öğretmenlerin görüşlerine daha fazla odaklanabilir ve bu alandaki eksiklikleri gidermek için çeşitli stratejiler uygulayabilir. İş birliği ve iletişim, okul iklimini olumlu yönde etkileyebilecek önemli unsurlardır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Yürütülen bu araştırma sınıf öğretmenlerinin algılarına göre okul müdürlerinin demokratik davranışları sergileme düzeylerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Nitel çalışma deseninin kullanıldığı araştırma Kayseri ilinde bulunan okullarda görev yapan 100 öğretmenin katılımı ile gerçekleşmiştir. Araştırmanın veri toplama sürecinde görüşme tekniğinden yararlanılmış, araştırmanın sonunda elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin medeni durumlarına, branşlarına, yaş gruplarına, mesleki kıdemlerine ve cinsiyetlerine göre okul yöneticilerinin demokratik davranışlarına ilişkin algılarının anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Demografik değişkenlerin öğretmen algıları üzerinde belirleyici olmamasının temelinde öğretmenlerin benzer okul iklimine sahip eğitim kurumlarında görev yapmalarının yattığı düşünülebilir. Nitekim literatürde yer alan benzer çalışmalarda da okul ikliminin öğretmenlerin mesleki tutum, davranış ve algı düzeyleri üzerinde belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Tepe & Yılmaz, 2020; Şentürk & Sağnak, 2012).

Yürütülen bu çalışma kapsamında öğretmenlere okul yöneticilerinin davranışları hakkında yöneltilen sorular yönetişim, saygı, kararlara katılım, eşitlik ve adalet, okul iklimi başlıkları altında toplanmıştır. Öğretmenlerin söz konusu yönetici davranışları hakkındaki görüşleri ve önerileri değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmanın sonunda öğretmenlerin yönetişim konusunda yeterli görüş alınmadığı, alınan görüşlerin göstermelik olduğu ve son kararın genellikle müdürler tarafından verildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğretmenler okulda alınan kararlara katılım konusunda yeterli görüş alınmadığını düşünmekte ve alınacak kararlarda tüm paydaşların asgari görüşlerinin alınarak uygulanmasının faydalı olacağı görüşünü savunmaktadır. Literatürde bu alanda yapılan bazı çalışmalarda öğretmenlerin okul yönetimi tarafından alınan kararlara katılım sağladığı bulunmuş, bazı araştırmalarda ise öğretmenlerin genellikle alınan kararlara katılım düzeylerinin düşük olduğu rapor edilmiştir (Demirtaş & Alanoğlu, 2015; Göksoy, 2014; Özdoğru & Aydın, 2016).

Yapılan bu araştırmada saygı alt temasına ilişkin bulgular incelendiği zaman, öğretmenler ve okul müdürleri arasında önemli bir sorun olmadığı, ancak bazı okul müdürlerinin saygıyı sadece makamlarına olan saygı şeklinde değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Adalet ve eşitlik konularında öğretmenlerin çoğunluğunun okullarında bu ilkelere uyulmadığını düşündükleri tespit edilmiştir. Ayrıca ortaya çıkan sonuçlara göre bazı okul müdürlerinin kendilerine yakın olan öğretmenlere farklı davrandığı ve ödül-yaptırım konusunda bir standart olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin adalet ve eşitlik algılarının yüksek olmasının iş doyumlarını ve çalışma motivasyonlarını arttırdığı bilinmektedir (Saçlı & Demir, 2022; Çelik & Gürsel, 2017). Bu noktada yapılan bu çalışmada öğretmenlerin algıladıkları eşitlik ve adalet düzeyinin düşük olmasının meslek yaşamlarını olumsuz yönde etkileyecek bir unsur olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen sonuçlara göre okul iklimi konusunda öğretmenlerin üç gruba ayrıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin bir bölümünün okullarında olumlu bir iklim olduğunu düşündüğü, bazı öğretmenlerin iklim oluşturulmaya çalışıldığını ifade ettiği ve bazı öğretmenlerin ise okul iklimi oluşturma çabasının olmadığını ifade ettikleri bulunmuştur. Literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda genellikle okullarda öğretmenler tarafından algılanan okul ikliminin bazı farklılıklar gösterdiği belirtilmektedir. Bunun temel nedenlerinin başında okullarda yöneticilerin sergiledikleri liderlik tarzının birbirinden farklı olmasının geldiği düşünülebilir. Nitekim literatürde bu alanda yapılan çalışmalarda okul ikliminin genellikle yönetici liderlik tarzlarına göre şekillendiği belirtilmektedir (Bakkal & Radmard, 2020; Ertuğrul & Töremen, 2017).

Yürütülen bu araştırmada kararlara katılım konusunda da benzer bir tablo ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Ortaya çıkan sonuçlara göre okul müdürlerinin kararlara katılım konusunda yetersiz oldukları, bunun yanında alınan kararlarda paydaşların görüşlerinin asgari düzeyde bulunmuştur. Elde edilen bu bulgular da okuldaki demokratik süreçlerin istenilen seviyede olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında yürütülen bu çalışmada saygı konusunda genel olarak bir sorun olmadığı, buna karşılık bazı okul müdürlerinin saygıyı sadece makamlarına olan saygı şeklinde değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Adalet ve eşitlik konularında ise öğretmenlerin okullarında bu prensiplere uyulmadığını ve yaptırım-ödül konusunda bir standart olmadığını ifade ettikleri bulunmuştur. Literatürde bu alanda yapılan

benzer çalışmalarda da öğretmenlerin eşitlik ve adalet algılarının yüksek olmadığı rapor edilmiştir (Polat & Celep, 2008; Gül-Öztürk & Koşar, 2021). Bu kapsamda ortaya çıkan sonuçların literatür ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

Araştırmada elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiği zaman okul müdürlerinin demokratik davranışların bir bölümünü sergileme konusunda istekli oldukları, bazı demokratik davranışların ise okul müdürleri tarafından yaygın olarak sergilenmediği tespit edilmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin büyük bir bölümünün görüşüne göre okul müdürlerinin demokratik tutumlarının sınırlı olduğu ve öğretmenlerin kararlara katılımının yeterince sağlanmadığı bulunmuştur. Araştırmada özellikle yönetişim konusunda öğretmenlerin yeterli görüş alınmadığı, alınan görüşlerin göstermelik düzeyde kaldığı ve nihai kararın genellikle müdürler tarafından verildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin demokratik süreçlere, eşitlik, adalet, kararlara katılımı, saygı ve okul iklimi gibi faktörlerde sorunlar yaşandığı bulunmuştur. Okul yöneticilerinin sergiledikleri tutum ve davranışların öğretmenlerin meslek yaşamlarını ve iş yaşamına ilişkin tutumlarını etkilediği bilinmektedir (Josanoz-Vrgovic & Pavlovic, 2014; Nyenyembe ve ark., 2016; Çetin & Özcan, 2004; Tabancalı & Cengiz, 2018). Bu noktada okul yöneticilerinin hem demokratik tutum ve davranışları benimsemesi hem de demokratik tutum ve davranışları uygulamaları önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

ÖNERİLER

Yürütülen bu çalışmada ulaşılan bulgular ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulabilir;

1. Literatürde yer alan araştırmalarda okul yöneticilerinin sergiledikleri liderlik tarzlarının öğretmenler üzerindeki etkilerinin ele alındığı birçok çalışma yapıldığı görülmekle beraber, literatürde okul yöneticilerinin demokratik davranışları sergileme düzeylerinin öğretmenler üzerindeki etkilerinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu kapsamda okul yöneticilerinin demokratik tutum ve davranışları benimseme durumlarının öğretmen davranışları üzerindeki etkilerinin ele alındığı araştırmalar yapılabilir.

2. Öğretmenlerin okullarda alınan kararlara katılım sağlamaların sağlıklı kararların alınabilmesi için oldukça önemlidir. Bu noktada okul yöneticilerinin katılımcı yönetim anlayışını benimsemeleri önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul yöneticilerinin katılımcı yönetim anlayışına sahip olma düzeylerini arttırmak amacıyla okul yöneticilerine katılımcı liderlik konusunda hizmet içi kurs, eğitim ve seminerler verilebilir.

3. Okul müdürleri öğretmen, öğrenci ve veliler başta olmak üzere eğitim paydaşlarının rol model aldığı kişiler arasında yer almaktadır. Bu nedenle okul yöneticilerin sergiledikleri demokratik davranışların okullardan başlayarak toplumun da demokratik bir yapıya sahip olmasına destek olacaktır. Bu noktada öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışları benimsemeleri amacıyla hizmet içi seminerler düzenlenebilir.

4. Yapılan bu çalışmada okul müdürlerinin özellikle adalet ve eşitlik konularında ciddi eksikleri olduğu ve öğretmenlere adil davranmadıkları bulunmuştur. Bilindiği gibi adalet ve eşitlik algısının düşük olması öğretmenlerin meslek yaşamında yüksek performans

sergilemelerine engel olmaktadır. Bu nedenle eğitim ile belirlenen amaçlara ulaşılması ve öğretmenlerin daha yüksek performansta çalışmaları için okul yöneticilerin öğretmenlere daha eşit ve adil davranabilir.

KAYNAKLAR

Aktaş, S. (2015). *Ortaöğretim kurumları yöneticilerinin demokratik okul kültürünü oluşturmada okul meclisi projesine karşı tutumlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Alakaş, M. (2016). *Öğretmen görüşüyle okul yönetimlerinin demokratik düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bakkal, M., & Radmard, S. (2020). Okul müdürlerinin eğitimsel liderlik standartlarını karşılama düzeyleri ile öğretmenlerin okul iklimi algıları ve motivasyonları arasındaki ilişki. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(2), 163-195.

Balcı, A., & Yelken, T. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(1), 195-213.

Boydak-Özan, M., Türkoğlu, A.Z., & Şener, G. (2010). Okul yöneticilerinin sergiledikleri demokratik tutum ve davranışlarının öğretmenlerin motivasyonuna etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(1), 275-294.

Çelik, O. T., & Gürsel, M. (2017). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel adalet algıları ve iş doyumları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4*(7), 47-56.

Çetin, M., & Özcan, K. (2013). Okul yöneticilerinin etik davranışlarının öğretmenlerin iş doyumuna etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 21-38.

Demirtaş, Z., & Alanoğlu, M. (2015). Öğretmenlerin karara katılımı ve iş doyumu arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(2), 83-100.

Doğan, (2003). *Modern toplumda vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları insan hakları kültürel temelleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ertuğrul, A., & Töremen, F. (2017). Okul yöneticileri liderlik stillerinin okul iklimi üzerindeki etkisi: Gaziantep orta öğretim okullarında bir uygulama. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4*(7), 48-82.

Göksoy, S. (2014). Okul yönetiminde karara katılım. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 14*(2), 253-268.

Gül-Öztürk, A., & Koşar, S. (2021). Öğretmenlerin örgütsel adalet algıları üzerine bir olgubilim çalışması. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(3), 1951-1991.

Josanov-Vrgovic, I., & Pavlovic, N. (2014). Relationship between the school principal leadership style and teachers'job satisfaction in Serbia. *Montenegrin Journal of Economics, 10(*1), 43-57.

Nyenyembe, F. W., Maslowski, R., Nimrod, B. S., & Peter, L. (2016). Leadership styles and teachers' job satisfaction in Tanzanian public secondary schools. *Universal Journal of Educational Research, 4*(5), 980-988.

Oğuz, A. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile öğretme ve öğrenme anlayışları. *Değerler Eğitimi Dergisi, 9*(22), 139-160.
Önal, G. (2020). *Sivil toplum ve eğitim ilişkisi: Demokrasi okulu. Demokrasinin beşinci gücü olarak eğitim temelli sivil toplum örgütleri*. Ankara: Pegem Akademi.
Özdayı, N. (2013). Eğitim yöneticilerinin demokrasi ve hoşgörü tutumları ile liderlik özellikleri arasındaki ilişki. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 10, 221-235.
Özdoğru, M., & Aydın, B. (2016). İlköğretim okulu öğretmenlerinin karara katılma durumları ve istekleri ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(2), 357-367.
Polat, S., & Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 54, 307-331.
Polat, S., & Kazak, E. (2014). Okul yöneticilerinin kayırmacı tutum ve davranışları ile öğretmenlerin örgütsel adalet algıları arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 1*(1), 71-92.
Yılman, M. (1995). *Demokrasimizin kültürel temelleri*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
Yıldırım A., & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

The relationship between education and democracy plays a key role in the process of shaping the core values of a society. A democratic social structure structures the education system in a way that encourages people to develop their thinking skills, increase their critical thinking capacity and acquire social responsibility awareness. The phenomenon of education is seen as a fundamental tool for the sustainability of the concept of democracy. Because the creation of a society with democratic values is based on equipping individuals with democratic ideals through education. In this context, the democratic education structure aims to go beyond just providing information to students and equip them with an understanding of active citizenship. Democratic values and behaviors of teachers have an important place in the development of democracy awareness in schools. Administrative behaviors perceived by teachers affect their professional attitudes (Boydak-Özan, 2010). At this point, it is expected that the democratic behaviors exhibited by school administrators will affect the development of citizenship skills in students as well as the professional attitudes and behaviors of teachers. In this study, it was aimed to examine the level of democratic behavior exhibited by school administrators according to teachers' perceptions.

This research is a descriptive survey design study based on the quantitative data collection process. Within the scope of the study, phenomenology pattern was used. Phenomenology is basically defined as "focusing on phenomena that we are aware of but do not have an in-depth and detailed understanding" (Yıldırım & Şimşek, 2008). This study adopted a situation and individual-based approach. The population of this study consists of a total of 100 teachers working in primary schools in the 2nd education region of Melikgazi district of Kayseri Province in the 2023-2024 academic year. The universe is directly related to the subject on

which the study focuses, but includes primary school teachers within the determined geographical region. Within the scope of this research, semi-structured interview technique was preferred. Semi-structured interview method basically appears as a technique that is not as rigid as fully structured interviews, but is not as flexible as unstructured interviews (Karasar, 1995). Interview forms containing research questions were sent to the teachers who made up the research group, on the internet, and they were given a certain time for their answers. The opinions of the teachers who participated in the research were also taken digitally, and the data were collected in the computer environment within the scope of the study. Content analysis method was used to analyze the data obtained in this study. SPSS analysis program was used in the data analysis process.

This research was conducted to determine the level of democratic behavior exhibited by school principals according to the perceptions of classroom teachers. The research, in which a qualitative study design was used, was conducted with the participation of 100 teachers working in schools in Kayseri. Interview technique was used in the data collection process of the research, and according to the results obtained at the end of the research, it was found that teachers' perceptions of the democratic behaviors of school administrators did not differ significantly according to their marital status, branch, age group, professional seniority and gender. It can be thought that the reason why demographic variables are not determinant on teachers' perceptions lies in the fact that teachers work in educational institutions with similar school climates. As a matter of fact, similar studies in the literature state that school climate is a determinant on teachers' professional attitudes, behavior and perception levels (Şentürk & Sağnak, 2012).

When the findings regarding the sub-theme of respect were examined in this research, it was determined that there was no significant problem between teachers and school principals, but some school principals evaluated respect only as respect for their positions. It has been determined that the majority of teachers think that these principles are not followed in their schools regarding justice and equality. In addition, according to the results, it was concluded that some school principals behave differently towards teachers who are close to them and that there is no standard regarding rewards and sanctions. It is known that teachers' high perceptions of justice and equality increase their job satisfaction and work motivation (Çelik & Gürsel, 2017). At this point, in this study, it can be said that the low level of equality and justice perceived by teachers is a factor that will negatively affect their professional lives.

When the findings obtained in the research were evaluated in general, it was determined that school principals were willing to exhibit some of the democratic behaviors, while some democratic behaviors were not widely exhibited by the school principals. In addition, in the opinion of the majority of teachers, it was found that the democratic attitudes of school principals were limited and teachers' participation in decisions was not sufficiently ensured. In the research, it was determined that teachers did not receive sufficient opinions, especially regarding governance, that the opinions received remained at a nominal level and the final decision was generally made by the principals. In addition, it was found that there were problems in factors such as teachers' participation in democratic processes, equality, justice, decision-making, respect and school climate. It is known that the attitudes and behaviors

exhibited by school administrators affect teachers' professional lives and attitudes towards business life (Josanoz-Vrgovic & Pavlovic, 2014). At this point, it is an important issue for school administrators to both adopt democratic attitudes and behaviors and implement democratic attitudes and behaviors.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

TÜRKİYE'DE 2013-2023 YILLARI ARASINDA ORTAOKUL EĞİTİM KADEMESİNDE BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ALANINDA YAPILAN TEZLERİN ÇEŞİTLİ DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

AN INVESTIGATION OF THESES IN THE FIELD OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS IN SECONDARY SCHOOL EDUCATION LEVEL BETWEEN THE YEARS 2013-2023 IN TURKEY ACCORDING TO VARIOUS VARIABLES

***Bekir AYDIN[1], Mucahit CANA[2], Hasip CANA[3]**

[1]Milli Eğitim Bakanlığı, Sakarya, Türkiye
[2]Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul, Türkiye
[3]Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sapanca Turizm Meslek Yüksekokulu, Sakarya, Türkiye
***e-mail:** bek_ay2354@hotmail.com

ÖZET
Bu araştırmada; 2013-2023 yılları arasında ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan lisansüstü tezlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılarak doküman incelemesi yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2013-2023 yılları arasında YÖK Elektronik Tez Arşivinde yayınlanan 484 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Ulaşılan lisansüstü tezlerin incelenmesinde araştırmacı tarafından geliştirilen tez izleme formu kullanılarak, "ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor" alanında hazırlanan lisansüstü tezlerinde; yıllara göre dağılım, yazım dili, tür, konu, danışman unvanı, enstitüler, sayfa sayısı ve üniversiteler belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler istatistiksel programlar kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda yüksek lisans tezlerinin en çok yayınlandığı yıl 2019 olduğu belirlenmiştir. Yazım dili olarak lisansüstü tezlerinin Türkçe olarak yazıldığı ve sadece %1'lik kısmının İngilizce yazıldığı tespit edilmiştir. Yazılan lisansüstü tezlerin doktora sayılarının çok düşük olduğu, enstitülerine göre lisansüstü tezlerin dağılımında ise sağlık bilimleri enstitüsünün en yüksek lisansüstü teze sahip olduğu tespit edilmiştir. Danışman unvanına göre ise Doç. Dr. Ünvanlı akademisyenlerin yüksek lisans tez danışmanlığı yaptığı, Prof. Dr. Ünvanlı akademisyenlerin ise daha çok doktora tez danışmanlığı yaptığı tespit edilmiştir. Konu dağılımında ise yüksek lisans tez türünde "spor" konu başlığı, doktora türünde ise "eğitim ve öğretim" konu başlığının en yüksek lisansüstü tez değerlerine sahip olduğu belirlenmiştir. Lisansüstü tezlerin sayfa sayılarına göre yüksek lisans tezlerinin sayfa sayının 101-150 sayfa aralığında doktorada ise 151-200 sayfa aralığında yer aldığı tespit edilmiştir. Üniversitelere göre ise yüksek lisans tez sayısının en yükseği Marmara Üniversitesi, doktora tez sayısının en yükseği ise Gazi Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir.
Anahtar Kelimeler: Spor, beden eğitimi, ilköğretim, ortaokul

JEL KODU: L83

ABSTRACT
In this study, it was aimed to examine the postgraduate theses in the field of physical education and sports at the secondary school education level between 2013-2023 according to various variables. In the research, document analysis was conducted using the survey model. The population of the study consists of 484 graduate theses published in the YÖK Electronic Thesis Archive between 2013-2023. By using the thesis monitoring form developed by the researcher in the examination of the postgraduate theses reached, it was tried to determine the distribution by years, writing language, type, subject, advisor title, institutes, number of pages and universities in the postgraduate theses prepared in the field of "physical education and sports at the secondary school education level". The data obtained were analyzed using statistical programs. As a result of the findings, it was determined that the most published year of master's theses was 2019. In terms of language of writing, it was determined that

graduate theses were written in Turkish and only 1% of them were written in English. It was determined that the number of doctoral dissertations was very low, and in the distribution of graduate theses according to institutes, it was determined that the institute of health sciences had the highest number of graduate theses. According to the title of advisor, it was determined that academicians with the title of Assoc. Dr. advised master's theses, while academicians with the title of Prof. Dr. advised doctoral theses more. In terms of subject distribution, it was determined that the subject heading "sports" in the master's thesis type and the subject heading "education and training" in the doctoral thesis type had the highest postgraduate thesis values. According to the number of pages of graduate theses, it was determined that the number of pages of master's theses was between 101-150 pages and 151-200 pages in doctoral theses. According to the universities, it was determined that the highest number of master's theses was Marmara University and the highest number of doctoral theses was Gazi University.
Key Words*:* Sport, physical education, primary, secondary school

JEL CODE: L83

GİRİŞ

Eğitim sürekli gelişen insan hayatı içinde önemli bir yer edinen canlı bir süreçtir. Bu süreç bireyi etkileyen tüm alanlardan da etkilenmektedir (Akyürek, 2020). "Eğitim, yetişkin neslin bir plan ve amaca göre yetişmekte olan nesillerin gelişimini sağlamak için yaptığı çalışmalardır" şeklinde tanımlanmaktadır (Ayhan, 2011). Eğitimin verildiği en önemli yer ise okullardır. Bu eğitim örgün eğitim kapsamında yapılmaktadır. Örgün eğitim "belirli yaş grubundaki ve aynı seviyedeki bireylere, amaca göre hazırlanmış programlarla, okul çatısı altında düzenli olarak yapılan eğitimdir" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanım içinde yer alan örgün eğitim kurumları ise okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsamaktadır (OGM, 2015). Her kademe bireyin gelişimine uygun olarak verilecek eğitim ve öğretime göre tasarlanmıştır. MEB (2014) ilköğretim kurumlar yönetmeliği tanımlar kısmında ilköğretim kurumları tanımlanırken "Resmî ve özel ilkokul, ortaokul ile eğitim, öğretim, yönetim ve bütçe ile ilgili iş ve işlemleri Din Öğretimi Genel Müdürlüğünce yürütülen imam-hatip ortaokulu" şeklinde belirterek bu kurumların tümünü ilköğretim içinde toplanmaktadır. Ortaokullar genelde ilköğretim özelde ise ortaokul şeklinde ifade edilebilir. Beden eğitimi dersi ise bu tanımda yer alan ortaokullarda Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan ilköğretim kurumları haftalık ders çizelgesinde zorunlu dersler başlığı altında ortaokullarda 5,6,7,8. sınıflarda yer almaktadır (TTKB, 2023). Eğitimin temel hedefinde insan yer almaktadır. Eğitimin kendine hedef çizdiğinde bu hedeflerin uzun ya da kısa vadeli olması bu temel hedefte var olan insanın varlığının yerini değiştirmemektedir. Buradan hareketle eğitimin bir parçası olan spor, daha sağlıklı, huzurlu ve barışın yer aldığı bir toplumun oluşmasında önemli bir faktör olduğu değerlendirilmektedir (Kuter & Kuter, 2012). Sporun bireyler ile tanışması ve bir plan dâhilinde yürütülmesi ise okullarda yer alan sporla ilişkili olan dersler ile yapılmaktadır. Burada da ön plana çıkan ders ise beden eğitimi ve spor dersidir. Ortaokul Beden Eğitimi ve Spor Dersi Öğretim Programının amacı, "öğrencilerin, yaşamları boyunca kullanacakları hareket becerileri; aktif ve sağlıklı yaşam becerileri, kavramları ve stratejileri ile birlikte yaşam becerilerini de geliştirerek bir sonraki eğitim düzeyine hazırlanmalarıdır" (TEGM, 2013). Yapılan araştırmalar göstermektedir ki bu derse katılmayan öğrencilerin motor beceri ve yeteneklerinde düşük düzeyde gelişmeler olduğu tespit edilmiştir (Yenal ve ark., 1999). Son dönemlerde meydana gelen olaylar (salgın…) ile obezite ülkemizde belirgin şekilde kendini

göstermekte Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlık sorunları arasında en önemlilerden biri olduğu ifade edilmektedir (HSGM, 2023). Bu sorunlarla baş etmede en önemli faktör ise eğitim olduğu ve bu sorunun çözümünde ise beden eğitimi dersinin önemli bir yerde durduğunun yadsınamaz bir gerçek olarak kendini gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle beden eğitimi ve spor ile ilişkili her durumun öğrenci hayatında doğrudan bir yer aldığı düşünüldüğünden bu konuların yer aldığı çalışmalar önem arz etmektedir. Bundan dolayı beden eğitimi ve spor konularının ortaokul kademesi ile ilgili olan alan yazınında bulunan çalışmaların incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca akademi camiasının yapılan yayınlarda nasıl bir seyir izlendiğinin ortaya konmasının yeni yapılacak çalışmalara yol göstermesi açısından da önem arz ettiği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Araştırmada "tarama modeli" kullanılmıştır. Tarama modeli, "geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları" şeklinde ifade edilmiştir (Karasar, 2018). Ayrıca tezlerin incelenmesinde doküman incelemesi yoluna başvurulmuştur. Söz konusu inceleme tekniği lisansüstü tezlerin incelenmesi ve betimleyerek mevcut durumun ortaya konulması için tercih edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye'de 2013-2023 yılları arasında ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Örneklemi ise güncel tezlerin değerlendirilmesi açısından 2013-2023 tarihleri arasında yapılan lisansüstü tezler oluşturmuştur. 2023'teki tezlerin ise sadece ilk altı ayı (Ocak-Haziran) dikkate alınmıştır. Geniş yelpazesi olan spor bilimlerinin kapsamının da göz önüne alındığında ortaokul kademesine odaklanmak istenildiği için söz konusu tezlerin başlığında; ortaokul, spor, beden eğitimi ve ilköğretim anahtar kelimelerini içeren araştırmalar dahil edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada örnekleme dahil edilen tezleri belirlemek için veri toplama aracı olarak YÖKTEZ (Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi) veri tabanından yararlanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Veriler YÖKTEZ veri tabanından toplanmıştır. Burada anahtar kelimeler "aranacak kelime (ler) kısmına yazıldıktan sonra aranacak alan seçeneğinde "tümü" ve arama tipinde "tümü" seçenekleri seçilerek lisansüstü tezler araştırılarak veriler toplanmıştır. Tez künyeleri incelenirken yazım dilinin İngilizce olduğunu belirten tezlerin içerikleri kontrol edildiğinde içerikleri Türkçe dil ile yazılan tezlerde künye dikkate alınmayıp içerik dikkate alınarak analizler yapılmıştır. Konu başlıkları seçilirken de birden fazla konu başlığı olan lisansüstü tezlerde ilk konu başlığı dikkate alınmıştır. Araştırmada beden eğitimi, spor konu başlığının ortaokul konu başlığı ile ilişkilendirilen tezler araştırmaya dahil edilirken; buna karşın öğrenci

ve öğretim programı vb. konuları dışındaki lisansüstü tezler ve 2023'teki tezlerin içerik analizinde yayın tarihi belli olmayanlar ise araştırma dışında tutulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiş olup, bu çerçevede yüzde ve frekans içeren betimsel analizlere yer verilmiştir.

Tablo 1. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıl		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
2013	n	13	4	17
	%	3,00%	7,30%	3,50%
2014	n	14	1	15
	%	3,30%	1,80%	3,10%
2015	n	20	1	21
	%	4,70%	1,80%	4,30%
2016	n	27	10	37
	%	6,30%	18,20%	7,60%
2017	n	34	3	37
	%	7,90%	5,50%	7,60%
2018	n	43	6	49
	%	10,00%	10,90%	10,10%
2019	n	113	5	118
	%	26,30%	9,10%	24,40%
2020	n	37	5	42
	%	8,60%	9,10%	8,70%
2021	n	41	10	51
	%	9,60%	18,20%	10,50%
2022	n	55	6	61
	%	12,80%	10,90%	12,60%
2023	n	32	4	36
	%	7,50%	7,30%	7,40%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 1 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yıllara göre yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %3,00'ı 2013 yılında, %3,30'ı 2014 yılında, %4,70'i 2015 yılında, %6,30'u 2016 yılında, %7,90'ı 2017 yılında, %10,0'ı 2018 yılında, %26,30'u 2019 yılında, %8,60'ı 2020 yılında, %6,60'ı 2021 yılında, %12,80'i 2022 yılında, %7,50'si 2023 yılında yapılmıştır. Doktora tezlerinin %7,30'u 2013 yılında, %1,80'i 2014 yılında, %1,80'i 2015 yılında, %18,20'si 2016 yılında, %5,50'si 2017 yılında, %10,90'ı 2018 yılında,

%9,10'u 2019 yılında, %9,10'u 2020 yılında, %18,20'si 2021 yılında, %10,90'ı 2022 yılında, %7,30'u 2023 yılında yapılmıştır.

Tablo 2. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Yazım Diline Göre Dağılımı

Yazım dili		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Türkçe	n	424	55	479
	%	98,80%	100,00%	99,00%
İngilizce	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 2 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yazım diline göre yayınlanan lisansüstü tezlerin %99,00'ı Türkçe, %1,00'inin İngilizce olduğu belirlenmiştir. Yüksek lisans türünde yazılan tezlerin %98,80'i Türkçe, %1,20'si İngilizce olup doktora türünde yazılan tezlerin %100'ünün Türkçe dilinde yazıldığı belirlenmiştir.

Tablo 3. 2013-2023 yılları arasında ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin türüne göre dağılımı

Tür	n	%
Yüksek lisans	429	88,6
Doktora	55	11,4
Toplam	484	100

Tablo 3 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yazım türüne göre yayınlanan lisansüstü tezlerin %88,6'sı yüksek lisans tezi, %11,4'ünün doktora tezi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Enstitülere Göre Dağılımı

Enstitü		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Sağlık Bilimleri Enstitüsü	n	176	23	199
	%	41,00%	41,80%	41,10%
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	n	48	6	54
	%	11,20%	10,90%	11,20%
Eğitim Bilimleri Enstitüsü	n	132	22	154
	%	30,80%	40,00%	31,80%
Sosyal Bilimler Enstitüsü	n	55	4	59
	%	12,80%	7,30%	12,20%

Kış Sporları ve Spor Bilimleri Enstitüsü	n	15	0	15
	%	3,50%	0,00%	3,10%
Yurtdışı Enstitüsü	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Fen Bilimleri Enstitüsü	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 4 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında enstitü değişkenine göre yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %41,00'ı sağlık bilimleri enstitüsü, %11,20'si lisansüstü eğitim enstitüsü, %30,80'i eğitim bilimleri enstitüsü, %12,80'i sosyal bilimler enstitüsü, %3,50'si kış sporları ve spor bilimleri enstitüsü, %0,20'si yurtdışı enstitüsü, %0,50'sinin fen bilimleri enstitüsü olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerinin %41,80'i sağlık bilimleri enstitüsü, %10,90'ı lisansüstü eğitim enstitüsü, %40,00'ı eğitim bilimleri enstitüsü, %7,30'unun sosyal bilimler enstitüsü olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Danışman Unvanlarına Göre Dağılımı

Danışman		**Yüksek lisans**	**Doktora**	**Toplam**
Dr. Öğr. Üyesi	n	98	5	103
	%	22,80%	9,10%	21,30%
Doç. Dr.	n	187	15	202
	%	43,60%	27,30%	41,70%
Prof. Dr.	n	86	34	120
	%	20,00%	61,80%	24,80%
Yrd. Doç. Dr.	n	58	1	59
	%	13,50%	1,80%	12,20%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 5 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında danışman ünvanına göre yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %22,80'i Dr. Öğr. Üyesi, %43,60'ı Doç. Dr. %20,00'ı Prof. Dr, %13,50'sinin Yrd. Doç. Dr. olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerinin %9,10'u Dr. Öğr. Üyesi, %27,30'u Doç. Dr. %61,80'i Prof. Dr. %1,80'inin Yrd. Doç. Dr. olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Konulara Göre Dağılımı

Konu		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Anatomi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Beslenme ve Diyetetik	n	6	0	6
	%	1,40%	0,00%	1,20%
Bilim ve Teknoloji	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	n	1	1	2
	%	0,20%	1,80%	0,40%
Eğitim ve Öğretim	n	179	35	214
	%	41,70%	63,60%	44,20%
Ev Ekonomisi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Fizyoloji	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Halk Sağlığı	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Hemşirelik	n	4	1	5
	%	0,90%	1,80%	1,00%
Psikoloji	n	5	1	6
	%	1,20%	1,80%	1,20%
Sağlık Eğitimi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Sosyoloji	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Bale ve Dans	n	1	1	2
	%	0,20%	1,80%	0,40%
Spor	n	219	16	235
	%	51,00%	29,10%	48,60%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 6 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında konularına göre yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %0,50'si anatomi, %1,40'ı beslenme ve diyetetik, %0,20'si bilim ve teknoloji, %0,20'si, çocuk sağlığı ve hastalıkları, %41,70'i eğitim ve öğretim, %0,20'si ev ekonomisi, %0,20'si fizyoloji, %0,20'si fizyoterapi ve

rehabilitasyon, %0,70'i halk sağlığı, %0,90'ı hemşirelik, %1,20'si psikoloji, %0,50'si sağlık eğitimi, %0,70'i sosyoloji, %0,20'si bale ve dans, %51,00'ının spor konusu olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerinin %1,80'i çocuk sağlığı ve hastalıkları, %63,60'ı eğitim ve öğretim, %1,80'i hemşirelik, %1,80'i psikoloji, %1,80'i bale ve dans, %29,10'unun spor konusu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 7. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Sayfa Sayısına Göre İncelenmesi

Sayfa Sayısı	n	Min.	Max.	Toplam	Ort.
Yüksek Lisans	429	39	476	44637	97,06
Doktora	55	81	284	9312	169,31

Tablo 7 incelendiğinde yıllara göre yayınlanan tezlerin sayfa sayısına bakıldığında yüksek lisans tezlerinde en az sayfa sayısı 39 en fazla sayfa sayısı 476 ve ortalamanın ise 97,06 doktora tezlerinde en az sayfa sayısı 81 en fazla sayfa sayısı 284 ve ortalamanın 169,31 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 8. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Kategorik Olarak Sayfa Sayısına Göre İncelenmesi

Sayfa sayısı		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
0-50 sayfa	n	9	0	9
	%	2,10%	0,00%	1,90%
51-100 sayfa	n	263	4	267
	%	61,30%	7,30%	55,20%
101-150 sayfa	n	130	15	145
	%	30,30%	27,30%	30,00%
151-200 sayfa	n	23	22	45
	%	5,40%	40,00%	9,30%
201 sayfa ve üzeri	n	4	14	18
	%	0,90%	25,50%	3,70%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 8 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin kategorik olarak sayfa sayısına gör yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %2,10'u 0-50 sayfa, %61,30'u 51-100 sayfa, %30,30'u 101-150 sayfa, %5,40'ı 151-200 sayfa, %0,90'ının 201 sayfa ve üzerinde olduğu belirlenmiştir. Doktora tezlerinin %7,30'u 51-100 sayfa, %27,30'u 101-150 sayfa, %40,00'ı 151-200 sayfa, %25,50'sinin 201 sayfa ve üzerinde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 9. 2013-2023 Yılları Arasında Ortaokul Eğitim Kademesinde Beden Eğitimi ve Spor Alanında Yapılan Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite		Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	n	6	0	6
	%	1,40%	0,00%	1,20%
Afyon Kocatepe Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	n	7	0	7
	%	1,60%	0,00%	1,40%
Akdeniz Üniversitesi	n	7	0	7
	%	1,60%	0,00%	1,40%
Aksaray Üniversitesi	n	7	2	9
	%	1,60%	3,60%	1,90%
Amasya Üniversitesi	n	9	0	9
	%	2,10%	0,00%	1,90%
Anadolu Üniversitesi	n	1	2	3
	%	0,20%	3,60%	0,60%
Ankara Üniversitesi	n	6	1	7
	%	1,40%	1,80%	1,40%
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Ardahan Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Atatürk Üniversitesi	n	21	1	22
	%	4,90%	1,80%	4,50%
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Bahçeşehir Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Balıkesir Üniversitesi	n	4	0	4
	%	0,90%	0,00%	0,80%
Bartın Üniversitesi	n	13	0	13
	%	3,00%	0,00%	2,70%
Batman Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Bayburt Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Biruni Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	n	2	0	2

	%	0,50%	0,00%	0,40%
Bozok Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	n	11	2	13
	%	2,60%	3,60%	2,70%
Bursa Uludağ Üniversitesi	n	2	1	3
	%	0,50%	1,80%	0,60%
Celal Bayar Üniversitesi	n	2	2	4
	%	0,50%	3,60%	0,80%
Çağ Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	n	1	1	2
	%	0,20%	1,80%	0,40%
Çankırı Karatekin Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Çukurova Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Dokuz Eylül Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Dumlupınar Üniversitesi	n	7	1	8
	%	1,60%	1,80%	1,70%
Düzce Üniversitesi	n	8	0	8
	%	1,90%	0,00%	1,70%
Ege Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Erciyes Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
Eskişehir Teknik Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Fırat Üniversitesi	n	10	0	10
	%	2,30%	0,00%	2,10%
Gazi Üniversitesi	n	23	11	34
	%	5,40%	20,00%	7,00%
Gaziantep Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Gedik Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Giresun Üniversitesi	n	1	0	1

	%	0,20%	0,00%	0,20%
Hacettepe Üniversitesi	n	4	2	6
	%	0,90%	3,60%	1,20%
Haliç Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Hitit Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
İnönü Üniversitesi	n	12	5	17
	%	2,80%	9,10%	3,50%
İstanbul Arel Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
İstanbul Gedik Üniversitesi	n	5	1	6
	%	1,20%	1,80%	1,20%
İstanbul Gelişim Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
İzmir Demokrasi Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Kafkas Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	n	6	0	6
	%	1,40%	0,00%	1,20%
Karabük Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Karadeniz Teknik Üniversitesi	n	9	2	11
	%	2,10%	3,60%	2,30%
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
Kırıkkale Üniversitesi	n	7	3	10
	%	1,60%	5,50%	2,10%
Kilis 7 Aralık Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Kocaeli Üniversitesi	n	4	0	4
	%	0,90%	0,00%	0,80%
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	n	5	1	6
	%	1,20%	1,80%	1,20%
Lokman Hekim Üniversitesi	n	1	0	1

	%	0,20%	0,00%	0,20%
Maltepe Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Manisa Celal Bayar Üniversitesi	n	5	2	7
	%	1,20%	3,60%	1,40%
Mardin Artuklu Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Marmara Üniversitesi	n	26	4	30
	%	6,10%	7,30%	6,20%
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Mersin Üniversitesi	n	16	2	18
	%	3,70%	3,60%	3,70%
Mevlana Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	n	10	0	10
	%	2,30%	0,00%	2,10%
Munzur Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Muş Alparslan Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Necmettin Erbakan Üniversitesi	n	4	0	4
	%	0,90%	0,00%	0,80%
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	n	7	1	8
	%	1,60%	1,80%	1,70%
Nişantaşı Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Okan Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	n	3	1	4
	%	0,70%	1,80%	0,80%
Ordu Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	n	2	1	3
	%	0,50%	1,80%	0,60%
Pamukkale Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	n	1	0	1

	%	0,20%	0,00%	0,20%
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	n	11	1	12
	%	2,60%	1,80%	2,50%
Sakarya Üniversitesi	n	5	1	6
	%	1,20%	1,80%	1,20%
Selçuk Üniversitesi	n	9	0	9
	%	2,10%	0,00%	1,90%
Siirt Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Sinop Üniversitesi	n	3	0	3
	%	0,70%	0,00%	0,60%
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi	n	5	0	5
	%	1,20%	0,00%	1,00%
Süleyman Demirel Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Trabzon Üniversitesi	n	9	4	13
	%	2,10%	7,30%	2,70%
Trakya Üniversitesi	n	4	0	4
	%	0,90%	0,00%	0,80%
Uşak Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Üsküdar Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	n	14	0	14
	%	3,30%	0,00%	2,90%
Yakın Doğu Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Yozgat Bozok Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	n	2	0	2
	%	0,50%	0,00%	0,40%
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	n	1	0	1
	%	0,20%	0,00%	0,20%
Toplam	n	429	55	484
	%	100,00%	100,00%	100,00%

Tablo 9 incelendiğinde ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında üniversitelere göre yayınlanan yüksek lisans tez sayısının en yükseği %6,1 (n=26) ile

Marmara Üniversitesi ve doktora tez sayısının en yükseği %20,00 (n=11) Gazi Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada 2013-2023 yılları arasında ilköğretim (ortaokul) kademsi ile ilişkili beden eğitimi ve spora yönelik yapılmış olan YÖK Ulusal Tez Merkezi'nde yayımlanan 536 tez tezlerin; yayım yılı, yazım dili, tez türü, enstitü, danışman unvanı, konusu, sayfa sayısı, üniversite değişkenlerine göre incelenmiştir.

Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin yıllara göre incelendiğinde yüksek lisans tezlerinde 2019 yılına göre bir artış görülmektedir. O yılda yazılan yüksek lisans tez sayısı çok yüksek bir rakama ulaşmıştır. 2019 yılında yazılan lisansüstü tez sayısı 113 olup 2013-2023 yılları arasındaki en yüksek rakam olmaktadır. Benzer sonuç Öner ve Murathan (2023, s. 582) tarafından yapılan çalışma sonucunda da görülmektedir. 2019'dan sonra tekrar bir düşüş başlamış ardından tekrar yüksek lisans tezlerinin sayısında yükselme başlamıştır. Doktora türünde yazılan tezlerde tam olmamakla beraber belirli tarihlerde düşmekte belirli tarihlerde ise yükselmektedir. Genel olarak lisans üstü tez sayısındaki 2019'dan sonraki bu değişimin sebebi olarak salgın hastalığın olduğu düşünülmektedir. Tüm dünyada etkisini gösteren salgın 2019 Aralık ayı sonunda Çin'in Wuhan kentinden başlayıp tüm dünyayı sarsan salgın (covid-19) hastalığının (WHO, 2020) olduğu düşünülmektedir. Çünkü bu yaş grubu bireylerden çalışmalar için veri toplama sürecinde karşılaşılacak sorunların bunlara engel olduğu vb sebeplerden dolayı çalışmaların doğal olarak salgın hastalıklar ile ilgili konulara yönelmesi ve uzaktan erişim imkanı kullanılan platformlar aracılığı yetişkinler ile verilerin toplanması bu durumun sebepleri olarak düşünülebilir. Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin yazım dili olarak incelendiğinde ise nerde ise lisansüstü tezlerin tamamına yakınının Türkçe olduğu görülmektedir. Sadece yüksek lisans tezlerinin yazım dilinde %1,00'ının İngilizce olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar Belli & Dertli (2022) tarafından yapılan çalışma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Tez türüne göre bulgu sonuçları incelendiğinde yüksek lisans tez sayının (n=429) doktora tez sayısından (n=55) daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürde benzer sonuçlara rastlanmaktadır (Öner ve Murathan, 2023, s. 582; Belli ve Dertli, 2022, s. 4). Doktora çalışmalarındaki tez sayının az oluşu ile ilgili olarak yüksek lisans bitiren öğrencilerin doktora için yeterlilik şartlarını sağlayamadıkları bu nedenle çalıştıkları konunun doktora seviyesi çalışmalarda ilerletilemediği, ayrıca yüksek lisans sürecindeki tez konusunun doktora sürecinde ilginin değişmesi ile başka alanlara yönelmesinin sebepler arasında olduğu düşünülebilir. Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin enstitülere göre dağılımları ise hem yüksek lisans tezlerinin hem de doktora tezlerinin en yüksek sayıda olduğu enstitü sağlık bilimleri enstitüsüdür. Bu sonuçları destekler çalışmalar literatürde yar almaktadır (Belli & Dertli, 2022; Öner & Murathan, 2023). Bunun nedeni olarak birçok üniversitede beden eğitimi ve spor bölümlerinin sağlık bilimleri enstitülerine bağlı olduğu düşünülebilir. Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin danışman unvanlarına göre bulgu sonuçları incelendiğinde yüksek lisans tez çalışmalarında Doç. Dr. ünvanlı akademisyenlerin çalışmalarının diğer unvanlı akademisyenli çalışmalarından daha yüksek olduğu, doktora tez çalışmalarında ise Prof. Dr. unvanlı çalışmaların diğer akademisyen unvanlı çalışmalardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bulgularda Yrd. Doç. Dr. unvanı ayrı olarak yer alsa da yüksek lisans ve doktora çalışmalarında Dr. Öğr. Üyesi unvanlarının toplamı olarak düşünüldüğünde dahi bulgu sonuçları değişmemektedir. Benzer sonuçlar literatürde yer almaktadır (Saltık, 2020; Yaraş & Göksel, 2023; Öner & Murathan, 2023). Sonuç olarak, profesör unvanına sahip akademisyenlerin deneyim, bilgi ve birikim açısından daha fazla doktora tezi yürütmesi olağan bir durum olarak görülebilir (Öner & Murathan, 2023). Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin konulara göre dağılımına bakıldığında yüksek lisans spor konusunun en yüksek olduğu buna ilave olarak ikinci sırada ise eğitim ve öğretim konusunun olduğu tespit edilmiştir. Doktora tezlerinde ise konular incelendiğinde eğitim ve öğretim konusunun birinci sırada yer aldığı ikinci sırada ise spor konusunun yer aldığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmanın alanı olarak ilköğretim (ortaokul) kademesinin seçilmesi doğal olarak çalışmaların eğitim ve öğretim ile ilişkili olmasına ayrıca beden eğitimi olması ise spor ile ilişkili olmasına sebep olacağından bu sonucun doğal bir sonuç olduğu düşünülebilir. Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin tablo 7'de sayfa sayılarına göre dağılımına bakıldığında yüksek lisans tezlerinde en yüksek sayfa sayının 429 en düşük sayfa sayısının ise 39 olduğu, doktora tezlerinde ise en yüksek sayfa sayısının 284 ve en düşük sayfa sayısının 81 olduğu yüksek lisans türü yazılan tezlerin tez sayfa sayısının ortalama değerinin 97, 06 doktora türü yazılan tezlerin tez sayfa sayısının ortalama değerinin 169,31 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tablo 8'deki dağılıma bakıldığında ise yüksek lisans türü tezlerin sayfa sayılarının 51-100 sayfa aralığında, doktora türü tezlerin sayfa sayılarının 151-200 sayfa aralığında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar Yaraş & Göksel (2023), Öner & Murathan (2023) tarafından yapılan çalışma sonucunun yüksek lisans türü tez sayfa sayısı sonucu ile örtüşmekte iken doktora türü tez sayfa sayısı sonucu ile benzerlik göstermemekte Belli & Dertli (2022) çalışmasının yüksek lisans tez sayfa sayısı sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bunun nedeni olarak ise yüksek lisans tez öğrencilerinin tez yasım süreci ile ilişkili bilgi birikim ve tecrübelerinin az olması ve yüksek lisans tez konusu belirlemedeki kriterlerin doktoradaki kriterlere benzememesi, doktora öğrencilerinin ise tez yazım noktasında birçok bilgi birikim hazinesi elde etmesi, literatür tarama vb. konularda daha deneyimli olması bu durumun meydan gelmesine sebep olabileceği düşünülmektedir. Ortaokul eğitim kademesinde beden eğitimi ve spor alanında yapılan tezlerin üniversitelere göre dağılımına bakıldığında yayınlanan yüksek lisans tez sayısının en yükseğinin Marmara Üniversitesi olduğu, doktora tez sayısında ise en yükseğinin ise Gazi Üniversitesi olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar Öner & Murathan (2023) tarafından yapılan çalışma sonuçlarının doktora tez sayısı sonuçları ile örtüşmektedir yüksek lisans tez sayısı sonuçları ila farklılaşmaktadır. Marmara Üniversitesi ve Gazi Üniversitesindeki tez sayılarının bu kadar yüksek olmasının nedeni olarak eğitim fakülteleri ile olan bağının güçlü olması (tablo 6), köklü üniversite hüviyetine sahip olup kurumunda yer alan akademisyen sayısı ve lisansüstü öğrenci sayısının yüksek olmasının bu sonuçların oluşmasına etki ettiği düşünülebilir. Bazı üniversitelerde doktora tezlerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bunun nedeni olarak bu üniversitelerde doktora programlarının olmadığı ya da lisansüstü öğrencilerin farklı konuları tercih etmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Sonuç olarak doktora tezlerinin yeterli düzeyde olmadığı, belirli sürelere kadar lisansüstü tezlerin sayısının azaldığı 2023 yılında artışların olduğu, diğer üniversitelerinde bu konuları içine alan tezler üretmedikleri tespit edilmiştir. Öneri olarak ise doktora tezlerinin bu alanlara yönelik artırılması için bir farkındalığın oluşturulması, daha farklı eğitim kademelerinin dahil edip tümünün

karşılaştırıldığı çalışmaların yapılarak daha derin bir anlayışın sağlanması, yapılan çalışma sonuçlarının kurumlar tarafından kendilerine bir yol gösterici olarak kullanılıp kullanılmadığının ortaya konulabileceği çalışmaların yapılması bilim alanına katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Akyürek, M. İ. (2020). Uzaktan eğitim: Bir alanyazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *4*(1), 1-9.

Ayhan, H. (2011). *Eğitim bilimine giriş*. İstanbul.

Belli, E., & Dertli, Ş. (2023). Spor, sosyoloji ve psikoloji ilişkisini ele alan lisansüstü tez çalışmalarının bibliyometrik incelemesi. *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 1-31.

Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Kavramlar, ilkeler ve teknikler*. (32.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

HSGM (2023). https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/obezite E.T 27.07.2023

Kuter, F. Ö., & Kuter, M. (2012). Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, (6), 75-94.

MEB, (2014). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5 ET 05.08.2023

OGM. (2015) https://ogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13153013_TES_ve_ORTAYYRETYM_son10_2.pdf E.T 23.07.2023

Öner, B, & Murathan, T. (2023). Beden eğitimi ve spor dersine yönelik tutumlar üzerine yapılan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(38), 578-600.

Saltık, İ. A. (2020). Turist rehberliği konulu ulusal lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili (1989-2018). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(1), 45-69.

TEGM, 2013 https://tegm.meb.gov.tr 10.08.2023

TTKB. (2023). https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7 E.T. 10.07.2023

WHO Health Topics, Coronavirus (2020). Coronavirus disease (COVID-19) advice for the public. https://www.who.int/ emergencies/diseases/novel-coronavirus2019/advice-forpublic

Yaraş, A., & Göksel, A. G. (2023). Sporda insan kaynakları konusunda yayınlanmış lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi. *Turkish Studies-Social Sciences*, *18*(1).

Yenal, T. H., Çamlıyer, H., & Saracaloğlu, A. S. (1999). İlköğretim ikinci devre çocuklarında beden eğitimi ve spor etkinliklerinin motor beceri ve yetenekler üzerine etkisi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi,* 4(3), 15-24.

EXTENDED ABSTRACT

Education is a living process that has an important place in the ever-developing human life. This process is also affected by all areas that affect the individual (Akyürek, 2020).

"Education is defined as the work of the adult generation to ensure the development of the generations that are growing according to a plan and purpose" (Ayhan, 2011). The most important place where education is provided is schools. This education is provided within the scope of formal education. Formal education is defined as "education provided regularly to individuals of a certain age group and at the same level under the roof of a school with programs prepared according to the purpose". Formal education institutions within this definition include pre-school, primary school, secondary school, secondary education and higher education institutions (OGM, 2015). Each level is designed according to the education and training to be provided in accordance with the development of the individual. In the definitions section of the primary education institutions regulation, MoNE (2014) defines primary education institutions as "public and private primary and secondary schools and imam-hatip secondary schools whose education, training, management and budgetary affairs and procedures are carried out by the General Directorate of Religious Education" and includes all of these institutions within primary education. Secondary schools can be defined as primary education in general and middle schools in particular. The physical education course is included in the weekly course schedule of primary education institutions published by the Presidency of the Board of Education and Discipline in the 5th, 6th, 7th, 8th grades in secondary schools under the title of compulsory courses (TTKB, 2023). The main goal of education is human. When education sets goals for itself, the fact that these goals are long or short term does not change the place of human existence in this basic goal. From this point of view, sports, which is a part of education, is considered to be an important factor in the formation of a healthier, peaceful and peaceful society (Kuter & Kuter, 2012, p. 76). In this study, it was aimed to examine the postgraduate theses in the field of physical education and sports at the secondary school education level between 2013-2023 according to various variables. "Survey model" was used in the study. The survey model is defined as "research approaches that aim to describe a past or current situation as it exists" (Karasar, 2018). The population of the study consists of postgraduate theses in the field of physical education and sports in secondary school education in Turkey between 2013 and 2023. The sample consisted of postgraduate theses conducted between 2013-2023 in terms of the evaluation of current theses. Considering the scope of sports sciences, which has a wide range, it was desired to focus on the secondary school level, so the studies containing the keywords secondary school, sports, physical education and primary education in the title of the theses in question were included. In order to determine the theses included in the sample, YÖKTEZ (National Thesis Center of the Council of Higher Education) database was used as a data collection tool. Data were collected in the YÖKTEZ database. Here, after typing the keywords in the "word(s) to be searched" section, "all" in the search field option and "all" in the search type options were selected and the data were collected by searching for graduate theses. In the research, while the theses associated with the subject of physical education and sport and the subject of secondary school were included in the research; on the other hand, postgraduate theses other than the subjects of student and curriculum etc. were excluded from the research. The data were analyzed using the SPSS package program and descriptive analyses including percentages and frequencies were included in this framework. In the study, 536 theses published in YÖK National Thesis Center between 2013-2023 on physical education and sports related to primary education (secondary school) level were examined according to the variables of publication year, writing language, thesis type, institute, advisor title, subject,

number of pages, and university. As a result, it was determined that doctoral theses are not at a sufficient level, the number of postgraduate theses decreased until a certain period of time, there was an increase in 2023, and other universities did not produce theses on these topics. As a suggestion, creating an awareness to increase the number of doctoral dissertations in these areas, providing a deeper understanding by including different levels of education and comparing all of them, and conducting studies that can reveal whether the results of the studies are used as a guide by the institutions will contribute to the field of science.

Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi / Eylül-Ekim-Kasım-Aralık Cilt: 10 Sayı:3
Journal of International Multidisciplinary Academic Researches / Sep-Oct-Nov-Dec Volume: 10 Issue: 3 2023
www.joimar.com

TÜRKİYE'DE EĞİTİM VE ÖĞRETİM ALANINDA "ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK" KONUSU İLE İLGİLİ YAPILAN LİSANSÜSTÜ ÖĞRETİM TEZLERİNİN İNCELENMESİ

INVESTIGATION OF GRADUATE TEACHING THESES REGARDING "ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP" IN THE FIELD OF EDUCATION AND EDUCATION IN TURKEY

***Yaşar NAZIR[1], Adem KAVAL[2], Serdar ÇEKİÇ[2], Havva KARACA[2], İbrahim KARAKAYA[3], Gülşen ASLAN[4]**

[1]Şehit Mehmet Ali Doğan İlkokulu, Denizli, Türkiye
[2]Pakize ve Suzan Özkardeş İlkokulu, Denizli, Türkiye
[3]Münevver-Nafiz Dirlik Anafartalar Ortaokulu, Denizli, Türkiye
[4]Kâtip Çelebi İlkokulu, Denizli
***e-mail:** yusufyusuf3-5@hotmail.com

ÖZET
Bu çalışmanın amacı ülkemizde eğitim alanında "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" konusu ile ilgili yapılan lisansüstü tezleri incelemektir. Bu tezler için belirli kriterler belirlenmiş ve tezlerin incelenmesi bibliyometrik yöntem ile yapılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın evrenini Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında çeşitli üniversitelerde yapılan lisansüstü tez çalışmaları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi ise bu tezlerden "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" konusu ile ilgili olan 112 tanesi olarak belirlenmiştir. Belirlenen tezler ile ilgili gerekli incelemeler yapıldıktan sonra, belirlenen ölçütlere göre değerlendirme yapılmıştır. Tezlerin 2005-2020 yılları arasında ve 44 farklı üniversitede yapıldığı, 15'inin doktora tezi, 97'sinin yüksek lisans tezi olduğu; çoğunluğun nicel yöntemle yapıldığı belirlenmiştir.
Anahtar Kelimeler: Eğitim denetimi, lisansüstü öğretim tezleri, örgütsel vatandaşlık davranışı

JEL KODU: I21

ABSTRACT
The aim of this study is to examine the postgraduate theses on the subject of "Organizational Citizenship Behavior" in the field of education in our country. The certain criteria were determined for these theses and the examination of theses was done with the bibliometric method. Therefore, the universe of the research consisted of postgraduate thesis studies conducted in various universities in the field of education and training in Turkey. The sample of the research was determined as 112 of these theses related to the subject of "Organizational Citizenship Behavior". After the necessary examinations were made about the determined theses, evaluation was made. It was determined that theses were made between 2005-2020 and in 44 different universities; 15 of the theses were doctoral theses and 97 of them were master's theses; the majority of them were made by quantitative method.
Key Words*:* Educational supervision, graduate teaching theses, organizational citizenship behavior

JEL CODE: I21

GİRİŞ

Vatandaşlık kavramı literatürde üzerinde sıklıkla durulan kavramlar arasında yer almakla beraber, vatandaşlık terimi yurduna sahip çıkan anlamına gelmektedir. Söz konusu kullanımdan yola çıkılarak örgütsel vatandaşlığın örgütüne sahip çıkan çalışan olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmalara göre örgütsel vatandaşlık davranışı formel ödüllendirme sisteminde doğrudan ve açık bir biçimde yer almayan, ancak yine de çalışanın

kendi isteği sergilediği örgütü geliştirme amaçlı olan davranışları içermektedir (Uysal, Sarıer & Çilek 2019). Organ'a (1988) göre örgütsel vatandaşlık kavramı "çalışanların kurumda kendileri için tanımlanan görevleri kapsamında olmayan, gönüllü olarak gösterdikleri ekstra tavırlar" şeklinde tanımlanmaktadır (akt. Alarçin 2020). Diğer bir ifadeyle örgütsel vatandaşlık kavramı çalışanların işyerinde belirlenmiş olan kurallar çerçevesinde örgüt lehine yaptıkları ve gönüllülük esasına göre gerçekleştirdikleri davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (Karacaoğlu & Güney, 2010).

Bireyin isteyerek ve kendi içinden gelerek gösterdiği örgütsel vatandaşlık davranışı için hiçbir karşılık görme isteği ortaya çıkmamaktadır İş yaşamında çalışanlardan yapılması beklenmediği halde kişinin mesai bitmesine karşın çalışmaya devam etmesi veya görev tanımı dışında fazladan herhangi bir personele işi için yardımda bulunması onun örgütsel vatandaşlık davranışı sergilediğini gösterir (Sezgin, 2005). Her meslek dalında örgütsel vatandaşlık davranışı farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Polisin temel amacı asayişi sağlamak iken, öğretmenin amacı öğrencilere iyi bir eğitim sunmak ve onları yönlendirmektir. Benzer şekilde doktorun amacı hastalarını iyileştirmek şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İnsanlar toplumsal yaşam döngüsü içinde kendine ait sorumlulukların dışında birtakım işleri gönüllülük esasına dayalı yapabilmektedir. Bu durum örgütsel başarının artmasına katkı sağlamaktadır. Fedakarlığın, samimiyetin, yardımseverliğin bireylere bir davranış olarak kazandırılması örgütlerin yanında topluma da katkı sağlamaktadır. Bu kapsamda örgütsel vatandaşlık davranışı insanların yapmış oldukları her türlü fedakârlık ve yardım gibi unsurları içermekle beraber, sadece bireysel değil toplumsal açıdan da birçok faydayı beraberinde getirmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışının faydalarının ele alındığı çalışmalarda örgütsel vatandaşlık davranışı ile iş doyumu, iş motivasyonu ve örgütsel bağlılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu rapor edilmiştir (Alpkan ve ark., 2005; Demirtaş, 2010; İyidemirci & Aydıntan, 2018; Gedik & Üstüner, 2017).

Örgütsel vatandaşlık davranışı temel olarak beş alt boyuttan oluşmaktadır. Söz konusu alt boyutlar diğerkâmlık, vicdanlılık, centilmenlik, sivil erdem ve nezaket şeklinde sıralanmaktadır. Diğerkâmlık (özgecilik) alt boyutu ile boyutu ile işle ilgili problemlerin oluşmasının engellenmesi, vicdanlılık (ileri görev bilinci) alt boyutuyla örgüt çalışanlarının görev tanımlarını daha yüksek seviyeye çıkarılması, centilmenlik (sportmenlik) alt boyutu ile örgütün olumlu yönlerini öne çıkartması, nezaket boyutunda ise sorun oluşturacak davranışların ortaya çıkmadan engellenmesi ifade edilmektedir. Sivil erdem alt boyutu ise kurum imajını destekleyici ve kurum popülerliğini arttırıcı davranışlardan meydana gelmektedir (Çetin, 2011; Titrek ve ark., 2009; İlısu, 2012).

Literatürde yer alan bilgiler değerlendirildiği zaman beş alt boyuttan meydana gelen örgütsel vatandaşlık davranışı bireysel yaşamı ve örgütsel yapıyı olumlu yönde etkilemektedir. Bu durum çalışanlarda örgütsel vatandaşlık davranışını arttıran önlemler alınmasını zorunlu hale getirmektedir. Bunun sağlanabilmesi de örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen unsurların iyi bilinmesi ile mümkündür. Literatürde yer alan çalışmalarda örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen faktörler; performans, motivasyon, bireysel gereksinimler, örgütsel adalet, statü ve hiyerarşik düzey, cinsiyet, yaş, iş gören morali, çalışan güveni, örgüte duyulan güven, işin özellikleri, yöneticilerin liderlik tarzları, kişi örgüt bütünleşmesi örgüt kültürü,

örgüte aidiyet, işe yönelik tutumlar, örgütün özellikleri, örgütsel vizyon, çalışanların kişilik özellikleri, iş doyumu, örgütsel bağlılık ve işe karşı çalışan yaklaşımları şeklinde sıralanmaktadır (Kaya, 2013).

İş yaşamında önemli bir yere sahip olan örgütsel vatandaşlık davranışının eğitim kurumlarında da büyük bir öneme sahip odluğu bilinmektedir. Özellikle yoğun çalışma temposuna sahip olan öğretmenler ile okul yöneticilerinin iş yaşamında yüksek performansa sahip olmaları ve öğrenci gelişimine katkı sağlamaları örgütsel vatandaşlık davranışlarını yüksek düzeyde sergilemeleri ile mümkündür. Eğitim kurumlarında çalışanların örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme düzeylerini arttırmak için öncelikli olarak eğitim kurumlarında örgütsel vatandaşlık davranışını etkileyen unsurların incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda yürütülen bu çalışmada Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında "örgütsel vatandaşlık" konusu ile ilgili yapılan lisansüstü öğretim tezlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeline, evren ve örneklem grubuna, veri toplama süreci ile veri analizinde kullanılan yöntemlere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Yürütülen bu çalışma kapsamında örgütsel vatandaşlık davranışı konusundaki tezler doküman analizi ve bibliyometrik yöntem ile değerlendirilmiştir. Araştırma sadece ulusal alanyazında yayınlanmış olan lisansüstü tez çalışmaları ile sınırlandırılmıştır. Araştırma modeli olarak bibliyometrik yöntemden faydalanılmıştır. Bibliyometrik yöntemde, yayınlar ve belgeler belirli özellikler itibariyle bilimsel olarak analiz edilerek amaç doğrultusunda bulgular elde edilmektedir (Al & Çoştur, 2007). Bu kapsamda yürütülen bu araştırmada 2005-2020 yılları arasında örgütsel vatandaşlık davranışı konusundaki tezler incelenmiş, belirlenen kriterler açısından betimlenme yapılmıştır.

Evren-Örneklem

Yürütülen bu çalışmanın evreni Türkiye'de örgütsel vatandaşlık davranışı alanında yapılan lisansüstü tezlerden oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi ise YÖK Ulusal Tez Merkezi internet sitesinde erişim engeli bulunmayan 112 tez çalışmasından meydana gelmiştir.

Veri Toplanması ve Analizi

Yapılan bu araştırmada erişim izni olan tezler indirilerek araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Çalışma konusuyla ilgili bulunan 97 yüksek lisans ve 15 doktora tezi olmak üzere, toplam 112 tez araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışma kapsamında verilerin analizinde frekans ve yüzdeler kullanılmıştır. Veriler için esas alınan kriterlere göre tezler araştırmacılar tarafından ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde farklılıkların olduğu araştırmalar üzerinde tartışılarak uzlaşmaya varılmıştır. Böylece veri girişinde güvenirlik düzeyinin arttırılması amaçlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümde "örgütsel vatandaşlık davranışı" konusunda yapılmış tezlerinin tür, tarih, üniversite, yöntem (araştırmanın modeli ve örneklem modeli), sonuç ve öneriler başlıkları altında incelenmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü Öğretim Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

Tezin Yapıldığı Yıl	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Yapılan Tez Sayısı	2	4	4	5	7	3	11	2	3	9	14	5	10	6	21	6

Grafik 1. İncelenen Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

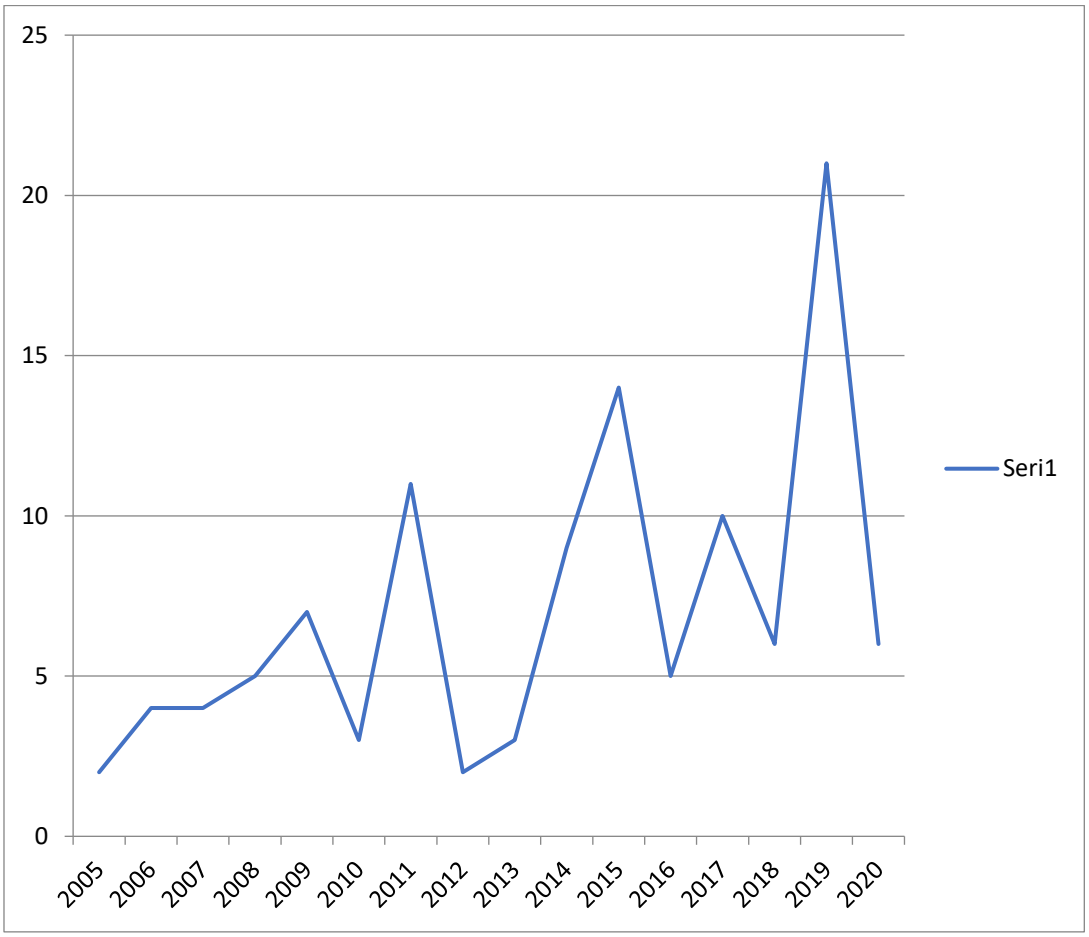

Tablo 1‘de de görüldüğü gibi 2005-2020 yılları arasında örgütsel vatandaşlık davranışı 112 kez tez çalışması olarak çalışılmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışı son yıllarda ilgi çekmiş yapılan çalışmaların yarısı son beş yılda yapılmıştır. Daha önceki yıllarda ise fazla ilgi çeken bir konu değildir. Örgütsel vatandaşlık davranışı en fazla 21 tez ile 2019 yılında incelenmiş, en az ise ikişer tez ile 2005 ve 2012 yıllarında incelenmiştir.

Tablo 2. Lisansüstü Öğretim Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

Tezin Yapıldığı Üniversite	Yapılan Tez Sayısı	Tezin Yapıldığı Üniversite	Yapılan Tez Sayısı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	2	Harran Üniversitesi	1
Afyon Kocatepe Üniversitesi	12	Hitit Üniversitesi	1
Akdeniz Üniversitesi	1	İnönü Üniversitesi	3
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	1	İstanbul Okan Üniversitesi	4
Ankara Üniversitesi	1	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	4
Atatürk Üniversitesi	1	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	3
Bahçeşehir Üniversitesi	2	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	3
Balıkesir Üniversitesi	3	Kocaeli Üniversitesi	1
Beykent Üniversitesi	1	Maltepe Üniversitesi	1
Bursa Uludağ Üniversitesi	1	Marmara Üniversitesi	1
Cumhuriyet Üniversitesi	1	Mevlana Üniversitesi	3
Dicle Üniversitesi	1	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2
Dumlupınar Üniversitesi	1	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	1
Düzce Üniversitesi	1	Pamukkale Üniversitesi	3
Ege Üniversitesi	3	Sakarya Üniversitesi	5
Erciyes Üniversitesi	1	Selçuk Üniversitesi	2
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	3	Trakya Üniversitesi	2
Fatih Üniversitesi	1	Uşak Üniversitesi	4
Fırat Üniversitesi	7	Yeditepe Üniversitesi	6

Gazi Üniversitesi	8	Yıldız Teknik Üniversitesi	1
Gaziantep Üniversitesi	3	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1
Hacettepe Üniversitesi	2	Zirve Üniversitesi	3

Grafik 2. Lisansüstü Öğretim Tezlerinin Üniversitelere Göre Dağılımı

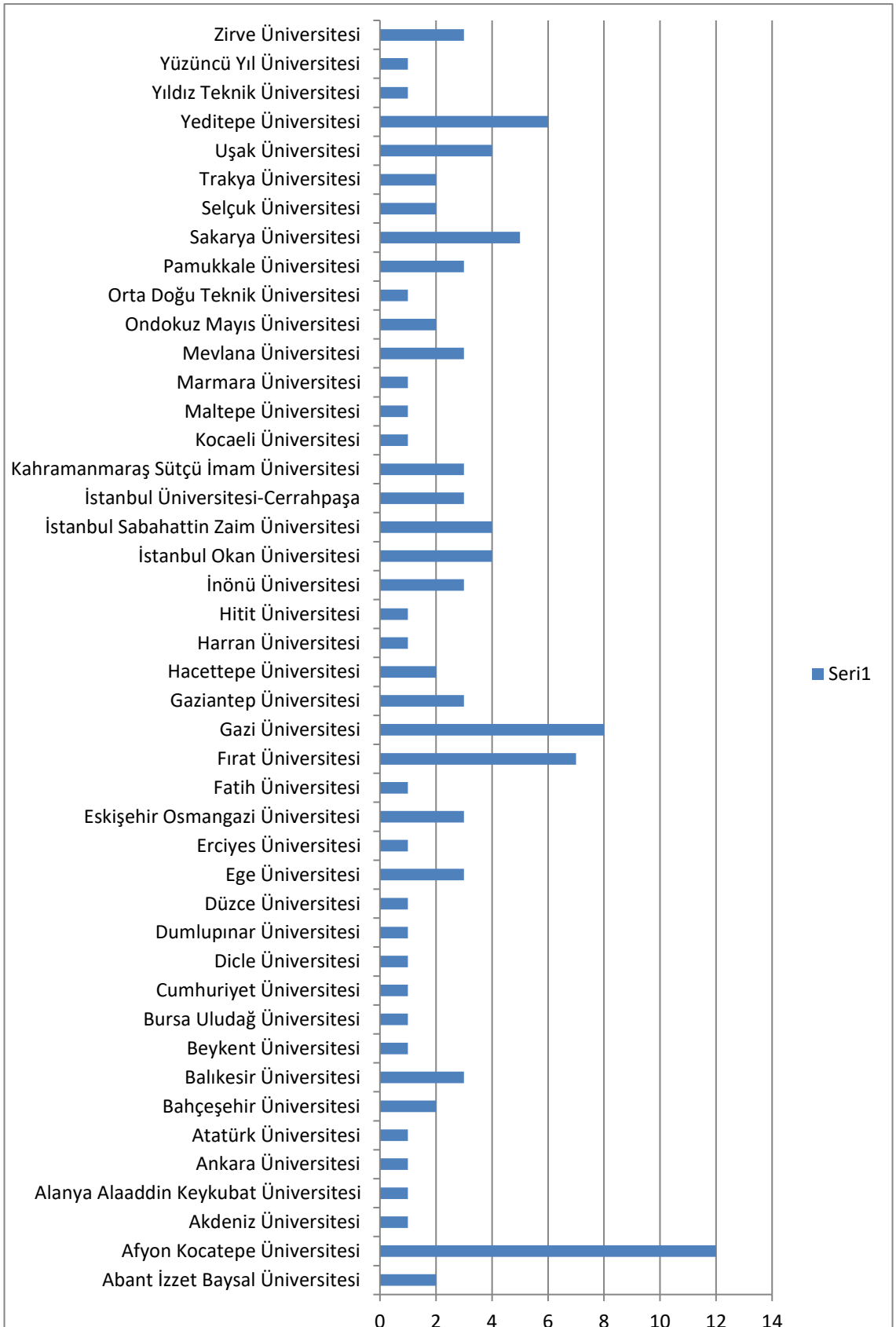

Tablo 2‘de de görüldüğü gibi örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerin yapıldığı üniversitelere göre dağılımı incelendiğinde; 112 tez çalışmasının 44 farklı üniversitede yapıldığı görülmektedir. Bu üniversitelerden Afyon Kocatepe Üniversitesi 12 tez çalışması ile ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 3. 2005-2020 Yılları Arasında Türkiye’de Yapılan Tezlerin Türleri

Yürütülen Tezin Türü	Yürütülen Tezin sayısı
Doktora Tezi	15
Yüksek Lisans Tezi	97

Grafik 3. İncelenen Tezlerin Türleri

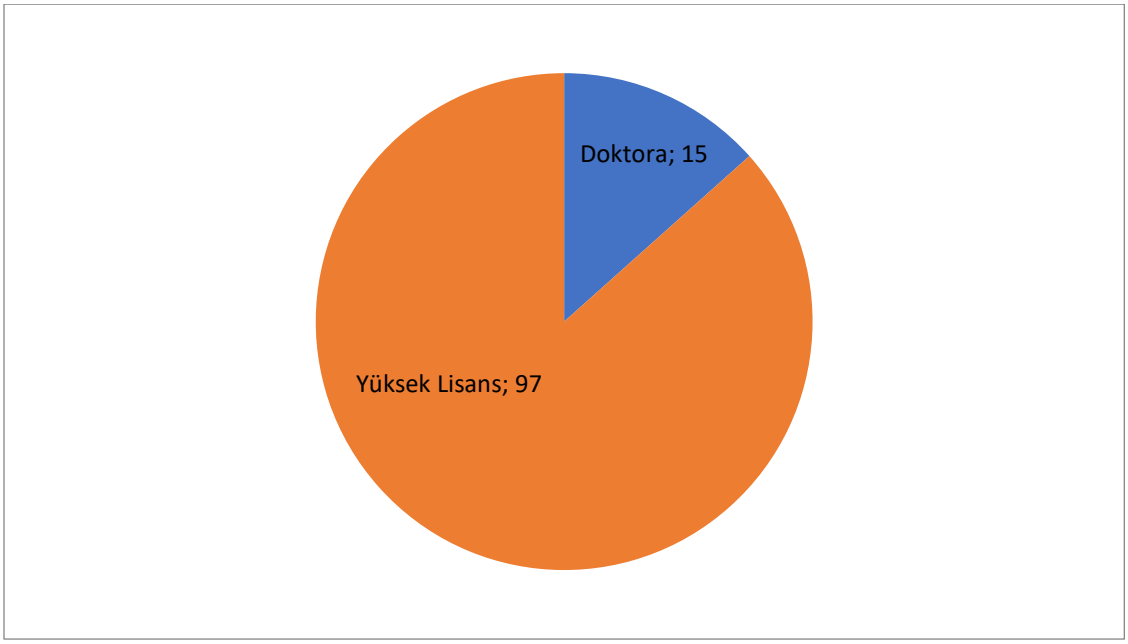

Tablo 3‘te de görüldüğü gibi örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerin türlerine göre dağılımı incelendiğinde; 112 Tezin 97 tanesinin yüksek lisans tezi, 15 tanesinin ise doktora tezi olduğu sonucu çıkmaktadır.

Grafik 4. İncelenen Tezlerin Konuları

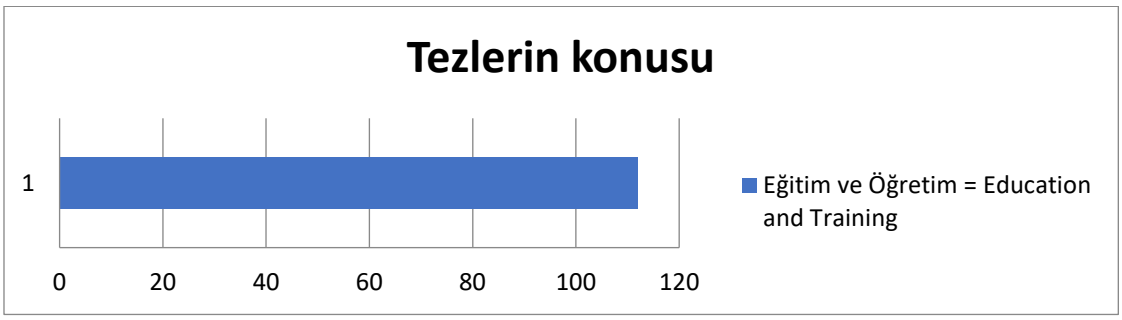

Örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerin tamamı eğitim ve öğretim alanında yapılmıştır

Tablo 4. İncelenen Tezlerin Araştırma Yöntemleri

Yürütülen Araştırma Yöntemi	Tez sayısı
Karma	3
Nicel	107
Nitel	2

Grafik 5. İncelenen Tezlerin Araştırma Yöntemleri

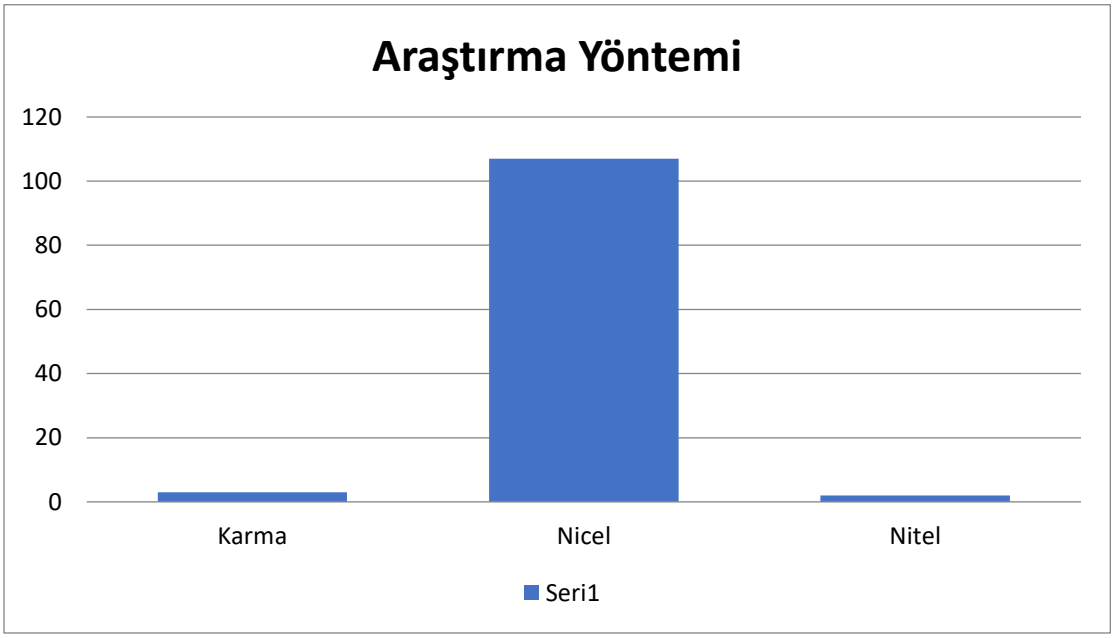

Örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerde çoğunlukla nicel araştırma yapılmış, geri kalan 3 tezde karma yöntem ve 2 tezde de nitel araştırma yöntemine gidilmiştir.

Tablo 5. İncelenen Tezlerin Örneklem Yöntemleri

Örnekleme Yöntemi	Örneklem sayısı
Basit Tesadüfi Örnekleme Yöntemi	85
Tabakalı ve Küme Örnekleme Yöntemi	4
Kolayda Örnekleme Yöntemi	1
Küme Örnekleme Yöntemi	9
Tabakalı Örnekleme Yöntemi	11
Örnekleme Alınmamıştır	2

Grafik 6. İncelenen Tezlerin Örneklem Yöntemleri

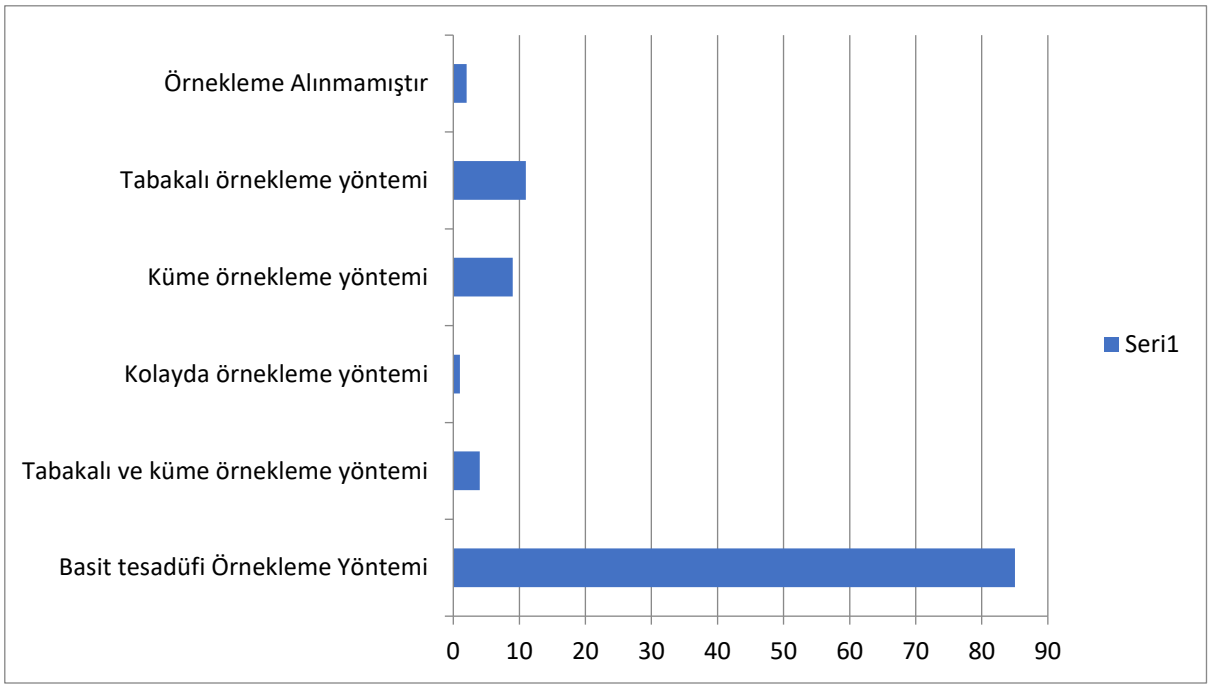

Örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerde beş farklı örnekleme yöntemi alınmış iki tezde ise örnekleme gidilmemiştir. Alınan örnekleme yöntemleri arasında en fazla 83 tezde basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örneklem yöntemi ise bir tezde tercih edilmiş, 2 araştırmada ise örnekleme alınmamıştır.

Tablo 6. İncelenen Tezlerin Örneklem Sayıları

Tez Sıra No	Örneklem Sayısı	Tez Sıra No	Örneklem Sayısı
1	12	57	534
2	371	58	404
3	338	59	334
4	214	60	432
5	475	61	997
6	343	62	350
7	304	63	822
8	567	64	1045
9	721	65	548
10	323	66	316
11	790	67	401
12	289	68	304
13	249	69	447
14	366	70	927

15	760	71	659
16	344	72	287
17	653	73	424
18	223	74	871
19	535	75	538
20	340	76	201
21	300	77	839
22	392	78	711
23	1025	79	254
24	422	80	400
25	381	81	270
26	7847	82	349
27	329	83	115
28	372	84	336
29	480	85	252
30	291	86	1036
31	257	87	517
32	348	88	275
33	254	89	309
34	457	90	445
35	325	91	372
36	600	92	299
37	856	93	229
38	693	94	367
39	330	95	367
40	201	96	11
41	346	97	546
42	785	98	362
43	422	99	305
44	401	100	731
45	360	101	159
46	406	102	136
47		103	416
48	282	104	334
49	265	105	598
50	271	106	556
51	381	107	851
52	200	108	324
53	835	109	450
54	285	110	423
55	212	111	325

56	713	112	422

Grafik 7. İncelenen Tezlerin Örneklem Sayıları

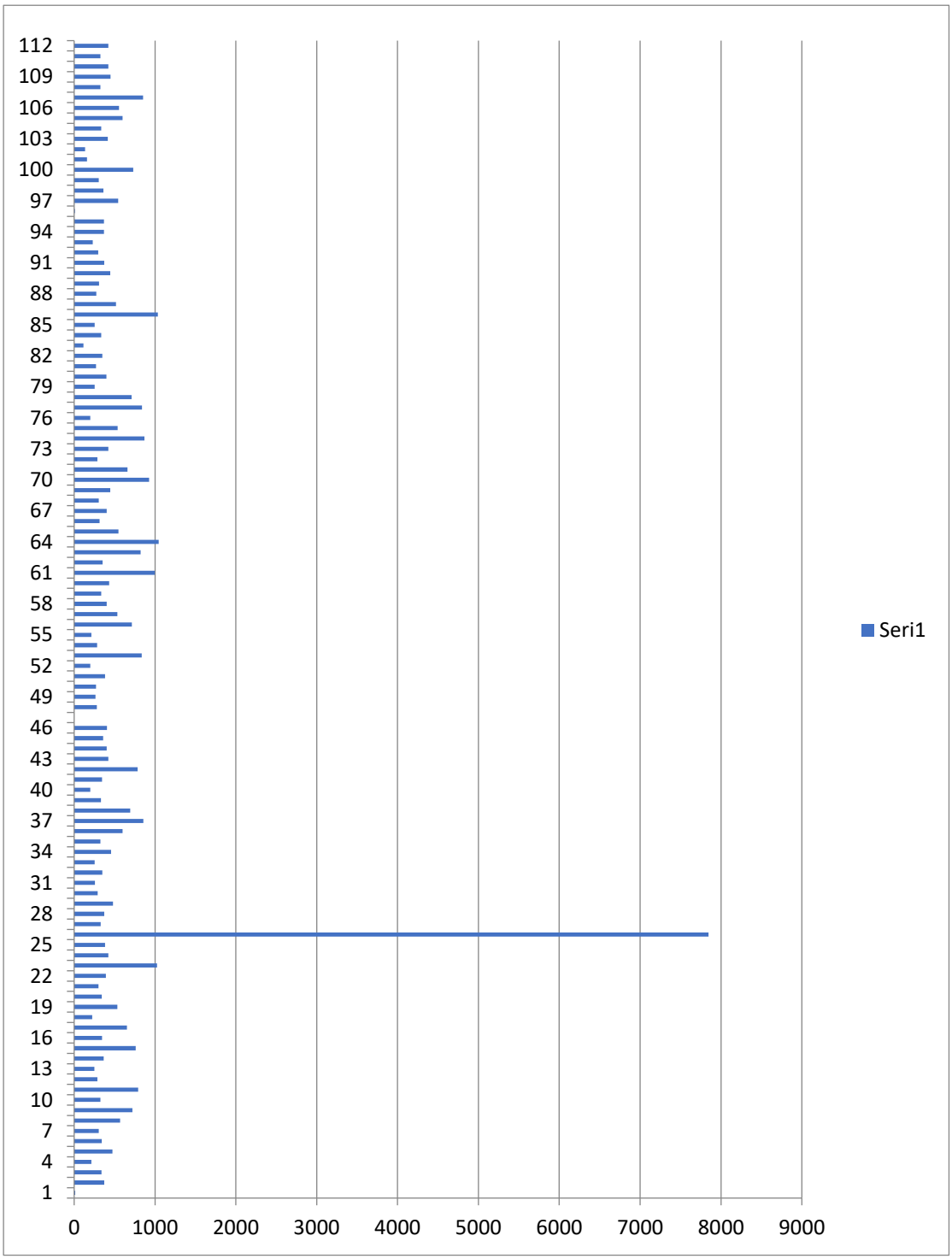

Örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerde farklı sayılarda örneklem sayıları alınmıştır. Örneklem sayısı 11 ile 7847 arasında değişmektedir.

Tablo 7. İncelenen Tezlerin Değişkenleri

1. Değişken	2. Değişken	3. Değişken
Motivasyon		
Duygusal Bağlılık		
Mesleki Motivayasyon		
Örgütsel Destek Algısı		
Örgütsel Sinizm		
Karizmatik Liderlik		
Örgütsel Destek		
Değişime Direnç Düzeyleri		
Örgütsel Adalet	Örgütsel Sessizlik	
İş Doyumu		
Üretkenlik Karşıtı İş Davranışı	Örgütsel Adalet	
Duygusal Emek		
Duygusal Zekâ		
Örgütsel Güç Kaynakları	Örgütsel Kimlik Algısı	
Otantik Liderlik	Örgütsel Bağlılık	
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Örgütsel Bağlılık		
Lider Üye Etkileşimi		
İş Yaşam Dengeleri		
Örgütsel İmaj		
Psikolojik Sermaye		
Mobbing		
Sosyal Adalet Liderliği	Yöneticiye Bağlılık	
Yönetsel Davranış Becerileri		
Makamsal Güç Kaynakları	Örgütsel Sinizm	
Kolektif Öğretmen Yeterliği	Örgütsel Sinizm	
Örgütsel Bağlılık	Etik Davranışlar	
Beş Faktör Kişilik Özellikleri		
Örgütsel Sosyalleşme		
Dönüşümcü Liderlik	İşlemci Liderlik	Akademik Performans
Değer Algıları		
Otantik Liderlik	Makyavelizm	Johari Penceresi
Örgütsel Bağlılık		
Okulların DNA Profilleri		
Örgütsel Sağlık		
Örgütsel Sinizm		
Örgütsel Politika	Örgütsel Bağlılık	
Etik Liderlik Davranışları		
Dönüşümcü Liderlik	İşlemci Liderlik	Örgütsel Sessizlik
Psikolojik İyi Olma		
Örgütsel Yabancılaşma		

Etkileme Taktikleri	Okul Farkındalığı	
Duygusal Zekâ	Okul Kültürü	
Esnek Liderlik Davranışları		
Örgütsel Sinizm		
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Örgütsel Çıktılar	Liderlik Stilleri	
Mesleki Tükenmişlik		
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Motivasyon		
Öğretmen Liderliği	İşe Sarılma	
Mesleki Tükenmişlik		
Örgütsel İmaj Algıları	Öğrenci Başarıları	
Örgüt Kültürü	Tükenmişlik	
Güç Kaynakları		
Örgütsel Öğrenme	Okul Etkililiği	
Örgütsel Adalet		
İş Etiği		
Etik Liderlik Davranışları	Etik Kültür	
Dönüşümcü Liderlik Rolleri		
Örgütsel Adalet	Sosyal Destek	
Okul İklimi		
Takım Liderlik Davranışları	Örgütsel Adanmışlık	Öğretmenlerin İş Doyumu
Yönetsel Güçlülük	Örgütsel Bağlılık	İş Doyumu
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Okul Etkililiği		
Örgütsel Güven		
Duygusal Zekâ		
Motivasyon		
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Dönüşümcü\Dönüşümsel Liderlik	Etkileşimsel Liderlik	
Yönetsel Tarz	Tükenmişlik Düzeyleri	
Problem Çözme Becerileri		
Örgüt Kültürü	Örgütsel Güven	
Performans Yönetimi		
Mesleki Tükenmişlik		
Liderlik Stili		
Öğretimsel Liderlik		
Arkadaşlık Başarı Çabası	Statü Çabası	
İstihdam Biçimleri		
Örgütsel Vatandaşlık Davranışları		
Dönüşümcü\Dönüşümsel	Etkileşimsel Liderlik	Serbestlik Tanıyan Liderlik

Liderlik		
Örgütsel Ahlaki İklim	Örgütsel Bağlılık	
Çalışma Değerleri		
Değer Tercihleri		
Duygusal Zekâ	Duygusal Adanmışlık	İş Doyumu
Meslek Etik İlkeleri		
Yaşam Kalitesi		
Denetim Odağı		
Örgütsel Güven		
Öz-Yeterlilik		
Örgütsel Bağlılık	Örgütsel Yabancılaşma	
Örgütsel İklim		
Mesleki Tükenmişlik		
Çalışma Değerleri		
Fazladan Rol Davranışı		
Örgütsel Sessizlik	Örgütsel Tükenmişlik	
Örgütsel Adalet		
Duygusal Emek		
Entelektüel Liderlik	Örgütsel Destek	
Dönüşümcü Liderlik		
Duygusal Zekâ		
Örgüt Kültürü		
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı		
Duygusal Emek		
Eğitim Düzeyi		
Örgütsel Adalet	Örgütsel Güven	
Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri		
Kişilik Özellikleri		
Bürokrasi		
Değerlere Göre Yönetim		
Otantik Liderlik		

Örgütsel vatandaşlık alanında yapılan tezlerde vatandaşlık 7 tezde tek başına çalışılmıştır. Bunun yanında 78 tezde bir değişken, 21 tezde iki değişken ve 6 tezde üç değişken ile çalışılmıştır. İncelenen 112 tezde toplam 34 farklı değişken incelenmiş, bu değişkenlerden liderlik 26 tezde değişken olarak kullanılmıştır. Bunun yanında bağlılık 10 kez, tükenmişlik ve adalet konuları 7 kez incelenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yürütülen bu çalışma kapsamında örgütsel vatandaşlık davranışı alanında çeşitli üniversitelerde yapılmış yüksek lisans ve doktora tezlerinin çeşitli değişkenlere göre değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında 2005-2020 yılları arasında tamamlanmış, YÖK tez merkezine ulaşmış ve erişim engeli olmayan lisansüstü öğretim tezleri incelenmiştir. Araştırmada ele alınan tezlerin büyük bir bölümünü (% 87) yüksek lisans tezleri oluşturmaktadır. Örgütsel vatandaşlık davranışı alanında yapılan 112 tez çalışmasının 44 farklı üniversitede yapıldığı belirlenmiştir. Söz konusu üniversitelerden Afyon Kocatepe

Üniversitesi 12 tez çalışması ile ilk sırada yer almaktadır. "Örgütsel vatandaşlık davranışı" alanında yapılan tezlerin yarısına yakını (62 adet) 2015-2020 yılları arasında yapılmıştır. Son yıllardaki üniversite sayılarındaki artışa paralel olarak lisansüstü eğitim gören öğrenci sayılarındaki artış 2015–2020 yılları arasında bu alanda yazılan tezlerin sayıca artmasının nedeni olduğu düşünülmektedir.

Yürütülen bu araştırma kapsamında örgütsel vatandaşlık davranışı alanındaki tezlerin konulara göre dağılımı incelendiği zaman tüm çalışmaların eğitim öğretim konusunda yapıldığı tespit edilmiştir. Örgütsel vatandaşlık davranışı alanında yapılan araştırmalar konu yönünden sadece eğitim öğretim olması Türkiye'deki çalışmaların sadece okullarda yapıldığını göstermektedir. Bu sonucun örgütsel vatandaşlık literatüründe yer alan makaleler ile uyumlu olduğu görülmektedir. Nitekim ülkemizde örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine yapılan çalışmaların sıklıkla okullarda yürütüldüğü görülmektedir (Polat & Celep, 2008; Baş & Şentürk, 2011; Buluç, 2008).

Literatürde yer alan özgün çalışmalarda örgütsel vatandaşlığı etkileyen faktörler ve örgütsel vatandaşlık davranışının çıktılarının farklı değişkenlere göre incelendiği görülmektedir (Güçel, 2013; Yeşilyurt & Koçak, 2014; Sökmen ve ark., 2015). Buna karşılık lisansüstü tezlerde örgütsel vatandaşlık davranışı alanının değişik konularda yapılmamış olmasının bir eksiklik olduğu hissedilmektedir. Araştırma yöntemlerinden 107 adet araştırmada nicel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitel araştırma yöntemi ise 2 adet araştırmada kullanılmıştır. Ayrıca 3 araştırmada da karma araştırma yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme yönteminde basit tesadüfi örnekleme yöntemini kullanan 85 adet araştırma yaklaşık olarak araştırmaların yarısını oluşturmaktadır. Bu yöntemin fazla kullanılması araştırmanın yapıldığı evrenin fazla ve araştırma yapılacak örnek grupların karmaşık olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Evrenin genişliği ve araştırmaya gönüllü katılımın zorluğu basit tesadüfi örnekleme yöntemine başvurma eğilimi gösterme sebeplerinden olabilir. Eğitim kurumlarında örgütsel vatandaşlık davranışının yöneticiler, öğretmenler, veliler ve öğrenciler üzerindeki olumlu etkileri göz önünde bulundurularak okullarda örgütsel vatandaşlık davranışı sergileme düzeyini arttırmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

Al, U., & Coştur, R. (2007). Türk psikoloji dergisi'nin bibliyometrik profili. *Türk Kütüphaneciliği, 21*(2), 142-163.

Alarçin, S. (2020). *Okul müdürlerinin karizmatik liderlik davranışları ile öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.

Alpkan, L., Dilek, H., & Bozlağan, R. (2005). Liderlik tarzlarının güven ve adalet algısı yoluyla örgütsel bağlılık, iş tatmini ve örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkileri. *Savunma Bilimleri Dergisi, 4*(1), 44-69.

Baş, G., & Şentürk, C. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel vatandaşlık ve örgütsel güven algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 1*(1), 29-62.

Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 6*(4), 571-602.

Çetin, F. (2011). *Örgütsel vatandaşlık davranışlarının açıklanmasında örgütsel bağlılık, iş tatmini, kişilik ve örgüt kültürünün rolü*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Demirtaş, H. (2010). Dershane öğretmenlerinde örgütsel bağlılık ve iş doyumu. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(2), 177-206.

Gedik, A., & Üstüner, M. (2017). Eğitim örgütlerinde örgütsel bağlılık ve iş doyumu ilişkisi: Bir meta analiz çalışması. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 8*(2), 41-57.

Güçel, C. (2013). Örgütsel bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi örgütsel adaletin aracılık rolü: İmalat işletmelerine yönelik bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 173-190.

İlısu, İ. (2012). *Personel güçlendirmenin örgütsel vatandaşlık davranışı ve işten ayrılma niyetine etkisi üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde.

İyidemirci, H., & Aydıntan, B. (2018). Motivasyon, örgütsel vatandaşlık davranışı ve işten ayrılma niyeti arasındaki ilişkinin belirlenmesine yönelik bir araştırma; Ostim Organize Sanayi Bölgesi örneği. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 4*(3), 131-144.

Karacaoğlu, K., & Güney, Y. (2010). Öğretmenlerin örgütsel bağlılıklarının, örgütsel vatandaşlık davranışları üzerindeki etkisi: Nevşehir ili örneği. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(34), 137-153.

Kaya, Ş.D. (2013). Örgütsel vatandaşlık davranışı. *Türk İdare Dergisi*, 476, 265-286.

Polat, S., & Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. K*uram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi,* 54, 307-331.

Sezgin, F. (2005). Örgütsel vatandaşlık davranışları: kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(1), 317-339.

Sökmen, A., Şahal, S., & Söylemez, M. (2015). Örgütsel adaletin örgütsel vatandaşlık davranışına etkisi: savunma sektöründe bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 7*(4), 66-91.

Titrek, Os., Bayrakçı, M., & Zafer, D. (2009). Öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin görüşleri. Uluslararası *Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 17, 1-28.

Uysal, Ş., Sarıer, Y., & Çilek, A. (2019). Türkiye'de öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarını etkileyen faktörler: Bir meta-analiz çalışması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, 6*(2), 183-202.

Yeşilyurt, H., & Koçak, N. (2014). İş doyumu ve örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin otel işletmeleri açısından incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16*(2), 303-324.

EXTENDED ABSTRACT

Organizational citizenship behavior positively affects individual life and organizational structure. This situation makes it necessary to take measures that increase organizational citizenship behavior in employees. Achieving this is possible by knowing well the factors affecting organizational citizenship behavior. Factors affecting organizational citizenship behavior in studies in the literature; performance, motivation, individual needs, organizational

justice, status and hierarchical level, gender, age, employee morale, employee trust, trust in the organization, characteristics of the job, leadership styles of managers, person-organization integration, organizational culture, belonging to the organization, attitudes towards work, They are listed as characteristics of the organization, organizational vision, personality traits of the employees, job satisfaction, organizational commitment and employee approaches to work (Kaya, 2013).

It is known that organizational citizenship behavior, which has an important place in business life, is also of great importance in educational institutions. It is possible for teachers and school administrators, especially those with a busy work schedule, to have high performance in business life and contribute to student development by exhibiting organizational citizenship behaviors at a high level. In order to increase the level of organizational citizenship behavior exhibited by employees in educational institutions, it is necessary to first examine the factors affecting organizational citizenship behavior in educational institutions. This study, carried out in this context, aimed to examine postgraduate theses on the subject of "organizational citizenship" in the field of education and training in Turkey.

Within the scope of this study, theses on organizational citizenship behavior were evaluated using document analysis and bibliometric method. The research was limited only to postgraduate theses published in the national literature. Bibliometric method was used as the research model. The universe of this study consists of postgraduate theses written in the field of organizational citizenship behavior in Turkey. The sample of the study consists of 112 theses that do not have access restrictions on the YÖK National Thesis Center website. In this research, theses with access permission were downloaded and examined by the researchers. A total of 112 theses, including 97 master's theses and 15 doctoral theses, were included in the scope of the research. Frequencies and percentages were used in the analysis of data within the scope of the study. The theses were evaluated separately by the researchers according to the criteria used for the data. A consensus was reached by discussing the studies in which there were differences during the evaluation process. Thus, it is aimed to increase the level of reliability in data entry.

Within the scope of this study, it was aimed to evaluate the master's and doctoral theses written at various universities in the field of organizational citizenship behavior according to various variables. Within the scope of the research, postgraduate theses that were completed between 2005 and 2020, reached the YÖK thesis center and did not have access barriers were examined. The majority of the theses (87%) examined in the research are master's theses. It was determined that 112 theses in the field of organizational citizenship behavior were conducted in 44 different universities. Among the universities in question, Afyon Kocatepe University ranks first with 12 theses. Nearly half of the theses (62) in the field of "organizational citizenship behavior" were written between 2015-2020. The increase in the number of students receiving postgraduate education in parallel with the increase in the number of universities in recent years is thought to be the reason for the increase in the number of theses written in this field between 2015 and 2020.

When the distribution of theses in the field of organizational citizenship behavior was examined within the scope of this research, it was determined that all studies were conducted

on education and training. The fact that research in the field of organizational citizenship behavior is only education and training in terms of subject shows that studies in Turkey are carried out only in schools. This result appears to be compatible with articles in the organizational citizenship literature. As a matter of fact, it is seen that studies on organizational citizenship behavior in our country are often conducted in schools.

In original studies in the literature, it is seen that the factors affecting organizational citizenship and the outcomes of organizational citizenship behavior are examined according to different variables. On the other hand, it is felt that it is a deficiency that the field of organizational citizenship behavior is not covered on different topics in graduate theses. Among the research methods, quantitative research method was chosen in 107 studies. Qualitative research method was used in 2 studies. Additionally, mixed research method was used in 3 studies. 85 studies using simple random sampling method in the sampling method constitute approximately half of the studies. It is thought that the overuse of this method is due to the fact that the population in which the research is conducted is large and the sample groups to be researched are complex. The large size of the population and the difficulty of voluntary participation in the research may be the reasons for the tendency to resort to simple random sampling method. Considering the positive effects of organizational citizenship behavior on administrators, teachers, parents and students in educational institutions, studies can be carried out to increase the level of organizational citizenship behavior in schools.